

**İBRAYIM YUSUPOV’UN “BEGLİĞİNDİ BUZBA SEN”
ADLI ŞİİR KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN
DİL VE ÜSLÛP BAKIMINDAN İNCELENMESİ
(METİN-AKTARMA-ÜSLÛP-DİZİN)**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Dili Bilim Dalı**

İsmail YILDIZ

Danışman: Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR

**Temmuz 2012
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı öğrencisi İsmail YILDIZ tarafından Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR yönetiminde hazırlanan “İBRAYIM YUSUPOV’UN ‘BEGLİĞİNDİ BUZBA SEN’ ADLI ŞİİR KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN DİL VE ÜSLÛP BAKIMINDAN İNCELENMESİ (METİN-AKTARMA-ÜSLÛP-DİZİN)” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 26.06.2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Nergis BİRAY

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR

Jüri Üyesi (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Kerim DEMİRCİ

Jüri Üyesi

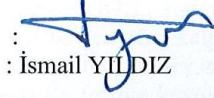
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 25/07/2012 tarih ve13109..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı : İsmail YILDIZ

TEŞEKKÜR

Tezimizin konusu Özbek ve Karakalpak Türklerinin önemli şair ve yazarlarından olan İbrayım YUSUPOV'un "Begligiñdi Buzba Sen" (Beyliğini Bozma Sen) adlı şiir kitabının dil ve üslûp bakımından incelenmesidir. Tezimizde, ortaya koyduğu eserlerle bireysel ve toplumsal düşünceyi yansıtan, topluma yön veren şair İbrayım Yusupov'un -dil bayraktarının- Karakalpak Türkçesini kullanma özellikleri ile edebiyat anlayışı hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Edebiyatın toplumsal huzuru ve paylaşımı sağlamadaki, toplumu etkilemedeki önemi dikkate alındığında şairin bunu hangi sembollerle ve üslûpla anlattığı önemlidir. Ayrıca Türkçe bugün dünyanın birçok yerinde, milyonlarca insan tarafından kullanılan bir dildir. Bu coğrafi genişlik ve tarihsel süreç Türkçenin dünya üzerinde değişik şivelerinin, yazılı edebiyatlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türk dilinin gelişiminin incelenmesi açısından Türkiye dışındaki Türk edebiyatında dilin nasıl kullanıldığının tespit edilmesi gerekmektedir. Alfabe ve dil özellikleri bakımından aramızda farklılıklar olmasına ve ayrı coğrafyalarda yaşamamıza rağmen aynı dili kullanan Türk milleti arasında çeşitli çalışmalarla yeni köprülerin kurulması önemlidir.

"Kitaplarda Ölmek" şiirinde Behçet NECATİGİL, şair ve yazarların yaşamaya devam etmelerinin okuyucuya bağlı olduğunu söyler. Karakalpak Türklerinin önemli şairlerinden olan İbrayım YUSUPOV'un yaşamaya devam etmesini sağladığı, Karakalpak edebiyatı üzerine yazdığı kitapları ile tezime kaynaklık ettiği ve bana yol gösterdiği için tez danışmanım Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR'a çok teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında bana emeği geçen Pamukkale Üniversitesi'nin tüm hocalarına da şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez süresi boyunca bana verdiği her türlü destekten dolayı eşim Fatma YILDIZ'a ve bana çalışma imkânı sağlayan oğlum Kuzey Deniz YILDIZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

İsmail YILDIZ
DENİZLİ, 2012

ÖZET

İBRAYIM YUSUPOV’UN “BEGLİĞİNDİ BUZBA SEN” ADLI ŞİİR KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN DİL VE ÜSLÛP BAKIMINDAN İNCELENMESİ (METİN-AKTARMA-ÜSLÛP-DİZİN)

Yıldız, İsmail
Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR

Temmuz 2012, 350 Sayfa

Bu araştırmada şair İbrayım YUSUPOV’un Kiril alfabesi ile basılmış “Begliğındi Buzba Sen” adlı şiir kitabı transkribe edilerek Türkiye Türkçesine aktarılmış; şiirlerdeki kelimelerin dizini yapılmış; şiirler dil ve üslûp bakımından incelenmiştir. Ayrıca incelediğimiz kitaptan hareketle Karakalpak Türkçesinde ve edebiyatında Türkçenin nasıl kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Kelimelerin şiir içinde hangi özelliklerde ve anlamlarda kullanıldığı, şairin kişisel düşüncelerini dilin hangi yönüne ağırlık vererek yansıttığı belirlenmeye çalışılmıştır. Şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilerek daha çok tanınması amaçlanmıştır. Karakalpak Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanılarak şairin dili ve üslûbu hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Türk ve dünya edebiyatı açısından önemli bir şair olan İbrayım Yusupov, şiirleriyle yaşadığı coğrafyanın kültürel ve sosyal özelliklerini başarıyla dile getirmiştir. Yazdığı eserleriyle halkının yol göstericisi ve sözcüsü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İbrayım Yusupov, Karakalpak, Begliğındi Buzba Sen, Dil ve Üslûp, Edebiyat

ABSTRACT

THE ANALYSE OF THE POEMS IN İBRAYIM YUSUPOV'S POET BOOK NAMED "BEGLİĞİÑDİ BUZBA SEN" IN TERMS OF LANGUAGE AND STYLE OF WRITING (TEXT-TRANSFER-STYLE-INDEX)

Yıldız, İsmail

M. Sc. Thesis in Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR

Temmuz 2012, 350 Pages

In our thesis, initially we transcribed İbrayım YUSUPOV's poetry book named "Begligiñdi Buzba Sen" published in Cyrillic alphabet and translated the book into Turkey-Turkish. We also indexed the words in the poems and analysed them in terms of language and style of writing. In addition, we have tried to determine how Turkish is used in Karakalpak's Turkish and literature through the book being studied. It has been tried to detect meaning and properties of the words used in the poem and also which manner of language the poet reflects his own opinions. Our aim is to make him wellknown by giving some information about his life and works. The poet's style and language have been evaluated by using resources related to Karakalpak-Turkish and literature.

İbrayım YUSUPOV, who is an important poet for Turkish literature and world literature, has depicted the cultural and social features of the places where he lived. He became the guide for his folk with his works.

Keywords : İbrayım Yusupov, Karakalpak, Begligiñdi Buzba Sen, Style and Language, Literature

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I.1. İNCELENEN KİTAP VE YAPILAN ÇALIŞMA HAKKINDA BİLGİ	viii
I.2. İBRAYİM YUSUPOV'UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	xiv

İKİNCİ BÖLÜM

METİN VE AKTARMA

Münâjat (Münacat)	1
Körsetken Râhâtli Küniñ Usı Ma? (Göstereceğın Güzel Günün Bu Muydu?)	2
Bazar Jolında (Pazar Yolunda)	3
Korruptsiya (Çürüme)	6
Közime Bir Âjep Zaman Köriner (Gözüme Bir Acayip Zaman Görünür)	7
Begliğindi Buzba Sen (Beyliğini Bozma Sen)	8
Payğambar Jasındağı Adamğa (Peygamber Yaşındaki İnsana)	11
Oñbağırılar, Sattılar Seni (Onmasınlar, Sattı Seni)	12
Hağla, Âmiwim! (Çağla, Amiv'im!)	14
Jarqılıq, Nawrızdıñ Bayramı Keldi (Ne Mutlu, Nevruzun Bayramı Geldi)	15
Mustaqilliq Maydanınan Ötkende (Bağımsızlık Meydanı'ndan Geçerken)	16
Men Taşkenti Sağınaman Körmesem (Ben Taşkent'i Özlerim Görmesem)	18
Közlerimniñ Ağı-Qarası Qızlar (Gözlerimin Akı-Karası Kızlar)	19
Yad Eter Sizdi (Yâd Eder Sizi)	22
Bul Qalanıñ Köşesinen Jürgende (Bu Şehrin Sokaklarında Yürürken)	23
Toylarıñız Zawqı Sapalı Bolsın (Toylarınız Zevk u Safâlı Olsun)	25
Şopan Xalqı – Şınıqqan Şöl Perzenti (Çoban Halkı - Dayanıklı Çöl Çocuğu)	26
Poeziya Juldızına (Poeziya Yıldızına)	28
Däwran (Devran)	28
Ullı Jıraw Babambısañ (Ulu Ozan Atam mısın?)	29
Däwirlerde Dawırıq Salğan Jas Qala (Devirlerde İz Bırakan Genç Şehir)	30
Nazarxan Eline (Nazarxan İline)	32
Saqlanıñ Bügingi Buzıq Hawadan... (Korunun Bugünkü Bozuk Havadan...)	33
Kendir Menen Xoşlasıw (Kendir İle Vedalaşmak)	34
Xazar Samalları (Hazar Rüzgârları)	36
a) “Kelerseñ, Körerseñ” (Gelirsin, Görürsün)	36
b) Qafez Dağı (Qafez Dağı)	37
c) Wağıyftan (Vâkıf'tan)	38

İyşanbay Küyi (İyşanbay Şarkısı/Nağmesi)	38
Jollıdan Sälem (Jollı'dan Selam)	40
Xiyvalı Gözzal (Xiyvalı Güzel)	41
Biz – Dünyadan, Dünya Bizden... (Biz Dünyadan, Dünya Bizden)	42
Bir Hämeldar Jigitke (Bir Hizmetkâr Yiğide)	43
Jubatıw (Teselli)	43
Tusawlı Kiyik (Bağlı / Tutsak Geyik)	44
Jäne Keldim Seniñ Qabiriñ Basına (Yine Geldim Senin Kabrin Başına)	44
Jalğızlıq (Yalnızlık)	45
Soñğı Xat (Son Mektup)	46
Güller Añlamas (Güller Anlamaz)	47
Epke Kelse, Aşıq Bolmay Jasañlar... (Mümkün İse, Âşık Olmadan Yaşayın...)	47
İrim (İnanç)	48
Uluğbek Qatiresine (Uluğbek Hatırasına)	48
Duwa (Dua)	49
Qudayı Qonaqtıñ Qosıǵı (Tanrı Misafirinin Koşuǵu)	50
Adam Bar, İşinen Tırnaq Aylanbas (İnsan Var, İçinden Tırnak Dönmez).....	51
Aqın Ketip Baradı... (Şair Gidip Duruyor...)	51
Sonet (Sonet)	52
Qulpıtastaǵı Jazıwlar (Mezar Taşındaki Yazılar)	52
Qoltañbalar (Elyazmalar)	54
Şayır Häm Jürek (Şair ve Yürek)	54
Qarlıǵaş (Kırlangıç)	56
Avariya (Ârıza/Kaza)	57
Alıs Malayziya Keşelerinde (Uzak Malezya Gecelerinde)	59
Tök Tawındaǵı Oylar (Tök Dağı'ndaki Düşünceler)	66
Mazlumxan Elinde Kördim Bir Janan (Mazlumhan İlinde Gördüm Bir Canan)	74
Sen Teberik Därgayisañ Bilimniñ (Sen Mübârek Dergâhısın Bilimin)	75
Men Öz Tağdirime Qayıl Qalaman (Ben Öz Kaderime Razı Olurum)	76
Men Qorıqpayman... (Ben Korkmuyorum...)	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

3.1. Şiirlerin Kısaca Muhtevası	81
3.2. Dil Ve Üslûp.....	131
3.2.1. Kelime Kadrosu	131
3.2.2. Kelime Türleri ve Sıklıkları	137
3.2.2.1. İsimler	137
3.2.2.2. Özel İsimler	140
3.2.2.3. Zamirler	148
3.2.2.4. Sıfatlar	151
3.2.2.5. Zarflar	156
3.2.2.6. Edatlar	158
3.2.2.7. Bağlaçlar	159
3.2.2.8. Ünlemler	161
3.2.3. Kelime Grupları	163
3.2.3.1. İsim Tamlamaları	163

3.2.3.2. Sıfat Tamlamaları	167
3.2.3.3. İkilemeler	169
3.2.3.4. Fiilimsi Grupları	171
3.2.3.5. Deyim ve Atasözleri	172
3.2.4. Söz Sanatları	174

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN / İNDEKS

4.1. Dizin Hakkında	181
4.2. Dizin / İndeks	182
SONUÇ.....	314
KAYNAKLAR	317
EKLER.....	318
ÖZGEÇMİŞ.....	331

KISALTMALAR

age.	adı geçen eser
agm.	adı geçen makale
agy.	adı geçen yayın
bağ.	bağlaç
bk.	bakınız
C	cilt
çev.	çeviren
e.	edat
f.	fiil
Hız.	Hazreti
is.	isim
Kkp.T.	Karakalpak Türkçesi
s.	sayfa
sf.	sıfat
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TDK	Türk Dil Kurumu
TT	Türkiye Türkçesi
ünl.	ünlem
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
Yay.	Yayınları
yy.	yüzyıl
zf.	zarf
zm.	zamir

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

Ä ä : açık e

Ĝ ĝ : kalın g

Ñ ñ : damak n'si

Q q : kalın k

X x : hırıltılı h

W w : çift dudak v'si

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I.1. İNCELEN KİTAP VE YAPILAN ÇALIŞMA HAKKINDA BİLGİ

Çalışmamız “Giriş”, “Metin ve Aktarma”, “İnceleme” “Dizin”, “Sonuç” ve “Ekler” bölümlerinden meydana gelmektedir.

“Giriş” bölümünde İbrayım Yusupov’un hayatı ve edebî kişiliği ile incelenen şiirleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. “Metin ve Aktarma” bölümü, Kiril alfabesi ile yazılan şiirlerin Latin harfleriyle transkripsiyonlu metninden ve metnin Türkiye Türkçesine aktarılmasından meydana gelmektedir. Bu bölümde Latin alfabemizde olmayan “Ä, ä” (açık e), “Ñ, ñ” (damak n’si), “Q, q” (kalın k), “X, x” (hırıltılı h), “W, w” (çift dudak v’si) gibi harfler de kullanılmıştır. Ayrıca transkripsiyon ile Türkiye Türkçesindeki karşılığının daha rahat incelenebilmesi için bunlar aynı sayfada yan yana gösterilmiştir. Aktarma bölümünde şiirin hece ölçüsüne olabildiğince dikkat edilmiştir. Bu yüzden uzun açıklama gerektiren bazı kelimeler transkripsiyonlu şekliyle olduğu gibi yazılmış, anlamları ise dipnot şeklinde sayfa altında belirtilmiştir. “İnceleme” bölümü, “Şiirlerin Kısaca Muhtevası” ile “Dil ve Üslûp” alt başlıklarından meydana gelmiştir. Dil ve üslûp bölümü; kelime kadrosu, kelime türleri ve sıklıkları, kelime grupları, deyimler ve atasözleri, tekrarlar, edebî sanatlar gibi çeşitli başlıklardan oluşmaktadır. “Dizin” bölümünde eserde geçen kelimeler alfabetik sıraya konulmuş; kelimelerin anlamları yazılarak eklerine ayrılmış ve kelimelerin nerede, kaç defa geçtiği belirtilmiştir. “Sonuç” bölümünde yaptığımız çalışmayla elde edilen sonuçlar/bilgiler özet olarak değerlendirilmiştir. “Ekler” bölümünde ise şairin değişik tarihlerde çekilmiş fotoğraflarıyla, şiirlerde ismi geçen bazı yerlerin fotoğraflarına yer verilmiştir.

İncelediğimiz kitap 13x20 ebatlarındadır. 96 sayfadan oluşmaktadır. 1995 yılı Nökis-Karakalpakistan baskısıdır. Saman kâğıt kullanılmıştır. Kiril Alfabesi iledir.

Kitabın sonundaki “İçindekiler” kısmında 55 şiir ismi olmasına rağmen kitabın içinde 53 şiir başlığı bulunmaktadır. Kitabın “İçindekiler” kısmında “Qudayı Qonaqtıñ Qosıǵı” (Tanrı Misafirinın Koşuǵu) şiirinden sonra “Adam Bar, İşinen Tırnaq Aylanbas” (İnsan Var, İçinden Tırnak Dönmez) şiiri; “Tusawlı Kiyik” (Baǵlı/Tutsak Geyik) şiirinden sonra da “Jäne Keldim Seniñ Qabiriñ Basına” (Yine Geldim Senin Kabrin Başına) şiiri yer almaktadır. Kitabın içinde ise bu şiirlerin ayrı bir başlığı yoktur. Şiirlerin ilk mısraları, içindekiler kısmında şiirin ismi olarak gösterilmiştir. Ayrıca “Hazar Samalları” (Hazar Rüzgârları) adlı şiir; “Kelerseñ, Körerseñ” (Gelirsin, Görürsün), “Qafez Daǵı” (Qafez Daǵı), “Waǵıyftan” (Vâkıf’tan) şeklinde üç bölümden oluşmaktadır ve herbirinin ayrı bir başlığı bulunmaktadır. Böyle olmasına rağmen bu bölümler kitabın sonunda ayrı bir şiir olarak gösterilmemiş, şair tarafından “Hazar Samalları” şiirinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Kitapta 1969 ile 1995 yılları arasında yazılmış şiirler yer almaktadır. En eski tarihli şiir “Avariya” (Ârıza/Kaza) adlı şiirdir. Kitaptaki 55 şiirin 45 tanesi 1990 ile 1995 yılları arasında yazılmıştır. Hemen hemen her şiirin başında veya sonunda yazılma tarihleri belirtilmiştir. Bazı şiirlerin tarihi şair tarafından dipnotta belirtilmiştir. Sadece “Körsetken Râhâtli Küniñ Usı Ma?” (Göstereceğın Güzel Günün Bu Muydu?), “Güller Añlamas” (Güller Anlamaz) ve “Qulpıtastaǵı Jazıwlar” (Mezar Taşındaki Yazılar) şiirlerinin tarihi belirtilmemiştir.

Şiirlerde nazım birimi olarak genellikle dörtlük; ölçü olarak da hece ölçüsü kullanılmıştır. Sadece “Begligiñdi Buzba Sen”, “Oñbaǵırlar, Sattılar Seni”, “Qafez Daǵı”, “Duwa”, “Qoltañbalar”, “Tök Tawındaǵı Oylar” adlı şiirler dörtlük yerine farklı nazım birimleri ile yazılmıştır. “Qulpıtastaǵı Jazıwlar” adlı şiirin de her bölümü dörtlüklerden oluşurken yalnız bir bölümü (Hatira Kırǵızbaeva için yazılan bölüm) ikilik şeklinde yazılmıştır. Ayrıca “Münâjat”, “Körsetken Râhâtli Küniñ Usı Ma?”, “Bazar Yolında” “Közime Bir Äjep Zaman Köriner” gibi bazı şiirlerde 11’li; “Korruptsiya” gibi bazı şiirlerde 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır. “Begligiñdi Buzba Sen” adlı şiirde ise 7’li ve 8’li hece ölçüsü bir arada karışık kullanılmıştır. Şiirlerde belli bir hece ölçüsü kullanılmaya çalışılsa da birçok şiirin bazı mısralarında mevcut hece ölçülerinin dışında farklı hece sayılarına rastlanmaktadır. Yani 11’li hece ölçüsü ile yazılan bir şiirin bazı mısralarında 10 veya 12 hece; 8’li hece ölçüsü ile yazılmış bir şiirde de 7 veya 9 hece bulunabilmektedir.

Kitaptaki şiirler imla bakımından değerlendirildiğinde aynı kelimenin farklı şekillerde yazılışı ile karşılaşılmıştır. Bu durum Karakalpak Türkçesinde henüz bir imla birliğinin olmadığına da göstergesidir. Aynı zamanda Kiril alfabesinde “K” (kalın k) sesi ile “k” (ince k) sesinin, “H” (damak n’si) sesi ile “h” (diş eti n’si) sesinin ve “X” (hırıltılı h) sesi ile “x” (normal h) sesinin yazılışı arasında çok küçük bir farklılık vardır. Baskı kalitesi veya baskıdaki bir hatadan dolayı bu harfler birbirine karışmış olabilir. Bu durum da, kelimelerin yazılış farklılıklarının nedeni olabilir. İncelediğimiz şiirlerde farklı şekillerde yazılan kelimelerden bazıları şunlardır:

aspanı	aspani
ay-hay	ayhay
azabısız	azapsız
äjayıp	äjep
bir-biri	bir biri
bäzirgen	bäzergen
da (bağlaç)	dä (bağlaç)
diyxañ	diyqañ
diz	dize (diz anlamında)
dos	dost
eki	ekki
ğäletiy	ğäletiy
ğarez	ğarezlik
Ğaribtiñ	Ğariptiñ
häl	hal
hämel	hamal
här kim	härkim
häy	hay
hoja	xoja
ırıs	ırısq
ilhäm	ilham
is	iş (iç taraf anlamında)
is	iş (iş anlamında)
jalañ ayaq	jalanayaq

japıraq	jarpaq
kätqudalıq	katqudalıq
qanääät	qanaat
qawım	qäwım
qırq	qırq
qoñısı	qoñsı
mafiy	mafiya
mängi	mäñgi
meyli	mäyli
muxaddes	muqaddes
muxıt	muhiyt
Musılman	Musulman
mustaqıllıq	mustaqıllık
mı soru eki (ayrı yazılmış)	mı soru eki (bitişik yazılmış)
näsip	nasip
nege	neğe
niet	niyet
rähät	irät
ruh	ruwh
sawda	säwda
soqpaq	soqbaq
şäpaat	şäpäät
täğdir	tağdir
täwekel	tawekel
Turkiy	Türkiy
zıyada	ziyada
zirat	ziyrat
Zulfiyağa	Zülfiyağa

Bazı kelimeler üç farklı şekilde yazılmıştır:

maşın	maşın	maşına
qaytıp	qaytıp	qäytip

Baskı hatası olduğunu düşündüğümüz kelimeler ise şunlardır:

bergeñdi (28-11)	bergendi (olması gereken)
gazdi (58-5)	gazdı (olması gereken)
qetkende (17-2)	ketkende (olması gereken)
şirqin (39-11)	şirkin (olması gereken)
ülqen (24-28)	ülken (olması gereken)

Bu kelimelerin yazılışı tezimizin “Metin ve Aktarma” bölümünde tarafımızdan düzeltilmiştir.

“Begligiñdi Buzba Sen” (Beyliğini Bozma Sen) adlı şiir kitabının içindeki şiirler ise şunlardır:

1. **Münäjat** (Münacat)
2. **Körsetken Rähätli Küniñ Usı Ma?** (Göstereceğin Güzel Günün Bu Muydu?)
3. **Bazar Jolında** (Pazar Yolunda)
4. **Korruptsiya** (Çürüme)
5. **Közime Bir Äjep Zaman Köriner** (Gözüme Bir Acayip Zaman Görünür)
6. **Begligiñdi Buzba Sen** (Beyliğini Bozma Sen)
7. **Payğambar Jasındağı Adamğa** (Peygamber Yaşındaki İnsana)
8. **Oñbağrlar, Sattılar Seni** (Onmasınlar, Sattı Seni)
9. **Hağla, Ämiwim!** (Çağla, Amiv'im!)
10. **Jarqılıq, Nawrızdıñ Bayramı Keldi** (Ne Mutlu, Nevruzun Bayramı Geldi)
11. **Mustaqilliq Maydanınan Ötkende** (Bağımsızlık Meydanı'ndan Geçerken)
12. **Men Taşkentti Sağınaman Körmesem** (Ben Taşkent'i Özlerim Görmesem)
13. **Közlerimniñ Ağı-Qarası Qızlar** (Gözlerimin Akı-Karası Kızlar)
14. **Yad Eter Sizdi** (Yâd Eder Sizi)
15. **Bul Qalanıñ Köşesinen Jürgende** (Bu Şehrin Sokaklarında Yürürken)
16. **Toylarıñız Zawqı Sapalı Bolsın** (Toylarınız Zevk u Safâlı Olsun)
17. **Şopan Xalqı – Şınıqqan Şöl Perzenti** (Çoban Halkı - Dayanıklı Çöl Çocuğu)
18. **Poeziya Juldızına** (Poeziya Yıldızına)
19. **Däwran** (Devran)
20. **Ullı Jiraw Babambısañ** (Ulu Ozan Atam mısın?)
21. **Däwirlerde Dawırıq Salğan Jas Qala** (Devirlerde İz Bırakan Genç Şehir)
22. **Nazarxan Eline** (Nazarxan İline)

23. **Saqlanıñ Bügingi Buzıq Hawadan...** (Korunun Bugünkü Bozuk Havadan...)
24. **Kendir Menen Xoşlasıw** (Kendir İle Vedalaşmak)
25. **Xazar Samalları** (Hazar Rüzgârları)
 - d) **“Kelerseñ, Körerseñ”** (Gelirsin, Görürsün)
 - e) **Qafez Dağı** (Qafez Dağı)
 - f) **Wağıyftan** (Vâkıf'tan)
26. **İyşanbay Küyi** (İyşanbay Şarkısı/Nağmesi)
27. **Jollıdan Sälem** (Jollı'dan Selam)
28. **Xiyvalı Gözzal** (Xiyvalı Güzel)
29. **Biz – Dünyadan, Dünya Bizden...** (Biz Dünyadan, Dünya Bizden)
30. **Bir Hämeldar Jigitke** (Bir Hizmetkâr Yiğide)
31. **Jubatıw** (Teselli)
32. **Tusawlı Kiyik** (Bağlı / Tutsak Geyik)
33. **Jäne Keldim Seniñ Qabiriñ Basına** (Yine Geldim Senin Kabrin Başına)
34. **Jalğızlıq** (Yalnızlık)
35. **Soñğı Xat** (Son Mektup)
36. **Güller Añlamas** (Güller Anlamaz)
37. **Epke Kelse, Aşıq Bolmay Jasañlar...** (Mümkün İse, Âşık Olmadan Yaşayın...)
38. **Irim** (İnanç)
39. **Uluğbek Qatiresine** (Uluğbek Hatırasına)
40. **Duwa** (Dua)
41. **Qudayı Qonaqtıñ Qosıǵı** (Tanrı Misafirinin Koşuǵu)
42. **Adam Bar, İşinen Tırnaq Aylanbas** (İnsan Var, İçinden Tırnak Dönmez)
43. **Aqm Ketip Baradı...** (Şair Gidip Duruyor...)
44. **Sonet** (Sonet)
45. **Qulpıtastaǵı Jazıwlar** (Mezar Taşındaki Yazılar)
46. **Qoltañbalar** (Elyazmalar)
47. **Şayır Häm Jürek** (Şair ve Yürek)
48. **Qarlıǵaş** (Kırlangıç)
49. **Avariya** (Ârıza/Kaza)
50. **Alıs Malayziya Keşelerinde** (Uzak Malezya Gecelerinde)
51. **Tök Tawındaǵı Oylar** (Tök Dağı'ndaki Düşünceler)
52. **Mazlumxan Elinde Kördim Bir Janan** (Mazlumhan İlinde Gördüm Bir Canan)
53. **Sen Teberik Därgayisañ Bilimniñ** (Sen Mübârek Dergâhısın Bilimin)

54. Men Öz Tağdirime Qayıll Qalamın (Ben Öz Kaderime Razı Olurum)

55. Men Qorıqqayman... (Ben Korkmuyorum...)

I.2. İBRAYIM YUSUPOV'UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ (1929-2008)

Karakalpak ve Özbek edebiyatının XX. asırdaki en önemli temsilcilerinden biri olan İbrayım Yusupov 5 Mayıs 1929'da Şımbay'ın Azat köyünde doğmuştur. Kendisi bunu "Toylarınız Zevk u Safalı Olsun" şiirinde:

"Közlerime ısıq Şımbay elleri,
Kindikten qan tamğan watan jerleri,"

"Gözlerime hoş gelir Şımbay illeri,
Göbekten kan damlayan watan yerleri,"

diyerek, göbek bağı kanının damladığı ata yurdunun Şımbay olduğunu ifade eder. Babasının adı Yusuf'tur. Şairin doğduğu yıllarda babası hapse atılmış; annesi Hanbiybi 2 erkek, 4 kız çocuğuyla sıkıntılı günler yaşamıştır. Bu yüzden şair "Allah'ım gençliğimde sıkıntı, yaşlılığımda devlet ver." şeklinde dua ettiğini dile getirir. Şair, çocukluk döneminde yaşadığı sıkıntıları ve bu sıkıntılar sonucunda nasıl şair olduğunu "Ben Öz Kaderime Razı Olurum" şiirinde şöyle anlatır:

"Men öz Tağdirime hayran qalamın,
Ol sonday miyriban, sonıñday qatal.
Birde jaz küindey külip qarağan,
Birde qar – boranlap, qapılıp atar.

"Ben öz kaderime şaşar kalırım,
O öyle mihruban, öylesine sert.
Bazen yaz güneşi gibi gülüp bakar,
Bazen kar-boran olup, tersine akar.

"Analı jetim – zor" degen uğımdı
Bizge näresteley näsip etti ol.
Aş hām jalanayaq balalığımdı
Tikenli soqbaqlardan aydap ötti ol.

"Babasızlık zor" denen duyguyu
Bize bebeklikte nasip etti o.
Aç ve yalın ayak çocukluğumu
Dikenli sokaklarda geçirdi o.

Hām şığardı jaypawıtsız, ötkerek,
Qıyın hām qızıqlı jasıqlı jolına.
"Maşaqatsız añsat ömir kütpe" dep,
Bir hikmetli qalem berdi qolıma.

Ve çıkardı engebeli, geçitli,
Çetin ve ilginç gençlik yoluna.
"Meşakkatsiz, rahat ömür dileme." deyip,
Bir hikmetli kalem verdi elime.

Jaqsı – jaman demey, usı jolımnan	İyi kötü demez, bu yolumdan
Bizdi alıp keler tağdır köregen.	Bizi alıp gelir kader, görürsün.
Sol qələmdi tüsirmesten qolımnan,	O kalemi düşürmeden elimden,
Sürine – qabına jürip kelemen.”	Zorluklarla yürüyerek gelirim.”

İbrayım Yusupov, zorluklarla dolu çocukluk döneminin ardından 1945'ten 1949'a kadar Karakalpak Memleket Pedogoji Enstitüsündeki eğitimini tamamlamış; sonra 1949-1961 yılları arasında burada öğretmen olarak görev yapmıştır. 1961-1962 yıllarında “Amuderya” dergisinde baş redaktör olarak; 1962'den 1965'e kadar N. Devkaraev adlı Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsünde bilim insanı ve bölüm başkanı olarak çalışmıştır. 1965-1980 yılları arasında Karakalpak Yazarlar Birliğini yönetmiş, 1980'den 1985'e kadar “Sovyet Karakalpakistanı” gazetesinin baş redaktörlüğünü yapmıştır. “Karakalpakistan Refahı Koruma Komitesi” ile “Cumhuriyet Kültür ve Aydınlatma Merkezi” başkanlığı görevlerinde hizmet etmiştir. Bir dönem milletvekilliği de yapmıştır. 1956 yılından ölümüne kadar Yusupov'un Karakalpak Yazarlar Birliği üyeliği devam etmiştir.

İlk şiiri “Joldas Muğallim (Yoldaş Muallim)” 1949 yılında yayımlanmıştır. 1949 yılından 2008 yılına kadar ise otuzdan fazla eseri yayımlanmıştır. Baht Şiiri (Baxt Lirikası-1955), Doğu Yolcusuna (Kün Şığıs Jolawşısına-1959), Düşünceler (Oylar-1960), Yedi Asırım (Jeti Asırım-1962), Sahra Arzuları / Dertleri (Dala Ärmanları-1966), Gönül Gönülden Su içer (Kewil Kewilden Suw İşer-1971), Tumaris ve Başkaları (Tumaris Häm Basqalar-1974), Coş (Yoş-1978) Devir Rüzgârları (Däwir Samalları-1982), Tuzlu Rüzgârlar (Duzlı Samallar-1988), Kavgalı Dünya Bu (Alasatlı Dünya Bu-1989), Gönüldeki Geniş Dünya (Kewildegı Keñ Dünya-1989), Beyliğini Bozma Sen (Begligiñdi Buzba Sen-1995), Bülbül Yuvası (Bülbil Uyası-1997), Ömür Sana Aşığım (Ömir, Sağan Aşıqpan-1999), Herkesin Kendi Zamanı Var (Här Kimniñ Öz Zamanı Bar-2004) Karakalpak Türkçesi ile yazdığı şiir kitaplarından bazılarıdır.

“Pınarlar Kaynıyor” (Bulaqlar Qaynaydı-1960), “Altın Qırğaq” (1962), “Sahra Arzuları” (Sahra Arzuvarları-1967), “Çöl Turgayı” (Çöl Torğayı-1972), “Teşekkürler Sana Zamanım!” (Rehmet Senge, Zamanım!-1979), Kara Dal/Ağaç (Qara Tal-1988) Özbek Türkçesinde yazılmış eserleridir.

Türkmen Türkçesinde “Erikler Açarken” (Erikler Güllende-1986); Kırgız Türkçesinde “Sahra Hayalleri” (Talaa Kıyalдары-1969) adında eserleri de vardır.

“Песни горного ручья” (Pesni gornogo ruç’ya-1960); “Меридианы сердце” (Meridianı serdtsa-1966); “Глаза ящерицы” (Glaza yaşçeritsı-1973); “Библиотека советской поэзии” (Biblioteka sovetskoy poezii-1976); “Звон стремени” (Zvon stremeni-1981); “Стремлюсь всей душой” (Stremlyus’ vseı duşoy-1986); “Розы и полынь” (Rozi i Polın’-1989) Rus dilinde yazdığı eserleridir.

İbrayım Yusupov şiirin dışında “Kırk Kız” (Qırıq Qız-Emet Şamuratov ile birlikte), “Şakacı/Meddah Ömirbek” (Ömirbek Laqqı-1966), “Ebedî Pınar” (Meñgi Bulaq-1986) adlı tiyatro eserlerini ve “Haciniyaz” (Ejiniyaz-1973) operasının librettosunu da yazmıştır.

XX. asırdaki Karakalpak edebiyatının ve kültürünün büyük temsilcisi olan İbrayım YUSUPOV, eserlerinde Karakalpak halkının tarihini, bugünkü manevî dünyasının sırlarını, dünyanın geçiciliğini, kültürel ve toplumsal değişimi, döneminin ahlakî bozukluklarını, vatanının güzelliklerini, ülkesinde yaşanan çevre felaketlerini, devletin kötü yönetimini, halkının ve kendinin yaşadığı sıkıntıları, sevdiği ve değer verdiği kişileri, insanın kaygı ve sevinçlerini, ümit ve inançlarını, duygu ve sezimlerini ustaca anlatmıştır. Ayrıca Karakalpak halkının geleneksel söz sanatını yaşadığı dönemdeki dünya edebiyatının ruhu ile karıştırıp, eserleriyle Karakalpak şiirinin yükselme yollarını göstermiştir. (Uygur, 1999: 74-75)

Yusupov şairliği hakkında şunları söyler:

“...shayırlıqta u’sh na’rsege sadıq boldım: qosıq arqalı xalıq ju’regine jol izledim, zamanlasırmınnı’ kewil-ku’yin, qayg’ı-quwanışın, arzıwa’rmanların, umtılıw tileklerin, biyik adamgershilik pazıyletlerin jırlawg’a tırıstım. Qosıqtın’, Shıg’ıs ha’m Batis klassikalıq jolların tınbay u’yrendim. Nawayı, Maqtımqulı, Berdaq, Abay, Toqay tiykar salg’an tu’rkiy qosıq «akademiya» sın tawap ettim...”
(http://www.abdikamalov.narod.ru/abdikamalov/osa_1.pdf)

(...şairlikte üç şeye sadık oldum: Koşuk yoluyla halkın yüreğine yol izledim, zamanımın gönül hâlini, kaygı ve sevincini, arzu ve isteklerini, büyük insanlığın faziletlerini anlatmaya çalıştım. Koşuğun Doğu ve Batı klasiklerini öğrendim. Nevai, Berdak, Mahtumkulu, Abay, Toqay gibi nâm salmış Türkçe koşuk akademisini tavaf ettim...)

Karakalpak halkı bu yüzden İbrayım Yusupov’u Berdak, Haciniyaz gibi klâsik şairler kervanında yer tutan büyük söz ustası olarak görmüştür.

İbrayım Yusupov, ömrü boyunca halkı için çalışmış, şiirlerini bu düşünce ışığında oluşturmuştur. Onun halkı için çalışmasında Karakalpak şairi Berdak'ın,

“Jigit bolsañ arısladay tuwılğan,
Udayına xızmet etkil xalıq uşın,”

mısralarını bir vasiyet olarak kabul etmesi ve “yiğitliği” halkına hizmet etmek olarak değerlendirmesi etkili olmuştur.

İbrayım Yusupov'un bu kadar çok sevilmesinde diğer şair ve yazarların desteği de yadsınamaz. Şair bunu şöyle dile getirir:

“...Shayırlıqtın' u'lken ma'jilislerine kiriwimde piri ka'millerimiz bolg'an nuranıy tulg'alar G'afur G'ulam, Aybek, Mirtemir, Kamil Yashen, Sabit Muxanov, Berdi Kerbabaev, Sulayman Rustam, Qaysın Qulievtn' o'z ulınday erkeletip, bizge qılg'an duwaları mustajab bolsa itimal. Sharaf Rashidovtn' atalıq g'amxorlıg'ın, Zulfiya apanın' analıq miyribanlıg'ın umıtpayman. Ju'yrik qa'lem iyeleri bolg'an Konstantin Simonov, Mixail Lukonin, Maksim Tank, Rimma Kazakova bizge waqtında ko'p qayırqomlıq isledi. Ha'zirgi zamanımızdın' ko'rkem so'z sheberleri Shın'g'ıs Aytmatov, Rasul Gamzatov, Mustay Karim, Oljas Suleymenov, Suyinbay Eraliev, Abdulla Aripov, Erkin Wahidovlar bizdi ba'rha o'zlerinin' tuwısqanlıq bawırına tartadı...” (http://www.abdikamalov.narod.ru/abdikamalov/osa_1.pdf)

(...Şairliğin büyük meclislerine girişimde pir-i kâmilllerimiz olan nurlu direkler Ğafur Ğulam, Aybek, Mirtemir, Kamil Yaşen, Sabit Muhanov, Berdi Kerbabaev, Suleyman Rustam, Kaysın Kuliev'in öz oğlu gibi sevidik ve karşılandık. Onların bize ettikleri dualar kabul oldu sanırım. Şeref Raşidov'un atalık desteğini, Zulfiya ablanın analık sevgisini, şefkatini unutamam. Konstantin Simonov, Mihail Lukonin, Maksim Tank, Rimma Kazakova bize vaktinde çok destek oldu. Günümüzün görkemli söz ustaları Cengiz Aytmatov, Rasul Gamzatov, Mustay Kerim, Oljas Suleymenov, Suyinbay Eraliev, Abdulla Aripov, Erkin Wahidovlar bizi daima özlerinin kardeşlik bağrına bastı...”.)

Bu cümlelerde söylediklerinin bir benzerini “Begligiñdi Buzba Sen” (Beyliğini Bozma Sen) adlı şiir kitabında yer alan “Men Taşkentti Sağınaman Körmesem” (Ben Taşkent'i Özlerim Görmesem) şiirinde de dile getirir:

“Barlıq mähällede miyman bolğanman,
Şayxantaur, Qoylıq, Eski juvası...
Köp tıñlap häm köp märtebe alğanman,
Ğafur, Aybek, Mirtemirler duwasın,

“Her mahallesinde misafir olmuşum,
Şayxantaur, Qoylıq, Eski yuvası ...
Çok dinleyip çok mertebe almışım,
Ğafur, Aybek, Mirtemirlerin duasını,

Zulfiyaniñ altın sazlı muzasın
 Jaslay tıñlap, sulıwlığın sezgenbiz.
 Abdulla Aripler, Erkin Wahidlar,
 Quwis-qoltıq qoymay birge gezgenbiz.”

Zulfiya'nın altın sazlı müziğini
 Gençken dinleyip güzelliğini sezmişiz.
 Abdullah Arifler, Erkin Vahidler
 Bir yer bırakmadan birlikte gezmişiz.”

Onun 1960-1990 yılları arasında çıkan “Gün Doğusu Yolcusuna” (Künşığıs Jolawşısına), “Düşünceler” (Oylar), “Yedi Asırım” (Jeti Asırım), “Sahra Arzuları/Dertleri” (Dala Ārmanları), “Gönül, Gönülden Su İçer” (Kewil Kewilden Suw İşer), “Devir/Zamane Rüzgârları” (Däwir Samalları), “Gönüldeki Geniş/Zengin Dünya” (Kewildegı Keñ Dünya), “Beyliğini Bozma Sen” (Begligiñdi Buzba Sen) şiirleri, yüksek kültürlü söz sanatının görkemli örnekleridir. (Uygur, 1999: 74-75)

İbrayım Yusupov'a göre şiir, insan gönlüne güzellik pınarından içecek verir. Bu yüzden şiiri seven gönülden kötülük çıkmaz. Çünkü şiir, insanın yüreğini kötülüklerden temizleyen ve insana can veren âb-ı hayat gibidir. Ayrıca ona göre; üst düzey şiirin dili görkemli, derin, gizli, örtülü ve manalı olmalıdır. Düz yazı ile biraz dolandırarak anlatılan sözün manasını şairlik dilinde bir mısra ile vermek mümkündür. Çiftçiliğin anlamını bilen insan “ekin”in köküne bakarak nasıl bir ürün vereceğini bilir. Öyle ki şairlik sözünü de sıradan, önemsiz sözden ayırabilmek gerekir. Üst düzey şairliğe ulaşmak için öncelikle halk şiirleri, destan ve kıssaları çok okunmalıdır. Ondan sonra Berdak, Hacınıyaz, Nevaî, Mahtumkulu, Abay, Tokay gibi Türk şiir dünyasının büyük şairlerini okumak gerekir. Hoca Ahmet Yesevî, Suleyman Bakırğanî'nin hikmetlerini asıl nüshasından okumak insanın ruhuna çok şey katar. Ayrıca dünya edebiyatının önemli şair ve yazarlarını da yakından takip etmek gerekir. Bu sayede şair, üst düzey şairliğe ulaşabilir. (http://www.abdikamalov.narod.ru/abdikamalov/bu_lat.pdf) (Kaynak olarak gösterilen internet dosyasında Karakalpak Türkçesi kullanılmıştır.)

“Yusupov'a göre şiir, hayatın ta kendisidir:

Samal qosıq penen tınıs alğanday,
 Juldızlar da qosıq bolıp jañanday,
 Pütkil älem qosıq deryası bolıp,
 Ruwhım arqalı ağıp turğanday.

Rüzgâr şiir ile soluk alıyor,
 Yıldızlar da şiir olup yanıyor,
 Bütün âlem şiir deryası olup,
 Ruhumun yoluyla akıp duruyor.”

(Uygur, 1999: 74-75)

İbrayım Yusupov yaklaşık altmış yıllık sanat yaşamında bu düşünceler doğrultusunda göstermiş olduğu başarılarından dolayı “Emek Kıızıl Bayrak” (Miyet Qızıl Bayraq) nişanı, “Berdak” ve “Hamid Alimcan” ödülleri ile ödüllendirilmiştir. Özbekistan’ın bağımsızlığının 13. yılı nedeniyle 2004 yılında kendisine “Özbekistan Kahramanı” unvanı verilmiştir.

Özbekistan ve Karakalpakistan’ın ünlü şairi 24 Temmuz 2008’de vefat etmiştir.

II. BÖLÜM: METİN VE AKTARMA

1. MÜNÄJAT

2. Täñirim, insap ber öz bendeleriñe.
3. Bul barıstan neşik zamana bolar?
4. Därt jamalıp kewillerdiñ şerine,
5. Däwir dağdarıstan awara bolar.
6. Aqıllar tubalap, bolıp arsarı,
7. Kim ne aytsa, awıp jurttıñ añsarı,
8. Malın pullap biyinsaplıq bazarı,
9. Här kimniñ kewlinde bir nama bolar.
10. Kimler hiyle menen şalqıp jatajaq,
11. Pulğa ölse joq iymanın satajaq.
12. Miriwbet tañları qaşan atajaq?
13. Jurttıñ bir ärmanı sol ğana bolar.
14. Täkabbırlıq illetine şatılıp,
15. Küşliler äzlige dize batırıp,
16. Arzan sözler qımbatına satılıp,
17. Biyday nannıñ izi zağara bolar.
18. Qırmızı qan ağıp asqar tawlarda,
19. Abıl-Kabil tüsken pitpes dawlarğa.
20. Analar perzentin berip jawlarğa,
21. Botasız bozlağan ärwana bolar.
22. Täñirim, sen bilerseñ zamannıñ sırrın,
23. Peyil azsa, iğbal keterler qırın.
24. Kewillerge quysañ miriwbet nurın,
25. İnsan bir-birine pärwana bolar.
26. Jürek jansa, ışqı otında jansın,
27. Aşıqlar uyqısın buzıp oyansın,
28. Tayansa, analar besik tayansın,
29. Baldaq tayanğanlar bişsara bolar.
30. Otlar jansa, jansın oşaqta gürlep,
31. Atlar şabar bolsın bayraqqa terlep,
32. Kim qolın jılıtsa urıs otın urlep,
33. Qarğısqa uşırıp, giryana bolar.

MÜNACAT

- Tanrım insaf ver öz kullarına.
Bu gidişle nasıl zamane olur?
Dert eklenip gönüllerin derdine,
Devir, sıkıntıdan avare olur.
- Akıllılar şaşırımış, olup perişan,
Kim ne dese gider halkın akılı fikri,
Malını pullayıp insafsızlık pazarı,
Herkesin gönlünde bir nağme olur.
- Kimi hile ile sarhoş yatacak,
Satılsa, olmayan imanını satacak.
Mürüvvet şafağı ne vakit atacak?
Halkın bir derdi sadece o olur.
- Tekebbürlük illetine tutulup,
Güçlüler âcize dizin batırıp,
Ucuz sözler pahalıya satılıp,
Buğday ekmeğinin izi zağara olur.
- Kırmızı kan akıp yüce dağlarda,
Habil Kabil'in düştüğü bitmez kavgaya,
Analar yavrusun verip düşmana,
Yavrusun arayan deve gibi olur.
- Tanrım sen bilirsin zamanın sırrın,
Niyet azsa talih gider yan yanın.
Gönüllere koysan mürüvvet nurun,
İnsan birbirine pervane olur.
- Yürek yansa aşkın od'unda yansın,
Âşıklar uykusun bozup uyansın,
Dayanacaksa analar beşiğe dayansın,
Baston dayananlar çaresiz olur.
- Odlar yanacaksa, yansın ocakta gürleyip
Atlar koşar olsun ödül için terleyip,
Kim elini ısıtsa savaş od'unu üfleyip,
Kargışa uğrayıp giryane olur.

1. Uslassa, palwanlar jağa uslassın,
2. Taslassa, qoşqarlar gelle taslassın.
3. Urıssa, qorazlar ğana urıssın,
4. Adam urısqan jerler wayrana bolar.

Tutuşacaksa, pehlivanlar yaka tutuşsun,
Vuruşacaksa, koçlar kelle vuruşsun.
Dövüŝecekse tek horozlar dövüŝsün,
İnsanın dövüŝtüğü yer virane olur.

Oktyabr, 1992-jil

Ekim, 1992 yıl

5. KÖRSETKEN RÄHÄTLİ KÜNİŇ USI MA? GÖSTERECEĞİN GÜZEL GÜNÜN BU MU YDU?

6. (M. Gorbaçevqa)

(M. Gorbaçov'a)

7. Dana rähbar bilip sağan ergende,
8. Bizdi alıp kelgen jeriñ usı ma?
9. Xalıq isenip sağan kewil bergende,
10. Körsetken rähätli küniñ usı ma?

Bilge, rehber bilip sana uyanda,
Bizi alıp geldiğın yerin bu muydu?
Halk inanıp sana gönül verende,
Göstereceğın güzel günün bu muydu?

11. Aqıl ayttıñ biyik minberden turıp,
12. Qoldan ot şığardıq şappatlar urıp.
13. Gönergen dünyanı qaytadan qurıp,
14. Sağlap jasaytuğın eliñ usı ma?

Akıl verdin yüksek kürsüden durup,
Elden od çıkardık alkışlar tutup.
Köhnemiş dünyayı yeniden kurup,
Mutlu yaşanacak ilin bu muydu?

15. Jañaşa oylawdı jurta üyrettiñ,
16. Öziñ göne sürdew jol menen kettiñ.
17. Dünyada bir ullı mämlekettiñ
18. Toyların tarqatqan jeriñ usı ma?

Yeni düşünceyi yurda öğrettin,
Sen eskinin devamı yoldan gittin.
Dünyada bir ulu memleketin
Toylarını dağıttığın yerin bu muydu?

19. Jaqsıñdı jasırmay, aytsaq durısın,
20. Toytardıñ dünyanıñ “salqın urısın”.
21. Eski tutımlarğa qarşı jürisiñ
22. Usap edi däslep ümit qusına.

Güzelliğini gizlemeyip desek doğrusun
Durdurdun dünyanın “soğuk savaş”ın.
Eski tutumlara karşı gidişin
Benzer idi eski ümit kuşuna.

23. Temir perdelerdi juldıñ aradan,
24. Közin aşsın dediñ hăr el, hăr adam.
25. Gürmewli tillerge sen berip ziban,
26. Söylep – söylep bolğan jeriñ usı ma?

Demir perdeleri yıktın aradan,
Gözün açsın dedin her halk, her insan.
Bağlanmış dillere sen verip ziban,
Söyleyip durduğın yerin bu muydu?

27. Oqırayıp qarap millet millette,
28. Duwşar boldıq awız alalıq illette.
29. Küşliler äzzini qaqbaylap ŝekte,
30. “Qoy derge xoja joq” degen usı-dä!

Kötü kötü bakıp millet millete,
Dûçâr olup ihtilâf illette,
Güçlüler zayıfı durdurup kenarda,
“Koy demeye hoca yok” denen bu muydu?

31. Doslıqtı qaslıqtıñ qarası basıp,
32. Köpler postı jıllı üyinen qaşıp.
33. Buzıqlar saxnada äwiretin aşıp,
34. Ädep-ikram üyretkeniñ usı ma?

Dostluğu düşmanlığın karası basıp,
Çoğu göçtü, sıcak evinden kaçıp.
Bozuklar sahnede mahremin açıp,
Edep ikram öğrettiğın bu muydu?

35. “Qawın–qawın” degen oyun bar qızıq...
36. Qayta quraman dep hămмесin buzıp,
37. Xalıqtı bos dükanniñ awzına dizip,
38. Kuponğa üñiltken küniñ usı ma?

Kavun karpuz denen oyun var ilginç...
Tekrar kuarım diye hepsini bozup,
Halkı boş dükânın ağzına dizip,
Kupona baktırdığın günün bu muydu?

1. Tax talasıp, bir-biriñe tas atıp,
2. Türlü jolğa jaltañ etip jasatıp,
3. Yeltsin “erkin baha” iytin bosatıp,
4. Jurttı talatpaqta bazar tusında.
5. Usap düzde qasqır quwğan kiyikke,
6. Bahalar sekirip ketti biyikke.
7. Paraxordıñ mäpine kim tiyipti?
8. Ädil zaman ornatqanıñ usı ma?
9. Eñ bay eldi aştan juldız sanatıp,
10. Jurttı jawız mafiyalarğa talatıp,
11. Batisqa qol jayıp, qayır soratıp,
12. Bir masqara qılğan jeriñ usı ma?
13. Biriñ bas sawğalap qaştıñ uzaqqa,
14. Biriñ otır seni taydırğan taxta.
15. Ädilliktiñ sotı qurğan duzaqqa
16. Tüspeymiz dep, tapqan şarañ usı ma?
17. Dağdarıstan şıqsaq dağıspay aman
18. Bazarğa ötermiz, düzleser zaman.
19. “Qayta qursaq, bolar bir şadlı дәwran,
20. Dep sürgizgen дәwranlarıñ usı ma?!

21. BAZAR JOLINDA

22. Bāzergen malısız bazar qızar ma,
23. Kārwan jügin ānjam etiñ, jigitle.
24. Endi hāmme biz şıgamız bazarğa,
25. Bazarıñ insaplı bolğay, jigitle.
26. Köpten berli barmay bazar-oşarğa,
27. Turmısımız aylanıptı naşarğa,
28. Sözden danğırlatıp aydap bos arba,
29. Aqılğöy bolğandı qoyıñ jigitle.
30. Bazarladıq Xojelini, Şımbaydı,
31. Biz burında körgeñbiz be bundaydı?
32. Sarsıq sözden qulağımız şıñlaydı,
33. Jer jüzi gāp eter bizdi, jigitle.
34. “Şırtım” oynap, şıgıp qaldıq oyınnan,
35. Qudaydı umıttıq bārha sıyınğan.
36. Suw emes, söz aqtı Tüyemoyınnan,
37. Jalğan wādelerden toydıq, jigitle.
38. Awızbirlik qaştı kem-kem aradan,
39. Hār kim özin jurttan bilgiş sanağan.
40. Miy şayılp ketti “warra-warra”dan,
41. Bunıñ aqıbetin bergey, jigitle.

Taht kavgası yapıp birbirine taş atıp,
Türlü yola sevkederek yaşatıp,
Yeltsin “ başıboş” köpeğini bırakıp,
Halkı dalatmakta pazar önünde.

Benzer, düzde kurdun kovaladıǵı geyiǵe,
Deǵerler sıçrayıp gitti yükseǵe.
Rüşvetçinin çıkarına kim ne demiş?
Ädil zaman kurduǵın bu muydu?

En zengin halka açlıktan yıldız saydırıp,
Yurdu düşman mafyalara dalatıp,
Batı’ya el açıp, sadaka isteyip,
Maskara ettiǵin yerin bu muydu?

Bazen baş sakınıp kaçtın uzaǵa
Bazen otur seni kaydırın taht’a.
Adalet mahkemesinin kurduǵu tuzaǵa
Düşmeyiz deyip bulduǵın çaren bu muydu?

Sıkıntıdan çıksak baǵırmadan aman
Bāzāra geçeriz, düzelir zaman.
Tekrar kursak, olur bir mutlu devran.”
Deyip sürdürdüǵün devranın bu muydu?

PAZAR YOLUNDA

Bezirgānsız, malsız pazar kızar mı?
Kervan yükün hazırlayın, yiǵitle.
Şimdi hepten biz çıkarız pazara,
Pazarımız uğurlu olsun, yiǵitle.

Çoktan beri gitmiyoruz pazara,
Hayatımız dönmüştür nâ-çāra,
Sözden tıngırdatıp sürüp boş araba,
Ukalā olanı koyun yiǵitle.

Pazarladıq Xojeli’ni, Şımbay’ı
Biz önceden görmüş müydük bunları?
Kötü sözden kulağımız çınladı,
Yeryüzü lâf eder bize, yiǵitle.

Şırtım oynayıp çıktık oyundan,
Allah’ı unuttuk daim sığındıǵımız,
Su deǵil, söz aktı Tüyemoyın’dan
Yalan vaatlerden doyduk, yiǵitle.

Aǵız birliǵi kaçtı biraz aradan
Herkes kendini halktan bilgin sayıyor.
Beyin yıkanıp gitti “varra varra”dan
Bunun akıbetin getirin, yiǵitle.

1. Hər bilgiş öziñse siltep bir joldı,
2. Başşı aytsa, qosşı quplamas boldı.
3. Bos uslağan qamıs qıyğanday qoldı,
4. Hämme “demokrat” boldı, jigitler.

5. Piter emes bilgişlerdiñ aytısı,
6. Bazar musallatı jurttıñ qayğısı.
7. Bilgir sanap jürgenlerdiñ qaysısı
8. Jol sañlağın tabar eken, jigitler,

9. Jılan jalağanday dükânlar kepti,
10. İygen jelinlerdi suwalıp ketti.
11. Temeki tartqanlar nasbayğa ötti,
12. Sawdagerdiñ qoldı keldi, jigitler,

13. Jumıs qaldı, aytıs bazarı qızdı,
14. Birew joybarlasa, birewler sızdı.
15. Eplep jürüp turğan maşınamızdı
16. Buzıp taslap, jayaw qaldıq, jigitler.

17. Köligi bar eller saltanat tutıp,
18. Üstimizden ötip atır şaňğıtıp.
19. Jayaw bazarlaymız endi şaň jutıp,
20. Böten ilajı joq bunıñ, jigitler.

21. Biraq endi izge qayıtıp ta bolmas,
22. Attıñ basın keyin tartıp ta bolmas.
23. “Qayda baramız?” dep aytıp ta bolmas,
24. Täwekel qayığın mindik, jigitler.

25. Bul sonday äjayıp bazar bolajaq,
26. Jahan sawdasına barın salajaq.
27. Ädalatlıq tärezisin qurajaq,
28. Bizıñ bezben därtke aspaz, jigitler.

29. Bul bazarda ötpes eplemey zatiñ,
30. “Jeñimpaz” atanğan sıy-marapatın,
31. “Konkurentsıya” der jarıstıñ atın,
32. Sol jarısqa şaylanıñlar, jigitler.

33. Tälli-pälli islep aldap kelgenler,
34. Xalıqtıñ esabınan dāwran sürgenler,
35. Şappat penen jüz qızartıp jürgenler,
36. Bul bazarğa kire almas, jigitler,

37. Bilim, zeyin menen uzaqtan şolıp,
38. Bul bazar tärbitin atqarsañ tolıq,
39. “Mersedes” minerseñ millioner bolıp,
40. Süre alğanğa dāwran keldi, jigitler.

Her bilgin kendince gösterir bir yolu,
Başkan dese yardımcısı doğrulamaz oldu,
Gevşek tutulan kamış kesmiş gibi eli,
Hepsi “demokrat” oldu, yiğitler.

Biter değıl bilgişlerin sözleri,
Pazar sıkıntısı halkın kaygısı.
Bilge tutup gidenlerin bazısı
Yol ışığın bulur imiş, yiğitler.

Yılan yalamış gibi dükkânlar kurudu,
Şişkin memelerden sütler çekildi.
Sigara çekenler “enfiyye” ye geçti,
Tüccarların eli geldi, yiğitler.

İşler kaldı, atışma pazarı kızıştı,
Biri plânlasa birileri bozdu.
Usûlünce çalışan arabamızı
Bozup atıp yaya kaldık, yiğitler.

Taşıtı olan yurtlar saltanat kurup,
Üstümüzden geçiyorlar tozutup.
Yayan pazarlarınız şimdi toz yutup,
Başka çaresi yok bunun, yiğitler.

Ama şimdi ize dönmek de olmaz,
Atın başın geri çekmek de olmaz.
“Nereye gidiyoruz” diye söylenmek olmaz,
Tevekkül kayığına bindik, yiğitler.

Bu öyle acayip pazar olacak,
Cihan ticaretine varını salacak.
Adaletin terazisin kuracak,
Bizim tüccar derde düşmez, yiğitler.

Bu pazarda geçmez hesapsız şeyin
“Muzaffer” adlanır marifetlerin,
“Rekabet” koyarlar yarışın adın,
O yarışa hazırlanın, yiğitler.

Telli pullu yapıp hile edenler,
Halkın hesabından devran sürenler,
Şaplak ile yüz kızartıp gidenler,
Bu pazara giremez, yiğitler,

Bilim, zihin ile uzaktan gezip,
Bu pazar tertibin yaparsan tam,
“Mersedes” binersin milyoner olup,
Sürenlere devran geldi, yiğitler.

1. Gürşiñ – dollar bolar, paxtañ – aq altın,	Pirincin dolar olur, pamuğun ak altın,
2. Suw bolsa, jer – anañ asırar xalqıñ.	Su olsa, toprak anan besler halkın.
3. Mal baqsañ, bul bazar köterer narqın,	“Mal” ¹ baksan, bu pazar kaldırır narh’ın
4. Bardamlını bazar süyer, jigitler.	Varlıklığı pazar sever, yiğitler.
5. Satarmanğa bermes onşa jäbirin.	Satıcıya vermez onca cebrini.
6. Alarmanğa jürgizer öz hämirin,	Alıcıya yürütür öz emrini,
7. Hätte mәрmer tasıñ, boyan tamırın,	Hatta mermer taşın, “boyan” ² kökün,
8. Qıp-qızıl valyuta bolar, jigitler,	Kıpkızıl döviz olur, yiğitler.
9. Bizler paxta satsaq, Sibir – ormanın,	Bizler pamuk satsak, Sibir ormanın,
10. Qazaqstan süzer biyday qırmanın.	Kazakistan süzer, buğday harmanın
11. Qawın satsañ, şıtırlaydı şırwanıñ,	Kavun satsan, çıtırdar şırvanın,
12. Nitratsız nayşalatsan, jigitler.	Gübresiz meyveye durur, yiğitler.
13. Bayağday qosıp jazıp paxtanı,	Eskisi gibi ekerek pamuğu
14. Uslap qalmas xalıqqa дәrek aqşanı.	Eller tutar halka gerek parayı,
15. Bul bazardıñ başka bolar qaqqanı.	Bu pazarın başka olur “kapan”ı
16. “Bankrot” der ol qaqqandı, jigitler.	“Bankazede” derler o “kapan”a, yiğitler.
17. Kömeşke kül tartsañ eger görqawsıp,	“Kömeş” ³ e kül çeksen oburluk edip,
18. Jeñildiñ üstinen barsañ jalqawsıp,	Yenildin ardından tembellik edip,
19. Qaraqalpaqsılıq qılsañ albawsıp,	Karakalpakçılık etsen yanılıp,
20. Bul bazar pәnt berer bizge, jigitler.	Bu pazar ögüt verir bize, yiğitler.
21. Joqarğılar bul bazardı jaqtırmas,	Yukarıdakiler bu pazarı onaylamaz,
22. Wәde berer, Aralğa suw aqtırmas.	Vaat verir, Aral’a su aktırmaz.
23. Burıñday buyırq kütip taq turmas,	Önceki gibi hazırlanıp emir almaz,
24. Bul bazardıñ öz zañı bar, jigitler.	Bu pazarın kendi kanunu var, yiğitler.
25. Pullığa – may, pulsızlarğa – tortası,	Zengine yağ, fakirlere köpüğü,
26. Juqalıq etip tur jurttıñ qaltası.	Hafifliyor halkın torbası.
27. Mafiya häm sawdagerdiñ mañqası	Mafya ve tüccarın yaramazı
28. Qaşşan bul bazarğa kirdi, jigitler.	Ne vakit bu pazara girdi, yiğitler?
29. Bul dünya degeniñ bir qızıq bazar,	Bu dünya dediğın bir ilginç pazar,
30. Mal ötimli bolsa, säwdası qızar.	Mal sürümlü olsa ticaret kızar.
31. Tezirek barğaymız oğan biyhazar,	Çabucak varalım ona bî-azar ⁴
32. Bazarıñ insaplı bolğay, jigitler!	Pazarın bereketli olsun, yiğitler!

Mart, 1991-jıl.

Mart, 1991 yılı.

¹ Mal: Hayvan, büyükbaş hayvan

² Boyan: Hayvanların yediği küçük yapraklı bitki

³ Kömeş: Küle gömülerek pişirilen şeyler

⁴ Bî-azar: Sıkıntısız, rahat

1. KORRUPTSİYA

2. Bir illet bar “para” degen,
3. Beredi eken, - aladı eken.
4. Haram qollar qaltıramay,
5. Qaltasına saladı eken.
6. Bermegenler qala berer,
7. “Bilmegenler bara berer,
8. Bilgen adam para berer”,
9. Dep jurtt naqıl qıladı eken.
10. Házir jüdä köp aytadı,
11. “Güjip ketti” dep aytadı.
12. Esitkenler “toba” aytadı,
13. Alğan omma uradı eken.
14. Xalıq aytsa, qalpı aytpas,
15. Bolmağandı jalpı aytpas,
16. Gör ögiz baltadan qaytpas,
17. Güysemesten jutadı eken.
18. Bergen adamına paylı,
19. Alğanlardıñ işi maylı.
20. Jolları bar qıylı-qıylı,
21. Beriwşiler bilede eken.
22. Bergenler de tek jürmeydi,
23. Alğanın pânt jep jürmeydi.
24. Qıpsalı sır köp jürmeydi,
25. Jurtqa aşkara boladı eken.
26. Üyine barğanın aytıp,
27. Qanşama bergenin aytıp,
28. Jumısı pitkenin aytıp
29. Erteñ özi-aq jayadı eken.
30. Birewler bar jırıp jeydi.
31. Birew iyttey ürip jeydi.
32. Aqıllısı bölip jeydi.
33. Söytse jaqsı siñedi eken.
34. Ölermenler qalta añlıydı,
35. Bereme dep jaltañlaydı.
36. Köp jegenler taltañlaydı,
37. Közine may pitedi eken.
38. Qabat-qabat jaylar salıp,
39. Ballarına maşın alıp,
40. Zañ-zakon piyada qalıp,
41. Bändirgide turadı eken.

ÇÜRÜME

- Bir illet var “rüşvet” denen,
Verilmiş, alınmış.
Kötü eller titremeden,
Cebine koyuyor imiş.
- Vermeyenler kalıverir,
“Bilmeyenler gidiverir,
Bilen insan rüşvet verir”,
Diye halk naklediyormuş.
- Şimdi pek çoğu söylüyor,
“Kızıp gitti.” diye söylüyor.
İşitenler “tövbe” diyor
Alan faydalanıyormuş.
- Halk derse, yalan söylemez,
Olmayanı hiç söylemez,
Kör öküz baltadan çekinmez,
Geviş getirmeden yutarmış.
- Veren insanına bağlı,
Alanların işi yağlı.
Yolları var farklı farklı,
Vericiler bilir imiş.
- Verenler de tek yürümez,
Alandan pişmanlık duymaz.
Saklanan sır çok gizlenmez,
Yurda aşikâr olurmuş.
- Evine vardığın deyip,
Ne kadar verdiğin deyip,
İşinin bittiğin deyip
Yarın kendi yayar imiş.
- Biriler var bölüp de yer.
Biri it gibi ürüyüp yer.
Akıllısı bölüp de yer.
Öylesi içe sinermiş.
- Açgözlüler cebe bakar,
Verir mi der yaltaklanır,
Çok yiyenler mağrurlanır,
Gözüne yağ birikirmiş.
- Kat kat apartmanlar dikip,
Çocuklarına araba alıp,
Hak, adalet yaya kalıp,
Kavşaklarda durur imiş.

1. Bul illetin täpsi urğanlar,
2. Mut dünyanı qapsırğanlar,
3. “Tutasañ” dep tapsırğanlar,
4. Tuta almağan boladı eken.

Bu illetin sınırını aşanlar,
Boş dünyayı kucaklayanlar,
“Tutasın” diye emredenler,
Tutamayan oluyormuş.

5. Haramsınbay alıp-alıp,
6. Aqıbeti barıp-barıp,
7. Artıq dünya köz şığarıp,
8. Bir bälege şatadı eken.

Haram değil diye alıp,
En nihayet varıp varıp,
Fazla malı göz çıkarıp,
Bir belaya çatıyor imiş.

Avgust 1994-jıl.

Ağustos, 1994 yılı.

9. KÖZİME BİR ÄJEP ZAMAN KÖRİNER

GÖZÜME BİR ACAYİP ZAMAN GÖRÜNÜR

10. *(Törtkülli Abdulla Bekçanovqa.)*

(Törtkülli Abdullah Bekçanov'a.)

11. Bul sözdi pähim äyle, äziyz biradar,
12. Tawğa – taw, adamğa – adam köriner,
13. Aqşam aspandağı janğan juldızlar
14. Sen körüp turğanda mağan köriner.

Bu sözü fehm eyle, aziz kardeşim,
Dağa dağ, insana insan görünür,
Akşam gökyüzünde yanan yıldızlar
Sen gördüğünde de bana görünür.

15. Seniñ aqıl-zeyiniñ, biyğubar kewliñ
16. Uğar, aytsam, dārhal dārtimdi meniñ.
17. Hār kim dos-yaranın, hār kim öz teñin
18. Sıylasqanda sulıw dāwran köriner.

Senin aklın, fikrin, tertemiz gönlün
Anlar, desem hemen derdimi benim.
Her kişi dostuna, kendi eşine
Saygı gösterince güzel devran görünür.

19. Sıylasıq, siz – bizlik eldiñ dāwleti.
20. İris – nesibeniñ mol bereketi,
21. Törtkül bağlarında doslar säwbeti
22. Biz uşın şayırılıq ilham köriner.

Saygıdır, siz-bizlik ilin devleti.
Rızk ve nasibin bol bereketi,
Törtkül bağlarında dostlar sohbeti
Biz için şairlik ilham görünür.

23. Arqası Güldirsin, qublası Jāyhun,
24. Bul dāwletli eldi aymalar ay-kün.
25. Miynetkeş, miymandos azamat xalqın
26. Eske alsam, Baba diyxan köriner.

Arkası Güldirsin, kiblesi Ceyhun,
Bu devletli ili okşar ay ve güneş.
Mihnetkeş, konuksever yiğit halkın
Hatırlasam Baba Diyxan görünür.

27. Babalardan ayılmay söz qalmağan:
28. Bir Ämiw ağadı hāmme salmadan.
29. İrisqımız bir atız, bir tüp almadan,
30. Bir pälekten jüzlep urqan köriner.

Atalardan denmedik söz kalmamış:
Bir Amiv¹ akıyor her bir kanaldan,
Rızkımız bir tarla, bir kök elmadan,
Bir dalda yüzlerce filiz görünür.

31. Bul elde köp aqlı – danalarım bar,
32. Narbayday kätquda ağalarım bar.
33. Ğoş jigite doslarım, joralarım bar.
34. El dep entelegen palwan köriner.

Bu ilde çok bilge insanların var,
Narbay gibi büyük ağalarım var.
Koç yiğit dostlarım, yoldaşlarım var.
Yurt diye atılan pehlivan görünür.

¹ Amiv: Amuderya'nın kısaltması

1. Jarasıqlı ädep-ikram, nazları,
2. Zamanniñ Gülayım Särbinazları,-
3. Hür perige megzes Törtkül kızları.
4. Hâr biri közime räwşan köriner.
5. Qaraqalpaqstan, bul bir keñ jahan,
6. Şimbaysız – Törtkülsiz bizge joq watan.
7. Sultan Wäyis – Qara tawdan qarasañ,
8. Jäyhun jağasında nârwan köriner.
9. Sayalasaq, bir güjimniñ japırağı,
10. Aralasaq ata-baba topırağı,
11. Oynap-ösken bir awıldiñ şaflağı,
12. Qay töbege şıqsañ, watan köriner.
13. Därbentinde jasap göne tariyxtiñ,
14. Öz dañqıñdı jer jahanğa tanıttıñ.
15. Hadal miynet etken biziñ xalıqtıñ
16. Jüzlerinen nuwrı iyman köriner.
17. Galawıt qaplağan dünyanıñ jüzin,
18. Durıs häm märdana tut öziñdi öziñ.
19. Tınış, tatıw turmısımızdı biziñ
20. Kim künlese, bizge jaman köriner.
21. Qara dawıl qara bulıttı ürlegen,
22. Qulaq esitpegen, közler körmegen,
23. Tört uyıqlasaq, tüşimizge enbegen,
24. Közime bir äjep zaman köriner.
25. Kel äy, opalı dos, äziyz qardaşım,
26. İnsanıy miriwbet bolğay joldasıñ.
27. Hâr kim durıs aydasa hüjdan arbasın,
28. Köp penen körgeniñ – däwrän köriner.
29. İnsaplı bolğay bul dünya bazarı,
30. Tezirek ötkey dağdarıslı hazarı.
31. Jaqsı ümitlerdiñ aydın güzarı,
32. Nietiñ haq bolsa, rawan köriner.

Sentyabr, 1992-jıl. Törtkül

33. BEGLİĞİNDİ BUZBA SEN

34. Bar bilgeni awzında,
35. Sawdıraq qaraqalpağım.
36. Jan säwlesi közinde,
37. Jawdıraq qaraqalpağım.

Yaraşıklı edep-ikram, nazları,
Zamanın “Gülayım’la Serbinazları”,
Hûri, peri gibi Törtkül kızları.
Her biri gözüme nurlu görünür.

Karakalpakistan, bu bir geniş cihan,
Şimbaysız, Törtkülsüz bize yok watan.
Sultan Wäyis’ten - Qara Dağ’dan bakarsan,
Ceyhun yakasında yüksek görünür.

Gölgelensek bir “güjim”in¹ yaprağı,
Karışılan ata soyu toprağı,
Oynayıp büyüyen bir köyün ağılı,
Hangi tepeye çıksan, watan görünür.

Boğazında yaşayıp eski tarihin,
Kendi nâmını dünyaya tanıttın.
Helal işler yapan bizim milletin
Yüzlerinde iman nuru görünür.

Yalan kaplamış dünyanın yüzünü,
Doğru ve mertçe tut kendi özünü.
Rahat, mutlu hayatımızı bizim
Kim kötülse, bize yaman görünür.

Kara rüzgâr kara bulutu üfler,
Kulak işitmez, gözler görmez,
Ne kadar uyusak düşümöze girmez,
Gözüme bir acayip zaman görünür.

Gel ey vefalı dost, aziz kardeşim,
İnsanlık, mürüvvet olsun yoldaşın.
Herkes doğru sürse vicdan arabasın,
Halkla yaşadığın devran görünür.

İnsafılı olsun bu dünya pazarı,
Çabuk geçer bunalımlı cefası
Güzel ümitlerin aydınlık yolu,
Niyetin doğruysa, revan görünür.

Eylül, 1992 yılı. Törtkül

BEYLİĞİNİ BOZMA SEN

Tüm bildiği dilinde,
Saf gönül Karakalpağım.
Can şülesi gözünde,
Parıldar Karakalpağım.

¹ Güjim: Gölgeli, çok yıllık bir ağaç

1. Kewili keň maydanday,
2. Tamğa juldız jayğanday,
3. Pisip turğan naymanday,
4. Gewdirek qaraqalpağım...
5. Zaman barar özgerip,
6. Esitkendi köz körip,
7. Arbanıñ jaman jerleri
8. Oy-şuqırğa gez kelip, –
9. “Tartpaydı – dep – tabanlap,”
10. Atıñdı urma, jamanlap.
11. Bunnan da jaman jollardan
12. Janıwar ötken hamallar.
13. Awmastırma yabıñdı
14. Ayğırğa, qaraqalpağım.
15. Adamsaň ğoy sabırlı,
16. Qayğırma, qaraqalpağım.

17. Tariyxtıñ talay ötkelin
18. Sal minip keşip ötkeniñ
19. Yadıñda ma? Sonda da
20. Ayaqqa ıǵıp ketpediñ.
21. Jabıǵıñdı jel türüp,
22. Üzigiñnen sel kirip.
23. Añsağansaň ğoy quyaştı,
24. Bulıt artına telmirip.
25. Keldiñ ğoy söytip kelege,
26. Qızba, qaraqalpağım.
27. Begligiñdi ele de
28. Buzba, qaraqalpağım.

29. Heş qaşan sen heş kimniñ
30. Bolmağansaň erkesi.
31. Hämme sennen ölkensip,
32. Güjireyter eñsesin.
33. İnsanniñ peyli buzılса,
34. Şoşqanıñ bolar gürkesi.
35. “Aş adam urısqaq” degendey,
36. Suw kötermes sirkesi.
37. Jän-jaqta jänjel, arasat,
38. Qublası joq arqanıñ.
39. Bundayda aqıl-parasat
40. Dänin ek, qaraqalpağım.

Gönlü geniş meydan gibi,
 Dama yıldız yaymış gibi,
 Pişip duran “nayman” gibi,
 “Suyu çekmiş” Karakalpağım...
 Zaman değişip gider,
 İşitilir, göz görür,
 Arabanın kötü yeri,
 Çukurlara denk gelip,
 “Çekmiyor diye direnip,”
 Atına vurma küfredip.
 Bundan da kötü yollardan
 Hayvan geçti yük çekip.
 Değiştirme “yabı”nı¹
 Aygırla, Karakalpağım.
 Adamsın sen sabırlı,
 Üzülme, Karakalpağım.

Tarihin nice geçidin,
 “Sal”la geçip gittiğın
 Yâdında mı? O vakt da,
 “Ayak”a² akıp gitmedin.
 “Jabık”ını³ yel dürüp,
 “Üzik”inden⁴ sel girip,
 Ummuştun ya güneşi,
 Bulut ardına göz dikip,
 Geldin böyle kemale,
 Kızma, Karakalpağım.
 Beyliğini yine de
 Bozma, Karakalpağım.

Hiçbir zaman kimsenin
 Olmamışsın “nazlı”sı,
 Herkes sana büyüklenip,
 Kabartır ensesini.
 İnsan gönlü bozulsa,
 Domuzun olur çardağı.
 “Aç adam kavgacı” derler,
 “Su kaldırmaz sirkesi.”⁵
 Her yanda bir dava, kavga,
 Kiblesi yok arkanın.
 Burada akıl, feraset
 Tohumun ek, Karakalpağım.

¹ Yabı: Fazla özelliği olmayan at

² Ayak: Nehrin denize, göle vb. döküldüğü yer

³ Jabık: Çadırın “tuvırlık”ı ile “üzik”inin birleştiği yer, örtü

⁴ Üzik: Kara çadırın “uvık”ının üstünü örten keçe parçası.

⁵ Su kaldırmaz sirkesi: Tahammülsüzleşti.

1. Bir közdi bir köz jegendey,
2. Tākabbırsıp atlasıp,
3. “Qay balasañ?” degendey,
4. Ağayın ketti jatlasıp.
5. Qızıwı ketip doslıqtıñ
6. Suwıspı barar qatnasıq.
7. Jüzleri külip jiltırap,
8. İşleri turar sotlasıp.
9. Erme jurttıñ sözine,
10. Julma güldiñ jarpağın.
11. Bir yaratqan öziñe
12. Yar bolsın, qaraqalpağım.

13. “Alğa bas, alğa, alğa!” dep,
14. Artımızğa qayırdı.
15. “Aq altın ber elge!” dep,
16. Teñimizden ayırdı.
17. Qurırda bayğus Araldıñ
18. Dünyağa dañqı jayıldı.
19. Boztorğayday şırlattı,
20. Şımın aytqan şayırdı.
21. Tar jolğa tursañ dus kelip,
22. Dana bol, qaraqalpağım.
23. Öziñe öziñ küş berip,
24. Pana bol, qaraqalpağım.

25. Jerdiñ tilin bileseñ,
26. Haslı diyxan xalıqsañ.
27. Maldıñ tilin bileseñ,
28. Şarwağa da alıqsañ.
29. Hadal miynet islewde
30. Qaşan harıp-talıpsañ?
31. Öziñdi öziñ asırap,
32. Qol jaymaysañ tarıqsañ.
33. Qonaq körseñ quwjıñlap,
34. Suwğa kirgen balıqsañ.
35. “Ağamlar ötsin” dep jürip,
36. Esik bette qalıpsañ...
37. Jesir üydiñ qızınday,
38. Jaraspaydı jaltağıñ.
39. Şıyratıp esken şıjımday,
40. Şıyraq bol, qaraqalpağım.

Bir gözü bir göz yer gibi,
 Büyüklenip atlayıp,
 “Kimsin çocuk?” der gibi,
 Abi gitti yâd olup.
 Tadı gidip dostluğun
 Münasebet soğuyup
 Yüzleri gülüp parlayıp,
 İşleri davalaşmak.
 Uyma sen el sözüne,
 Yolma gülün yaprağın.
 Bir yaratılan özüne,
 Yâr olsun, Karakalpağım.

“İlerle, yürü!” deyip,
 Ardımıza döndürdü.
 “Ak altın¹ ver halka” deyip,
 Denizimizden² ayırdı.
 Kururken garip Aral’ın
 Dünyaya sesi yayıldı.
 Boz turgayca şırlattı,
 Doğru diyen şairi.
 Dar yola düşsen denk gelip,
 Bilge ol, Karakalpağım.
 Kendi kendine güç verip,
 Sığınak ol, Karakalpağım.

Toprak dilin bilirsin,
 Aslı çiftçi bir halksın.
 Hayvan dilin bilirsin,
 Malcılığa vâkıfsın.
 Helal işi yaparken,
 Ne zaman yorulduñ ki?
 Seni sen kalkındırıp,
 El açmazsın daralsan.
 Konuk görseñ koşturup,
 Suya giren balıksın.
 “Abimler geçsin.” diyerek
 Kapı ağzında kalmışsın...
 Yetim ev kızı gibi,
 Yaraşmıyor bu aczin.
 Olgunlaşmış ürün gibi,
 Sağlam ol, Karakalpağım.

¹ Ak altın: Pamuk

² Deniz: Aral denizi (gölü). Mısra, çok pamuk yetiştirmek amacıyla Aral’a dökülen Amuderya suyunun hoyratça kullanılışı sebebiyle Aral’da yaşanan çevre felaketini hatırlatıyor.

1. Sen kirmegen bul üydiñ
2. Häzir esik-töri joq.
3. Kel, inim, otr” deytuğın
4. Töresi pütün biyi joq.
5. Tartınşaq jolı jıñışke,
6. Sarsılma, qaraqalpağım.
7. Aralasıp kir işke.
8. Tartınba qaraqalpağım!

Noyabr, 1991-jıl. Taşkent.

- Girmediğın bu evin
Şimdi kapı, tör’ü yok.
“Gel kardeşim otur.” diyen,
Töresi sağlam beyi yok.
Utananın yolu ince,
Sarsılma Karakalpağım.
Karışıp da gir içeriye.
Çekinme Karakalpağım!

Kasım, 1991 yılı. Taşkent.

9. PAYĞAMBAR JASINDAĞI ADAMĞA

10. Sen endi payğambar jasına keldiñ,
11. Burıñday biypul dāwranıñ bolmas.
12. Katqudalıq istiñ basına keldiñ,
13. Jaslardıñ qılığın qılğanıñ bolmas.

14. Jas miner, küş qaytar, tolısar aqıl,
15. Atızlar jalañaş jıynalar daqıl.
16. Körer közge ersi jāne namaqul
17. İslerdiñ basına barğanıñ bolmas,

18. Hawlıqpay hawalap uşar alasar,
19. Sabırlı qus dep jurıt oğan qarasar.
20. Parasat belbewi sağan jarasar,
21. Şurt minezlik äylep, sıñğanıñ bolmas.

22. Äwel rasulilla alayhissalam
23. Haqtıñ birliğine keltirdi iymän.
24. Tuwrılıqtı süyer haqıyqat mudam,
25. Hiyle menen joldı burğanıñ bolmas.

26. “Payğambar jasına endi keldim” dep,
27. “Jurttıñ bilmegenin özim bildim” dep.
28. “Özim tuwdım häm de özim boldım” dep,
29. Kewilge menmenlik alğanıñ bolmas.

30. Birewler – ateist, birewler – dindar,
31. Bul sözden birazdıñ qulağı şıñlar.
32. Payğambar jasına şıqpağan kim bar?
33. Şaytan gülğulasına ergeniñ bolmas.

34. Hiyle menen sumlıq ekewi egiz,
35. Törtti törtke qossañ şığarmas segiz,
36. Haslına tartadı tübinde negiz,
37. Negizi joq gäpti aytqanıñ bolmas.

PEYGAMBER YAŞINDAKİ İNSANA

- Sen şimdi peygamber yaşına geldin,
Önceki gibi pulsuz devranın olmaz.
“Aksakallık” işin başına geldin,
Gençlerin yaptığın yaparsan olmaz.

- Yaş biner, güç gider, gelişir akıl
Tarlalar ekimsiz, toplanır tahıl.
Gören göze yakışksız ve nâ-makul
İşlerin başına varsan da olmaz.

- Korkmadan havalanıp uçar “alasar”¹
Sabırlı kuş diye halk ona bakar.
Feraset kemeri sana yakışır,
Aksi huyluluk edip kırılman olmaz.

- Evvel Rasûlullah aleyhisselam
Hakk’ın birliğine getirdi iman.
Doğruluğu sever hakikat müdâm,
Hile ile yolu dönersen olmaz.

- “Peygamber yaşına şimdi geldim” diye,
“Halkın bilmediğini ben bildim” diye,
“Kendim doğdum ve kendim oldum” diye,
Gönle kibir, bencillik alırsan olmaz.

- Biriler ateist, biriler dindar,
Bu sözden bir kısmın kulağı çınlarsın.
Peygamber yaşına çıkmayan kim var?
Şeytan vesvesesine uyarsan olmaz.

- Hile ile kötülük ikisi ikiz,
Dördü dörde koysan çıkarmaz sekiz,
Aslına çekiyor, sonuçta “negiz”²,
Temelsiz sözleri söyleyen olmaz.

¹ Alasar: Bir tür kuş

² Negiz: Soy, asıl

1. Jaqsılıq gülxanın jağa bilmeseñ,
2. Durıslıqtıñ jolın taba bilmeseñ,
3. Taqabbırlıq tuwın jığa bilmeseñ,
4. “Haqpan” dep, aybaraq urğanıñ bolmas.

5. Ne is ölse ötti jaslıq şağında,
6. Näpsiñdi tıy sen endigi jağında.
7. Bul muqaddes jasqa kelgen wağında,
8. Elewirep teris qaytqanıñ bolmas.

9. Ötken isleriñe tawbe qılmasañ,
10. Güzarıñdı tuwrı jolğa salmasañ,
11. Hüdjan mülkin hüzir qayta qurmasañ,
12. Aqırette qayta qurğanıñ bolmas.

İyul, 1991-jıl.

13. OÑBAĞIRLAR, SATTILAR SENİ

14. *(Aralğa)*
15. Ölgem näresteniñ bas uşında
16. Öksip-öksip jılaydı ana
17. Sırtta, aşıq ayna tusında
18. Bozlar bir botasız ärwana.
19. Dardı menen usı ekewiniñ
20. Kökte quyaş örtenip atqanday,
21. Bir azalı joqlawdıñ üni
22. Bar älemdi muñğa tutqanday.
23. Aral, Aral! Sen keşir bizdi.
24. Sorımızdı sorlatqan elmiz.
25. Iırıs qazanı – teñizimizdi
26. Küpä-kündiz urlatqan elmiz.
27. Nesibesin haqtan tilegen,
28. Miynet şınıqtırğan bilegin,
29. Aq kökirek eden elseñ dep,
30. Bergen edi iğbalımızğa,
31. “Bul qazanıñ bir qulağına
32. İyelik et, ol – nesibeñ” dep.
33. Ete almadıq sağan iyelik,
34. At tabanlap, arba şüyelep,
35. Awdarıldı ırıs kerseni.
36. Jamanlıqtan jiyirkenbegen,
37. Kisi iğbalına üyrenbegen
38. Oñbağırlar, sattılar seni.

İyilik “külhan”ın¹ yakabilmesen,
Doğruluk yolunu bulamaz isen,
Tekebbürlük “tuğ”un yıkamazsan
“Haklıyım” diyerek bağırsan olmaz.

Ne iş geçti ise gençlik çağında,
Nefsini tut sen şimdiki çağında
Bu mukaddes yaşa geldiğin vakitte
Vazgeçip geri dönersen olmaz.

Geçmiş işlerine tövbe kılmazsan,
Gidişini doğru yola koymazsan,
Vicdan mülkün şimdi tekrar kurmazsan,
Ahirette tekrar kurman olmaz.

Temmuz, 1991 yılı.

ONMASINLAR, SATTILAR SENİ

14. *(Aral'a)*
- Ölen bebeğin baş ucunda
Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu anne.
Düzde, açık havada
Ağlar yavrusu kayıp deve.
- Derdi ile bu ikisinin
Gökte güneş, sanki yanarak doğar,
Bir kederli “yoğcu”nun² sesi
Tüm âlemi sanki kedere boğar.
- Aral, Aral! Sen affet bizi.
Derdimize dert katan yurduz.
Rızık kazanı denizimizi
Güpegündüz çaldırtan yurduz.
Nasibini Hak'tan dileyen,
Zora alıştırdığı bileğin,
Ak gönül eden halksın diye,
Vermiş idi talihimize,
“Bu kazan'ın bir kulağına
Sahip ol; o, nasibin” der.
Olamadık sana sahip,
At direnip, araba gitmeyip,
Çevrildi nasip kabı
Kötülükten iğrenmeyen,
İnsan talihini öğrenmeyen
Onmasınlar, sattılar seni.

¹ Külhan: Ocak

² Yoğcu: Ağlayıcı

1. “Täbiyattan kütpeñler miyrim,
2. Täbiyattan tartıp al!” dedi,
3. Sözi jalğan, wädesi şiyrim,
4. Olar partbiletli xan edi.
5. “Mol aq altın uşın!”dep turıp,
6. Şarap käsaların qağıstı.
7. Därya suwın şöllerge burıp,
8. Teñiz taslap ketti jağıstı.
9. Özin-özi awız jalasıp,
10. Satıp hüjdan degen närseni,
11. Qorlap öziniñ täbiyat – anasın,
12. Oñbağırılar, sattılar seni.

13. Aral, Aral! Ol naymıtlarğa
14. Ökpe-giyne, tağne etpe sen.
15. Kemesi häzir soqlıǵıp jarğa,
16. Betleri joq sağan betlesep.
17. Sen tüwe sen, olar özlerin,
18. Öz imanını, – öz isenimin,
19. Basına kün tuwǵan gezleri,
20. Demde satıp kettiler bugün...

21. Aral, Aral! Bileseñ be sen,
22. Häzir sonday abırayıñ küşli.
23. Hämme xalıqtıñ tilindeseñ sen,
24. Atlı – hawazañ älemge tüsti.
25. Seniñ daǵdarısıñ dañq äperip,
26. Talaylarğa däwran sürgizdi.
27. Ülken lawazımğa köterip,
28. Biyik minberlerge mingizdi.
29. Ant suw işti olar saylanarda,
30. “Biz Aralğa suw beremiz”dep.
31. “Alıs Sibirdegi däryalardan
32. Suwdı aydap äkelemiz” dep,
33. Minberlerden totıday sayrap,
34. San tiymesler sanğa ilindi.
35. Bugünligi bäre tal şaynap,
36. Kimler ekenligi bilindi.
37. Erteñ jäne bolar saylawlar,
38. “Aralım” dep “jılağan” gezlerde,
39. Jäne wäde, jäne aldawlar
40. Dawıs bergizedi bizlerge...
41. At - abıray algannan keyin,
42. Buwsanıp öz märkebesine,
43. Bası tasqa tiygenge deyin,
44. Olar seni almas esine.
45. Wädeleri siñgendey qumğa,
46. Qorlap insap degen närseni,
47. İnsapsızlıq auktsionında
48. “Kim zıyatqa” sattılar seni.

“Tabiattan beklemeyin merhamet,
 Tabiattan çekip al!” dedi,
 Sözü yalan, vaadi şirin,
 Onlar parti üyesi han idi.
 “Bol ak altın için!” diyerek,
 İçecek kaselerini tokuştırdı.
 Derya suyunu çöllere döndürüp,
 Deniz bırakıp gitti yakını.
 Kendi kendine ağız yalanıp,
 Satıp vicdan denen şeyi,
 Horlayıp kendinin tabiat anasını
 Onmasınlar, sattılar seni.

Aral, Aral! O ümitsizlere
 Kızgınlık, kırgınlık, ta'n etme sen.
 Gemisi şimdi çarpıp bir engele,
 Yüzleri yok senle yüzleşmeye.
 Sen değil, onlar kendilerini,
 Kendi imanını, inancını
 Başına güneşin doğduğu anları,
 Hemen satıp gittiler bugün...

Aral, Aral! Bilir misin sen,
 Şimdi öyle şanın güçlü.
 Bütün halkın dilindesin sen,
 Ünlü âvâzen âleme düştü.
 Senin sıkıntın şöhret götürüp,
 Çoğuna devran sürdürdü.
 Büyük rütbelere yükseltip,
 Yüksek kürsülere çıkardı.
 Ant içti onlar seçilirken
 “Biz Aral’a su verimiz” deyip.
 “Uzak Sibir’deki deryalardan
 Suyu sürüp getiririz” deyip,
 Kürsülerden papağan gibi ötüp,
 “San” değmezler sana yaklaştı.
 Bugün hepsi dal çiğneyip,
 Kimler olduğu bilindi.
 Yarın yine olur seçimler,
 “Aral’ım” diye ağladığın anlarda,
 Yine yemin, yine yalanlar
 Ses verdirdi bizlere...
 Ad şan aldıktan sonra,
 Bağlanıp öz mertebesine
 Başı taşa değene kadar
 Onlar seni hatırlamaz.
 Yeminleri sinmiş gibi kuma,
 Horlayıp insaf denen şeyi,
 İnsafsızlık açık artırmasında
 “Artırana” sattılar seni.

1. Jılağan menen kelmes ornına,
2. Quwday sıñsıp jılama, ana!
3. Bozlay berme öytip onşama,
4. Hây botası ölgen ärwana!
5. “Köz iyeli” degen babalar,
6. Teñizdiñ de iyesi bar – dı.
7. Keler ele sonday zamanlar:
8. Suwı qaşqan jağalıqlardı,
9. Qayta juwıp märwert tolqınlar,
10. Şağalalar şarq urar ele.
11. Şeginisip sonda şöl-qumlar,
12. Şalqar teñiz jarqırar ele.

13. Aral, Aral! Seniñ jağaña
14. Tastan ornatıp bir bağana,
15. Jaña äwladlar jıynalıp sonda,
16. Jazıp qoyar mına nârseni:
17. “Jigirmalanşı äsir ayağında
18. Oñbağırılar, sattılar seni...”

1991-jıl.

19. HAĞLA, ÄMİWİM!

20. Jazğı tañda şıqsam Ämiw boyına,
21. Hawası janıma jağıp baradı,
22. Qanat baylap qıyalıma – oyıma,
23. İlay suwlar burqıp ağıp baradı.
24. Tereñ iyrim tartıp, jaylap ta ağar,
25. Bazda sazan atıp, tuwlap ta ağar,
26. Sawlatlanıp, suw tulpardıñ jalınday,
27. İris qazanı bolıp qaynap ta ağar.
28. Başqa qızığınđı qoyatur derseñ,
29. Altın saxnalı bir teatr derseñ.
30. Suw iyesi Suläymanıñ mülkindey,
31. Mol ğäziyne iğip kiyatır derseñ.
32. Qızketken, Kegeyli, Paxta arnalar,
33. Ğarqällezij bolıp Quwanış jarmalar,
34. Kölde ğaz qıyqıwlap, jılımlar maylap,
35. Atızlarda diyqanşılıq ırğalar.
36. Häreketke keltirip keñ dünyanı,
37. Qarağanday eldiñ, jerdiñ dâwranı,
38. Jağalıqta jasıl tuwın köterip,
39. Jas toğaylar alğışlaydı dâryanı.

Ağlamak ile gelmez yerine,
Bitkince ses çıkarıp ağlama, anne!
Ağlayıverme öyle o kadar,
Hey yavrusu ölen deve!
“Göz sahipli” denen babalar,
Denizin de sahibi vardı.
Gelir bir gün öyle zamanlar:
Suyu çekilen kıyıları,
Tekrar yıkar temiz dalgalar
Martılar yükselir bir gün.
Çekilir o zaman çöllere, kumlar,
Büyük deniz parlar bir gün.

Aral, Aral! Senin kıyına
Taştan diktirilir bir direk,
Genç evlatlar toplanır o zaman,
Yazarlar şu sözleri:
Yirminci asrın sonlarında
Onmasınlar, sattılar seni...”

1991 yılı.

ÇAĞLA, AMİV’İM!

Yazın tanda çıksam Amiv¹ kıyısına
Havası canıma iyi gelir,
Kanat bağlayıp hayalime, düşüme,
Çamurlu sular dönerek akıp gelir.

Derin girdap çekip, yayılıp da akar,
Bazen sazan atıp, oynayp da akar,
Bolca akıp hızlı atın alevi gibi
Nasip kazanı olup kaynayp da akar.

Başka eğlencesini bırak dersin
Altın sahneli bir tiyatro dersin.
Su sahibi Süleyman’ın mülkü gibi,
Bol hazine yığıp geliyor dersin.

Qızketken, Kegeyli, Paxta mecralar
Lezzetlenir Quwanış tahıllar,
Gölde kazlar bağırsıp, “jılım”lar² yağlanır,
Tarlalarda çiftçiler sallanır.

Hareketlendirip geniş dünyayı,
Bakmış gibi ilin, yerin devranı,
Kıyıda yeşil tuğunu kaldırıp,
Genç ormanlar alkışladı deryayı.

¹ Amiv: eskiden Ceyhun adıyla bilenen nehir olan Amuderya’nın kısaltması,

² Jılım: Nehrin, çayın, gölün buz tutmayan kesimi

1. Hağla, Āmiw – bereketiñ bulağı!	Çağla, Amiv, bereketin kaynağı!
2. Bar tirişilik sağan qullıq qıladı.	Tüm canlılar sana kulluk edecek.
3. Sen häwiğe minseñ, eller quwanıp,	Sen bir çoşuversen halklar sevinip
4. Şayırlar da sennen ilhām aladı.	Şairler de senden ilham alacak.
5. Teñizdi teris qaytqan zamanlar qurttı,	Denizi, ters dönen zamanlar bitirdi,
6. Heş kim emes, onı adamlar qurttı.	Hiç kimse değıl, onu insanlar bitirdi.
7. Sağadağı suw simirip juwhaday,	Kaynaktaki suyu içip sinsice,
8. Ayaqqa ağızbay, teñseltti jurttı.	“Ayak” ¹ akıtmadan sarstı yurdu.
9. Aşköz bendelerdiñ peylin bayqağan	Açgözlü kulların niyetini takip eden
10. Täñirim bälkim talay basın şayqağan,	Tanrım, belki şans başını kımıldatır,
11. Jaratqanniñ özi jarlıqar bolsa,	Yaradanın özü emir verse
12. Adam irikken dārya tasar qaytadan...	İnsan ürküten derya taşar yeniden...
13. Boylarıñda jürip oyğa talaman.	Kıyılarında yürüyüp düşünceye dalarım.
14. Demde ne zamanlar keşti aradan!	Çabucak çok zaman geçti aradan!
15. Pätli ağısıñdı qaytadan körip,	Güçlü akışını yeniden görüp,
16. Quwanğannan közime jas alaman.	Sevincimden gözüme yaş alırım.
17. Hağla, hağla Āmiw, – jäwlan urıp aq,	Çağla, çağla Amiv, kıvrılarak ak,
18. Abiyhayat suwı menen tolıp aq.	Āb-ı hayat suyu ile dolup ak.
19. Äydarhaday aybat şegip, julqınıp,	Ejderha gibi heybet çekip, atılıp,
20. Hām jilli közlenip, Jāyhun bolıp aq.	Hem gözü dönüp, Ceyhun olup ak.
21. Jağısıña baxıt bähärin bersin,	Etrafına şans baharını versin,
22. Sağan Nuw payğambar qähärin bersin.	Sana Nuh peygamber heybetin versin.
23. Qırğa şığıp qalğan bayğus Aralğa,	Kıra çıkıp kalan garip Aral’a,
24. Hār tamşıñ tirişilik nähärin bersin.	Her damlan canlılık gıdasın versin.
25. Juwasıp heş kimge bağınbağaysañ,	Durulup kimseye boyun eğmeyesin,
26. Nāwpir suwdan hasla arılmağaysañ.	Coşkun sudan asla ayrılmayasın.
27. Sen häzirgi adamlardıñ peylindey,	Sen şimdiki insanların gönlü gibi,
28. İşkirelik etip, tarılmağaysañ.	İçerlenip darılmayasın.

Avğust, 1993-jil.

Ağustos, 1993 yılı.

29. JARQILIQ, NAWRIZDIŇ BAYRAMI KELDİ NE MUTLU, NEVRUZUN BAYRAMI GELDİ

30. Miriwbetiñ nurın quyıp janlarğa,	Mürüvvet nurunu koyup canlara,
31. Jürek şawkildesip, quwantıp eldi,	Yüreği oynatıp, sevindirip ili,
32. Jariq säwle berip atar tañlarğa,	Parlak ışık verip atan tanlara,
33. Jarqılıq, nawrızdiñ bayramı keldi.	Ne mutlu, nevruzun bayramı geldi.
34. Kün külimlep, hawa rayı jönlesip,	Güneş gülümseyip hava durumu düzeliş,
35. Diyqandı şaqırar atız “kel” desip,	Çiftçiyi çağırır tarla “gel” deyip,
36. Usı bugün kün menen tün teñlesip,	Bugün gün ile gece eşitlenip,
37. Kewillerge teñlik dāwramı keldi.	Gönüllere eşlik devranı geldi

¹ Ayak: Nehrin denize, göle vb. döküldüğü yer

1. Jaslar jelkildesip, jüzleri jaynap,
2. Qartlar şükiranalıq insabın oylap,
3. Nawrızlıq göjeler bülkildep qaynap,
4. Köpten kütken toydıñ änjami keldi.

5. Bul jäm kün “Nawrız” dep atalıp,
6. Miyrim-şäpaattıñ nurı tutanıp,
7. Ätkönşekler buldırıqqa pät alıp,
8. Aqşam ayqulaştıñ maydanı keldi.

9. Jämaat jäm bolıp, qäwmi-qoğamlar,
10. Jeñgeyler naz etse, külip ağamlar,
11. Dasturxandı bezep tatlı tağamlar,
12. Sümelekti ertip qaymağı keldi.

13. Sazendeler sazlap jañlatıp sazın,
14. Şañlaqta şağlasıp jurt qurar bāzim,
15. Qawışıp körisip abısın-ajın,
16. Sallanısp qız hām jäwanı keldi.

17. Jänjel dünyasında bazar sawılğan,
18. Uris joq, arazlıq joq, bärşe bawırman,
19. Bar adamzat şıqqanday bir awıldan,
20. Tatiwlıq mülkiniñ sultanı keldi.

21. Jaqsı ümitler juwıp kewil ğubarın,
22. Düzelgey dep arasattıñ zamanın,
23. Ruhı şad bolıp ata-babanıñ,
24. Awnap tüsip jatqan xabarı keldi.

25. Haqtıñ inayati insan kewlinde,
26. Miyribanlıq, miriwbettiñ gülindey,
27. Şan-şäwketli musulmanlar elinde,
28. Kün külimlep, bähär äyyamı keldi,
29. Jarqılıq, nawrızdıñ bayramı keldi!

Mart, 1991-jıl.

Gençler sallanıp yüzleri güler,
Yaşlılar şükranlık insafın düşünür,
Nevruzluk “göje”ler¹ parçalanıp kaynar,
Çoktandır beklenen toyun vakti geldi.

Bu cem günü “Nevruz” diye anılıp,
Merhametin nuru tutuşup,
Salıncaklar “buldırık”tan² güç alıp
Akşam “aykulaş”ın³ zamanı geldi.

Cemaat cem olur, toplanırlar,
Yengeler naz etse, güler ağamlar,
Sofrayı güzelleştirip tatlı taâmlar
“Sümelek”i eritip kaymağı geldi.

Sazendeler çalıp konuşturur sazın,
Ağılda coşup halk kurar bezm,
Kavuşup görüşüp akraba hısım,
Salınarak kız ve civanlar geldi.

Kavga dünyasında pazar sağılan,
Savaş yok, küslük yok, hepsi kardeşim
Tüm insanlar çıkmış gibi bir köyden,
Dostluk mülkünün sultanı geldi.

Güzel ümitler yıkayıp gönül tozun
Düzelecek diye arasat zamanın,
Ruhu şad olup ata soyunun
Kıpırdayıp düştüğünün haberi geldi.

Hakk’ın inayeti insan gönlünde,
Mihribanlıq, mürüvvetin gülü gibi,
Şanlı, azametli Müslümanlar ilinde,
Güneş gülümseyip bahar günleri geldi,
Ne mutlu, nevruzun bayramı geldi!

Mart, 1991 yılı.

30. MUSTAQİLLİQ MAYDANINAN ÖTKENDE

BAĞIMSIZLIK MEYDANI’NDAN GEÇERKEN

31. Bugün Ämiw bolıp aqqım keledi,
32. Arğımaq at bolıp şapqım keledi.
33. Bugün öñirine özbek ağamnıñ
34. Kewlimnen gül üzip taqqım keledi.

Bugün Ämiw olup akasım geldi,
İyi cins at olup koşasım geldi.
Bugün yakasına Özbek ağamın
Gönlümden gül koparıp takasım geldi.

¹ Göje: Darı, mısır vb. şeylerden yapılan bir yemek çeşidi

² Buldırık: Salıncığın üstündeki ağaca geçirilen ve ip bağlamak için yapılan yuvarlak şekilli ağaç

³ Aykulaş: Bir tür oyun

1. Nawayı, Berdaqdar dāstan bitkende,
2. Babur tārki watan qılıp ketkende,
3. Maşrab ğazzelleri pāryad etkende,
4. Oyġa alġan maqsetine jetken be?
5. Babalar ruhi keşti oyımnan,
6. Mustaqilliq maydanınan ötkende.

7. Akmal, Allayarlar atılıp ketkende,
8. Jawlar Qadriydi qatl etkende,
9. Şarafatlı insan uyqısın buzıp,
10. Qābirinen şıġarıp alıp ketkende...
11. Bāri köz önimnen ötkende boldı,
12. Mustaqilliq maydanınan ötkende.

13. “Aq altın”nan tawday qırman pitkende,
14. Onı jat kārwanlar alıp ketkende,
15. Sen oyşañ süyenip awır ketpenge,
16. Ünsiz turıslarıñ eleslep ketti,
17. Mustaqilliq maydanınan ötkende.

18. Seniñ ruhiñdaġı mārtilik, danalıq,
19. Jaña dāwran jolın tapbaġı lazım.
20. Biyik insanlıġıñ dünya tән alıp,
21. Jahan minberinen şıqsın hawazıñ.

22. Kewil talwas etip, ilham yoş urar,
23. Miyrım suwı menen tolġanday Aral,
24. Eser bir ājayıp jaġımlı samal,
25. Mustaqilliq maydanınan ötkende.

26. Özbekistan – Künşıġıstıñ Şolpanı,
27. Köp qıyın jollardan öterseñ asıp.
28. Biniyad tawıp azat insan ārmanı,
29. Joliñdı jaqtırtar ıġbal quyaşı.

30. “Qutlı qādemiñe hāsanat!” diyip,
31. Qan-qardaş xalıqlar qol berip qolġa,
32. Qara qalpaġımdı şalqayta kiyip,
33. Janıñda baraman bul ullı jolda!

22-avgust, 1992-jil. Taşkent

Nevâî, Berdaklar destan yazanda
Babür vatani terk edip gidende,
Güzel gazelleri feryat edende,
Düşündüğü maksadına ulaşmış mı?
Ataların ruhu geçti aklımdan
Bağımsızlık Meydanı’ndan geçerken.

Akmal, Allayar’lar atılıp giderken,
Düşmanlar Qadriy’i öldürürken
Onurlu insan uykusun bozup,
Kabrinden çıkarıp alıp giderken...
Hepsi göz önümden geçmiş gibi oldu,
Bağımsızlık Meydanı’ndan geçerken.

“Pamuk”tan dağ gibi harman biterken,
Onu yad kervanlar alıp giderken,
Sen düşünceli dayanıp ağır kazmaya,
Sessiz duruşların bulanıklaşıp gitti,
Bağımsızlık Meydanı’ndan geçerken.

Senin ruhundaki mertlik, bilgelik,
Yeni devran yolunu bulması gerek.
Büyük insanlığın dünya ten alıp,
Cihan kürsüsünden çıksın sesin.

Gönül arzu edip ilham da çoşar,
Merhamet suyuyla dolmuş gibi Aral,
Eser bir acayip hoş yel,
Bağımsızlık Meydanı’ndan geçerken.

Özbekistan doğunun Şolpan’ı
Çok çetin yollardan geçersin aşır.
Son bulup özgür insanın derdi,
Yolunu aydınlatır talih güneşi.

“Kutlu ayağına sağlık!” deyip,
Kan kardeş halklar el ele verip,
Kara kalpağımyı gururla giyip
Yanında yürürüm bu ulu yolda!

22 Ağustos, 1992 yılı, Taşkent.

1. MEN TAŞKENTTİ SAĞINAMAN KÖRMESEM

BEN TAŞKENT’İ ÖZLERİM GÖRMESEM

2. *Özbekstanda qaraqalpaq мәdeniyatı künleriniñ aşılwı saltanatında oqılğan qosıq. 25-yanvar 1993-jıl. Özbekistan’da Karakalpak medeniyeti günlerinin açılış töreninde okunan koşuk. 25 Ocak, 1993 yılı.*

3. Men Taşkentti sağınaman körmesem,	Ben Taşkent’i özlerim görmesem,
4. Bülbillerin tıñlap, bağqa kirmesem,	Bülbüllerini dinleyip, bağa girmesem,
5. Şınarlardıñ sayasında şay işip,	Çınarların gölgesinde çay içip,
6. Doslar menen säwbetlesip jürmesem, –	Dostlarla sohbet edip yürümesem,
7. Men Taşkentti sağınaman körmesem.	Ben Taşkent’i özlerim görmesem.
8. Bunnan öter meniñ barlıq jollarım,	Buradan geçer benim tüm yollarım,
9. Bähäriw – jaz meyli qıs ya güz waqtı.	Bahar-yaz ister kış veya güz vakti.
10. Bunda eske tüser jaslıq jıllarım,	Burda hatırıma gelir gençlik yıllarım,
11. Meniñ jigit waqtım, onıñ qız waqtı...	Benim yiğit vaktim, onun kız vakti...
12. Barlıq mähällede miyman bolğanman,	Her mahallesinde misafir olmuşum,
13. Şayxantaur, Qoylıq, Eski juwası...	Şayxantaur, Qoylıq, Eski yuvası ...
14. Köp tıñlap häm köp märtebe alğanman,	Çok dinleyip çok mertebe almışım,
15. Ğafur, Aybek, Mirtemirler duwasın,	Ğafur, Aybek, Mirtemirlerin duasını,
16. Zulfiyaniñ altın sazlı muzasın	Zulfiya’nın altın sazlı Tanrı’sını
17. Jaslay tıñlap, sulıwlığın sezgenbiz.	Gençken dinleyip güzelliğini sezmişiz.
18. Abdulla Aripler, Erkin Wahidlar,	Abdullah Arifler, Erkin Vahidler
19. Quwıs-qoltıq qoymay birge gezgenbiz.	Bir yer bırakmadan birlikte gezmişiz.
20. Bazda jalinğanbız şayxanalarda:	Bazen rica ederiz çayhanelerde:
21. “Hay, şay tasıp jürgen üke qarağım!	“Hey, çay taşıyan küçük göz nurum!
22. Şayıñdı bereber ataxanlarğa,	Çayını veriver beybabalara,
23. Quy bizge bir urtlam ışqı şarabın”...	Koy bize bir yudum aşk şarabın”...
24. Men Taşkentti sağınaman körmesem,	Ben Taşkent’i özlerim görmesem,
25. Jazda Anhar boylarında jürmesem,	Yazın Anhar boylarında yürümesem
26. Şiyrin tilli özbek şayırlarınan	Şirin dilli Özbek şairlerinden
27. Ğazzel tıñlap, qosıq oqıp bermesem, –	Gazel dinleyip koşuk okuyuvermesem,
28. Jılağanman men de jurttay bölünip,	Ağlarım ben de halk gibi bölünüp,
29. Körip zilziladan qırap qalğanın.	Görüp sıkıntıdan kıvrananını,
30. Xaqnus kibi kül işinen tirilip,	Kaknüs gibi kül içinden dirilip,
31. Jañadan eñ gözzal şähär bolğanın.	Yeniden en güzel şehir olduğunu.
32. Bul qalanıñ adamları özgeşe,	Bu şehrin insanları başkaca,
33. Biyik inabatlı, ilgir zeyinli,	Çok terbiyeli, zeki, akıllı,
34. Şayırdan da öter sulıw söz dese,	Şairi de geçer güzel söz dese,
35. Ädep-ikram qulıqlı, aşıq peyilli.	Edep ikram huylı, âşık gönüllü.

1. Bunda bay tillerdiñ türkiy tärkibi,	Burda zengin dillerin Türkçe terkibi
2. İlim-hikmetlerdiñ güvalı tili.	İlim, hikmetlerin şahitli dili.
3. Ruhı tereñ muhiyt özbek xalqınıñ	Ruhu derin okyanus Özbek halkının
4. Abiyhayat quyğan duvalı tili.	Âb-ı hayat koyan dualı dili.
5. Nawayı dañq bergen, Babur jırılağan,	Nevâî nâm vermiş, Babür anlatmış,
6. Maşrab ğazzel bitken bul til bar bolsın,	Güzel gazel yazdığı bu dil var olsun,
7. Bul til uşın Qadiriydi qorlağan	Bu dil için Qadiriyye'ni horlayan
8. Naymıtlar aqırette qorıw-zar bolsın.	Ümitsizler ahirette af dileyen olsun.
9. Keter kemtarşılıq, bul awır demler,	Gider yoksulluk, bu zor ânlar,
10. Zaman düzeter öz ändişelerin,	Zaman düzelter endişelerini
11. Aydın keleşekke qoyğan qâdemler	Aydınlık geleceğe attığın adımlar
12. Berer köp uzamay nâtiyjelerin.	Verir, çok sürmeden neticelerini.
13. Hâr kim niyetine bola is körer,	Herkes niyetine göre iş görür,
14. Äwmet tileymen men isleriñizde.	Bereket dilerim ben işlerinizde.
15. Bir qız erge şıqsa, qırq qız tüs körer,	Bir kız evlense kırk kız düş görür,
16. Jaqsı tüsler engey tüsleriñizge.	Güzel yüzler girsin düşlerinize.
17. Nökisten men sizdi ańsap kelmesem,	Nökis'ten ben sizi özleyip gelmesem,
18. Kelip, täñiri sälemlerin bermesem,	Gelip Tanrı selamını vermesem,
19. Doslar menen, erteñgi kün ışqında,	Dostlar ile yarınki gün aşk ile,
20. Mustaqıllıq maydanınan jürmesem, –	Bağımsızlık Meydanı'nda gezmesem,
21. Men Taşkentti sağınaman körmesem.	Ben Taşkent'i özlerim görmesem.
22. KÖZLERİMİNİŇ AĞI-QARASI QIZLAR	GÖZLERİMİN AKI KARASI KIZLAR
23. Birewleriñ – qızım, biriñ – qarındas,	Kiminiz kızım, kiminiz kardeşim,
24. Közlerimniñ ağı-qarası qızlar.	Gözlerimin akı, karası kızlar,
25. Sizlersiz dünyanıñ qızıǵı bolmas,	Sizlersiz dünyanın hiç tadı olmaz,
26. Jalğan emes, gäptiñ ırası, qızlar.	Yalan değil, sözün doğrusu bu kızlar.
27. Sizge arnalar bul qosıǵım meniñ,	Size ithaftır bu koşuǵum benim,
28. Sallanııp jürgen qız benen kelin.	Salınıp yürüyen kız ile gelin.
29. Gül egiwdi qoyğan qaralpaq elin	Gül ekmeyi koyan Karakalpak ilin,
30. Güllendirip turğan lalası qızlar.	Güllendirip duran lâlesi kızlar.
31. Apaylar, jeñgeyler, qurdaslar häm de	Ablalar, yengeler, akranlar hem de,
32. Qaharman analar otırğan törde,	Yiğit anaların oturduğu başköşede,
33. “Waqtında qız boldıq” – deser bari de,	“Vaktiyle kız idik” derler hepsi de,
34. Qasıq emes gäptiñ arası, qızlar.	Uzak değil sözün arası kızlar.
35. Sizlersiz jaynamas ömir gülzarı,	Sizlersiz açılmaz ömür gülzârı,
36. Şahsänem Ğaribtiñ şın ahıw-zarı.	Şahsenem, Garip'in hak âh u zârı,
37. Hâr jigittiñ bolar süygen dilbarı.	Her yiğidin olur sevdiği yârı,
38. Hâr adamniñ bardur anası, qızlar.	Her adamın vardır anası, kızlar.

1. Tariyxıñ baslanar Hawa eneden,
2. Piyriñ Biypatpadan alğan önegeñ.
3. Ayday jamalıña juldız tünegen,
4. Aşıqlar kewliniñ quyaşı qızlar.
5. Birisi Arıwxan, biri Aqşolpan,
6. Zamanında eldiñ uranı bolğan.
7. Lâyli, Zulayxalar dâstanda qalğan,
8. Muhabbattıñ biybi zadası qızlar.
9. Barşın ötken Alpamısqa opalı,
10. Nadira ğazzeli zawqı-sapalı,
11. Qız Jipektiñ köş baslağan toparı,
12. Dañqlı sulıwlarıñ urpağı qızlar.
13. Nâsiyat bereyin desem sizge men,
14. Hâzir aqıl almas birew-birewden.
15. Sonda da aytayın sezgenlerimden,
16. Kerek jerin alar şaması qızlar.
17. Men sizge tañbayman eski uğımdı,
18. Hâzir dâwir eskilikten şığındı.
19. Jarasıqlı zamanıña bügingi
20. Ädep-ikram jolın tutıñız, qızlar.
21. Ata-anamız bizge erik berdi dep,
22. Erkin jasaytuğın zaman keldi dep,
23. Baspaqlardıñ jibin basqa türdi dep,
24. Qudaydı umıtıp ketpeyik, qızlar.
25. Qızlarımız köpdur bähâr gülindey,
26. Sulıwlığın järiya qılmas bilinbey.
27. Aqıl – zeyni şıñkobızdıñ tilindey,
28. Sol qızlardan örnek alayıq, qızlar.
29. Meyli sürme şeikiñ; tulım qoyıñlar,
30. Meyli şaştı kesip, burım qoyıñlar.
31. Mäsele şaştı emes, basta degen bar,
32. Jarasıqlı jağın oylayıq, qızlar.
33. Meyli tırnaqlardı boyañ kınalap,
34. Biyik ökşe kiyiñ nâlin sımalap,
35. Heş adam min taqpas ayıpqa sanap,
36. Ersi körinbese bolğanı, qızlar.
- Tarihin başlar Havva anadan,
Pîrin Fatıma'dan aldıñın terbiyen,
Ay gibi cemaline yıldız tüneyen,
Âşıqlar gönlünün güneşi kızlar.
- Birisi Arıvhan, biri Akşolpan,
Zamanında halkın “uran”¹ olan,
Leylâ, Züleyhalar destanda kalan,
Muhabbetin şehzadeleri kızlar.
- Barşın; geçmiş Alpamıs'a vefâlı,
Nâdire'nin gazeli zevk u safâlı,
Kız Jipek'in göçe başlayan kervanı,
Nâmlı güzellerin evladı kızlar.
- Nasihat vereyim desem size ben,
Şimdi akıl almaz biri birinden
Gene de söyleyeyim sezdiklerimden,
Gerekli yerin alır belki kızlar.
- Ben size yakıştırmam eski duyguyu,
Şimdi devir eskilikten çıktı.
Senin uygun zamanına bugünkü
Edep ikram yolunu tutunuz, kızlar.
- Ana babamız bize erk verdi deyip,
Özgür yaşanacak zaman geldi deyip,
Buzağı ipini başka dürdü deyip,
Huda'yı unutup gitmeyelim kızlar.
- Kızlarımız çoktur, bahar gülü'nce,
Güzelliğın göstermezse, bilmece,
Aklı, zihni “şınkopuz”un² dilince,
O kızlardan örnek alalım kızlar.
- İster sürme çekin, zülûf bırakın,
İster saçı kesip burum koyun,
İş saçta değil, baştadır diyen var,
İyi tarafını düşünelim, kızlar.
- İster tırnaklarınızı boyayın kınalayıp,
Yüksek topuk giyin nal çiviletip,
Kimse kusur bulmaz ayıp sayıp,
Uygunsuz olmasın yeter ki kızlar.

¹ Uran: Parola, özlü söz

² Şınkopuz: Ağza alınıp dişler yardımıyla çalınan demirden yapılmış bir müzik aleti

1. Quday bergen sulıwlıqtı burmalap,
2. Plassmasta kirpik qoyıp sürmelep;
3. Qasları mañlayğa qaray örmelep,
4. Suw tawıqtay sümireymeyik, qızlar.

5. Öziñdi bilmeysen bazda özleriñ,
6. Boyawsız-aq sulıw ayday jüzleriñ.
7. Quwırılğan şimişki kózleriñ
8. Girtiyip ketpesin sürmeden qızlar.

9. Evropadan ülgı alamız desip,
10. Musulmannan orıs bolamız desip,
11. Dizeler häriyip, yubkanı kesip,
12. Quyrıqsız bödene bolmayıq, qızlar.

13. Roq – kontsert äwiretin aşqanday,
14. Tap jillixanadan jaña qaşqanday,
15. Qısqırar ayağın ögiz basqanday,
16. Soğan jüda häwes bazı bir qızlar.

17. Bolamız dep qattı mädeniyatlı,
18. Jek körüp ana til, ädebiyatı;
19. Öz xalqıñ aldında bolıp uyatlı,
20. Tildi burrañlatıp söylemeñ, qızlar.

21. Sulıwlıqtan biz qalmayıq päste dep,
22. Jaña äwlad alar bizdi eske dep,
23. Xalqıñ mıñ jıl kiyim tikti kestelep,
24. Jaraspas pa edi kiygende, qızlar?

25. Türkmen qızlarında bar jaqsı örnek,
26. Keten köylek kiyip sallanıp jürmek,
27. Modalar baltırdan joqarı örlep.–
28. Ketkende de olar buzbadı, qızlar.

29. Näsiyattı qoydım endi tuwarıp,
30. Jürmeñ göne gäp dep, kewilge alıp.
31. Eskiniñ hämmesin joqqa şığarıp,
32. Jetpis jıl jañalıq quwğanbız, qızlar.

33. Ötmiştiñ janıwlı oşağın kösep,
34. Ata-babamızdı köp qıldıq ösek.
35. Kommunizm qurıp şalqıymız desek.
36. Bul qıtker zamanğa tap boldıq, qızlar.

Allah'ın verdiği güzelliği döndürüp,
Takma kirpik takıp sürmeleyip;
Kaşları alna doğru kaldırıp,
Hasta tavuk gibi miskinleşmeyelim kızlar.

Özünü bilmezsın bazen özlerin,
Boyasız da güzel, ay gibi yüzlerin.
Kavrulmuş “şimişki”¹ gibi gözlerin
Çöküp de gitmesin sürme'den kızlar.

Avrupa'dan örnek alalım deyip,
Müslümandan da Rus olalım deyip,
Dizden yukarıya eteği kesip,
Kuyruksuz “bödene”² olmayalım kızlar.

Rak konserinde mahremini açıp da,
Tam tımarhaneden yeni kaçmışça,
Bağırır ayağına öküz basmışça,
Ona çok heveslidir bazı kızlar.

Olalım deyip de hayli kültürlü,
Hor görüp ana dil, edebiyatı,
Halkının önünde olup hicaplı,
Dili eğip büküp konuşmayın kızlar.

Güzellikte biz kalmayalım aşağı diye
Yeni nesil bizi hatırlar diye,
Halkın bin yıl giysi dikti süsleyip,
Yakışmaz mı idi giydiğinde, kızlar?

Türkmen kızlarında var güzel örnek,
Keten gömlek giyip salınıp yürümek,
Moda, baldırdan yukarı yükselip,
Giderken de onlar bozmadı kızlar.

Nasihati koydum şimdi kısa kesip,
“Eski söz!” demeyin gönle alıp,
Eskinin hepsini “yok”a çıkarıp,
Yetmiş yıl yenilik aradık kızlar.

Geçmişin odlu ocağını karıştırıp,
Ata soyumuza çok iftira atıp,
“Komünizmi kurup çoşalım” deyip,
Bu kıtlık devrana uğradık kızlar.

¹ Şimişki: Ayçiçeği çekirdeği

² Bödene: Bülbüle benzer bir kuş, bildircin

1. Ayayman sizlerdiñ uyımıñızdı,
2. Qız ballarğa kerek buyımıñızdı;
3. Kiymey, tälimsigen kiyimiñızdı
4. Qırq bahasın berseñ tabılmas, qızlar.

5. Qayta quramız dep jürgen danalar,
6. Qılmısınan qaşıp, basın panalar.
7. Bos dükan awzında bayğus analar
8. Sandalıp jürgenin ne derseñ, qızlar.

9. Bunday boladı dep kimler tüs körgen,
10. Quyqañ juwlap turar baz bir islerden.
11. Qız dāwranı qıyın waqqa dus kelgen,
12. Sınıñızdı buzbañ, qarağım qızlar.

13. Zaman büytip turmas, keler kelege,
14. Az-kem sabır etip turiñ ele de.
15. Ötip alsaq bazar degen bālege,
16. Darqanlıqqa şığıp ketermiz, qızlar.

17. Zaman keler ele mereke-toylı,
18. Bāri ornına tüser jayına-jaylı.
19. Işqında şayırlar qartaysın mäyli,
20. Bağlarda gül bolıp aşılıñ, qızlar.

21. Aralıqtan türli zaman keşse de,
22. Dāstürler özgerip ayra tüsse de,
23. Barlıq bayram kalendarıdan öşse de,
24. Siziñ bayramıñız öşpegey, qızlar!

Mart, 1992-jıl.

25. YAD ETER SİZDİ

26. *Şaraf Raşidovtiñ Jizzaqta esteligin aşırw saltanatında oqılğan qosıq*
Şeref Raşidov'un Jizzaq'ta anıtının açılış töreninde okunan koşuk.

27. Döxmet değışleri, ğıybat selleri
28. Juwıp ketalmadı izleriñızdı.
29. Ana topraq Özbekistan elleri,
30. Ruhıñız qāsterlep, yad eter sizdi.

31. Altın japıraq tögip güzgi şınarlar,
32. Häykeliñde esken samal tınarlar,
33. Güñirengen gümbezler, bālent minarlar
34. Kökten saza berip, yad eter sizdi.

Acırım sizlerin cemiyetinize,
Kız çocuklara gerekli eşyanızı;
Giymeden, denenmiş giysinizi
Kırk pahasın versen bulunmaz, kızlar.

“Tekrar kurarız” diye gezen “bilgiç”ler,
Suçlarından kaçıp başını gizler,
Boş dükkân ağzında sefil anneler,
Dolanır, buna ne dersiniz kızlar.

Böyle olur diye kimdir düş gören,
Tüylerin ürperir bazı işlerden,
Kız devranı çetin vakte denk gelen,
Tavrınızı bozmayın göz nurum kızlar.

Zaman böyle durmaz, gelir kemale
Biraz sabır edin, durun az daha.
Geçip alsak pazar denen belaya,
Rahatlığa çıkıp gideriz, kızlar.

Zaman gelir bir gün toylu-düğünlü,
Her şey yerine gelir yerince yerli,
Aşkında şairler yaşlansın gâhî,
Bağlarda gül olup açılın kızlar.

Aradan nice zaman geçse de,
Âdetler değışip ayrı düşse de,
Tüm bayramlar takvimlerden düşse de,
Sizin bayramınız bitmeyecek kızlar.

Mart, 1992 yılı.

YÂD EDER SİZİ

Sıkıntı sözleri, ğıybet selleri
Yıkayıp gideremedi izlerinizi.
Ana toprak Özbekistan illeri,
Ruhunuz hürmet edip yâd eder sizi.

Altın yaprak döküp güzün çınarlar,
Heykelinde esen rüzgârlar diner,
Sesi az işitilen kubbeler, yüce minareler
Gökten ceza verip yâd eder sizi.

1. Qara qus qanatın jayğan zamanda,	Kara kuş kanatını açtığı zaman,
2. Söziñdi ötkizip Mäskew tamanğa	Sözünü geçirip Moskova'ya kadar
3. “Taşkent ruhın” jaydıñ pütkil jahanğa,	“Taşkent ruhunu” yaydım bütün cihana,
4. Tuwıp ösken eller yad eter sizdi.	Doğup büyüyen halk yad eder sizi.
5. Altın besik bolğan Jizzaqtıñ şöli,	Altın beşik olan Jizzaq'ın çölü
6. Sawlatlı Samarqand – jaslıq mänzili,	Bereketli Semerkant, gençlik menzili,
7. Arqada Xorezm, qaralpaq eli,	Arkada Harezmi, Karakalpak ili,
8. Közge sürme qılar izleriñizdi.	Göze sürme çeker izlerinizi.
9. Häm alım, häm danış, diyxan ediñiz,	Hem alim, hem bilge, çiftçi idiniz,
10. Begliğin buzbağan sultan ediñiz,	Beyliğini bozmayan sultan idiniz,
11. Kişipeyil, gözzal insan ediñiz,	Terbiyeli, güzel insan idiniz,
12. Altınğa qaplayıq sözleriñizdi.	Altınla kaplayalım sözlerinizi.
13. Kim tas atsa tawdıñ barıp qasına,	Kim taş atsa dağın varıp yanına,
14. Atqan tası tüserler öz basına.	Attığı taş düşer kendi başına
15. Xalıq jıynalıp hürmet toyxanasına,	Halk toplanıp hürmet toyhanesine,
16. Qädirdanlıq äylep yad eter sizdi.	Kıymet bilirlilik eyleyip yâd eder sizi.
17. Sizdi kim mingizse bälent märmerge,	Sizi kim çıkarsa yüce mermere,
18. Onıñ orını bolar bärhama törde,	Onun yeri olur daima başköşede,
19. Öziñiz azatlıq ańsağan jerde,	Özünüz azatlık özleyen yerde,
20. Biyğärez watanıñ yad eter sizdi.	Garezsiz vatanın yâd eder sizi.
21. Dünyağa dañq jayğan özbek elleri,	Dünyaya nâm yayan Özbek illeri,
22. Ğumşalap aşılğan ıǵbal gülleri,	Goncalanıp açılan talih gülleri,
23. Jaña дәwran mustaqıllıq jelleri,	Yeni devran bağımsızlık yelleri,
24. Mäñgi jelpip turğay jüzleriñizdi.	Devamlı serinletecek yüzlerinizi.

4-noyabr 1992-jıl.

4 Kasım, 1992 yılı.

25. BUL QALANIŃ KÖŞESİNEN JÜRGENDE

BU ŞEHRİN SOKAKLARINDA YÜRÜRKEN

26. <i>(Nökistiñ 60 jıllıǵına.)</i>	<i>(Nökis'in 60. yılına)</i>
27. Bul qalanıñ köşesinen jürgende,	Bu şehrin sokaklarında yürürken,
28. Bilinbeydi toqlıǵım ya aşıǵım.	Bilinmedi tokluǵım ve açlıǵım.
29. Eske tüser güwlep ötken jaslıǵım,	Aklıma gelir hızlanıp geçen gençliğim,
30. Bul qalanıñ köşesinen jürgende.	Bu şehrin sokaklarında yürürken.
31. Qaysı jaydı qanday usta qurğanın,	Hangi evi, hangi ustanın yaptıǵını,
32. Qay köşege qaşan asfalt urğanın,	Hangi sokaǵa ne zaman asfalt vurduǵunu,
33. Yad bilemen qaysı terek qaymanda	Hatırlarım hangi ağaç ne yanda
34. Qay bähärde qanşa japıraq salǵanın.	Hangi baharda ne kadar yaprak açtıǵını.

1. Nökis dese qozıp keter delebem,	Nökis dense canım çeker, özlerim,
2. Köp jırladım, jırlayman de ele men.	Çok söyledim, söylüyorum da hâlâ ben.
3. Jer jahanda bul şähärge usağan	Yeryüzünde bu şehre benzeyen
4. Qala tapbay, bärha qaytıp kelemen.	Şehir bulamadan hep dönüp gelirim.
5. Qalalar bar biz körgeñ häm körmegen,	Şehirler var gördüğümüz ve görmediğimiz,
6. Xalqı sıymay qara suw bop terlegen.	Halkı sığmadan kara su olup terleyen.
7. Onda adamlar jasap turıp bir jayda,	Orada insanlar yaşar bir yerde,
8. Ömirinşe qoñsıların bilmegen.	Ömrünce komşularını bilmeyen.
9. Bizde üy joq kündiz ilip otırğan,	Bizde ev yok gündüz oturduğumuz
10. Apağ-şapağ jaynap külip otırğan.	Keyifle gülüp oynadığımız.
11. Arğı basta kimniñ iyti ürgeñin,	Arka tarafta kimin köpeğinin ürüdüğünü,
12. Bergi basta hämme bilip otırğan.	Beri tarafta her şeyi bilip oturduğumuz.
13. Bul qalanıñ aeroporti işinde.	Bu şehrin havaalanı içinde,
14. Zilzila bar hər laynerdiñ küşinde.	Bela var her uçağın gücünde.
15. Biraq bazar degen bäle şıqqalı	Ama pazar denen bela çıkalı
16. Samoletsiz tüs köremen tüsimde...	Uçaksız düş görürüm düşümde...
17. Şähärler köp mälim dünya jüzine,	Şehirler çok, mälum, dünya yüzünde,
18. Hawa jutsañ, tütün urar köziñe.	Hava yutsan, duman vurur gözüne.
19. Alıp qoyama dep älle birewler.	Alıp koyar mı deyip birileri,
20. Zavod, fabrik qura bergen özine...	Fabrika kuruvermiş kendisine...
21. Bul qalanıñ dim başqaşa halları,	Bu şehrin çok başkaca halleri,
22. Şañ bolsa da, taza hawa jolları.	Toz olsa da temiz hava yolları.
23. Tek Araldan esken duzlı samallar	Tek Aral'dan esen tuzlu rüzgârlar
24. Şırqımızdı buzdı soñğı jılları.	Şeklimizi bozdu sonraki yılları.
25. Taxiymas ele jaqın qonajaq,	Taxiymas bir gün yakın konacak,
26. Xojelige jäne köpir salajaq,	Xojeli'ye yine köprü kuracak,
27. Bul üşewi keleşekte qosılıp,	Bu üçü de gelecekte birleşip,
28. Budapeştey ülken şähär bolajaq.	Budapeşte gibi büyük şehir olacak.
29. Qattıağardan Qızketkeniñ sağası,	Qattıağar'dan Qızketken'in kaynağı,
30. Qutlı qonis bolğan Ämiw jağası,	Kutlu mekan olan Amiv kıyısı,
31. "Ağam barda arqam tamda" degendey,	"Ağam hayatta, arkam mezarda" demişçe,
32. Ullı Taşkent onıñ ğamqor ağası.	Ulu Taşkent onun gamlı ağası.
33. Jigit dāwiri äyne alpıs jasında,	Yiğit devri aynı altmış yaşında,
34. Ürgenişi, Taşawızı qasında.	Ürgeniş'i, Taşawız'ı yanında.
35. Buxara häm Samarqandtan üyrengeñ	Buxara ve Semerkant'tan öğrenilen
36. Tälimat köp bul Nökistiñ basında,	Talimat çok bu Nökis'in başında,

1. Arqamızda Qızılorda ağayın,
2. Özbek, qazaq, türkmen, qırğız, noğayım.
3. Tuwısqanı köp xalıqız baxıtlı,
4. Bir qosıqqa qaysı birin tığayın.

Arkamızda “Kızılordu” abimiz,
Özbek, Kazak, Türkmen, Kırgız, Noğay’ım.
Kardeşi çok olan halkız şanslı,
Bir koşuğa hangi birini sığdırayım.

5. Awzım barmas bul Nökisti jas dewge,
6. Köşelerin jer dewge ya tas dewge.
7. Almasbayman dollar tösep qoysa da,
8. Parij, London, Vaşington, Mäskewge.

Ağzım varmaz bu Nökis’e genç demeye,
Sokaklarına toprak demeye, taş demeye.
Değişmem dolar serip koysa da,
Paris, Londra, Vaşington, Moskova’ya.

9. Wa Nökisim, sen pitpegen jırdaysañ,
10. Äynegimnen tañda tüsken nurdaysañ.
11. Hâr toyıñdı prezident qutlıqlap,
12. Dünya turğanşelli jasap turğaysañ.

Ah Nökis’im, sen bitmeyen destan gibisin,
Penceremden tanda giren nur gibisin.
Her toyunu başkanlar kutlayıp,
Dünya durana dek yaşayacaksın.

Noyabr, 1992-jıl.

Kasım, 1992 yılı.

13. TOYLARIÑIZ ZAWQI SAPALI BOLSIN

TOYLARINIZ ZEVK U SAFÂLI OLSUN

14. *(Şımbayda oqılğan qosıq)*

(Şımbay’da okunan şiir)

15. Kegeyliden at suwğarğan jigitler,
16. Toylarıñız zawqı – sapalı bolsın,
17. Sizler arzıw etken ärman, ümitler,
18. Murat hasıl tabar mähäli bolsın,

Kegeyli’den at sulayan yiğitler,
Toylarınız zevk u safâlı olsun,
Arzu ettiğiniz ümitlerinizin,
Gerçekleştiği an, bu zaman olsun,

19. Közlerime ısıq Şımbay elleri,
20. Kindikten qan tamğan watan jerleri,
21. Jawdırıp aşılp iğbal gülleri,
22. Janğa läzzet berer juparı bolsın.

Gözlerime hoş gelir Şımbay illeri,
Göbekten kan damlayan vatan yerleri,
Parlayıp açılır talih gülleri,
Cana lezzet veren “jupar”¹ olsun.

23. Qasıñda Qaraözek, arjağıñ Taxta,
24. Qol sozım Xalqabad, Kegeyli jaq ta,
25. At kötergen elseñ qaraqalpaqta,
26. Juldızıñ jäne häm joqarı bolsın.

Yanında Qaraözek, diğər yanın Taxta,
El uzatım Xalqabad, Kegeyli tarafına da,
At koşturan ilsın Karakalpak’ta,
Yıldızın yine de yukarı olsun.

27. Batısıñ Bozataw irgesin jayıp,
28. Jıldan-jılğa az nesibeñ molayıp,
29. “Aq altın”, “sarı altın” atızıñ bayıp,
30. Suwlar aydın, köller qopalı bolsın.

Batı’nda Bozataw temelini açıp
Yıldan yıla az nasibin bollaşıp,
“Ak altın”, “sarı altın” tarlan zenginleşip,
Sular parlak, göller otlaklı olsun.

31. Ğayrat etpey maqsetiñe murat joq,
32. El şad bolmay, er jigitke irät joq,
33. Basqa jerde bunday gözzal elat joq,
34. Bar bolsa, oniñ häm iğbalı bolsın.

Gayret etmeden maksadına murat yok,
Halk şad olmadan er yiğide rahat yok,
Başka yerde böyle güzel yurt yok,
Varsa onun da talihi olsun.

¹ Jupar: Güzel kokulu bir bitki

1. Irasın aytayın sizge adamlar,	Doğrusun söyleyeyim size insanlar,
2. Sulıwlarğa baydur biziñ tamanlar,	Güzelleri çoktur bizim taraflar,
3. Qazı Mäwlik täriyp etken jananlar,	Kadı Mevlik'in anlattığı cananlar,
4. Goş jigitler, sizge opalı bolsın.	Koç yiğitler, size vefâlı olsun.
5. Azamatlıq äylep beldi buwınbay,	Yiğitlik eyleyip beli sıkmadan,
6. Jigit atqa şıqpas el dep tuwılmay,	Yiğit at'a çıkmaz halk demeden
7. Zamanlar aynıp tur nildiñ suwınday,	Zaman bozuluyor Nil'in suyu gibi,
8. Bundayda zeyinler sanalı bolsın.	Bu konuda zihinler bilinçli olsun.
9. Aspanda alağat bulıtlar köşkende,	Gökyüzünde kara bulutlar göçerken,
10. Erteñ qar ma, jamğır, - bilmes hām bende,	Yarın kar mı yağmur mu bilmez de kul,
11. El basına müşkil isler tüskende,	Halkın başına zor işler gelirken,
12. Kewliñ düziw, qolıñ şıpalı bolsın.	Gönlün düzgün, elin şıfalı olsun.
13. Birew eñbek eter qara ter bolıp,	Biri hizmet eder çok terleyip,
14. Birew dünya qurar, kewli kir bolıp,	Biri mal yığar, gönlü kir olup
15. Bundayda köz ekew, awız bir bolıp,	Böylece göz iki, ağız bir olup,
16. Elimiz tatıwlıq mäkani bolsın.	İlimiz dostluk mekanı olsun.
17. Hâzir qulaq süymes pândi – ügitler.	Şimdi kulak sevmez öğüt, nasihat.
18. Sonda hām yaqşıdur arzıw – ümitler,	Gene de güzeldir arzu, ümitler,
19. Kegeyiden at suwğarğan jigitler,	Kegeyli'den at sulayan yiğitler,
20. Toylarıñız zawqı – sapalı bolsın!	Toylarınız zevk u safâlı olsun!

12- dekabr 1992-jıl.

12 Aralık, 1992 yılı.

21. ŞOPAN XALQI – ŞINIQQAN ŞÖL PERZENTİ

ÇOBAN HALKI - DAYANIKLI ÇÖL ÇOCUĞU

22. *Taxtaköpir qoyşılıq şarwalarınñ Biysen bulaqtağı bas qospa keñesinde oqılğan qosıq.*
(*Taxtaköpir koyun çobanlarının Biysen pınarındaki birlik meclisinde okunan koşuk.*)

23. Käsiptiñ jamanı joq şığar bälkim,	Mesleğin kötüsü yok; çıkar belki,
24. Miynettiñ mañlay teri tamar altın,	Sıkıntının alın teri damlar altın,
25. Qızıl qumğa qoy jayıp, qozı tergen,	Kızıl kuma koyun yayıp, kuzu deren,
26. Men süyemen elimniñ şopan xalqın.	Ben severim ilimin çoban halkını.
27. Bärqulla oğan hürmet etkim keler,	Daima ona hürmet edesim gelir,
28. Sıy körsetip, kewline jetkim keler,	Saygı gösterip, gönlüne giresim gelir,
29. Olardı körsem, qoyıp söz aydawdı,	Onları görsem, bırakıp söz söylemeyi
30. Qoy aydap, şopan bolıp ketkim keler.	Koyun sürüp çoban olasım gelir.
31. Tınbas ol damıl tawıp jamğır, qarda,	Durmaz o fırtına, yağmur, karda,
32. Betegeli bel, otlaq jasqalarda,	Ayrık otlu bel, otlak, "jasqa"larda ¹ ,
33. Şopanniñ maşaqtatlı maşqalası,	Çobanın meşakkatli meşgalesi,
34. Men bilsem, joq-aw deymen basqalarda.	Ben bilsem, yok diyorum başkalarında.

¹ Jasqa: Nehrin veya kanalın kenarında inip çıkmayı kolaylaştıran yer, geçit

1. Bir tınbas jazı menen, qısı menen,
 2. Oynama bul şarwanıñ isi menen,
 3. Qalada soyıslıqqa bir qoy baqsañ,
 4. Zır juwırtar üyiñniñ işi menen.
- Bir durmaz yaz boyunca, kış boyunca,
Eğlenme bu çobanın işi ile,
Şehirde kurbanlık bir koyun baksan,
Hızlıca koşturtur evinin içinde.
5. Kün ısıp, birde suwıp, birde jawıp,
 6. Qoy degen juwas malğa bəri qawıp.
 7. Bir şopan jüzlep, mıñlap qoy bağadı,
 8. Bäriniñ basın jämlep, babın tawıp.
- Gün ısınır, bazen soğur, bazen yağar,
Koyun denen uslu hayvana hepsi tehlike.
Bir çoban yüzlerce, binlerce koyun güder,
Hepsinin başını toplayıp denk getirir.
9. Şopanniñ bos wağı joq bel tayanğan,
 10. Keş jatıp, tawıqtan da erte oyanğan,
 11. Balası qiymıladağan jükli anaday,
 12. Döñbekşip tün uyqıdan tört oyanğan.
- Çobanın boş vakti yok bel dayana,
Geç yatıp tavuktan da erken uyana,
Çocuğu kımıldağan gebe ana gibi
Dönüp durup gece uykudan sürekli uyana.
13. Mal degen el baylığı tınıp turğan,
 14. Eti qaynap, qaymağı uyıp turğan.
 15. Ögey äke minezli qatal täbiyat,
 16. Şopandı şöl qoynında şınıqtırğan.
- Hayvan denen halk zenginliği duruyor.
Eti kaynayıp, kaymağı tutuyor.
Üvey baba huylu sert tabiat,
Çobanı çöl koynunda alıştırıyor.
17. Qoy barda qonaq kütilip, toy sawılar,
 18. Turısı bereket göy, oy janıwar.
 19. Äzelden Adam ata jaqsı körgen,
 20. Beyiştiniñ malı göy bul qoy janıwar.
- Koyun varsa konuğa hürmetle süt sağılır.
Duruşu bereket olan, ah hayvan!
Ezelden Âdem atanın güzel gördüğü,
Cennetin malı ya bu koyun hayvanı.
21. Mina bir bazar degen zaman keldi,
 22. Ötkeli jaypawıtsız, jaman keldi,
 23. Malı bardıñ häli bar degendeyin,
 24. Qanday bazar bolsa da şamañ keldi.
- Bu bir pazar denen zaman geldi.
Geçidi engebeli, kötü geldi.
Zengin hâli var diyene kadar,
Ne kadar pazar olsa da gücün geldi.
25. Biysen bulaq suwları sınıqıladağan.
 26. Eñbegiñ eñ baylıq göy iñqıladağan,
 27. “Qara köl palto äper – dep – auktsionnan,”
 28. Qızları millionerdiñ qıñqıladağan...
- Biysen kaynak suları ağlıyor.
Emeğin de mal mülk de inliyor,
“Kara göl palto ver, diye müzayedede”
Kızları milyonerin konuşuyor.
29. Paxta häm salı egeyik diyxan bolıp,
 30. Bir jaqtan qoy bağayıq şopan bolıp.
 31. Aş-jalañaş qalmaspız, quday berse,
 32. Peyli keñ Qaraqalpaqstan bolıp.
- Pamuk ve pirinç ekelim çiftçi olup,
Bir yandan koyun güdelim çoban olup.
Aç çıplak kalmayız, Allah verirse,
Gönlü geniş Karakalpakistan olup.
33. Ağayın oyda özbek, qırda qazaq,
 34. Tuwısqanı köp adam körmes azap.
 35. Bereket hadal eñbek, tatwlıqta,
 36. Düzelip keter söytip zaman özi-aq.
- Kardeş ovada Özbek, kırdan Kazak,
Kardeşi çok olan insan görmez azap.
Bereket, temiz emek, dostlukta,
Düzelip gider sonunda zamanın kendisi.
37. Tiyse de mina zaman zeynimizge,
 38. Bizge endi qaytıw joq keynimizge,
 39. Elimniñ şöl batırı – şopan xalqım,
 40. Qudayım bere bergey keñ peyliñizge!
- Değse de bu zaman aklımıza,
Bize şimdi dönmek yok arkamıza,
Yurdumun çöl kahramanı çoban halkım,
Allah’ım versin geniş gönlünüze göre!

1. Qoldan kelse, kewliñdi tabar edim,
2. Bulaq bolsam, men sizge aǵar edim.
3. “Şopan ata” degen bir orden islep,
4. Bãriñniñ õñiriñizge taǵar edim...

18-iyun, 1992-jıl. Biysen awıl.

5. POEZİYA JULDIZINA

6. Jıllar asaw attay, bizdi uzaqqa
7. Alıp qaşıp barar keşi-kündizi,
8. Jerde janǵan otlar söner, biraqta
9. Sen sönbeyseñ, Poeziya juldızı.
10. İnsanlar öz därtin gũñirenip jürsin,
11. Dep tãñirim saǵan bergendi tilsim,
12. Adam juldızlardıñ tilin ne bilsin,
13. Sen bolmasañ, Poeziya juldızı?
14. Tawlar bulaq közin kömbese eger,
15. Adamlıq pazıylet ölmese eger,
16. Ārman juldızları sönbese eger,
17. Sen sönbeyseñ, Poeziya juldızı.
18. Jasıl japıraq samal menen oynasa,
19. Aşılıq ışqıdan kewil toymasa,
20. Güller ğumşalansa, bülbil sayrasa,
21. Sen sönbeyseñ, Poeziya juldızı.
22. Ğalawıtlı hãm bul gözzal dünyanı
23. Tãrk etken şaǵda da şayırdıñ janı
24. Biyik kökten sälem jollap mudamı,
25. Jan üstimde, Poeziya juldızı!

Aprel, 1991-jıl.

26. DÄWRAN

27. Dãwlet qusı qonarında
28. Bas tañlamas mudam deser.
29. Quladin quw alarında,
30. Bayulını “tarlan” deser.
31. Dãwran qaraǵan şaǵında,
32. Hãr kim patşa öz taǵında.
33. Dãwleti qaytqan waǵında,
34. Jaqsını da “jaman” deser.

Elden gelse gönlünü kazanır idim,
Kaynak olsam ben size akar idim.
“Çoban ata” denen bir madalya yapıp,
Hepinizin yakanıza takar idim...

18 Haziran, 1992 yılı. Biysen köyü.

POEZİYA¹ YILDIZINA

Yıllar vahşi at gibi, bizi uzağa
Alıp götürür gece gündüz,
Yerde yanan odlar söner; ama
Sen sönmeysin, Poeziya yıldızı.

İnsanlar öz derdini duymayıp yürüsün,
Diye Tanrı’ m sana vermişti tılsım,
İnsan yıldızların dilini ne bilsin,
Sen olmasan, Poeziya yıldızı?

Dağlar kaynak gözünü örtmedikçe,
İnsanlık, fazilet ölmedikçe
Arzu yıldızları sönmeydikçe,
Sen sönmeysin, Poeziya yıldızı.

Yeşil yaprak rüzgâr ile oynasa
Aşıklığın aşktan gönlü doymasa,
Güller goncalansa, bülbül ötse,
Sen sönmeysin, Poeziya yıldızı.

Kargaşalı ve bu güzel dünyayı,
Terk ettiği anda şairin canı
Yüksek gökten selam yollayıp daima,
Yan üstümde, Poeziya yıldızı!

Nisan, 1991 yılı.

DEVİRAN

Devlet kuşu konar iken
Baş ayırmaz, daima denir.
Şahin, kuğu yakalarken
Zengin oğluna “tecrübeli” denir.

Talih güldüğü zamanda,
Her padişah öz tahtında.
Talih ters döndüğü vaktta,
Güzele de “kötü” denir.

¹Poeziya: Şiir

1. Atlar attan bölüngende,
2. Qıyqıwğa jurտ eringen be?
3. Dal bedewler süringende,
4. Jüyrikti de “şaban” deser.

Atlar attan bölündüğünde,
Bağırmaya halk erinir mi?
Kusursuz atlar tökezlediğinde
Yürük ata da “yavaş” denir.

5. Mereke körmegen kimse,
6. Özin bek sanar öziñse.
7. Şontıq jigıt atqa minse,
8. Öz atasın “joram” deser.

Başkasını tanımayan kimse,
Kendini bey sayar kendince.
Kısa yiğıt ata binse,
Öz atasına “arkadaş” der.

9. Añğırt minez alamañşı,
10. Qıyqıwı özine qamañşı.
11. “Xalqım!” dese bir aldamşı,
12. “Usı kerek mağan” deser.

Dikkatsiz kişi olur avcı,
Bağrışı kendine kamçı.
“Halkım!” dese bir aldatıcı,
“Bu gerek bana” denir.

13. “Pay eneğar mına eşek,
14. Lap bolmaydı-aw tulpar desek.
15. Quyrıgın samalğa tösep,
16. Şabıwına qarañ” deser.

“Vay namussuz bu eşek,
Laf olmaz hızlı at desek.
Arkasını rüzgâra verip,
Koşuşuna bakın” denir.

17. “Suw beremen teñiziñe”
18. Dep inantar lebizine.
19. Hâr kim tartar negizine,
20. Añlamağan jaman deser...

“Su veririm denizine”
Diye inandırır sesine.
Herkes ki çeker köküne,
Anlamayan kötü denir.

Sentyabr, 1989-jıl.

Eylül, 1989 yılı

21. ULLI JIRAW BABAMBISAÑ

ULU OZAN ATAM MISIN?

22. *(Jiyen jırawdñ ziyratına estelik qoyılğanda oqılğan qostıq. Qabaqlı ata, 31-mart, 1991-jıl)*
(Jiyen ozanın kabrine anıt konulduğında okunan koşuk. Qabaqlı Ata, 31 Mart, 1991 yılı)

23. Sizge haq sälemin bersem,
24. Jatırqamay alarmısañ.
25. İraştan sol Jiyen degen
26. Ullı jıraw babambısañ?

Size Hak selamını versem,
Yadırgamadan alır mısınız?
Gerçekten o “Jiyen”¹ denen
Ulu ozan atam mısın?

27. Jäbir körip jawız xannan,
28. Köp tarıgıp as häm nannan,
29. Ata jurtı Türkstannan
30. Asıp kelgen babambısañ?

Cebir görüp düşman han’ından
Yoksun olup aş ve nandan,
Ata yurdu Türkistan’dan
Aşıp gelen atam mısın?

31. Jaña däryanı jağalap,
32. Quwan däryanı quwalap,
33. Terbenbeske el panalap,
34. Qonıs başqan babambısañ?

Yeni deryayı dolaşıp,
Kuvan ırmağını gezip,
“Terbenbes”e halk toplanıp,
Mekân basan atam mısın?

¹ Jiyen: Karakalpakların Müyten adlı boyunun ozanı. Kırk Kız destanı ondan derlenmiştir.

1. “Qabaqlı ata” ziratinan	“Qabaqlı Ata” kabrinden
2. Ruwhıñ elesler mağan,	Ruhun görünür bana,
3. “Posqan el” muñın tolğağan,	“Göçen halk” derdin söyleyen,
4. Sol teberik babambısañ?	O mübârek atam mısın?
5. Qobızıñnıñ muñlı sazı, –	Kopuzun dertli sazı,
6. Qayrawdıñ baylawlı ğazı,	“Kayrav”ın ¹ bağı kazı,
7. Tağdirge bolıp narazı,	Kadere olup karşı,
8. Güñirengen babambısañ?	Sesi gürleyen atam mısın?
9. Sum pälektiñ gärdişine,	Kötü feleğın dönüşüne,
10. Bas şayqap zaman isine,	Baş kaldırıp zamanın işine,
11. Jaña äwladtıñ tüsine,	Yeni neslin düşüne,
12. Ayan bergen babambısañ?	Açıklık getiren atam mısın?
13. İnsan häddinen aşqanın,	İnsanın haddini aştığını
14. Kelip-kelip adasqanın,	Sonunda yolunu kaybettiğini,
15. Teñiz irgeñnen qaşqanın,	Deniz civarından kaçtığını,
16. Sezip jatqan babambısañ?	Sezip yatan atam mısın?
17. Tawap etsem topırağıñdı,	Tavaf etsem toprağını,
18. Men yad etsem ärwağıñdı,	Ben yâd etsem her ânını ,
19. Bizdey ürim-pütağıñdı	Bizim gibi evladını
20. Qollaytuğın babambısañ?	Destekleyen atam mısın?

21. DÄWİRLERDE DAWIRIQ SALĞAN JAS QALA

DEVİRLERDE İZ BIRAKAN GENÇ ŞEHİR

22. <i>(Taqiyatas qalasınıñ qırq jıllığına)</i>	<i>(Taqiyatas şehriniñ kırkıncı yılına)</i>
23. Köz qıyığın salıp körseñ kartağa,	Göz ucuyla koyup baksan haritaya,
24. Bir qala bar biz jasağan arqada.	Bir şehir var, yaşadığımız arkada.
25. Altın künniñ sınığınday jarqırıp,	Altın güneşin kırılması gibi parlayıp,
26. Ätirapına säwle şaşar bärhama.	Etrafına ışık saçar daima.
27. Tariyx berer här zamanğa bir zaman,	Tarih verir her zamana bir zaman,
28. Türlü muqamlarğa dönip tur zaman.	Türlü nağmelerle dönüyor zaman.
29. Jas bolsa da, zamanında dünyaga	Genç olsa da, zamanında dünyaya
30. Onıñ dawırıq salğanına ırzaman.	Onun iz bırakmasına razıyım.
31. Nesibesin salıp ullı nesipten,	Nasibini koyup ulu nasipten,
32. Terbetilip jatıp altın besikte,	Sallanarak yatıp altın beşikte,
33. Bul qalanıñ ingalağan dawısın	Bu şehrin ağlayan sesini
34. Zamanında pütkil jahan esitken.	Zamanında bütün cihan işitmiş.

¹ Kayrav: Baharda uçup gelen kuşların konduğu, barındığı yer

1. Texnikaniň tayıpı mıňlağan
 2. İş baslarda jer qulağı şıňlağan.
 3. Kremldiň telefonu şıňgırlap,
 4. Stalinniň dawısını da ol tıňlağan...
- Teknolojinin devleri çoğalmış,
İş başında yer kulağı çınlamış.
Kremlin'in telefonu çalıp,
Stalin'in sesini de o dinlemiş...
5. Eske alsaň, mäzi ertek bolğanday,
 6. Keşe körgenleriň bugün jalğanday,
 7. Keň aymaqtıň energetik jüregi
 8. Bugün bunda düris-düris soğıp turğanday.
- Hatırlasan, boşa hikâye olmuş gibi,
Dün gördüklerin bugün yalan gibi
Geniş vatanın enerjik yüreği
Bugün burada güpgüp çarpıyormuş gibi
9. Bul jürekten taralğan qan tamırlar
 10. Jetken jerde jeñilleser awırlar.
 11. "İrisqıñdı sat,- räwşan al" degendey,
 12. Jaynap-jasnar mıñ san qala-awıllar.
- Bu yürekten dağılan kan damarları
Vardığı yerde hafifleşip ağırlaşır.
"Rızkını sat, gül al" demiş gibi,
Mutlu olur binlerce şehir, köy.
13. Bul qalanıñ qolı jetpes qay jaqqa?
 14. Güriş tazalap, şığaradı tay paxta.
 15. Beton iylep, sıyır sawıp, ot jağıp,
 16. Qızlar menen balıq arşır Moynaqta.
- Bu şehrin eli yetmez hangi yana?
Tohum yetişip, çıkardı çok pamuk.
Beton karıp, inek sağıp, od yakıp,
Kızlar ile balık temizler Moynaq'ta.
17. Ol jarq etse, kewliñ waqtı hoşlıqta,
 18. Televizor körerseñ qol boslıqta,
 19. Ürgenişte gilem toqıp bul qala,
 20. "Mercedes" ke zavod qurar "Doslıq" ta.
- O parlasa, gönlün vakti hoşlukta,
Televizyon görürsün el darlıkta,
Ürgeniş'te halı dokur bu şehir,
"Mercedes"e fabrika kurar "Doslıq"ta.
21. Bul qalanı hämme jerde yad eter,
 22. Nuri túsken jerin şın abat eter,
 23. Qaratawda ğasırlatıp tas şaynap,
 24. Taşawızda türkmen elin şad eter.
- Bu şehri her yerde yâd eder,
Nuru düştüğü yeri Hak abat eder,
Karadağ'da asırlatıp, taş çiğnetip,
Taşawız'da Türkmen halkın şâd eder.
25. Ol qorıqpaydı bazar degen bâleden,
 26. Bir jarq etse, million manat tölegen.
 27. Tölemeseñ, qarañğıda qaldırıp,
 28. Tölegendi şuşlasına bölegen...
- O korkmadı pazar denilen beladan,
Bir aydınlansa, milyon manat ödemiş.
Ödemesen karanlıkta bırakıp,
Ödeyeni şulesine belemiş...
29. Hâr elat bir parqı menen ayırırlar,
 30. Bul şähärge dâwlet qusı qayırırlar.
 31. Qosıq jazsa Taqıyatas tuwralı,
 32. "Nur qalası" dep maqtaydı şayırlar.
- Her millet bir farkı ile ayrılır,
Bu şehre devlet kuşu geri döner.
Koşuk yazsa Taqıyatas hakkında,
"Nur şehri" diye överdi şairler.
33. Sawlatına tañırqanbay qoymaysañ,
 34. Jas hãm sulıw diydarına toymaysañ.
 35. Jäyhun därya burqıp aqqan jağısqa
 36. Şamşırağ tas túsken be dep oylaysañ.
- Bereketine şaşırmadan koymazsın,
Genç ve güzel dîdârına doymazsın.
Ceyhun nehri dönüp akmış yakına
Parlak taş düşmüş mü diye düşünürsün.

1. Qırq jas degen bir jigittiñ dāwiri,
2. Alpısta da sır aldırmas tawiri.
3. Talay ğarrı qalalardı qızdırar
4. Taqıyatas GRES – iniñ hāwiri.

5. Qalağanda bul qalanıñ tırnağın,
6. Sazğa qosıp ullı qurılıs ırğağın,
7. Aqatsiya güllep atqan bul jerde
8. Jaslığında men de onı jırladım.

9. Jırla deseñ, eleberin jırlayman,
10. Qıyalımda quyaş bolıp nurlaysañ,
11. Aqquwday taranıp Ämiw boyında,
12. Keleşekke nur taratıp turğaysañ!

8-sentyabr, 1993-jıl.

13. NAZARXAN ELİNE

14. Bes töbeden güwlep atlar qaşqanda,
15. Qıyqıwın jetkizgen elseñ Nazarxan.
16. Jäyhun dārya qızıl suwdan tasqanda,
17. Basıwda kögergen gülseñ Nazarxan.

18. Mākanlap payızlı suwdıñ jağasın,
19. Bilmedim, neşe jüz jasağan jasıñ.
20. Tariyx satırlatıp aydap arbasın,
21. Üstiñnen jol salğan elseñ Nazarxan.

22. Därbent jolda köp miymandı atqardıñ,
23. Sestinen oyanıp atqan toplardıñ,
24. Xan Jöneydi penen Şaydakovlardıñ
25. Qırğınların körgen elseñ Nazarxan.

26. Arqañ keñ hawalı taslaq dalası.
27. Şıǵısıñ aybatlı Şılıpıq qalası.
28. Baday menen Xojaköldiñ arası,
29. Qutlı mākān basqan elseñ Nazarxan.

30. Tariyx güzarında turğan saqşınıñ,
31. Järiyalap aytayıq isin jaqsınıñ.
32. Watanısañ dañqlı Japaq baqsının,
33. Saz-sāwbetti süygen elseñ Nazarxan.

19-sentyabr, 1992-jıl, Nazarxan.

“Kırk yaş denilen bir yiğidin devri,
Altmışta da sır belli etmez iyisi.
Nice yaşlı şehirleri kızdırır
Taqıyatas “GRES”inin alevi.

Beğendiğinde bu şehrin tırnağın,
Saza katıp ulu kuruluş ritmin,
Akasya çiçeklenip attığı bu yerde
Gençliğimde ben de onu anlattım.

Anlat desen, öylesine anlatırım,
Hayalimde güneş olup parlarsın.
Akkuğu gibi taranıp Amiv boyunda,
Geleceğe nur dağıtıp duracaksın!

8 Eylül, 1993 yılı

NAZARXAN İLİNE

Beş tepeden gürlüyüp atlar kaçtığında,
Çılgıñın ulaştırın ilsin Nazarxan.
Ceyhun nehri kızıl sudan taşıdığında
Basmada yeşeren gülsün Nazarxan.

Mekan tutup sonbaharda suyun kıyısın,
Bilmedim, yüzlerce yaşadığın yaşın.
Tarih ses çıkartıp sürüp arabasın,
Üstünden yol geçen ilsin Nazarxan.

Dar yolda çok misafiri ağırladın,
Sesinden uyanıp atılan topların,
Han Jöneydi ile Şaydakov’ların
Katliamların gören ilsin Nazarxan.

Arkan geniş, havadar Taşlık ovası
Doğu’n heybetli Şılıpıq kalesi.
Baday ile Xojaköl’ün arası,
Kutlu mekân tutan ilsin Nazarxan.

Tarih yolunda duran bekçinin,
Açıklayıp söyleyelim içini güzelin.
Vatanısın meşhur Japaq ozanın,
Saz-sohbeti seven ilsin Nazarxan.

19 Eylül, 1992 yılı, Nazarxan.

1. SAQLANIŇ BÜGİNGİ BUZIQ HAWADAN...

KORUNUN BUGÜNKÜ BOZUK HAWADAN

2. (*Şayıra Zulfıyağa.*)

(*Şair Zulfıya'ya*)

3. Qattı buzıq kördim künniň ırayın,
4. Janğa jağımsız bir samal ızğırar.
5. Üy qasında bağda keş tüsken sayın,
6. Oyşañ qadem basıp şayıra barar.

Hayli bozuk gördüm havanın hâlin
Cana sevimsiz bir rüzgâr eser.
Ev yanında bağda gece olunca,
Düşünce ayak basıp şaire varır.

7. Japıraqların tögip onıň jolına,
8. Ünsiz güzetedı mıqlı şınarlar.
9. Ğarğalar ğaqıldap Anhar boyında,
10. Älle qayda muňlı maynalar jılar.

Yaprakların döküp onun yoluna,
Sessizce bekliyor güçlü çınarlar.
Kargalar gaklayıp Anhar boyunda,
Acaba nerede üzüntülü sığircık ağlar.

11. Gül mäwsimi pitip, ötkenin jazdıň
12. Ökiniş soqbağında oylap barar ma?
13. Ya erte üzilgen bir sulıw sazdıň
14. Ärmanlı hawazı jılap barar ma?

Gül mevsimi bitip, geçtiğin yazın
Pişmanlık sokağında düşünüp varır mı?
Ya sabah kopan bir güzel sazın
Dertli âvâzı ağlayıp varır mı?

15. Mudam jaralıdur şayırdıň janı,
16. Lakin iltimasım sizden, şayıram:
17. Umıtsañızdağı pütkil dünyanı,
18. Saqlañ öziñizdi mina hawadan.

Daim yaralıdır şairin canı,
Lâkin istirhamım sizden, şairem:
Unutsanız dahi bütün dünyayı,
Koruyun kendinizi bu havadan.

19. Güz emes, qıs emes bir iyt awara,
20. “Bul qay mäwsim?” dep–te soramas häzir.
21. İsenip bolmaydı bunday hawağa,
22. Kim bolğaniña ol qaramas häzir.

Güz değil, kış değil bir it avare,
“Bu hangi mevsim?” diye de soramaz şimdi.
Güven olmaz böyle havaya,
Kim olduğuna o bakamaz şimdi.

23. Jalğızlıq sazında jalğız şarxana,
24. Samal süykense de ol jılar bälkim.
25. Ökiniş soqpağınan qaytıň arqağa.
26. Hüjdaniñiz päkdur, jüziñiz jarqın.

Yalnızlık sazında yalnız saz teli
Rüzgâr okşasa da o ağlar belki.
Pişmanlık sokağından dönün arkaya.
Vicdanınız paktır, yüzünüz güleç.

27. Därtli lirañ menen insanlar baxıtın
28. Jan küydirip jırlaysız siz udayı.
29. Gözzallıq gülşanın, sabır daraxtın
30. Kewil bostaniñizğa ekken qudayım.

Dertli lir'in ile insan bahtını,
Dertlenip anlatırsınız her zaman
Güzellik gülşenini, sabır ağacını
Gönül bahçenize ekmiş Allah'ım.

31. Biybi Fatmanı men yadıma alsam,
32. Kewlimde hürmetim artadı sizge.
33. Eger men bir dinşil musulman bolsam,
34. Namaz oqır edim etegiñizge.

Hanım Fatma'yı ben hatırlayınca,
Gönlümde hürmetim artıyor size.
Eğer ben bir dindar Müslüman olsam,
Namaz kılar idim yamacınızda.

1. Söz bar “saqlanğandı saqlarman” degen,
2. Bärin ilajlaydı deni saw adam.
3. Zinhar, sāl qımtanıñ, ötinemen sizden,
4. Saqlanıñ mına bir buzıq hawadan...

Aprıl, 1991-jıl.

5. KENDİR MENEN XOŞLASIW

6. Bilmegen ne bilsin, bilgen – jolamas,
7. Aytsam qudayımnıñ bul bir ermegin.
8. “Jüweri ektim kendir menen aralas”,
9. Kendir emes, därt ekenin bilmedim.
10. Kendir arasında ösken el edik,
11. Bir jağımlı ösimlik dep jür edik.
12. May şığarıp, ıyjan tüyip jer edik,
13. İştin tınğan bäle ekenin bilmedim.
14. Kendirim, kendirim, hoş bol, kendirim,
15. Yadımnan şıqpaydı sallanğan türiñ.
16. Tek bilgenmen jaqsı jağındı seniñ,
17. Jaman qäsiyetiñ barın bilmedim,
18. Japırağıñ nağıslı dolanar edi,
19. Taram-taram bolıp, ırğalar edi.
20. Äytewir de bir hoş iyisiñ bar edi,
21. Müşki – änwar, ätir suw ma, bilmedim.
22. Jasıl dönip östiñ üydiñ qasında,
23. Jasımıq – naymannıñ aynalasında,
24. Quwısıñda qız añlısam jasımda
25. Jupar añqıp, qıyalımdı terbediñ.
26. Öne boydan ösek samalıñ eser,
27. Näşebentlik käypiñ qıyamet deser.
28. Bügin tuqımıñnan qalmaptı äser,
29. Atız-şel basında seni körmedim.
30. Güllegen paytıñda girtli tozañdı –
31. Şıq penen jıyarmış erte azanğı...
32. Kim keypiyat sürüp, tatsa “mazañdı”,
33. Aqıbeti xor ekenin bilmedim.

- Söz var “Saklananı saklarım.” denen,
Her çareyi bulur bu teni sağ insan.
Aman! Az örtünün, rica ederim sizden,
Korunun böyle bir bozuk hawadan...

Nisan, 1991 yılı.

KENDİR İLE VEDALAŞMAK

- Bilmeyen ne bilsin, bilen yaklaşmaz,
Desem Allah’ımın bu bir eğlencesi.
“Jüweri¹ ektim kendir ile karışık”,
Kendir değıl, dert olduğun bilmedim.
- Kendir arasında yaşayan halk idik.
Bir sevimli bitkidir diyor idik.
Yağ çıkarıp, tohum ezip yer idik,
Kaygılandırın bela olduğun bilmedim.
- Kendirim, kendirim, hoşça kal kendirim,
Aklımdan çıkmıyor sallanan görüntün.
Tek bildiğim güzel yanındı senin,
Kötü huyun olduğunu bilmedim.
- Yaprağın nakışlı dolanır idi,
Ayrı ayrı olup sallanır idi.
Ne kadar da bir hoş kokun var idi,
Müşğ ü amber, ıtır su mu, bilmedim.
- Yeşile dönüp büyüdün evin yanında,
Mercimek ve nayman’ın etrafında,
Kovuğunda kız bakacak yaşımda
Jupar² kokup, hayalimi salladın.
- Her taraftan yalan rüzgârın eser,
Uyuşturucu keyfin kıyamet derler.
Bugün tohumundan kalmadı eser,
Tarla, şel³ başında seni görmedim.
- Çiçeklenir iken çer çöpü tozu
Çiy ile toplarmış erkenden sabah...
Kim keyif sürüp de, tatsa “tadını”,
Sonu kötü olduğunu bilmedim.

¹ Jüweri: Darı, uzun saplı bir bitki

² Jupar: Güzel kokulu bir bitki

³ Şel: Suyun başka yere akmaması için önüne çekilen toprak

1. Bul därtke şatılıp kimler sorlasa,
2. Aqlı azıp, öz ömirin qorlasar.
3. Birli jarım bāñgi-sāñgi bolmasa,
4. Burın buğan häwes eldi körmedim.

5. Erkek kendir östi sıydam sıbanıp,
6. Atam arqan esti, qabıq şığarıp.
7. Talay orğan edim qolım qabarıp,
8. Seniñ bunday sumlığıñdı bilmedim.

9. Anam may şığarğan urğaşı kendir,
10. Dawayısı ediñ palawdıñ sen bir.
11. Zıyanatlı bolıp qalıpsañ endi,
12. Qattı qadağandur ömir sürmegiñ.

13. Jaqsılıq – jamanlıq qoñısı mudam,
14. Köknarda gül sulıw, nāsesi jaman,
15. Sonday qāsiyetler berilgen sağan,
16. Jaman jaqlarıñdı burın bilmedim.

17. Haq kewilli insap adamgerşilik,
18. Hadal miynet penen etken tirişilik,
19. Ädep-ikram, tärtibi bar elşilik
20. Örbitegen buzıq istiñ örnegin.

21. Söytpegende, isler şawıp kesirge,
22. Sandıraqlap, bālkim erte-keşinde,
23. Qıyda-qıyıs qalarek kendir işinde,
24. Jazdıra almay sum tägdirdiñ gürmegin...

25. Qara endi, adamlardı bügingi!
26. Tüye bolsañ, jutar qosıp tügiñdi.
27. Nāşebentlik täñirisine jügingdi.
28. Zaman qayıp düzelerin bilmedim.

29. “Ekpe” deseñ, eger tasada buğıp,
30. “Şekpe” deseñ, şeger bāñgisi şığıp,
31. Bul illet atadan balağa juğıp,
32. Qanday nāsli tuwıların bilmedim.

33. Adamşılıq, hüjdan, miyrim – şäpäät,
34. Sonıñ saldarınan bolıp tur qähät,
35. Därtke şatsa, bul ğaletiy rāhät,
36. Qurap bolmas sınğan ömir şölmegin.

37. Kendir emes, bul ayıptıñ äkesi,
38. Peyli buzıq adamlarıñ nākesi.
39. Kimdi körseñ, äplatunniñ tekesi,
40. Kim jıǵılıp, kim jıǵarın bilmedim.

Bu derde tutulup kimler dert çekse
Aklı gidip, kendini küçük düşürür.
Az birazcık afyon otu olmasa,
Evvel buna heves halkı görmedim.

Erkek kendir yetiştı uzunca sıvanıp
Atam halat eǵdı, kabuk çıkarıp,
Hayli biçmiş idim elim kabarıp
Senin bunca kötülüǵını bilmedim.

Anamın yağ çıkardıǵı dişi kendir,
Yaraşıǵı idin pilavın sen bir.
Zararlı olup kalırsın şimdi,
Hayli zorludur ömür sürmen.

İyilik kötülük komşu müdam,
Göknarda çiçek güzel, haşışı yaman
Öyle özellikler verilmiş sana,
Kötü yanlarını önce bilmedim.

Hak gönüllü, insaf, insaniyet,
Helal emek ile yapılan meslek
Edep ikram, tertibi olan memleket
Çoǵalmasın bozuk işin örneǵi.

Öyle yapmayınca, işler gider kötüyeye
Sayıklar, belki sabah akşamda,
Kıyıda kenarda kaldık kendir içinde,
Çözülmeyip kötü kaderin düǵümü...

Bak şimdi, insanları bugünün!
Deve olsan yutar katıp tüyünü.
Uyuşturucu Tanrısına diz çöktü.
Zaman dönüp düzeleceǵin bilmedim.

“Ekme” desen eker uzakta gizlenip
“Çekme” desen, çeker haşışı çıkarıp,
Bu illet babadan çocuǵa bulaşıp,
Hangi nesli yakalar bilmedim.

İnsanlık, vicdan, merhamet, şefaät,
Bunun sebebiyle oluyor kıymet,
Derde çatsa, bu yanlı ş lezzet,
Toplayamaz kırılan ömür çömleǵin.

Kendir deǵil, bu ayıbın babası,
Gönlü bozuk insanların beceriksizi.
Kimi görseñ, Eflatun’un tekesi,
Kim yıkılır kim yıkar bilmedim.

1. Keldi endi, jəriyalılıq zamanı,
2. Aşkaradur jaqsı – jaman tamanıñ.
3. Xoş Kendirbay, tuwardım bul namanı,
4. Jağa ma – jaqqay ma sağan, bilmedim.

İyul 1991-jıl.

5. XAZAR SAMALLARI

6. *(Azerbayjan dāpterinen)*

7. Nariman Gasanzadağa

8. “KELERSEÑ, KÖRERSEÑ”

9. Taw basında tas qorğan,
10. /Tariyxıñ soñ bilerseñ.../
11. Xalıq oğan at qoyğan:
12. “Kelerseñ de körerseñ...”

13. Mıñ esitkennen köre,
14. Bir körmegen, – ökiner.
15. Atam zamannan beri
16. Bul taw elin Şeki der.

17. Tarlan qus balasında,
18. Kewil talpınar bugün.
19. Şınarlar sayasında
20. Saz hām säwbet bar bugün.

21. Körkin de, namasın da
22. Yadda saqlap jürerseñ.
23. Şekiniñ gözzallığıñ
24. Kelerseñ de körerseñ.

25. Biyik Marqal tawları,
26. Basında jatar qarı.
27. Jigitleri bağ eger,
28. Jipek toqıp qızları.

29. – Dostım Murtaza Sadıq!
30. Qoliñda tilla tarıñ.
31. Lāzgige tūsken janan
32. Qanday jigittin yarı?

33. – Kewliñe bek bol, miyman,
34. Işqı azabın şegerseñ.
35. Aytpadım ba men sağan:
36. “Kelerseñ de körerseñ”...

Geldi şimdi, mâlum olma zamanı,
Aşikârdır iyi kötü tarafın.
Hoşçakal Kendirbay, bitirdim nağmeyi,
Yakışır mı yakışmaz mı sana bilmedim.

Temmuz, 1991 yılı.

HAZAR RÜZGÂRLARI

(Azerbaycan defterinden)

Neriman Gasanzade'ye

“GELİRSİN, GÖRÜRSÜN”

Dağ başında taş “kurgan”,
/Tarihin sonra bilirsin.../
Halk ona isim koymuş:
“Gelirsin de görürsün...”

Bin işitene göre,
Bir görmeyen, pişman olur.
Atam devrinden beri
Bu dağa Şeki denir.

“Tarlan” kuş yavrusunca
Gönül çırpınır bugün.
Çınarların gölgesinde
Saz ve sohbet var bugün.

Görkün de nağmesin de
Hatırlayıp yürürsün.
Şeki'nin güzelliğini
Gelirsin de görürsün.

Yüksek Markal dağları,
Başında yatar kar'ı.
Yiğitleri bağ eker,
İpek dokur kızları.

Dostum Murtaza Sadık,
Elinde altın tar'ın.
Lezgi'ye düşen canan
Hangi yiğidin yâri?

- Gönlüne sahip ol, mihman,
Aşk azabı çekersin.
Demedim mi ben sana:
“Gelirsin de görürsün”...

1. Suw iş suwıq bulaqtan,
2. Sesti ketpes qulaqtan.
3. Umita almay uzaqta,
4. Arzıw äylep jürerseñ.
5. Taw basında tas qorğan:
6. “Gelerseñ de görerseñ”

7. QAFEZ DAĞI

8. Ala qarlı Qafez dağı,
9. Barsañ dese, bar bolarsañ.
10. Köz qarası, kewil ağı,
11. Taza tutsañ zor bolarsañ.

12. Jalğannan aytıp söziñdi,
13. Qızartpağıl sen jüziñdi.
14. Biysäwbet tutsañ öziñdi,
15. El içinde söz bolarsañ.

16. Sänemsiz Ğariptiñ halı,
17. Sawılıp ışqı visalı,
18. Esse ayrılıq samalı,
19. İzlerine zar bolarsañ.

20. Därt salıp şayır janına,
21. Qalma anıñ obalına.
22. Ayaziydi qoy halına,
23. Bişaranı qor qılersañ.

* *
*

24. Talaçay boyında, Zagatalada
25. Elpip – elpip eser bul jipek jeller.
26. Jäne köristik biz jazğı hawada,
27. Qazanlıqta ösken qırmızı güller.
28. Köriskeli köp jıl aradan keşti,
29. Aşıqlıq sawdası baslarğa tüsti.
30. Xoş iyisiñdi urlap samallar esti,
31. Kelin tüsipsiz bul arağa güller.
32. Sen dep, yad ışqında Fuzuwlı ötti,
33. Biydadiy, Wağıyflar köp ğazzel bitti.
34. Bul äjep zamanlar bizge nesip etti,
35. Gözzal täbiyattıñ dilbarı güller.
36. Bülbül gül ışqında şegerler nala,
37. Aşıqlıq därtine kim turar ara?
38. Bayğus Narimanniñ kewli sätpara,
39. Ayaziydiñ därtin soramañ, güller...

* *
*

- Su iç soğuk kaynaktan,
Sesi gitmez kulaktan.
Unutamayıp uzakta,
Arzu edip yürürsün.
Dağ başında taş “kurgan”:
“Gelirsın de görürsün”

QAFEZ DAĞI

- Ala karlı Qafez dağı,
Varsın dese, var olursun.
Göz karası, gönül akı,
Temiz tutsan güçlü olursun.

- Yalandan deyip sözünü,
Kızartma sen yüzünü.
Uygunsuz tutsan özünü,
El içinde söz olursun.

- Senemsiz Garip’in hâli,
Tükenip aşk visâli,
Esse ayrılık rüzgârı,
İzlerine zâr olursun.

- Dert salıp şair canına,
Kalma onun vebaline.
Ayaziy’i koy hâline,
Bıçareyi hor kılırsın.

* *
*

- Talaçay boyunda, Zagatala’da
Hafif hafif eser bu ipek yellere.
Yine görüştük biz yaz havasında
Hazanda yetişen kırmızı güller.
Görüşeli çok yıl aradan geçti,
Âşıklık sevdası başlara düştü.
Hoş kokunu çalıp rüzgârlar esti,
Gelin, düşmeden bu araya güller.
Sen diye, yâd aşkından Fuzûlî geçti,
Biydadiy, Vâkıflar çok gazel yazdı.
Bu güzel zamanlar bize nasip etti,
Güzel tabiatın dilberi güller.
Bülbül, gül aşkından çeker üzüntü,
Âşıklık derdine kim verir ara?
Bahtsız Neriman’ın gönü yüz parça,
Ayaziy’in derdini sormayın, güller...

* *
*

1. Taw başına aq buluttan
2. Aq şatır qurdım sağan
3. Köyköldiñ boylarında
4. Seni kütemen, janan.

5. Kirip uyıqla aq şatırğa,
6. Bulutlar qoynıña kirsın.
7. Seni mennen qızğanıp,
8. Jigitler işi küysin.

9. WAĞIYFTAN

10. Sähär turıp gezsem aşıklar elin,
11. Jup qosa nar kördim eki siynede.
12. Birisi qız edi, birisi kelin.
13. Jan qurban äylerem ekkisine de.
14. Kelin bulaq suwdan bet – qolın juwar,
15. “Bol tez, keteyik” dep biykeşi turar.
16. Qız – kelinnen, kelin – qızdan da dilbar,
17. Jan qurban äylerem ekkisine de.
18. Kelin dodağıdur Täbriz änarı,
19. Elli – altmış tümen qızdıñ tuwarı.
20. Jännetti näylesin bulardıñ yarı,
21. Jan qurban äylerem ekkisine de.
22. Kelinniñ jağası polat iyneli,
23. Qızdıñ jağasıdur şapıraz tüymeli.
24. Ekewi de bir – birinen iybeli,
25. Jan qurban äylerem ekkisine de.
26. Wağıyf der, güllerge bir bostan bolsa,
27. Biri sultan bolsa, biri xan bolsa,
28. Bul ğarip köksimde eki jan bolsa,
29. Men qurban äylerem ekkisini de.

İyun 1989-jıl, Baku.

30. İYŞANBAY KÜYİ

31. Jas täbiyat mawjırap jatqan keşte.
32. Sizdi Kavkaz tawında aldım eske.
33. Qız Jipektiñ köşindey miñ buralıp,
34. Aqşa bulıt örmeler tawğa äste.

Dağ başına ak buluttan
Ak çadır kurdum sana
Köyköl’ün boylarında
Seni beklerim, canan.

Girip uyukla ak çadıra,
Bulutlar koynuna girsın.
Seni benden kışkanan,
Yiğitler içi yansın.

VÂKIF’TAN

Seherde kalkıp gezsem âşıklar ilin,
Çifter nâr gördüm iki sinede.
Birisi kız idi, birisi gelin.
Can kurban eylerim ikisine de.

Gelin kaynak sudan yüz, elin yıkar,
“Tez ol, gidelim.” diye biykeş’i¹ kalkar.
Kız gelinden, gelin kızdan da dilber,
Can kurban eylerim ikisine de.

Gelin dudağıdır Tebriz’in narı,
Elli altmış tümen kızın yiğidi.
Cenneti neylesin bunların yârı
Can kurban eylerim ikisine de.

Gelinin yakası çelik iğneli,
Kızın yakasıdır çapraz düğmeli.
İkisi de birbirinden edepli,
Can kurban eylerim ikisine de.

Vâkıf der, güllere bir bostan olsa,
Biri sultan olsa, biri han olsa,
Bu garip göğsümde iki can olsa,
Ben kurban eylerim ikisini de.

Haziran 1989 yılı, Baku.

İYŞANBAY² ŞARKISI / NAĞMESİ

Genç tabiat gevşeyip yatmış gecede.
Sizi Kavkaz dağında hatırlarım.
Kız Jipek’in göçü gibi bin dönüp,
Beyaz bulut tırmanır dağa âheste.

¹ Biykeş: Evlenme çağındaki kız

² İyşanbay: Almatılı Profesör İyşanbay Qaraqulov

1. Usınday jomart täbiyat	Öyle cömert tabiat
2. Häsemlep sizdi jaratqan.	Güzel edip sizi Yaradan.
3. İyşanbay ağa, ayda at,	İyşanbay Ağa, sür at,
4. Qızlar ma deymen baratqan.	Kızlar mı diyorum varan.
5. Aq Maşuktıñ burımı örilmegen,	Ak Maşuk'un saçı örülmemiş,
6. Beştaw oğan talasıp gürildegan.	Beştaw ona dalaşıp gürüldemiş.
7. Arşın töсли arıwdıñ siynesindey,	Arşın döşlü güzelin göğsü gibi,
8. Qos örkeşli Elburs dirildegan.	Çift hörgüçlü Elburs dağı titremiş.
9. Taw bökteri betege,	Dağ eteği ayrık otu
10. Kewiliñe kim jetedi.	Gönlüne kim girdi.
11. Jaslıq dāwran, bew şirkin,	Gençlik devri, âh yazık!
12. Ötip ğana ketedi-aw.	Geçip sadece gitti.
13. Qäytip sürseñ dāwrandı, söytip öter,	Dönüp sürsen devranı, böyle geçer,
14. Qädiriñe men jetpey, kimler jeter.	Kadrine ben varmadan, kimler varır.
15. Siz benen säwbet qurmay jürer bolsam,	Siz ile sohbet kurmadan yürürsem,
16. Köş artında bir taylaq bosqa keter.	Göç ardında bir deve boşa gider.
17. Abzal aĝam İyşanbay,	Kıymetli aĝam İyşanbay,
18. Qaraqalpaqtıñ balası.	Karakalpak'ın balası.
19. Mıñ jigitti jıysamda ay,	Bin yiğidi yıĝsam da ah!
20. Sizdey bolmas şaması.	Siz gibi olmaz gücü.
21. Qıpşaqardıñ qızları ziyrek keler,	Kıpçakların kızları zeki gelir,
22. İyne tikse, naĝısı iyrek keler.	İğne dikse, nakışı zikzak gelir.
23. Qarataban Qaraqul atamızdıñ	Mihnetkeş Qaraqul atamızın
24. Balasınday azamat siyrek keler.	Çocuĝu gibi yiğit seyrek gelir.
25. Wa İyşeke, İyşeke,	Ah İyşeke, İyşeke,
26. Alıstaĝı bawırım.	Uzaktaki kardeşim.
27. Maqtanadı siz benen	Övünüyor siz ile
28. Ämiwdegi awılıñ.	Amiv'deki köy oban.
29. Jas mineziñ kewildi köteredi,	Genç görünüşün gönlü coşturur,
30. Sizge bes qız tiygende neter edi.	Size beş kız deĝince ne yapardı.
31. İyşekeñdey jigitler kelmegende,	İyşeke'n gibi yiğitler gelmeyince,
32. Dünya şirkin kewilsiz öter edi.	Yalan dünya tatsız geçer idi.
33. Wa İyşeke, İyşeke,	Ah İyşeke, İyşeke,
34. Jigitlerdiñ sultanı	Yiğitlerin sultanı
35. Uzaq bolĝay ilayım	Uzak olsun Allah'ım
36. Ömiriñniñ urqanı.	Ömrünün filizi
37. Bew, sulıw qız, biz benen xabarlasqıl,	Âh güzel kız, bizim ile bir konuş,
38. Dāwran etse, şolpıñdı taĝalmassañ.	Devran geçse, "şolpı"nı ¹ takamazsın.
39. Bal barmaqlı qolıñnan quy qımızdı,	Bal parmaklı elinden dök kımızı,
40. İyşanbayday jigitti taba almassañ.	İyşanbay gibi yiğidi bulamazsın.

¹ Şolpı: Süs için saça takılan gümüş paralar

1. Oy İyşeke, İyşeke,
2. Qılıldağan boz bala.
3. Qızlar ketip baradı,
4. Ayda attı tez ğana. *

- Ah İyşeke, İyşeke,
Olgunlaşan boz çocuk
Kızlar gidip varıyor,
Sür atı daha çabuk.

* dekabr, 1974-jıl, Esentuki, Bul haslında qazaqş jazılğan öleñ, İ, Yu,

* Aralık, 1974 yılı, Esentuki. Bu aslında Kazakça yazılmış şiiirdir, İ. Yusupov.

5. JOLLIDAN SÄLEM

JOLLI'DAN SELAM

6. (Ayjamal degen qız turmısqa şığıp ketkende onıñ Jollı degen iytiñiñ aytqanı.)
(Ayjamal isimli kız dünyadan göçüp gittiğinde onun Jollı isimli köpeğinin söylediği)

7. Adamlar ne degen biyädep bolğan,
8. Kewlimde eskende ızğırıp samal,
9. Nege “ketemen” dep aytpadıñ mağan?
10. Qalay-qalay qızsañ öziñ, Ayjamal.

- İnsanlar ne diye edepsiz oldu,
Gönlümde esmiş gibi soğuk rüzgâr,
Niçin “gidiyorum” demedin bana?
Nasıl, nasıl bir kızsın sen Ayjamal?

11. Sen ketkende sırtta jürüp te edim,
12. Büytip keteriñdi bilip pe edim?
13. “Qayda barasañ?” dep ürip te edim,
14. Dawısımdı esitpediñ, Ayjamal.

- Sen gittiğinde dışta gezmekteydim,
Böyle gideceğini bilir miydim?
“Nereye gittin?” diye ürümekteydim,
Sesimi işitmedin, Ayjamal.

15. Bahram äkelgende men küşik edim,
16. Qolıñnan sonda köp süt işip edim.
17. Qabağan iyt bolar dep kütüp ediñ,
18. Birewdi qaptımba sirä, Ayjamal?

- “Bahram” getirdiğinde ben enik idim,
Elinden o vakit çok süt içmiştim.
Saldırgan it olur diye bekliyordun,
Birini ısırırım mı asla, Ayjamal?

19. Bärha seni qorğan jaman közlerden,
20. Oqıwğa qatnadım erip izlerden.
21. Ne jamanlıq kördiñ öytip bizlerden?
22. İyttiñ kewlin tüsinbegen Ayjamal.

- Daim seni koruyan kem gözlerden,
Okula götürdüm yürüyüp izinden.
Ne kötülük gördün öyle bizlerden?
İtin gönlün düşünmeyen Ayjamal.

23. Qulağımı şımsıp ötkeniñde de,
24. “Patassañ” dep tergep, sökkeniñde de,
25. Esikti ilmesten ketkeniñde de,
26. Üydi bağıp jatpadım ba Ayjamal?

- Kulağımı çimdikleyip geçtiğinde de,
Tembelsin diye sorguya çekip, kınadığında da,
Kapıyı kapatmadan gittiğinde de,
Eve bakıp durmadım mı Ayjamal?

27. Uyıqlap jatsam men dälizde pırıldap.
28. Üy sıpırdıñ pılesosıñ dırıldap,
29. Qarsılastımba men sonda ırıldap?
30. Äste şığıp keter edim, Ayjamal.

- Uyuyup yatsam ben dehlizde hırıldayıp.
Ev süpürdün süpürgeyi çalıştırıp,
Karşı geldim mi ben o zaman hırlayıp?
Yavaşça çıkıp giderdim, Ayjamal.

31. Seni oylap juldız qarawlap şıqtım,
32. Köşede iyt qoymay sorağlap şıqtım,
33. Qoñsılardıñ bärin aralap şıqtım,
34. “Eto ne xoroşo!” bilseñ, Ayjamal.

- Seni düşünüp yıldız takip ettim,
Sokaktaki tüm itlere sordum,
Komşuların hepsini dolaştım,
“Bu iyi değil” bilsen, Ayjamal.

1. Adamlarday, iytte iytke teñ bolmas,
2. Jaqsı iytler jaman dostan kem bolmas,
3. Hār iyt özi bolar, biraq men bolmas,
4. Endi mendey iyt joq sağan, Ayjamal.

İnsanlar gibi, itte ite eşit olmaz,
İyi itler kötü dosttan kem olmaz,
Her it kendi olur; ama ben olamaz,
Şimdi benim gibi it yok sana, Ayjamal.

5. Men qosıq jazdırdım şayırğa aytıp,
6. Körsem, şalğayınnan oynarman tartıp,
7. Meyli, kelmey-aq qoy bul üyge qayıtıp,
8. Barğan jerde baxıtlı bol, Ayjamal...

Ben koşuk yazdırdım şaire deyip,
Görsem, “şalğay”ından¹ oynarım çekip,
İster gelme bırak, bu eve dönüp,
Vardığın yerde şanslı ol, Ayjamal...

15-dekabr, 1990-jıl

15 Aralık, 1990 yılı.

9. XIYWALI GÖZZAL

XIYWALI GÜZEL

10. *(Xorezmli ataqlı baqsı – qompozitor Hafız Şiraziydiñ 1990-jıl avgustta ötken yubileylik*
11. *merkesinde oqılğan qosıq.)*

(Harezmlı ünlü şair, yazar Hafız Şirazi'nin 1990 yılı Ağustos ayında yapılan anma gününde okunan şiir.)

12. Qıya – qıya baqqan hiywalı gözzal,
13. Işqında janbağan – janğan da jaman.
14. Pärwanalar özin otlarğa urğan,
15. Därtiñ janıp turğan şamnan da jaman.

Yan gözle bakan Hiywalı güzel,
Aşkında yanmayan da yanan da kötü.
Pervaneler kendin odlara vurmuş,
Derdin, yanıp duran mumdan da yaman.

16. Dilbarısañ bärşe qız hām kelinniñ,
17. Gözzalısañ äl – Xorezmiy eliniñ.
18. Zulımlığı qanjır kirpikleriñniñ
19. Pärman eter Hiywa xannan da jaman,

Dilberisin her kız ve gelinin,
Güzelisin El-Harezmi ilinin
Zalimliği hançer kirpiklerinin
Ferman eder Hiywa hanından da yaman.

20. Jigitlerdiñ işin ğıj – ğıj qaynatıp,
21. Bir näzeriñ menen alarsañ atıp.
22. Hafız Şiraziydiñ sazın yığlatıp,
23. Apañ sulıw bolğan sennen – de jaman.

Yiğitlerin içini fokur fokur kaynatıp,
Bir nazarın ile alırsın atıp.
Hafız Şirazi'nin sazın ağlatıp,
Ablan güzel olmuş senden de yaman.

24. Şirazi telpegin kiygen jigitler,
25. Işqı otlarında küygen jigitler,
26. Seniñ aq jüziñdi süygen jigitler,
27. Qızğanbay aytaman, dimnan da jaman,

Şirazi takkesin giyen yiğitler,
Aşk odlarında yanan yiğitler,
Senin ak yüzünü seven yiğitler,
Kıskanmadan söylerim, çoktan da yaman,

28. “Qarındaşım” desem, tilim almadıñ,
29. Miyman ğoy dep miyribanlıq qılmadıñ,
30. Sämenderdi ne künlerge salmadıñ, *
31. İbrayımniñ halı onnan da jaman ...

“Karındaşım” desem, kabul etmedin,
Misafir deyip miyribanlıq kılmadın,
Semender'i ne günlere salmadın, *
İbrahim'in hâli ondan da yaman...

* *Erkin Sämender – xorezmli şayır.*

* *Erkin Semender – Harezmlı şair.*

¹ Şalğay: Elbisenin düğme takılan iki tarafı

1. BİZ – DÜNYADAN, DÜNYA BİZDEN...

2. Bazda tayıp qara muzğa,
3. Bazda dārya aǵar dizden.
4. Ğārezlik bar aramızda,
5. Biz – dünyadan, dünya – bizden.

6. Birew qurıp – düzip atar,
7. Birew onı buzıp atar.
8. Bir imarat pitpey jatar,
9. Adamzat jaralǵan gezden.

10. Sırqıyanıñ sulıw körki,
11. Peri iyelep jatqan mülki.
12. Innen qaşqan qızıl tülki,
13. İtler quwıp barar izden...

14. Dünya aytar: Qüdiretim bar,
15. Maǵan bās baylasar kim bar?
16. Adam emes, men hükümdar,
17. Tártibim bar özim düzgen.

18. Adam aytar: Mensiz – neseñ?
19. Öli dünyasañ mäzi sen.
20. Men saǵan mänı bermesem,
21. Altın qımbat bolmas jezden.

22. Dünya aytar: Mensiz kimseñ?
23. Tabınıwşım häm bendemseñ.
24. Qızıǵıma tüsip kör sen,
25. Ar – uyatıñ keter jüzden,

26. Bolǵan sayın bolsam derseñ,
27. Jıyǵan sayın jıysam derseñ.
28. Aqırsında opıq jerseñ,
29. Kökiregiñ qaytar dizden.

30. Periştemen degenleriñ,
31. Kördim haram jegenlerin.
32. Mensiz jürmes hämelleriñ,
33. Ne payda bar jalǵan sözden?

34. “Jemeymen” degenler biykar,
35. Dünya hämmege de dārkar.
36. Näpsi degen bārşede bar,
37. Kim bar birotala bezgen?

BİZ DÜNYADAN, DÜNYA BİZDEN...

- Bazen kayıp bak buza
Bazen derya akar dizden.
Garezlik var aramızda,
Biz dünyadan, dünya bizden.

- Biri kurup, düzüp atar,
Biri onu bozup atar.
Bir imâret bitmeden yatar,
İnsanoǵlu yaratıldıǵı zamandan.

- “Sırqıya”nın hoş güzeli
Peri sahip olduǵu mülkü.
İnden kaçan kızıl tilki,
İtler kovup varır izden...

- Dünya söyler: Kudretim var,
Bana galıp gelecek kim var?
İnsan deǵıl, ben hükümdar,
Tertibim var özüm kurduǵum.

- İnsan söyler: Bensiz nesin?
Ölü dünyasın boşa sen.
Ben sana mânâ vermesem,
Altın kıymetli olmaz kurşundan

- Dünya söyler: Bensiz kimsin?
Tapınıcım ve kölemsin.
Eǵlenceme düşüp gör sen,
Utanman gider yüzünden,

- Olsan hep olsam dersin,
Yıǵsan hep yıǵsam dersin
Sonunda pişman olursun,
Düşüncen döner dizden.

- Ben meleğim diyenlerin,
Gördüm haram yiyenlerini.
Bensiz yürümez hilelerin,
Ne fayda var yalan sözden?

- “Yemiyorum.” diyenler yalan,
Dünya hepsine de gerekli.
Nefis denen hepsinde var,
Kim var aniden bezgen?

1. Jürseñ durışlıq şeginde,
2. Barman hadal eñbegiñde.
3. Köz juwırsañ sen teginge,
4. Qanaätiñ qaşar közden...

Mart, 1990-jıl.

5. BİR HÄMELDAR JİĞITKE

6. Köziñde nur, jüziñde qan qalmağan,
7. Mäjbürleyseñ qattı sözge barmağa.
8. Tar gewdede bul ne degen kökirek,
9. Bunday kökirek jarasadı arbağa.
10. Ğareziñ joq adam kelgen wağında,
11. Sup – sup jüziñ jäne susayıp keter.
12. Öziñnen küşlini körgen wağında,
13. Jampañlap, ayağın qıysayıp keter.
14. Kökiregiñdi basıp sälpäl odanda,
15. Izğarlanıp, bola berme ızalı.
16. Eñ bolmasa, söziñ joq pa adamğa
17. Sorap şekken sigarettey mazalı.
18. Jaman söz ol pıtıra – qorğasınday,
19. Quyı päslük etpe, menmenlik qılma.
20. Tiliñe saq bol – qalanıñ ğarğasınday,
21. Awıldıñ iytindey äwpildek bolma...

Oktyabr, 1994-jıl

22. JUBATIW

23. (*“Qulağım esitpeydi, közim girew tarttı” dep nalığan bir yaşullığa*
(“Kulağım işitmedi, gözüm karardı.” diye üzülen bir yaşlıya))
24. “Esitpeydi” dep nalıma qulaqqa,
25. Onda turğan heş gäp joq arsinğanday.
26. Bul künde sonday sözler ayılmaqta,
27. Esitkiş qulaqlar da sarsılğanday.
28. “Közlerim girew tarttı” dep ökinbe,
29. Onda gäp joq, qısınıp, bekingendey,
30. Bul topalañ dünyada usı künde
31. Qızıq joq körmedim dep ökingendey.

1990-jıl

Yürüsen doğruluk yolunda,
Varım temiz emeğinde.
Göz kırpsan sen bedavaya,
Kanaatin kaçır gözden...

Mart, 1990 yılı.

BİR HİZMETKÂR YİĞİDE

Gözünde nur, yüzünde kan kalmamış,
Mecbursun katı söze varmaya.
Dar gövdede bu ne diyen gönül,
Böyle gönül yakışırda arabaya.

Garez duymadığın geldiği vakit,
Güzel yüzün yine susayıp gider.
Kendinden güçlüyü gördüğün vakit,
Yaranmak için ayağın yan yan gider.

Gönlünü basıp biraz şiirinde
Duygulanıp, oluverme ezâlı.
Çok olmasa da sözün yok mu insana
Emip çektiğin sigara gibi tatlı.

Kötü söz o “küçük” kurşun gibi
Koyu alçaklık etme, gurur yapma.
Diline sahip ol şehrin kargası gibi,
Köyün iti gibi gürültücü olma...

Ekim, 1994 yılı

TESELLİ

“İşitmedi” diye üzülme kulağa
Onda duran hiç söz yok utanacak.
Bu günde öyle sözler söylenmekte,
İşiten kulaklar da üzülecek.

“Gözlerim karardı.” diye üzülme,
Onda söz yok, göz kısır, dikkatli olacak
Bu ölümlü dünyada bugün de,
İlginç şey görmedim diye üzülecek.

1990 yılı

1. TUSAWLI KİYİK

2. (Müsinşi Q. Joldasbekke,)

3. Qara pışaq qara tasqa
4. Janıp – janıp qayraladı.
5. Bul şiybuwin ayaqlarım
6. Nege şandıp baylanadı?
7. Ya bolmasa, bul ayaqlar
8. Jelden jüyrük emespedi?
9. “Miyrim” degen söz qayaqta?
10. Bar bolsa, “qoy” demespedi.

11. Jeldey jüyrük tört ayağım,
12. Eki ayaqlı jawızlarğa
13. Qalay ğana uslattıñlar,
14. Közi qıyıp bawızlawğa.

15. Miyrim joq-aw ırasında,
16. Bul insanın balasında.
17. Mañırıp jür ılaq genem,
18. Qay putanın arasında?...

İyul, 1991-jıl.

* *
*

19. Jäne keldim seniñ qabiriñ basına,
20. Kelgenimdi bilmeñ de, bilseñ de.
21. Öziñ barda, jetiw uşın qasıña,
22. Men asıǵar edim qayda jürsem de.

23. Älle qanday körip basqa baǵlardı,
24. Kewil qusım uşsa sayran etiwge,
25. Dārhal-aq saǵınıp arzıwlı yardı,
26. Talwas eter edim saǵan jetiwge.

27. “Şayır, usaydı ğoy sende yoş barǵa!...”
28. Dep külgen jüziñe men edim häwes.
29. Sol öziñ sıypaǵan qara şaşlarǵa
30. Qıraw tüsti biraq ğäp onda emes.

31. Ğäp sonda: sen bizdi taslap ketkeli,
32. Adamlar özgergen, zaman özgergen.
33. Darǵası biyrähim äjel ötkeli
34. Arǵı jüzge ketti talay köz körgen.

BAĞLI GEYİK

(Heykeltıraş Q. Joldasbek'e)

Kara bıçak, kara taşa
Yanıp yanıp bileylendi.
Bu “şiybuwin” ayaklarım
Niye sarılıp baǵlandı?

Buna raǵmen bu ayaklar
Yelden hızlı deǵil miydi?
“Merhamet” denen söz nerede?
Var olsa “koy” demez miydi?

Yel gibi hızlı dört ayağım,
İki ayaklı düşmanlara
Nasıl da yakalattılar?
Razı olup boǵazlamaya.

Merhamet yok doğrusu,
Bu insanın balasında.
Meliyor oǵlak “genem”
Hangi dalın arasında?...

Temmuz, 1991 yılı.

* *
*

Yine geldim senin kabrin başına,
Geldiğimi bilmesen de bilsen de.
Sen varken yetişmek için yanına,
Ben aceleci idim nereye yürüsem de.

Acaba nasıl görüp başka baǵları,
Gönül kuşum uçsa seyran etmeye,
Derhal özleyip arzulu yâri,
Arzu eder idim sana varmaya.

“Şair benzedi ya sendeki ilham vara!...”
Diye gülen yüzüne ben idim heves.
O senin okşadığın kara saçlara
Kırağı düştü ama sıra onda deǵil.

Söz sonunda: Sen bizi bırakıp gideli,
İnsanlar deǵişmiş, zaman deǵişmiş.
“Darǵa”sı acımasız ecel geçidi
Diğer dünyaya gideni çok göz görmüş.

1. Adamlar özgerdi, zaman özgerdi,	İnsanlar değişti, zaman değişti,
2. Men qalay özgermey qalayın sonda?	Ben nasıl değişmeden kalayım sonra?
3. Oylamağan islerdi de kz krdi.	Akla gelmeyen işleri de göz gördü.
4. Tağdir burdı atımdı zge bir jolęa.	Kader döndürdü atımı başka bir yola.
5. Bundayda kbeyer pndi – gitler,	Böyle çoğalır nasihat, ğtler,
6. Aqılęa kp ergen adasar eken.	Akla çok uyan, yolunu kaybedermiş.
7. “mirlik joldası lgen jigitler	“Hayat arkadaşı ölen yiğitler
8. Qızlı yge qarap jılasar” eken...	Kızlı eve bakıp ağlaşır” imiş...
9. Gzgi keş. Izęırıq. Tspekte gewgim.	Gz gecesi. Soğuk rzgr. Düşmekte “gevgim”
10. şarşadım sandalıp jalęız jristen.	Yoruldum boş dolanıp yalnız yürümekten.
11. Bir keşte aynasın qağsam birewdiņ,	Bir gece camını alsam birinin,
12. Klki hm muzıka esitildi işten...	Glş ve müzik işitilir içten...
13. Jaņarar dep edi sygi – muhabbat,	Değişir demişti sevgi, muhabbet,
14. Jaņarmasa kerek ol bir tyir de.	Değişmese gerek o bir parça.
15. Bosatıp jibergen iyesi joğ at,	Bırakılıp salınan sahipsiz at,
16. Bası batpas eken bten yirge...	Başını evirmezmiş başka atlara
17. Kplerdiņ qustanı qılęanı azday,	çoğunun “kustanı” yaptığı az gibi
18. Blkim sen de bizge tağne eterseņ.	Belki sen de bize ta’n edersin.
19. Tobınan ayrılęan torala ğazday,	Sürüden ayrılan iri kaz gibi,
20. Sonda nege ziņ taslap keteseņ...	Sonra niye sen bırakıp gidersin...
21. Bazda men sıymayman bul keņ lemge,	Bazen ben sığmıyorum bu geniş leme,
22. Sırtlay qaraęanęa joğtay rmanım.	Dışarıdan bakana yok gibi tasam.
23. Ne dep turęanımdı esiteseņ be?	Ne deyip durduğumu işitiyor musun?
24. Men seni... men seni sağındım, janım.	Ben seni... ben seni özledim, canım.
25. Tek sen qas-qabaqtan aņlar ediņ de,	Tek sen kaş gözden anlardın da,
26. Keşir, gbirlenip drtimdi ayttım.	Affet, fısıltıyla derdimi söyledim.
27. “Suwıqta jalaņbas turma” dediņ be?	“Soğukta elbisesiz durma” dedin mi?
28. “Qayt yge” deyseņ be? Al, onda qayttım.	“Dn eve” dedin mi? O anda dönerdim.

1-noyabr, 1990-jıl.

1 Kasım, 1990 yılı.

29. JALęIZLIQ

30. Hayranman, ne jazdıq sağan onıņday,
31. Neņdi aldıq seniņ, neņdi alęızdıq?
32. Nege bizdi sonşa qas dřpanıņday,
33. Bunşa quwdalaysaņ, zaņęar jalęızlıq!
34. Sonşa şadlı mjilislere kirsem de,
35. zimdi qoymaysaņ hasla zime,
36. Qayęısız adamday şağlap klsem de,
37. “Sen jalęızsaņ” dep trteseņ közime.

YALNIZLIK

- Hayranım, ne dedik sana yle,
Neyin aldıq senin, neyin aldırıldıq?
Niye bizi onca has düşmanın gibi,
Böyle takip ediyorsun, yüksek yalnızlık!
- Onca şadlı meclislere girsem de,
zm bırakmıyorsun asla zme
Kayęısız insan gibi çoşup glsem de,
“Sen yalnızsın.” diye drtersin gözümü

1. “Sen jalğızsañ, qanşa şağlağan menen,
2. Jüziñdegi külki – mäzi bir maska.
3. Aş tolqın ırqıñda sen mingen keme,
4. Tüpsiz qurdım häzir kemeñniñ astı.

Sen yalnızsın, ne kadar çağlasan da
Yüzündeki gülüş boşa bir maske
Aç dalga isteğiyle bindiğin gemi
Dipsiz yaptım şimdi geminin altını

5. Seniñ kökiregiñde isenim de joq,
6. Rähät öz otawın jıynağan endi,
7. Ayaq-qollarıñda kiseñniñ de joq,
8. Biraq mennen jaqın sırlas joq sende”.

Senin kalbinde inanç da yok,
Rahat öz otağın toplamış şimdi,
Ayak ve ellerinde kelepçen de yok;
Ama benden yakın sırdaş yok sana”.

9. Dep mağan küleseñ suwıq tüs penen,
10. Ğarriğa qosılğan jas qızday bolıp.
11. Tünlerde köndirip meni küş penen,
12. Qoynımda jatasañ mup – muzday bolıp.

Deyip bana gülersin soğuk bir yüzle,
Yaşlı adama sokulan genç kız gibi,
Gecelerde razı edip beni zorla,
Koynumda yatarsın buz gibi.

13. Sennen jasırınıp qaşsam da, añlıp, –
14. İyışıl iyttey izlep tawıp alasañ.
15. Toğayda adasqan jolawşı yañlı,
16. Äwere – sarsañğa bizdi salasañ.

Senden gizlenip kaçsam da, dikkat edip,
Koku alan it gibi arayıp bulursun.
Ormanda yolunu kaybeden yolcu gibi,
Âvâreliğe bizi bırakırsın.

17. Tüsimde häwlirip qaşaman tağı,
18. Aldımda kömeski jin şıraç janar,
19. Sol ümit üyiniñ aynasındağı
20. Jaqtını körip, sâl kewlim jubanar...

Düşümde irkilip kaçarım da,
Önümde belirsiz cin kandil yanar,
O ümit evinin penceresindeki
Işığı görüp, biraz gönlüm rahatlar...

Avgust, 1983-jıl.

Ağustos, 1983 yılı.

21. SOŃĞI XAT

22. Jansız sulıw jatar qanğa boyalıp.
23. Adamlar juwırısıp keler daladan.
24. Sıbırlap atqanday şala oyanıp:
25. “Tiymeñ ol kisige, ol jaqsı adam”.

Cansız güzel yatar kana boyanıp.
İnsanlar koşturup gelir ovan.
Fısıldıyormuş gibi yarı uyanıp:
“Değmeyin o kişiye, o iyi insan.”

26. Ünsiz qaldı xattı oqıp körgeñler:
27. “Eger bir is bolsa usınnan mağan,
28. Küyewime ayıp tağıp jürmeñler.
29. Tiymeñ ol kisige, ol jaqsı adam.”

Sessiz kaldı yazıyı okuyup görenler:
“Eğer bir iş olsa ondan bana,
Güveyime suç takıp durmayın.
Değmeyin o kişiye, o iyi insan.”

30. Erkektiñ köz jası tamıp sarğayğan
31. Sol qağazdı aşıp oqısam, mudam –
32. Bir muñlı sıbırlı esitiler mağan:
33. “Tiymeñ ol kisige, ol jaqsı adam...”

Erkeğin göz yaşı damlayıp sararan
O mektubu açıp okusam daim,
Bir üzüntülü fısıltı gelir bana:
“Değmeyin o kişiye, o iyi insan...”

May, 1989-jıl.

Mayıs, 1989 yılı.

1. GÜLLER AÑLAMAS

2. Tobinan ayrılğan torala ğazdın
3. Ğañıldısın aydın köller añlamas.
4. Gül ışqında küygen bülbil nalasın
5. Bähärde aşılğan güller añlamas.
6. Birewge ayrılıq, birewge sayran,
7. Dünyanıñ isine qalarsañ hayran.
8. Suw izlep ılaqsa jaralı jäyran,
9. Özi suwsap atqan şöller añlamas.
10. Qastıñ barday sonşa qıynap janımdı,
11. Ayawsız şerterseñ kewil tarımdı.
12. Meniñ sen dep şekken azaplarımdı,
13. Qulağa mıñ şükir, eller añlamas.
14. Gül mäwsimi öter bähäri – jazı,
15. Biymezgil urmağay qazan ayazı.
16. Aşiq Ayaz sen dep pitken bayazın
17. Biydärt janlar, alşaq diller añlamas.

GÜLLER ANLAMAZ

- Sürüden ayrılan semiz kazın
Ötüşünü parlak göller anlamaz.
Gül aşkıyla yanan bülbül acısın
Baharda açılan güller anlamaz.
- Birine ayrılık, birine seyran,
Dünyanın işine kalırsın hayran.
Su arayıp dursa yaralı ceylan,
Kendi susuz kalan çöller anlamaz.
- Kastın var gibi onca acıtıp canımı,
Acımasız çalarsın gönül tar'ımı.
Benim sen diye çektiğim acılarımı
Kulağa bin şükür, eller anlamaz.
- Gül mevsimi geçer baharı, yazı,
Vakitsiz vurmasın hazan ayazı,
Âşık Ayaz sen diye biten sözünü
Dertsiz canlar, alçak diller anlamaz.

18. EPKE KELSE, AŞIQ BOLMAY JASAÑLAR...**MÜMKÜN İSE, ÂŞIK OLMADAN YAŞAYIN...**

19. İnsan bul baleden qorqqan qaşan da,
 20. Tislegendey ökiniştiñ barmağın?
 21. Epke kelse, aşiq bolmay jasañ dā,
 22. Men bayğus söytip bir jasay almadım.
 23. Gül jaslıq bağına kirgende, mağan
 24. Bir qasımker bülbil bılay sayrağan:
 25. “İşqı azabısız ömir joq sağan”, –
 26. Degende, sol qustı uslay almadım.
 27. Üş qumar köz bizdi tutqınğa aldı,
 28. Ekewi jumıldı, birewi qaldı.
 29. Ol hām bizdi tutıp qapeske saldı,
 30. Qanşa talpınsam da bosay almadım.
 31. Hijran piyalası lipledi şerge,
 32. Dāwran ötkenligin bildim sol jerde.
 33. Sānawber–gülge aşiq, gül–sānawberge,
 34. Al men heş birine usay almadım.
- İnsan bu beladan korktuğu zaman da
Isırmış gibi pişmanlığın parmağını?
Mümkün ise, âşık olmadan yaşayın,
Ben garip öylece yaşayamadım.
- Gül gençlik bağına girince, bana
Bir kırılğan bülbül şöyle ötmüş:
“Aşk acısız ömür yok sana”,
Dediğinde, o kuşu tutamadım.
- Üç meraklı göz bizi tutsak aldı
İkisi yumuldu, birisi kaldı.
O da bizi tutup kafese saldı,
Ne kadar uğraşsam da kurtulamadım.
- Hicran bardağı doldu dert ile,
Devran geçiciliğin bildim o yerde
Sanavber güle âşık, gül sanavbere,
Bense hiçbirine benzeyemedim.

1. Adamlar bar, qarnı toysa köklegen,
2. Aşılıq aldında dize bükpegen.
3. Ömirinde ısqı azabın şekpegen,
4. Al men sol azapsız jasay almadım.

Aprel, 1991-jıl.

5. IRIM

6. Bir şöpti awzıma tisletip qoyıp,
7. Sen jağama sädep tağıp atırsañ.
8. Şaşıñdı iyiskeymen men toyıp – toyıp,
9. Demiñ menen meni jağıp atırsañ.
10. Süyrik sawsaqlarıñ perde basqanday,
11. Aq sabaqlı iyne menen oynaydı.
12. Kewlim – qazandağı sütiñ tasqanday,
13. Tartınşaq sezimler menen qaynaydı.
14. Äne, tisiñ menen sabaqtı qıydıñ,
15. Kökiregime taqap güldey jüziñdi.
16. Qıyalımda seni aymalap süydım.
17. Häm pütkil umıttım sonda özimdi.
18. Büytip seniñ tağarıñdı bilgende,
19. Üzilmes pe edi barlıq sädebim.
20. “Janım, men aşıqpan sağan” degendi
21. Aytqızbas awzıma tisletken şöbiñ...

Aprel, 1991-jıl, Taşkent.

22. ULUĞBEK QATİRESİNE

23. / Ullı alım Mirza Uluğbektiñ 600 jıllıq merekesine, 6-oktyabr, 1994 jıl /
/ Büyük alım Mirza Uluğbek'in 600 yıllık bayramına, 6 Ekim, 1994 yılı /

24. Siz juldızlar menen säwbet qurğansız,
25. Älem tilsimlerin oqıy alğansız.
26. Gümbeziy Dawwardan tağlimat körgen
27. Toğız murabbiydiñ biri bolğansız.
28. İlim qanatında uşqır qıyalıñ
29. Tamaşalap juldızlardıñ jamalın,
30. Dünyağa dars berip falakiyattan,
31. Köp algıs alğansız insaniyattan.
32. Jähangirlik äylep babanız temir,
33. Jeti ıqlımğa ol jürgizse hämir,
34. Säyyaralarğa siltep ahli insandı,
35. Siz jawlap alğansız ilmi jahandı.

İnsanlar var, karnı doysa mutlu olmuş,
Âşıklık önünde diz çökmemiş.
Ömründe aşk acısın çekmemiş,
Bense o azapsız yaşayamadım.

Nisan, 1991 yılı.

İNANÇ

Bir otu ağızıma dişletip koyup,
Sen yakama sedef takıp durursun.
Saçını kokluyorum ben doya doya,
Nefesinle beni yakıp durursun.

Uzun parmakların perde örtmüş gibi,
Ak iplikli iğne ile oynuyor.
Gönlüm, kazandaki süt taşar gibi
Utangaç duygular ile kaynıyor.

İşte, dişin ile ipliği kestir,
Göğsüme yaklaştırıp gül gibi yüzünü.
Hayalimde seni nazlandırıp sevdim.
Ve tamamen unuttum sonra özümü.

Böyle senin takacağını bilende,
Kopmaz mıydı bütün düğmelerim.
“Canım, ben aşığım sana” demeyi
Söyletmez ağızıma dişlettiğin çöpün...

Nisan, 1991 yılı, Taşkent.

ULUĞBEK HATIRASINA

Siz yıldızlarla sohbet kuransınız,
Âlemin sırların okuyansınız.
Künbed-i Devvâr'dan ders gören
Dokuz mürebbînin birisiniz.

İlmin kanadında uçur hayalini
Seyredip yıldızların cemalini,
Dünyaya ders verip astronomiden,
Çok alkış aldınız insaniyetten.

Cihangirlik eyleyip atanız Demir,
Yedi iklime o yürütse emir,
Gezenlere itip ehl-i insanı
Siz fethetmişsiniz ilm-i cihanı.

1. Taj h m taxt h wesi – m ngilik talas,
2. Bunda uğul öz atasın ayamas.
3. H kumdarlıq sizge miras  yledi,
4. Aqibet tağdir suyıqast  yledi.

5. Lakin patşalıqtıñ taxtınan da siz
6. Alımlıqtıñ taxtın b lent qoydıñız.
7. Bul abadiy taxtdur, qanşa qılsa qast,
8. P d rquş perzentler taydıra almas.

9. M ngi otırsız bul altın taxtta,
10. İnsaniyat yad eter h mme waqıtta.
11. Dañqlı babamız dep maqtanar mudam
12. Turkiy ziban ulus, g zzal Turkstan.

13. Samarqand  stinde janar juldızlar,
14. Aspani falakten rahmetler jawar.
15.  wladlarıñ sizden x miyşe ırza,
16. Ruwhıñızęa ta'zim, Uluğbek mirza!

17. DUWA

18. Jaman közden saqlasın dep b rhama,
19. Qosıq penen duwa taqtım arqaña.

20. Mustaqıllıq* – k ylegiñde dolanıp,
21. Jarq etip şıqqanıñda g l-g l janıp,

22. Tañırqatıp talay qara k zlerdi,
23. Esiterseñ k p marapat sözlerdi.

24. Arasında bazı bir qızęanşaqqlar,
25. İşi qara h m h setg y alşaqqlar, –

26. Seni künler h m de mennen qızęanar,
27. Sırtıñnan  sek söz  rmegin şalar.

28. “ stapırla, qaydan kelgen gözzal?” dep,
29. İşi k yip közi qattı k zm mbet, –

30. Şıqqır közin oqlap “yapırmay” menen,
31. Atar tuw sırtıñnan ol oqjay menen.

32. Sonda bul duwanıñ k şin sezerseñ,
33. “Bir jawızdıñ oğın qaytardı-aw” derseñ.

34. Atqan oğı tiygendey taw tasına,
35. Qayıp barıp, qadalar öz basına.

I Mustaqıllıq – jaña tawardıñ laqabı*

Tağ ve taht hevesi, sürekli kavga
Bunda oğul öz atasına acımaz.
H kumdarlık size miras eyledi,
Sonunda kader suikast eyledi.

Lakin padişahlığın tahtından da siz
Alımlığın tahtını yüce koydunuz.
Bu ebedi tahttır, nice kılssa kasıt,
Evsiz  ocuklar kaydıramaz.

Ebedi oturursunuz bu altın tahtta,
İnsanlık y d eder her bir zamanda.
Şanlı atamız der övünür daim
Türkçe dil ulus, güzel Türkistan.

Semerkant üstinde yanar yıldızlar,
Gökyüzünden rahmetler yağar.
Evlatların sizden daima razı
Ruhunuza hürmet, Uluğbek mirza!

DUA

Kötü gözden korusun diye daima,
Koşuk ile dua taktım arkana.

Mustaqıllıq* g mleğinde dolaşıp,
Parladığında g l g l yanıp,

Şaşırtıp nice kara gözleri,
İşitirsin çok  vg l  sözleri.

Arasında bazı kıskanlar,
İi kara ve hasetli alçaklar,

Sana haset eder ve de benden kıskanır,
Arkandan iftira ağını  rer.

“Aman Allah! Nereden gelmiş güzel?” diye,
İi yanıp gözü büyür K zmembet,

ıkart gözünü oklayıp “ya Allah” ile
Fırlat ok, sırtındaki o yay ile.

O vakt bu duanın gücünü sezersin,
“Bir düşmanın okunu döndürdü” dersin.

Attığı ok değmiş gibi dağ taşına
Dönüp varır, saplanır öz başına.

**Mustaqıllıq – yeni kumaşın adı*

1. Häm ol naymıt, hürey qalmay türinde,
2. Közi parta şığar turğan jerinde...

İyul, 1994-jıl.

3. QUDAYI QONAQTIÑ QOSIĞI

4. *(Q. Aynazarğa häzil)*
5. Jatırqama bizdi, gül jüzli dilbar,
6. Ele häm dāwranıñ bolğay ılayım.
7. Meni dım şarşattı aylanıñ jollar,
8. Üyiñdi aş, bir aqşam miyman bolayın!
9. Jalğız jolğa şığıw qıyın ömirde,
10. Türlü kemlik keler eken kewilge
11. Men qayda barayın usı iñirde?
12. Qabil et, bir aqşam miyman bolayın.
13. Bir esikke barsam, jas bolıp şıqtı,
14. Bir esikti qaqsam, keş bolıp şıqtı.
15. Atım otsız, özim aş bolıp şıqtım,
16. Qapıñdı aş, bir keşe miyman bolayın.
17. Sını ketpes deydi sırlı tabaqtıñ,
18. Qızlarğa bergisiz badam qabaqlım.
19. Sawabı köp bolar jaqsı qonaqtıñ,
20. Aş deymen, bir aqşam miyman bolayın.
21. Közleriñ köplerdi küydiren şığar,
22. Läbiñ süyeniñe süydiren şığar.
23. Talaylar ergenek taydırğan şığar,
24. Al men bir miyzamkeş miyman bolayın.
25. Jat degen jeriñde uyıqlayın jatıp,
26. Moynım qıysıq pitkey bilegiñ batıp.
27. Uyıqlasañ, köziñnen süyip oyatıp,
28. Mudam xızmetiñde turğan bolayın.
29. Otırsañ da sän – saltanat köşkinde,
30. Jaslıq dāwran öter eken bes künde,
31. Büytip jalınbağan edim heş kimge,
32. Üyiñdi aş, bir keşe miyman bolayın,
33. Qāddi boylarıña qurban bolayın!

Mart 1991-jıl.

* *
*

- Hem o ümitsiz, can kalmadan yüzünde,
- Gözü pörtleyip çıkar durduğı yerde...

Temmuz, 1994 yılı.

TANRI MİSAFİRİNİN KOŞUĞU

4. *(Q. Aynazar'a latife)*
- Yadırgama bizi, gül yüzlü dilber,
- Dâima devranın olsun Allah'ım!
- Beni çok yordu kıvrımlı yollar,
- Evini aç, bir akşam konuk olayım!
- Yalnız yola çıkmak çetin ömürde,
- Türlü kötülük gelirmiş gönüle
- Ben nere varayım bu akşam vaktinde?
- Kabul et, bir akşam konuk olayım.
- Bir kapıya varsam, erken olup çıktı,
- Bir kapıyı çalsam, geç olup çıktı.
- Atım otsuz, kendim aç olup çıktım.
- Kapımı aç, bir akşam konuk olayım.
- Görkü gitmez derler sırlı tabağın,
- Kızlara pahasız badem gözlüm.
- Sevabı çok olur iyi konuğun,
- Aç diyorum, bir akşam konuk olayım.
- Gözlerin herkesi yandıran olur,
- Dudağın sevenine sevdiren olur.
- Çokları kapıdan döndüren olur,
- Ama ben bir uslu konuk olayım.
- Yat dediğin yerde uyuyam yatıp,
- Boynum eğri olsun, bileğin batıp.
- Uyusan, gözünden sevip uyandırıp
- Daim hizmetinde duran olayım.
- Otursan da şan, saltanat köşkünde,
- Gençlik devri geçer imiş beş günde,
- Böyle yalvaramış idim kimseye,
- Evini aç, bir akşam konuk olayım
- Uzun boylarına kurban olayım!

Mart, 1991 yılı.

* *
*

1. Adam bar işinen tırnaq aylanbas,
2. Basqanıñ bolğanın körıp atqan joq.
3. Jer öz köşerinen awsa qıylanbas,
4. Özi hām keterin bilip atqan joq.
5. Sumlıq, işkirmelik jaylağan qanın,
6. Qızğanış – häsetten qıynar öz janın.
7. Şükir eterseñ keñliğine dünyanıñ,
8. Aytqanıñ bāri bolıp atqan joq.
9. Birewlerge ıǵbal kelgenin körıp,
10. İşinen qan jılar, sırtınan külip.
11. İytler ürgeñ menen kārwan irkilip,
12. Biymezgil bir jerge qonıp atqan joq.
13. Qanı pās, peyli tar, haramızada,
14. Tulǵa bolıp qalsam deydi dünyaǵa.
15. Taslardı qoparıp, bassañ dāryaǵa,
16. Dārya quyıp, tawlar kemip atqan joq.

Dekabr 1991 jıl.

17. AQIN KETİP BARADI...*

18. *(Şayırbıñ Moldaǵalıevti jerlew märesiminde oqılǵan.)*
(Şair Juban Moldaǵalıev'in cenaze töreninde okunmuştur.)

19. Köremen el közinde jas turǵanın,
20. Jaqsılar keterde öz qawımınan.
21. Uısı bir dünya degen bastırmanıñ
22. Bir baǵanı sıñanday
23. tǵdırdıñ dawılınan.
24. Sol baǵan sıñan jerden jamǵır ötip,
25. Kewildi qaljıratır, qan jılatır.
26. Tasqa túsken şölmektey sañǵır etip,
27. İyilmegen baslardı salbıratır.
28. Özegin aq qayıñday jalın şarpıp,
29. Torǵayşa şırlap, janın jır biylegen
30. Qayǵısın adamzattıñ özine artıp,
31. Aqın ketip baradı bul dünyadan.
32. Şayırdıñ kelgenin jurttı bilmes deydi.
33. Tuwılǵansañ Aq Jayıq eteginde.
34. Oqtıñ şıqqan jerindey üñireytip,
35. Kewildi jaraladıñ keteriñde.

* Bul haslında qazaqşa jazılǵan öleñ edi. İ. Yu.

İnsan var içinden tırnaq dönmez,
Başkasının olduǵın gören yok.
Yer yörüngeşinden kaysa acı çekmez,
Özü de gideceğın bilen yok.

Kötülük, sinsilik yerleşmiş kanın,
Kıskançlık, hasetten acı çeker öz canın.
Şükredersin genişliğine dünyanın,
Söylediğinin hepsi olan yok.

Birilerine talih geldiğın görüp,
İçinden kan ağlar, dışından gülüp.
Köpek ürümesiyle kervan durup,
Zamansız bir yere konduǵu da yok.

Kanı alçak, gönlü dar, haramzâde,
Direk olup kalsam dedi dünyaya.
Taşları koparıp, bassan deryaya,
Derya akar, daǵlar eksilir mi, yok.

Aralık 1991 yılı.

ŞAIR GİDİP DURUYOR...*

Görürüm halk gözünde yaş durduǵın,
İyiler giderken kendi kavminden.
Bu bir dünya denen çardağın
Bir direği kırılmış gibi
kaderin rüzgârından.

O direk kırıldıǵı yerden yağmur geçip,
Gönlü titretir, kan ağlatır.
Taşa düşen çömlek gibi şangırdayıp,
Eğilmeyen başları sallandırır.

İçini ak kayın gibi alev yakıp,
Turgayca ötüp, canına ağıt söyleten
Kaygısın insanoğlunun kendine yükleyip,
Şair göçüp gitti bu dünyadan.

Şairin geldiğın yurt bilmez derler.
Doğmuşsun Aq Jayıq eteginde.
Okun çıktığı yer gibi boş bırakıp,
Gönlü yaraladın sen gidende.

* Bu aslında Kazakça yazılmış şiir idi. İ. Yusupov

1. Jasımnan jaqsı körgeñ janım aǵam,
2. Nökiste birge ötkizgen keş esimde.
3. Endi bolsa, jüziñdi jadıraǵan
4. Körmeymen-aw Almatı köşesinde...

10-oktyabr, 1988-jıl, Almatı.

5. SONET

6. Bazarǵa barsañ, adam ölmegendey,
7. Kim ne menen bunda sawda etti eken?
8. Äwliyege barsañ, heş kim qalmaǵanday,
9. Dünyäǵa qańşa adam kelip ketti eken?
10. Qayjerde kim alǵan esabın bunıñ?
11. Lekin dem sanawlı, ölşewli deser.
12. Pısqı quwıp tawsar nayşanıñ jibin,
13. Qayıp kelmes jolǵa kārwanıñ köşer.
14. Bunda ilāhiyat danalıǵı bar:
15. Ölmeytuǵınlıǵın bilse adamlar,
16. Hämme tiri jürse jerdiñ jüzinde,
17. Neşik keşer edi dünyanıñ halı?
18. Bes kün ömir sürgeniniñ özinde,
19. Astan-kesten etip atır dünyanı...

Oktyabr, 1994-jıl.

20. QULPITASTAǴI JAZIWLAR

21. *Turdımurat aǵa Bekimbetovtıñ basındaǵı jazıw*
22. Jaña zamanda jetilgen
23. Tüpten salǵan urpaq ediñ.
24. Kätqudalıq is pitirgen
25. İri qaraqalpaq ediñ.
26. *Babaş İsmailovtıñ qulpitasındaǵı jazıw*
27. Mineziñ bar edi jipekten mayda,
28. Endi bizge sendey janajan qayda.
29. Adamşılıq degen ullı sarayda
30. Qalıs xızmet etip, turdiñ da kettiñ.

Yaşımnan üstün gördüǵüm canım aǵam,
Nökis'te birlikte geçirdiǵımız gece aklımda.
Şimdi ise yüzünü aydınlatan
Görmüyorum Almatı sokaǵında...

10 Ekim, 1988 yılı, Almatı.

SONET

Pazara varsan, insan ölmeyecek gibi,
Kim kiminle burada ticaret etmiş?
Mezara varsan kimse kalmamış gibi,
Dünyaya ne kadar insan gelip gitmiş?
Nerede kim almış hesabın bunun?
Lakin nefes sayılı, ölçülü derler.
Kedi gidip yakalar "nayşa"nın¹ ipini,
Dönüp gelinmez yola kervanın göçer.
Bunda ilāhî bir hikmet var:
Ölmeyeceğini bilse insanlar,
Herkes yaşasa yerin yüzünde,
Nasıl olur idi dünyanın hâli?
Beş gün ömür sürdüǵü sıralarda,
Alt üst edip durur şu dünyayı...

Ekim, 1994 yılı

MEZAR TAŞINDAKİ YAZILAR

Turdımurat Aǵa Bekimbetov'un başındaǵı yazı
Yeni zamanda yetişen
Kökten çıkmış nesil idin.
Aksakallık iş bitiren
Büyük Karakalpak idin.
Babaş İsmailov'un mezar taşındaǵı yazı
Mizacın vardı ipekten yumuşak,
Şimdi bize senin gibi can nerede?
İnsanlık denen ulu sarayda
Hâlis hizmet edip yaşadın da gittin.

¹ Nayşa: Bez dokumak için ip dolanan kamıştan yapılan alet

1. *Qaraqalpaq milliy kiyimleriniñ hám nağıslarınıñ şeberi Zahira Orazbay qızınıñ basındağı jazıw.*
Karakalpak millî giysilerinin ve nakışlarının ustası Zahira Orazbay kızının başındaki yazı.

2. Kimnen qalmağan bul ömir jağısı,
3. Seni alıp ketti tağdır ağısı.
4. El yadıñda saqlar seni, Zahira,
5. Öziñ tikken kök köylektiñ nağısı.

Kimden kalmamış bu ömür limanı,
Seni alıp gitti kader akıntısı.
Halk yâdında saklar seni, Zahira,
Senin diktiğın “gök gömlek”in nakışı.

6. *Xalıq artisti Gülxan Şirazievağa*
Halk sanatçısı Gülhan Şirazieva 'ya

7. Gülxan apa, öziñ aytqan “Adıñnan”
8. Heş waqıtta şığar emes yadıñnan.
9. El hürmetlep eske alar mudamı,
10. Xoş hawazlı sendey qızın qadirdan.

Gülhan abla, söylediğın “adıñdan”
Hiçbir vakit çıkar değıl yadıñdan.
El saygı gösterip hatırlar daima,
Hoş sesli senin gibi kızını kıymetdar.

11. *Professor Dosjan Nasırovtıñ qulpıtasındağı jazıw*
Profesör Dosjan Nasırov 'ın mezar taşındaki yazı

12. Ana tildiñ arın arlap öttiñ sen,
13. Dañqlı alımlıq дәrejege jettiñ sen.
14. Adam ediñ arısladay azamat,
15. Yalğanşımı erte taslap kettiñ sen.

Ana dilin ârıyla arlanıp göçtün sen,
Meşhur alimlik derecesine ulaştın sen
Adam idin arslan gibi yiğit,
Yalan dünyayı tez terk ettin sen.

16. *Xojaniyaz Rejepovtıñ basındağı jazıw*
Xojaniyaz Rejepov 'un başındaki yazı

17. Eli süygen er jigittiñ biri ediñ,
18. Xalıqqa qalıs xızmet etip jür ediñ.
19. Bul dünyadan biymezgl köz jumğanıñ
20. Dağlap ketti doslarıñnıñ jüregin.

Halkı seven er yiğidin biriydin,
Halka hâlis hizmet ediyor idin.
Bu dünyadan zamansız göz yumman
Dağlayıp gitti dostlarının yüreğini.

21. *Xatira Qırğızbaeva esteligine*
Xatira Qırğızbaeva anıtına

22. Dawıl üzgen japıraqtay soldıñ kettiñ,
23. Dünyağa kelmegendey boldıñ kettiñ.

Rüzgârın kopardığı yaprak gibi soldun gittin,
Dünyaya hiç gelmemiş gibi oldun gittin.

* *
*

* *
*

24. Güldey perzent bergen soñ,
25. Uzağına berse eken.
26. Irasında da bul dünya
27. Opası joq nәрse eken.

Gül gibi çocuk verince,
Uzun ömürlü verseymiş.
Doğrusu da bu dünya
Vefası olmayan şeymiş.

1. QOLTAÑBALAR

2. *(avtoqraflar)*
3. Rafaeli dalañniñ
4. *(Süwretşi Qıdırbay Sayıpovqa)*
5. Sınığında altınıñ
6. Mineziñ bar-aw, qarağım.
7. Jalqaw yoşı xalqımnıñ,
8. Rafaeli dalañniñ.
9. O dünyada süwretke
10. Jan bereseñ desedi.
11. Täñirim biraq älbette
12. Günañdı seniñ keşedi.
13. Öytkeni sen öziñniñ
14. Salğan süwretleriñe
15. Nur juwırtıp köziñnen,
16. Jan bereseñ tiriñde...

1971-jıl.

17. Zülfiyağa

18. Oyaw jatqanımda tüs körüp,
19. Uzaq tañlar zariqqan waqta,
20. Adamlardıñ işinde jürüp,
21. Jalğızsırap jabıqqan waqta, –
22. Emirenip, eljirep sonda,
23. Doslarımdı yadğa alaman.
24. Siziñ hürmetiñiz aldında
25. Men diz şögip uzaq qalaman.

1986-jıl.

26. ŞAYIR HÄM JÜREK

27. *Jürek*
28. Men sağan, şayır, ökpeli,
29. Seniñ öziñ qalaysañ?
30. Ayamaysañ tek meni,
31. Basqanıñ bärin ayaysañ.
32. Üstimnen bärha küleseñ,
33. Azaplawdı bileseñ.
34. Kisiniñ atın mingendey,
35. Qamşılaysañ jüreseñ

ELYAZMALAR

(Müellifler)

Rafael'i ovamın

(Ressam Qıdırbay Sayıpov'a)

Parçası gibi altının
 Huyun var, göz nurum.
 Tembel rahat halkımın,
 Rafael'i ovamın.
 O dünyada surete
 Can verirsın dediler.
 Tanrım ama elbette,
 Günahını senin affeder.
 Çünkü sen kendinin
 Yaptığın suretlerine
 Nur dökölüp gözünden,
 Can verirsın dirinde...

1971 yılı.

Zülfiya'ya

Uyanık yattığımda düş görüp,
 Uzak tañları beklediğimde,
 İnsanların içinde yürüyüp,
 Yalnız hissedip üzöldüğümde,
 İmrenip, duygulanıp sonra
 Dostlarımı hatırlarım.
 Sizin hürmetiniz önünde
 Ben diz çöküp uzun süre kalırım.

1986 yılı.

ŞAİR VE YÜREK

Yürek

Ben sana, şair, kırgınım,
 Sen kendin nasılsın?
 Acımazsın tek bana,
 Başka herkese acırsın.
 Üstümden daim gülersin
 Eziyet etmeyi bilirsın.
 Kişinin atın binmiş gibi
 Kamçılایp yürürsün.

1. Säl jerde tasıp tolasañ.
2. Qıyt etse aşıq bolasañ.
3. Küydirip ısqı otınna,
4. Saw janğa jara salasañ.

5. Dünyanıñ barlıq qayğısın
6. Üstime meniñ artasañ.
7. Qosıq jazıp tün boyı,
8. Uyıqlamay şılım tartasañ.

9. Bir tınbay islep turaman,
10. Sen uyıqlağan geziñde.
11. Biyrâhim şayır, jorajan,
12. İnsap bar ma öziñde?!

13. *Şayır*

14. Därtimdi öytip qozğama,
15. Jüregim, sağan ırzaman.
16. Men de aytayın azğana,
17. Sen de tñla birzaman.

18. Aytarıñ bar ma, qanekey,
19. Qolımnan kelse ayarem.
20. Sağan heş hazar bergizbey,
21. Şaljaqlatıp qoyarem.

22. Men sağan emes, bälki sen
23. Mağan tınım bermeyseñ.
24. Adamzattıñ därtinen
25. Suwğarmasam, şölleyseñ.

26. Jamanlıq körseñ demigip,
27. Jaqsılıq izlep terleyseñ.
28. Qara suwğa semirip,
29. Qayğısız şağlap jürmeyseñ.

30. Qayğırğanıñ el isi,
31. Biypärwa dâwran sürmeyseñ.
32. Kelse ilham perisi,
33. Ölgeniñdi bilmeyseñ.

34. Dawlaspayıq, kel qâne,
35. Ayıplap birew-birewdi.
36. Öziñdi qolğa al, qâne,
37. Orniñ seniñ girewli.

38. Alma dostım, kewilge,
39. Suwıspasın aramız.
40. Bul bes künlik ömirde
41. Ne bolsaq, birge bolamız.

Bazı yerde taşıp dolarsın.
Hemen de âşık olursun.
Yakıp aşk ateşiyle,
Sağ cana yara açarsın.

Dünyanın tüm kaygısını
Üstüme benim yüklersin.
Koşuk yazıp gece boyu,
Uyumadan sigara içersin.

Hiç dinlenmeden çalışırım,
Sen uyuduğun zaman bile.
Acımasız şair, arkadaş,
İnsaf var mı özünde?!

Şair

Derdimi böyle kurcalama,
Yüreğim, senden razıyım.
Ben de söyleyeyim biraz,
Sen de dinle bir zaman.

Diyeceğin var mı, tamam,
Elimden gelse acırım,
Sana hiç ezâ etmeden,
Şımarmayı bırakırım.

Ben sana değil, belki sen
Bana huzur vermezsin.
İnsanoğlunun derdinden
Sulamasam susarsın.

Kötülük görsen tıkanıp,
İyilik arayıp terlersin.
Kara suya semirip
Kaygısız coşup yürümezsin.

Kaygılandığın halk işi,
Pervasız devran sürmezsin.
Gelse ilham perisi
Öldüğünü bilmezsin.

Kavga etmeyelim, gel haydi,
Suçlayıp birbirimizi.
Özünü ele al, haydi,
Yerin senin önemli.

Alma dostum, gönle,
Açılmasın aramız.
Bu beş günlük ömürde
Ne olsak birlikte olalım.

1. Dawlasıp endi hälekseñ,
2. Köp penen körgeñ toy, jora.
3. Jürekpiseñ, – jürekseñ,
4. Qıñqıldıñdı qoy, jora.

5. Betiñdi qaşan qayırdım?
6. Kisige tağne etpe dım.
7. Sonda sağan şayırdıñ
8. Jüregi bol deppedim...

Noyabr, 1994-jıl.

9. QARLIĞAŞ

10. Jaslay jañğa jaqın eñ sulıw tilde
11. Küyip-pisip sayrap turğan qarlığaş!
12. Ne dep turğanıñdı tüsinbesem de,
13. Mağan dārkar emes sen uşın dilmaş.

14. İnsanğa üyirsek qussañ äzelden,
15. Sulıw süwretiñ bar qālem sızğanday.
16. Qanatlarıñ qayşı menen güzelgen
17. Pākligiñe periştelər qızğanday.

18. Namrud firğawnnıñ gülxanı janıp,
19. Aspanı – falekti jalınlatqanda,
20. Payğambardı ülken saqpanğa salıp,
21. Gürlep janğan ot işine atqanda, –

22. Sen suw tasıp kirttay tumsıǵıñ menen,
23. Otqa suw sepkenseñ şırıldap jürüp.
24. Payğambar eljirep şın jüreginen,
25. Sağan duwa qılğan bul isti körüp.

26. “Haq nietiñ menen atqarsañ qalıs,
27. Jaqsılıqtıñ ülken-kışisi bolmas,
28. Degen ibratlı söz äzeliy tanıs
29. Sonnan qalsa kerek bizge, qarlığaş.

30. Säwirdiñ samalı menen bähärde
31. Äynegimnen kirip keler ediñ sen.
32. Tamniñ ağaşına, qāwipsiz jerge
33. Jubaylasıp yad salar ediñ sen.

34. Şımşıq añlıytuǵın tarǵıl pışıq ta
35. Sağan mälep bermey, köz jumar edi.
36. Siyrek körineseñ sen soñǵı waqta;
37. Qaşqanıña qanday sebep bar edi?

Kavga etsen şimdi helâksın,
Hep gördüğün toy, arkadaş.
Yürek misin, yüreksin,
Şikayeti bırak, arkadaş.

Suratın ne zaman astım?
Kişiye ta'n etme çok.
Sonra sana şairin
Yüreği ol demedim...

Kasım, 1994 yılı.

KIRLANGIÇ

Gençken cana yakın en güzel dilde
Yanarak ötüyormuş kırlangıç!
Ne söylediğini anlamasam da,
Bana gerek değil senin için dilmaç.

İnsana yakın bir kuşsun ezelden,
Güzel suretin var kalem çizmiş gibi.
Kanatların makas ile kesilmiş
Paklığın melekler kıskanır gibi

Nemrud firavununun ocağı yanıp,
Göğü, feleği alev basınca,
Peygamberi büyük sapana salıp,
Gürleyip yanan od içine atınca,

Sen su taşıyıp minicik gagan ile,
Od'a su serpensin telaşla koşup.
Peygamber duygulanıp temiz yürekle,
Sana dua etmiş bu işi görüp.

“Hak niyetin ile çalışsan hâlis,
İyiliğin büyüğü, küçüğü olmaz,
Denen ibretli söz ezeli tanıdık
Ondan kalsa gerek bize, kırlangıç.

Nisanın rüzgârı ile baharda
Penceremden girip gelir idin sen.
Kabrin ağacına, korkusuz yere
Yuva kurup konar idin sen.

Serçenin baktığı kara kedi de
Seni rahatsız etmez, göz yumar idi.
Seyrek görünüyorsun sen son zamanda;
Kaçmana ne sebep var idi?

1. Awa, biz insapsız qattığa ketip,
2. Ayawsız uwladıq jer, suw, hawanı.
3. Ana – täbiyatqa qıyanet etip;
4. Endi tartbaqtamız onıñ zawalın...

5. Balalıq şağımñ öjiresine
6. Seni alıp kirgen köklemgi quyaş.
7. Kel, aşıq kewlimniñ pänjiresine
8. Tartınbay yad sal, sulıw qarlığaş!

Hut ayı, 1995-jıl.

9. AVARIYA

10. Qızıǵı köp dalanıñ da,
11. Közim bir is körip ketti.
12. Tımpıy japtıñ alańında
13. Bir älamet bolıp ketti:

14. Saylaw bala talwaslanıp,
15. Säskede mäkkege barıp,
16. Jartı qanar silos alıp,
17. Qamba betke jürip ketti.

18. Äbdijämiy awıl betten
19. Altı qızdı alıp ketken,
20. Taz arbakeş Qosımbetten
21. Mägär ülgı körip ketti.

22. Arba aydağan Qosımbet taz,
23. Bul şoferler onnan da saz.
24. Misli jup güläñgir qoraz
25. Bir sawaşqa kirip ketti.

26. – Mäkelikten qaytqan Saylaw!
27. Iq jağımnan ayda jaylaw.
28. Maşınañdı bur bılaw,
29. Qızlarğa şañ urıp ketti. –

30. Dedi Äbdijämiy sonda,
31. Saylaw qäytip qalsın şañda.
32. –Jol berip men aqmaqpan ba? –
33. Dep rulden turıp ketti.

34. – Jigit bolsañ, jaqsı oylañ,
35. Meni emes, qızlardı sıylañ.
36. Därkar emes pravılañ; –
37. Dep Äbekeñ burıp ketti.

Evet, biz insafsız, aşırı gidip,
Acımadan zehirledik yer, su, havayı.
Tabiat anaya ihanet edip;
Şimdi çekmekteyiz onun cezasını...

Çocukluk çağımın bir odasına
Seni alıp girmiş bahar güneşi.
Gel, âşık gönlümün penceresine
Çekinmeden kon, güzel kırlangıç!

Mart ayı, 1995-jıl.

ÂRIZA (KAZA)

Eğlencesi çok ovanın da,
Gözüm bir iş görüp gitti.
Sessizce hendeğin içinde
Bir alamet olup gitti:

Saylaw çocuk heveslenip
Sabah ekine varıp,
Yarım çuval yem alıp,
Ambara yürüyüp gitti.

Abdicemil köy taraftan
Altı kızı alıp gitmiş,
Kel arabacı Qosımbet'ten
Sanki örnek alıp gitti.

Araba süren Qosımbet kel,
Bu şoförler ondan da hazır.
Benzer çift gülengir¹ horoz
Bir savaşa girip gitti.

Ekinlikten dönen Saylaw!
Geç yanımdan, sür yavaşça.
Arabanı döndür şöyle,
Kızlara toz atıp gitti.

Dedi Abdicemil sonra,
Saylaw dönüp kalsın tozda.
Yol verip ben ahmak mıyım?
Deyip direksiyondan kalkıp gitti.

Yigit isen, iyi düşün,
Beni değil, kızları say.
Gerekli değil kuralın
Diye Äbekeñ dönüp gitti.

¹ Gülengir: İri cins, yerli tavuk

1. Saylaw bala qarsı bardı,
2. Jibersin be namıs-ardı?
3. Köp ürpek bas jıñğıllardı
4. Maşınası qırıp ketti.

5. Bar küş penen gazdı basıp;
6. Ekewi daryaday tasıp,
7. Koşqarday gelle taslasıp,
8. Bir birine urıp ketti.

9. Qos maşına eki batır,
10. Bola qaldı şatır-şatır.
11. Murnı uwılğan radiator,
12. Pärık işke kirip ketti.

13. Ketti bir-birin qılıyıtıp,
14. Piske gelledey tırıyıtıp,
15. Maşınlar tisin ırıyıtıp,
16. Birin-biri sürüp ketti.

17. Araşalar qanday quday,
18. Bir-birinen zor şığadı-ay.
19. Güyin qızğanğan buğaday,
20. Bir-birine minip ketti.

21. Sen Köbikli, men Qaraman,
22. Hâr kim jeñiske talaban.
23. Araşağa kerek Qoblan,
24. Dep atşökler külip ketti.

25. – Abdijämiy, qıldıñ obal,
26. Şofer bolmay, ädira qal.
27. Awdarılğan altı gözzal
28. Üstin qağıp turıp ketti.

29. Eki batır küşti jämlep,
30. Ayğırdayın ketti häñlep,
31. Maşınniñ awzı kemseñlep,
32. Eziwlerin jırıp ketti.

33. “Öziñde – dep – güllän ayıp”,
34. Abdijämiy ketti tayıp.
35. Saylawdıñ awzı qıysayıp,
36. Qula düzde qalıp ketti.

Saylaw çocuk karşı çıktı,
Unutsun mu namus, âr’ı?
Çok dikenli “jıñğıl”ları¹
Arabası ezip gitti.

Var güçle gaza basıp;
İkisi derya gibi taşıp,
Koç gibi kafa tokuşup,
Birbirine vurup gitti.

İki araba iki bahadır,
Olayazdı çatır çatur.
Kapağı sıkılan radyatör,
“Perik” içe girip gitti.

Gitti birbirini yıkıp,
Pişmiş kelle gibi buruşup
Arabalar dışın gösterip,
Birbirini sürüyüp gitti.

Ayırır nasıl Allah,
Birbirinden zor ayrıldı.
Hâlin kıskanmış boğa gibi
Birbirine binip gitti.

Sen Köbikli, ben Karaman,
Herkes zafere taliban.
Ayrılmaya gerek Koblan²,
Diye kuşlar gülüp gitti.

Abdicemil, kıldın vebal,
Şoför olama, mahrum kal.
Yere düşen altı güzel
Üstün silkip kalkıp gitti.

İki yiğit güç toplayıp,
Aygır gibi gitti bağırıp,
Arabanın ağızı yamulup,
Kenarlarını çizip gitti.

“Sende, diye bütün ayıp”,
Abdicemil gitti kayıp.
Saylaw’ın ağızı eğilip
Issız yerde kalıp gitti.

¹ Jıñğıl: Bir çöl bitkisi

² Koblan: Bir destan kahramanının adı

1. Kök öjetlik bermes qayır,
2. Söytseñ jüdä sovhoz bayır.
3. Bul hädiysti körgen şayır,
4. Satırağa salıp ketti...

25-Sentyabr, 1969-jıl.

- İnatçılık vermez hayır
Öyle yapsan çok sovhoz¹ yer.
Bu olayı gören şair,
Bir hicviye yazıp gitti...

25 Eylül, 1969 yılı

5. **Eskertiw:** *Bir gezde Ömirbek laqqı haqqında pesa jazıwğa tuwra keldi. Ol waqta ataqlı külki söz*
6. *şeberi Palwaniyaz ağa – Ağaş quyruq Taxtaköpirdegi Lenin sovhozında direktor edi. Terim künleri*
7. *oniñ qasında wäkil bolıp, bir häpte jürdim. Bir küni Jänemet awıl tusında mäkke orağın köriwge*
8. *baratırsaq, qula düzde buzılıp, tütep atırğan maşınağa dus keldik... Palwaniyaz ağa bul qosıqtı*
9. *köşirtip aldı da, biraq häzirşe baspağa şığartpawdı ötiniş qıldı.*
10. *Qosıq soñları bir gazetada şala-şarpı şıqqanı esimde. Lakin kitapta şıqqan joq. İ.Yu.*

Hatırlatma: *Bir zaman “Ömirbek Lakı”² hakkında piyes yazmak istedim. O vakit meşhur, gülmece söz ustası Palwaniyaz Ağa, Ağaş Kuyruk Tahtaköprü’deki Lenin çiftliğinde müdür idi. Mahsul toplama günleri onun yanında vekil olarak, bir hafta bulundum. Bir gün Jänemet köyünün karşısında ekin biçmeyi görmeye giderken, ıssız bir yerde bozulup duman çıkaran arabaya denk geldik... Palwaniyaz Ağa bu şiiri müsvedde yazdırdı; ama şimdilik matbaada bastırmamayı rica etti.*

Şiirin sonraları bir gazetede birazının çıktığı hatırımda. Lakin kitapta çıkmadı. İ. Yusupov

11. ALIS MALAYZİYA KEŞELERİNDE UZAK MALEZYA GECELERİNDE

I.

12. Alıs Malayziya keşelerinde
13. Qus jolınan tögilgendey juldızlar,
14. Qublaniñ bul ğäniymetli jerinde
15. Seni oylay-oylay boldım biyqarar.
16. Palma jelpip turğan payızlı keşe,
17. Bul jerler körmegen qarlı qıslardı.
18. Täñirim jerge jännet quraman dese,
19. Bälkim, tañlar edi bul jağıslardı.
20. Joq, ol mütäj emes beyişke haslan,
21. Ne jaratsa, adamlarğa bolsın der,
22. Qızğanısqıp iyttay ırıldaspastan,
23. Härkim öz elinde dāwran sürsin der.
24. Lakin, qam süt emgen bende bul adam,
25. Qulaq asar şaytan waswasasına,
26. Durıslıq izlep özi buzğan dünyadan,
27. Türlü pikir uyalaydı basına.

I.

- Uzak Malezya gecelerinde
Kuş yolundan dökülmüş gibi yıldızlar,
Güneyin bu ganimetli yerinde
Seni düşünme düşünme oldum bî-karar
- Palmiyenin sallandığı latif gece,
Bu yerler görmemiş karlı kışları.
Tanrım yere cennet kurayım dese,
Belki, seçer idi bu tarafları.
- Yok, o muhtaç değil cennete asla,
Ne yaratsa insan için olsun der,
Kıskanan it gibi hırıldasmadan,
Herkes kendi ilinde devran sürsün der.
- Lakin, çiğ süt emen kuldur bu insan,
Kulak asar şeytanın vesvesesine,
Doğruluk arayıp özü bozuk dünyadan,
Türlü fikir yuva yapar başına.

¹ Sovhoz: Çiftlik

² Ömirbek Laqqı: Karakalpak mizâhının ünlü temsilcisi ve onu anlatan tiyatro eseri

II.

1. Alıs Malayziya keşelerinde
2. Qus jolınan tögilgendey juldızlar,
3. Quala Lumpurdiñ keşelerinde
4. Özge bir ömirdiñ däryası ağar.
5. Bul biytanıñ därya bizde aqpağan,
6. Enip te körmegen tüslerimizge,
7. Bul “üşinşi dünya” rawaj tappağan,
8. “Artta qalğan el” dep oqıtılğan bizge.
9. Bunda bolğanında meniñ qasımda,
10. Kim “artta qalğanın” körer ediñ sen.
11. Biraq, hâzir qay dükannıñ awzında
12. Nan gezekte turğanıñdı bilmeymen.
13. Negedur; puşayman etip baraman,
14. Umıtqanman saat neşelerin de.
15. Ökiniş ağımında ketip baraman,
16. Quala Lumpurdiñ köşelerinde.

III.

17. Muxıt aymalağan bul atawlarda
18. Jemistiñ jüz älwan türleri öser.
19. Abılysañ seller jawıp tawlarğa,
20. Xurma güllep atsa, bananlar piser.
21. Hâzir qıstıñ ayı biziñ esapta;
22. Al, bunda köylekşeñ ıssılap jürer.
23. Kelgendeşeñ tek gül aralamaqqa,
24. Güller, güller, güller jäne de güller...
25. Mazalı mangolar, zer apelsinler,
26. Şiyrin jemisleri malay jeriniñ!
27. Erteñ bälkim bezep turarsız sizler,
28. Dasturxanın batıs millioneriniñ.
29. Biraq, endi olar berilmes tegin,
30. Körgen bassınıwdıñ talay zıyanın, –
31. Xalqı qanlı güres azabın şegip,
32. Biyğarezlik alğan Malayziyaniñ.

IV.

33. Biznesmenler menen hâr jolıqqanda,
34. Eske tüser biziñ epsizligimiz.
35. Nege sonşa qısım qılamız jañğa?
36. Nege olaq xalıqpız bugünligi biz?

II.

- Uzak Malezya gecelerinde
Kuş yolundan dökülmüş gibi yıldızlar,
Kuala Lumpur’un gecelerinde
Başka bir ömrün deryası akar.
- Bu yabancı derya bizde akmamış,
Girip de görmemişiz düşlerimize,
Bu “üçüncü dünya” revaç bulmamış,
“Geri kalmış halk” diye okutulmuş bize.
- Burda olduğunda benim yanımda
Kimin “geri kaldığını” görür idin sen.
Ama şimdi hangi dükkânın ağzında
Ekmek sırasında durduğunu bilmiyorum.
- Nedense, düşünüp duruyorum,
Unutmuşum saat kaç olduğunu.
Pişmanlık yönünde dolaşıyorum,
Kuala Lumpur’un sokaklarında.

III.

- Okyanusun değer verdiği bu adalarda
Meyvenin yüz çeşit türleri biter.
Nisan’da seller yağıp dağlara,
Hurma çiçeklense, muzlar pişer.
- Şimdi kış ayıdır bizim hesapta;
Ama burda gömlekçek ısınıyor.
Gelmiş gibisin tek gül dolaşmaya,
Güller, güller, güller yine de güller...
- Lezzetli mangolar, sarı portakallar,
Şirin yemişleri Malay yerinin!
Yarın belki süslersiniz sizler,
Sofrasını batı milyonerinin.
- Ama şimdi onlar verilmez parasız,
Görmüş itilmenin çok kaybın,
Halkı kanlı savaş acısın çekip,
Bağımsızlık almış Malezya’nın.

IV.

- İş adamlarıyla her karşılaştığımda,
Akla gelir bizim beceriksizliğimiz.
Niye onca eziyet ederiz cana?
Niye beceriksiz halkız bugün biz?

1. Bir kása kofeniñ üstinde olar
2. Million dollar mäsesin şeşedi;
3. Jumsağan bir pulı jüz manat tuwar,
4. Tasqa ekse, tamır urıp ösedi.
5. Olar – dünya bazarınıñ erkesi,
6. Olar aldamaydı, aldanbaydı da.
7. Bizdegidey güjireytpes eñsesin,
8. Tonayman dep gedeydi de, baydı da.
9. Meyli, tağne qılmañ, mırzalar bizge,
10. İläjı bolar bul yalğanşı bes künniñ.
11. Bassınbañ, bizde de häzirgi künde
12. “Biznesmenler” qoyın baqpas heş kimniñ:
13. Tilimizge biznes belbewin orap,
14. Aytısqanda, bolar halıñız mälim:
15. Bizdey reglamentsız sulıw gäp qurap,
16. İşlete almaysız söz kapitalın...

V.

17. Spiker – parlament başlığı bunda,
18. Bizdi qonaq etti dasturxan jayıp.
19. İzli-izinen qosıq jañladı sonda.
20. Biytanı, jağımlı sazlar äjayıp.
21. Ah, netken xoş hawaz saxna bülbili!
22. “Mırza, äpiw etiñ, jañağı bizge
23. Qosıq aytqan janan qay bağdıñ güli?
24. Ne degen talantlı artist köp sizde!”
25. Mırzam küldi sonda mağan sıbırlap:
26. “Sazendeler, qosıqşılar bul jerde
27. Heş te artist emes, bəri deputat;
28. Parlamentiñ ağızları bəri de.
29. Siz qızıqqan xanım, gül jüzli janan, –
30. Eksport ministri” – dep közin qıstı,
31. Sonnan keyin ol hām turıp ornınan,
32. Bir qosıq basladı, jurt hawaz qostı.
33. Ol qosıqtı esitpedim men biraq,
34. Bir gäletiy sezim ışqında jandım.
35. Qarsımda otırğan gözzalğa qarap,
36. “Eksport ministri...” dep sıbırlandım...

Bir fincan kahvenin üstünde onlar
Milyon dolar meselesini çözer;
Harcadığı bir kuruşu yüz manat olur,
Taşa ekse kök tutup yetişir.

Onlar dünya pazarının çocuğu,
Onlar aldatmadı, aldanmadı da.
Bizdeki gibi şişirmez ensesini,
Soyarım deyip fakiri, zengini de.

Tamam, ta'n etmeyin, beyler bize,
Çaresi olur bu yalancı beş günün.
Dışlamayın, bizde de şimdiki günde
“Patron” koyununa bakmaz kimsenin:

Dilimize patron kemerini sarıp,
Atışanda olur hâliniz belli:
Biz gibi zamansız güzel söz kurup,
İşletemezsiniz söz sermayesini...

V.

Spiker, parlamento başkanı burda,
Bizi konuk etti sofrasın açıp.
Peş peşe şiirler çınladı orda.
Bilmediğimiz, hoş sazlar acayıp.

Ah, ne hoş sesli sahne bülbülü!
“Beyim, bağışlayın, şimdi bize
Koşuk söyleyen canan hangi bağın gülü?
Niye, yetenekli artistler çok sizde!”

Beyim güldü sonra bana fısıldayıp:
“Sazendeler, koşukçular bu yerde
Hiç de artist değil, hepsi delege;
Parlamento üyeleri hepsi de.

İlginizi çeken hanım, gül yüzlü canan,
İhracat Bakanı” diye gözün kıstı,
Ondan sonra o da kalkıp yerinden,
Bir şiire başladı, halk eşlik etti.

O şiiri işitmedim ben ama,
Bir galat duygunun aşkında yandım.
Karşımda oturan güzele bakıp,
“İhracat Bakanı” diye fısıldadım.

VI.

1. “Ässalam”, “inşa alla” degen sözlerden
2. Bunda tüsinbedim basqa heş sözdi.
3. Solayda, saxnadan tüsti de birden,
4. Bir dilbar oynıña şaqırdı bizdi.
5. Bilemen, bul mäzi qonaqqa hürmet.
6. Tam-tam küşke mindi, zal ketti gürlep.
7. Tayarlıqsız bala şıqqanday taxtağa,
8. Kettim jalañ ayaq şıgıp saxnağa.
9. Biraq, sol biytanı ırğaqlı sazlar,
10. Dilmaşsız-aq bawır bastı janıma,
11. Häm qarap qoyaman urlanıp bazda,
12. Qızdıñ qoñırawlı ayaqlarına.
13. Tilden köre, tüsinikli bul ayaqlar,
14. Külümlegen közler, jüzler tilleser.
15. Kewlimde Xorezm, Qaraqalpaqtan
16. Yoşlı raxslardıñ samalı eser.
17. Közlerde, jüzlerde til bolmasa da,
18. Kewillerde sırlı ziban bar eken.
19. Tiller birin-biri jatırqasa da,
20. Diller dilmaşsız-aq til tabar eken.

VII.

21. Sulıwlıqta bir-birinen ziyada,
22. Jasıl toğayları jaynar bul jerdiñ.
23. Ötip baratırıp, djungliyada –
24. Maymıldıñ adamğa külgenin kördim.
25. Ol sonday küledi rähätke batıp,
26. Bir qızıq saxnanı tamaşalağanday.
27. Ol küledi işek-silesi qatıp,
28. Birew kindiginen qıtıqlağanday.
29. Sonşa nege küledi ol anturğan,
30. Bizdiñ qay jerimiz oğan tamaşa?
31. Bälkim, bul gorilla – aqıllı haywan,
32. Pämlep külip turma eken yamasa:
33. Uyatsızlıq häwij alğan bul dünya
34. Roq – kontsert saxnasına aylanıp,
35. Adamlardıñ qayta bastan maymılğa
36. Usap kiyatırğanına quwanıp...

VI.

“Esselam”, “inşallah” denen sözlerden
Burda anlamadım başka hiç sözü.
Öylece, sahneden indi de birden,
Bir dilber oyuna çağırdı bizi.

Bilirim bu şenlik konuğa hürmet.
Alkışlar çoğaldı, salon gitti çoşup.
Hazırlıqsız çocuk çıkmış gibi tahtaya,
Gittim yalın ayak çıkıp sahneye.

Ama o bilmediğim ahenkli sazlar,
Tercümansız öğretti canıma,
Ve bakıp dururum gizlice bazen,
Kızın zil takılmış ayaklarına.

Dilden daha anlamlı bu ayaklar,
Gülümseyen gözler, yüzler konuşur.
Gönlümde Harezmi, Karakalpak’tan
Coşkulu raksların rüzgârı eser.

Gözlerde, yüzlerde dil olmasa da,
Gönüllerde gizli zeban var imiş.
Diller birbirini yadırgasa da,
Gönül tercümansız anlaşır imiş.

VII.

Güzellikte birbirinden ziyade,
Yeşil ormanları çoşar bu yerin.
Geçip gider iken fundalıklarda
Maymunun insana güldüğün gördüm.

O öylece gülüyor rahata erip,
Bir ilginç sahneyi seyreder gibi.
O gülüyor karnı ağrıyana dek,
Biri göbeğinden gıdıklar gibi.

Onca niye güldü o hayvan
Bizim hangi yerimiz ona ilginç?
Belki, bu goril, akıllı hayvan,
Anlayarak mı gülüyor yoksa:

Utanmazlık dolup taşmış; bu dünya
Rak konseri sahnesine dönüşüp
İnsanların yeni baştan maymuna
Benzeyip de gittiğine sevinip...

VIII.

1. Alıs Malayziya keşelerinde
2. Qus jolınan tögilgendey juldızlar.
3. Bul miymandos musulmannıñ elinde
4. Kiymeşekli kelin, qolañ şaş qızlar, –
5. Dolanar külimlep qara közleri,
6. “Salamat datang!” der, kirip janıña.
7. Tili böten, biraq usar özleri
8. Meniñ kegeylili baldızlarıma.
9. Bul jerde de qızlar dinine berik,
10. Ädep-ikramları häz berer mağan.
11. Bunda här sulıwdıñ jamalın körip,
12. Seni sağınaman, şölleymen sağan...
13. Gül nağıslı uzun köylek kiygeni,
14. Jurttı süysindirip, tartar qıyalın.
15. Xoş qılıqlı, bir-birinen iybeli,
16. Ay-hay, sänemleri Malayziyanıñ!

IX.

17. Qanday daraqlar köp deyseñ bulmanda,
18. Qızıl-jasıl japıraq kiygen lipası,
19. Basqa ağaşlar jaynap-jasnap turğanda,
20. Mudam jılap turar kauçuk ağaşı.
21. Ol turar quwarıp, ireñki qaşıp,
22. Tilkim-tilkim bolğan onıñ denesi.
23. Här pışaq tiygende zähärdey aşıp,
24. Bälkim, azap şeger awıtqıp esi.
25. Adam ayamay bul azap ağaşın,
26. Ötkir tıyıq penen jara saladı.
27. Sol jaradan aqqan aşşı köz jasın
28. Qabaq-tostağanğa jıyıp aladı.
29. “Kauçuk sawıp” atqan malay diyqanı,
30. Ne ilaj? Käsibi. Añsat pa oğan?
31. Hâzir ağaş tüwe, adamnıñ qanı
32. Kauçuk “köz jasınan” ädewir arzan.

X.

33. Alıs Malayziya köşelerinde,
34. Qus jolınan tögilgendey juldızlar.
35. Sulıw sezimler bar kewil törimde,
36. Solar sönbegey dep, jüregim sızlar.

VIII.

- Uzak Malezya gecelerinde
Kuş yolundan dökülmüş gibi yıldızlar.
Bu konuksever Müslüman ilinde
Elbiseli gelin, uzun saçlı kızlar,
Dolanır gülümseyip kara gözleri,
“Hoş geldiniz!” der, girer yanına
Dili başka; ama benzer özleri
Benim Kegeylili baldızlarıma.
- Bu yerde de kızlar dinine sâdık,
Edep ikramları haz verir bana.
Burda her güzelin cemâlin görüp,
Seni özlüyorum, susuyorum sana...
- Gül nakışlı uzun gömlek giyeni,
Halkı sevindirip, çeker hayalini.
Hoş kılıklı, birbirinden edepli
Hey hey, senemleri Malezya'nın!

IX.

- Hangi ağaçlar çok desen burada,
Kızıl yeşil yaprak giymiş libası,
Başka ağaçlar mutlu olduğunda,
Daim ağlar durur kauçuk ağacı.
- O durur kuruyup, rengi kaçıp,
Dilim dilim olmuş onun gövdesi.
Her bıçak değdiğinde zehir gibi acır,
Belki azap çeker gidip aklı.
- İnsan acımaz bu azap ağacına,
Keskin bıçak ile yarayı açar.
O yaradan akan acı göz yaşını
Çanak çömleğe toplayıp alır.
- “Kauçuk sağan” Malezya çiftçisi,
Ne çare? Mesleği. Kolay mı ona?
Şimdi ağaç değil, insanın kanı
Kauçuk “göz yaşından” daha ucuz.

X.

- Uzak Malezya sokaklarında,
Kuş yolundan dökülmüş gibi yıldızlar.
Güzel duygular var gönül evimde,
Onlar sönmesin diye, yüreğim sızlar.

1. Hämme Hawa ene, Adam atadan,
2. Nege jatrıqaymız bir-birimizdi?
3. Tüstik pe ya başqa planetadan,
4. Jat topıraqtan jaratqan ba ya bizdi?
5. Hind okeanı juwıp turğan tazartıp,
6. Mınaw Malakkaniñ altın jağısı,
7. “Mıñ bir tün” de aytqan ertekten artıq,
8. Jer jänneti degen eram bağı usı.
9. Eger eller-eldi, adamdı-adam
10. Jatrıqamay, tatıw ömir sürgende,
11. Bul rähät esigi aşılp mudam,
12. Ädilsizlik körmes edi bir bende.
13. Biraq, häzir ol joq, ol mäzi ärman,
14. Här üy esigine tämbiler basqan.
15. Mümkün men bos qıyal qulı şığarman?
16. Jurtlar iygilikten waz keşken qaşşan,
17. Heş te olay emes. Köpler öziñdey,
18. İygilik, tatıwlıq tiler hämmege.
19. Barlıq jerde adamızat bizindey,
20. Quştar azat, tatıw ömir sürmege.
21. Şadlıq – sizge, qayğım – özime qalsın,
22. Ärmanğa şöllermen ömirim barında.
23. İnsan aşıqlarday sağılap dem alsın,
24. Gözzal Lankaviydiñ kurortlarında.

XI.

25. Bizlerge biytanı bul eldiñ xalqın
26. Şetinen bay dep men ayta almayman,
27. Bayı-bay, jarlısı-jarlıdı bälkim,
28. Bay eller häm qalıy bolmas ondaydan.
29. Biraq ta bul elde urlıq joq eken,
30. Maşında garaj joq, şarbaq joq bağda.
31. Urlıq islep qolğa tüseqoysañ sen,
32. Ömiriñşe sarğayarsañ qamaqta.
33. İşiwşilik bunda дәstürden qalğan,
34. Şiye aşılmaydı qonağıña da.
35. Qıysayıp qaramas bunda heş adam
36. Viski, konyak häm arağıña da.

Herkes Havva ana, Âdem babadan,
Niye yadırgarız birbirimizi?
İndik mi ya başka gezegenden,
Başka topraktan mı yaratmış bizi?

Hint Okyanusu yıkıyor temizleyip,
İşte Malakka'nın¹ altın yakası,
“Bin bir gece” de denen masaldan çok,
Yer cenneti denen İrem bağı bu.

Eğer yurtlar yurdu, adam adamı
Yadırgamadan dostça ömür sürse,
Bu rahat kapısı açılıp müdâm,
Adaletsizlik görmezdi hiçbir kul.

Ama şimdi o yok, o boş bir arzu,
Her ev kapısına cezalar basmış.
Herhâlde ben boş hayal kuruyorum
Halklar iyilikten vaz geçmiş çoktan,

Hiç de öyle değil. Çoğu sen gibi,
İyilik, mutluluk diler herkese.
Her yerde insanoğlu bizim gibi
İstekli hür, dostça ömür sürmeye.

Sevinç size, kaygım kendime kalsın,
Arzuya susarım ömrüm boyunca
İnsan âşık larca coşup dinlensin,
Güzel Lankaviy'in sahillerinde

XI.

Bizlere yabancı bu ilin halkına
Uzaktan zengin diye söyleyemem,
Zengini zengin, fakiri fakirdi belki,
Zengin halklar hâli olmaz onlardan.

Ama bu yurttta hırsızlık yok imiş
Arabaya garaj yok, çardak yok bağda.
Hırsızlık yapıp yakalansan sen,
Ömrünce sararırsın hapiste

İçicilik burda âdetten kalkmış,
Şişeler açılmaz konuğuna da.
Yan bile bakmaz burada hiç kimse
Viski, konyak ve rakıya da.

¹ Malakka: Malezya'da bir yer ismi

1. Dükân-qarawılsız, esik-qulıpsız,
2. Jolğa qoyıp ketseñ, zatiña tiymes.
3. Bilemen, siz mağan külip turıpsız,
4. Sırttı maqtağandı kewlimiz süymes.

5. Awa, bul “ertek” ke isenbes xalıq,
6. İnsap, haqlıq ermek bolğan ellerde;
7. Nızamlar qağazdıñ jüzinde qalıp,
8. Nızamsızlıq häwij alğan ellerde...

XII.

9. Alıs Malayziya keşelerinde
10. Qus jolınan tögilgendey juldızlar.
11. Bereketli bul musılman elinde
12. Sajdegahte haqtıñ inayatı bar.
13. Bardıq zıyaratqa bir küni tañda,
14. Bul muxaddes jaydıñ dañqın esitip.
15. Şomılar qublaniñ quyaş nurına,
16. Şah jahanniñ aq märwarid meşiti.
17. Palmalar ırğalıp, hämme jaq güllep,
18. Perişteler kökten jerge engendey.
19. “Quda bir, Muhammad rasuli haq” dep,
20. Gümbezi güñirenip hawaz bergendey.
21. Kırdım jalañ ayaq, köpke ilesip
22. Häm tilek tiledim Pärwardigardan:
23. “Ya Täñirim, bendeñe bergeyseñ nesip,
24. Miriwbetli bolğay dünyada insan!
25. Şeksiz qüdiretiñnen bina bolğan kün,
26. Hâr şıqqanda tögilgen qan körmesin,
27. Tört ayaqlı haywan köbeysin, lekin, –
28. Eki ayaqlı haywan ösip-önbesin!
29. Täñirim, bermeseñ de artıq dünya-mal,
30. İnsap häm miyrim ber bendeleriñe,
31. Hämmeniñ kewline jaqsılıqlar sal,
32. Dünyağa-tınışlıq, zalımğa-zawal,
33. Bereket ber Malayziya eline”.

Kuala Lumpur. Dekabr, 1991-jıl.

Dükkân nöbetçisiz, kapı kulpsuz
Yola koyup gitsen, zatına değmez.
Bilirim, siz bana gülüyorsunuz,
Başkasın öveni gönlümüz sevmez.

Evet, bu “masal”a inanmaz halk,
İnsaf, doğruluk bahâne olan illerde;
Nizamlar kâğıdın yüzünde kalmış,
Nizamsızlık dolup taşan illerde...

XII.

Uzak Malezya gecelerinde
Kuş yolundan dökülmüş gibi yıldızlar
Bereketli bu Müslüman ilinde
Secdegâhta Hakk’ın inayeti var.

Vardık ziyarete bir gün tanda,
Bu mukaddes yerin nâmın işitip.
Yıkanır kiblenin güneş nuruyla,
Şah Cihan’ın ak mervarid¹ mescidi.

Palmiyeler sallanıp, her yer güllenir,
Melekler gökten yere inmiş gibi.
“Allah bir, Muhammed rasülü hak.”der,
Kubbesi çınlayıp ses vermiş gibi.

Girdim yalın ayak, halka karışıp
Ve dilek diledim Tanrı’dan:
“Ey Tanrım, kuluna vereceksen nasip,
Mürüvvetli olsun dünyada insan!

Şeksiz kudretinden bina olan güneş,
Her doğuşta dökülen kan görmesin,
Dört ayaklı hayvan çoğalsın, lakin,
İki ayaklı hayvan çoğalmasın.

Tanrım vermesen de fazlaca mal mülk,
İnsaf ve merhamet ver kullarına,
Hepsinin gönlüne güzellikler sal,
Dünyaya rahatlık, zalime zeval,
Bereket ver Malezya ülkesine”.

Kuala Lumpur. Aralık, 1991 yılı.

¹ Mervarid: Süs eşyası olarak kullanılan bir taş

1. TÖK TAWINDAĞI OYLAR

I.

2. Tüs atıñnan, kel Ulmambet qasıma,
3. Bir şığayıq Tök tawınıñ basına.
4. Seniñ menen bir säwirlep qaytayın,
5. Kelgenimde men payğambar jasıma.
6. Aytalmassañ sen de “jüdä jaslan” dep,
7. Qaraysañ ba qıraw şalğan şasıña?
8. Biraq “häzir aq şaş moda erlerge”,
9. Dep hayallar aytısar köp jerlerde...

II.

10. Doslar boldı. Ele de bar. Biraqta
11. Birazları ketti kelmes jıraqqa...
12. Birazı hämeldar bolıp öziñdey,
13. Köriñer tek jıynalısta, qonaqta.
14. Otırspada apaq-şapaq bolamız,
15. Zor beremiz marapat häm araqqa.
16. Sol zañğar ğoy Brejnevtiñ tusında
17. Erkeklerdi süyistirgen usınday...

III.

18. Al sen, bala, säl jasıraq bolsañ da,
19. Biziñ menen sırlasıwğa barsañ dā.
20. Meniñ uşın özgermeysiñ ömirde,
21. Kerderige häkim bolıp tursañ da.
22. Jür qäne bir jirtılısıp alayıq,
23. Tök tawına güz kiyatqan qarşañda.
24. Sen bir gezde şayır ediñ “wo” degen.
25. Özgerisler bolmay atır ne degen.

IV.

26. Bir biymaza nazbiyke ğoy şayırılıq,
27. Durıs islediñ öz waqtında ayırılıp,
28. “Önerdi üyren de jiyren” degendey,
29. Neke talaq dese, berdiñ qayıllıq.
30. Yoş perisi ne buyırsa al mağan,
31. Bas tartıwğa mende joq heş tayınlıq.
32. Kömpis bolıp, könip ketken qusayman.
33. Jep jürgenim joq biraq ta puşayman.

TÖK DAĞI'NDAKI DÜŞÜNCELER

I.

İn atından, gel Ulmambet yanıma
 Bir ıkalım Tök Dağı'nın başına.
 Senin ile hava alıp döneyim,
 Geldiğimde ben peygamber yaşıma.
 Söyleyemezsin sen de “çok yaşlı” diye,
 Bakar mısın aklar düşmüş saçına?
 Ama “Şimdi ak saç moda erkeğe”,
 Diye kadınlar konuşur çok yerlerde...

II.

Dostlar oldu. Hâlâ da var. Fakat
 Bazıları gitti gelmez uzağa...
 Kimi yönetici olup sen gibi,
 Görünür tek toplantı, konuklukta
 Eğlencede neşeli, şen oluruz,
 Güç veririz övünmeye, rakıya.
 O namussuz Brejnev'in yanında
 Erkekleri seviştirmiş öylece...

III.

Ama sen, çocuk, biraz genç olsan da,
 Bizim ile dertleşmeye varsan da
 Benim için değışmezsin ömürde,
 Kerderi'ye idareci olsan da
 Gel haydi bir övünüp duralım,
 Tök Dağı'na güzün yağın karsan da.
 Sen bir zaman şair idin “vo” denen.
 Değişiklikler olmuyor ne diye.

IV.

Bir bıktıran nazlı kızdır şairlik,
 Doğru yaptın zamanında ayrılıp,
 “Sanatı öğren de iğren” denir ya,
 Nikâh, talak dese, verdin razılık.
 İlham perisi ne buyursa al bana,
 İtiraza bende yok hiç hazırlık.
 Tahammül edip râzı olur gibiyim.
 Fakat pişmanlık çekiyor değilim.

V.

1. Wa, şayırılıq! Sensiz sahra şöldeymen.
2. Bulağıñnan işken sayın şölleymen.
3. Hâr saparı tüşip ketse uşqınıñ,
4. Tamızıqtay janıp bolmay sönbeymen.
5. Yoş perisi kelse, joytıp esimdi,
6. Jandı qayda qoyarımdı bilmeymen.
7. Biraq hâzir kem tiygizer ol qayırdı,
8. Ğarrısınıp jürse kerek şayırdı...

VI.

9. Eki zaman enşi alısqañ bir waqta,
10. Bir namentay şayır kelip bul jaqqa,
11. Astan-kesten qılıp “qayta qurdı” ol,
12. Köp kemeler şığıp qaldı qurğaqqa.
13. Sonda seniñ aytqañ uşqır söziñdi
14. Jurt küliser eske alıp hâr waqta:
15. “Dünyanıñ isine qalasañ qayıl,
16. Şayırlar – sekretar, sekretar – şayır...”

VII.

17. Mäylidağı... ne is bolsa, alladan,
18. Qaraqalpaqqa kimler biylik qılmağan.
19. Büginligi zaman basqa, zañ basqa.
20. Hâr şayır öz oyın aşıq jırlağan.
21. Biraz jeri jaqpasa da zamannıñ
22. Usı jeri unañqırıp tur mağan.
23. Erkin söylep, erkin jazıw degendi
24. Körip-bilip atırmız ğoy biz endi.

VIII.

25. Wa, erkinlik! Jürgen jeriñ qut qanday!
26. Ne bar seniñ orınıñdı tutqanday?
27. Suñqar qustıñ parwazı bar öziñde,
28. Tawğa şığıp, taza hawa jutqanday.
29. Qayrawdağı ğazday ediñ baylawlı,
30. Säl talpınsañ, iyeñ qabaq şıtqanday.
31. Partiyanı jırladıq tek atam dep,
32. Tuwğan eldi aytqızbadı-aw watan dep.

V.

Ah şairlik! Sensiz sahra, çöl gibiyim.
Kaynağından içtikçe susuyorum.
Her seferinde düşse kıvılcımın,
Çıra gibi yanmadan sönmüyorum
İlham perisi gelse, alıp aklımı,
Canı nereye koyacağıma bilmiyorum.
Fakat şimdi az değdirir o hayrı,
Yaşlandırıp gitse gerek şairi...

VI.

İki zaman miras paylaşmış bir vakitte,
Bir vâris gibi şair gelip bu yana,
Alt üst edip “yeniden kurdu” o,
Çok gemiler çıkıp kaldı karaya.
O zaman senin dediğin uçucu sözünü
Halk gülüşür hatırladığı her zaman:
Dünyanın işine olursun kâil,
Şairler sekreter, sekreter şair...”

VII.

Tamam, kabul... Ne iş olsa, Allah'tan,
Karakalpak'a kimler beylik yapmamış.
Bugünkü zaman başka, kanun başka.
Her şair öz fikrin açık söylemiş.
Bazı yeri yakışmasa da zamanın
Bu yeri beğendiriyor bana.
Özgür söyleyip, özgür yazmak deneni
Görüp biliyoruz ya biz şimdi.

VIII.

Ah özgürlük! Gezdiğin yerin bahtı nerde!
Ne var senin yerini tutacak?
Sungur¹ kuşun uçuşu var özünde,
Dağa çıkıp, temiz hava alacak.
“Kayrav”daki² kaz gibi idin bağılı,
Biraz çırpınsan, sahibin kaşlar çatacak.
Partiyi anlattık hep atam diye,
Ana yurdu söyletmedi vatan diye.

¹ Sungur: Avcılıkta faydalanılan, çok yüksekten uçan bir kuş çeşidi

² Kayraw: Baharda uçup gelen kuşların konduğu, barındığı yer

IX.

1. Hār kisiniñ bolar watan – anası,
2. Öz watanın süyer adam balası,
3. “Watan qayda?” “Watan sağan, bilip qoy,
4. Moynaq penen Muz teñizdiñ arası.
5. Sol aralıq bāri seniñ wataniñ”,
6. “Al mınaw-şe, qaraqalpaq dalası?”
7. “Onı māzi “tuwğan jer” dep jırlaysañ,
8. Solay etseñ, sen milletsil bolmaysañ”.

X.

9. O tuwğan jer! Sen nelerdi körmediñ.
10. Köp körgenseñ küşlilerdiñ ermegin.
11. “İskenderdiñ şaqı bar” dep, qudıqqa
12. Nege adamlar baqırğanın serledim.
13. Küşlilerge qosıǵımdı bersem de,
14. Senlik watan muhabbatın bermedim.
15. Seniñ ışqıñ kewilge nur quyǵanday,
16. Sütilmegiñ sağındırğan Ziywarday.

XI.

17. Jigitler bar, “öz watanım” degende,
18. Köre almas awılınan basqanı.
19. Watan oğan at mingizse egerde,
20. “Watanım” dep onı tilge baspadı,
21. Därtke uşırıp, qayǵı – häsiret şegerde,
22. Bul topıraqqa tamıp közden jasları,
23. Ökingende, ögeysimey balasın,
24. Sıypar bastan usı watan – anası,

XII.

25. Özligiñdi bilmey turıp, özgeni
26. Bilemen dew, – qamlıǵıñniñ belgisi.
27. Özligiñdi mise tutpay bezgenin,
28. Bilseñ, kelte pämligiñniñ belgisi.
29. Danalardı tıñlay-tıñlay sezgenim:
30. İnabatıñ – begligiñniñ belgisi.
31. “Sen heş kimnen kem emesseñ, biradar,
32. Heş kim sennen artıq emes sira da”.

IX.

Her kişinin olur watan, anası
 Öz watanın sever insan balası,
 “Watan nerede?” “Watan sana, bil,
 Moynaq ile Buz denizinin arası.
 O aradaki her yer senin watanın”,
 “Al işte bu, Karakalpak ovası”
 “Onu boşa “doğduǵum yer” deyip anlatırsın,
 Öyleyse, sen milliyetçi olmazsın.

X.

O! Ana yurt, sen neleri görmedin.
 Çok görmüşsün güçlülerin safasını.
 “İskender’in boynuzu var” diye, kuyuya
 Niye insanlar bağırdığını anladım.
 Güçlülere koşuǵumu versem de,
 Senlik watan muhabbetin vermedim.
 Senin aşkın gönle nur koymuş gibi,
 “Sütilmek”ini¹ özleten Ziywar gibi.

XI.

Yiğitler var, “öz watanım” deyince,
 Göremez köyünden başkasını.
 Watan ona at bindirirse eğer,
 “Watanım” diye onu anmadı,
 Derde rastlayıp kaygı, hasret çeker de,
 Bu toprağa damlayıp gözden yaşları,
 Üzülünce yadırgamadan balasını,
 Okşar başından bu watan anası,

XII.

Kendini bilmeyip, başkasını
 Bilirim demek, hamlık işareti.
 Kendini umursamayıp bezdiğini,
 Bilsen, akılsızlığın işareti.
 Bilginleri dinleye dinleye sezmişim:
 Onurun, beyliğinin işareti.
 “Sen kimseden aşağı değilsin, birader,
 Kimse senden üstün değil elbette”.

¹ Sütilmek: Bir tür meyve

XIII.

1. Öz üyiniñ tuwırlıǵın jel türip,
2. Erkin ösken insan nalış qılar ma.
3. Ana topıraq, tuwıp-ösken el turıp,
4. Ğayrı jurtta ol añsamay turar ma.
5. Qara taldıñ sayasında jelpinip,
6. Säwbetlesip, şay işkendey bolar ma, –
7. Eñ jaqsı jer bar dese bul dünyada,
8. Ol öz eliñ, hämmesinen ziyada.

XIV.

9. Anam meni şeşip alıp besikten,
10. Qara üyden şıqqanıñda häwletip,
11. Tuñǵış iret quyaş nurın körgenmen.
12. Watan, senseñ ömirim häm дәwletim.
13. Sen qayǵırsañ, qayısadı qabırǵam,
14. Quwanaman, kelse az-kem äwmetiñ.
15. Jansam, seniñ дәrtiñ menen janaman,
16. Bosaǵañdı bārha tawap qılaman.

XV.

17. Tuwılasañ dese maǵan jüz iret,
18. Tek te usı jerde tuwılar edim.
19. Jalañ ayaq may topıraqtı şañǵıtıp,
20. Bardıq soqbaǵıñnan juwırar edim.
21. Burqıp aqqan ılay suwın Ämiwdiñ
22. Jüzlerime sürtip, juwınar edim.
23. Bunda tereñ tamır urǵan terekpen,
24. Watan – maǵan, men – watanǵa kerekpen.

XVI.

25. Öz suwınıñ boyın süymes qay terek,
26. Sen tawımsañ meniñ arqa süyegen.
27. “Jäyhun jaǵasında ösken bayterek”
28. Dep baslanǵan gimniñdi süyemen.
29. O suveren Respublikam, watanım,
30. Seni süyiw huqıwına iyemen.
31. Mustaqıllık – biyǵarezlik samalı
32. Jüzleriñdi jelpip turǵay mudamı.

XIII.

Çadırının “tuwırlıq”ını¹ yel dürmüş,
Rahat yetişen insan şikâyet eder mi?
Ana toprak, doğup büyüdüğü il durup,
Başka yurttta o özlemeden durur mu?
Kara ağacın gölgesinde serinleyip,
Sohbet edip çay içmiş gibi olur mu?
Daha güzel yer var dense dünyada,
Kendi ilin, hepsinden de ziyade.

XIV.

Anam beni çözüp alır beşikten,
Kara çadırdan çıktığında kucaklayıp
İlk defa güneş nurun görmüşüm.
Vatan, sensin ömrüm ve devletim.
Kaygılsan, sızlar kemiklerim,
Sevinirim, gelse bir ara sıra.
Yansam, senin derdin ile yanarım,
Eşiğini daim tavaf ederim.

XV.

Doğsan dense bana yüz defa,
Sadece ben bu yerde doğar idim.
Yalın ayak yumuşak toprağı tozutup,
Bütün sokağından koşturur idim.
Dönerek akan çamurlu suyun Amiv’in
Yüzlerime sürtüp yıkanır idim.
Burda derin kökler salan ağacım,
Vatan bana, ben vatana gereğim.

XVI.

Öz suyunun boyunu sevmez hangi ağaç
Sen dağımsın benim arka verdiğim.
“Ceyhun yakasında yetişen çınar”²
Diye başlayan marşını severim.
O! Özgür Cumhuriyetim, vatanım,
Seni sevme hukukuna sahibim.
Bağımsızlık, müstakillik rüzgârı
Yüzlerini yalayacak daima.

¹ Tuwırlıq: Çadırın bel kısmına kadar dışarıdan örtülen keçe örtü

² Sözlerini İbrayım Yusupov’un yazdığı Karakalpak Millî Marşının ilk mısrasıdır.

XVII.

1. Oy, zaman-ay, ketti-aw birden özgerip,
2. Keşe esitkendi bugün köz körüp,
3. Şeşenliktiñ seminarın ötkizdik,
4. “Qayta qurıw” emes, boldı ezbelik.
5. Gönelerin buzdıq, jañasın qurmay,
6. Biraz waqıt is ornına söz kelip.
7. Ülken üy şañırağı küyrelip qaldı,
8. Ballar basqa şığıp, üylenip aldı...

XVIII.

9. Qan şaşırıp Qarabaxlar aşıldı.
10. Mafiyalar jawızlığın asırdı.
11. “Bekkem birlik” bir zamanda ıdırıp,
12. Bolıp ketti dünya ulı – tasırlı.
13. Biybastaqlıq, qımbatşılıq, qıtşılıq
14. Turmıstıñ bar bereketin qaşırđı.
15. Endi bolsa, biz körmegen burında
16. Baratırımız bir bazardıñ yolında.

XIX.

17. Körgenlerdiñ aytıwınşa, bul bazar,
18. Onda bolar “häkim bazar”, “qul bazar”.
19. “Häkim bazar”, – is bilermen, däl dalşı,
20. Alıpsatar, sawdagerge pul bazar.
21. “Qul bazar”, – bul jumıssız häm gedeyge,
22. Arzan miynet, qımbat turmıs, pulğa zar.
23. Bul bazardıñ öz zañı bar qıyamet,
24. Oğan hätte tisi batpas hükimet.

XX.

25. “Kelgen edik bul jerge dem almağa,
26. Siyasattan az-kem sawa bolmağa”.
27. “Jutar hawamız da siyasetlanğan,
28. Tirişilik joq onı jutpay turmağa”.
29. “Durıs aytasañ, bul siyaset hämmeni
30. Üñildirip qoyıptı bir deryağa!
31. Ümit penen tigilemiz oğan köp,
32. “Altın balıq” şığar eken qaşan dep”...

XVII.

Ah, zaman ah, geçti birden değışip,
 Dün işittiğini bugün göz görüp,
 Hatıplığın stajını geçirdik,
 “Tekrar kurmak” değıl, oldu gevezelik.
 Eskilerin bozduk, yenisin kurmadan,
 Bazı zaman lâf yerine gelince.
 Ata evinin direği kırılıp kaldı,
 Çocuklar başa çıkıp, evlenip gitti...

XVIII.

Kan sıçrayıp Karabahtlar açıldı.
 Mafyalar kötülüğün artırdı.
 “Sağlam birlik” bir zaman dağılıp,
 Olup gitti dünya kavga-gürültülü.
 Uygunsuzluk, pahalılık ve kıtlık
 Hayatın tüm bereketini kaçırdı.
 Şimdi ise, görmediğimiz önceden
 Gidiyoruz bir pazarın yolunda.

XIX.

Görenlerin sözüne göre, bu pazar,
 Onda olur “hükmeden pazarı”, “kul pazarı”.
 “Hükmeden pazarı”, iş bilen, ara bulan,
 Alıp satar, tüccarlara pul pazar.
 “Kul pazarı”, bu işsiz ve fakire,
 Ucuz emek, pahalı hayat, paraya muhtaç.
 Bu pazarın kendi kanunu var kıyamet,
 Ona hatta diş geçirmez hükümet.

XX.

“Gelmiş idik bu yere dinlenmeye,
 Siyasetten biraz uzak olmağa”.
 “Aldığımız hava da siyasetlenmiş,
 Canlı yok onu soluyup durmayan”.
 “Doğru söylersin, bu siyaset herkesin
 Dikkatlerini toplamış bir deryaya!
 Ümit ile dikiliriz ona çok,
 “Altın balık” çıkacak ne zaman diye”...

XXI.

1. Tariyx tünep jatqan Töktiñ qalası,
2. Sol äyyemgi “jipek joldiñ” jağası.
3. Arameyşe jazıwların oqıwğa
4. Ele ilimniñ kelmey atır şaması...
5. Altın güzdiñ azanında hâz bergen,
6. Ayhay ğana, tuwğan jerdiñ hawası!
7. Jaslıq dâwirim jäne mağan qaytqanday.
8. Sen bul jerge hâkimseñ-aw aytqanday.

XXII.

9. Sen tuwmadiñ xan tuqım ya töreden,
10. Hükimetti tirep turğan öreden,
11. Balasıñ qara taban dıyqanniñ,
12. Şeşeñ seni böz jörgekke bölegen.
13. Hâkim degen ülken hamal älbette,
14. Hâkim bolıp körmesem de bilemen.
15. Elewiretip uşar-uşar qusı bar,
16. Sol keşegi raykomniñ küşi bar.

XXIII.

17. Jağday joq bir – birewge külgendey,
18. Jurttıñ bilmegenin birew bilgendey.
19. Hâkim bolıw oñay emes tap hâzir,
20. Bayağışa şalqıp dâwrın sürgendey.
21. Jurt jawrağan jetpesinlik körpesin
22. Basqa tartsañ, ayaq toñıp bülgendey.
23. Şamalı ğoy seniñdağı ayırmañ,
24. Qalem şaynap, bas qatırğan şayırdan.

XXIV.

25. Ätteñ, biraq jigitler bar ayırım,
26. Eske salar bir esersoq bay ulın.
27. Bügin hâkim, erteñ “hâr kim” degendey,
28. El mäpine az tiygizer qayırın.
29. Jurt bilmeydi, dep hâzlikke berilip,
30. Tartpay minip jürmeliniñ ayılın,
31. Attan awnap tüskeni bar qayırğa...
32. Toba-toba, abıraydan ayırma!

XXI.

Tarihin tünediği Tök şehri,
 Evvelki “ipek yolunun” kıyısı.
 Aramice yazılarını okumaya
 Hâlâ ilmin yetmiyor güç-kuvveti...
 Altın güzün sabahında haz veren,
 Heyhât ki, ana yurdun havası!
 Gençlik çağım yine bana dönmüş gibi.
 Sen bu yere hâkimsin dediğin gibi.

XXII.

Sen doğmadın han soyu veya beyden,
 Hükümeti tutup duran direktan,
 Çocuğusun kara taban çiftçinin,
 Annen seni bez kundağa belemiş.
 Hâkim denen büyük âmir elbette,
 Hâkim olup görmesem de bilirim.
 Coşturduğu uçar-uçar kuşu var,
 Geçmişte “Raykom”un¹ gücü var.

XXIII.

Hâli yok birbirine gülecek,
 Halkın bilmediğini biri bilecek.
 “Hâkim” olmak kolay değil tam şimdi,
 Eskisi gibi çoşup devran sürecek.
 Halk örtünmüş kısıcak yorganını
 Başa çeksen, ayak donup kalacak.
 Yok aslında senin dahi bir farkın,
 Kalem çiğneyip kafa yoran şairden.

XXIV.

Eyvâh! Ama gençler var bazı,
 Hatırlatır bir akılsız zengin oğlunu.
 Bugün “hâkim”, yarın “her kim” der gibi.
 Halk faydasına az değerir hayrını.
 Halk bilmez diye zevk u safâya düşüp,
 Çekmeden binip atının kolanını,
 Attan kayıp düşeni var “kayır”a...
 Tövbe tövbe, itibardan ayırma!

¹ Raykom: Rayon (bölge) Komitesi

XXV.

1. Hər bir adam özinşe zor faylasuf,
2. Şertken sazı jup emes, taq tarlıday.
3. Özüm menen özüm turman söylesip,
4. Arqan esip otırğan bir ğarrıday.
5. Janbas jilik qaynar qazan tübinde,
6. Qalqıp jürüp qaynar eken şarbi may.
7. Özin özi maqullawday mısalı,
8. Söylemşeklik – qartayıwdıñ nişanı.

XXVI.

9. Bunda ötken ne dāwirler, ne künler,
10. Ata – baba dārgayı bul ājayıp.
11. Etekli el, köz quwantqan eginler,
12. Bağ hām palız, salı atızlar kök jayıp,
13. Bir qaptalda izeykeşsiz kebirler,
14. Bozlar jatar boz biyedey tıñayıp.
15. Qoyımşılıq köriner jol tamanda,
16. Āzler baba ruhi bar olmanda.

XXVII.

17. Adamzattıñ barlıq işip-jegeni
18. Eñbegi ğoy diyxan degen kisiniñ.
19. Bar bāleni tabar şāhār degeniñ,
20. Arqawı – ilim, erisi – sumlıq isiniñ.
21. Añlığanı aldaştırıp awıldı,
22. Arzan alıp, qımbat satıw, tūsirim.
23. Nayşalatıw uşın hər tüp pālekti,
24. Diyxan bayğus altı ay jaz hälekti.

XXVIII.

25. Diyxan xalqı haq nietli kisidur,
26. Tamğan teri tirişilikke dāneker.
27. Jer, suw, hawa, – alağada tūsidur,
28. Taptan – qapqa tūskeninşe qāweter.
29. Şayırlıq ta haq bāzirgen isidur,
30. Ne jazsañ da bāri haqqa tawekel.
31. Mānili söz bazarına salğanda,
32. Qarıydarı bolğay deyseñ alğanday...

XXV.

Her insan kendince büyük filozof,
 Çaldığı sazı çift değil, tek telli.
 Kendi kendimle söyleşip dururum,
 İp eğirip duran bir yaşlı gibi.
 But iliği kaynar kazan dibinde,
 Yüzerek kaynar imiş iç yağı.
 Kendi kendini onaylarmış gibi
 Söylenmek yaşlanmanın nişanı.

XXVI.

Burada geçmiş ne devirler, ne günler,
 Ata soyu dergâhı bu muazzam.
 Geniş vatan, göz sevindiren ekinler,
 Bağ ve bahçe, pirinç tarlaları yeşillenip,
 Bir yanda “izeykeşsiz” çorak yer,
 Bağırıp durur boz kısarak gibi güçlenip.
 Kabristan görünür yola doğru
 Azizler baba ruhi var o tarafta.

XXVII.

İnsanoğlunun bütün içip yediği
 Emeğidir çiftçi denen kişinin.
 Tüm belayı bulur şehir dediğin,
 Direği ilim, desteği kötülük işinin.
 Dikkat edip, aldatıp köyü,
 Ucuz alıp, pahalı satmak, kârı
 Meyve vermesi için her filizi,
 Garip çiftçi altı ay yaz helâktir..

XXVIII.

Çiftçi halkı iyi niyetli insandır,
 Damlayan teri hayata bir bağ olur.
 Yer, su, hava, korkulu bir düşüdü,
 Taptan kaba girene dek dert olur.
 Şairlik de hak bezirgân işidir,
 Ne yazsan da hepsi Hakk’a emanet.
 Anlamlı söz pazarına salınca,
 Alıcısı olur dersin, almış gibi...

XXIX.

1. Men ayayman qālemkeşler qāwimin,
2. Jazğan kitapları jatar basılmay.
3. Söylep-söylep şığaradı häwirin,
4. Jıynalısu quldıñ tarabasınday.
5. Pegaslar jür häkke şuqıp jawırınmın,
6. İyesiz, ministen qalğan ğaşırday.
7. Häzlikke üyrengeñ yoş perileri,
8. Ketip atır kommersantlarğa erip...

XXX.

9. Al özim-şe? Özimdağı qālemkeş.
10. Sizlerden joq hasla meniñ ayırmam.
11. Biraq büytip sır bermeyik, doslar, heş,
12. Jaña zaman ne kütedi şayırdan?
13. Bunı bilir birew erte, birew keş;
14. Bayağıday “hürriyet – şäk” ke ayırğan
15. Obkomıñ joq siyasatqa süyretken,
16. Paxtakeşke paxta egiwdi üyretken...

XXXI.

17. Sonıñ uşın, jaza beriñ. Biraqta,
18. Xalıq därtinen qaltırasın qālemiñ.
19. Zamanında Äjiniyaz, Berdaq ta
20. Dāme etpegen qālem haqı tölemin.
21. Kitap bolıp şıqpağan da heş waqta.
22. Endi mına bazar degen bāleniñ
23. Tekşesinde kitabıñdı köre ber,
24. Neşe pullıq ekeniñdi bile ber.

XXXII.

25. Xalıqtıñ yadı – qumşawıtlı aq jağıs,
26. Tolqınsaqlar juwıp keter iziñdi.
27. Bunda ötpes jalğan dañq häm jaq jarıs,
28. Jaña äwlad oqırmeken söziñdi,
29. Bulaq bası bolar ma ya tamtarıs,
30. Bul dünyadan jumğannan soñ köziñdi?
31. Bunı aldan heş kim ayta almağan,
32. Qalıs xızmet – bizden, nesip – alladan.

XXIX.

Ben acırım yazarlar grubuna,
Yazdığı kitaplar durur basılmadan.
Söyleye söyleye çıkarır sıcak nefes,
Topluluğu kulun teravihi gibi.
Pegasus karganın gagaladığı yaranın,
Sahipsiz, binişten kalan katır gibi.
Hazlığa alışmış ilham perileri,
Gidip durur tüccarlara erişip...

XXX.

Ama kendim? Ben dahi bir yazarım.
Sizlerden yok asla benim bir farkım.
Ama böyle sır vermeyelim, dostlar, hiç,
Yeni zaman ne bekliyor şairden?
Bunu bilir biri erken, biri geç;
Eskisi gibi “hürriyet-şek”e ayıran
“Obkom”un¹ yok siyasete sevk eden,
Pamukçuya pamuk ekmeği öğretken...

XXXI.

Onun için, ceza verin. Ve fakat,
Halk derdinden titresin kalemin.
Zamanında Hacınıyaz, Berdak da
Ümit etmemiş kalem hakkı bedelini
Kitap olup çıkmamış da hiçbir vakit.
Şimdi işte pazar denen belanın
Tezgâhında kitabını görüver,
Ne kadar para ettiğini biliver.

XXXII.

Halkın yâdı kumdan yapılmış ak liman
Dalgalar yıkayıp gider izini.
Burda geçmez yalan nâm ve çene yarışı,
Yeni nesil okur mu ki sözünü,
Pınar başı olur mu ya yetersiz,
Bu dünyada yumduktan sonra gözünü?
Bunu önceden hiç kimse söyleyememiş,
Hâlis hizmet bizden, nasip Allah’tan.

¹ Obkom: Bölge Komitesi

XXXIII.

1. Söytsedağı, bendeşilik degen bar,
2. Bazda turıp qıyal etseñ oylanıp,
3. Bizler quwıp salğan ärmanlı Aral,
4. Öz jağısın aňsap, kelse aylanıp,
5. “Teñiz, teñiz!” desip quwanğan ballar,
6. Meniñ ziratımnıñ qasına barıp,
7. Yadğa alsa qosıgımdı tört qatar,
8. Ruwhım bir awnap, şad bolıp jatar...

XXXIV.

9. Ömir degen xoşadağlı ärmanday,
10. Körgen qızıq, sürgen dāwran jalğanday.
11. Yalğanşınıñ Tök tawına bir tünep,
12. Mäñgilikke sapar şekken kārwanday.
13. Oपालı dos penen ötken demleriñ
14. Sanawsızdur asqabaq jep turğanday.
15. Lakin heş kim aytpas mäñgi turman dep,
16. Ne qıyallar keşpes oydan, Ulmambet!

Avgust, 1992 - sentyabr, 1993-jıllar.

XXXIII.

- Öyle olsa da insanlık denen söz var,
Bazen durup hayal etsen düşünüp,
Bizim kovup gönderdiğimiz dertli Aral,
Kendi tarafını özleyip, gelse dönüp,
“Deniz, deniz!” deyip sevinen balalar,
Benim mezarımın yanına varıp,
Hatırlasa koşuğumu dört satır,
Ruhum kıpırdayıp, şad olup yatar...

XXXIV.

- Ömür denen hoş edalı dert gibi,
Alınan zevk, yaşanan devran yalan gibi.
Yalancının Tök Dağı'na bir tünep,
Ebediyete sefer çektiği kervan gibi.
Vefalı dost ile geçen anların
Sayısız aşkabağı iyip durmuş gibi.
Lakin kimse demez ebedî yaşarım diye,
Ne hayaller geçmez zihinden, Ulmambet!

Ağustos, 1992 - Eylül, 1993 yılları

17. MAZLUMXAN ELİNDE KÖRDİM BİR JANAN**MAZLUMHAN İLİNDE GÖRDÜM BİR CANAN**

18. Mazlumxan elinde kördim bir janan,
19. Qıyal etsem, hürden ziyada keldi.
20. Bir aş bülbül sayrap kewlimde mudam,
21. Qayta bastan tilim göyağa keldi.

22. Jüzleri munawwar aspanda aydan,
23. Ay menen juldızdan bizge ne qayran?
24. Sup-sulıw ılağın ertken bir jäyran,
25. Jaman közden awlaq uyağa keldi.

26. Közlerime ısıq xojanıñ eli,
27. Jäyhun jağasında ırğalğan güli.
28. Qıyalım sol yarğa kewil bergeli,
29. Atın talğa baylap, piyada keldi.

30. Kiygeni xanatlas, zerbalaq lazım,
31. Hār mıyıq tartqanı bizge lawazım.
32. Jañadan jalğanıp üzilgen sazım,
33. Qaytadan häwijli namağa keldi.

- Mazlumhan ilinde gördüm bir canan,
Hayal etsem, hürden güzel geldi.
Bir aç bülbül ötüp gönlümde daim,
Yeni baştan dilim lisana geldi.

- Yüzleri münevver gökteki aydan,
Ay ile yıldızdan bize ne sevgili?
Güzel yavrusuyla yürüyen bir ceylan,
Kötü gözden uzak yuvaya geldi.

- Gözlerime hoş gelir hocanın ili,
Jäyhun kıyısında sallanan güli.
Hayalim o yâre gönül vereli,
Atını dala bağlayıp piyade geldi.

- Giydiği han atlas, “zerbalak”¹ lazım,
Her gülümseyişi bize iltifat.
Yeniden eklenip kopan sazım,
Tekrardan coşkulu nağmeye geldi.

¹ Balak: Şalvar vb. şeyin dizden aşağı kısmı

1. Hämirede–Xansayat, Ğarıpte–Sänem,
2. Miyribanlıq etkey bizge de iyem.
3. Işqı dăpterine tebiretsem qălem,
4. Gŭlden keyin tilim saraĝa keldi.
5. Jeri jănnetmăkan, miywalı baĝı,
6. Hoja – seyitlerdiñ gŭzzal urpaĝı,
7. Bir gŭldiñ ışqında janların jaĝıp,
8. Aşık Ayaz siziñ araĝa keldi...

Sentyabr 1993-jıl.

Hemire'de Xansayat, Garip'te Senem,
Mihribanlıq eder bize de Mevlâm.
Aşkın defterine oynatsam kalem,
Gŭlden sonra dilim güzel söze geldi.

Yeri cennet mekân, meyveli baĝı,
Hoca-seyyitlerin güzel evladı,
Bir gŭlün aşkında canların yakıp,
Âşık Ayaz sizin aranızda geldi...

Eylül, 1993 yılı

9. SEN TEBERİK DĂRGAYISAÑ BİLİMNİÑ

SEN MŪBĂREK DERGAHISIN BİLİMİN

10. (*Ājiniyaz atındaĝı pedinstituttıñ 60 jıllıĝına*)

Ājiniyaz adındaki Pedogoji Enstitüsünün 60. yılına

11. Keñ dŭnyaĝa közin aşqan elimniñ,
12. İlhamısañ sen şayırılıq tilimniñ.
13. Qaraqalpaqqa qalıñ kitap oqıtqan,
14. Sen teberik dărgayısañ bilimniñ.

Geniş dŭnyaya gözün açan halkımın,
İlhamısın sen şairlik dilimin.
Karakalpak'a çok kitap okutan,
Sen mübârek dergahısın bilimin.

15. Oziq oydiñ oşaqısañ bilgenge,
16. Şamşıraq tas janıp turar irgeñde.
17. Studentlik dăwranımdı esleymen,
18. Hăr saparı esigiñnen kirgende.

Öncü fikrin ocaĝısın bilene,
Parlak taş yanar durur temelinde.
Öğrencilik dönemimi hatırlarım,
Her seferinde kapısından girende.

19. Sen muqaddes medresem bawırman,
20. Ārman gŭli gülşanınnan tawılĝan.
21. Qaqtıñ suwın ańsap kelgen kiyiktey,
22. Biz kelgenbiz bilim izlep awıldan.

Sen mukaddes medresem, kardeşim,
Arzu gŭlü gülşeninden daĝılan,
Gölet suyun özleyip gelen geyik gibi
Biz gelmişiz bilimi arayıp köyden.

23. Keleşkti ümit penen boljaĝan,
24. Urıstan soñĝı jıllar edi ol zaman.
25. Otsız jayda jazıwĝa qol juwıspay,
26. Dăwetiñe quyĝan sıyañ tońlaĝan.

Geleceĝi ümit ile hayâl eden,
Savaştan sonraki yıllar idi o zaman.
Soĝuk yerde yazmaya el tutmayıp
Divitine dökülen mürekkebiñ donan.

27. Studentke jürek jalĝar as qıyın,
28. Kenep şalbar, böz köylegiñ – bas kiyim.
29. Töseĝi joq sım krovat astında
30. Tik tur deseñ, tik turadı noskiyiñ.

Öğrenciye az yiyecek aş çetin,
Kumaş şalvar, bez gömleĝin, baş giyim.
Döşeĝi yok tel karyola altında
Dik dur desen, dik duracak çorabın

31. Ruhumuzĝa bilim nurın năr qılıp,
32. Ketpegenbiz, joqşılıqtı ar qılıp.
33. Bölip jegen studentlik zaĝara
34. Pay, ne degen mazalı edi jarqılıq!

Ruhumuza bilim nurun gıda yapıp
Gitmemişiz, yoksulluĝu âr yapıp.
Bölüp yenen öğrencilik ekmeĝi
Vay ne kadar lezzetliydi, ne mutlu!

1. Köp äwladtı bilimi zor xalıq etip,	Çok evladı bilimi güçlü halk edip,
2. Atar tañda şıqqan kündey jarq etip,	Tanda çıkan güneş gibi aydınlatıp,
3. Kelip – ketti ne bir dana ustazlar,	Gelip gitti birçok bilge üstatlar,
4. Aqıl – oyın keleşekke sarp etip.	Aklı fikrin geleceğe sarf edip.
5. Aytsañ ada bolmas onıñ därtleri,	Söylesen son bulmaz onun dertleri
6. Közdiñ mayın emgen bilim kántleri.	Gözün yağın emen bilim kentleri.
7. Qaydasızlar, qırıq besinşi jıllardıñ	Nerdesiniz kırk beşinci yılların
8. Şütik şıra jaqqan studentleri!	Fitilli lamba yakan öğrencileri!
9. İlham perim bunda boyjetken erteden,	İlham perim burda yetişmiş önceden,
10. Senseñ tuñğış muhabbatım – märtebem.	Sensin ilk muhabbetim, mertebem.
11. Qayda endi xoş qılıqlı sol qızlar,	Nerede şimdi hoş ahlâklı o kızlar,
12. Zır juwırtıp, ışqı otında örtegen?	Fır döndürüp aşk ateşinde yakan?
13. Ne joq deyseñ eske alıwğa ılayıq,	Ne yok dersin hatırlamaya layık,
14. Meyli, endi ötken gäpti qoyayıq.	İstersen şimdi geçmiş sözü koyalım,
15. Bazar qatnasıǵı degen töbeden	Pazar alışverişi denen tepeden
16. Keleşekke näzer salıp qarayıq.	Geleceğe nazar salıp bakalım.
17. Bilim menen aqıl öser, oy öser,	Bilim ile akıl, fikir gelişir,
18. Öser waqta awıradı boyöser...	Geliştiği vakt hastalanır boy büyür...
19. Köp uzamay oziq oyılı adamzat	Çok sürmez, ileri fikirli insanoğlu
20. Kompyuter tili menen sözleser.	Bilgisayar dili ile söyleşir.
21. Bul tildi tez üyrenbese jaslarıñ,	Bu dili tez öğrenmese gençlerin,
22. Turmısımız mandımaydı, doslarım.	Hayatımız düzelmez ki dostlarım.
23. Bilim degen sırlı bulaq suwınday,	Bilim denen sırlı pınar suyundan,
24. Qanıp işken qoyın baqpas basqanıñ.	Kanıp içen koyun bakmaz başkasına.
25. Qosıqtıñ bul ayaqlanğan jeri eken,	Koşuğun bu bittiği yeri imiş,
26. Qutlı bolsın alpıs jıllıq merekeñ.	Kutlu olsun altmış yıllık bayramın.
27. Keleşekte qanşa vuzlar bolsa da,	Gelecekte çok yüksek okul olsa da,
28. Aldı menen seni sıylar qarekeñ.	Öncelikle seni sayar büyüğün.

28-dekabr 1994-jıl

28 Aralık, 1994 yılı.

29. MEN ÖZ TAĞDİRİME QAYIL QALAMAN

BEN ÖZ KADERİME RAZI OLURUM

30. Jazǵı aqşamlarda jatıp şalqama,	Yaz akşamlarında yatıp sırtüstü
31. Juldızlarǵa qarap oyǵa talaman,	Yıldızlara bakıp düşünceye dalarım,
32. Öz ömirimdi oylağanda, bärhama	Öz ömrümü düşününce, daima
33. Men öz Tağdirime qayıp qalaman.	Ben öz kaderime razı olurum.
34. Bar onıñ bir jazıpatqan dästanı,	Var onun bir yazıp durduğu destanı,
35. Meniñ ömirimnen şeberlep qurap.	Benim ömrümden ustaca toplayıp,
36. Men tuwılar gezde onı basladı,	Ben doğduğum zaman ona başladı,
37. Qaşan pitkererin bilmeymen biraq.	Ne vakt bitirecek bilmiyorum pek.

1. Şadlıqtan – arqawı, ğamnan – erisi,
2. Toqıp atırğanday h r bir demimdi.
3. Bazda yoş bergendey ilham perisi,
4. Jazğanları eljireter kewildi.

5. Bazda ruhu t sكين, jamġırlı k ndey,
6. Boyawı bos şıġar jazğanlarınıñ.
7. Bazda b h rdeġi aşıłġan g ldey,
8. Quyar zeyiniñe l zzetli nurın.

9. Men  z Taġdirime hayran qalaman,
10. Ol sonday miyriban, sonıñday qatal.
11. Birde jaz k nindey k lip qaraġan,
12. Birde qar – boranlap, qapılıp atar.

13. “Analı jetim – zor” degen uġımdı
14. Bizge n resteley n sip etti ol.
15. Aş h m jalanayaq balalıġımdı
16. Tikenli soqbaqlardan aydap ötti ol.

17. H m şıġardı jaypawıtsız,  tkelek,
18. Qıyın h m qızıqlı jaslıq jolına.
19. “Maşaqatsız ańsat  mir k tpe” dep,
20. Bir hikmetli q lem berdi qolıma.

21. Jaqsı – jaman demey, usı jolımnan
22. Bizdi alıp keler taġdir k regen.
23. Sol q lemde t sirmesten qolımnan,
24. S rine – qabına j rip kelemen.

25. Kewil b lbilimdi mudam aş etip,
26. Sayrata – sayrata esten tandırdı.
27. Muhabbattıñ şarabına m s etip,
28. Ayrılıqtıñ otlarına jandırdı.

29. Bazda şadlıq bulaġınan işirip.
30. D wri – d wranlardı s rgizer bizge.
31. Bazda m s pirlik halġa t sirip,
32. K rmes islerdi de k rgizer bizge.

33. Ruhıyatım aydap ş l – b yabanġa,
34. Muñımdı samalġa şaġındıradı.
35. M kkar muhabbattıñ taxtı aldında
36. Tiz ş ktirip; oġan tabındıradı.

37. Bazda tuyıq k şelerge kirgizip,
38. H wlirtip,  were – sarsań eter ol.
39. Bazda tik şıñrawlı jarġa mingizip,
40. Bir waqta qutqarıp alıp keter ol...

Şadlıqtan “arkav”¹, gamdan “eris”²,
Dokuyormuş gibi her nefesimi.
Bazen coşku verir gibi ilham perisi,
Yazdıkları duygulandırır gönlü.

Bazen ruhu bitkin, yaġmurlu gün gibi,
Boyası boş çıkar yazdıklarınının.
Bazen baharda açılan g l gibi,
Döker zihnine lezzetli nurun.

Ben  z kaderime şaşar kalırım,
O  yle mihriban, öylesine sert.
Bazen yaz güneşi gibi gülüp bakar,
Bazen kar-boran olup, tersine akar.

“Babasızlık zor” denen duyguyu
Bize bebeklikte nasip etti o.
Aş ve yalın ayak  ocukluġumu
Dikenli sokaklarda geçirdi o.

Ve çıkardı engebeli, geçitli,
 etin ve ilginç gençlik yoluna.
“Meşakkatsiz, rahat  mir dileme.” deyip,
Bir hikmetli kalem verdi elime.

İyi kötü demez, bu yolumdan
Bizi alıp gelir kader, görürsün.
O kalemi düşürmeden elimden,
Zorluklarla yürüyerek gelirim.

Gönül b lb l m  daim a  bırakıp,
 tt re  tt re kendini kaybettiirdi.
Muhabbetin şarabıyla mest edip,
Ayrılıġın odlarında yandırdı.

Bazen ş dlik pınarından i irip,
Devri devranları sürdürür bize.
Bazen bir zavallı h le düşürüp,
Görülmez işleri gördürür bize.

Ruhum sürerek  ole, sahraya,
Sıkıntımı r zg rlara söyletti.
Hilek r muhabbetin tahtı önünde
Diz  okt r p; ona tapındırdı.

Bazen çıkmaz sokaklara girdirip,
İrkiltip  v re, bıkkın eder o.
Bazen dik derin yar’a çıkarıp,
Sonra da kurtarıp, alıp gider o...

¹ Arkav: Dokunan kumaşın enine atılan ipi

² Eris: Dokunan kumaşın boyuna atılan ipi

1. Men öz tağdirime qayıllı qalaman,
2. Ol esirker arzıw – ümitlerimdi.
3. Oğan tãn beremen, tãwbe qılaman
4. Arnap şükiranalıq mãwritlerimdi.

5. Äzel jazmışımda jazğan jol menen
6. Ol meni şarşamay alıp baradı.
7. Bilegimnen tutıp mıqlı qol menen,
8. Sãl şıgınsam, qayıtıp jolğa saladı.

9. Bile – bilseñ, añsat emes oğan da,
10. Kün kelgende esap berer oldağı.
11. Tik turıp bayanat jasar ol sonda,
12. “Kündelik dãpterin” aşıp qoldağı.

13. Tağdirim! Men sağan süyeymen arqa
14. Hãm sıylayman biyik inabatıñdı.
15. Tiliñ muki bolmay Täñirim aldıñda.
16. Jaqsı jasağaysañ bayanatıñdı.

17. Aytqaysañ sen sonda: Pãrwardıgarım!
18. Jazğanıñdı heş buljıtpay bejerdim.
19. Yalğanşınıñ bendeşilik bazarın
20. Aralatıp, bir bendeñdi äkeldim.

21. Sawap isler qıldı, miriwbet taptı,
22. Bilip – bilmey qılğan günası da köp.
23. Biraq insan degen ullı ataqtı
24. Begligin buzbastan alıp ötti” dep...

Hut ayı 1995-jıl.

25. MEN QORIQPAYMAN...

26. *(Universitette saylawşılar menen uşırasqanda oqılğan qosıq-)*
(Üniversitede seçmenler ile karşılaşınca okunan koşuk)

27. Men qorıqpayman, saylañ meyli saylamañ,
28. Mağan onşa ülken ümit baylamañ.
29. Mikrorayon podvalların qurğatıp,
30. Arağa suw beredi dep oylamañ.

31. Burın da deputat bolıp körgenmen;
32. Saylanarda men de wãde bergenmen.
33. Nakazlardı bejersem dep, aytısıp,
34. Talay esiklerdi süzip jürgenmen.

- Ben öz kaderime razı olurum,
O esirger arzu, ümitlerimi.
Ben ona uyarım, tövbe kılarım.
Verip şükranelik rızalığı.

- Ezel kaderimde yazdığı yolla
O beni yorulmadan alıp gidiyor.
Bileğimden tutup güçlü eliyle,
Biraz sapsam, dönüp yola salıyor.

- Bilebilsen, kolay değıl ona da,
Gün gelince hesap verir o dahi.
Dik durup beyanat verir o sonra,
“Günlük defterini” açıp eldeki.

- Kaderim! Ben sana dayarım arka
Ve sayarım büyük terbiyeni.
Dilin tutulmadan Tanrı’ mın önünde
Güzel vereceksin beyanatını.

- Söylersin sen sonra: Perverdigârım!
Yazdığımı hiç değıştirmeden yaptım.
Yalancının kölelik pazarını
Dolaşarak bir kulunu getirdim.

- Sevap işler yaptı, mürüvvet buldu,
Bilip bilmeden işlediğı günahı da çok.
Ama insan denen o ulu ismi
Beyliğın bozmadan alıp gitti.” der...

Mart ayı, 1995 yılı.

BEN KORKMUYORUM...

- Korkmuyorum, seçin ister seçmeyin
Bana çok büyük ümit bağlamayın.
“Mikrorayon” bodrumların kurutup,
İçine su verir diye düşünmeyin.

- Önce de mebus olup görmüştüm;
Seçilirken ben de söz vermiştim.
Emirleri becersem deyip, konuşup,
Nice kapıları süzip gitmiştim.

1. Bir gezde deputat bolıw mär edi,	Bir zaman mebus olmak amaçtı.
2. Jumısı az, dábdebesi zor edi.	İşleri az, debdebesi çok idi.
3. Kökiregiñde znaçokti köriwden,	Göğsünde rozeti gördüğünde,
4. Jabıq esikler de aşılar edi.	Kapalı kapılar da açılır idi.
5. Men aytpayman, saylañ dep ya saylamañ,	Ben demiyorum, seçin veya seçmeyin,
6. Wädeler köp ot joq jerge baylağan,	Vaatler çok yerine getirilmeyen,
7. Usı kisi un jawdırıp aspannan,	O kişi un yağdırıp gökyüzünden
8. Abat etip taslaydı dep oylamañ.	Abat edip bırakır diye düşünmeyin.
9. Qolında bar küşlilerden ayırmam;	Elinde gücü olanlardan farkım;
10. Mal aydamay, söz aydağan şayırman.	Hayvan sürmeyen, söz süren şairim.
11. Men deputat bolmasam da, xalıqtıñ	Ben bir mebus olmasam da, halkın
12. Jırın jırlap, xızmetine tayınman.	“Yır”ını anlatıp, hizmetine hazırım.
13. Xalıq isi uşın mendağı bel buwaman;	Halk işi için ben de çalışırım;
14. Hüjdan mülkin hadallıqqa juwaman.	Vicdan mülkünü helallikle yıkarım.
15. Men de sizdey el mäpi dep entelep,	Ben de siz gibi halk yararı diye atılıp,
16. On tolğatıp, toğız ıret tuwaman.	On sancı çekip, dokuz kez doğururum.
17. Qanekey bar bolsa mende kâramat,	Tamam, var olursa bende keramet,
18. Bolar edim el därtine dâramat.	Olur idim halk derdine ben destek.
19. Toñğanlardı demim menen jılıtıp,	Donanları nefesimle ısıtıp,
20. Sırqatlarğa berer edim şäpäät.	Hastalara verir idim şefaät.
21. Jıllı kiyip, balalar toq öskende,	İyi giyip, çocuklar tok büyüyende
22. Kempir – şallar qısınbay şay işkende,	Yaşlılar rahatça çay içende,
23. Dükanlardı arzan nanğa toltırıp,	Dükkânları ucuz ekmekle doldurup,
24. Gaz tartarem Qum awılğa, Qos kölge.	Gaz çekerim Qum Köy’e, Qos Göl’e
25. Berer edim, bolsa mende kâramat,	Verir idim olsa bende keramet,
26. Sawdagerge insap penen qanaat.	Tüccarlara insaf ile kanaat.
27. Bazar qatnasıǵı degen dâwirge	Pazar kalabalığı denen çağa
28. Barar jolda bolar bunday âlamat.	Varılan yolda olur böyle alamet.
29. Pulı joq banklerden biz boldıq ıǵır;	Pulsuz bankalardan biz olduk bezgin
30. Jurt aylıq alalmay bıǵır da bıǵır.	Halk aylık alamaz yığın, izdiham.
31. Kırttay Nökis tolıp ketti banklerge,	Küçücük Nökis dolup gitti bankalarla,
32. Xalıqta söz bar: suwsız japqa qos şıǵır...	Halkta söz var: Susuz kuyuya iki çıkırık...
33. Arba oñlı jürmey, at şappay atır,	Araba doğru gitmez, at da koşmuyor,
34. Dünya äspek bolıp, suw aqpay atır.	Malda kıtlık olmuş, su akıyor.
35. Bazar degen bäle menen, biz tüwe,	Pazar denen belanın, biz değil,
36. Prezidentler de til tappay atır.	Başkanlar da dilinden anlamıyor.

1. Qıyınşılıq barlıq jerdi gezbekte,
2. Bar emes tek qaraqalpaqta özbekte,
3. Dawıl tursa hämme qamıs teñseler,
4. Bar SNG bir kemede jüzbekte.

5. Sonıñ uşın minezimiz şurt bolıp;
6. Tüspeyik öz miyimizge qurt bolıp,
7. “Köp penen körgeñiñ ullı toy” degen,
8. Jetisip ketermiz tolı jurtt bolıp,

9. Men qorıqpayman saylanıwdan–saylawdan,
10. Kimniñ atı ozadı dep aydawdan,
11. Men qorqaman kömeşlerge kül tartıp,
12. Qara bastıñ märtebesin oylawdan;

13. Dünya häzir qas – qağımda özgergen,
14. Men qorqaman qurğaq wäde sözlerden,
15. Biziñ eldiñ tınış, tatıw birligin,
16. Künlep işi küygen jaman közlerden.

17. Jäne aytaman: basqalardan ayırmam,
18. Öziñizden yoş alğan bir şayırman,
19. Otı menen kirip sizdey xalıqtıñ,
20. Küli menen şığıwğa men tayınman.

Çetinlik, zorluk her yeri gezmekte,
Var değıl tek Karakalpak, Özbek’te,
Rüzgâr çıksa tüm kamışlar sallanır,
Tüm SNG bir gemide yüzmekte.

Onun için huyumuz aksi olup;
Düşmeyelim öz beynimize kurt olup
“Halk ile gördüğün ulu toy” denir,
Yetişip gideriz dolu yurt olup,

Ben korkmuyorum seçilmekten, seçmekten
Kimin adı öne geçer diye sürmekten,
Ben korkarım “kömeş”lere¹ kül çekip,
Kara başın mertebesin düşünmekten;

Dünya şimdi göz kırpınca değışmiş,
Ben korkarım kuru vaat sözlerden,
Bizim ilin rahat, dost birligini,
Kıskanıp içi yanan kötü gözlerden.

Yine söylüyorum: Başkalarından farkım,
Sizden ilham alan bir şairim,
Od’u ile girip siz gibi halkın,
Külü ile çıkmaya ben hazırım.

Dekabr 1994 jil

Aralık, 1994 yılı

¹ Kömeş: Küle gömülerek pişirilen şeyler

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İNCELEME

3.1. Şiirlerin Kısaca Muhtevası

Münâjat (Münacat)

Kitap “Münacat” adlı şiirle başlamaktadır. Sözlükte "gizlice konuşmak, fısıldaşmak" anlamına gelen münacat; kulun yüce Mevla'sına yalvarması, yakarması, dileklerini ona arz etmesi ve bağlılığını bildirmesi, onu övmesi demektir. Ayrıca Allah'ın af ve mağfiretini dilemeyi konu alan şiir ve düz yazılara da münacat denir. Bu tür yazılarda şair, Allah'ın kudret ve azameti karşısında kendi acizliğini ortaya koyar. Günahlarının bağışlanması için Allah'a yalvarır. Divan edebiyatı şairleri de “divan” adı verilen eserlerine tevhid ve münacatlarla başlarlardı. Şairimizin de böyle başlaması manidardır.

Şair bu şiirde zamanın nasıl bozulduğunu dile getirmektedir. İnsanlar yaşadıkları dönemin çeşitli dertleriyle kendinden geçmiş durumdadır. Akıl verecek kimse kalmamış; insafsızlık, yalan ve hile her tarafı kaplamıştır. İnsanlar para için imanlarını bile satacak hâle gelmiştir. Güçlüler kibir hastalığına yakalanıp acizlere zulmetmektedir. Kıymetsiz sözlere değer verilmeye başlanmıştır. Habil ve Kabil'le başlayan insanoğlunun kavgası sonucunda, savaşlarda birçok insan ölmüştür. Analar kaybettikleri evlatlarının arkasından ağlamıştır. Şair bu kadar kötü durum karşısında Allah'a umut bağlamakta ve ondan yardım dilemektedir. Savaş ve kavgaların son bulmasını, insanların kardeşçe yaşamasını arzu etmektedir. Savaş ve kavganın yerine pehlivanların güreşmesini, horozların dövüşmesini, koçların kafa vuruşmasını, yüreklerin sadece aşk ateşiyle yanmasını, atların savaş yerine sadece ödül için koşmasını istemektedir. Şaire göre dünya ancak o zaman yaşanacak bir yer hâline gelecektir.

Körsetken Râhâtli Küniñ Usı ma? (Göstereceğin güzel günün bu muydu?)

Şiir Mihail Gorbaçov'a hitaben yazılmıştır. Bu şiirde Mihail Gorbaçov, kötü yönetimi ve vaatlerini yerine getirmemesi yüzünden eleştirilmektedir.

Mihail Gorbaçov, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) son başkanıdır. Gorbaçov'un giriştiği siyasal alanda “glasnost” (açıklık) ile sosyal ve ekonomik alanda “perestroika” (yeniden yapılanma) atılımları Lenin sonrası Sovyet tarihinin en köklü reformlarıydı. Gorbaçov ülke içinde ilerleme sağlamak için dış ilişkilerde başarının zorunluluğuna inanıyordu. Askerî harcamalarda yapılacak kısıtlamayla sağlanacak kaynaklar sivil ekonomiye aktarılacaktı. Halka “yeni bir düzen, güzel bir yaşam” vaatlerinde bulunarak halkın desteğini aldı. 1987 içinde Gorbaçov ülkeyi dolaşarak perestroika ve glasnost atılımlarını anlatmaya ağırlık verdi. Devlet başkanlığı görevine getirilince alkol tüketimi ve yolsuzluklara karşı kampanya başlattı. Yönetici kadroların gençleşmesini, Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında uzun yıllar devam eden “soğuk savaş”ın bitmesini sağladı. Ayrıca Batı ve Doğu Almanya'yı birbirinden ayıran duvarın yıkılmasına destek verdi. Doğu Almanya; Sovyetler Birliği'nin kontrolünde sosyalist bir anlayışla yönetiliyordu. “Utanç duvarı” olarak adlandırılan duvarın yıkılması daha sonra sosyalist yönetimlerin bitişinin de simgesi oldu.

Dış siyasette ülkenin itibarı artsa da iç siyasette ekonomi alanında yapılan reformlara rağmen bir gelişme görülmemesinden dolayı Gorbaçov büyük tepkiler görmüştür. Şair İbrayım Yusupov da Almanya'daki duvarın yıkılmasını desteklediği, “soğuk savaş”ın bitmesini sağladığı, komünist düzenin baskıcı yönetimi karşısında halka kısmi düşünce özgürlüğü verdiği için Gorbaçov'u takdir etse de vaat ettiği güzel günleri gösteremediği için eleştirmektedir.

Şaire göre, Gorbaçov halka yenilik sözü verip halkın desteğini almıştır. Tüm yenilikçi söylemlerine rağmen eski düzeni devam ettirmiştir. Onun döneminde toplum ahlakî açıdan iyice bozulmuştur. Birlik ruhu kaybolup herkes birbirine düşman olmuştur. Halkın ekonomik sıkıntısı artmıştır. Başka ülkelerden maddî yardım istenmiştir. Rüşvet ve mafya yaygınlaşmıştır.

Ülkede görülen bu kadar sıkıntı üzerine bir grup, darbe girişiminde bulunmuştur. En büyük rakibi olarak bilinen Boris Yeltsin darbeye Gorbaçov'u destekleyerek darbenin kısa sürede bastırılmasına yardımcı olmuştur. Bu durum Yeltsin'in güçlenmesine, Gorbaçov'un gücünü kaybetmesine yol açmıştır. Gorbaçov istifa

edinceye kadar Yeltsin bu kötü yönetime destek vermiştir. Yeltsin başkan olduğunda aynı sıkıntılar artarak devam etmiştir. Şair bu yüzden Yeltsin'i de eleştirmektedir.

Bazar Yolında (Pazar Yolunda)

Şiir, Mart 1991'de yazılmıştır. 1991, dünya tarihi açısından önemli bir yıldır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla dünyada siyasî dengeler değişmiştir. Şair de bu şiirinde başta Gorbaçov dönemi olmak üzere Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girdiği son dönemlerin yaşam şartlarını ve toplumsal yapısını eleştirmektedir. Bu açıdan baktığımızda Gorbaçov'a hitaben yazılan ve bundan bir önceki şiir olan "Körsetken Râhâtli Küniñ Usı Ma?" (Göstereceğin Güzel Günün Bu Muydu?) adlı şiirin devamı olarak değerlendirilebilir.

Sovyetler Birliği 1917 yılında Bolşevik İhtilali ile kurulan, sosyalist anlayışla yönetilen 15 devletten oluşan bir birlikti. Bu devletlerin içinde Türk devletleri de vardı. Sovyetler Birliği bir dönem dünyanın en güçlü devletleri arasında yer aldı. Ancak sosyalist yönetim özellikle son dönemlerinde halkın ihtiyaçlarına karşılık veremez hâle geldi. Ekonomik sıkıntılar ve yanlış yönetim bu birliğin dağılmasında en önemli etken oldu.

Son devlet başkanı Gorbaçov sosyalizmin karşılaştığı tıkanıklıkları aşmak, gelişmeye ayak bağı olan eski düşünce ve kalıpları kırmak, her alanda atılımlar gerçekleştirerek çağdaş koşullarda sosyalizmi daha da ilerletmek için ekonomik ve siyasî alanda reformlar yapsa da bunlar yeterli olmadı. Sovyetler Birliği 1991 yılında dağıldı.

Şair bu şiirinde Sovyetler Birliği yönetimi altındayken toplumda görülen bozulmayı eleştirmektedir. İnsanlar Allah'ı unutmuş, birlik bozulmuş, siyasetçiler vaatlerle halkı kandırıp küçümsemiştir. Halk ekonomik sıkıntılar içinde yaşamaktadır. Paranın değeri artmıştır. Ticaret durma noktasına gelmiştir. Şair bu olumsuzlukları saydıktan sonra Gorbaçov'un 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin "serbest piyasa" ekonomisine geçeceğini açıklamasıyla ülkede yaşanabilecek sıkıntıları da dile getirmektedir.

Serbest piyasa ekonomisi, kuralların büyük çoğunluğunun, hükümet yerine bireyler tarafından belirlendiği bir ekonomik sistemdir. Ürün fiyatını satıcı ile alıcı

anlaşarak belirler. Üretilen ürünün ve fiyatının belirlenmesinde arz ve talep durumu dikkate alınır. Devlet bu ekonomik sistemde sadece aldatmaya, zorlamaya ve anlaşmazlık durumunda kavgaya müdahale eder. Vergi toplayarak sistemin kontrolörlüğünü yapar. Bu yönetim şekline geçileceğinin açıklanması aynı zamanda sosyalist anlayışın bitişinin de habercisi olmuştur.

Şair, serbest piyasa ekonomisinde işlerinin çok zor olduğunu, gelişmiş ülkelerle yarışta zorlanacaklarını dile getirir. Bu pazarda kalitesiz malların yeri yoktur. Bilimsel gelişmeler takip edilerek bu pazarda başarılı olunabilir. İşini hakkıyla yapanlar zengin olabilir.

Karakalpak toprakları hayvancılık ve tarım yapmaya uygundur. Mermer çıkarılmaktadır. Bunlar satılarak zengin olunabilecektir. Artık herkes kendisi için çalışacaktır. Ancak yeni düzenin sıkıntılarını da unutmamak gerekir. Bankazede olmak bu sıkıntılardan biridir. Tembelleğe bu pazarda yer yoktur. Yeni düzeni istemeyen yöneticiler Aral Gölü'nü besleyen nehirlerin önünü kesmiştir. Mafya ve sahtekârlar bu pazarda yerini almıştır. Şair “Her şeye rağmen artık geriye dönmek de olmaz.” diyerek bu pazarın bereketli olmasını diler.

Korruptsiya (Çürüme)

Şiirin konusu “rüşvet”tir. Sözlükte rüşvet, “yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar” şeklinde tanımlanır. Rüşvet, bürokratik zorluklarla karşılaşan kişinin ilk başvurduğu yoldur. Bu yüzden siyasi düzenin ve ahlak anlayışının bozulduğunun da en belirgin göstergesidir.

Şair toplumda bir yara hâline gelmiş olan rüşveti, toplumsal duyarlılıkla eleştirir. Toplumda rüşvet alıp vermek öyle bir hâle gelmiştir ki, artık normal bir durum olarak değerlendirilmektedir. Rüşvet vermeyen insan işlerini halledemez olmuştur. Rüşvet alıp, kısa yoldan zengin olmak isteyen kişi de bilerek işi yokuşa sürmektedir. Bu yüzden halk arasında rüşvet vermenin bir zorunluluk olduğu kanısı hâkim olmuştur. Şair bunu şiirinde şöyle dile getirir:

“Vermeyenler kalıverir,
Bilmeyenler gidiverir,
Bilen insan rüşvet verir,
Diye halk naklediyormuş.”

Ayrıca rüşvet alan ve veren insanlar bu durumdan vicdanen rahatsız olmamaktadır. Hatta bazıları nasıl rüşvet verdiklerini, işlerinin nasıl hemen hallolduğunu övüne övüne anlatır.

“Evine vardığın deyip,
Ne kadar verdiğin deyip,
İşinin bittiğin deyip
Yarın kendi yayar imiş.”

Rüşvet alanlar bunun haram olmadığını da söyler. Rüşvetle zengin olup kendilerine ve çocuklarına bir sürü mal mülk alırlar. Şair bu durumun böyle devam etmeyeceğini, sonunda başlarına bir bela geleceğini söyleyerek, rüşvetin kötü bir şey olduğunu anlatmaya çalışır.

“Haram değil diye alıp,
En nihayet varıp varıp,
Fazla malı göz çıkarıp,
Bir belaya çatıyor imiş.”

Közime Bir Äjep Zaman Köriner (Gözüme Bir Acayip Zaman Görünür)

Şiir Eylül 1992’de Törtküllü Abdullah Bekçanov’a hitaben yazılmıştır. Şiirin başından sonuna kadar Abdullah Bekçanov’la konuşuyormuş gibi bir anlatım görülür. Şair, “Bu sözümü fehm eyle, aziz kardeşim” diye seslenerek Bekçanov’a olan sevgisini, aralarındaki yakınlığı ve muhabbeti dile getirmektedir. Törtkül’ün güzelliklerinden bahsetmektedir. Törtkül’ün kızlarını huri ve periye benzetir. Törtkül’ün bağlarında yaptığı dost sohbetlerini kendisine ilham kaynağı olarak görür. Halkının konukseverliğinden, vatanseverliğinden, yiğit ve bilge insanlarından övgüyle söz eder. Törtkül ile Şımbay, Karakalpakistan için çok önemlidir. Şair onlarsız vatan toprağı düşünemez. Dünyayı yalan, kötülük kaplasa da Törtkül’ün insanları ahlakî açıdan kendilerini korumuşlardır.

Şair, şiirin sonunda Abdullah Bekçanov'a tekrar seslenir. Vicdanı arabaya benzetir. Şaire göre herkes vicdan arabasını doğru sürerse dünya düzelecektir. İnsanların kardeşçe yaşayacağı güzel günler gelecektir.

Begliğîndi Buzba Sen (Beyliğini Bozma Sen)

Bu şiir incelediğimiz şiir kitabına ismini vermiştir. Şair “Beyliğini bozma sen” diyerek Karakalpak halkına seslenir. Şiirde Karakalpak halkının güzel yönlerinden övgüyle söz eder. Karakalpak halkı temiz kalplidir. Gözleri ıslıl ıslıl parlar. Şairin deyimiyle gönlü meydan gibi geniştir. Tarihinde sayısız sıkıntılar yaşamıştır. Sabır ve güzel günlerin ümidiyle mücadele edip sıkıntıların üstesinden gelmiştir.

“Heş qaşan sen heş kimniñ
Bolmağansañ erkesi.
Hämme sennen ülkensip,
Güjireyter eñsesin.”

“Hiçbir zaman kimsenin
Olmamışsın ‘nazlı’sı,
Herkes sana büyüklenip,
Kabartır ensesini.”

mısralarında şairin de söylediği gibi Karakalpak halkı nazlı bir çocuk gibi korunup, şımartılmamıştır. Hep küçümsenmiş, zayıf görülmüştür. Diğer devletler kendi aralarında anlaşamayıp tartışırken, şair bugüne kadar rahat yüzü görmeyen Karakalpak halkından beyliğini bozmamasını ister.

1960’lı yıllarda Sovyet yönetimi tarafından Özbekistan ve Kazakistan’dan bölgelerindeki pamuk üretimini artırmaları istenmiştir. Başkalarının sözü dinlenmiş, pamuk üretimini artırmak amacıyla Aral’a dökülen Amuderya (Ceyhun) ve Sirderya (Seyhun) suları hoyratça kullanılmıştır. Bunun sonucunda Aral’ın suyu azalmış, çevre felaketi yaşanmıştır. Bu yüzden şair Karakalpakların akıllı davranıp başkalarının sözlerine güvenmemesini ister.

Tarımı, hayvancılığı çok iyi bilen ve çalışkan bir halk olan Karakalpakların efendiliği şimdiye kadar âcizlik, zayıflık olarak görülmüştür. Şair dünyada olup biten bir sürü olumsuzluğa, savaşlara, ahlakî bozulmalara rağmen halkının beyliğini bozmasını istemez. Ancak utangaçlığı bırakıp artık gerçek gücünü de herkese gösterme zamanı gelmiştir. Karakalpaklar, gücünü kendilerinden almalıdır.

Payğambar Jasındağı Adamğa (Peygamber Yaşındaki Adama)

Şiir 1991 yılında yazılmıştır. Şair 1929 doğumlu olduğu için bu şiiri yazdığında 63 yaşındadır. Bu açıdan şiirin ismi değerlendirildiğinde İbrayım Yusupov, Hz. Muhammed'in vefat ettiği yaşta bu şiiri yazmıştır.

Şair 63 yaş bir dönüm noktası olarak görür. İnsan gençlik çağında sahip olduğu güç ile canının istediği şeyleri doğru yanlış demeden hesapsızca yapmak ister. Ölümü aklına bile getirmez. Yaşlandığında ise işler tersine döner. Gücü azalır, çeşitli hastalıklar ortaya çıkar. Ölümü düşünmeye başlar. Geçmişte yaptığı hatalardan dersler çıkarır. Tecrübeleri ile bilge insan hâline gelir. Artık yaşına uymayan, çocuksu davranışlar sergileyemez. Feraset kemerini takmış biri olarak aksi huyluluk, yalan söylemek, kendini beğenmek, hile yapmak ona yakışmaz.

Yaşlılık teslimiyettir. İnsanın kendisiyle hesaplaşmasıdır. Bu hesaplaşmadan pişmanlık çıkmazsa, yine bildiğini yapmak isterse hem bu dünyada hem ahirette o kişinin işi zordur. İnsanın en azından yaşlılığın verdiği dinginlikle davranışlarını kontrol etmesi, nefesine uymaması gerekir. Şairin deyimiyle “iyilik ocağı”nı yakıp tövbe etmek gerekir.

Hız. Muhammed'in vefat ettiği yaşa geldiğinde şair, bu söylediği şeyleri kendisi yapmakta ve başkalarına da örnek olmaktadır. Peygamberlerin bile ölümsüz olmadığını insanlara hatırlatmaktadır.

Oñbağırlar, Sattılar Seni (Onmasınlar, Sattılar Seni)

Bu şiir Aral Gölü'ne hitaben yazılmıştır. Aral Gölü önceden yüzölçümüyle Asya'nın ikinci, dünyanın dördüncü büyük gölüydü. Sovyet yönetimi tarafından 1960'lı yıllarda Özbekistan ve Kazakistan'dan pamuk üretimini artırması istenince, bu gölü besleyen Seyhun ve Ceyhun nehirlerinin suyu tarlalara yönlendirildi. Aral Gölü aşırı sulamanın ve sıcakların etkisiyle eski yüzölçümünün %10'una kadar geriledi. 1989 yılında göl kuraklıktan ikiye bölündü, Büyük Göl ve Küçük Göl olarak adlandırıldı. Tatlı su kaynakları ile beslenemediği için suyun tuzluluk oranı arttı. Göl ve çevresinin dengesi bozuldu. Birçok tatlı su balığı türü yok oldu. Halkın geçim kaynakları da bu durumdan olumsuz etkilendi, ekonomik sıkıntılar görüldü. 2010 yılına gelindiğinde gölün çekildiği alanda tuzlu kum tabakalarıyla kaplı, dünyanın en genç çölü “Aralkum”

oluştı. Rüzgârla uçuşan tonlarca tuzlu kum, bölgeyi olumsuz etkiledi. Aral Gölü havzasındaki çevre felaketi sonucunda halk arasında çeşitli hastalıklar yaygınlaştı, bebek ölümlerinde artış oldu. Halkın bir bölümü ülkenin diğer bölgelerine göç etmek zorunda kaldı.

Aral Gölü'ndeki kuraklığa ve çevre felaketine çözüm olarak "Hazar'ı Aral'a Birleştirme Projesi" üzerinde çalışıldı. Bu projeye göre, Obi ırmağının suları Aral'a akıtılarak, Aral Gölü ile Hazar Denizi bir kanalla birleştirilmek istendi. Bu çalışmalar da bir sonuç vermedi.

Aral, şair için "hayat" demektir. Aral'ın hayat olduğunu, yerini bıraktığı çölden anlamak mümkündür. Su" hayatın; "çöl" ölümün simgesidir. Bir zamanlar sularla kaplı olan, onlarca canlı türüne ev sahipliği yapan Aral, kuruyunca kilometrelerce büyüklükte bir çöl meydana gelmiştir. Çölde, bir zamanlar balıkçıların kullandığı, şimdi ise kum denizine demir atmış, çürümeyi bekleyen teknelerle, başıboş gezinen develerden başka bir şey kalmamıştır. Kendilerine hayat veren Aral'ı kaybeden halk geçim kaynağından da olmuştur.

Şair Aral'a seslenerek suçlunun kendileri değil, yöneticiler olduğunu söyler. Yöneticiler defalarca Aral'ı eski hâline getirmeye söz verseler de sözlerinin arkasında durmamışlardır. Bu yüzden şair onlara beddua eder.

Aral'dan özür dileyen, kendilerine kızmamasını isteyen şair "Aral, Aral!" diye seslenir. Eski güzel günlerin hayali ve tekrar yaşanma ümidi ile Aral'ı geri çağıran bir ruh hâli içindedir.

Hağla, Ämiwim! (Çağla Amiv'im!)

Şair bu şiirinde eskiden Ceyhun adıyla bilinen "Amuderya" ırmağına seslenmiştir. "Amiv", Amuderya ırmağının kısaltmasıdır. Aral Gölü'nü besleyen bir ırmak olduğu için "Oñbağırlar, Sattılar Seni" (Onmasınlar, Sattılar Seni) şiiri ile ilişkili düşünmek gerekir. Amiv ırmağı ve Aral Gölü bir bütündür. Biri olmazsa diğeri de olmaz. Bu yüzden şair, kitabında bu iki şiirin arka arkaya gelmesine dikkat etmiştir.

Amiv ırmağı şairimiz için sıradan bir ırmak değil; düşlerin, bereketin, canlılığın, ölümsüzlüğün ve coşkunluğun adıdır. Amiv bu zenginlikleriyle hayatın ta kendisidir.

Ne zaman yanına uğransa huzur bulunan bir dosttur. Şairin hayalleri bile, dönerek akıp giden bu sulara tutunur ve Amiv’le sonsuzluğa uzanır.

Amiv “rızk kazanı”dır, berekettir. Binbir çeşit canlısıyla, etrafındaki yeşil ve genç ormanları ile Süleyman peygamberin mülkü gibi bol hazineli bir ırmaktır.

Şair zaman zaman “Çağla, çağla Amiv” diye gür bir ses tonuyla hitap ederken adeta Amiv ırmağıyla bir olur, bütünleşir, onunla birlikte çağlar. Bu yüzden Amiv’in sularının durulmasını, akıntısının azalmasını hiçbir zaman istemez. Devrinin insanları gibi gönlü kırgın, dargın olmak yerine tüm heybetiyle “Ben buradayım, ben yaşamım” dercesine coşkuyla akmasını ister. Çünkü aksi zamana, insanlara bir boyun eğiştir. Şair ilham aldığı ırmağa bunu yakıştıramaz.

Jarqılıq, Nawrızdın Bayramı Keldi (Ne Mutlu, Nevruzun Bayramı Geldi)

İbrayım Yusupov 1991 yılının Mart ayında kaleme aldığı bu şiirinde gece ile gündüzün eşitlendiği, tabiatın uyanıp canlandığı nevrüz bayramını ve onun beraberinde getirdiği sevinci dile getirir.

Şaire göre nevrüz; yüreklere mutluluk ışığını doldururken, cihanı da güneşin parlayan ışıklarıyla aydınlatır. Güneş, artık gülümseyen yüzünü insanlığa gösterir ve sıcaklığıyla hem havayı hem de gönülleri ısıtır. Toprak bağrında sakladığı tüm hazineyi paylaşmak istercesine çiftçiyi çağırır.

Nevruz; uzun bir bekleyişin ardından gelen, herkesin katıldığı bir şölendir. Hısım akraba, naz eden genç kızlar, civanmert delikanlılar bir aradadır. Salıncaklar kurulur. Sofralar çeşitli yemeklerle süslenir. İnsanoğlu tabiatla beraber coşar. Her gün kavga edilen bu dünyada nevrüzle birlikte ne savaş ne küslük kalır. Bu bayram gününde herkes kardeştir. Kimse kimsenin yabancı, düşmanı değildir. Şairin de dediği gibi nevrüz, gönül tozunu yıkayıp yerine güzel ümitler bırakan “dostluk mülkünün sultanı”dır.

Allah’ın lütfü, ihsanı, merhametinin nuru gönülleri tutuştururken; şanlı ve büyük bu Müslüman iline bahar gelir.

Mustaqilliq Maydaninan Ötkende (Bağımsızlık Meydanı'ndan Geçerken)

İbrayım Yusupov “Bağımsızlık Meydanı'ndan Geçerken” adlı şiirini Özbekistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından yaklaşık bir yıl sonra 22 Ağustos 1992'de Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te yazmıştır.

Bağımsızlık Meydanı, Özbekistan'ın en ünlü meydanıdır. İsminden de anlaşılacağı gibi bağımsızlığın sembolüdür.

Özbek halkının tarihî mücadelesinin haklı sonucu olan “bağımsızlık” üzerine yazılmış bu şiirde İbrayım Yusupov, Bağımsızlık Meydanı'nda âdeta tarihî bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk daha ilk adımda şairin millî ve manevî duygularını öylesine büyük bir coşku ile harekete geçirir ki şair, Amiv olup akmak, bağımsızlık mücadelesinde payı olan büyüklerinin yakasına gönül bahçesinden bir gül koparıp takmak ister.

Nevâî, Berdak, Babür gibi söz ustaları yazdıkları şiir ve destanlarla seslerini duyurabilmiş, amaçlarına ulaşabilmiş midir? Atalarının ruhu tek tek aklından geçer, İbrayım Yusupov'un. Akmal, Allayar gibi destan kahramanlarına atıfta bulunan şaire “Bağımsızlık Meydanı”, düşmanın amansızlığı ve acımasızlığı karşısında atalarının verdiği onurlu mücadeleyi hatırlatır.

Senin ruhun mertlik, bilgelik dolu diyerek seslenen Yusupov, Özbek halkının büyük insanlığının bir gün mutlaka vücut bulacağını ve cihan kürsüsünden tüm dünyaya haykıracağını söyler.

Çölleşen Aral Gölü merhamet suyuyla dolarken şair ilham duygusuyla coşar. Bağımsızlık Meydanı'nda ilerlerken hoş bir rüzgâr da ona eşlik eder.

İbrayım Yusupov için Özbekistan “doğunun Şolpanı” yani doğunun parlayan Çoban Yıldızı'dır. Özbekistan çok zorlu, çetin yollardan geçmiş; ama sonunda özgürlüğüne kavuşmuştur. Bundan sonra Özbek halkına karanlık çok uzaktır. Çünkü talih güneşi hep onunladır artık. Aynı kanı taşıyan kardeş halklarla el ele verip, gururla karakalpağını giyip bu ulu yolda yürümektedir.

Men Taşkenti Sağınaman Körmesem (Ben Taşkent'i  zlerim Görmesem)

İbrayım Yusupov'un Özbekistan'da gerçekleştiren Karakalpak medeniyet günlerinin açılış töreninde 25 Ocak 1993 yılında okuduğu bir Şiirdir.

Şair bu Şiirinde daha ilk mısradan başlayarak Taşkent'le arasındaki g cl  bağa vurgu yapar. Taşkent, İbrayım Yusupov için alelade bir kent değil; gençliğinden itibaren tüm yaşamına nüfuz eden, ruhunun bir parçası olan kenttir.

Güzelim bahçeleriyle, orada konaklayan hoş sesli b lb lleriyle ve ulu çınarlarının gölgesindeki dost sohbetleriyle vazgeçilmezdir Taşkent. Onu göremeyince bir sevgilinin hasretini çeker gibi içini ateş kaplar Şairin. Bahar, yaz, kiş ya da göz mevsimi demeden Şairin tüm yolları Taşkent'ten geçer.

Yusupov Taşkent'te kendisini dost meclislerine kabul eden Aybek, Ğafur, Mirtemir gibi üstadlarından dua ve feyiz almıştır. Bu sayede Şairlikte çok mertebe kazanmıştır. Taşkent, Şairlik okuludur onun için. Bu topraklarda ses bulan ezgilerle beslenmiş; ayhanelerinde aşk Őarabı niyetine içtiği çayla, ettiği dost sohbetleriyle kendinden geçmiştir. Şirin dilli  zbek Şairlerin gazelleriyle ruhunu doyururken, kendi Őiirlerine de aldığı ilhamla can vermiştir.

Şair için Taşkent, "Kaknüs"e benzer. "Kaknüs"  l m vakti yaklaştığında gagasında bulunan bir sürü delikten güzel nağmeler çıkarırken, kanatlarını hızla çırparak oluşturduğu kıvılcımlarla topladığı çalı çırpıyı tutuşturup, kendini yakan ve küllerinden yeniden doğan mitolojik bir kuştur. Bu açıdan Taşkent tüm güzellikleriyle asla yok olmayacak, her defasında küllerinden yeniden doğacak bir Şehirdir.

Yusupov'a göre Taşkent'in insanları da bir başkadır. Ruhları okyanuslar gibi derindir. Onların ağızlarından çıkan güzel bir söz, Şairlerin sözünden bile üstündür.  b-ı hayat gibi olan dualı dilleri zengin bir ilim dilidir. Nev f, Babür gibi söz ustaları yazdıkları eserlerle bu dilin güzelliklerini tüm dünyaya göstermiştir.

Taşkent'in yaşadığı zor günler ve yoksulluk elbet bir gün son bulacak, zaman çaresiz sanılan dertlere derman olacaktır.  zbek halkına umut aşılamaktan vazgeçmeyen Şair, aydınlık geleceğe atılan her adımın çok geçmeden meyvesini vereceğini müjdeler.

İşte, tüm bu sebeplerden dolayı İbrayım Yusupov bütünleştiği, aşkla bağlandığı Taşkent'i görmeden edemez. Görmeyince de özlemin ağlarına takılmaktan kendisini kurtaramaz.

Közlerimniñ Ağı-Qarası Qızlar (Gözlerimin Akı Karası Kızlar)

İbrayım Yusupov 1992'de yazdığı bu şiirini Karakalpak kızlarına ithaf etmiştir.

“Karakalpak edebiyatında kadın, iki şekilde ve iki konumda karşımıza çıkar: 1. Kahraman, fedakâr, asıl konumda, 2. Mazlum, ezilmiş ve erkeklerin (erkek egemen toplumun) egemenliği altında kalmış konumda. Kadın ve kızların bu ikinci konumuna Karakalpak edebiyatçıları, düşünürleri ve öncüleri de razı olmaz ve âdeta onları bu durumlarından kurtarabilmek için kalemleriyle, fikirleriyle mücadele verirler, kadın ve kızları bir nevi isyana davet ederler. Kadın ve kızların ezilmişliğine rıza göstermeyen bu tavır, kadını olması gereken yere yüceltmeyi hedefleyen, kadına değer veren bir anlayışın tezahürüdür elbette.” (Uygur, 2003: 252)

Karakalpak edebiyatında kadına verilen değeri, bu şiirin daha ilk mısrasında görmek mümkündür. Ayrıca şair “Biriniz kızım, biriniz kardeşim...” derken hiçbirinin diğerinden farklı ve üstün olmadığını da dile getirir. Bunu “gözümün akı karası kızlar...” mısrasında da görmek mümkündür. Çünkü göz, akı ve karası ile bir bütündür. Aynı zamanda göz, karanlıktan aydınlığa açılan bir penceredir.

Şair için dünyanın rengi, ışığı, tadıdır kızlar. Gül ekmeyi bırakan Karakalpak illerini süsleyen lâledir. Ağlamakla, inlemekle, hüznlerle geçen bir ömrün neşesi, sevincidir. Havva anamızla başlayan varlığını Fatma anamızdan aldığı terbiyle tamamlayan, ay yüzünde ışıltılı yıldızların konakladığı kızlar, âşıkların gönlünde parlayan bir güneştir. Leylalar, Züleyhalar ve daha nice namlı güzellerle eş değerdedir. Muhabbetin kaynağı, destanların başkahramanıdır.

“Arıvhan ve Akçolpan” eskiden savaşlarda düşmana saldırırken kullanılan kelimelerdir.

“Kamal Mambetov’un bildirdiğine göre; Karakalpak’ın Konrat boyuna giren Müyten kavminin, damgası “yaba”, sembolü de *Akçolpan* yıldızıdır. Müytenlerin savaşta “*Akçolpan*” diye bağırması anneye saygıdan, hürmetten çıkmıştır. Bunun için de Müytenler tarihinde kız ve kadınlar önemli yer işgal ederler.” (Uygur, 2003: 259)

Güzellikleriyle gözleri kamaştıran, başları döndüren Karakalpak kızlarına nasihat etmeyi de unutmaz şair. Onlara eskiyi, yerinde saymayı, yakıştıramaz. Aksine zamanı belirleyen, akrep ve yelkovanla aynı yönde ilerleyen; ancak edep ve erkân

yolundan da ayrılmayan kızlardır şairin düşlediği. “Özgür yaşamın çağı geldi.” diyerek geçmişle tüm bağları koparmayı, kendi benliğini, inancını, değerlerini unutmayı reddeder şair. Bahar gülü tazeliğindeki ve inceliğindeki kızların güzelliğini, bir bilmece gibi saklamasını ister. Çünkü değerli olan şey korunur. Ne göze çekilen sürmeler, yüze bırakılan zülüfler ne de boyalı tırnaklar, yüksek topuklardır kızlara değer katan; asıl değer baştadır, akıldadır.

Kızlardan başka ulusları örnek almak yerine kendi kültürüne, ana diline, edebiyatına, törelerine, değer yargılarına ve tarihine sahip çıkan bireyler olmalarını telkin eder. Çünkü atalarının asırlar boyu büyük mücadelelerle meydana getirdiği kültür ve medeniyet mirasını, tarihini yok sayanlar, eskiyi beğenmeyip yenilik arayışına girenler bu koca ummanda bir görünüp bir kaybolan köpükler gibi kısa ömürlü olurlar.

Elbet zaman denen mefhum durağan değildir, istesek de olmayacaktır. Olağan döngüsü içinde var olan her şeyi kendisiyle birlikte değişime zorlayacaktır. Ancak aradan geçen onca zamanın ve farklılaşan günlerin ardından değişmeyecek tek şey, Karakalpak kızlarının güzel yönleri olacaktır.

Yad Eter Sizdi (Yad Eder Sizi)

“Yad Eter Sizi” adlı şiir 1959-1983 yılları arasında görev yapan Özbekistan’ın eski Cumhurbaşkanı Şeref Raşidov’un anısına yapılan Jizzak’taki anıtının açılış töreninde okunmuştur.

Şeref Raşidov, Özbek halkı için dün ve bugünü birbirinden ayıran kalın bir çizgidir. Mücadeleci ruhlu bir lider, cesaret timsali yılmaz bir savaşçıdır. Yaptıklarıyla kendisini ve Özbek halkını geleceğe taşımış bir kahramandır.

Raşidov Özbek ulusuna ellerinden alınıp unutturulmaya çalışılan özünü, ruhunu, maneviyatını hediye eder. Bu yüzden bugün sesi az da olsa kubbelerden, yüce minarelerden yükselen o ulvi ses, Raşidov’u hatırlatır.

Şair Sovyet yönetimini kara bir kuşa benzetir. Bu uğursuz kara kuş Özbek halkı üzerine karanlık gölgesini düşürdüğü vakit Moskova’ya Özbek halkının sesini duyuran, rahat bir nefes almasını sağlayan, “Taşkent ruhunu” tüm cihana yayan Şeref Raşidov’dur. Raşidov, Özbek halkı için çarelerin tükendiği an gelen umuttur.

Altın bir beşiğe benzeyen Jizzak Çölü'nden bereketli Semerkant, Harezm ve Karakalpak illerine kadar şairin deyimiyle “göze çekilen bir sürme” gibi hep onun izleri vardır. Onun övgüye değer vasıfları saymakla bitmez. O yerine göre bir alim, bir bilgin, bir çiftçidir. Hangi surete bürünürse bürünsün beyliğini bozmayan bir sultandır. Onun sözleri de altınla kaplanacak değerdedir. Raşidov öylesine yücedir ki şairin gözünde; “Onun için söylenen kötü sözler daha ona ulaşmadan döner gelir, sahibini bulur.” der. Kıymet bilir Özbek halkının bu kahramanını daima hürmetle anacağını dile getirir.

Bul Qalanıñ Köşesinen Jürgende (Bu Şehrin Sokaklarında Yürürken)

İbrayım Yusupov bu şiiri Karakalpakistan'ın başkenti Nökis'in 60. yılı anısına Kasım 1992'de yazmıştır.

Şair için Nökis sıradan bir şehir değildir. Anılarıyla, yaşadığı sıkıntılarla harmanlaşmış bir yerdir. Şehrin sokaklarında attığı her adımla şair âdeta geçmişine biraz daha yaklaşır. Gençliği burada geçen şaire her şey öyle tanıdık ki; sorsalar hangi evi kimin yaptığını, hangi ağacın ne yanda olduğunu, baharda kaç yaprak açtığını ve pek çok ayrıntıyı bir çırpıda söyleyebilir.

Yusupov için Nökis hayatın tadıdır. Adını duymak bile yüreğini özlemle doldurmaya yeter. Bu koca dünyada yolu nereye düşse sevdiği şehri arar gözleri. Çünkü Nökis'in yeryüzünde bir eşi daha yoktur. O, modern dünyada insanların birbirine yabancılaştığı ve giderek yalnızlaştığı şehirlerden değildir.

Şehirler ve içinde yaşayan insanlar zamanla birbirine benzer. Nökis ne kadar eşsiz bir şehirse, Nökis halkı da öyledir. Boş oturmayı sevmeyen, eğlenmek yerine çalışmayı, üretmeyi seçen bir halktır.

Fabrikalardan havası kirlenen, insanların hava yerine duman yuttuğu nice şehir vardır. Nökis'in de başında benzer bir bela vardır. Susuzluktan çöle dönen Aral Gölü'nün tuzlu kumları rüzgârlarla kilometrelerce uzaklara taşınmış, bu durum Nökis'in de havasının bozulmasına neden olmuştur.

Nökis gün geçtikçe büyüyen, gelişen bir şehirdir. Çevresinde bulunan Tahiyatas ve Hoceli şehirleri ile neredeyse yakında birleşip büyük bir şehir olacaktır. Bu şehrin şairimiz için anlamı da, değeri de büyüktür. Sokaklarına toprak; ona genç şehir demeyi

yakıştıramaz şair. “Değişmem dolar serip koysa da / Paris, Londra, Vaşington, Moskova’ya” dizeleriyle değerini ifade eder.

“Ah Nökis’im” diyerek candan aziz bir sevgiliye seslenen şair, Nökis’in güzelliklerini saymakla bitiremez.

“Ah Nökis’im, sen bitmeyen destan gibisin,
Penceremden tанда giren nur gibisin.
Her toyunu başkanlar kutlayıp,
Dünya durana dek yaşayacaksın.” sen der.

Toylarınız Zawqı Sapalı Bolsın (Toylarınız Zevk u Safâlı Olsun)

Bu şiir şair tarafından Karakalpakistan’ın Şımbay şehrinde okunmuştur. Şımbay, Nökis şehrine 60 km uzaklıktadır. İbrayım Yusupov için bu şehrin anlamı büyüktür. Çünkü kendi deyimiyle “göbekten kan damlayan vatan yeri” yani doğduğu topraktır.

Şair şiirine Kegeyli’den at sulayan yiğitlere seslenerek başlar. Memleketinin güzelliklerinden bahseder. Tüm şiir boyunca memleketi ve halkı için söylediği iyi dilek ve dualar şairin mısralarından eksik olmaz.

Şair dünyaya geldiği Şımbay’ı her şeyiyle karşılıksız sever. Orada talih güllerinin hep açılmasını, hoş kokulu “jupar” bitkisinin eksik olmamasını ister. Dört bir yanı çevreleyen o güzelim beldeleriyle ve iyi cins koşum atlarıyla Karakalpakistan’ın parlayan yıldızı olan Şımbay’ın hep en tepede olmasını diler. Her geçen gün bereketinin, kazancının artması, “ak altın” (pamuk) ve “sarı altın” (buğday) ile zenginleşmesi, sularının parlak olması ve göllerinin verimli topraklarla çevrenmesi yine Yusupov’un dilekleri arasındadır.

Şaire göre bir başka gerçek daha vardır ki o da dünyanın hiçbir yerinde böyle güzel bir yurdun olmadığıdır. Varsa eğer (şair açısından olmadığı aşikârdır) onun talihi de Şımbay gibi olsun, der. Elbet şairimiz de bilir, bunca güzelliğe ulaşmanın yolu çalışmaktır. Halk mutlu olmadan yöneticilere rahat yoktur. Böyle düşünmesinde Karakalpak şairi Berdak’ın etkisi büyüktür. Çünkü Berdak’ın,

“Jigit bolsañ arısladay tuwılğan,
Udayına xızmet etkil xalıq uşın,”

mısralarını kendisine vasiyet olarak kabul etmiştir. Berdak için de, Yusupov için de yiğitliğin ölçütü halka hizmet etmektir.

Şairin doğduğu vatan topraklarının dillere destan olmuş güzelleri de çoktur. Şiirinde onlara seslenerek “Aşıklarınız olan koç yiğitler size vefalı olsun, kıymetiniz bilinsin, güzelliğiniz solmasın.” der.

Nil’in suyu nasıl eskisi gibi saf ve berrak değilse, zaman da öyledir. Nil’in suları gibi bulanıktır artık yaşam. İçinde her türlü kötülük, pislik çoğalarak akmaktadır. Böyle bir zamanda asıl önemlisi, uyanık olmak ve zihinleri berrak tutabilmektir.

Halkın üzerine kara bulutlar çökmüş, insanlar zorda ve tehlike kapıdaiken, yarının neler getireceğinden habersizdir kul. Yusupov böyle anlarda insanların yüreklerini ferah tutmalarını ve iyimserlikle birbirlerine destek olmalarını ister.

Kimileri vardır alın teriyle, emeğiyle çalışır. Kimileri ise şairin deyimiyle “gönlünü kirletip”, haksız kazançla zengin olur. Ulus olarak her durumda gözümüzün gördüğü ve dilimizin söylediği aynı olmalı ki vatanımız birlik beraberlik ve dostluk cenneti olsun, der şair.

İnsanlar başkalarından akıl almaktan, nasihat dinlemekten hoşlanmazlar. Şair de bunu bilerek sözlerine son verirken yine de ümit etmenin güzel olduğunu dile getirir.

Şopan Xalqı – Şınıqqan Şöl Perzenti (Çoban Halkı - Dayanıklı Çöl Çocuğu)

İbrayım Yusupov “Şopan Xalqı – Şınıqqan Şöl Perzenti” (Çoban Halkı - Dayanıklı Çöl Çocuğu) adlı şiirini Tahtaköpir koyun çobanlarının Biysen pınarındaki birlik toplantısında okumuştur.

Mesleğin kötüsü yoktur diyerek söze başlar şair. Kızıl topraklarda koyun yayıp kuzu deren çobanlar çeşitli zorluklarla, altın değerindeki alın terleriyle bu işi yapmaktadır. Memleketinin çobanlarına karşı Yusupov’un yüreğinde saygıyla birlikte sevgi de vardır. Bununla yetinmeyen şair; severken sevilmeyi, çobanların gönül tahtında yer edinmeyi, hatta onlar gibi çoban olmayı düşler.

Zordur çobanlık, özveri ister. Dere tepe demeden, yağmura, kara ve fırtınaya aldirmeden uğraş ister. Durmak yok, tatil yoktur bu meslekte. Küçümsemeye, eğlenmeye gelmez. Onunla alay edenler bir kurbanlık koyunu evinde zapt edemez.

Hava bir ısınır bir soğur. Bu değişim koyunlar için bir tehlikedir. Çoban ustaca yüzlerce koyunun, türlü sıkıntının üstesinden gelir. Geç yatar, erken kalkar. Bebeği olan bir anne gibi deliksiz bir uyku da hakkı değildir. Akli hep koyunlarındadır.

Koyun denen hayvana, ezelden beri cennet malı düşüncesiyle değer verilir. O, bereketin adıdır. Etiyle, sütüyle, kaymağıyla bir zenginliktir. Ancak tabiat, şairin deyimiyle “sert huylu bir üvey baba”dır. Zaman ise emeğin değersiz olduğu bir devirdir. İnsanlar zengin fakir diye ayrılırken çobanlar dara düşer, sıkıntıdan inler. Onlara dönüp bakan, adlarını anan olmaz. Herkes, parası olanları konuşur. Onlara değer verir.

Tüm olumsuzluklara rağmen İbrayım Yusupov halkını çiftçilik, çobanlık yapmaya davet eder. “Allah’ın izniyle aç, çıplak kalmayız.” der. Şairin daha önceki şiirlerinde de dile getirdiği gibi Karakalpak halkı çok kardeşli bir ulustur. Kardeşi çok olan insan zorluk yaşamaz; eziyet, cefa nedir bilmez. Ovada Özbek, kırdaki Kazak kardeşlerimizle bir olup, dostlukla ve temiz emekle kötüye giden zamanı tersine döndürmek elimizdedir, der.

Zaman tüm albenisi ve caydırıcılığıyla aklımızı çelmeye çalışsa da bu yoldan geriye dönüş yoktur. Zorlu koşulların üstesinden ustalıkla gelmeyi başaran insanlar kahramandır. “Yurdumun çöl kahramanı, çoban halkı” diyerek hitap ettiği çobanları, şair yüceltir. Elinden gelse onlar için “çoban ata” denen bir madalya yaptırıp yakalarına takmak, onları onurlandırmak, gönüllerini kazanmak ister.

Poeziya Juldızına (Poeziya Yıldızına)

Bu bölüm İbrayım Yusupov’u var eden, düşünce ve hislerine tercüman olan “şiiirlere” adanmıştır. Çünkü “poeziya”, şiir demektir.

Şair ehlileştirilemeyen vahşi bir ata benzetir zamanı. Onu uysallaştıramayız ve ona söz geçiremeyiz. Aksine o yön verir bize. Alır götürür bizi uzaklara. Geride sadece

yaşanmış yıllar ve anılar kalır. Zamanla yeryüzünün tüm ateşleri söner bir bir; ama “şiiir yıldızı” sönmez.

İnsanlar kendi dertlerini bilmeden, içlerinden gelen sese aldırmadan yaşayıp giderken, Allah “şiiir yıldızı”na öyle bir tılsım bağışlamıştır ki; bu tılsımla o, insanların dili, yüreklerinin sesi olmuştur.

Dağlar suların kaynağını örtmedikçe, insanlık gibi erdemler yok olmadıkça, umut yıldızları sönmedikçe “şiiir yıldızı” da sönmeyecektir.

Şiirin sonunda şair; güzelliği kadar hengâmesi de bol olan bu dünyayı terk edip kara toprağa girdiğinde, “şiiir yıldızı”nın gökyüzünden kendisine selam yollayıp daima üstünde yanmasını ister. Böylece şiiirin bu dünyadan hiç eksik olmamasını, öldüğünde şiiirleriyle kendisinin de hatırlanmasını istemiş olur.

Dâwran (Devran)

“Devran” şiiirinde İbrayım Yusupov, gerçekçi bir bakış açısıyla devrin bozulan anlayışına eleştirel bir yorum getirir.

Şairin deyimiyle devlet kuşu konarken baş ayırmaz. Ancak bu zamanda kavramlar öyle karışmıştır ki artık halk arasında, güçlü ve zengin olan kişi şanslı olarak değerlendirilmektedir. Şaire göre; zengin çocuğu, elindeki şahinle kuğu yakaladığında işi şahinin yaptığı hiç düşünülmez. Aksine zenginin oğluna “tecrübeli” denir. Burada zengin çocuğunun elindeki şahin, babasının nâmını ve parasını temsil etmektedir. Şair, babasının parası ve gücüyle iş yapanlara “tecrübeli” denmesine kızar.

İnsanın işleri yolunda gittiği, zengin ve güçlü olduğu sürece herkes onun yanında yer alır. Yanlış da yapsa, güçlü olduğu için yaptığı hoş görülür. Âdeta bir padişah gibidir. Yaptıklarından sual olmaz. İnsanın işleri ters gider de gücünü, zenginliğini kaybederse o zaman iyi bir insan olsa da o kişiye “kötü” denir.

İnsanoğlu öyle vefasızdır ki kusursuz atlar tökezlediğinde onların kusursuzluğunu bile hemen unuttur. Böyle bir durumda bu atların adını da “yavaş”a çıkarır. En küçük bir hata bütün güzellikleri görmesini engeller. Burada devrin

insanlarının atlardan yola çıkılarak anlatılması, şairin bozkırın ortasında hayat bulan Türk milletini atıyla ne denli özdeşleştirdiğinin de ispatıdır.

Bu devirde daha evlenmemiş, toy kişiler bile kendini bey saymaktadır. Yaşça küçükler, at üstüne çıkınca atasıyla aynı boya geldiğini görüp onlara “arkadaş” demeye başlar. Düşünmeden hareket edenlerin, dikkat etmeyenlerin başına da binbir bela gelir. Dürüst olmayan, samimiyetsiz biri “halkım benim” deyiverse ona hemen inanılır. Ayrıca sanki kendi akli yokmuşçasına, herkes birbirinin ağzına bakar bu devirde. Kime kötü dense kötü oluverir herkesçe; kime iyi dense omuz verilip yüceltilir kendilerince.

Susuzluktan kuruyan “Aral Gölü”ne su vereceğiz, diye halka sözler verilmiş; ama bir türlü bu gerçekleştirilmemiştir. Bu devirde iyiyi kötüden ayırmak çok zordur. Unutmamak gerekir ki herkes köküne çeker. Bunu anlamayanın başına daha çok bela gelir.

Ullı Jıraw Babambısañ (Ulu Ozan Atam mısın?)

Bu şiir 31 Mart 1991’de “Jiyen” adlı ozanın kabrine anıt konulduğunda okunmuştur. Jiyen, Karakalpakların Müyten adlı boyunun ozanıdır. XVIII. yüzyılın ortalarında yaşamıştır. Hayatı hakkında kesin ve ayrıntılı bilgilere ulaşılammaktadır. Onunla ilgili bilgilerin çoğu yazdığı şiirlerden edinilmiştir.

Şair, ulu ozan Jiyen’in öldüğüne ve onun mezarının başında olduğuna inanamaz. Çünkü ona erişmek güçtür; ölmüş bile olsa onunla aynı göğün altında, aynı toprak parçasında olmak onur verici olduğu kadar hayal etmesi bile imkansızdır bir durumdur şair için. Bu yüzden “ Gerçekten o Jiyen denen, ulu ozan atam mısın?” diye sorar.

Şair, Jiyen ozanın karşısında kendini aciz, değersiz görür. Allah selamını verse o ulu ozana, yadırgamadan alır mı acaba diye düşünmeden edemez.

Jiyen ozanın hayatı çeşitli zorluklarla geçmiştir. Düşman han’ından eziyet ve işkence görmüş; aşsız ve ekmezsiz ata yurdu Türkistan’dan Karakalpakistan’a göç etmek zorunda kalmıştır. Kendinin ve halkının yaşadığı tüm sıkıntıları şiirlerinde dile getirmiştir. Sözleriyle halkına yol gösterici olmuştur. O kaderin karşısında cesaretle durup kaderine razı olmamıştır. Yanlışlıklar ve haksızlıklar karşısında asla sessiz kalmamıştır.

İbrayım Yusupov, Jiyen ozanın ölümünü dünyadaki olumsuzlukların artmasına ve ozanın bunlara dayanamamasına bağlar. Yusupov, Jiyen'in mezarını tavaf etmek istediğini söyleyerek onun, kendisi ve halkı için ne kadar önemli olduğunu göstermek ister. Jiyen'in yolundan giden Yusupov, onun kendisiyle gurur duyacağını da dile getirir. Böylece Yusupov, kendinden sonraki nesle takip edeceği yolu da göstermiş olur.

Dävirlerde Dawırıq Salğan Jas Qala (Devirlerde İz Bırakan Genç Şehir)

Bu şiir, Karakalpakistan'ın Takıyatas şehrinin 40. yılı için 8 Eylül 1993'te yazılmıştır.

Şair, Takıyatas şehrini etrafına ışıklar saçan güneşe benzetir. Bu benzetmede, ülkenin elektrik ihtiyacını karşılamak için kurulmuş enerji santralının yanında şehrin güzelliklerinin de etkisi vardır. O, genç bir şehir olsa da güzellikleriyle herkesin gözlerini kamaştırır. Çölün ortasında kurulan bu şehir, altın bir beşikte uyuyan bebek gibidir.

Şair ayrıca bu şehri vücudun hayat bulmasını sağlayan “yüreğe” benzetir. Yürekten dağılan kan damarları gibi ülkenin her yerini dolaşan tellerle, Takıyatas ülkeye ışık ve can verir.

Takıyatas bereketli ve becerikli bir şehirdir. Sadece kendisine değil, çevresine de hayat verir. Burada pamuk yetiştirilir, hayvancılık yapılır, yapı malzemeleri fabrikası vardır. Aral Gölü'nün kenarında yer alan Moynak'ta balık konserve fabrikası, Doslık'ta Mercedes fabrikası vardır. (Ancak bugün Moynak'taki balık fabrikası, Aral Gölü'ndeki kuraklık ve balık türlerinin azalması yüzünden kapanmıştır. Buradaki halk başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır.) Ürgeniş'te halı dokunur.

Takıyatas şefkatli bir anne gibi, yoksulluktan ve yapılan işkencelerden kurtulmak için Karadağ'dan göç eden halkı bağrına basmıştır. Şair için burası cennet gibidir. Hangi şair burayla ilgili şiir yazsa muhakkak ondan “nur şehri” diye bahseder.

Takıyatas, yüzüne bakmaya doyulmayan bir güzeldir. Yakınından geçen Ceyhun nehri de bu güzelin boynuna takılmış, parlak taşlı bir kolyedir. Takıyatas gelişmişliği,

güzellikleri ve bereketiyle yıllardır var olan şehirleri kıskandırır. Şairin hayalinde o, güneş gibi parlamaya devam edecektir.

Nazarxan Eline (Nazarhan İline)

Bu şiir 19 Eylül 1992’de Nazarhan kasabası için yazılmıştır. Şair, memleketinin diğer yerleri gibi buradan da övgüyle bahseder. Şiirinde daha çok Nazarhan’ın tarihî yönünü dile getirir.

Doğusunda heybetli Şılpık kalesi, arkasında geniş ve havadar Taşlık ovası ile, Baday ve Hojaköl arasında yer alan Nazarhan; Ceyhun nehrinin kızıl suları taşıdığında, çiçekli bir basmada açan kırmızı bir güle benzer.

Ünlü ozan Japak’ın memleketi olan ve sazı, sohbeti seven Nazarhan, Maveräünnehir bölgesindedir. Maveräünnehir yani Ceyhun ve Seyhun ırmaklarının arasındaki bu bereketli topraklar; yüzyıllardır birçok savaşa, farklı kültüre, uygarlığa tanık olmuş; ev sahipliği yapmıştır. Konumu ve güzellikleri bakımından her zaman ilgi odağı olmuştur. Bu özelliği yüzünden şair Nazarhan’ı bir yol’a; geçmişte burada yaşayan uygarlıkları da bu yoldan geçen arabalara benzetir. Nazarhan’da yaşamış uygarlıkları düşünen şair tarihî bir yolculuğa çıkar. Bu tarihî yolculukta şairin aklına Han Jöneydi ve Şaydakov’un yaptığı katliamlar da gelir.

Saqlanıñ Bügingi Buzıq Hawadan... (Korunun Bugünkü Bozuk Havadan)

Bu şiir, Nisan 1991’de şair Zulfiya İsrailova’ya hitaben yazılmıştır. Zulfiya İsrailova, Özbek edebiyatının en ünlü kadın şairlerindedir. Kendisi gibi ünlü bir şair olan eşi Hamid Alimcan’ın 1944 yılında trafik kazasında vefat etmesi Zulfiya İsrailova’yı derinden etkilemiştir. Bu olaydan sonra şiirlerinde hüznün ve yalnızlık temaları hâkim olmuştur. İbrayım Yusupov, Zulfiya İsrailova’nın bu durumunu şiirinde “Daim yaralıdır şairin canı.” diyerek ifade eder. O, gönül sazını dertli dertli çalarak sızısını hafifletmeye çalışmış, şiirleriyle insanları duygulandırmıştır. İçi kan ağlasa da şair Zulfiya, her zaman sabırlı ve güler yüzlü olmuştur. İbrayım Yusupov’un deyiimiyle; gönül bahçesine Allah güzellik gülşenini, sabır ağacını ekmiştir.

İbrayım Yusupov, Zulfiya'ya büyük bir saygı duyar. Çünkü Zulfiya, İbrayım Yusupov'u şairlik yaşamı boyunca hep desteklemiştir. Yusupov bu yüzden kendisinden "Zulfiya ablanın analık sevgisini, şefkatini unutamam." diye söz etmiştir.

"Saqlanıñ Bügingi Buzıq Hawadan..." (Korunun Bugünkü Bozuk Havadan) şiirinde Yusupov, şair Zulfiya'dan övgüyle bahsederken aynı zamanda onu ne kadar sevdiğini, önemseydiğini de dile getirir. Şiirde bahsedilen "bozuk hava", zamanın ve insanların bozulmasıdır. Bu bozulma Yusupov'u düşündürmektedir. Zulfiya İsrailova'dan kendisine dikkat etmesini, bozuk havadan kendisini korumasını ister.

Kendir Menen Xoşlasıw (Kendir İle Vedalaşmak)

Karakalpaklar tarım ürünü olarak buğday, pirinç, arpa, jüveri, darı, fasulye, mercimek, susam, kendir, keten, kavun, karpuz, kabak, havuç, soğan vb. yetiştirmişlerdir. Bunların yanında Karakalpaklarda bağcılık da önemli bir yer tutmuştur. XIX. yüzyılda ise pamuk ve yonca yetiştirmeye ağırlık vermişlerdir. Özellikle Çimbay, Konırat, Mangıt ve Kıpçak tarım bölgeleri pamuk tarımına ayrılmıştır.

Karakalpak topraklarında yirmiye yakın ürün çeşidi yetiştirilmesine rağmen Sovyet yönetiminin isteği doğrultusunda pamuk ağırlıklı bir tarım yapılmıştır. Karakalpakistan'da pamuk tarımının gelişmesiyle diğer tahıl ürünlerine ayrılan pay da zamanla azalmıştır. (Yılmaz, 2008: 318-319-321)

1991 yılında yazılan bu şiirde "kendir" bitkisinden bahsedilir. Uzun yıllar Karakalpak topraklarında mercimek, jüveri gibi tarım ürünlerinin arasında, tarla kenarlarında "kendir" yetiştirilmiştir. Yağı çıkarılan, gövdesinden halat yapılan, tohumu ezilerek yenilen bu bitkinin çok güzel bir kokusu vardır. Nakışlı yaprakları rüzgârda sallanır. Kendir, tüm bu güzel özelliklerinden dolayı halka sevimli gelmiştir. Ancak kendirin uyuşturucu yapımında kullanılmaya başlanması, bu sevimli bitkinin kötü anılmasına neden olmuştur. Kendir bir zamanlar her tarla başında yetiştirilirken artık iyi özellikleri unutulup sadece uyuşturucu için gizli gizli yetiştirilmeye başlanmıştır. Uyuşturucu olarak kullananların sayısı artmıştır. Toplum ahlakî açıdan bozulmuştur. İnsanlık, vicdan, merhamet gibi güzel özellikler kaybolmaya başlamıştır. Alın teriyle anlatılan çiftçilik mesleğinin adı da kendirden dolayı kötüye çıkmıştır.

İnsan ilaç olan bir şeyi isterse zehire dönüştürebilir. Kendir için de bu durum geçerlidir. Şair bu yüzden kendirde suç bulmaz. Ona göre bu kötü durumun sorumlusu insandır. Bir zamanlar masum olan kendir bitkisi insanlar tarafından kötü amaçlar için kullanılmış ve adı zehire çıkmıştır.

Xazar Samalları (Hazar Rüzgârları)

Bu şiir Haziran 1989'da Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de yazılmıştır. Azerbaycan'ın en ünlü şairlerinden biri olan Prof. Dr. Neriman Hasanzade'ye ithaf edilmiştir.

Şiir, "Hazar Rüzgârları" başlığı altında "Gelirsin, Görürsün", "Kafez Dağı", "Vağıyf'tan" şeklinde üç alt başlıktan oluşur. Her bir bölümde Azerbaycan'ın çeşitli tarihî, coğrafi ve kültürel güzelliklerinden bahsedilir.

a) "Kelerseñ, Körerseñ" (Gelirsin, Görürsün)

"Hazar Rüzgârları" şiirinin birinci bölümü olan "Gelirsin, Görürsün"de şair; Azerbaycan'ın başkenti Bakü'nün 370 km kuzeybatısında, Kafkas Sıradağları'nın güney yamaçlarında yer alan "Şeki" şehrinin güzelliklerinden bahseder.

Türk dünyasının önemli şairlerinden merhum "Bahtiyar Vahabzâde" Şekili'dir. Şeki; Han Sarayı, Cuma Mescidi, Alban Kiliseleri gibi tarihî eserleri ve doğal güzellikleri ile önemli bir yerleşim yeridir. Ayrıca burada "Gelirsin, Görürsün" Kalesi'nin kalıntıları da bulunmaktadır. Kale ismini, kale komutanının düşmana "Gelirsen, gününü görürsün." diye haber yollamasından almıştır. İbrayım Yusupov da şiirine bu kalenin ismini vermiştir.

İpek böcekçiliği yapılan şehirde kızlar ipek dokur, erkekler tarımla uğraşır. Büyük çınar ağaçlarının gölgesinde dost meclisleri kurulur. Pınarlarından soğuk sular akar. Tüm güzellikleri ile görülmeye değer bir yerdir. Burayı görenler âşık; görmeyenler ise pişman olur.

b) **Kafez Dağı** (Kafez Dağı)

“Hazar Rüzgârları” şiirinin bu bölümünde şair, Azerbaycan’ın ikinci büyük şehri olan Gence yakınlarındaki “Kafez Dağı”nın güzelliklerinden bahseder.

Kafez (Kepez) Dağı; yeşil ormanları, masmavi ve berrak suları ile görenleri kendine hayran eder. Eteklerindeki “Köygöl” adlı göl, Azerbaycan’ın en gözde yerlerinden biridir.

Şair, Kafez Dağı’nı sevgili olarak görür. Uzun yıllar önce geldiği ve âşık olduğu Kafez Dağı’nı tekrar ziyaret ettiğinde ona kavuşmaktan, onu tekrar görmekten çok mutlu olur. Kafez Dağı’nın ipek gibi yumuşak rüzgârları, onu kendinden geçirir. Âdeta rüzgâr, sonbaharda açan güllerin hoş kokusunu, temiz havasını uzaklara taşıyarak insanları kendini görmeye çağırır. O güzellikleriyle İbrayım Yusupov’un dışında Fuzûlî, Biydadiy ve Vağıyf gibi birçok şairi de kendine âşık etmiştir.

Âşık olan insan durumundan şikayetçi olmaz. Şair de âşıklık derdine ara vermeyi hiç aklından geçirmez. Sevgili için dağ başındaki bulutlardan ak çadır kurar. Sevgilinin bu çadıra girip uyumasını, kıskananların da içinin yanmasını ister.

c) **Wağıyftan** (Vâkıf’tan)

Bu şiirde şair, Azeri kızlarına olan hayranlığını dile getirir. Azeri kızları ve gelinleri birbirinden güzel ve terbiyelidir. Gelinlerin yakası çelik iğneli, kızların yakası çapraz düğmelidir. “Cenneti neylesin bunların yârı” diyerek şair, kızların ve gelinlerin her yönden mükemmel olduğunu dile getirir. Onlara olan sevgisinden dolayı iki canı olsa iki canını da hiç düşünmeden onlar için feda etmeye razıdır.

İyşanbay Küyi (İyşanbay Şarkısı/Nağmesi)

Bu şiir Aralık 1974’te Almatılı tıp profesörü İyşanbay Karakulov’a hitaben yazılmıştır.

İbrayım Yusupov, İyşanbay Karakulov’ı Kafkas Dağı’nda gördüğü hâliyle hatırlar. O gün bulutlar göç eder gibi yavaş yavaş dağa tırmanır. Şair Kafkas Dağları’nın bir parçası olan Elburs Dağı’ndan, Maşuk tepesinden ve Beştav’dan bahseder. Mitolojik bir hikâyeye göre geçmiş zamanda bu bölgede iki yiğit yaşar. Bu iki yiğitten biraz yaşlı

olanın adı Elbrus, daha genç olanın adı Beştav'dır. İkisi de Maşuk'a aşık olurlar ve onun için savaşır. Beştav Elbrus'un kafasını ikiye ayırır. Elbrus da son gücünü toplarlar ve Beştav'ı yere sererek beşe böler. Böylece Kafkaslar'ın en yüksek dağı olan, iki zirveli Elburs Dağı oluşmuş olur. Maşuk da üzüntüsünden ağlamaya başlar ve gözyaşlarından sıcak su kaplıcaları oluşur. Hikayede anlatıldığı gibi Elburs Dağı'nın, iki zirvesi olduğu için şair onu çift hörgüçlü deveye benzetmiştir.

İyşanbay, şairimiz için çok değerli biridir. Onunla tanışamayan ve sohbet edemeyen insanı, göç ardında boş giden deveye benzetir. O, yaptığı çalışmalarla halkına ve insanlığa büyük hizmetlerde bulunmuştur. Şair bu yüzden onu, bin yığitten bile üstün görür. "Onun gibi insan, dünyaya nadir gelir." der.

Jollıdan Sälem (Jollı'dan Selam)

İbrayım Yusupov, bu şiirde Ayjamal isimli bir kızın ölümünün ardından sahipsiz kalan köpeği Jollı'nın sesi olur. Köpeğin ağzından sahibine içli, hüznü sözler söyler.

Bireysel konuda yazılmış bir şiir gibi görünse de bu şiirde, Yusupov insanî değerlere bakış açısını Jollı adlı köpek üzerinden dile getirir. "Jollı" köpek olmanın ötesinde dostluğun, vefanın, koşulsuz sevginin ve sadakatin simgesidir. Bugün çoğu insanın sahip olmadığı erdemlerin taşıyıcısıdır.

Sahibi Ayjamal'ın ölümüyle yaşam değişir Jollı için. İnsanların olumsuz yanlarının farkına varır ve bu his soğuk bir rüzgâr etkisi yapar gönlünde. Ayjamal'a "Ben gidiyorum." demediği için kırgındır. Burada ve diğer mısralarda karşımıza çıkan bu isyan, serzeniş aslında herkesin yaşadığı ölümü kabullenememe duygusundan başka bir şey değildir.

Jollı köpek daha yavruyken gelmiştir Ayjamal'ın evine. Ayjamal'ın elinden süt içmiş, onunla beraber büyümüştür. Onu her türlü kötülükten korumuştur. Jollı sorguya çekildiğinde, kınandığında, kendine önem verilmediğinde ya da kötü davranıldığında bile sahibi Ayjamal'a karşı sadakatinden, sevgisinden hiçbir şey eksilmemiştir. Tüm bunlara rağmen Ayjamal'ın bu dünyadan gidişine anlam veremez. İkisi de birbiri için vazgeçilmezken, bu kadar seven bir gönlü onun neden terk ettiğini sorgular durur.

“Ben şaire senin için şiir yazdırdım” diyen Jollı, Ayjamal’ın geri dönmeyeceğini anlamıştır. Gittiği yerde mutlu olmasını dilemekten başka, elinden bir şey gelmez.

Xiyvalı Gözzal (Hiveli Güzel)

Hive Özbekistan sınırları içinde, Ceyhun Nehri’nin batısında, Harezme bağlı bir yerleşim yeridir. Şair şiirinde Hiveli bir güzelden bahseder.

Şöyle bir göz ucuyla âşığına kaçamak bakışlar atan Hiveli güzelin aşkıyla yananların hâli nice kötü ise ona âşık olmadığını iddia eden; ama daha kendilerinden bihaber zavallıların hâli de diğerlerinden farklı değildir.

Âşığının derdi dermansız ve yamandır. Çünkü Hiveli güzel bir ateştir. Âşıkları ise kendilerini ateşe atan birer pervane, aşk ateşiyle yavaş yavaş eriyen birer mumdur.

Her kız ve gelinin hayran olduğu bir dilberdir bu güzel. Harezm ilinde ondan daha güzeli yoktur. Âşığına karşı acımasızdır. Kirpikleri bir hançer gibi şairin yüreğine saplanır. Sözleri Hive hanının sözlerinden daha etkili bir ferman değerindedir. Çünkü gönül padişahı her şeyin üstündedir.

Hiveli güzele gönlünü kaptırın yiğitler için akan sular bir türlü durulmaz. Yüreklerindeki ateş içlerini yakar, şairin deyimleriyle “fokur fokur” kaynatır. Zalim sevgili ise hiç düşünmeden bir bakışıyla âşıklarını bu ateşe atarken, Harezmlî şair Hafız Şirazî’nin sazına dertli nağmeler salıp sazını ağlatır.

Şirazî takkesini giyip Hiveli güzelin aşkıyla usta birer şair olan, aşk ateşiyle yanan âşıkların her biri şair için yiğit kişilerdir. Şair böylece hem sevgiliyi hem de âşıklarını yüceltir.

Şair “Kardeşim derim kabul etmezsin. Gönlüme misafir bu yiğit bugün var, yarın yok deyip bana yakınlık göstermezsin. Harezmlî şair Erkin Semender’i ne dertli günlere saldın. Benim hâlim ondan daha yaman.” diyerek sevgilinin en büyük cefayı kendine çektirdiğini dile getirir.

Biz – Dünyadan, Dünya Bizden... (Biz Dünyadan, Dünya Bizden...)

İbrayım Yusupov bu şiirinde insanın hırsını ve dünya ile olan mücadelesini anlatır. Bazen dünya, bazen insanoğlu galip gelir bu mücadelede.

İnsanoğlu yaratıldığı günden beri dünyayı imar etmeye çalışarak asıl gücün kendinde olduğunu göstermeye çalışmıştır. İnsan dünya mülküne sahip olduğunu düşünür. Dünya ise kendi kurduğu bu düzende hükümdarın insanlar olmadığını çeşitli doğal afetlerle gösterir.

İnsan “Bensiz sen ölüsün. Sana anlam veren, seni değerli kılan benim.” diyerek dünyaya seslenir. Dünya ise “Sen bana tapan kölemsin.” diyerek kudretini açığa vurur. “Eğlenceme dalıp kendini unuttuğunda, yüzündeki utanmayı bile alırım.” diyerek meydan okur.

İnsanoğlu dünyada hep güçlü ve söz sahibi olmayı ister. Tüm çabası bunun içindir. Mal mülk edinip dünyalık biriktirir. Ölümlü olduğunu unuttur. Ölüm geldiğinde ise pişmanlığının bir anlamı olmaz.

Dünya, kendini melek gibi tanıtop haram yiyenleri çok görmüştür. Çünkü insanoğlu zaaflarına her zaman yenik düşmüş, nefesine uymuştur. Böyle yapacağına doğruluk ve dürüstlük yolunda yürüse tam tersine dünya temiz emeğinin önünde eğilecektir.

Bir Hämeldar Jigitke (Bir Hizmetkâr Yiğide)

Şair şiirinde, hizmetkâr olarak çalışan bir yiğide seslenir. Geçimini sağlamak için iş hayatının çeşitli zorluklarına göğüs geren bu genç, o kadar çalışır ki; artık yüzünde kan, gözünde nur kalmamıştır. Kötü sözler duysa da bunlara sabreder. Şair “Göğsünde taşıdığı yürek öyle büyüktür ki, bedeni ona dar gelir.” diyerek ona duyduğu saygıyı dile getirir.

Hizmetkâr yiğit çalışırken sevdiği birisi yanına geldiğinde yüzü güler. Kendinden güçlü bir kişiyi gördüğünde ona saygı göstererek yaranmaya çalışır. Şair her türlü sıkıntıya rağmen bu yiğitten moralini bozmamasını, güzel bir söz söylemesini ister. Çünkü kötü söz, kurşun gibidir. Kargalar bile önceden canının istediği gibi

bağırırken, şehirde yaşayabilmek için sesini kesmek zorunda kalmıştır. Şair bu yüzden yiğide, güzel bir söz söylemeyecekse de en azından sesini çıkarmamasını tavsiye eder.

Jubatıw (Teselli)

Yusupov “Teselli” adlı şiiri “Kulağım işitmiyor, gözlerim karardı.” diye üzülen bir yaşlıya söylenmiş avuntu sözleridir.

Şair, yaşlı kişinin kulağım işitmiyor diye üzülmelerini istemez. Çünkü bu kulaklar bugüne kadar hiç utanılacak sözler duymamıştır. Aynı durum gözler için de geçerlidir. Bu dünyada gözlerini ayırmadan dikkatlice bakılacak ilginç bir şey de yoktur. O göreceğini zaten görmüştür. Kulakları duymadığı, gözleri görmediği için aslında şu an daha şanslıdır. Çünkü bugün öyle sözler söylenmekte, öyle olaylar olmaktadır ki asıl bunları işitenler, görenler üzülmelidir.

Tusawlı Kiyik (Bağlı/Tutsak Geyik)

İbrayım Yusupov, bu şiirinde Heykeltıraş Q. Joldasbek’in yaptığı geyik heykelini anlatır. Geyik Türk toplumunda bozkurt gibi sembolleşmiş bir hayvandır. Geyik kimi zaman kilimlere motif olmuş, kimi zaman geyiğin heykeli yapılmıştır.

Evcilleştirmek için genellikle az hareketli hayvanlar tercih edilmiştir. Atalarımız, çok hareketli olduğu ve esaret altında stresten öldüğü için geyiği evcilleştirilmeye çalışılmamıştır. Geyik yaşamının sınırlarını kendi çizen ve hür yaşamayı tercih eden bir hayvandır. Ayaklarının götürdüğü yere sadece kendi isteğiyle gitmiş; tıpkı kendi isteğiyle göçüp istediği yere yerleşen atalarımız gibi. Geyiğin bu özgürlüğünü kıskanan olmuştur elbet. Şiirde anlatılan geyik de öyle bir geyiktir işte. Kurulan tuzağa yakalanmış, elinden hürriyeti alınmıştır. Kaderine teslim olmuş bir vaziyette ölümü beklemektedir.

Geyik, rüzgâr gibi hızlı dört ayağı ile iki ayaklı insanlara yenik düşmüş; iple bağlanmış vaziyette bir kenarda beklemektedir. Canını alacak olan kara bıçak, kara taşla sürülerek kıvılcımlar çıkarmaktadır. Bu sahne karşısında geyik, insanoğlunda merhametin olduğunu bilse onlara “beni bırakın!” diyecektir; ama nafîle. Şair geyik kadar, geyiğin geride kalan yavrusu için de üzüdür.

Şiirde geyik üzerinden “esaretin kötülüğünü” dile getiren şair, bir dönem baskı ve esaret altında yaşamak zorunda kalan halkına da seslenmektedir.

Şair “Bağlı/Tutsak Geyik” adlı şiiri Temmuz 1991’de yazmıştır. Bu şiirin devamında ayrı bir başlık kullanmadan boşluk bırakıp 1 Kasım 1990’da yazdığı başka bir şiire yer vermiştir.

İbrayım Yusupov bu şiirinde, hayatını kaybeden sevgilisine olan özlemini anlatır. “Sen hayattayken nerede olursam olayım, nereye gidersem gideyim bir an önce senin yanında olmak için acele ederdim. Şimdi de kabrinin başına geldim.” diyerek sevgisinin büyüklüğünü dile getirir. Âşık gönül başka şeylerle uğraşsa da her an sevdiğini özler, onun yanında olmak ister. Tek isteği onu kendine çeken güler yüzlü güzeli görmektir.

Sevgili öldüğünden beri zaman ve insanlarla birlikte şair de değişmiştir. Şairin saçına aklar düşmüş, başına çeşitli işler gelmiştir. Ama her şeye rağmen sevdiğini unutmamıştır. Başkaları gibi aklının sesini dinlemek yerine o, duygularının sesini dinlemiştir. Çünkü mutluluk dolu bir hayatın pusulası yürektir.

Sevdiğini kaybetmek bu dünyada yaşanacak en zor durumlardan biridir. Bu durumda olan kişiler başkalarını sağlıklı ve mutlu görünce üzüntüleri bir kat daha artar. Ayrıca halk arasında sevgi ve muhabbet zamanla biter dense de gerçekten âşık olanlar hiçbir zaman sevgilisini unutup başka bir güzele de bakmaz. Şair bunu “Bırakılıp salınan sahipsiz at, başını çevirmez başka atlara.” diyerek ifade eder. Bu kadar büyük bir sevgiye rağmen şair sevgilisinin kendini bırakıp gitmesini anlayamaz. Gerçi bu ayrılık ölümden kaynaklansa da şair, sevgilisinden ayrılmayı bir türlü kabullenemez. Onun çektiği acıyı bilmeyenler şairi mutlu sansalar da bu eşsiz bucaksız dünya bile şaire bazen dar gelir.

Şair bu şiirde söylediklerini bir fısıltıya benzetir. Aslında bunların hiçbirini söylemesine gerek yoktur. Çünkü sevgilisi onun ne düşündüğünü yüzünden anlar. Ancak sevgilisi yanında olmadığı için bunları mecburen dile getirmek zorunda kalmıştır. İçinde her an sevgilisinin geri gelme ümidiyle yaşamaya devam eder.

Jalğızlıq (Yalnızlık)

Şiirin teması “yalnızlık”tır. Şair bu şiirinde yalnızlıkla sohbet eder ve ona sitemini dile getirir.

Yalnızlığa hiçbir kötülük yapmamış olan şairi yalnızlık bir düşman gibi takip eder. Kalabalık meclislerde olsa da, mutlu görünse de içinden bir ses “Sen yalnızsın.” diyerek şaire yüzündeki gülücüğün bir maske olduğunu hatırlatır. Yalnızlık, “Elin, ayağın kelepçeyle bağlı değil, özgürsün; ama yine de bana mahkumsun. Benden daha yakın sırdaşın yok.” diyerek şairle âdeta alay eder.

Şair ile yalnızlık arasındaki ilişki, genç bir kız ile yaşlı adam arasındaki ilişkiye benzemektedir. Gece genç bir kızın yaşlı adamın yanına istemeye istemeye sokulması gibi şair de geceleri yalnızlıkla aynı yatakta buz gibi yatmaktadır.

Yalnızlık çok iyi koku alan bir köpek gibi şairi her yerde bulur. Ondan kurtulmak isteyen şair üzülse de “ümit evinin penceresindeki ışığı” görüp kendini rahatlatır.

Soñğı Xat (Son Mektup)

“Son Mektup” şiirinde şair, intihar eden bir kızın geride bıraktığı mektuptan bahseder. Kızın kana bulanmış halini görenler etrafına toplanır. Kız son nefesinde fısıltıyla “Değmeyin o kişiye, o iyi insan.” der. Geride bıraktığı yazıda da aynı cümle yazılıdır. Yazısında bahsettiği, sevdiği kişidir. Ölümünden dolayı onun bir suçunun olmadığını ve sorumlu tutulmamasını ister. Mektubu okuyanlar sessizce donup kalır.

Şair, erkeğin gözyaşıyla sararmış mektubu her okuyuşunda “Değmeyin o kişiye, o iyi insan.” şeklindeki o üzüntülü fısıltıyı duyar gibi olur.

Güller Añlamas (Güller Anlamaz)

Şair bu şiirde “âşğın hâlinden ve aşktan anlamayan insanları” çeşitli örnekler vererek anlatır.

Şaire göre; sürüsünden ayrı düşen kazın feryatlarını, içinde yüzdüğü o parlak göller nasıl anlamazsa gül aşkından yanan bülbülün hâlinden de baharda açan güller

anlamaz. Ayrıca şair, “Susuzluk çeken ceylanın hâinden çöller anlamaz.” diyerek aşk şarabını hiç tatmamış kişilerin de bu şarabın özlemiyle yanan kişileri anlamayacağını dile getirir.

Aşk bir tür “körlük ve sarhoşluk” hâlidir. Âşık, kendinden geçmiş bir şekilde her an sevdiğini düşünür. Gözü ondan başkasını görmez. Onun için her şeyi yapar. Âşık olmayan kişi için, âşığın bu hâli acınacak bir durumdur. Çünkü âşığı, hasta ve mecnun olarak görür. Aşk öyle bir derttir ki, o derten ancak âşık olan anlar. Bu yüzden şair, sevgilisi tarafından acımasızca çalınan gönül sazının başkaları tarafından duyulmamasını ister. Acısını belli etmemeye çalışır. Şiirinde hâlden anlamaz sevgiliye ve insanlara sitem etmektedir.

Epke Kelse, Aşık Bolmay Jasañlar... (Mümkün İse, Âşık Olmadan Yaşayın...)

Şair bu şiirinde ayrılık acısından bahseder. Daha gençlik çağında iken ilk defa ayrılık acısıyla tanışan şair, bundan sonraki ömründe aynı acıyı yaşamaya devam edeceğini bilir.

Sevgilisinden ayrılan insanın tüm hayalleri yıkılır, hayatının bir anlamı kalmaz. Bu yüzden ayrılık, âşık için dünyanın en zor durumlarından biridir. İnsan bu ruh hâli içindeyken, pişmanlık duyarak bir daha âşık olmak istemez. Birçok kişi böyle düşünürken şair, ayrılık acısına rağmen aşkıdan vazgeçemez ve âşık olmadan yaşayamaz. Bu hastalığa bir kere yakalanmıştır çünkü. Tek istediği başkaları gibi mutlu olmaktır. Ancak bunu da bir türlü beceremez. Ayrılık acısı çeken şairin elinden “Mümkün ise âşık olmadan yaşayın...” diye nasihat etmekten başka şey gelmez.

İrim (İnanç)

Şair “İnanç” adlı şiirinde, sevdiği kadınla yan yana gelmesi esnasında hissettiklerini dile getirir. Bu yaklaşmayı sağlayan şey şairin kopan düğmesidir. Sevdiği kadın şairin ağzına bir çöp koyup, yakasına sedef takarken şair de sevdiğinin saçlarını koklama, onun nefesini duyma şansı yakalar. Öylesine sıradan bir olay şair için bir anda âdeta ayine dönüşür. Şair kutsal bir varlığa bakmaktadır sanki.

Kadının o gül yüzünü şairin göğsüne yaklaştırması ve iğneye geçirdiği ipi dişleriyle kesmesi; şairin gönlündeki o tertemiz duyguların kaynayıp taşan süt misali coşmasına,

kabarmasına neden olur. Sanki zaman durur, mekân değişir ve Yusupov bir hayal ülkesinin kahramanıdır artık. şair her şeyi unuttur, kendini bile. Aklında sevgili, gönlünde sevgi vardır.

Yusupov yaşadığı bu anın hiç bitmesini istemez. Bunun için tüm düğmelerinin kopmasını diler. Sevdiğine âşık olduğunu söylemek ister; ama ağzındaki çöp buna izin vermez.

Uluğbek Qatiresine (Uluğbek Hatırasına)

Yusupov bu şiirini 15. yüzyılın matematik ve astronomi dehası, aynı zamanda önemli bir hükümdarı olan Uluğ Bey'in doğumunun 600. yılı için söylemiştir.

şair, Türk-İslam dünyasının bu önemli bilim ve devlet adamını saygıyla anarken, bu saygının bir işareti olarak şiirine “siz” diyerek başlar. İlk olarak Uluğ Bey'in astronomi ile ilgili çalışmalarına değinir. O, ünlü dokuz astronomdan biridir. Karanlık gökyüzündeki parlak yıldızlardan âlemin sınırlarını okuyan, yıldızlarla dost olup sohbet eden bir kişiliktir.

Uluğ Bey dehasıyla birleştirdiği hayallerini ilim kuşunun kanadına takıp uçurur. Semerkant'ta kendisinin inşa ettirdiği Uluğ Bey Gözlemevi'nden yıldızları seyredip inceleyerek, astronomi ile ilgili tüm dünyanın ilgisini çeken, övgüye değer çalışmalar yapmıştır.

Hükümdar Timur, Uluğ Bey'in atasıdır. Timur at sürüp yeni topraklar fethederken, Uluğ Bey de cihan ilminin fatihi olmuştur. Tahta çıktığında âlimliğin tahtını padişahlık tahtından yüce tutmuştur. Padişahlık tahtı babadan kalmış; ilim tahtını ise çalışmalarıyla kazanmıştır. Bu yüzden onu bu tahttan kimse indiremez. Yeri öylesine sağlamdır ki insanlık onu ebediyete kadar minnetle anacaktır.

Duwa (Dua)

Dua adlı şiirinde Yusupov yine bir güzel için sıralar dizelerini. Kendi gözünden bile sakındığı güzeli, Allah kem gözlerden korusun diye bu şiir ile dualı sözler söyler peşi sıra.

Üzerindeki gömleğiyle dolaşırken gül gibi yanıp parlayan albenisiyle, kendine bakan nicelerini şaşkına çevirir bu güzel. Bu güzellekle hep övgü dolu sözler işitir. Ama söylenenlerin hepsi içten değildir. Kıskananlar yalanla örülmüş iftira ağıyla onu kuşatmaya çalışır.

Her şey paylaşılır bu hayatta; ama sevgili asla... Yusupov'da bu hislerle âdeta beddua eder rakiplerine. Sevdiği için yaptığı hayır dualar sevdiğini belalardan korur. Haset dolu kalplerin yaptığı kötülükler döner, yine kendilerini bulur.

Qudayı Qonaqtuñ Qosıǵı (Tanrı Misafirinin Koşuǵu)

Şair bu şiirinde kendini Tanrı misafiri olarak takdim edip sevgilinin evine ve gönlüne misafir olmak ister. Yusupov uzun ve kıvrımlı yolların yorgun yolcusudur. Konaklamak için bir yer arar kendine. Bu arayış onu gül yüzlü bir dilberin kapısına kadar götürür. Yabancı olsa da bir akşamlik o güzelin evinde misafir olmak ister.

Yalnız yolculuk etmek zordur, türlü belalar gelir insanın başına. Bu yüzden her kapıyı korkmadan çalamaz şair. Çaldığı kapılardan çeşitli bahanelerle geri döndürülür. Gidecek yeri olmayan şairin atı otsuz, kendisi aç ve sefil kalır. Kendisini kabul etmesi için kapısını çaldığı güzele yalvarır.

“Badem gözlüm” diye seslendiği dilberin o çok kıymetli sırlı tabağından karnını doyurmak ister. Tabağın sınırın aşınmayacağını ve misafir ağırlamanın çok sevap olduğunu söyleyerek güzeli ikna etmeye çalışır. Ama güzel, kimseyi kabul etmez evine. Şair başkalarına benzemediğini, onun sözünden çıkmayacağını dile getirirse de sevdiği gönül kapısını açmaz. Son çare olarak sevdiğinin bir gün yaşlanacağını, gençliğinin kıymetini bilmesini söyler. Daha önce kimseye böyle yalvarmayan şair, sevdiğinin fazla naz yapmamasını, kendisini gönül evine misafir etmesini ister.

“Tanrı Misafirinin Koşuǵu” adlı şiirin devamında farklı bir başlık altında gösterilmeyip boşlukla ayrılan Aralık 1991 tarihli başka bir şiir yer alır.

Bu bölümde şair, ölümlü olduğunu bile bile dünya malına bağlanan insanları eleştirir. Dünyada öyle insanlar vardır ki kötülük, sinsilik onların içlerine yerleşmiştir. Birinin başına güzel bir şey gelse sevinmiş gibi görünürler; ama kıskançlıktan içleri kan

ağlar. Kendilerine ve başkalarına zarar veren bu insanlardan uzak durmak için dünya özellikle büyük yaratılmıştır sanki.

Kötülük ve alçaklıkla yoğrulmuş, sevgiden, güzelliklerden yoksun gönülleriyle nice haramzâdeler ölümlü olduklarını unutup dünyanın kendilerine kalacağını zannederler. Ne yaparsa yapsın insanoğlu ölürken dünya malını yanında götüremez.

Aqın Ketip Baradı... (Şair Gidip Duruyor...)

Yusupov bu şiirini, şair Juban Moldağaliev'in cenaze töreninde okumuştur. Şiirinde Juban Moldağaliev'in ölümünden ve ona duyulan sevgiden bahseder.

İbrayım Yusupov; Juban Moldağaliev'in değerini anlatırken onu, dünya denen çardağı ayakta tutan bir direğe benzetir. Ama ne yazık ki kader rüzgârı bu sefer fena esmiş ve direği kırmıştır. Dünyanın direği kırılınca artık hiçbir şey eskisi gibi olmaz. Direğin kırıldığı yerden yağmur gibi gözyaşları akar gönüllere, titretir yürekeleri. Sessiz bir gidiş değildir bu. Şairin deyimiyile “taşa düşen çömleğin parçalanması” gibi yürekler parça parça olur ve feryatlar iştilir.

“Juban”ın ölüm acısı yürekleri alev gibi yalar ve dağlar. O giderken dünyanın derdini, cefasını geride kalanlara bırakır. Ardından kendisi için söylenen ağıtlar her yeri kaplar. Yusupov; “Juban”ı canından çok sever. Onun yerini hiçbir şey dolduramaz. Yokluğunda onunla beraber geçirdiği anları düşen şairin üzüntüsü daha da artar.

“Juban” iyi bir şair olduğu kadar, iyi bir insandır da. Bu yüzden onun dünyadan ayrılışı halkını derinden etkiler. Yusupov halkın gözüne dolan yaşlarda görür “Juban”ı ve ona olan sevgiyi.

Sonet (Sonet)

Bu şiir, Servet-i Fünun döneminde edebiyatımıza girmiş olan “sonet/sonet” tarzında yazılmıştır. Şiir, ismini bu türden almıştır. Şiirin teması “ölüm”dür.

Şair dünyayı pazar yerine benzetir. İnsanoğlu karıncalar gibi bir o tarafa, bir bu tarafa koşturur bu pazarda. Kendini dünyevi işlere kaptırır. Alıp satma derdine düşer. Bu durumu görenler, insanoğlunu ölümsüz sanır. Ancak bir mezarlığın yanından geçilse bu sefer de tam tersine dünyada insan kalmamış gibidir.

Nefesi sayılı olan insan ne zaman öleceğini, ne kadar yaşayacağını bilemediği için ölümü aklına getirmez. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşar yeryüzünde. İnsanın kendini dünyaya bu kadar kaptırmasını anlamak zordur. Şair, insanoğlunun bu tabiatını eleştirerek ölümün ilahî bir hikmet olduğunu söyler. Çünkü geçmişten bugüne kadar hiç kimse ölmeseydi yeryüzünde yaşamak imkânsız olurdu.

Ölüm olduğu hâlde beş günlük ömründe dünyayı alt üst eden insan, ölümsüz olsaydı dünyayı yaşanmaz hâle getirirdi herhâlde. Bu yüzden şair bunu düşünmek bile istemez.

Qulpıtastağı Jazıwlar (Mezar Taşındaki Yazılar)

Bu şiir, şairin ve Karakalpak halkının gönlünde iz bırakmış yedi kişiye adanmıştır. “Mezar Taşındaki Yazılar” şiiri, şairin halkına hizmet eden kişilere olan vefasının göstergesidir. Halkı için yaşayan kimseleri, Yusupov gibi insanlık da unutmaz.

Birinci bölümde “Turdımurat Ağa Bekimbetov”dan bahsedilir. Yusupov’a göre; Turdımurat Ağa Bekimbetov günümüzde yetişmiş, kökleri geçmişe uzanan bir bilge kişidir. O hayranlık uyandıracak işler başarmış, bilgi ve tecrübesi ile “aksakallık” mertebesine ulaşmış, Karakalpak halkının gurur kaynağı olmuştur.

İkinci bölümde “Babaş İsmailov”dan, Karakalpak tarihinin ve halkının yüz akı diyebileceğimiz bir başka isimden bahsedilir. Babaş İsmailov bu dünyada layıkıyla yaşayan, halkına candan hizmet eden bir kişidir. Yumuşak mizacıyla tam bir yürek adamıdır. Yusupov, “Şimdi bize senin gibi can nerede?” diyerek onun değerini bir kez daha vurgular.

Üçüncü bölümde Karakalpak millî giysilerinin ve nakışlarının ustası “Zahira Orazbay”dan bahsedilir. Şaire göre; ömür limanında ebedî kalan yoktur. Bu limana demir atsak da bir gün kader akıntısı bizi alıp götürür. Ölen insanların birçoğu unutulmaya mahkumdur. Ancak Zahira Orazbay diktiği “kök gömlek” ve bunun üzerine yaptığı nakışlarıyla halkın gönlünde ebediyete kadar yaşayacaktır.

Dördüncü bölümde halk sanatçısı “Gülhan Şirazieva”dan bahsedilir. Şiirde şairin “Gülhan abla” diye seslenmesindeki içtenlik Şirazieva’nın halk tarafından ne kadar benimsendiğinin, sevildiğinin, halktan biri olduğunun göstergesidir. Karakalpak halkı onun gibi hoş sesli, kıymetli kızını daima saygıyla hatırlayacaktır. Onun söylediği şarkılar kulaklardan hiç eksilmeyecektir.

Beşinci bölümde yalan dünyadan göçen, parlayan bir cevher olan başka bir isimden, “Profesör Dosjan Nasırov”dan bahsedilir. Bu değerli bilim adamı; anadilinin saflığını, berraklığını ve o oranda da gücünü çok iyi yansıtmış biridir. Aslan gibi cesur ve ünlü bir âlim olan Nasırov’un hayat yolculuğu kısa sürmüştür. Bu erken terkediş halkını derinden etkilemiştir.

Altıncı bölümde “Hojaniyaz Rejepov”dan bahsedilir. Rejepov halkına bağlı, halkını seven, yiğit bir hizmet adamıdır. Bunlar, onu yücelten özelliklerdir. Halkı için daha yapacak çok işi olan Rejepov’un vakitsiz ölümü, sevenlerinin gönlünde derin yaralar açmıştır.

Yedinci bölümde “Hatira Kırgızbaeva”dan bahsedilir. Şair bu bölümde hayat ile ölüm arasındaki ince çizgide her şeyin nasıl değiştiğine vurgu yapar. “Kırgızbaeva”yı bir yaprağa benzetir. Bir zamanlar canlı, yeşil bir yaprak gibi olan “Kırgızbaeva”yı ölüm rüzgârı hayattan koparmış ve soldurmuştur.

“Mezar Taşındaki Yazılar” şiirinde şair, vefat eden yedi kişiden şükranla söz ettikten sonra ayrı bir bölümde ölüme serzenişte bulunur. Ölüm öyle acımasızdır ki dünyadaki her şeyi anlamsız kılar. Hayat, varlığın; ölüm ise yokluğun ebedî olduğunu düşündürür insana. Ölümle her şey yalan olur bir anda. Bu yüzden şair sevdiklerini kaybetmenin üzüntüsüyle, dünyaya gelen iyi insanların uzun ömürlü olmasını ister.

Qoltañbalar (Elyazmalar)

Bu şiir iki bölümden oluşur. Birinci bölüm 1971 yılında ressam Kıdırbay Sayıpov’a; ikinci bölüm ise 1986 yılında şair Zülfiya’ya hitaben yazılmıştır.

Birinci bölümde Yusupov, ressam Kıdırbay Sayıpov’u ünlü İtalyan ressam Rafael’e benzetir. “Ovamin Rafael’i” diyerek onu onurlandırır. Şaire göre; ressam Sayıpov altın gibi nadir bulunan ve değerli bir kişiliğe sahiptir.

İslam dini “tevhit” inancına dayandığı için insanların geçmişte olduğu gibi çeşitli objelere tapınması veya bunları Allah’la arasında bir aracı olarak görmesi yasaklanmıştır. Bu yüzden İslam dünyasında uzun yıllar resim, heykel gibi sanatlar günah olarak görülmüştür. Aynı zamanda “sanat” kelimesi ile “yaratıcılık” kelimesinin birlikte anılması da insanları rahatsız etmiştir. Tüm bu sebeplerden dolayı ressam Kıdırbay Sayıpov’un yaptığı işi günah olarak görenler olmuştur. Şair Yusupov bu düşüncelere katılmaz. Öyle olsa bile Allah’ın onu bağışlayacağına inanır. Çünkü o, Allah’ın kendisine verdiği yetenek ve duygusallıkla resimlerini yapmıştır.

Şiirin ikinci bölümü, Yusupov’un hayatında önemli bir yere sahip olan şair Zülfiya’ya hitaben yazılmıştır. Yusupov’un başarılı bir şair olmasında Zülfiya’nın payı büyüktür. Bu yüzden çoğu zaman kendisinden “Zülfiya abla” diye söz eden şairimiz, şairlik meclislerinde Zülfiya’nın analık sevgisini, şefkatini görmüştür. Yusupov yaşamının her anında Zülfiya’yı hiç unutmamış ve onu hep saygıyla anmıştır.

Şayır Häm Jürek (Şair ve Yürek)

İbrayım Yusupov bu şiirinde şair ile yüreği karşılıklı olarak konuşturur. Önce yürek alır sözü. “Yürek” beş dörtlükten oluşan birinci bölümde şaire şikayetini dile getirir. Ardından şair dokuz dörtlükten oluşan ikinci bölümde yüreğe cevap verir.

“Ben sana kırgınım şair.” diyerek söze başlayan yürek, şairin herkese merhametli olup bir tek ona acımamasını anlayamaz. Şairin bütün derdini yürek çeker. Şair âşık olduğunda aşk ateşiyle yanan, koştığında yüksek tempoyla çalışan yine yürektir. Dertlenmek şairin, acısını çekmek ise yüreğin işidir.

Şair, şiir yazmak için geceler boyu uykusuz kalıp sabaha kadar sigara içtiğinde sıkıntıyı çeken yürektir. Şairin uyuyup dinlenmeye hakkı varken, yürek bir an bile durup dinlenemez. Tüm bu sebeplerden dolayı yürek, şairden biraz anlayış bekler.

İkinci bölümde şair, yüreğin sitemlerine cevap verir. Şair “Derdimi böyle deşme yüreğim, ben senden razıyım. Madem öyle, şimdi de ben söyleyeyim; biraz da sen dinle.” diyerek söze başlar. Şair elinden gelse yüreğe eziyet etmeyecektir. Ayrıca eziyet eden aslında yürektir. İnsanoğlu derdiyle yüreğe eziyet etmek yerine aksine hayat verir.

Yürek, bir gün de kaygısız coşayım demez, kötü bir durum gördüğünde tıkanır, iyilik peşinde koştururken yorulur.

Şair yüreğin sitemlerine cevap verdikten sonra tartışmaya devam etmenin ikisine de fayda vermeyeceğini söyler. Çünkü ikisi, tek bedende bir bütündür.

Qarlığaş (Kırlangıç)

Şair bu şiirinde kutuplar hariç dünyanın her yerinde yaşayabilen kırlangıç kuşundan bahseder. Dünyaya ve topluma karşı olan hassasiyetini bu şiirinde bir kez daha gösterir. Kırlangıç kuşu üzerinden, insanları çevreye karşı duyarlı olmaya davet eder.

Anka kuşu gibi mitolojik bir kuş olmasa da tarihe ve kıssalara konu olmuş bir kuştur kırlangıç. Şiirde Nemrut ile İbrahim peygamber arasında geçen “ateşe atılma” olayına telmih yapılmaktadır. Bir gün Hz. İbrahim halkının tapındığı putları parçalar. Nemrut da onu cezalandırmak ister; bu yüzden büyük bir ateş yaktırır. Yaptırdığı mancınıkla Hz. İbrahim’i bu ateşin içine attırır. Durumu gören kırlangıç ise minicik gagasıyla su taşıyarak ateşi söndürmek ister. Böylece Hz. İbrahim’e dostluğunu, iyiliğini göstermek çalışır. Peygamberse bu manzara karşısında öyle duygulanır ki tüm içtenliğiyle kırlangıç için dua eder. Kırlangıç yaptığı davranışla insanoğluna âdeta “İyiliğin büyüğü, küçüğü olmaz.” der. Bu yüzden kırlangıç kuşu insanlar tarafından çok sevilir. Yuvası bozulmaz.

Kırlangıç, yuvasını evlerin duvarlarına, çatı altlarına yapmış; hep insanlarla iç içe yaşamış bir kuştur. Yüzü bir ressamın kalemiyle çizilmiş gibi güzel, kanatları ise makasla kesilmiş gibi düzgündür. Şaire göre; onun paklığını melekler bile kıskanır.

Şair kırlangıcın özelliklerinden ve güzelliklerinden övgüyle bahsettikten sonra insanlara sitem eder. Çünkü insanoğlu doğayı kirleterek kırlangıcın yaşam alanına zarar vermiştir. Bu yüzden kırlangıç ortalıkta eskisi kadar sık görünmez. İbrayım Yusupov doğaya verdiği zarardan dolayı tüm insanlar adına kırlangıçtan özür diler. Çocukluk döneminde evinin açık penceresinden içeri giren kırlangıçları hatırlayarak o eski, güzel günlerin tekrar geri gelmesini ister.

Avariya (Ârıza / Kaza)

Bu şiir, şairin kendi ifadesiyle “hicviye” tarzında yazılmış bir şiirdir. Şair “Ömirbek Lakki” adlı piyesini yazmaya karar verdiği sıralarda Tahtaköprü’deki Lenin çiftliğinde bu şiiri kaleme almıştır. Çiftliğin müdürü ve ünlü bir gülmece ustası olan Palvaniyaz Ağa ile bir gün köylülerin ekin biçmesini görmeye gittiklerinde ıssız bir yerde bozulmuş, dumanlar çıkaran bir araba ile karşılaşırlar. Saylav ve Abdicemil adlı iki kişinin arabayla kapışırken kaza yaptığını öğrenirler. Şair bu sırada yaşanan olayları şiirinde eleştirel şekilde dile getirir.

Saylav adlı genç arabasıyla sabah ekinliğe gider, işlerini bitirdikten sonra geri dönerken yolda Abdicemil adlı şoförle karşılaşır. Abdicemil’in arabasında altı kız yolcu vardır. Saylav yanlarından geçerken Abdicemil ona yol vermek istemez. Saylav’ın arabasını toz içinde bırakır, sıkıştırır. Duruma sinirlenen Saylav da karşılık verince iki araba çarpışır. Abdicemil’in arabasındaki kız yolcular yola savrulur. Ayağa kalkıp üstlerini temizlerler. İki araba birbirine öyle girmiştir ki ayırmak için bir destan kahramanı olan “Koblan”a gerek vardır âdetâ. Abdicemil bütün suçun Saylav’da olduğunu söyleyerek yere yığılır. Saylav da yüzü yaralanmış vaziyette bir kenarda oturur kalır.

Şiirin sonunda şair inatçılık yapmanın hayır getirmediğini söyleyerek bu hicviyeyi yazdığını dile getirir.

Alıs Malayziya Keşelerinde (Uzak Malezya Gecelerinde)

Güneydoğu Asya’da yer alan ve tropikal iklimiyle bir doğa cenneti olan “Malezya” için yazılmış bu şiir on iki bölümden oluşur. Her bölümde Malezya’nın farklı bir özelliğinden övgüyle bahsedilir.

Malezya; güzelliklerinin yanı sıra etnik ve dinî çeşitliliği, halkının çoğunluğunun Müslüman olması gibi nedenlerle de dikkate değer bir ülkedir. Güney yarım kürenin bu zenginliklerle dolu ülkesinde bir gece vakti yıldızları seyre dalar şair. Gözleri yıldızlarda, aklı sevdiğinde ne yapacağını bilmez bir kararsızlık içindedir.

Yumuşak, hafif rüzgârlarla palmyelerin sallandığı hoş bir gecedir yaşanan. Sanki Yaradan, buraları kardan ve kıştan azat eylemiştir. Şair “Allah yeryüzünde bir

cennet kurmak isteseydi herhâlde burayı seçerdi.” diyerek Malezya’ya olan hayranlığını dile getirir.

Allah’ın bir cennete ihtiyacı yoktur elbet. O, tüm güzellikleri insan için yaratmıştır. İstedığı tek şey herkesin kendi memleketinde barış içinde yaşamasıdır. Ancak insanoğlu çiğ süt emmiştir, ayrıca dünyanın mayası da bozuktur. İnsan doğruluk arayım derken, şeytanın vesvesesine uyar ve türlü fikirlerle kendi başına dert yuvası yapar.

Malezya’da hayat başka akar. Burada ömür deryası türlü zenginlikleri içinde barındırır. Bu zenginliklerden dünyadaki birçok ülkenin haberi bile yoktur. Çünkü buralar yıllarca “üçüncü dünya ülkesi” diye öğretilerek, âdeta küçümsenmiştir. Şair Malezya’yı görme fırsatı bulduğunda asıl kendi ülkesinin geri kaldığını anlar. Bu düşüncelerle zamanı unutan şair, Malezya’nın başkenti olan Kuala Lumpur’un sokaklarında pişman bir şekilde dolaşır.

Okyanusun içinde değerli bir taş gibi parlar Malezya. Binbir çeşit meyvesi, yemyeşil dağları, yağmur ormanları ve şelaleleriyle bir doğa harikasıdır. Bir yanda hurmalar çiçeklenirken, diğer yanda muzlar olgunlaşır. İbrayım Yusupov bir an kendi memleketini düşünür. Orada şu an kış mevsimi yaşanırken Malezya’da hava öyle sıcaktır ki gömlek bile fazla gelir insana.

Burada her taraf gül bahçesidir. İnsan sanki gül bahçelerini gezmeye gelmiş gibi hisseder kendini. Ayrıca Malezya’nın lezzetli mangoları, altın gibi parlak portakalları ve şairin saymadığı birbirinden güzel yemişleri bugün Batılı zenginlerinin sofralarını süsler.

Malezya sahip olduğu zenginliklerin bedelini ödemiş bir ülkedir. Tarihi pek çok kanlı savaşa sahne olan, zenginliğiyle diğer ülkelerin iştahını kabartan bu ülke uzun yıllar sömürgecilik politikalarının kurbanı olmuş; halkı hor görülmüştür. Ancak bugün bağımsızlığını elde etmiş bir ülke olarak kayıplarının yerini kazançlarıyla doldurmaya çalışmaktadır.

Şair dördüncü bölümde, Malezya halkının ekonomik alandaki gelişmişliğinden imrenerek bahseder. Malezya, dünya pazarına hükmeden ülkeler tarafından yıllarca sömürülmüştür. Bu yüzden Malezya halkı dünya pazarının içinde doğmuş, büyümüş,

dünya pazarına yabancı olmayan bir halktır. Milyon dolarlarla oynayan, harcadığı bir kuruşu yüz manata eşit olan, parası gibi taşı toprağı da bereketli bu topraklar hayranlık uyandırmayacak gibi değildir. Şair, Malezyalı iş adamlarını her gördüğünde kendi halkının ticaretteki beceriksizliğini hatırlar. Boş sözlerle ticaret gemisinin yüzmediğini ve ticaret ahlakıyla çalışmak gerektiğini düşünür.

Şiirin beşinci ve altıncı bölümünde şair, Malezya meclis başkanı ve üyelerinden oluşan bir grubun davetlisi olarak katıldığı yemekteki izlenimlerini anlatır. Şölen havasında geçen bu davette peş peşe şiirler okunur. Yusupov'un bilmediği değişik müzik aletlerinden hoş nağmeler yayılır geceye. En çok da sahnede hoş sesiyle şiir okuyan kadın ilgisini çeker. Bu kadının kim olduğunu sormadan edemez. Muhatabı şairin sorusuna gülerken cevap verir. Çünkü Yusupov'un ilgisini çeken gül yüzlü canan "ihracat bakanı"; oradaki sazandeler ve şiir okuyanlar da milletvekilidir. Sanki şairin çevresindeki herkes yetenekli birer sanatçıdır. Şair hayran bir şekilde çevresini seyrederken biraz önce konuştuğu kişinin ayağa kalkıp şiir okuması ve halkın da ona eşlik etmesi şairin şaşkınlığını bir kat daha artırır. Bu şaşkınlık içinde şair, ihracat bakanından gözlerini ayıramaz.

Şair, Malezya denen bu uzak ülkede konuşulan dile yabancısıdır. "Selam" ve "inşallah" sözlerinden başkasını anlamaz. Kendisine saygının bir belirtisi olan bu şenlikte, birden sahneden bir güzel iner ve Yusupov'un yanına gelip onu oyuna davet eder. Alkışlarla salon coşar; şair davete icabet etmek zorunda kalır. Yusupov bu hâlini, derste hazırlıksız şekilde yakalanıp tahtaya çıkarılmış bir çocuğa benzetir. Ama çok sürmez bu şaşkınlık hâli; o hiç görmediği sazlardan yükselen nağmeler tercümana gerek kalmadan öğretir şaire raksı. Şair kendini dansa davet eden kızın ayaklarındaki zillere arada bir gizlice bakmadan da duramaz. Dilden daha anlamlı olan bu ayaklarla ritmi yakalayan Yusupov'un gönlünde, kendi memleketinin danslarının rüzgârı eser. Gözlerin ve yüzlerin gülümsediği bu coşkulu ortamda, aynı dili konuşamamanın da bir önemi yoktur. Çünkü gönül diline tercüman gerekmez.

Yedinci bölümde şair, Malezya'nın güzellikte birbiriyle yarışan yemyeşil ormanlarına dikkati çeker. Tabiat âdeta coşmuştur bu memlekette. Şair, ağaçların arasında gezinirken bir maymunun insanlara güldüğünü görür. Sanki biri gıdıklıyormuş gibi öylesine içten güler ki bu maymun, şair başlangıçta bir anlam veremez bu gülüşe. Ancak utanma duygusunu kaybedip yaptığı türlü rezilliklerle dünyayı yaşanmaz hâle

getiren, sonra da hiçbir şey olmamışçasına bu dünyada maymunlar gibi zıplayıp oynayan insanoğlunu düşününce maymunun gülüşüne hak verir. İnsanoğlunun bu durumu âdeta Darwin'in evrim teorisini tersine çevirmiş gibidir.

Şair, şiirin sekizinci bölümüne Malezya'nın yıldızlı gecelerinin güzelliğinden bahsederek başlar. Ardından halkının Müslüman oluşuna, konukseverliğine vurgu yapar. Dilleri başka olsa da uzun saçları, gülümseyen kara gözleri ile Malezyalı güzeller şaire kendi memleketinin kızlarını hatırlatır. Bu topraklardaki kızlar da dinine bağlıdır, adap erkân bilir. Bu, şairin gönlündeki durgun suları coşturmaya yeter. Çünkü burada gördüğü her güzel yüz ona memleketindeki sevgiliyi hatırlatır. Özlemle, çaresizlikle sevgiliye susar. Birbirinden renkli, nakışlı gömlekler giyinip salınan o edepli Malezya güzelleri insanı yaşam sevinciyle doldurur ve bir hayal dünyasının içine çeker.

Dokuzuncu bölümde Malezya'da yetişen kauçuk ağacından bahsedilir. Malezya ormanları, zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Kızıl ve yeşil yapraklı elbiselerini giymiş ağaçların tümü mutludur burada. Sadece kauçuk ağacı mutsuzdur. Çünkü insanoğlu onun sütünü almak için gövdesini bıçakla çizer. Dilim dilim olan gövdesi her bıçak darbesiyle acıyla sızlar. Ama yine de insan onun bu hâline acımaz, yarasını daha da derinleştirir. Akan gözyaşını bir kaptan toplar. Acıyı kauçuk ağacı çekse de Malezya çiftçisinin yaptığı iş de kolay değildir.

Şair bu bölümün sonunda kauçuğun gözyaşı ile insan kanını karşılaştırır. “İnsan kanı kauçuğun gözyaşından daha ucuz” diyerek toplumsal bir eleştiride bulunur.

Malezya'yı gördükten sonra şairin gönül evini güzel duygular kaplar. Şair Malezya sokaklarında dolaşırken dünyayı ve hayatı sorgular. Malezya'da görüp hayalini kurduğu hayatın dünyanın tamamında niye yaşanmadığını anlamaya çalışır.

Hepimiz biriz bu dünyada, mayamız da aynı topraktanır. Babamız Hz. Adem, annemiz ise Hz. Havva'dır. Başka bir gezegenden gelenimiz de yoktur. Böylesine birken, aynı bütünün parçaları iken birbirimizi yadırgamak nedendir?

Yusupov, Hint Okyanusunu ve onun yıkadığı Malezya kumsallarını görünce buraları yeryüzünün cenneti olarak kabul eder. Öteki dünyaya göçmeden de insanların İrem bağları gibi bu dünyayı cennete dönüştürebileceğini düşünür. İnsanoğlu dostça, rahat ve huzur içinde, adaletle, diğer insanları hor görmeden yaşamak varken; hep taşlı,

dikenli, tehlikelerle dolu olan yolu seçer. İyiliklerden ve güzelliklerden vazgeçmesine rağmen çoğu insan birbiri için iyi dileklerde bulunmaya devam eder. Davranışlarda görünmese de kalplerde iyiliğin yok olmaması, umut ışığının sönmemesini sağlar. Bu yüzden şair de kaygıyı kendine, sevinci başkalarına diler.

Şiirin on birinci ve on ikinci bölümlerinde Malezya'dan yine övgüyle söz edilir. Zenginliklerinden bahsedilen bu ülkenin fakir insanları olsa da burada asla hırsızlık olmaz. Çünkü hırsızlıktan yakalanan insan ömür boyunca hapis yatar. Bu yüzden içeride sahipleri olmasa da dükkanların kapıları açıktır. Arabalar için kapalı garajlar yapılmaz. Ayrıca içki de içilmez buralarda. Yasaları kağıt üzerinde kalan ülkeler bunları masal olarak görebilir; ancak Malezya'da bunların hepsi gerçektir.

Şair, şiirin sonunda “Şah Cihan” mescidinde yaşadıklarını anlatır. Yusupov halkın arasına karışıp mescide girer. Burada Allah'a dua eder. Ölümünün son bulmasını, insanların mal mülk yerine insaf ve merhamete sahip olmasını, dünyada güzelliklerin hâkim olmasını ister. Malezya'ya bereket dileyerek şiirini bitirir.

Tök Tawındağı Oylar (Tök Dağı'ndaki Düşünceler)

Şair şiirini kaleme aldığında 63 yaşındadır. Bu yaş şair için çok önemlidir. Çünkü Hz. Muhammed 63 yaşında vefat etmiştir. Bu yüzden şair 63 yaş; ömrün son demleri ve yaşlılık dönemi olarak görür. İlerlemiş yaşlarına rağmen arkadaşı Ulmambet'le Tök Dağı'na çıkarlar. Şair burada sanki bir zaman makinesiyle yolculuğa çıkmış gibidir. Bu zaman makinesi, Tök Dağı'dır. Şair Tök Dağı'ndan her yere ve şeye hâkim bir bakış açısıyla zaman zaman kendi yaşamını, zaman zamansa dostlarının ve halkının yaşamını değerlendirir. Ancak bu değerlendirmeler kumaşın üzerindeki zikzaklar gibidir. Şair her bölümde farklı düşünceler içine girer. Bu yüzden bölümler arasında bir bütünlük yoktur.

Tök Dağı'nın başı gibi şairin de zihni farklı iklimlerde dolandır. Yusupov'un zihnine bazen soğuk rüzgârlar eser, bazen puslu hava belirir, bazense zirvedeki karları eriten parlak güneş doğar.

Yusupov için bu şiir bir tür hayat muhasebesidir. Hayat yolculuğunda nice dostlar gelip geçmiş, hepsi ayrı bir yere savrulmuştur. “Ulmambet” de bunlardan biridir. Sık görüşmenin mümkün olmadığı; ama bir araya gelince de muhabbetin ve neşenin

eksik olmadığı bir dostluktur onlarınki. Ulmambet bir zamanlar şairlik yapmış; ama çok da bağlanmadan bu işe başka mecralarda kendine yön bulmuştur. Bu yüzden Yusupov, dostu Ulmambet ile şairlik üzerine sohbet eder şiirinde.

Yusupov'un deyimiyle, nazıyla âşığı biktıran bir kızdır şairlik. Buna rağmen Yusupov ilham perisinden gelen her cefaya razı olmuş, tahammül etmiş, yine de aşkını terk etmemiştir. Kendi deyişiyle bugün bundan hiç pişman da değildir. Çünkü şairlik, yaşama tutunmanın, hayatta kalmanın adıdır. Şair şiirsiz; kurak bir çöl gibi hisseder kendini. Yaşlanınca bu düşüncesi daha da artar. Çünkü ilham perisi, yaşlılıkla birlikte yanına artık eskisi kadar sık uğramaz olur.

Dünden bugüne çok şair yetişmiştir bu topraklarda. Bazıları çıktıkları bu yolda başkalarının düşüncelerini, sözlerini yazan sekreter şair olmaktan öteye gidemezler. Yolculuğun tadına varamadan gemilerini karaya oturturlar. Bugünse zaman, kanunlar değişmiş; özgürlüklerin çağı başlamıştır. Her şair kendi fikrini açıkça söyler olmuştur. Ama yine de eksik, yarım kalmış bir şeyler vardır.

Yusupov özgürlüğü çok yükseklerden uçan “sungur” kuşuna benzetir. Ancak bu özgürlük kuşu üzerinde uçtuğu toprakların kaderini şairin istediği şekilde değiştirememiştir. Çünkü bu kuş sanıldığı gibi özgür değildir. İpleri sahibinin ellerindedir ve onun izin verdiği ölçüde hürdür. Şair, halkının bu bağımlı hürriyeti karşısında büyük üzüntü duyar. Ana yurduna “Vatanım!” dedirtmeyen siyasetçileri eleştirir. Onları gerçek bir milliyetçi olmamakla suçlar.

Vatan toprağı ne vefası evlatlar görmüştür bugüne kadar. Onların tüm vefasızlığına karşı ana yurt, evladını hor görmeden bağrına basar ve onun tüm kaygısını, hasretini içine çeker.

Kendini ve geçmişini bilmeden başka ulusları, kültürleri öğrenmeye çalışmak beyhude bir uğraştır. Çünkü şairin halkı onurlu, kahraman bir millettir. Diğer milletlerin de ona hiçbir üstünlüğü yoktur. Bu yüzden şair “biz” olana, “bizden” olana sahip çıkmamız gerektiğini hatırlatır; bizden değerlerimizi, kendimizi ve vatanımızı yüceltmemizi ister.

İnsanın en rahat ettiği yerdir doğup büyüdüğü topraklar. Nereye gidersek gidelim, özlenen yer hep ana yurttur. Bu yüzden vatan sevgisi bir güzele vurulmak gibidir. Âşığın gözü nasıl sevdiğinden başkasını görmezse insan için vatan da öyledir.

Yusupov'un kara çadırdaki beşiğinden çıkıp güneş ışığını ilk defa gördüğü yerdir vatan. Bütün ömrü, sevinci, hüznüdür bu kutsal topraklar. Bu dünyaya yüz kere daha gelse yine aynı topraklarda doğmak ister. "Ben vatansız yapamam, vatan bensiz yapamaz." diyerek nasıl bir bütün olduklarına da vurgu yapar.

Şair kendini vatan toprağına derin kökler salan, dallarını özgürlük rüzgârının okşadığı bir ağaca benzetir. "Ah zaman, ah!" diyerek geçen yılların aceleciliğine hayıflanan Yusupov, zamanla birlikte değişen yaşama da değinmeden edemez. Geçmişe ait her şeyin hor görülüp, tahrip edildiğini; ama yerine yenilerinin de konulmadığından yakınır.

Feleğin kara yüzünü göstermesiyle insanlar kardeş kanı döker olmuş, mafya ve kötülükler artmış, birlik bozulmuş, dünya kavga dünyası olmuştur. Ahlaksız işler, pahalılık ve kıtlık da yaşamın bereketini kaçırmıştır. Emeğin değeri kalmamış, pazar denen ticaret anlayışı Yusupov'un deyiimiyle "kul pazarı"na dönüşmüş; işsiz ve fakirin belini bir kat daha bükümüştür. Diğer tarafta da bu pazara hükmedenler zenginleşmiş ve güçlenmiş, hükümet bile onlara söz geçiremez olmuştur.

Amacının siyasetten uzak durup huzur bulmak olduğunu söyleyen Yusupov, bunu bir türlü başaramaz. Çünkü siyaset deryası insanlar için bir umuttur. Şairin deyiimiyle bu deryadan ne zaman altın balık çıkacağı belli olmaz. Ayrıca siyaset, aldığı havaya da sinmiştir.

Tök şehri ipek yolunun kıyısında kurulmuş, tarihin konakladığı bir şehirdir. Burada bulunan Aramice yazılmış eserler bugün hâlâ gizemini korumaktadır. Şair Tök Dağı'yla ilgili bu düşüncelere dalıp zaman yolculuğuna yani geçmişle bugün arasında gelgitler yaşamaya devam eder. Bu gelgitler hem zihnen hem ruhen gerçekleşir. Şair, Tök Dağı'nda güz mevsiminin insana haz veren sabahında kendini gençlik çağındaymış gibi hisseder.

Başka bir bölümde şair hor görülen halkına seslenir. Halkı han soyundan gelmeyip çiftçilikle uğraştığı için geçmişten bugüne kadar rahat yüzü görmemiştir.

Sovyetler Birliği döneminde de hükümet başka bölgeleri desteklemiş; ama buraları hep göz ardı etmiştir. Şimdi ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla düzen değişmiştir. Eski devranı devam ettirmek mümkün değildir. Geçmişin “yorganı” bugün insana küçük gelir. Başı örtmeye çalışsan ayaklar, ayakları örtmeye çalışsan baş açıkta kalır.

Bugün geçmişin sıkıntılarından haberdar olmadan, emeğin ne olduğunu bilmeden baba parasıyla geçinen, zevk ve sefaya düşkün, kimseye bir hayrı dokunmayan gençler de yok değildir. Onların bu rahatlığı çok sürmez elbet. Bindikleri bu at Yusupov'un da dediği gibi bir gün onları üzerinden silkeleyip atacaktır.

“Her insan kendince filozof.” diyen şair, kendini de bu bağlamda filozof görür. Ancak bu filozof yaşlanmıştır ve çevresinde o çok değerli sözlerinin alıcısı da kalmamıştır. Kendi kendiyile söyleşen şair bir köşeye çekilmiş, tek başına elinde ip eğiren, dilinde söz deviren bir ihtiyardır artık. Bu dünyada geçireceği günleri azalan bir kimsenin ruh hâliyle şair üzerinde yaşadığı vatan toprağına daha bir dikkatle bakar.

Şiirin başka bir bölümünde ise Yusupov, çiftçi ile şair arasında ilgi kurar. Her ikisi de emeğiyle, alın teriyle kazanır. Çiftçinin işi zordur. Tabiatın neler getireceği, neler götüreceği belli olmaz. Yaptığı her iş Allah'a emanettir. Şairin de öyledir. Söylediği ve yazdığı her söz Allah'a emanettir. Alıcısı olur mu bilinmez. Onca emeğin ürünü olan şiirler bazen basılmadan öylece kalır. Bazense basılır; ama bu sefer de sahibini bulamaz.

Yusupov, “Yeni zaman ne bekliyor şairden?” sorusunu sorarken cevaptan çok cevap olamayacaklar üzerinde durur. Örneğin şiirin ve şairin eskisi gibi hürriyet, siyaset, toplumsal fayda gibi ilkeleri yoktur. Oysaki Yusupov'a göre şairin kalemi her daim halkının derdiyle titremelidir. Hacıniyaz, Berdak gibi şairler de bu düşünceyle hareket etmiş; herhangi bir karşılık beklemeden şiirlerini yazmışlardır. Yazdıkları şiirler onlar hayatta iken basılmasa da bugün “pazar” denen belanın tezgahında parayla alıcı beklemektedir.

Şair için halkın hatırında, belleğinde yer edinmek de kolay iş değildir. Çünkü bir deniz dalgası gelip her şeyin izini alıp götürür. İşte bu yüzden şairde ne nam ne de okur kaygısı olmalıdır. Sadece iyi niyetle halka hizmet etmeyi düşünerek çalışmalı, gerisini Allah'a bırakmalıdır.

Şiirin sonuyla ömrün sonunu arasında ilişki kuran Yusupov, “keşkeler” üzerinde durur ve bir düşün peşine takılır. Susuzluktan kuruyan dertli Aral’ın, eski günlerini özleyip geri dönmesini ister. Aral’ın eski hâline döndüğünü görüp “Deniz, deniz!” diye coşan çocukların, şairin mezarının başında birkaç mısrasını okuduklarını düşünür. Bu hayalin gerçekleştiği gün şair şad olup mezarında rahatça uyuyacaktır.

Ömür denen şey hem mutluluk hem mutsuzluk taşır içinde. Sonuna gelindiğindeyse her şey yalan olur. Tök Dağı’nın tepesinde sonsuzluğa uzanan bir kervan misali, Ulmambet gibi vefalı dostlarla geçen yaşamı uzanır şairin önünde. Gerçek tüm çıplaklığıyla ortadadır ve bu dünyada ebedî yaşayan yoktur.

Mazlumxan Elinde Kördim Bir Janan (Mazlumhan İlinde Gördüm Bir Canan)

Şair, Mazlumhan ilinde gördüğü bir güzel için bu şiiri yazmıştır. Cennetteki hurilerden bile güzel olan bu kız, şairin gönlündeki aşk bülbülünün canlanmasını ve dile gelmesini sağlar. Şair ay yüzlü güzeli görünce kendinden geçer. Sevgiliden başka bir şeyi düşünemez olur. Eskisi gibi sık ve değişik hayaller de kuramaz. Çünkü âşık olduğundan beri hayaller artık at sırtında değil, piyade olarak gelmektedir.

Mazlumhan ilinde, Ceyhun nehrinin kıyısında sallanan bir güldür sevgili. Han atlas ve şalvar giymiş olan bu güzelin gülüşleri insana ümit ve cesaret verir. Gönül sazının kopan tellerini bağlayıp şaire yeniden coşkulu nağmeler çaldırır bu güzel.

Şair geçmişte yaşamış âşıkları düşünür. Hemire’nin Hansayat’ı, Garip’in Senem’i vardır. Onlar gibi bir sevgilisinin olmasını isteyen şair, Mazlumhan ilinde gördüğü güzelin kendisine âşık olması için Allah’tan yardım diler.

Sen Teberik Därgayısã Bilimniñ (Sen Mübârek Dergahısın Bilimin)

Bu şiir 1934’te kurulan “Ajiniyaz Pedogoji Enstitüsü”nün kuruluşunun 60. yılında okunmuştur. Şair Yusupov da burada okumuştur. O yüzden buranın şair için ayrı bir önemi vardır.

“Ajiniyaz” eski olmasına rağmen köklü, kendini yenilemeyi bilen bir kurumdur. O, topluma ışık olan öncü fikirlerin doğduğu yerdir. Karakalpak halkının eğitiminde ve

Yusupov'un şairlik hayatında önemli bir basamaktır. Şairin öğrencilik anılarının merkezidir.

Su arayan bir geyik gibi bilim aşkıyla köyünden kalkıp buraya okumaya gelmiştir şair. O yıllar savaşın yıkımlarının ardından geleceğe ümit ve hayalle bakılan yıllardır. Yokluk her yanda ve Ajiniyaz'dadır. Soğuk sınıflarda eller kalem tutamaz. Divite dökülen mürekkep bile donar. Öğrencilere verilen yiyecek sınırlıdır. Yataklar konforsuz ve tel karyoladır. Giysiler ise kumaş şalvar ve bez gömlektir. Soğukta kaskatı kesilen çoraplar "Dik dur!" dense, dik duracak şekildedir.

Şairin deyimiyle o zamanlar ruhun gıdası müzik değil bilimin ışığıdır. Ne yokluk ne yoksulluk döndürür onları yolundan. Şair öğrenciyken paylaşılan kuru ekmeğin lezzetini bile hâlâ anımsar. Fitilli lambaların kullanıldığı öğrencilik yıllarını, ilham perisinin ilk defa ortaya çıktığı günü, aşk ateşiyle gönlünü yakan güzel ahlaklı kızları hatırlar. Yusupov'a göre o günlere ait her şey hatırlamaya değerdir.

Geçmişten kendini çekip alan şair, bir de geleceğe bakar. Geleceğin nasıl olacağını düşünür. Ona göre gelecek, bilimle şekillenecek ve güzelleşecektir. Bilgisayar yaygınlaşacak, herkes bilgisayar kullanmayı öğrenmek zorunda kalacaktır. Çünkü bilim insanoğlunun temel ihtiyaç maddelerinden biri olan "su" gibidir. Bilim denen pınar suyu efsunludur. Bu sudan içen kişi başka bir şey görmez.

Ajiniyaz'da kendini geleceğe, bilime adanmış nice üstatlar yetişmiştir. Onların hepsi bugün güneş gibi parlayıp halkı aydınlatır. Gelecekte yüksekokulların sayısı ne kadar artarsa artsın, Ajiniyaz'ın yeri daima öncelikli ve ayrıcalıklı olacaktır.

Men Öz Tağdirime Qayı Qalaman (Ben Öz Kaderime Razi Olurum)

Bir yaz akşamında yıldızları seyreden şair, hayatıyla ilgili çeşitli düşüncelere dalar. Şair bu şiirinde kendini kaderin ellerine bırakan, başına gelen her şeyi olgunlukla karşılayan bir görüntü sergiler. Kaderin yazdığı alın yazısı şairin doğumuyla başlar. Ancak onun ne zaman biteceği bilinmez.

Kader tezgahında, Yusupov'un yüreğine bir mutluluk, bir hüznün ilmeği atılır. Bazen ilham perisiyle coşup duygulu şiirler yazar. Baharda açılan gül gibi zihni güzel düşüncelerle parlar. Bazen yağmurlu bir gün gibi ruhu bitkindir. Yazdıklarının bir

kıymeti yoktur. Dört iklimi birden yaşar şairin gönlü. Kaderinin bu değişkenliği Yusupov'u şaşırtır.

Daha bebekken tanışır şair “babasızlık” denen o baş etmesi güç duyguyla. Yusupov yoklukla ve zorluklarla geçen çocukluğunun ardından hiç de kolay olmayan engebeli, çetin yolların yolcusu olur. Yaşadığı sıkıntılı günler onu duygularını ifade etmek için yazmaya yöneltir. Şairlik kalemini ne yaşarsa yaşasın elinden düşürmez.

Kaderin insana hangi yüzünü göstereceği belli olmaz. Kimi zaman şairin gönül bülbülünü aşksız bırakır. Kimi zaman önce sarhoş edip sonra ayrılık acısıyla yakar. Bir bakarsın mutluluk pınarından su içirir. Bir bakarsın biçare ve zavallı hâle düşürür. Çıkmaz sokaklarda yolunu şaşıran avareye döndürür. Bazense insanı dik ve derin bir uçurumun başına çıkarıp son anda düşmekten kurtarır.

Şair kaderden gelen her şeyi minnetle kabul edip, ona rıza gösterirken kader Yusupov'un tüm arzu ve ümitlerini ondan esirger. Ama Yusupov yine de isyan etmez, çaresiz boyun eğerek kaderine. Sonunda ona mutluluk getireceğini bilir. Kaderin çizdiği yoldan sapmak da mümkün değildir. İnsan bu yoldan azıcık sapmak istese kader anında tekrar kendi yoluna sokar.

Kaderin de işi kolay değildir. Çünkü o da bir hizmet ehlidir ve günü geldiğinde Allah'a hesap verecektir. Yusupov o gün gelip Allah'ın huzurunda suale çekildiğinde kaderin kendi hakkında iyi sözler etmesini bekler. Bilerek ya da bilmeyerek işlediği onca günaha rağmen sevap işler yaptığının, insanca yaşadığının da dile getirilmesini ister. O, kaderine nasıl razı olmuşsa Allah'ın da ondan razı olmasını arzu eder.

Men Qorıqpayman... (Ben Korkmuyorum...)

Bu şiir bir dönem milletvekilliği yapan Yusupov'un tekrar aday olmasının ardından üniversitede seçmenlerine hitaben okuduğu şiirdir.

Seçilme ya da seçilmeme gibi kaygılar taşımadığını, sonucun olumsuz olmasından korkmadığını dile getiren şair, kendine gereğinden fazla ümit bağlamamaları konusunda seçmenlerini uyararak şiirine başlar.

Şair daha önce de milletvekili olmuş, bu yollardan geçmiştir. Birtakım sözler vermiştir zamanında. Milletvekilliği giysisi sihirli bir elbise değildir. İçindekine insanüstü güçler bağışlamaz. Bu yüzden Yusupov, seçmenlerin büyük bir beklenti içine girmelerini istemez. Çünkü bu işte vaatlerin çoğu yerine getirilemez. Ama milletvekilliğinin gücü de tartışılmaz elbet. Göğse takılı rozetin önünde açılmayacak kapı yoktur. Yusupov'un asıl gücü ise şairliğidir, söz ustası olmasıdır. Milletvekilliğin gücüne ihtiyacı yoktur onun. Bu yüzden milletvekili seçilmiş, seçilmemiş önemli değildir. O şairliğiyle de halka her zaman hizmet etmeye hazırdır. Kalemiyle halkın sesi olmaya devam edecektir.

Halk yararına çalışmak Yusupov'un yaşam felsefesidir. Şiirlerinde de bunu görmek mümkündür. Ama ne yazık ki keramet sahibi değildir, mucizeler yaratamaz. Elinden gelse soğuktan donanları nefesiyle ısıtmak, hastalara şifa vermek, çocukların karnı tok ve üstleri iyi giyimli büyümesini sağlamak, yaşlılara bir köşede yılların geçişini izletmek, dükkanları ucuz ekmekle doldurmak ister.

Mucizelerde sınır olmadığı için Yusupov da tüm sınırları kaldırıp, sözlerine devam eder. “Eğer bende keramet olsaydı tüccarlara biraz insaf, biraz da kanaat verirdim ki keseleri gibi gözleri ve gönülleri de doysun.” der şair.

“Pazar ekonomisi” denen bela halkı canından öylesine bezdirmiştir ki memlekette para olmasa da bankaların sayısı artmıştır. Bunu şair “susuz kuyuya iki çıkırık” sözüyle ifade eder. Yaşam koşullarındaki zorluk, ekonomideki bu kötü gidiş sadece Karakalpak ve Özbek halkını etkisi altına almamış, esen sert rüzgârlar tüm dünyayı sarsmıştır. Ancak bu olumsuzluklara rağmen şair, halkının birbirine düşmemesini, birlik olup çalışmasını ister.

Şair şiirinde seçilme veya seçilmeme korkusunun olmadığını sürekli tekrarlar. Bu seçim yarışında kimin adının öne geçeceği de önemsizdir. Yusupov'un asıl korktuğu şey siyaset koltuğuna oturanların makam derdine düşüp halkını unutmaları ve dünya nimetlerinin ışıltısından gözleri kamaşınca tüm vaatleri bir tarafa bırakmalarıdır. Şairin bir başka korkusu da halkının birlik ve bütünlüğünü kıskanan kem gözlerdir.

Şiirin son dörtlüğünde Yusupov, kendini diğer adaylardan ayıran farkı vurgular. O, ilhamını halktan alan bir şairdir. Yüreğindeki halk sevgisi ve ateşi ile bu işe girmiştir. Gerekirse bu ateşle yanıp kül olmaya da razıdır.

3.2. Dil Ve Üslûp

3.2.1. Kelime Kadrosu

Sanatçı, asırlardan beri insanoğlunun bulmaya çalıştığı “zaman makinesi”ni herkesten önce bulan özel bir kişidir. Bulduğu zaman makinesinin adı ise “hayal gücü”dür ve onu, eserleriyle insanlığın kullanımına sunar. Eseriyle bizleri yeri gelir geçmişe, yeri gelir geleceğe doğru, merak ve heyecan dolu bir yolculuğa çıkarır. Bize yaşadığımız hayatların dışında başka hayatlar sunar. Başkalarının yaşadığı ve yaşayacağı hayatları âdeta bir “hayal sineması”nda bize izletir. İşte sanatçı, bu hayal sinemasının projeksiyon makinesi gibidir. Kendisinin zihninde yönettiği ve çektiği filmleri projeksiyon makinesi görevi gören eserleriyle bizlere yansıtır.

Ortaya konulan eseri daha iyi anlamak ve ondan zevk alabilmek için sanatçının ve dönemin zihniyetinin bilinmesi gerekir. Çünkü sanatçı eserini bir zihniyetin sonucunda ortaya çıkarır. Sanatçının yaşadıkları, okuduğu kitaplar, eğitim düzeyi ile döneminin siyasî, askerî, kültürel ve ekonomik yapısı, inanç sistemi, sanat anlayışı gibi unsurlar bu zihniyeti etkiler ve şekillendirir. Sanatçının yaşadıkları, gözlemleri, hayal gücü eserin meydana gelmesinde yegâne sermayedir. O sahip olduğu yetenek ve hayal gücü ile dış dünyayı yeniden şekillendirerek kendi içinde başka bir dünya yaratır. Şahsi iç dünyasından hepimizin paylaştığı ortak dış dünyaya bakar. Herkesin bakıp da göremediği veya görüp de idrak edemediği gerçekleri kendi iç dünyasının zenginlikleri ile birleştirerek bize aktarır. Böylece kendi iç dünyasına bizleri de misafir etmiş olur. Farkındalık kazanmamızı, empati kurabilmemizi sağlar.

İnsan yaşadıkları, öğrendikleri ve gözlemledikleri doğrultusunda bir dünya görüşüne sahip olur. Bu dünya görüşüne göre hayatı sorgular ve anlamaya çalışır. Bunu yaparken belli objeler, kavramlar ve sorunlar üzerine odaklanır. Tam tersine bazı şeyleri de önemsemez. İşte bu yüzden önemsenen ve üzerinde daha çok düşünülen konular insanın davranışları ile sözlerine yansır. Sanatçılar için de bu durum geçerlidir. Sanatçı

da ilgilendiği sanat dalının özelliğine uygun olarak eserinde benzer temayı, rengi, sesi, ışığı, yeri, görüntüyü, kelimeyi, vb. durumları sıkça kullanır.

Sözlükte “kendi başlarına konuya özellik kazandıran ve sıkça tekrarlanan öğelerin her biri” şeklinde tanımlanan “motif”leri, ayrıca “zihniyeti” doğru tespit etmek sanatçının dili ve üslûbu hakkında bize önemli bilgiler vermektedir. Bu yüzden şair veya yazarların eserlerindeki söz varlığının, kullanılan kelime türlerinin, kelime gruplarının, birbiriyle anlam ilişkisi bulunan kelimelerin ve tüm bunların kullanım sıklığının tespiti önemlidir. Çünkü sanatçının çokça kullandığı kelimeler daha önce de belirttiğimiz gibi onun düşünce yapısını ve dış dünyayı algılayışını anlamamızı sağlayan ipuçlarıdır. “Üslup bir bakıma tercih edilen kelimelerin kombinezonuyla ortaya çıkar. Modern stilistikte ‘yapı analizleri’ne önem verilmesinin sebebi budur.” (Özbay, 1994: 178).

İbrayım Yusupov’un “Begligiñdi Buzba Sen” adlı şiir kitabının dil ve üslûp incelemesi için, öncelikli olarak eserde yer alan 55 şiirin içinde geçen kelimeler ayrı ayrı sayılmıştır. Bu sayım esnasında tezimizin “Dizin” bölümü için numaralandırılmış tüm satır ve mısralar dikkate alınmıştır. Bazı şiirlerin başında o şiirle ilgili şair tarafından yapılmış açıklamalar ile “Avariya” adlı şiirin sonunda yer alan “eskertiw” (hatırlatma) adlı bölüm de numaralandırılarak “dizin” bölümünde gösterilmiştir. Ancak şiirlerin sonunda yer alan, şiirin yazılış tarihi ve yeri gibi bilgiler içeren bölümler ile yine şair tarafından yazılmış dipnotlar, dizinimiz için numaralandırılmamıştır. Bu yüzden numaralandırılmayan ve şiirle doğrudan ilgisi olmayan kısımlar kelime sayımında dikkate alınmamıştır.

Yapılan kelime sayımı sonucunda “Begligiñdi Buzba Sen” adlı şiir kitabında toplam 12436 kelimenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Defalarca kullanılan aynı kelimeler bu sayımda ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yani dizinde dikkate alınan tüm kelimeler sayılmıştır.

Eserde geçen toplam 12436 kelime, çeşitlilik bakımından değerlendirildiğinde şairin 3446 farklı kelime kullandığı tespit edilmiştir. Bu 3446 kelimenin tespitinde şu yöntem izlenmiştir:

a) “tart- (çekmek), tartın- (çekinmek), tartınşaq (çekingen); şad (mutlu), şadlı (neşeli), şadlıq (şâdlik); dârt(dert), dârtli (dertli); dilmaş (tercüman), dilmaşsız (tercümansız); sayla- (seçmek), saylan- (seçilmek), saylanıw (seçilme), saylaw (seçim), saylawşı (seçmen) gibi aynı köke sahip olmalarına rağmen yapım eki alarak anlamca ve türce yeni bir kelime hâline gelen kelimelerin her biri ayrı ayrı sayılmıştır.

b) İncelenen şiirlerde şairin bazı kelimeleri birkaç değişik yazım şekliyle kullandığından “Giriş” bölümünde bahsetmiştik. Bu kullanım farklılıklarının nedeni; baskı hatası, yazım yanlışı, imlâ birliğinin olmaması veya söyleyiş çeşitliliği olabilir. Yazımlarında ufak tefek farklılıklar bulunmasına rağmen, aynı kelime olduğunu düşündüğümüz “täğdir-tağdir, tawekel-täwekel, şäpaat-şäpäät, diyqan-diyxan, dos-dost, eki-ekki, soqpaq-soqbaq, ziyrat-zirat, ğaletiy-ğäletiy, Ğarib-Ğarip, ırıs-ırısq, is-iş, ilham-ilhäm, näsip-nesip, nege-neĝe, mustaqillik-mustaqilliq, niet-niyet, qoñısı-qoñısı, qanaat-qanäät” gibi bazı kelimeleri sayımda birlikte değerlendirdik. Ayrıca “de bağlacı” (de, da, dä, te, ta), “de- fiili” (de-, di-, ti-), “ile edatı” (menen, benen, penen) gibi bazı kelimelerin değişik şekillerde yazımı mümkündür. Ses değişimi olsa da bunlar da aynı kelime olarak düşünülmüş ve birlikte değerlendirilmiştir.

c) Yazılışta aynı kelime gibi görünmelerine rağmen anlamları farklı olan “tal- (dalmak), tal- (halsizleşmek, yorulmak); talay (şans, kader), talay (çok, nice); jas (genç; erken), jas (göz yaşı), jas (insanın yaşı); jat- (yatmak), jat (yabancı); oy (ah, oy), oy (fikir), oy (ova); jüz (yüz sayısı), jüz (insan yüzü)” gibi kelimeler de ayrı kelime olarak değerlendirilmiştir.

d) “men (ben), mağan (bana); sen (sen), sağan (sana), sanğa (sana)” zamirleri aynı kelime olduğu için bunlar da birlikte değerlendirilmiştir.

e) “gäp, söz” gibi aynı anlama gelse de yazılışı farklı olan kelimeler ayrı değerlendirilmiştir.

Sanatçının kalitesi ve verimliliğinin ölçülme yöntemlerinden biri de kullanılan farklı kelime sayısıdır. Bir yazar, yüzlerce eser yazabilir; fakat yazarın kullandığı farklı kelime sayısı, toplam kelime kadrosuna oranla çok azsa bu sanatçının kendi kendini tekrarlamaktan öteye gidemediğini gösterir. Bu açıdan bakıldığında incelediğimiz eserdeki farklı kelime sayısı olan 3446 sayısının, toplam kelime sayısı olan 12436’ya

oranı 3.6'dır. Bu ortalama, şairin kelime hazinesinin zenginliğini ve ifade gücünü göstermektedir.

İncelediğimiz eserde kelimelerin bazıları onlarca defa kullanılırken, bazı kelimeler de sadece bir defa kullanılmıştır. En az on defa ve daha fazla kullanılan kelimelerin frekansları şöyledir:

bol- (olmak)	235	adam (insan)	53
de-, di-, ti- (demek)	207	jigit (yiğit, genç)	52
da, de, də, te, ta (de bağlacı)	142	kim (kim; kimse)	50
bir (bir tane; sadece; aynı)	134	kewil (gönül)	49
bu, bul (bu)	126	bas (baş; tepe; önder)	48
sen (sen)	124	häm (ve, de, hem)	48
e- (imek fiili)	101	ayt- (söylemek)	47
kel- (gelmek)	101	bazar (pazar yeri)	46
öz (öz, kendi)	100	köp (çok)	46
men (ben)	97	şıq- (çıkmaq)	46
ket- (gitmek, ölmek)	92	zaman / zamana (zaman)	46
o / ol (o zamiri)	91	qal- (kalmak)	45
kör- (görmek)	88	jür- (yürümek; olmak)	44
biz (biz)	76	siz (siz)	44
el (halk, vatan)	76	gül (gül çiçeği)	43
menen / benen / penen (ile; ve)	75	öt- (geçmek; ölmek)	42
ber- (vermek)	73	bar- (varmaq, gitmek)	41
qız (kız)	73	jol (yol)	41
bar (var, mevcut)	72	suw (su)	40
al- (almak)	70	xalıq (halk, millet)	37
et- (etmek, yapmak)	67	här (her)	36
bil- (bilmek, anlamak)	66	söz (söz)	36
köz (göz)	64	ne (ne)	35
jer (yer; yurt)	59	şayır / şayıra (şair)	32
dünya (dünya; mal mülk)	58	is / iş (iş, hizmet)	31
tur- (durmaq, yaşamak)	58	qoy- (koymak, bırakmaq)	31
joq (yok; fakir)	55	jan (can, ruh; insan; ar)	29

jurt (yurt)	29	altın (altın)	20
qıl- (kılmak, yapmak)	29	ana (anne)	20
qol (kol, el)	29	därt (dert)	20
sal- (koymak, bırakmak)	29	ışq (aşk)	20
til (dil)	29	körin- (görünmek)	20
emes (değil)	28	mağan (bana)	20
sağan (sana)	28	üy (çadır, ev)	20
tüs- (düşmek, inmek)	28	yad (hatırlama)	20
däwran (devran; talih)	27	aq- (akmak)	19
at- (atmak)	26	hämme (herkes, hep, tüm)	19
jüz (insan yüzü, ön taraf)	26	kir- (girmek)	19
Qaraqalpaq/Qaralpaq (Karakalpak)	26	qayt- (dönmek)	19
usı (bu)	26	tart- (çekmek; bağlamak)	19
at (binek hayvanı)	25	aq (ak, beyaz)	18
biraq (ama, fakat)	24	hözir (şimdi)	18
birew (biri, kimisi)	24	is / iş (iç taraf)	18
heş (hiç)	24	iyt (it, köpek)	18
jaman (yaman, kötü)	24	kül- (gülmek)	18
juldız (yıldız)	24	sonda (sonra; orada)	18
qosıq (koşuk, şiir)	24	sulıw (güzel)	18
taw (dağ)	24	Aral (Aral Gölü)	17
waq / waqıt (vakit)	24	bunda (burada)	17
jaqsı / yaqsı (iyi, güzel)	23	es (akıl)	17
qala (şehir, kale)	23	insan (insan)	17
ömir (ömür, hayat)	23	qara- (bakmak)	17
endi (şimdi)	22	tas (taş)	17
jan- (yanmak)	22	ara (iki şeyin arası; vakit; defa)	16
qara (siyah; kötü)	22	bala (çocuk)	16
jat- (yatmak)	21	başqa (başka)	16
kün (gün)	21	des- (söyleşmek)	16
qur- (kurmak, yapmak)	21	qus (kuş)	16
sol (o)	21	ös- (büyüme)	16
watan (vatan)	21	samal (rüzgâr)	16
al- (yeterlik fiili)	20	ur- (vurmak)	16

baba (baba, ata)	15	ruh / ruwh (ruh)	12
bazda (bazen)	15	saz (saz, mzk aleti)	12
bri (hepsi; daima)	15	gar- (karmak)	12
drya (derya, deniz)	15	tadir / tdir (kader)	12
dos / dost (dost)	15	aql (akl)	11
qa- (kamak)	15	arqa (arka)	11
sy- (sevmek)	15	awl (ky)	11
buz- (bozmak)	14	biri (biri, birisi)	11
gözzal (güzel)	14	boy (boy; n; kıy; süresince)	11
hawa (hava)	14	bulaq (pınar)	11
jl (yl)	14	bunday (böyle)	11
jrek (yürek)	14	bgin (bugün)	11
qayta (yeniden, yine)	14	ele (hl, yine)	11
mudam (daima)	14	esik (eik)	11
nur (nur, ıık)	14	gp (söz)	11
ot (od, ate; g)	14	jaa (yaka; kıy)	11
aq (k)	13	jay- (yaymak)	11
atır- (yardımc fiil)	13	jaz- (yaz yazmak)	11
yle- (eylemek, yapmak)	13	jrla- (söylemek)	11
esit- (iitmek)	13	kendir (kendir otu)	11
oy (de balac)	13	kee (gece)	11
je- (yemek)	13	qay (hangi)	11
qulaq (kulak)	13	qyal (hayal)	11
son < sol (o, bu)	13	min- (binmek)	11
ek- (ekmek)	13	oy (dnce)	11
aa (aa, aabey)	12	sat- (satmak)	11
ata (ata, baba)	12	sr- (sürmek)	11
ba (ba, bahe)	12	Tiri (Tanrı)	11
bas- (basmak)	12	teiz (deniz)	11
jaa (yeni)	12	tut- (tutmak)	11
jas (gen, erken)	12	tuw- (domak)	11
jas (insanın yaı)	12	ts (d)	11
jne (yine)	12	ull (ulu)	11
qan (kan)	12	ya (bala)	11

ayaq (ayak)	10	şopan (çoban)	10
Ayjamal (Aycemal)	10	tek (tek; hep)	10
Ämiw (Amiv nehri)	10	uşın (için)	10
bälkim (belki)	10	ümit (ümit)	10
jaslıq (gençlik)	10	aş- (açmak)	10
jazıw (yazmak, yazı)	10	es- (esmek)	10
kelin (gelin)	10	jıla- (ağlamak)	10
kisi (kişi)	10	kiy- (giymek)	10
köşe (sokak, cadde)	10	otır- (oturmak)	10
qası (yan)	10	oyla- (düşünmek)	10
qayda (nerede)	10	özger- (değişmek)	10
Quda / Quday (Allah)	10	pit- (bitmek)	10
mal (mal; hayvan)	10	tap- (tapmak; bulmak)	10
miyman (misafir)	10	tiy- (değmek; evlenmek)	10
olar (onlar)	10		

En çok kullanılan kelime “bol-” (olmak) filidir. Ayrıca en çok kullanılan ilk yirmi kelime dikkate alındığında fiiller ve zamirlerin çoğunluğu dikkati çekmektedir.

Şairin kullandığı kelimelerin büyük bir çoğunluğu Türkçe kelimelerdir. Coğrafi konumdan ve İslamiyet’in etkisinden dolayı Rusça, Arapça ve Farsça kelimelere de rastlanmaktadır.

3.2.2. Kelime Türleri ve Sıklıkları

3.2.2.1. İsimler

Karakalpak Türkçesinde ismin karşılığı olan “atlıq” terimi; isimleri “sıfat, zamir” gibi diğer kelime türlerinden ayrı ifade etmeye yarar. Türkiye Türkçesinde isim, canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren kelimelerdir. Bu açıdan bakıldığında eserde geçen isimlerin belirlenmesi; şairin kendisi ve dış dünya ile ilgili üzerinde durup düşündüğü soyut ve somut kavramların tespiti açısından çok önemlidir.

Şairin en çok kullandığı isimler ve bunların kullanım sayıları şöyledir:

el (halk, vatan)	76	ömür (ömür, hayat)	23
qız (kız)	73	kün (gün)	21
bar (var, mevcut)	72	watan (vatan)	21
köz (göz)	64	ana (anne)	20
jer (yer; yurt)	59	därt (dert)	20
dünya (dünya; mal mülk)	58	ışq (aşk)	20
joq (yok; fakir)	55	üy (çadır, ev)	20
adam (insan)	53	yad (hatırlama)	20
jigit (yiğit, genç)	52	is / iş (iç taraf)	18
kewil (gönül)	49	iyt (it, köpek)	18
bas (baş; tepe; önder)	48	Aral (Aral Gölü)	17
bazar (pazar yeri)	46	es (akıl)	17
zaman / zamana (zaman)	46	insan (insan)	17
gül (gül çiçeği)	43	tas (taş)	17
jol (yol)	41	bala (çocuk)	16
suw (su)	40	qus (kuş)	16
xalıq (halk, millet)	37	samal (rüzgâr)	16
söz (söz)	36	baba (baba, ata)	15
şayır / şayıra (şair)	32	därya (derya, deniz)	15
is / iş (iş, hizmet)	31	dos / dost (dost)	15
jan (can, ruh; insan)	29	hawa (hava)	14
jurt (yurt)	29	jıl (yıl)	14
qol (kol, el)	29	jürek (yürek)	14
til (dil)	29	nur (nur, ışık)	14
emes (değil)	28	ot (od, ateş; güç)	14
däwran (devran; talih)	27	qulaq (kulak)	13
jüz (insan yüzü, ön taraf)	26	ağa (ağa, ağabey)	12
Qaraqalpaq/Qaralpaq (Karakalpak)	26	ata (ata, baba)	12
at (binek hayvanı)	25	bağ (bağ, bahçe)	12
juldız (yıldız)	24	jas (insanın yaşı)	12
qosıq (koşuk, şiiir)	24	qan (kan)	12
taw (dağ)	24	ruh / ruwh (ruh)	12
waq / waqıt (vakit)	24	saz (saz, müzik aleti)	12
qala (şehir, kale)	23	tağdır / täğdir (kader)	12

aqıl (akıl)	11	tüs (düş)	11
awıl (köy)	11	ayaq (ayak)	10
boy (boy; ön; kıyı; süresince)	11	Ayjamal (Aycemal)	10
bulaq (pınar)	11	Ämiw (Amiv nehri)	10
esik (eşik)	11	jaslıq (gençlik)	10
gäp (söz)	11	jazıw (yazmak, yazı)	10
jağa (yaka; kıyı)	11	kelin (gelin)	10
kendir (kendir otu)	11	kisi (kişi)	10
keşe (gece)	11	köşe (sokak, cadde)	10
qıyal (hayal)	11	Quda / Quday (Allah)	10
oy (düşünce)	11	mal (mal; hayvan)	10
Tañiri (Tanrı)	11	miyman (misafir)	10
teñiz (deniz)	11	ümit (ümit)	10

Kullanılan isimler anlam ilişkisi bakımından gruplandırıldığında bunların şairin bakış açısını yansıttığı görülür. “El, yurt, adam, xalıq, Qaraqalpak, watan, insan, kisi” gibi kavramların çok kullanılması incelediğimiz şiirlerde de görülen, şairin toplumcu tarafına işaret eder.

Şair “qız ve jigir” kelimelerini de çok kullanmıştır. Çünkü bu kavramlar toplumun geleceğini temsil etmektedir. Şair şiirlerinde Karakalpak kızlarının ve erkeklerinin özelliklerinden övgüyle bahsederken aynı zamanda onları zamanın olumsuzlukları karşısında uyarır. Onlara nasihatte bulunur. Sahip oldukları kültürel ve ahlakî değerleri kaybetmemelerini ister. Şairin gençlere ve topluma verdiği önemden dolayı “qız, jigir” kavramlarını çokça kullanması normaldir.

Şiirlerde “köz, aqıl, qol, til, jüz, qulaq” gibi insan vücuduyla ilgili kelimelerin sık kullanılması şairin duyu organlarına verdiği önemi gösterir. “Göz, yüz, dil ve kulak” iletişimin en önemli unsurlarıdır. “Dil” ile “kulak”, sözü ve dinlemeyi ifade eder. İnsanın kişiliği de “göz ve yüze” yansır. Şaire göre insan doğru düşünüp bir söylemeli, iki dinlemelidir (akıl-dil-kulak). Şiirlerde ayrıca bu organ isimleri gerçek anlamlarının dışında mecaz anlamda da kullanılarak anlatıma zenginlik kazandırılmıştır.

“Jer, dünya, pazar, zaman, dāwran, waqıt, ömir, jaslıq” kelimeleri şair için dünyanın aldattıcılığını, hayatın geçiciliğini ifade eder. İnsan dünya pazarında beş

günlük ömrünü, geçici heveslerin peşinde koşturarak geçirir. Halbuki asıl yapılması gereken şey, güzel ahlaka sahip olup iyiliklerin peşinde koşturaktır. Şair bu yüzden şiirlerinde ahlakla ilgili “iyilik, doğruluk, insaf, merhamet, vicdan, insanlık” gibi kelimeleri de çokça kullanmıştır.

Frekansları en yüksek olan isimler soyutluk ve somutluk açısından ele alındığında somut isimlere soyut isimlerden daha çok yer verdiği görülür.

Görüldüğü gibi şair, şiirlerinde kendi iç dünyasını ve düşüncelerini yansıtan isimleri daha çok kullanmıştır.

3.2.2.2. Özel İsimler

Şair şiirlerinde farklı 229 özel ismi, toplamda 470 defa kullanmıştır. Bu isimler ve frekansları şöyledir:

Yer ismi:	91 isim - 194 defa
Şahıs ismi:	96 isim - 168 defa
Din ve mitoloji ile ilgili isimler:	13 isim - 44 defa
Millet, boy ismi:	10 isim - 41 defa
Özel isimden türemiş kelimeler:	8 isim - 9 defa
Kurum, kuruluş ismi:	4 isim - 4 defa
Dil ismi:	2 isim - 3 defa
Eser ismi:	1 isim - 1 defa
Hayvan ismi:	1 isim - 2 defa
Marka ismi:	1 isim - 2 defa
Yıldız ismi:	1 isim - 1 defa
Bayram ismi:	1 isim - 1 defa

Bazı özel isimlerin ilk harfleri küçük harfle yazılmıştır. Bu husus, şairle ilgisi olmayan bir yazım özelliği olabilir.

Kullanılan şahıs isimlerine bakıldığında çoğunlukla halk hikâyesi ve destan kahramanlarına, değişik sanatçılara, dönemin siyasetçilerine, dinî şahsiyetlere yer verildiği görülmektedir. Şair, yer isimleri olarak da yaşadığı coğrafyaya ağırlık vermiş ve buralardan övgüyle bahsetmiştir. En çok bahsettiği yerler olan Aral Gölü ve Amiv

Irmağı, şairin yaşadığı coğrafya için “hayat” demektir. Yanlış tarım politikaları ve kuraklık nedeniyle buralarda meydana gelen çevre felaketleri şairi derinden etkilemiştir. Çevreye olan duyarlılığı ve vatanına olan sevgisi şairin buralardan çokça bahsetmesine neden olmuştur. Şair kendi topraklarının dışında komşu Türk devletlerinin de güzelliklerinden bahsetmiştir. Yabancı bir yer olarak sadece Malezya’dan övgüyle bahseder.

Din ve mitoloji ile ilgili özel isimlerde ise İslamiyet’in etkisi görülmektedir. “Tanrı” kavramı “Tāñiri, Quday, Haq, Alla, İlay, Jaratqan” gibi değişik kelimelerle ifade edilmiştir. Bu da şairin dil zenginliğini göstermektedir. İncelediğimiz kitapta şairin kullandığı özel isimlerin türleri ve kullanım sıklıkları ise şöyledir:

a) Şahıs İsimleri

Ayjamal (10)	Aycemal (kız ismi)
İyşeke (7)	İyşeke
Saylaw (5)	Saylav
Äbdijämiy (4)	Abdicemil
İyşanbay (4)	İyşanbay Karakulov (profesör)
Ğarip (3)	Garip (halk hikâyesi kahramanı)
Mırza Uluğbek (3)	Mırza Uluğ Bey (ünlü devlet adamı, âlim)
Wağıyf (3)	Vâkıf (şair)
Zulfiya / Zülfiya (3)	Zülfiya (şair)
Adam (2)	Âdem (ilk peygamber)
Äjiniyaz (2)	Hacınıyaz (şair)
Ayaz (2)	Ayaz (şair)
Ayaziy (2)	Ayaziy
Babur (2)	Babür
Berdaq(2)	Berdak (şair)
Gülhan Şirazieva (2)	Gülhan Şirazieva (halk sanatçısı)
Hafız Şiraziy (2)	Hafız Şirazî (şair)
Hawa (2)	Hız. Havva
Jiyen (2)	Jiyen (ozan)
Nariman Gasanzada (2)	Neriman Gasanzade
Nawayı (2)	Nevâî (şair)

Palwaniyaz (2)	Palvaniyaz Ağa
Qız Jipek (2)	Kız Jipek (destan adı ve kahramanı)
Qosımbet (2)	Kosımbet
Rafael (2)	Rafael (ünlü ressam)
Sänem / Şahsänem (2)	Şahsenem (halk hikayesi kahramanı)
Ulmambet (2)	Ulmambet
Zahira/Zahira Orazbay (2)	Zahira Orazbay
Abdulla Arip (1)	Abdullah Arif
Abdulla Bekçanov (1)	Abdullah Bekçanov
Äbekeñ (1)	Äbekeñ
Abıl (1)	Habil (Hz. Âdem'in oğlu)
Akmal (1)	Akmal
Allayar (1)	Allayar (destan kahramanı)
Alpamıs (1)	Alpamıs (destan kahramanı)
Äplatun (1)	Eflatun
Aqşolpan (1)	Akşolpan
Arıwxan (1)	Arıvhan
Aybek (1)	Aybek
Baba Diyxan (1)	Baba Diyhan
Babaş İsmailov (1)	Babaş İsmailov
Bahram (1)	Bahram
Barşın (1)	Barşın (destan kahramanı)
Biydadiy (1)	Biydadiy
Biypatpa (1)	Fatıma
Brejnev (1)	Brejnev
Dosjan Nasırov (1)	Dosjan Nasırov (profesör)
Erkin Wahid (1)	Erkin Wahid
Fatma (1)	Fatma
Fuzuwlı (1)	Fuzûlî
Gülayım (1)	Gülayım
Ğafur (1)	Ğafur Gulam
Hämire (1)	Hemire
İbrayım (1)	İbrahim
İskender (1)	İskender

Japaq (1)	Japak (ozan)
Juban Moldağaliev (1)	Juban Moldağaliev (bir şair)
Kabil (1)	Kabil (Hz. Âdem'in oğlu)
Koblan (1)	Koblan (bir destan kahramanının adı)
Köbikli (1)	Köbikli
Läyli (1)	Leyla
Läzgi (1)	Lezgi
M. Gorbaçev (1)	Mihail Gorbaçov
Mirtemir (1)	Mirtemir
Muhammad (1)	Muhammed (peygamber)
Murtaza Sadıq (1)	Murtaza Sadık
Namrud (1)	Nemrut
Narbay (1)	Narbay
Nuw (1)	Nuh (peygamber)
Q. Aynazar (1)	K. Aynazar
Q. Joldasbek (1)	K. Joldasbek (bir heykeltraş)
Qadriy (1)	Kadriy
Qaraman (1)	Karaman
Qaraqul (1)	Karakul Ata
Qazı Mäwlik (1)	Kadı Mevlik
Qıdırbay Sayıpov (1)	Kıdırbay Sayıpov
Ömirbek Lakkı (1)	Ömirbek Lakkı (ünlü mizâhçı))
Rasulilla (1)	Rasûlullah
Sämender (1)	Erkin Semender
Särbinaz (1)	Serbinaz (destan kahramanı)
Stalin (1)	Stalin (Sovyet yönetici)
Suläyman (1)	Süleyman (peygamber)
Şah Jahan (1)	Şah Cihan
Şaraf Raşidov (1)	Şaraf Raşidov
Şaydakov (1)	Şaydakov
Şirazı (1)	Hafız Şirazî
Temir (1)	Emir Demir
Turdımurat ağa Bekimbetov (1)	Turdımurat ağa Bekimbetov
Xan Jöneydi (1)	Han Jöneydi

Xansayat (1)	Hansayat
Xatira Qırğızbaeva (1)	Hatira Kırğızbaeva
Xojaniyaz Rejepov (1)	Hojaniyaz Rejepov
Xorezmiy (1)	Harezmî (ünlü bilgin)
Yeltsin (1)	Yeltsin
Ziywar (1)	Ziyvar (destan kahramanı)
Zulayxa (1)	Züleyha

b) Yer İsimleri

Aral (17)	Aral Gölü
Ämiw (10)	Amiv (Amuderya Nehri)
Malayziya (9)	Malezya
Nökis (8)	Nökis
Jäyhun (7)	Ceyhun Nehri
Mustaqilliq Maydanı (7)	Bağımsızlık Meydanı
Nazarxan (7)	Nazarhan
Taşkent (7)	Taşkent
Kegeyli (4)	Kegeyli
Taxiyatas / Taqiyatas (4)	Tahiyatas / Takiyatas
Tök tawı (4)	Tök Dağı
Qaraqalpaq (3)	Karakalpakistan
Özbekstan (3)	Özbekistan
Samarqand (3)	Semerkant
Şımbay (3)	Şımbay (Çımbay)
Anhar (2)	Anhar Nehri
Biysen (2)	Biysen pınarı
Dosliq (2)	Doslık
Xojeli (2)	Hoceli
Xorezm (2)	Harezm
Jizzaq (2)	Jizzak
Qabaqlı Ata (2)	Kabaklı Ata
Qafez dağı (2)	Kafez dağı
Qaraqalpaqstan (2)	Karakalpakistan
Qara taw / Qarataw (2)	Kara Dağ (Sultan Veyis Dağı)

Qızketken (2)	Kızketken
Quala Lumpur(2)	Kuala Lumpur
Mazlumxan (2)	Mazlumhan
Mäskew (2)	Moskova
Moynaq (2)	Moynak
Sibir (2)	Sibir
Şeki (2)	Şeki
Taxtaköpir (2)	Tahtaköpir
Taşawız (2)	Taşavız
Törtkül (2)	Törtkül
Turkstan (2)	Türkistan
Ürgeniş (2)	Ürgeniş
Aq Jayıq (1)	Ak Jayık
Almatı (1)	Almatı
Azerbayjan (1)	Azerbaycan
Baday (1)	Baday
Beştaw (1)	Beşdağ
Bozataw (1)	Bozatatav
Budapeş (1)	Budapeşte
Buxara(1)	Buhara
Elburs (1)	Elburs Dağı
Eram bağı (1)	İrem bağı
Eski (1)	Eski
Evropa (1)	Avrupa
Göldirsin (1)	Göldirsin
Hind Okeanı (1)	Hint Okyanusu
Hiywa (1)	Hive
Xalqabad (1)	Halkabad
Xazar (1)	Hazar Denizi
Xojaköl (1)	Hojaköl
Jänemet (1)	Jenemet köyü
Kavkaz (1)	Kavkaz dağı
Kerderi (1)	Kerderi
Köyköl (1)	Köyköl

Kreml (1)	Kremlin
Qaraqalpaq Dalası (1)	Karakalpak Ovası
Qaraözek (1)	Karaözek
Qattıağar (1)	Kattıağar
Qazaqstan (1)	Kazakistan
Qos köl (1)	Kos göl
Qoylıq (1)	Koyluk
Qum awıl (1)	Kum Köy
Quwan (1)	Kuvan Irmağı
Quwanış (1)	Kuwanış
Lankaviy (1)	Lankaviy
Lenin (1)	Lenin (çiftlik ismi)
London (1)	Londra
Malakka (1)	Malakka
Marqal (1)	Markal dağları
Maşuk (1)	Maşuk (tepe)
Muz Teñiz (1)	Buz Denizi
Nil (1)	Nil nehri
Paxta (1)	Pahta
Parij (1)	Paris
Sultan Wäyis (1)	Sultan Veyis Dağı
Şayxantaur (1)	Şayhantaur
Şılpıq (1)	Şılpık Kalesi
Vaşington (1)	Vaşington
Taxta (1)	Tahta
Talaçay (1)	Talaçay
Taslaq (1)	Taşlık Ovası
Täbriz (1)	Tebriz
Terbenbes (1)	Terbenbes
Tök (1)	Tök şehri
Tüyemoyın (1)	Tüyemoyın
Zagatala (1)	Zagatala

c) Hayvan İsimleri

Jollı (2)	Jollı (köpek ismi)
-----------	--------------------

d) Millet, Boy İsimleri

Qaraqalpaq (21)	Karakalpak
Özbek (7)	Özbek
Türkmen (3)	Türkmen
Qaralpaq (2)	Karakalpak
Qazaq (2)	Kazak
Malay (2)	Malay (Malezya halkı)
Qıpşaq (1)	Kıpçak
Qırğız (1)	Kırgız
Noğay (1)	Noğay
Orıs (1)	Rus

e) Kurum, Kuruluş ve Kurul İsimleri

Äjiniyaz Pedinstitut (1)	Hacınıyaz Pedogoji Enstitüsü
Qızılorda (1)	Kızıl Ordu
Obkom (1)	Bölge Komitesi
Raykom (1)	Rayon (Bölge) Komitesi

f) Dil İsimleri

Turkiy / Türkiy (2)	Türkçe
Arameyşe (1)	Aramice

g) Gezegen ve Yıldız İsimleri

Şolpan (1)	Çolpan (Çoban Yıldızı)
------------	------------------------

ğ) Din ve Mitoloji İle İlgili İsimler

Täñiri (11)	Tanrı
Quday (9)	Tanrı
Haq (6)	Hak
Musulman / Musılman (5)	Müslüman
Alla (2)	Allah
İlay (2)	İlah, Tanrı

Jaratqan (2)	Yaradan, Tanrı
Pärwardigar (2)	Perverdigâr, Tanrı
Xaqnus (1)	Kaknüs kuşu
İye (1)	Mevla, Tanrı
Quda (1)	Hüda, Tanrı
Muza (1)	Tanrı, Apollo
Şın (1)	Allah

h) Özel İsimden Türemiş İsimler

Xiywalı / Hiywalı (2)	Hiveli
Xorezmli (1)	Harezmi
Kegeylili (1)	Kegeylili
Qaraqalpaqşılıq (1)	Karakalpakçılık
Sänemsiz (1)	Senemsiz
Şımbaysız (1)	Şımbaysız
Törtkülli (1)	Törtkülli
Törtkülsiz (1)	Törtkülsüz

ı) Eser İsimleri

Mıñ Bir Tün (1)	Bin Bir Gece (masal)
-----------------	----------------------

i) Marka İsimleri

Mersedes (2)	Mersedes
--------------	----------

j) Bayram, Anma Ve Kutlama Günleri

Newruz (1)	Nevruz Bayramı
------------	----------------

3.2.2.3. Zamirler

Zamirler, Karakalpak Türkçesinde “almasıq” kelimesiyle ifade edilir. Şair eserinde şahıs, dönüşlülük, soru, belirsizlik ve işaret zamirlerini yalın hâlin dışında değişik hal ekleriyle de kullanmıştır.

Şair şahıs zamirleri içinde en çok “ben ve sen” zamirlerini kullanmış, bu da anlatıma samimi bir sohbet havası kazandırmıştır. Şairin kişileştirme sanatına sıkça yer vermesi “sen” zamirini çok kullanmasına neden olmuştur. Çünkü insan dışı varlıkları

kişileştirerek onlara “sen” diyerek seslenmiştir. Ayrıca anlamı kuvvetlendirmek için de dönüşlülük zamirlerini sık kullanmıştır.

Şairin kullandığı zamir çeşitleri şunlardır:

a) Şahıs Zamirleri:

Şair “ben” zamirini 117 defa, “sen” zamirini 153 defa, “o” zamirini 19 defa, “biz” zamirini 76 defa, “siz” zamirini 44 defa, “onlar” zamirini 9 defa kullanmıştır. Bu zamirlerin hâl eki almış şekilleri ve kullanım sayıları şöyledir:

men (ben)	97
mağan (bana)	20
sen (sen)	124
sağan (sana)	28
sağa (sana)	1
ol (o)	10
anıñ (onun)	1
oğan (ona)	3
onnan (ondan)	2
onıñ (onun)	3
biz (biz)	76
siz (siz)	44
olar (onlar)	9

b) Dönüşlülük Zamiri:

Karakalpak Türkçesinde dönüşlülük zamiri “özlik almasığı” adıyla ifade edilir. Dönüşlülük zamiri olarak da “öz” kelimesi kullanılır. “Öz” kelimesi şahıs zamirleriyle kullanıldığında anlam güçlendirilmiş olur.

Şairin kullandığı dönüşlülük zamirleri şunlardır:

özim (kendim)	12
öziñ (kendin)	37
öz / özi (kendi / kendisi)	56
özimiz (kendimiz)	0

öziñiz (kendiniz)	4
özleri (kendileri)	2

c) İşaret zamirleri:

Şair işaret zamiri olarak “usı” (bu), “bul” (bu), “sol” (o, şu), “olar” (onlar), “solar” (şunlar, onlar), “bular” (bunlar), “mınaw” (bu), “bılay” (şöyle) kelimelerini kullanmıştır. Bu zamirlerin kullanım sıklıkları şöyledir:

ol (o)	55
bul (bu)	23
usı (o, bu, şu)	16
sol (o, şu)	8
mınaw (bu)	2
mınaw (bu)	2
solar (şunlar, onlar)	1
bular (bunlar)	1
bılay (şöyle)	1

Bu sayıların tespitinde zamirlerin değişik hâl eki almış şekilleri birlikte değerlendirilmiştir.

d) Belirsizlik Zamirleri:

Şair şiirlerinde şu belirsizlik zamirlerini kullanmıştır:

älle birew (bazıları)	heş adam (kimse)
birazı (bazısı)	heş kim (kimse)
birazları (bazıları)	hämme (hepsi)
bir-birew (birbiri)	hämmesi (hepsi)
bir-biri (birbiri)	här biri (her biri)
birew (biri, birisi)	här kim (herkes, herhangi biri)
birewler (birileri)	kim (kimi)
biri (biri)	kimler (kimi)
birin-biri (birbiri)	närse (şey)
bäri (hepsi)	üşewi (topluluk sayı ismi-jıynaqlaw san)
bärşe (hepsi)	

e) Soru Zamirleri

Soru yoluyla varlıkların veya kavramların yerini tutan kelimelere soru zamiri denir. Soru zamirleri bazen soru anlamı bildirmez. Karakalpak Türkçesinde bunlara “qatnas almasığı” (münasebet zamiri) denmektedir. (Uygur, 2010, 158)

İncelediğimiz Şiirlerde Şairin kullandığı soru zamirleri Şunlardır: kim, kimler, ne, qayda (nereye), qaydan (nereden), qaysısı (hangisi), qayjerde (nerede).

3.2.2.4. Sıfatlar

Günlük hayatımızda soyut veya somut bir varlığı anlatırken o varlığın kendi ismi yerine değişik bir isim kullanmamız çok mümkün değildir. Ancak edebî metinlerde bir varlıktan ve onun özelliklerinden, dilin sanatsal işlevi sayesinde çok değişik şekillerde bahsetmek mümkündür. Günlük hayatımızda duygu ve düşüncelerimizi daha çok “alışılmış bağdaştırmalar” şeklinde ifade ederiz. Yani kelimeleri daha çok, gerçek anlamda kullanırız. Bu durum, bir Şiirde tam tersine “alışılmamış bağdaştırmalar” olarak karşımıza çıkar. Şair, bir varlıktan ve onun özelliklerinden bahsederken alışılmamış bağdaştırmalara daha fazla yer verir. Bu da hayatı edebî eserlerde kurmaca bir şekilde yansıtılabilmeyi sağlar.

Gerçek yaşamda çok fazla müdahale edilemeyen ve değişiklik yapılamayan olaylar, sanatçının hayal gücü sayesinde her türlü değişikliğe uğrayabilir. Roman veya hikâye yazarı bir olaydan bahsettiği için eserin yapı unsurları olan “zaman, mekân, kahraman ve olay”ın herhangi birinde veya hepsinde yapacağı değişikliklerle kurmacalığı sağlayabilir. Ancak Şair için bu durum biraz farklıdır. O daha çok duygulardan bahsettiği için bu değişimi alışılmamış bağdaştırmalar ve mecaz anlamlar yardımı ile fiillere, zarflara, zamirlere, isimlere ve sıfatlara yükleyeceği yeni anlamlar sayesinde sağlar. Bu açıdan bakıldığında bir edebî metinde kullanılan sıfatlar da sanatçının dil ve üslûp özellikleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Çünkü sıfatlar, isimlere bağlanarak onların özelliklerini belirtir. İsimler, Şairlerin düşündüğü soyut ve somut varlıkların neler olduğu hakkında bizlere bilgi verirken; sıfatlar da Şairin düşündüğü varlıkları nasıl algıladığını ve yorumladığını gösterir.

İbrayım Yusupov'un kullandığı sıfatlar incelendiğinde onun niteleme sıfatlarını daha fazla kullandığı görülür. Bu da şair açısından, varlıkların yapısal özelliklerinin daha önemli olduğunu gösterir. Çünkü niteleme sıfatları varlıkların renk, durum, biçim, görünüş gibi özelliklerini yansıtır. Şair şiirlerinde varlıkların yapısal özelliklerini söz sanatlarının ve mecaz anlamın yardımıyla, daha etkileyici ve zengin bir biçimde ifade etmiştir.

Karakalpak Türkçesinde “kelbetlik” kelimesiyle ifade edilen sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayrılır. Niteleme sıfatları varlığın özelliğini doğrudan doğruya bildiren sıfatlardır. Belirtme sıfatları ise nesnelere belirten sıfatlardır; nesnelere herhangi bir özelliğini göstermek yerine onları şu veya bu şekilde belirtirler. Belirtme sıfatları TT'deki gibi sayı, işaret, soru ve belirsizlik sıfatları olmak üzere dörde ayrılır. (Uygur, 2010: 139-140)

Şairin eserinde birden fazla kullandığı bazı sıfatlar şunlardır:

aq (beyaz)	bos (boş)
alıs (uzak)	botasız (yavrusuz)
alpıs (altmış)	boz (boz renk)
altı (altı)	böten (yabancı)
aş (aç)	bunday (böyle)
aşiq (âşık)	burıngı (önceki)
ayaqlı (ayaqlı)	buzıq (bozuk)
ayawsız (acımasız)	bügingi (bugünkü)
aydın (aydınlık, parlak)	dana (bilge)
azat (özgür)	dañqlı (meşhur)
baxıtlı (şanslı)	diyxañ (çiftçi)
bar (tüm)	eki (iki)
barlıq (tüm, her)	erkin (özgür)
basqa (başka)	ersi (uygunsuz)
bayğus (garip)	eski (eski)
baylawlı (bağlı)	göne (köhne)
bazı bir /baz bir (bazı)	hadal (helal)
bes (beş)	xoş (hoş)
biytanı (yabancı)	ılay (çamurlu)

insaplı (insafli)	payızlı (latif)
iybeli (terbiyeli)	pütkil (bütün)
jağımlı (sevimli, hoş)	sabırlı (sabırlı)
jaqın (yakın)	sırlı (sırlı)
jalğan (yalan)	soñğı (sonraki)
jaña (yeni)	sum (kötü)
jarasıqlı (yakışıklı)	suwıq (soğuk)
jas (genç)	şad (şâd, mutlu)
jasıl (yeşil)	şadlı (mutlu)
jat (yabancı)	şamşıraq (aydınlık)
jipek (ipek)	şın (doğru)
jup (çift, iki)	şiyrin (şirin)
jüyrik (hızlı)	şurt (aksi)
jüz (yüz sayısı)	talay (nice)
jüzlep (yüzlerce)	tar (dar; zor)
qırmızı (kırmızı)	tartınşaq (utangaç)
qızıl (kızıl)	tatıw (cana yakın)
qos (çift, iki)	taz (kel)
qula (ıssız)	taza (taze)
mazalı (lezzetli)	teberik (mübarek)
mıqlı (sağlam)	tereñ (derin)
miñ (bin sayısı)	teris (ters)
million (milyon)	tınış (rahat)
miymanDOS (konuksever)	torala (semiz)
mol (bol)	tört (dört)
muxaddes/muqaddes (mukaddes)	uzaq (uzak)
muñlı (dertli)	ülken (bilge, yaşlı)
nağışlı (nakışlı)	zañğar (namussuz)
özge (başka)	zor (zor; büyük)

Şairin en çok kullandığı sıfatlar şunlardır:

bul (bu)	113
bir (bir)	111
sol (o, şu)	20

qara (kara)	17
sulıw (güzel)	15
ol (o)	14
gözzal (güzel)	12
jaqsı / yaqsı (iyi, güzel)	12
jaman (kötü)	11
qay (hangi)	11
usı (bu, o)	10

Şair basit ve türemiş sıfatların yanında birleşik sıfatlar da kullanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

şiyrin tilli Özbek şayırlar (şirin dilli Özbek şairler)
töresi pütün biy (töresi sağlam bey)
altın saxnalı bir teatr (altın sahneli bir tiyatro)
közlerimniñ ağı-qarası kızlar (gözlerimin akı-karası kızlar)

İncelediğimiz kitapta sıfat olarak kullanılan renkler şunlardır:

qara (kara)	17
aq (ak)	16
jasıl (yeşil)	5
qızıl (kırmızı)	4
qırmızı (kırmızı)	2
boz (boz)	2
sarı (sarı)	1
qıp-qızıl (kırpkızıl)	1
kök (gök rengi)	1
aqşa (akça)	1
ala (ala)	1

Şairin kullandığı belirsizlik sıfatları şunlardır:

bar (tüm)
barlıq (tüm, her)
başqa (başka)
bazı bir / baz bir (bazı)

özge (başka)
 pütkil (bütün)
 talay (nice)

Şairin kullandığı soru sıfatları şunlardır:

ne (ne)
 qay (hangi)
 qaşa (ne kadar)
 qaysı (hangi)
 qanday (hangi)

Kullanılan sayı sıfatları ise şunlardır:

a) Asıl Sayı Sıfatları:

bir (bir)
 eki (iki)
 üç (üç)
 dört (dört)
 bes (beş)
 altı (altı)
 jeti (yedi)
 toğuz (dokuz)
 kırq / qırq (kırk)
 elli (elli)
 alpis (altmış)
 altımış (altmış)
 jetpis (yetmiş)
 jüz (yüz)
 miñ (bin)
 miñ bir (bin bir)
 million (milyon)

b) Sıra Sayı Sıfatları:

üşinşi (üçüncü)

besinşi (beşinci)
jigirmalanşı (yirminci)

c) Kesir Sayı Sıfatları:

jartı (yarım)

d) Üleştirme Sıfatları:

Şair eserinde üleştirme sıfatı kullanmamıştır.

3.2.2.5. Zarflar

Sözlükte “bir fiilin, bir sıfatın veya bir zarfın anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru kavramları bakımından etkileyen kelimeler” şeklinde tanımlanan zarf, Karakalpak Türkçesinde “räwiş” kelimesiyle ifade edilir.

Dil ve üslûp incelemesi açısından “sıfatlar” ne kadar önemliyse “zarflar” da o kadar önemlidir. Çünkü sıfatlar bir ismin özelliklerini ifade etmeye yarar; zarflar da bir fiilin, sıfatın veya başka bir zarfın özelliklerini ifade etmeye yarar. Kullanılan zarflar sayesinde fiillerin, sıfatların ve zarfların hangi yönünün önemli olduğunu öğrenmiş oluruz. Bu açıdan şairimizin kullandığı zarflar ve frekansları şöyledir:

endi (şimdi)	22	aqşam (akşam)	6
köp (çok)	19	eñ (en, çok)	6
hâzir (şimdi)	18	erte (erken)	6
sonda (sonra)	16	jaqsı (iyi, güzel)	6
bazda (bazen)	15	sâl (biraz)	6
keş / keşe (gece)	12	qanşa (ne kadar)	6
jäne (yine)	12	bârha (daima)	5
bügin (bugün)	11	burın (evvel, önce)	5
ele (hâlâ, daima)	11	erteñ (yarın)	5
mudam (daima)	11	sonşa (o kadar)	5
bâlkim (belki)	10	qattı (hayli, fazla)	5
qayta (yeniden)	10	bârhama (daima)	4
nege / neğe (niye)	9	birde (bazen)	4
qaşan (ne zaman)	8	durıs (doğru, düzgün)	4

jüdü (çok)	4	arzan (ucuz)	1
qaytadan (yeniden)	4	aşiq (açık)	1
zawqı sapalı (zevk u safalı)	4	aware (avare)	1
az-kem (biraz)	3	aytıwınşa (söylendiğine göre)	1
birge (birlikte)	3	azğana (azıcık)	1
dım (çok)	3	ädewir (daha)	1
hasla (asla)	3	äwel (evvel)	1
jalañ ayaq (yalın ayak)	3	bayağışa (eskiden)	1
jaman (kötü)	3	bälki (belki)	1
keş (geç)	3	bärqulla (daima)	1
mensiz (bensiz)	3	bosqa (boşuna)	1
özinşe (kendince)	3	bunşa (bunca)	1
qanday (nasıl)	3	elpip elpip (hafif hafif)	1
soñ (sonra)	2	erteden (erkenden)	1
apaq-şapaq (keyifli)	2	ğij-ğij (fokur fokur)	1
äste (yavaşça)	2	haslan (asla)	1
bayağıday (eskisi gibi)	2	hözirşe (şimdi)	1
birden (birden)	2	xämiyşe (daima)	1
bunday (böyle)	2	iñir (akşam)	1
därhal (hemen)	2	iyrek (zikzak)	1
demde (hemen)	2	izli-izinen (peş peşe)	1
jalañaş (çıplak)	2	jalañbas (başlıksız)	1
jañadan (yeniden)	2	jalpı (genellikle)	1
jaslay (gençken)	2	jañağı (şimdi)	1
onşa (onca)	2	jaylaw (yavaşça)	1
sizlersiz (sizsiz)	2	juwhaday (sinsice)	1
qalay (nasıl)	2	kem-kem (biraz)	1
qaşşan (ne zaman; çoktan)	2	keşegi (geceki)	1
usınday (öyle)	2	kewilsiz (tatsız)	1
zor (zor)	2	köylekşen (gömlekçek)	1
adamday (insanca)	1	merdana (mertçe)	1
aqırsında (sonunda)	1	mup-muzday (buz gibi)	1
aldan (önceden)	1	näresteley (bebekken)	1
aralas (karişik)	1	on (on sayısı)	1

oñşama (o kadar)	1	tilkim-tilkim (dilim dilim)	1
oylay oylay (düşüne düşüne)	1	küpä-kündiz (güpegündüz)	1
öksip öksip (hıçkıra hıçkıra)	1	küyip-pisip (sinirlenip)	1
pütkil (tamamen)	1	qañşama (ne kadar)	1
reglamentsiz (zamansız)	1	quwday (bitkince)	1
solay (öyle)	1	turğañşelli (durana dek)	1
solayda (öylece)	1	turman (durmadan)	1
şalqayta (gururla)	1	tüskeninşe (düşene kadar)	1
tek (tek, yalnız)	1	udayı (hep)	1
tımpıy (sessizce)	1	wayrana (virâne)	1
tıñlay-tıñlay (dinleyerek)	1	ziyrek (zeki)	1

Frekansı en yüksek zarflar, zaman zarflarıdır. Kullanılan zaman zarfları şunlardır:

endi (şimdi)	22
hāzir (şimdi)	18
sonda (sonra)	16
bazda (bazen)	15
keş / keşe (gece)	12
bügin	11
aqşam	6
erte (erken)	6
burın (önce, evvel)	5
erteñ (yarın)	5
birde (bazen)	4
iñir (akşam vakti)	1
hazirşe (şimdi)	1
küpä-kündiz (güpegündüz)	1

Zaman zarflarının frekansları yüksek olsa da şair en çok niteleme zarflarını kullanmıştır.

3.2.2.6. Edatlar

“Tek başına anlamı olmayan, isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran gramer görevli kelimelere edat denir.” (Uygur, 2010: 225)

İncelediğimiz eserde şairin kullandığı son çekim edatları (tirkewişler) şunlardır:

menen / benen / penen “ile” (beraberlik bildirir.)	65
mı soru edatı (bA, bı, pA, pi, mA)	66
uşın “için” (sebepl bildirir)	8
kibi “gibi” (benzerlik bildirir)	1
mezze (gibi, benzer)	1
yañlı “gibi” (benzerlik bildirir)	1

Yönelme hâl ekiyle kullanılan son çekim edatları:

taman (-e doğru)	1
deyin (-e kadar)	1
qarsı (-e karşı)	1
bola (-e göre)	1
qaray (-e doğru)	1

Çıkma hâl ekiyle kullanılan son çekim edatları:

keyin (den sonra)	3
beri (beri)	1
berli (beri)	1
burın (-den önce)	1
soñ (-den sonra)	1
artıq (-den çok)	1

3.2.2.7. Bağlaçlar:

Karakalpak Türkçesinde “dizbklewşi dānekerler” olarak adlandırılan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayarak bunlar arasında çeşitli yönlerden ilgiler kurar. Şairin eserinde kullandığı bağlaçlar ve bunların özellikleri şöyledir:

Sıralama bildirenler:

de, da, ta, te (de, ve, sonra)	140
hām (hem, ve, ayrıca)	46

menen, benen, penen (ile)	10
jäne (ve, ve dahi)	2
tağı (ayrıca, ve, sonra)	1

Karşılaştırma bildirenler:

häm ...häm (hem...hem)	1
meyli...meyli (ister...ister)	1
ne...ne (ne...ne)	1

Denkleştirme bildirenler:

ya (ve, veya)	11
yamasa (veya, yoksa)	1

Sona gelenler:

-aq (sona gelen bağlaç)	7
bolsa (ise)	6
de, da, te, ta (de)	1

Cümle başı bağlaçları:

biraq (ama, fakat)	24
bälki, bälkim (belki)	11
eger (eğer)	8
al (ama)	6
söytip (neticede, sonunda)	4
öytkeni (çünkü)	1
tübinde (neticede, sonuçta)	1
bolmasa (buna rağmen)	1
mägär (belki, sanki)	1
şaması (belki)	1
mümkin (herhâlde)	1

Cümle başı bağlacı olarak kullanılan kelime grupları ve ibareler:

sonıñ uşın (onun için)	2
hätte (hatta)	2
aqıbet (sonunda)	1

Aşağıdaki bağlaçlar kelimelerin başına veya sonuna gelerek, yahut bazıları kelimeleri arasına alarak o kelimeyi anlam bakımından sınırlandırır. (Uygur, 2010: 224)

bir (bir, sadece)	3
tek (sadece)	9
ğana (sadece)	4

3.2.2.8. Ünlemler:

Karakalpak Türkçesinde “tañlaq” terimiyle ifade edilen ünlemler; sevinç, üzüntü, kızgınlık, korku, şaşkınlık gibi duyguları belirten, bir kimseyi çağırmak için kullanılan kelimelerdir. Bu açıdan bakıldığında kullanılan ünlemler şairin ruh hâlini öğrenmemizi sağlayan kelimelerdir.

İbrayım Yusupov’un eserinde kullandığı ünlemler şunlardır:

Duygu ünlemleri:

oy “oy” (şaşma, sevinç, acı)	3
o “o, ah” (şaşma, sevinç, üzüntü)	2
pay “vay” (şaşma, acıma)	2
wa “ah, vah”	2
ätteñ “vah, keşke” (pişmanlık, acıma)	1
ay “ah” (şaşma, üzüntü)	1
ah “ah” (şaşma, üzüntü)	1

“Şaşma, üzülme, sevinme gibi duyguları ifade eden bazı ünlemler, kelimenin sonunda da bulunabilir.” (Uygur, 2010: 215)

aw	10
ay, äy	2
dä	1

Seslenme ünlemleri:

äy (ey)	1
ya (ey)	1
häy, hay (ey)	2
ayhay, ay-hay (hey, ey, heyhât)	2

Gösterme ünlemleri:

al (işte)	1
äne (ta, işte)	1
mına (işte)	1

Cevap ünlemleri:

awa (evet)	2
qanekey (tamam)	2
mäylidağı (tamam)	1
älbette (peki, tamam, elbette)	2
sira (elbette)	1
tüwe (değil)	3
emes (değil)	1

Ünlem yerini tutan kelime ve kelime grupları:

toba-toba (tövbe tövbe)	1
ästapırla (aman Allah'ım)	1
yapırmay (ya Allah, yahu)	1
jarqılıq (ne mutlu, yaşasın)	4

Bu ünlem çeşitlerinin dışında, şair birçok kelimeyi de ünlem olarak kullanmıştır.

Bunlardan bazıları şunlardır:

“Teñiz, teñiz!” desip quwanğan ballar, (“Deniz, deniz!” deyip sevinen balalar,)

Tagdırim! Men sağan süeymen arqa (Kaderim! Ben sana dayarım arka)

Pärwardigarım! (Allah'ım)

Aral, Aral! Sen keşir bizdi. (Aral, Aral! Sen affet bizi.)

3.2.3. Kelime Grupları

3.2.3.1. İsim Tamlamaları

“İki ismin / isim grubunun, iyelik sistemi içinde bir araya gelerek oluşturduğu kelime grubudur. İsim tamlamaları, hem belirtili hem de belirtisiz olabilir.” (Uygur, 2010: 234)

Belirtili isim tamlaması Karakalpak Türkçesinde “jalğawlı izafetlik söz dizbegi”, belirtisiz isim tamlaması da “jalğawsız izafetlik söz dizbegi” şeklinde ifade edilir.

İbrayım Yusupov, “Begligiñdi Buzba Sen” adlı şiir kitabında birçok isim tamlaması kullanmıştır. Bu isim tamlamaları değişik özelliklere sahiptir.

a) Belirtili isim tamlaması şeklinde olanlar: Şair şiirlerinde çok sayıda belirtili isim tamlaması kullanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

kewillerdiñ şeri	(gönüllerin derdi)
jurttıñ añsarı	(halkın fikri)
qaslıqtıñ qarası	(düşmanlığın karası)
zamannıñ sırrı	(zamanın sırrı)
paraxordıñ mäpi	(rüşvetçinin çıkarı)
bunıñ aqıbeti	(bunun sonu)
bilgişlerdiñ aytısı	(bilgiçlerin sözleri)
jurttıñ qayğısı	(halkın kaygısı)
jürgenlerdiñ qaysısı	(gidenlerin bazısı)
attıñ bası	(atın başı)
jarıstıñ atı	(yarışın adı)
sawdagerdiñ qoldı	(tüccarın eli)
Haqtıñ birliğı	(Hakk’ın birliğı)
jaslardıñ qılığı	(gençlerin davranışları)
jurttıñ bilmegeni	(halkın bilmediğı)
birazdıñ qulağı	(bazılarının kulağı)
durıslıqtıñ jolı	(doğruluğun yolu)
seniñ dağdarısıñ	(senin sıkıntın)

Türkiye Türkçesinde “ben” ve “biz” zamirleriyle belirtili isim tamlaması yapılırken “-in” tamlayan eki, “-im” şekline dönüşür. Ancak Karakalpak Türkçesinde “iñ” tamlayan eki bir değişikliğe uğramadan aynı şekilde kullanılır. İbrayım Yusupov’un kullandığı ve bu duruma örnek olabilecek isim tamlamalarından bazıları şunlardır:

Karakalpak Türkçesi

men-**iñ** ziratım

men-**iñ** ömirim

biz-**iñ** epsizliğimiz

Türkiye Türkçesi

ben-**im** mezarım

ben-**im** ömrüm

biz-**im** beceriksizliğimiz

Türkiye Türkçesinde belirtili isim tamlaması yapılırken zamirler tamlayan olarak kullanıldığında bazen tamlanan ek almayabilir. Aynı durum Karakalpak Türkçesinde de geçerlidir. İbrayım Yusupov’un kullandığı ve bu duruma örnek olabilecek isim tamlamalarından bazıları şunlardır:

biziñ el (bizim memleket)

biziñ xalıq (bizim millet)

b) Belirtisiz isim tamlaması şeklinde olanlar: Şair şiirlerinde belirtili isim tamlaması gibi belirtisiz isim tamlamalarını da çok kullanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

ädalatlıq tärezisi (adalet terazisi)

alalıq illet (ihtilâf illeti)

aytıs bazarı (atışma pazarı)

bazar jolı (pazar yolu)

bazar musallatı (pazar sıkıntısı)

biyday qırmanı (buğday harmanı)

biyinsaplıq bazarı (insafsızlık pazarı)

därya suwı (derya suyu)

doslar säwbeti (dostlar sohbeti)

hüjdan arabası (vicdan arabası)

hüjdan mülki (vicdan mülkü)

ırıs kerseni (rızk kabı)

ısqı ot (aşk ateşi)

ışqı azap	(aşk acısı)
ışqı dâpter	(aşk defteri)
jahan sawdası	(cihan sevdası)
jan säwlesi	(can şulesi)
Jaqsılıq gülxanı	(iyilik ocağı)
jaslıq çağı	(gençlik çağı)
Jäyhun jağası	(Ceyhun kıyısı)
jol sañlağı	(yol ışığı)
kärwan jügi	(kervan yükü)
miriwbet nurı	(mürüvvet nuru)
miriwbet tañları	(mürüvvet şafağı)
Sibir ormanı	(Sibir ormanı)
şarap käsaları	(içki kaseleri)
şaytan ğulğulası	(şeytan vesvesesi)
täkabbırlıq illeti	(tekebbürlük illeti)
taqabbırlıq tuwı	(tekebbürlük tuğı)
täwekel qayığı	(tevekkül kayığı)
Törtkül bağları	(Törtkül bağları)
urıs otı	(savaş ateşi)

c) Birden fazla tamlayanı veya tamlananı olan isim tamlamaları: Bu tür isim tamlamaları az kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ğafur, Aybek, Mirtemirler duvası (Ğafur, Aybek, Mirtemirlerin duası)

eldiñ, jerdiñ dâwranı (ilin, halkın devranı)

Taj hām taxt hāwesi (taç ve taht hevesi)

dañq hām jaq jarıs (nâm ve çen yarışı)

zamannıñ Gülayım Särbinazları (zamanın Gülayım'la Serbinazları)

d) Farsça yapılı tamlamalar: Şair Türkçe tamlamaların yanında Farsça tamlamalar da kullanmıştır.

nuwrı iyman	(iman nuru)
abiyhayat	(hayat suyu)
ilmi jahan	(ilim dünyası)

ahli insan	(ehl-i insan)
Qudayı qonaq	(Tanrı misafiri)
Gümbeziy Dawwar	(künbed-i devvâr)

e) Tamlayanı sıfat tamlamasından oluşan isim tamalamaları:

<u>bir ulla mämleketiñ</u> toyları	(bir ulu memleketin toyları)
<u>bos dükanñ</u> awzı	(boş dükkanın ağzı)
<u>bir güjimiñ</u> japırağı	(bir güjimin yaprağı)
<u>oynap-ösken bir awıldñ</u> şaňlağı	(oynanıp büyüyen bir köyün ağlı)
<u>göne tariyxtñ</u> dərbenti	(eski tarihin boğazı)
<u>hadal miynet etken biziñ</u> xalıq	(helal işler yapan bizim millet)
<u>sen kirmegen bul üydiñ</u> esik-töri	(girmedigin bu evin kapısı)
<u>bayğus Araldñ</u> dañqı	(garip Aral'ın sesi)
<u>ersi jāne namaqul islerdiñ</u> bası	(yakışksız ve nâ-makul işlerin başı)
<u>usı ekewiniñ</u> därti	(bu ikisinin derdi)
<u>bir azalı joqlawdiñ</u> üni	(bir kederli yoğcunun sesi)
<u>hāzirgi adamlardiñ</u> peyli	(şimdiki insanların gönlü)
<u>suw iyesi Sulāymanniñ</u> mülki	(su sahibi Süleyman'ın mülkü)

f) Tamlananı sıfat tamlamasından oluşan isim tamlamaları:

jurttñ <u>bir ärmanı</u>	(halkın bir derdi)
buniñ <u>böten ilajı</u>	(bunun başka çaresi)
arbanıñ <u>jaman jerleri</u>	(arabanın kötü yerleri)
tariyxtñ <u>talay ötkeli</u>	(tarihin nice geçidi)
meniñ <u>barlıq jollarım</u>	(benim tüm yollarım)
meniñ <u>jigit waqtım</u>	(benim yiğit vaktim)
ırıs-nesibeniñ <u>mol bereketi</u>	(rızk ve nasibin bol bereketi)

g) Tamlayanla tamlananın yer değiştirdiği tamlamalar:

- “Günañdı seniñ keşedi.” (Günahını senin affeder.)
 “Sizge arnalar bul qosığım meniñ,” (Size ithaftır bu koşuğum benim)
 “Üstime meniñ artasañ.” (Üstüme benim yüklersin.)
 “Uğar, aytsam, dārhal därtimdi meniñ.” (Anlar, desem, hemen derdimi benim.)”

3.2.3.2. Sıfat Tamlamaları

“Begligiñdi Buzba Sen” adlı şiir kitabı, sıfat tamlamaları yönünden çok zengindir. Şair kelimelere yüklediği yeni anlamlar ile o kadar güzel sıfat tamlamaları kullanır ki bu da onun sanatını yüceltir. Onun kullandığı sıfat tamlamalarının anlam değerini görebilmek için tamlamaları tek başına ele almamak gerekir. Çünkü sıfat tamlaması, şiirin tamamı içinde değerlendirildiğinde anlam derinliğini ve gerçek gücünü gösterir.

Şair varlıkların özelliklerini nesnel bir şekilde dile getirmenin yanında, kelimeleri mecaz anlamda kullanarak varlıkları öznel boyutta nasıl algıladığını da bize gösterir. Belirtme sıfatlarıyla yaptığı tamlamalar daha gerçekçiyken niteleme sıfatları ile yaptığı tamlamalar şairin hayal gücünü ve şairlik yeteneğini görmemizi sağlar. Bu açıdan bakıldığında şair sıfat tamlamalarında birçok söz sanatı da kullanmıştır.

Şairin şiir kitabında kullandığı sıfat tamlamalarından bazıları şunlardır:

bir nama	(bir nağme)
arzan sözler	(ucuz sözler)
qırmızı qan	(kırmızı kan)
asqar tawlar	(yüce dağlar)
jaññaşa oylaw	(yeni dünya)
biyik minber	(yüksek kürsü)
eski tutımlar	(eski tutumlar)
temir perdeler	(eski perdeler)
här adam	(her insan)
bay el	(zengin halk)
türli jol	(türlü yol)
gürmewli tiller	(bağlanmış diller)
jıllı üy	(sıcak ev)
jawız mafıylar	(düşman mafyalar)
bos arba	(boş araba)
ädil zaman	(adil zaman)
sarsıq söz	(kötü söz)
mut dünya	(boş dünya)
gör ögiz	(kör öküz)

haram qollar	(kötü eller)
artıq dünya	(fazla mal)
bir bäle	(bir bela)
qay töbe	(hangi tepe)
qara dawıl	(kara rüzgâr)

Şairin kullandığı sıfat tamlamaları içinde sıfat-fiillerle yapılan tamlamalar da önemli bir yer tutar. Bunlardan bazıları şunlardır:

botasız bozlaşan ärwana	(yavrusunu arayan deve)
körsetken rähätli kün	(göstereceğin güzel gün)
alıp kelgen jer	(alıp keldiğin yer)
gönergen dünya	(köhnemiş dünya)
şağlap jasaytuğın el	(mutlu yaşanacak il)
söylep-söylep bolğan jeriñ	(söyleyip durduğun yerin)
“Qawın-qawın” degen oyun	(kavun karpuz denen oyun)
düzde qasqır quwğan kiyik	(düzde kurdun kovaladığı geyik)
tapqan şarañ	(bulduğun çaren)
kuponğa üñiltken küniñ	(kupona baktırdığın günün)
bir masqara qılğan jeriñ	(maskara ettiğin yerin)
sürgizgen dāwranlarıñ	(sürdüdüğün devranların)
sıyınğan Quday	(sığındığımız Allah)
“Aralım” dep “jılağan” gezler	(Aral’ım diye ağladığın anlar)
şının aytqan şayır	(doğruyu söyleyen şair)
insap degen närse	(insaf denen şey)
botası ölgen ärwana	(yavrusu ölen deve)

İbrayım Yusupov şiirlerinde sıfat-fiil gruplarını ve birden fazla sıfatı tamlayan yaparak çok uzun sıfat tamlamaları kullanmıştır. Bu tamlamalar bazen birkaç mısradan oluşabilmektedir.

“Dünyada bir ullı mämlekettiñ
Toyların tarqatqan jeriñ usı ma?”

“Dünyada bir ulu memleketin
Toylarını dağıttığın yerin bu muydu?”

“Nesibesin haqtan tilegen,

“Nasibini Hak’tan dileyen,

Miyet sınıqtırğan bilegin,
Aq kökirek eden elseñ dep,”

Zora alıştırdığı bileğini,
Ak gönül eden halksın diye,”

“Ayday jamalıña juldız tünegen,
Aşıqlar kewliniñ quyaşı qızlar.”

“Ay gibi cemaline yıldız tüneyen,
Âşıkların gönlünün güneşi kızlar.”

“Ruhı tereñ muhiyt özbek xalqınıñ
Abiyhayat quyğan duvalı tili.”

“Ruhu derin okyanus (olan) Özbek halkının
Âb-ı hayat koyan dualı dili.”

Şair isim tamlamaları ile sıfat tamlamalarını birlikte kullanarak karma tamlamalar yapmıştır. Sıfatlar bazen isim tamlamasının tamlayanını, bazen tamlananını, bazen de isim tamlamasının tamamını nitelemiştir.

göne <u>sürdew</u> jol	(eskinin devamı olan yol)
<u>aşköz</u> bendelerdiñ peyli	(açgözlü kulların niyeti)
<u>bul</u> bazardıñ öz zañı	(bu pazarın kendi kanunu)
<u>däslep</u> ümit qusı	(eski ümit kuşu)
<u>jaqsı</u> ümitlerdiñ <u>aydın</u> güzarı	(güzel ümitlerin aydınlık yolu)
<u>ölgen</u> näresteniñ bas uşı	(ölen bebeğin baş ucu)

3.2.3.3. İkilemeler

Karakalpak Türkçesinde ikilemeler “jup sözler” veya “täkirarlar” şeklinde ifade edilir. İkilemeler aynı cinsten kelimelerin meydana getirdiği gruptur. Eş anlamlı, zıt anlamlı, yakın anlamlı kelimelerin birlikte kullanılması veya aynı kelimenin tekrarlanması gibi yollarla ikileme yapılabilir. İkilemeler anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır. Şairin şiirlerinde kullandığı ikilemelerden bazıları şunlardır:

ädep-ikram	(edep ikram)	qabat-qabat	(kat kat)
qawın-qawın	(kavun karpuz)	zañ-zakon	(hak adalet)
bazar-oşar	(pazar yeri)	alıp-alıp	(alıp alıp)
kem-kem	(biraz)	barıp-barıp	(varıp varıp)
sıy-marapat	(marifet)	aqıl-zeyin	(akıl fikir)
tälli-pälli	(telli pullu)	dos-yaran	(dost yâren)
qıylı-qıylı	(farklı farklı)	ata-baba	(ata baba)

oy-şıqır	(çukur)	söylep-söylep	(söyleye söyleye)
aqıl-parasat	(akıl feraset)		
öksip-öksip	(hıçkıra hıçkıra)		
ökpe-giyne	(küsününlük)		
at-abıray	(ad şan)		
miyrim-şäpaat	(merhamet)		
abısın-ajın	(akraba)		
ata-ana	(baba ana)		
az-kem	(biraz)		
mereke-toylı	(düğünlü toylu)		
apaq-şapaq	(keyifli)		
aş-jalañaş	(aç çıplak)		
keşi-kündiz	(gece gündüz)		
kelip-kelip	(gelip gelip)		
düris-düris	(güp güp)		
saz-säwbet	(saz sohbet)		
taram-taram	(ayrı ayrı)		
qıyda-qıyıs	(kıyıda kenarda)		
qalay-qalay	(nasıl)		
qas-qabaq	(kaş göz)		
gül-gül	(gül gül)		
astan-kesten	(alt üst)		
küyip-pisip	(yanarak)		
ülken-kışisi	(büyüğü küçüğü)		
namıs-ar	(namus ar)		
şatır-şatır	(çatır çatur)		
oylay-oylay	(düşüne düşün)		
tam-tam	(alkış)		
tilkim-tilkim	(dilim dilim)		
qabaq-tostağan	(çanak çömlek)		
dünya-mal	(mal mülk)		
tıñlay-tıñlay	(dinleye dinleye)		
uşar uşar	(uçar uçar)		
toba-toba	(tövbe tövbe)		

3.2.3.4. Fiilimsi Grupları

Şair şiirlerinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerini sıkça kullanarak birçok fiilimsi grubu oluşturmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

İsim-fiil grupları:

Kelgendeysen tek gül aralamaqqa
Mäjbürleyseñ qattı sözge barmağa
Häkim bolıw oñay emes tap häzir
 Bir gezde deputat bolıw mär edi
Kendir menen xoşlasıw
 Jurttı talatpaqta bazar tusında
Jalğız jolğa şığıw qıyın ömirde
Erkin söylep, erkin jazıw degendi
Arzan alıp, qımbat satıw, tüsirim
Keten köylek kiyip sallanıw jürmek
 Quştar azat, tatıw ömir sürmege

Sıfat-fiil grupları:

Satıp hüjdan degen närseni
Suwı qaşqan jağalıqlardı
 Teñizdi teris qaytqan zamanlar qurttı.
Köpten kütken toydıñ änjamı keldi.
Erkin jasaytuğın zaman keldi dep
Şımşıq añlıytuğın tarğıl pışıq ta

Zarf-fiil grupları:

“Qoy derge xoja joq” degen usı-dä!
Ayaqqa ağızbay, teñseltti jurttı.
Qala tapbay, bärha qayıp kelemen.
Azamatlıq äylep beldi buwınbay
Sawlatına tañırqanbay qoymaysañ
Bir tınbay islep turaman.
 Jazğanıñdı heş bulıtpay bejerdim

Hawlıqpay hawalap uşar alasar,
Därya suwın şöllerge burıp
 Gäp sonda: sen bizdi taslap ketkeli
 Biraq bazar degen bäle şıqqalı
Mänili söz bazarına salğanda
Öz ömirimdi oylağanda, bärhama
Tiliñ muki bolmay Täñirim aldında
Jaqsıñdı jasırmay, aytsaq durısın
Begligin buzbastan alıp ötti dep
Tawğa şıǵıp, taza hawa jutqanday

3.2.3.5. Deyim ve Atasözleri

Deyim ve atasözleri bir olay veya durum karşısında düşüncelerin daha etkili ve kısa bir şekilde ifade edilmesini sağlayan kelime gruplarıdır. Daha çok mecaz anlamda kullanıldıkları için yoğun anlamlar taşırlar. Ayrıca ait olduğu milletin kültür birikimini, değerlerini ve hayata bakış tarzını yansıtır. Deyim ve atasözlerinde kullanılan kelimeler bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilir. Bu açıdan bakıldığında Karakalpak Türkçesinde kullanılan deyim ve atasözlerinin birçoğu Türkiye Türkçesindekilere benzemektedir.

Şair deyim ve atasözlerini sıkça kullanarak anlatımını zenginleştirmiştir. Kullandığı deyim ve atasözlerinden bazıları şunlardır:

Jürek jan-: Yüreği yanmak, çok üzölmek

“Jürek jansa, ısqı otında jansın,”

Jürek şawkildes-: Yüreği oynamak, heyecanlanmak

“Jürek şawkildesip, quwantıp eldi”

Jüregin daǵla-: Yüreğini daǵlamak, acıyla ve özlemle içi yanmak

“Daǵlap ketti doslarıñnıñ jüregin.”

Jüregi sızla-: Yüreği sızlamak, çok üzölmek

“Solar sönbegey dep, jüregim sızlar.”

Közini aş-: Gözünü açmak, uyanık olmak

“Közin aşsın dediñ hâr el, hâr adam.”

Artıq dünya köz çığarmas: Fazla mal göz çıkarmaz.

“Artıq dünya köz şığarıp,”

Közine jas al-: gözleri dolmak, duygulanmak

“Quwanğannan közime jas alaman.”

Köz öñinnen öt-: Gözünün önünden geçmek, hatırlamak

“Bâri köz öñimnen ötkendey boldı,”

Qabaq şıt-: Kaşlarını çatmak, kızmak

“Sâl talpınsañ, iyeñ qabaq şıtqanday.”

Aqıl ayt-: Akıl vermek

“Aqıl ayttıñ biyik minberden turıp,”

Aqıl al-: Akıl almak, danışmak

“Hâzir aqıl almas birew-birewden.”

Qara ter bol-: Kan ter içinde kalmak

“Birew eñbek eter qara ter bolıp,”

Közleri girew tart-: Gözleri kararmak

“Közlerim girew tarttı dep ökinbe,”

Masqara qıl-: Maskara etmek

“Bir masqara qılğan jeriñ usı ma?”

Bası tasqa tiy-: Başı taşa değmek, ağır bir durumun ders olması

“Bası tasqa tiygenge deyin,”

Qulaq as-: Kulak asmak, önem vermek

“Qulaq asar şaytan waswasasına,”

Qoldan kel-: Elinden gelmek, yapabilmek

“Qoldan kelse, kewliñdi tabar edim,”

Qolğa al-: Ele almak

“Öziñdi qolğa al, qäne,”

Qolğa tös-: Ele geçmek, yakalanmak

“Urılıq islep qolğa tüseqoysañ sen,”

Qol jay-: El açmak, dilenmek

“Batisqa qol jayıp, qayır soratıp,”

Jüz qızart-: Yüz kızartmak, utandırmak

“Qızartpağıl sen jüziñdi.”

Qadem bas-: Ayak basmak, varmak

“Oyşañ qadem basıp şayıra barar.”

İşi küy-: İçi yanmak

“Künlep işi küygen jaman közlerden.”

Dem al-: Nefes almak, dinlenmek

“İnsan aşıklarday şağlap dem alsın,”

Kewil ber-: Gönül vermek

“Qıyalım sol yarığa kewil bergeli,”

Esten tandır-: Kendinden geçirmek, kendini kaybetmek

“Sayrata – sayrata esten tandırdı.”

Suwsız japqa qos şığır: Susuz kuyuya iki çıkırık

“Xalıqta söz bar: suwsız japqa qos şığır...”

Suw kötermes sirkesi: Su kaldırmaz sirkesi (tahammülsüzleşmek)

“Aş adam urısqaq” degendey,

Suw kötermes sirkesi.”

3.2.4. Söz Sanatları

Söz sanatları kelimelere yeni ve derin anlamlar yükleyerek anlatımın sıradanlıktan kurtulmasını sağlar. Çünkü şair söz sanatları sayesinde istediği ve hayalini

kurduğu her şeyi dile getirebilir. Teşbih sanatını kullanarak istediğini, istediğine benzetir. Teşhis sanatıyla insan dışındaki bir varlığa insan özellikleri kazandırır. Mübalağa sanatıyla olması mümkün olmayan bir durumu, olmuş gibi anlatır. İntak sanatı sayesinde bize masal ve fabllardaki dünyayı sunar. Tekrar, tezat, istifham gibi sanatlarla da dikkatin yoğunlaşmasını sağlar. Anlatıma şiirsellik kazandırır.

Söz sanatları inci kabuğu gibidir. Şair anlatmak istediği düşünceleri bu kabukların içinde sunar bize. O kabukları açabilenler, içinde saklı incilere de ulaşabilir.

Söz sanatlarının her biri gökkuşağının ayrı bir rengi gibidir. Her bir rengin tek başına bir güzelliği olsa da bu renklerin bir araya gelmesiyle oluşan gökkuşağının güzelliği apayrıdır. Bu yüzden söz sanatları anlatımın rengidir. Çeşitliliği ve sayısı anlatımı zenginleştirir.

Şair İbrayım Yusupov eserinde değişik söz sanatlarını başarılı bir şekilde kullanarak şairlik yeteneğini gözler önüne sermektedir. Onun eserinde kullandığı söz sanatlarından bazıları şunlardır:

Teşbih (Benzetme)

“Analar perzentin berip jawlarğa,

Botasız bozlaşan ärwana bolar.” (1-20, 1-21). Savaşta çocuğunu kaybeden anneler, yavrusunu arayan deveye benzetilmiştir.

“Usap düzde qasqır quwğan kiyikke,

Bahalar sekirip ketti biyikke.” (3-5, 3-6). Değerlerin yok olması, düz yerde kurdun kovaladığı geyiğin kaçışına benzetilmiştir.

“Sözden dangırlatıp aydap bos arba,” (3-28). Boş sözler, boş bir arabanın çıkardığı sese benzetilmiştir.

“Suw emes, söz aqtı Tüyemoyınnan,” (3-36). Tüyemoyın'da söylenen vaatler suya benzetilmiştir.

“Täwekel qayığın mindik, jigitler.” (4-24). Tevekkül, kayığa benzetilmiştir.

“Bul dünya degeniñ bir qızıq bazar,” (5-29). Dünya, pazar yerine benzetilmiştir.

“Kewil qusım uşsa sayran etiwge,” (44-24). Gönül, kuşa benzetilmiştir.

“Sol öziñ sıypağan qara şaşlarğa

Qıraw tüsti biraq gäp onda emes.” (44-29, 44-30). Beyaz saçlar, kırağı’ya benzetilmiştir. Ayrıca saçındaki akların yaşlılıktan olduğunu bilen şair, bunun nedenini kırağı düşmesine bağlayarak hüsn-i ta’lil sanatını da kullanmıştır.

“İyisşil iyttay izlep tawıp alasañ.” (46-14). Yalnızlık, kokuyu iyi alan köpeğe benzetilmiştir.

“Qosıq aytqan janan qay bağdıñ güli?” (61-23). Şarkı söyleyen güzel, bir güle benzetilmiştir.

“Bir biymaza nazbiyke ğoy şayırılıq,” (66-26). Şairlik, âşığı bıktıran nazlı bir kıza benzetilmiştir.

Teşhis (Kişileştirme)

“Däwir dağdarıstan awara bolar.” (1-5). Sıkıntıdan avare olmak, insana ait bir özelliktir. Bu özellik “devir” kavramı için kullanılarak teşhis yapılmıştır.

“Ädilliktiñ sotı qurğan duzaqqa” (3-15). Tuzak kurmak insana ait bir özelliktir. Bu durum adalet mahkemesine yakıştırılarak kişileştirme yapılmıştır.

“Bilim, zeyin menen uzaqtan şolıp,” (4-37). Bilim zihinle uzaktan gezer, denerek kişileştirme yapılmıştır.

“Tağdır burdı atımdı özge bir jolğa.” (45-4). Kader, atın yönünü başka bir tarafa döndürdüğü için kişileştirilmiştir.

“Bunşa quwdalaysañ, zañğar jalğızlıq!” (45-33). Yalnızlık, şairi takip ettiği için kişileştirilmiştir.

“Basqa ağaşlar jaynap-jasnap turğanda,” (63-19). Coşup mutlu olmak insanî bir özelliktir. Bu özellik ağaçlar için kullanılarak kişileştirme yapılmıştır.

İstifham (Soru Sorma)

“Bul barıstan neşik zamana bolar?” (1-3). (Bu gidişle nasıl bir zamane olur?)

“Miriwbet tañları qaşan atajaq?” (1-12). (Mürüvvet şafağı ne vakit atacak?)

“Bizdi alıp kelgen jeriñ usı ma?” (2-8). (Bizi alıp geldiğin yerin bu muydu?)

“Körsetken rähätli küniñ usı ma?” (2-10). (Göstereceğin güzel günün bu muydu?)

“Paraxordıñ mäpine kim tiyipti?” (3-7). (Rüşvetçinin çıkarına kim ne demiş?)

“Biz burında körgenbiz be bundaydı?” (3-31). (Biz önceden görmüş müydük bunları?)

“Miyrim degen söz qayaqta?” (44-9). (Merhamet denen söz nerede?)

Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması)

“Batisqa qol jayıp, qayır soratıp,” (3-11). (Batı’ya el açıp, sadaka isteyip,)

“Jer jüzi gäp eter bizdi, jigitler.” (3-33). (Yeryüzü laf eder bize, yiğitler.)

“Qazaqstan süzer biyday qırmanın.” (5-10). (Kazakistan süzer, buğday harmanını)

“Esitkiş qulaqlar da sarsılğanday.” (43-27). (İşiten kulaklar da üzölmüş gibi.)

Tenasüp

“Därt jamalıp kewillerdiñ şerine,

Däwir dağdarıstan awara bolar.” (1-4, 1-5). Därt, şer, dağdarıs kelimeleri arasında anlamca ilişki vardır.

“Jürek jansa, ısqı otında jansın,” (1-26). Jürek, jan-, ısqı ve ot kelimeleri arasında tenasüp sanatı vardır.

“Otlar jansa, jansın oşaqta gürlep,” (1-30). Ot, jan-, oşaq ve gürlep kelimeleri arasında tenasüp sanatı vardır.

İstiare

“Däwir dağdarıstan awara bolar.” (1-5). Devir, insana benzetilmiş; ama benzetilen söylenmemiştir. Kapalı istiare kullanılmıştır.

“Temir perdelerdi juldıñ aradan,” (2-23). Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa arasındaki ittifak, “demir perde” terimi ile ifade edilmiştir. Burada sadece benzeyen söylenerek açık istiare yapılmıştır.

“Eplep jürip turğan maşınamızdı” (4-15). Düzen, arabaya benzetilmiş. Ancak benzeyen söylenmemiştir. Kapalı istiare kullanılmıştır.

“Eki ayaqlı haywan ösip-önbesin!” (65-28). İki ayaklı hayvan diyerek şair insanı hayvana benzetmiştir. Benzeyen söylenmediği için kapalı istiare yapılmıştır.

Tezat (Zıtlık)

“Küşliler äzzige dize batırıp,” (1-15). “Güçlü ve âciz”

“Arzan sözler qımbatına satılıp,” (1-16). “Ucuz ve pahalı”

“Doslıqtı qaslıqtıñ qarası basıp,” (2-31). “Dostluk ve düşmanlık”

“Qayta quraman dep hämmesin buzıp,” (2-36). “Kurmak ve bozmak”

“Tonayman dep gedeydi de, baydı da.” (61-8). “Dilenci ve zengin”

Telmih (Hatırlatma)

“Abıl-Kabıl tüsken pitpes dawlarğa” (1-19). Habil ile Kabil, Hz. Âdem’in oğullarıdır. Kabil, kıskançlığından kardeşi Habil’i öldürmüştür. Bu, dünyadaki ilk cinayettir. Şair bu olayı hatırlatır.

“Yeltsin “erkin baha” iytin bosatıp,” (3-3). Yeltsin eski Sovyetler Birliği yöneticilerindendir. Onun yaptığı yanlış uygulamalar hatırlatılmaktadır.

“Jähangirlik äylep babanız temir,” (48-32). Emir Demir, Kaşayım adlı destanın kahramanıdır.

“Jalqaw yoşı xalqımnıñ,

Rafaeli dalamnıñ.” (54-7, 54-8) Ünlü İtalyan ressam Rafael’den bahsedilmiştir.

“Namrud firğawnniñ gülxanı janıp,
 Aspanı – falekti jalınlatqanda,
 Payğambardı ülken saqqanğa salıp,
 Gürlep janğan ot işine atqanda,” (56-18, 19, 20, 21). Nemrut tarafından Hz. İbrahim’in ateşe atılışı anlatılmaktadır.

“Hämme Hawa ene, Adam atadan,” (64-1). İnsanoğlunun Hz. Âdem ve Hz. Havva’dan çoğaldığı hatırlatılmaktadır.

Mübalağa (Abartma)

“Suw emes, söz aqtı Tüyemoyınnan,” (3-36). Tüyemoyın’da söylenen vaatlerin çokluğu, suyun akışına benzetilerek abartılmıştır.

“Jılan jalağanday dükanlar kepti,” (4-9). Yılanın yaladığı şey kuruduğu için, dükkânların boş olması yılanın yalamasına bağlanarak abartılmıştır.

“Bazda men sıymayman bul keñ âlemge,” (45-21). Şair, bu geniş âleme bazen sığmıyorum, diyerek mübalağa yapmıştır.

“Päkligiñe perişteler qızğanday.” (56-17). Kırlangıcın güzelliğini melekler kıskanır, diyerek şair mübalağa yapmıştır.

“Täñirim jerge jännet quraman dese,
 Bälkim, tañlar edi bul jağıslardı.” (59-18, 59-19) Şair Malezya’yı cennet ile bir tutmaktadır.

Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme)

“Bizdi alıp kelgen jeriñ usı ma?” (2-8). (Bizi alıp geldiğin yerin bu muydu?)

“Şağlap jasaytuğın eliñ usı ma?” (2-14) (Mutlu yaşanacak ilin bu muydu?)

“Biz burında körgeñbiz be bundaydı?” (3-31) (Biz önceden görmüş müydük bunları?)

“Ne payda bar jalğan sözden?” (42-33). Yalan söylemenin fayda sağlamadığını bilen şair yine de yalanın ne faydasının olduğunu sormaktadır.

Tekrir (Tekrarlama)

“Güller, güller, güller jäne de güller...” (60-24)

“Şayırlar – sekretar, sekretar – şayır...” (67-16)

“Men seni... men seni sağındım, janım.” (45-24)

“Sänawber–gülge aşıq, gül–sänawberge,” (47-33)

“Bir esikke barsam, jas bolıp şıqtı,
Bir esikti qaqsam, keş bolıp şıqtı.” (50-13, 50-14)

İntak (Konuşurma)

“Men sağan, şayır, ökpeli,
Seniñ öziñ qalaysañ?” (54-28, 54-29). Şair yüreği konuşturarak intak sanatı yapmıştır.

“Dünyaniñ barlıq qayğısın
Üstime meniñ artasañ.” (55-5, 55-6). Şair yüreği konuşurmaktadır.

“Dünya aytar: Mensiz kimseñ?” (42-22). Şair burada dünyayı konuşurmıştır.

“Dünya aytar: Qüdiretim bar,” (42-14). Dünya, insan gibi konuşmaktadır.

4. BÖLÜM: DİZİN / İNDEKS

4.1. DİZİN HAKKINDA

Tezimizin “Metin ve Aktarma” bölümünde numaralandırılmış olan tüm mısra ve satırlar “Dizin” bölümünde dikkate alınmıştır. “Metin ve Aktarma” bölümü numaralandırılırken her sayfa kendi içinde değerlendirilmiş, yeni bir sayfaya geçildiğinde numaralandırmaya 1’den başlanmıştır. Bu sayede her kelime, kullanıldığı sayfa ve satır numarası ile “Dizin” bölümünde ayrı ayrı gösterilmiştir.

“Dizin” bölümünde kelimeler alfabetik sıraya konmuş, yanına kelimenin türü ve anlamı yazılmıştır. Kelimenin kaç defa kullanıldığı, parantez içinde alt satırda belirtilmiştir. Kelimeye yeni bir anlam kazandırmayan ekler ayrılmış, aynı eki alan kelimeler birlikte değerlendirilmiştir.

<u>Kelime,</u>	<u>tür.</u>	<u>anlam</u>
abıray,	<i>is.</i>	şan, şeref, değer, saygı, itibar
	(1)	a. 13-41
	(1)	a.-dan 71-32 (Kelimenin kullanım sayısı ve nerede kullanıldığı)

“Abıray” kelimesinin türü isim, anlamı “şan, şeref, değer”dir. Şiir kitabında 1 defa ek almadan kullanılmıştır. Kullanıldığı yer tezimizin “Metin ve Aktarma” bölümünün 13. sayfasının 41. satırındadır. İkinci şeklinde ise kelime “-dan” ekini almıştır.

4.2. Dizin / İndeks

A		
a, zm.	o	(1) 43-10, 46-25, 46-29, 46-33, 51-1, 52-6, 52-9, 53-14, 59-24, 63-25, 64-9, 64-35, 68-2, 72-1
(1)	a.-nın 37-21	(4) a.-dı 64-9
abadiy, sf.	ebedî	(4) a.-ğa 7-12, 11-9, 43-16, 62-24
(1)	a. 49-7	(1) a.-ına 6-18
abat et-, f.	abat, mamur, bayındır, bakımlı	(10) a.-lar 15-6, 24-7, 26-1, 40-8, 44-32, 45-1, 46-23, 48-1, 52-15, 68-12
(1)	a.-er 31-22	(1) a.-larday 41-1
(1)	a.-ip 79-8	(1) a.-lardı 35-25
Abdulla Arip, is.	Abdullah Arif	(3) a.-lardıñ 15-27, 54-20, 62-35
(1)	a.-ler 18-18	(1) a.-larğa 59-21
Abdulla Bekçanov, is.	Abdullah Bekçanov	(1) a.-ları 18-32
(1)	a.ça 7-10	(1) a.-larıñ 35-38
Abıl-Kabil, is.	Habil-Kabil, Hz. Âdem'in çocuklarının ismi	(2) a.-nın 19-38, 63-31
(1)	a. 1-19	(1) a.-sañ 9-15
abilaysañ, is.	nisan ayı	adamday, zf. insanca, adam gibi
(1)	a. 60-19	(1) a. 45-36
abıray, is.	şan, şeref, değer, saygı, itibar	adamgerşilik, is. insanıyet
(1)	a. 13-41	(1) a. 35-17
(1)	a.-dan 71-32	adamıyzat, is. insanoğlu, beşeriyet
(1)	a.-ıñ 13-22	(1) a. 64-19
abısın-ajın, is.	akraba hanımları, elti, yenge; akraba, hısım	adamlıq, is. insanlık
(1)	a. 16-15	(1) a. 28-15
abiyhayat, is.	âb-ı hayat, ölümsüzlük suyu	adamşılıq, is. insanlık, şahsiyet
(2)	a. 15-18, 19-4	(2) a. 35-33, 52-29
abzal, sf.	kıymetli, sevgili, değerli; olumlu, doğru	adamzat, is. insanoğlu, beşeriyet, bütün insanlar
(1)	a. 39-17	(3) a. 16-19, 42-9, 76-19
ad, is.	ad, isim	(3) a.-tıñ 51-30, 55-24, 72-17
(1)	a.-ıñnan 53-7	adas-, f. yolunu kaybetmek, istikametini şaşırmaq
ada bol-, f.	son bulmak, sonuna gelmek, bitmek	(1) a.-ar 45-6
(1)	a.-mas 76-5	(1) a.-qan 46-15
Adam, is.	Hz. Âdem	(1) a.-qanın 30-14
(2)	a. 27-19, 64-1	aeroportı, is. havaalanı
adam, is.	adam, insan; saygıdeğer kimse	(1) a. 24-13
(26)	a. 2-4, 2-24, 6-8, 7-12, 9-35, 15-12, 20-35, 27-34, 28-12, 34-2, 42-16, 42-18,	ağa, is. ve sf. ağabey; ağa; yol gösterici, akıllı; yaşça büyük er kişi
		(4) a. 39-3, 52-21, 59-6, 59-8
		(1) a.-larım 7-32
		(3) a.-m 24-31, 39-17, 52-1

- (2) a.-mlar 10-35, 16-10
 (1) a.-mnñ 16-33
 (1) a.-sı 24-32
ağaç, is. ağaç
 (2) a. 59-6, 63-31
 (1) a.-ı 63-20
 (1) a.-ın 63-25
 (1) a.-ına 56-32
 (1) a.-lar 63-19
ağayım, is. kardeş, ağabey, akraba
 (3) a. 10-4, 25-1, 27-33
ağım, is. yön, istikamet
 (1) a.-ında 60-15
ağıs, is. suyun akması, akıntı
 (1) a.-ı 53-3
 (1) a.-ıñdı 15-15
ağız-, f. akıtmak, dökmek; suyun bir şeyi götürmesi; çok hızlı gitmek
 (1) a.-bay 15-8
ağza, is. üye; organ
 (1) a.-ları 61-28
ah, ünl. ah, âh
 (1) a. 61-21
ahıw-zar, is. âh u zâr, ağlama, inleme
 (1) a.-ı 19-36
ahli insan, is. ehl-i insan
 (1) a.-dı 48-34
Akmal, is. Akmal
 (1) a. 17-7
-aq (<ök), bağ. sona gelen bağlac
 (7) a. 6-29, 21-6, 27-36, 41-7, 44-25, 62-10, 62-20
aq, -ğı, is. ve sf. beyaz, ak
 (16) a. 5-1, 10-15, 12-29, 13-5, 17-13, 25-29, 38-1, 38-2, 38-5, 39-5, 41-26, 48-11, 51-28, 65-16, 66-8, 73-25
 (3) a.-ı 19-22, 19-24, 37-10
aq-, -ğı, f. akmak, hızla gitmek
 (3) a. 15-17, 15-18, 15-20
 (1) a.-adı 7-28
 (6) a.-ar, 14-24, 14-25, 14-27, 28-2, 42-3, 60-4
 (2) a.-ıp 1-18, 14-23
 (3) a.qan 31-35, 63-27, 69-21
 (1) a.-qım 16-31
 (1) a.-pay 79-34
 (1) a.-pağan 60-5
 (1) a.-tı 3-36
aqatsiya, is. akasya
 (1) a. 32-7
aqıbet, is. akıbet, son; sonunda, en nihayet
 (2) a.-i 7-6, 34-33
 (1) a.-in 3-41
aqıl, is. akıl; akıllı
 (8) a. 2-11, 7-15, 9-39, 11-14, 20-14, 20-27, 76-4, 76-17
 (1) a.-ğa 45-6
 (1) a.-ı 35-2
 (1) a.-lar 1-6
aqılğöy, sf. akıl verici, ukalâ
 (1) a. 3-29
aqıllı, is. ve sf. akıllı
 (1) a. 62-31
 (1) a.-sı 6-32
aqın, is. şair, ozan
 (2) a. 51-17, 51-31
aqıret, is. ahiret; kefenlik
 (2) a.-te 12-12, 19-8
aqırsında, zf. sonunda, nihayetinde
 (1) a. 42-28
aqıbet, is. bk. aqıbet
 (1) a. 49-4
Aq Jayıq, is. Aq Jayıq
 (1) a. 51-33
aqquw, is. akkuğu
 (1) a.-day 32-11
aqılı-dana, is. akıllı, bilge
 (1) a.-larım 7-31
aqmaq, is. ahmak
 (1) a.-pan 57-32
aqşa, sf. akça, beyaz
 (1) a. 38-34
aqşa, is. para
 (1) a.-nı 5-14
aqşam, is. akşam vakti
 (5) a. 7-13, 16-8, 50-8, 50-12, 50-20
 (1) a.larda 76-30
Aqşolpan, is. Aqşolpan (Akçoban)
 (1) a. 20-5
aqtır-, f. aktırmak
 (1) a.-mas 5-22
al, e. işte
 (1) a. 45-28,
al, bağ. ama
 (6) a. 47-34, 48-4, 50-24, 60-22, 66-18, 73-9

- al-, f.** almak; yakalamak
 (5) a. 13-2, 31-11, 55-36, 66-30, 68-6
 (2) a.-adı 6-3, 15-4
 (2) a.-aman 15-16, 54-23
 (1) a.-amız 21-9
 (3) a.-ar 20-16, 21-22, 53-9
 (1) a.-arında 28-29
 (1) a.-armısañ 29-24
 (1) a.-arsañ 41-21
 (1) a.-asañ 46-14
 (1) a.-ayıq 20-28
 (1) a.-dı 47-7
 (1) a.-dıq 45-31
 (1) a.-dım 38-32
 (8) a.-ğan 6-13, 17-4, 20-2, 52-10, 60-32, 62-33, 65-8, 80-18
 (1) a.-ğanday 72-32
 (1) a.-ğanıñ 11-29
 (1) a.-ğanlardıñ 6-19
 (1) a.-ğanman 18-14
 (2) a.-ğannan 6-23, 13-41
 (3) a.-ğansız 48-25, 48-31, 48-35
 (22) a.-ıp 2-4, 6-39, 7-5, 7-5, 16-7, 17-10, 17-14, 17-20, 21-30, 24-19, 28-7, 53-3, 57-6, 57-16, 57-19, 67-14, 69-9, 72-22, 77-22, 77-40, 78-6, 78-24
 (1) a.-ma 55-38
 (1) a.-madiñ 41-28
 (2) a.-mas 13-44, 20-14
 (1) a.-sa 74-7
 (1) a.-saq 22-15
 (2) a.-sam 7-26, 33-31
 (1) a.-sañ 31-5
 (1) a.-sın 64-23
- al-, f.** -ebilmek yeterlik fiili; sürerlik fiili
 (1) a.-ayıq 66-22
 (2) a.-dı 59-9, 70-8
 (1) a.-ğanğa 4-40
 (1) a.-madiq 12-33
 (5) a.-madım 47-22, 47-26, 47-30, 47-34, 48-4
 (2) a.-mağan 7-4, 73-31
 (3) a.-mas 4-36, 49-8, 68-18
 (1) a.-massañ 39-40
- (2) a.-may 35-24, 37-3
 (1) a.-mayman 64-26
 (1) a.-maysız 61-16
- ala, sf.** alaca, ala
 (1) a. 37-8
- alağada, sf.** korkulu; karışıklık, huzursuzluk
 (1) a. 72-27
- alağat, sf.** kara, kararmış
 (1) a. 26-9
- alal- (<al-a al-), f.** alabilmek
 (1) a.-may 79-30
- alalıq, is.** ihtilâf, anlaşmazlık
 (1) a. 2-28
- alamansı, is.** avcı
 (1) a. 29-9
- alañ, is.** alan, meydan
 (1) a.-ında 57-12
- alarman, is.** alıcı, alacaklı
 (1) a.-ğa 5-6
- alas-, f.** alışmak
 (1) a.-ar 11-18
- alayhissalam** aleyhisselâm
 (1) a. 11-22
- albawısı, f.** yanılmak
 (1) a.-p 5-19
- alda-, f.** aldatmak
 (1) a.-maydı 61-6
 (1) a.-p 4-33
- aldamsı, is.** aldatıcı, sahtekâr
 (1) a. 29-11
- aldan, zf.** önceden, evvelden
 (1) a. 73-31
- aldan-, f.** aldanmak
 (1) a.-baydı 61-6
- aldastır-, f.** aldatmak, kandırmak
 (1) a.-ıp 72-21
- aldaw, f.** aldatma, yalan
 (1) a.-lar 13-39
- aldı, is.** bir şeyin ön tarafı, baş; önce
 (1) a. 76-28
 (1) a.-mda 46-18
 (3) a.-nda 48-2, 54-24, 77-35
 (1) a.-ñda 78-15
- aldır-, f.** belli etmek; aldırmaq
 (1) a.-mas 32-2
- alğa, zf.** ileri
 (3) a. 10-13, 10-13, 10-13
- algıs, is.** alkış; dua
 (1) a. 48-31

alğışla- , <i>f.</i>	alkışlamak	(1)	a.-ydy 14-39		
alğız- , <i>f.</i>	aldırmak	(1)	a.-dıq 45-31		
alıq , <i>is.</i>	vâkîf, bilen	(1)	a.-sañ 10-28		
alım , <i>is. ve sf.</i>	âlim	(2)	a. 23-9, 48-23		
alımlıq , <i>is.</i>	âlimlik	(1)	a. 53-13		
		(1)	a.-tñ 49-6		
alıpsatar , <i>is.</i>	bir şeyi alıp satan	(1)	a. 70-20		
alış , <i>sf.</i>	uzak	(7)	a. 13-31, 59-11, 59-12, 60-1, 63-1, 63-33, 65-9		
		(1)	a.-tağı 39-26		
alış- , <i>f.</i>	çekişmek, güreşmek; dayanmak	(1)	a.-qan		
alıw , <i>is.</i>	alma	(1)	a.-ğa 76-13		
Alla , <i>is.</i>	Allah	(2)	a.-dan 67-17, 73-32		
Allayar , <i>is.</i>	Allayar, Kırk Kız destanının kahramanı	(1)	a.-lar 17-7		
alma , <i>is.</i>	elma	(1)	a.-dan 7-29		
almaq , <i>is.</i>	alma işi	(1)	a.-a 70-25		
almas- , <i>f.</i>	değişmek, sırayla durmak	(1)	a.-bayman 25-7		
Almatı , <i>is.</i>	Almatı (yer ismi)	(1)	a. 52-4		
Alpamıs , <i>is.</i>	Alpamıs, Karakalpak destanı kahramanı	(1)	a.-qa 20-9		
alpıs , <i>is. ve sf.</i>	altmış	(2)	a. 24-33, 76-26		
		(1)	a.-ta 32-2		
alşaq , <i>sf.</i>	alçak	(1)	a. 47-17		
		(1)	a.-lar 49-25		
altı , <i>sf.</i>	altı	(3)	a. 57-19, 58-27, 72-24		
altımış , <i>sf.</i>	altmış	(1)	a. 38-19		
altın , <i>is.ve sf.</i>	altın	(17)	a. 5-1, 10-15, 13-5, 14-29, 18-16, 22-31, 23-5, 25-29, 25-29, 26-24, 30-25, 30-32, 42-21, 49-9, 64-6, 70-32, 71-5,		
		(1)	a.-nan 17-13		
		(1)	a.-nñ 54-5		
		(1)	a.-ğa 23-12		
aman , <i>is.</i>	sağlık, selametlik, aman	(1)	a. 3-17		
ana , <i>is.</i>	anne	(7)	a. 12-16, 14-2, 21-18, 22-29, 53-12, 57-3, 69-3		
		(1)	a.-day 27-11		
		(4)	a.-lar 1-20, 1-28, 19-32, 22-7		
		(2)	a.-m 35-9, 69-9		
		(1)	a.-mız 20-21		
		(1)	a.-ñ 5-2		
		(3)	a.-sı 19-38, 68-1, 68-24,		
		(1)	a.-sın 13-11		
anahı , <i>sf.</i>	anneli, annesi olan	(1)	a. 77-13		
Anhar , <i>is.</i>	Anhar Nehri	(2)	a. 18-25, 33-9		
ant , <i>is.</i>	ant, yemin	(1)	a. 13-29		
anturğan , <i>is.</i>	hayvan	(1)	a. 62-29		
añğırt , <i>sf.</i>	dikkatsiz, saf	(1)	a. 29-9		
añqı- , <i>f.</i>	kokmak	(1)	a.-p 34-25		
añla- , <i>f.</i>	anlamak	(1)	a.-mağan 29-20		
		(6)	a.-mas 47-1, 47-3, 47-5, 47-9, 47-13, 47-17		
		(1)	a.-r 45-25		
añlı- , <i>f.</i>	bakmak, dikkat etmek, göz önünde tutmak	(1)	a.-ğanı 72-21		
		(1)	a.-p 46-13		
		(1)	a.-sam 34-24		
		(1)	a.-ydy 6-34		
		(1)	a.-ytuğın 56-34		
añsa- , <i>f.</i>	özlemek, çok arzulamak, ummak	(1)	a.-ğan 23-19		
		(1)	a.-ğansañ 9-23		
		(1)	a.-may 69-4		

- (3) a.-p 19-17, 74-4, 75-21
añsarı aw-, *f.* bir şeyi arzulamak, görmek istemek; kabul etmek
 (1) a.-ıp 1-7
añsat, *is. ve sf.* rahat, kolay
 (3) a. 63-30, 77-19, 78-9,
apa, *is.* abla; anne
 (1) a. 53-7,
 (1) a.-ñ 41-23
apaq-şapaq, *zf.* neşeli, şen, keyifli
 (2) a. 24-10, 66-14
apay, *is.* abla
 (1) a.-lar 19-31
apelsin, *is.* portakal
 (1) a.-ler 60-25
ar, *is.* ar, utanma, namus
 (2) a. 42-25, 75-32
 (1) a.-dı 58-2
 (1) a.-ın 53-12
ara, *is.* iki şeyin arası, bir şeyin içi; vakit, sıra; defa
 (1) a. 37-37
 (4) a.-dan 2-23, 3-38, 15-14, 37-28
 (3) a.-ğa 37-31, 75-8, 78-30
 (1) a.-mız 55-39
 (1) a.-mızda 42-4
 (3) a.-sı 19-34, 32-28, 68-4,
 (3) a.-sında 34-10, 44-18, 49-24
araq, *is.* rakı
 (1) a.-ıña 64-36
 (1) a.-qa 66-15
Aral, *is.* Aral Denizi
 (10) a. 12-23, 12-23, 13-13, 13-13, 13-21, 13-21, 14-13, 14-13, 17-23, 74-3
 (1) a.-dan 24-23
 (1) a.-dın 10-17
 (4) a.-ğa 5-22, 12-14, 13-30, 15-23
 (1) a.-ım 13-38
arala-, *f.* gezmek, dolaşmak; kesmek
 (1) a.-p 40-32
aralamaq, *is.* gezmek, dolaşmak; kesmek
 (1) a.-qa 60-23
aralas, *zf.* karışık
 (1) a. 34-8
aralas-, *f.* karışmak, katılmak; birbirine gelip gitmek
 (1) a.-ıp 11-7
 (1) a.-qan 8-10
aralat-, *f.* gezdirmek
 (1) a.-ıp 78-20
aralıq, *is.* iki şeyin arası; vakit
 (1) a. 68-5
 (1) a.-tan 22-21
Arameyşe, *is.* Aramice, Aramca dili
 (1) a. 71-3
arasat, *is.* kavga; mahşer yeri
 (1) a. 9-37
 (1) a.-tın 16-22
araşa, *is.* ayırma, aralama
 (1) a.-ğa 58-23
araşala-, *f.* ayırmak, aralamak
 (1) a.-r 58-17
arazlıq, *is.* küskünlük, kırgınlık, soğukluk
 (1) a. 16-18
arba, *is.* araba
 (4) a. 3-28, 12-34, 57-22, 79-33
 (1) a.-ğa 43-9
 (1) a.-nın 9-7
 (2) a.-sın 8-27, 32-20
arbakeş, *is.* arabacı
 (1) a. 57-20
arğı, *sf.* bir şeyin öte tarafı; sonraki, öteki; daha evvelki
 (2) a. 24-11, 44-34
arğımaq, *is.* atın en iyi cinsi
 (1) a. 16-32
arıl-, *f.* kesilmek, bitmek, ayrılmak kurtulmak, iyileşmek,
 (1) a.-mağaysañ 15-26
arıslan, *is.* arslan; kahraman
 (1) a.-day 53-14
arıw, *sf.* güzel, sevimli
 (1) a.-dın 39-7
Arıwxan, *is.* Arıvhan
 (1) a. 20-5
arjaq, *is.* bir şeyin ikinci tarafı; ondan sonrası
 (1) a.ın 25-23
arqa, *is.* arka; bir şeyin geri tarafı
 (2) a. 69-26, 78-13
 (2) a.-da 23-7, 30-24
 (1) a.-ğa 33-25
 (1) a.-m 24-31
 (1) a.-mızda 25-1
 (1) a.- ñ 32-26
 (1) a.- ña 49-19

- (1) a.-niñ 9-38
 (1) a.-sı 7-23
arqan, is. halat, ip
 (2) a. 35-6, 72-4
arqaw, is. dokumada yanlamasına kullanılan atkı ipi; sistem, usul; direk
 (2) a.-ı 72-20, 77-1
arlan-, f. arlanmak
 (1) a.-p 53-12
arna, is. mecra, yatak; ithaf, sunmak
 (2) a.-lar 14-32, 19-27
arna-, f. saklamak; vermek
 (1) a.-p 78-4
arsarı, is. perişan
 (1) a. 1-6
arsın-, f. ar saymak, namus saymak
 (1) a.-ğanday 43-25
arş-, f. temizlemek
 (1) a.-ır 31-16
arşın, sf. iri, büyük, arşın
 (1) a. 39-7
art-, f. artmak, çoğalmak
 (1) a.-adı 33-32
art-, f. yüklemek, bir vazife vermek
 (1) a.-asañ 55-6
 (1) a.-ıp 51-30
art, is. bir şeyin arkası, sonu, sonrası
 (1) a.-ımızğa 10-14
 (1) a.-ına 9-24
 (1) a.-ında 39-16
 (2) a.-ta 60-8, 60-10
artıq, is. ve sf. çok, fazla; üstün
 (4) a. 7-7, 64-7, 65-29, 68-32
artist, is. artist
 (2) a. 61-24, 61-27
 (1) a.-i 53-6
arzan, sf. ve zf. ucuz; kolay
 (5) a. 63-32, 70-22, 72-22, 79-23
arzuw, is. arzu
 (4) a. 25-17, 26-18, 37-4, 78-2
arzuwlı, sf. arzulu
 (1) a. 44-25
as, is. aş, yemek
 (2) a. 29-28, 75-27
as-, f. asmak
 (1) qulaq a.-ar 59-25 ‘dinlemek’
as-, f. aşmak, geçmek
 (2) a.-ıp 17-27, 29-30
 (1) a.-qanın 30-13
as-, f. düşmek
 (1) därtke a.-pas 4-28 ‘derde düşmek’
asaw, sf. binilmeye alışmamış, ehlileştirilmemiş hayvan
 (1) a. 28-6
asfalt, is. asfalt
 (1) a. 23-32
asığar, sf. aceleci
 (1) a. 44-22
asır-, f. artırmak
 (1) a.-dı 70-10
asıra-, f. bir insana veya hayvana bakmak; kalkındırmak
 (1) a.-p 10-31
 (1) a.-r 5-2
asqabaq, is. balkabağı, aşkabağı
 (1) a. 74-14
asqar, sf. çok yüksek, zirve, yüce
 (1) a. 1-18
aspan, is. gök, gökyüzü, hava
 (2) a.-da 26-9, 74-22
 (1) a.-dağı 7-13
 (1) a.-ı 56-19
 (1) a.-i 49-14
 (1) a.-nan 79-7
ast, is. alt
 (1) a.-ı 46-4
 (1) a.-ında 75-29
astan-kesten et-, f. alt üst etmek
 (1) a.-ıp 52-19
astan-kesten qıl-, f. alt üst etmek
 (1) a.-ıp 67-11
aş, is. ve sf. aç, karnı aç; açlık
 (6) a. 9-35, 46-3, 50-15, 74-20, 75-27, 77-15, 77-25
 (1) a.-tan 3-9
aş-, f. açmak
 (4) a. 50-8, 50-16, 50-20, 50-32
 (3) a.-ıp 2-33, 46-31, 78-12
 (1) a.-qan 75-11
 (1) a.-qanday 21-13
 (1) a.-sın 2-24
aşı-, f. acımak
 (1) a.-p 63-23
aşıq, sf. ve zf. açık, kapalı olmayan
 (2) a. 12-17, 67-20

- aşıq**, *is. ve sf.* âşık, seven kişi; ozan
(8) a. 18-35, 47-16, 47-18, 47-21, 47-33, 55-2, 57-7, 75-8
(3) a.-lar 1-27, 20-4, 38-10
(1) a.-larday 64-23
(1) a.-pan 48-20
- aşılıq**, *is.* âşıklık
(4) a. 28-19, 37-29, 37-37, 48-2
- aşıl-**, *f.* açılmak
(1) a.-ar 79-4
(1) a.-dı 70-9
(3) a.-ğan 23-22, 47-5, 77-7
(1) a.-ıñ 22-20
(2) a.-ıp 25-21, 64-11
(1) a.-maydı 64-34
- aşılıw**, *is.* açılış
(1) a.-ı 18-2
- aşıw**, *is.* açış, açılış
(1) a. 22-26
- aş-jalañaş**, *zf.* aç çıplak
(1) 27-31
- aşköz**, *sf.* açgözlü
(1) a. 15-9
- aşlıq**, *is.* açlık
(1) a.-ım 23-28
- aşşı**, *sf.* acı
(1) a. 63-27
- at**, *is.* ad, isim, nâm, şeref
(2) a. 13-41, 36-11
(1) a.-ı 80-10
(1) a.-ın 4-31
(1) a.-ındağı 75-10
- at**, *is.* at, beygir
(9) a. 12-34, 16-32, 25-15, 25-25, 26-19, 39-3, 45-15, 68-19, 79-33
(1) a.-ım 50-15
(1) a.-ımdı 45-4
(2) a.-ın 54-34, 74-29
(1) a.-ıñdı 9-10
(1) a.-ıñnan 66-2
(2) a.-qa 26-6, 29-7
(3) a.-lar 1-31, 29-1, 32-14
(2) a.-tan 29-1, 71-31
(1) a.-tay 28-6
(1) a.-tı 40-4
(1) a.-tıñ 4-22
- at-**, *f.* atmak, fırlatmak
(1) a.-ajaq 1-12
(6) a.-ar 15-32, 42-6, 42-7, 49-31, 76-2, 77-12
(3) a.-ıp 3-1, 14-25, 41-21
(11) a.-qan 23-14, 32-7, 32-23, 47-9, 49-34, 51-2, 51-4, 51-8, 51-12, 51-16, 63-29
(1) a.-qanda 56-21
(2) a.-qanday 12-20, 46-24
(2) a.-sa 23-13, 60-20
- ata**, *is.* baba; dede, ata
(4) a. 20-21, 27-19, 28-3, 29-22, 29-29, 30-1,
(2) a.dan 35-31, 64-1
(3) a.-m 35-6, 36-15, 67-31
(1) a.-mızdıñ 39-23
(2) a.-sın 29-8, 49-2
- ata-baba**, *is.* ata soyu
(2) a. 8-10, 72-10
(1) a.nıñ 16-23
(1) a.mızdı 21-34
- ataxan**, *is.* beybaba, büyük kişiler
(1) a.-larğa 18-22
- ataq**, *is.* isim, nâm, derece, şeref
(1) a.-tı 78-23
- ataqlı**, *sf.* meşhur
(2) a. 41-10, 59-5
- atal-**, *f.* demek, adından bahsetmek, anmak
(1) a.-ıp 16-5
- atan-**, *f.* bahsedilmek
(1) a.-ğan 4-30
- ataw**, *is.* ada, kara parçası ; bir şeyin adından bahsetmek, bilhassa belirtmek
(1) a.-larda 60-17
- ateist**, *is.* ateist, Tanrı tanımaz
(1) a. 11-30
- atıl-**, *f.* atılmak, fırlamak
(1) a.-ıp 17-7
- atır-**, *f.* yardımcı fiil; “-ıp” zarf-fiil ekinden sonra kullanınca şimdiki zaman anlamı veren fiil
(8) a. 4-18, 52-19, 66-25, 71-4, 73-8, 79-33, 79-34, 79-36
(1) a.-ğan 59-8
(1) a.-ğanday 77-2
(1) a.-mız 67-24
(2) a.-sañ 48-7, 48-9

atız, is.	tarla, elle sulanan ekin ekilen yerin bir tarafı	awıtq-, f.	sallanmak; doğru yoldan sapmak, çıkmak
(3)	a. 7-29, 15-35, 34-29	(1)	a.-ıp 63-24
(1)	a.-iñ 25-29	awız, is.	ağız
(2)	a.-lar 11-15, 72-12	(3)	a. 2-28, 13-9, 26-15
(1)	a.-larda 14-35	awızbirlik, is.	ağız birliği
atqar-, f.	ağırlamak; kendisine verilen işi yerine getirmek, çalışmak	(1)	a. 3-38
(1)	a.-dın 32-22	awlaq, sf.	uzak
(2)	a.-sañ 4-38, 56-26	(1)	a. 74-25
atlas-, f.	atlamak	awmastır-, f.	değiştirmek
(1)	a.-ıp 10-2	(1)	a.-ma 9-13
atlı, sf.	ünlü; nam, şan	awna-, f.	kıpırdamak, yerinde doğru yatmamak
(1)	a. 13-24	(3)	a.-p 16-24, 71-31, 74-8
auksion, is.	açık artırma, müzayedede	aw(ı)z, is.	ağız
(1)	a.-ında 13-47	(2)	a.-ı 58-31, 58-35
(1)	a.-nan 27-27	(1)	a.-ım 25-5
avariya, is.	ârıza, kaza	(2)	a.-ıma 48-6, 48-21
(1)	a. 57-9	(1)	a.-ına 2-37
avgust, is.	ağustos	(3)	a.-ında 8-34, 22-7, 60-11
(1)	a.-ta 41-10	ay, is.	ay, kamer
avtograf, is.	müellif	(2)	a. 7-24, 74-23
(1)	a.-lar 54-2	(1)	a.-dan 74-22
aw-, f.	bir tarafının kayması; belli bir miktarı aşmak	(2)	a.-day 20-3, 21-6
(1)	a.-ıp 1-7	ay, is.	ay, yılın on ikide biri
(1)	a.-sa 51-3	(1)	a. 72-24
awa, e.	evet	(1)	a.-ı 60-21
(2)	a. 57-1, 65-5	ay, ünl.	üzüntü belirtisi, ah
awara, is.	avare, işsiz güçsüz, aylak	(1)	a. 39-19
(2)	a. 1-5, 33-19	-ay, ünl.	sözcüğün sonunda kullanılan ünlem
awdarıl-, f.	çevrilmek, devrilmek	(2)	a. 58-18, 70-1
(1)	a.-dı 12-35	aya-, f.	acımak
(1)	a.-ğan 58-27	(1)	a.-mas 49-2
awıl, is.	köy	(1)	a.-may 63-25
(2)	a. 57-18, 59-7	(1)	a.-maysañ 54-30
(2)	a.-dan 16-19, 75-22	(1)	a.-rem 55-19
(1)	a.-dı 72-21	(2)	a.-yman 22-1, 73-1
(2)	a.-dın 8-11, 43-21	(1)	a.-ysañ 54-31
(1)	a.-ğa 79-24	ayaq, is.	ayak
(1)	a.-ınan 68-18	(5)	a. 46-7, 62-8, 65-21, 69-19, 71-22, 77-15
(1)	a.-iñ 39-28	(1)	a.-ım 44-11
(1)	a.-lar 31-12	(1)	a.-ın 21-15
awır, sf.	ağır, zor	(1)	a.-iñ 43-13
(2)	a. 17-15, 19-9	(2)	a.-lar 44-7, 62-13
awır-, f.	hastalanmak	(1)	a.-larım 44-5
(1)	a.-adı 76-18	(1)	a.-larına 62-12
awırla-, f.	ağırlaşmak,	ayaq, is.	nehirin denize, göle vb. döküldüğü yer; son
(1)	a.-r 31-10		

- (1) a.-ında 14-17
 (2) a.-qa 9-20, 15-8
ayaqlan-, f. sonlanmak, bitmek
 (1) a.-ğan 76-25
ayaqlı, sf. ayaklı
 (3) a. 44-12, 65-27, 65-28
ayan, is. açıklık, belli, mâlum
 (1) a. 30-12
ayawsız, sf. acımasız
 (2) a. 47-11, 57-2
Ayaz, is. Ayaz (insan ismi)
 (2) a. 75-8,
ayaz, is. ayaz, soğuk
 (1) a.-ı 47-15
Ayaziy, is. Ayaziy
 (1) a.-di 37-22
 (1) a.-diñ 37-39
aybaraq, is. heybet
 (1) a. 12-4
aybat, is. heybet
 (1) a. 15-19
aybath, sf. heybetli
 (1) a. 32-27
Aybek, is. Aybek
 (1) a. 18-15
ayda-, f. sürmek
 (3) a. 39-3, 40-4, 57-27
 (2) a.-ğan 57-22, 79-10
 (1) a.-may 79-10
 (6) a.-p 3-28, 13-32, 26-30, 32-20, 77-16, 77-33
 (1) a.-sa 8-27
aydaw, is. sürmek; sürgün
 (1) a.-dan 80-10
 (1) a.-dı 26-29
aydın, is. ve sf. aydın, aydınlık, parlak
 (4) a. 8-31, 19-11, 25-30, 47-3
ayğır, is. aygır, damızlık erkek at
 (1) a.-dayın 58-30
 (1) a.-ğa 9-14
ayhay, ünl. insanın iç duygusunu belirten ünlem; ah, hey, ey, heyhât
 (1) a. 71-6
ay-hay, ünl. bk. ayhay
 (1) a. 63-16
ayıl, is. kolan, semerin veya eyerin kemeri
 (1) a.-ın 71-30
ayıp, is. ayıp, günah; hata, kötülük
 (2) a. 46-28, 58-33
 (1) a.-qa 20-35
 (1) a.-tuñ 35-37
ayıpla-, f. suçlamak,
 (1) a.-p 55-35
ayır-, f. ayırmak; bölmek
 (1) a.-dı 10-16
 (1) a.-ğan 73-14
 (1) a.-ma 71-32
ayırıl-, f. ayrılmak
 (1) a.-ar 31-29
 (1) a.-ğan 47-2
ayırım, is. fark, ayırım, farklı; bazı
 (1) a. 71-25
ayır(ı)l-, f. ayrılmak, uzaklaşmak, bırakmak
 (1) a.-ıp 66-27
ayırma, is. fark
 (3) a.-m 73-10, 79-9, 80-17
 (1) a.-ñ 71-23
Ayjamal, is. Ayjamal (Aycemal)
 (10) a. 40-6, 40-10, 40-14, 40-18, 40-22, 40-26, 40-30, 40-34, 41-4, 41-8
ayqulaş, is. bir tür oyun
 (1) a.-tuñ 16-8
aylan-, f. dönmek, dolaşmak
 (1) a.-bas 51-1
 (2) a.-ıp 62-34, 74-4
 (1) a.-ıptı 3-27
aylanış, sf. kıvrımlı, dolambaçlı
 (1) a. 50-7
aylıq, is. aylık, maaş
 (1) a. 79-30
aymaq, is. vatan, mekan; vilayet; çevre, etraf
 (1) a.-tuñ 31-7
aymala-, f. nazlandırmak, kıymet vermek; kucaklamak
 (1) a.-ğan 60-17
 (1) a.-p 48-16
 (1) a.-r 7-24
ayna, is. ayna, cam, pencere; hava
 (1) a. 12-17
 (1) a.-sın 45-11
 (1) a.-sındağı 46-19
aynala, is. etraf, civar, çevre, kenar
 (1) a.-sında 34-23
aynı-, f. bozulmak; sözünden dönmek

- (1) a.-p 26-7
ayra tüs-, f. ayrı düşmek, ayrılmak
 (1) a.-se 22-22
ayralıq, is. ayrılık
 (2) a. 37-18, 47-6
 (1) a.-tñ 77-28
ayrıl-, f. ayrılmak
 (1) a.-ğan 45-19
ayt-, f. söylemek, demek
 (2) a.-a alma- 64-26, 73-31
 (3) a.-adı 6-10, 6-11, 6-12
 (2) a.-aman 41-27, 80-17
 (3) a.-ar 42-14, 42-18, 42-22
 (1) a.-arıñ 55-18
 (1) a.-asañ 70-29
 (1) a.-ayıq 32-31
 (3) a.-ayın 20-15, 26-1, 55-16
 (6) a.-ıp 4-23, 6-26, 6-27, 6-28, 37-12, 41-5
 (5) a.-qan 10-20, 53-7, 61-23, 64-7, 67-13
 (1) a.-qanday 71-8
 (1) a.-qanı 40-6
 (1) a.-qanıñ 51-8
 (1) a.-qanıñ 11-37
 (1) a.-qaysañ 78-17
 (1) a.-padım 36-35
 (1) a.-padiñ 40-9
 (3) a.-pas 6-14, 6-15, 74-15
 (1) a.-payman 79-5
 (3) a.-sa 1-7, 4-2, 6-14
 (1) a.-saq 2-19
 (2) a.-sam 7-16, 34-7
 (1) a.-sañ 76-5
 (1) a.-tım 45-26
 (1) a.-tñ 2-11
aytal-(<ayt-a al-), f. söyleyebilmek
 (1) a.-massañ 66-6
aytıl-, f. söylenmiş olmak, denilmek
 (1) a.-maqta 43-26
 (1) a.-may 7-27
aytı, is. atışma, tartışma; karşılıklı söylenen şiir
 (1) a. 4-13
 (1) a.-ı 4-5
aytı-, f. karşılıklı fikir bildirme; münâkaşa etmek
 (1) a.-ar 66-9
 (1) a.-ıp 78-33
 (1) a.-qanda 61-14
aytıwınşa, zf. söylediğine göre
 (1) a. 70-17
aytqız-, f. söyletmek
 (1) a.-badı 67-32
 (1) a.-bas 48-21
az-, f. zayıflamak, halsiz olmak; doğru yoldan çıkmak, azmak
 (1) a.-ıp 35-2
 (1) a.-sa 1-23
az, sf. az, çok olmayan
 (3) a. 25-28, 71-28, 79-2
 (1) a.-day 45-17
azabısız, sf. azapsız, acısız, sıkıntısız
 (1) a. 47-24
azalı, sf. matemli, üzüntülü
 (1) a. 12-21
azamat, is.ve sf. yiğit, delikanlı; sözünün eri
 (3) a. 7-25, 39-24, 53-14
azamatlıq, is. bir insanın yiğit olarak nitelendirilmesi, yiğitlik
 (1) a. 26-5
azan, is. sabah vakti
 (1) a.-ğı 34-31
 (1) a.-ında 71-5
azap, -bı, is. azap, eziyet, acı, sıkıntı, işkence, zorluk
 (3) a. 27-34, 63-24, 63-25
 (3) a.-ın 36-34, 48-3, 60-31
 (1) a.-larımđı 47-12
azaplaw, is. eziyet etme, azap verme
 (1) a.-dı 54-33
azapsız, sf. azapsız
 (1) a. 48-4
azat, sf. azat, özgür, serbest
 (2) a. 17-28, 64-20
azatlıq, is. azatlık
 (1) a. 23-19
Azerbayjan, is. Azerbaycan
 (1) a. 36-6
azğana, zf. azıcık, biraz
 (1) a. 55-16
az-kem, zf. biraz
 (3) a. 22-14, 69-14, 70-26

Ä

- Äbdijämiy, is.** Äbdijämiy (Abdicemil)
(4) ä. 57-18, 57-30, 58-25, 58-34
- Äbekeñ, is.** Äbekeñ
(1) ä. 57-37
- ädalathıq, is.** adaletlilik, doğruluk
(1) ä. 4-27
- ädebiyat, is.** edebiyat
(1) ä.-tı 21-18
- ädep, is.** edep, terbiye, haya, utanma
(6) ä. 2-34, 8-1, 18-35, 20-20 35-19, 63-10
- ädewir, zf.** daha
(1) ä. 63-32
- ädil, sf.** ädil, adaletli
(1) ä. 3-8
- ädillik, is.** adaletlilik, doğruluk, hak yemezlik
(1) ä.-tiñ 3-15
- ädilsizlik, is.** adaletsizlik, haksızlık
(1) ä. 64-12
- ädıra qal-, f.** işe yaramamak, iflah olmamak
(1) ä. 58-26
- äjayıp, sf.** acayip, muazzam, çok güzel
(4) ä. 4-25, 17-24, 61-20, 72-10
- äjel, is.** ecel
(1) ä. 44-33
- äjep, sf.** acayip, güzel
(3) ä. 7-9, 8-24, 37-34
- Äjiniyaz, is.** Äjiniyaz (Haciniyaz)
(2) ä. 73-19, 75-10
- äke, is.** baba; ağabey
(1) ä. 27-15
(1) ä.-si 35-37
- äkel-, f.** gelmek, getirmek, yetiştirmek
(1) ä.-dim 78-20
(1) ä.-emiz 13-32
(1) ä.-gende
- äl-Xorezmiy, is.** El-Harezmi
(1) ä. 41-17
- älamat, is.** alamet, işaret iz
(2) ä. 57-13, 79-28
- älbette, zf.** elbette, şüphesiz
(2) ä. 54-11, 71-13
- älem, is.** âlem
(1) ä. 48-25
(1) ä.-di 12-22
(2) ä.-ge 13-24, 45-21
- äle, zf.** acaba; herhangi bir şey, kişi
(3) ä. 24-19, 33-10, 44-23
- älwan, sf.** çeşit, tür, çeşitli, türlü
(1) ä. 60-18
- Ämiw, is.** Amiv Nehri, Amuderya'nın kısaltması
(7) ä. 7-28, 14-20, 15-1, 15-17, 16-31, 24-30, 32-11
(1) ä.-degi 39-28
(1) ä.-diñ 69-21
(1) ä.-im 14-19
- änar, is.** nar
(1) ä.-ı 38-18
- ändiyşe, is.** endişe
(1) ä.-lerin 19-10
- äne, e.** ta, işte, orada
(1) ä. 48-14
- änjam et-, f.** hazırlamak, hazır etmek
(1) ä.-iñ 3-23
- änjamı kel-, f.** zamanı gelmek
(1) ä.-di 16-4
- änwar, is.** amber, amber balığından çıkarılan güzel kokulu madde
(1) ä. 34-21
- äper-, f.** vermek, getirmek
(1) ä. 27-27
(1) ä.-ip 13-25
- äpiw et-, f.** affetmek, bağışlamak
(1) ä.-iñ 61-22
- Äplatun, is.** Eflatun, bir filozof ismi
(1) ä.-niñ 35-39
- ärman, is.** arzu, istek
(4) ä. 25-17, 28-16, 64-13, 75-20
(1) ä.-ğa 64-22
- ärman, is.** dert, tasa
(1) ä.-day 74-9
(2) ä.-ı 1-13, 17-28
(1) ä.-ım 45-22
- ärmanlı, sf.** dertli, tasalı
(1) ä. 33-14, 74-3
- ärwaq, -ğı, is.** her vakit, her zaman
(1) ä.-iñdı 30-18
- ärwana, is.** bir deve cinsi
(3) ä. 1-21, 12-18, 14-4

äser, is.	eser, iz	äyle-, f.	eylemek, yapmak, kılmak
(1)	ä. qalma- 34-28	(1)	ä. 7-11
äsir, is.	asır, yüzyıl	(2)	ä.-di 49-3, 49-4
(1)	ä. 14-17	(5)	ä.-p 23-16, 26-5, 37-4, 48-32,
äspek, is.	su; kıtlık	(5)	ä.-rem 38-13, 38-17, 38-21, 38-25, 38-29
(1)	ä. 79-34	äyne, sf.	aynı
ässalam, is.	selam	(1)	ä. 24-33
(1)	ä. 62-1	äynek, is.	cam, ayna, pencere
ästapırila, ünl.	estağfurullah; aman	(2)	ä.-imden 25-10, 56-31
(1)	Allah'ım	äytewir, zf.	ne kadar, çok; nihâyet, son, sonunda
(1)	ä. 49-28	(1)	ä. 34-20
äste, zf.	âheste, yavaşça	äyyam, is.	gün
(2)	ä. 38-34, 40-30	(1)	ä.-ı 16-28
äşkara, sf.	aşıkâr, açık, gizli deği	äyyemgi, sf.	evvelki, eski
(1)	ä. 6-25	(1)	ä.-gi 71-2
(1)	ä.-dur 36-2	äz, is.	aziz
ätir, is.	ıtır	(1)	ä.-ler 72-16
(1)	ä. 34-21	äzel, is.	ezel
ätirap, is.	etraf, civar	(1)	ä. 78-5
(1)	ä.-ına 30-26	(2)	ä.-den 27-19, 56-14
ätkönşek, is.	salıncak	äzeliy, sf.	ezelî, öncesi olmayan, eski
(1)	ä.-ler 16-7	(1)	ä. 56-28
ätşök, is.	bir kuş cinsi	äziyz, sf.	aziz, muazzez
(1)	ä.-ler 58-24	(2)	ä. 7-11, 8-25
ätteñ, ünl.	arzu, dilek belirtisi; ah, eyvâh	äzzi, is.	âciz, zayıf
(1)	ä. 71-25	(1)	ä.-ge 1-15
äwel, zf.	evvel, ilk, önce	(1)	ä.-ni 2-29
(1)	ä. 11-22		
äwere, sf.	âvâre, başıboş, işsiz, aylak		
(2)	ä. 46-16, 77-38		
äwired, is.	avret, ut yeri, edep yeri		
(2)	ä.-in 2-33, 21-13		
äwlad, is.	evlat, çocuk		
(2)	ä. 21-22, 73-28		
(1)	ä.-lar 14-15		
(1)	ä.-larıñ 49-15		
(1)	ä.-tı 76-1		
(1)	ä.-tıñ 30-11		
äwliye, is.	mezar, mezarlık, kabir		
(1)	ä.-ge 52-8		
äwmet, is.	ara sıra; bereket		
(1)	ä. 19-14		
(1)	ä.-iñ 69-14		
äwpildek, is.	bir kuş çeşidi		
(1)	ä. 43-21		
äy, ünl.	ey, ya		
(1)	ä. 8-25		
äydarha, is.	ejderha		
(1)	ä.-day 15-19		

B

ba, e.	mi soru edatı		
(7)	b. 36-35, 40-18, 40-26, 40-29, 57-32, 64-4, 66-7		
baba, is.	baba, ata, dede		
(1)	b. 72-16		
(2)	b.-lar 14-5, 17-5		
(1)	b.-lardan 7-27		
(9)	b.-mbisañ 29-21, 29-26, 29-30, 29-34, 30-4, 30-8, 30-12, 30-16, 30-20		
(1)	b.-mız 49-11		
(1)	b.-nız 48-32		
Baba diyxan, is.	Baba Diyhan		
(1)	b. 7-26		
Babaş İsmailov, is.	Babaş İsmailov		
(1)	b.-tiñ 52-26		
babın taw-, f.	denk getirmek, durumuna göre davranmak		
(1)	b.-ip 27-8		
Babur, is.	Babür (insan ismi)		
(2)	b. 17-2, 19-5		
badam, sf.	badem		
(1)	b. 50-18		
Baday, is.	Baday (yer ismi)		
(1)	b. 32-28		
bağ, is.	bağ, bahçe		
(2)	b. 36-27, 72-12		
(2)	b.-da 33-5, 64-30		
(1)	b.-diñ 61-23		
(2)	b.-ı 64-8, 75-5		
(1)	b.-ına 47-22		
(1)	b.-qa 18-4		
(1)	b.-larda 22-20		
(1)	b.-lardı 44-23		
(1)	b.-larında 7-21		
bağan, is.	direk, bir şeyi kaldırmaya yarayan ağaç		
(1)	b. 51-24		
(1)	b.-ı 51-22		
bağana, is.	bk. bağan		
(1)	b. 14-14		
bağın-, f.	itaat etmek		
(1)	b.-bağaysañ 15-25		
baha, is.	değer, paha		
(1)	b.-lar 3-6		
(1)	b.-sın 22-4		
Bahram, is.	Bahram (insan ismi)		
(1)	b. 40-15		
baxıt, is.	baht, talih, kader		
(1)	b. 15-21		
(1)	b.-ın 33-27		
baxıtlı, sf.	bahtlı, şanslı, talihli		
(2)	b. 25-3, 41-8		
baq-, -ğı, f.	hayvan gütmek, beslemek; bakmak, dikkat etmek		
(1)	b.-adı 27-7		
(1)	b.-ayıq 27-30		
(1)	b.-ip 40-26		
(1)	b.-qan 41-12		
(2)	b.-pas 61-12, 76-24		
(2)	b.-sañ 5-3, 27-3		
baqır-, f.	bağırmaq		
(1)	b.-ğanın 68-12		
baqsı, is.	ozan		
(1)	b. 41-10		
(1)	b.-nın 32-32		
bal, is.	bal		
(1)	b. 39-39		
bal, is.	bk. bala		
(2)	b.-lar 70-8, 74-5		
(1)	b.-larğa 22-2		
(1)	b.-larına 6-39		
bala, is.	çocuk, bala		
(5)	b. 40-2, 57-14, 58-1, 62-7, 66-18		
(1)	b.-ğa 35-31		
(1)	b.-lar 79-21		
(1)	b.-sañ 10-3		
(3)	b.-sı 27-11, 39-18, 68-2		
(1)	b.-sın 68-23		
(1)	b.-sında 44-16		
(2)	b.-sınday 36-17, 39-24		
(1)	b.-sısañ 71-11		
balalıq, -ğı, is.	çocukluk		
(1)	b. 57-5		
(1)	b.-ımdı 77-15		
baldaq, is.	baston, asa		
(1)	b. 1-29		
baldız, is.	baldız		
(1)	b.-larım 63-8		
balıq, is.	balık		
(2)	b. 31-16, 70-32		
(1)	b.-sañ 10-34		
balta, is.	balta		
(1)	b.-dan 6-16		
baltır, is.	baldır		

- (1) b.-dan 21-27
banan, is. muz
(1) b.-lar 60-20
bank, is. banka
(1) b.-lerden 79-29
(1) b.-lerge 79-31
bankrot, is. bankazede
(1) b. 5-16
bar, sf. tüm
(7) b. 8-34, 12-22, 15-2, 16-19, 70-14, 72-19, 80-4
bar, is. var
(61) b. 2-35, 4-17, 5-24, 6-2, 6-20, 6-30, 7-31, 7-32, 7-33, 11-32, 19-6, 20-31, 21-25, 24-5, 24-14, 25-34, 27-23, 30-24, 34-1, 34-20, 35-19, 36-20, 37-9, 42-4, 42-14, 42-15, 42-17, 42-33, 42-36, 42-37, 44-10, 48-1, 51-1, 52-14, 52-27, 55-12, 55-18, 56-15, 56-37, 58-5, 62-18, 63-35, 65-12, 66-10, 67-26, 67-27, 68-11, 68-17, 69-7, 70-23, 71-15, 71-16, 71-25, 71-31, 72-16, 74-1, 76-34, 79-9, 79-17, 79-32, 80-2
(1) b.-aw 54-6
(3) b.-da 24-31, 27-17, 44-21
(1) b.-day 47-10
(1) b.-dı 14-6
(1) b.-diñ 27-23
(1) b.-dur 19-38
(1) b.-ğa 44-27
(2) b.-ın 4-26, 34-17
(1) b.-man 43-2
bar-, f. varmak, ulaşmak, gitmek
(1) b.-a ber- 6-7
(6) b.-adı 14-21, 14-23, 40-3, 51-17, 51-31, 78-6
(3) b.-aman 17-33, 60-13, 60-15
(1) b.-amız 4-23
(8) b.-ar 9-5, 10-6, 28-7, 33-6, 33-12, 33-14, 42-13, 79-28
(1) b.-asañ 40-13
(1) b.-ayın 50-11
(1) b.-dı 58-1
(1) b.-dıq 65-13
(1) b.-ğan 41-8
(1) b.-ğanın 6-26
(1) b.-ğanıñ 11-17
(1) b.-ğaymız 5-31
(6) b.-ıp 7-6, 7-6, 23-13, 49-35, 57-15, 74-6
(1) b.-mas 25-5
(1) b.-may 3-26
(1) b.-sam 50-13
(5) b.-sañ 5-18, 37-9, 52-6, 52-8, 66-19
barat-, f. gitmek, varmak
(1) b.-qan 39-4
baratır-, f. gidedurmak, gitmeye devam etmek
(1) b.-ıp 62-23
(1) b.-mız 70-16
(1) b.-saq 51-8
bardamlı, is. varlıklı
(1) b.-nı 5-4
bardıq, sf. varlık, var olan; her şey, bütün
(1) b. 69-20
barında, zf. boyunca
(1) b. 64-22
barıs, is. gidiş, yön, istikamet
(1) b.-tan 1-3
barlıq, sf. tüm, bütün, hepsi, her
(8) b. 18-8, 18-12, 22-23, 48-19, 55-5, 64-19, 72-17, 80-1
barmaq, -ğı, is. varmak, gitmek
(1) b.-a 43-7
barmaq, -ğı, is. parmaq
(1) b.-ın 47-19
barmaqılı, sf. parmaqılı
(1) b. 39-39
Barşın, is. Alpamıs Destanı'nda Alpamıs'ın sevdiği kişi
(1) b. 20-9
bas, is. baş, kafa; tepe; en büyük, önder; nehrin kaynağı; başlangıç; bir şeyin çevresi; taraf
(9) b. 3-13, 10-13, 12-15, 26-22, 28-28, 30-10, 58-3, 75-28
(1) b. qatır- 71-24 'kafa yormak'
(1) b. tartıw 66-31 'itiraz'
(3) b.-ı 13-43, 45-16, 73-29

- (4) b.-ın 4-22, 15-10, 22-6, 27-8
 (10) b.-ına 11-12, 11-17, 13-19, 23-14, 26-11, 38-1, 44-19, 49-35, 59-27, 66-3
 (5) b.-ında 24-36, 34-29, 36-9, 36-26, 37-5
 (3) b.-ındağı 52-21, 53-1, 53-16
 (2) b.qa 70-8, 71-22
 (1) b.-larda 31-2
 (1) b.-lardı 51-27
 (1) b.-larğa 37-29
 (3) b.-ta 20-31, 24-11, 24-12
 (3) b.-tan 62-35, 68-24, 74-21
 (1) b.-tñ 80-12
bas-, f. basmak; adımlamak; bir şeyi kaplamak
 (4) b.-ıp 2-31, 33-6, 43-14, 58-5
 (3) b.-qan 29-34, 32-29, 64-14
 (2) b.-qanday 21-15, 48-10
 (1) tilge b.-padı 68-20 ‘dile getirmek’
 (1) b.-sañ 51-15
 (1) b.-tı 62-10
basıl-, f. bir yazının basılması
 (1) b.-may 73-2
basıw, is. basma, kumaş türü
 (1) b.-da 32-17
bas kiyim, is. şapka, baş giysisi
 (1) b. 75-28
başqa, sf. ve zf. başka
 (10) b. 5-15, 14-28, 20-23, 25-33, 44-23, 62-2, 63-19, 64-3, 67-19, 67-19
 (1) b.-larda 26-34
 (1) b.-lardan 80-17
 (1) b.-nı 68-18
 (3) b.-nñ 51-2, 54-31, 76-24
başqaşa, sf. başkaca
 (1) b. 24-21
başla-, f. başlamak
 (2) b.-dı 61-32, 76-36
 (1) b.-ğan 20-11
başlan-, f. başlamak, başlanmak
 (1) b.-ar 20-1
 (1) b.-ğan 69-28
başlıq, -ğı, is. başkan
 (1) b.-ı 61-17
baspa, is. matbaa
 (1) b.-ğa 59-9
baspaq, is. buzağı
 (1) b.-lardñ 20-23
bassın-, f. dışlamak
 (1) b.-bañ 61-11
bassınıw, is. itilme, hor görülme
 (1) b.-dñ 60-30
başşı, is. başkan, lider, önder, idareci, yol gösterici
 (1) b. 4-2
bastırma, is. çardak
 (1) b.-nñ 51-21
bat-, f. batmak; girmek, saplanmak; bulanmak
 (2) b.-ıp 50-26, 62-25
 (1) b.-pas 70-24
bat-, f. döndürmek, çevirmek
 (1) b.-pas 45-16
batır, is. bahadır, kahraman, vatani için canını veren,
 (2) b. 58-9, 58-29
 (1) b.-ı 27-39
batır-, f. batırmak
 (1) b.-ıp 1-15
batis, is. batı
 (1) b. 60-28
 (1) b.-ñ 25-27
 (1) b.-qa 3-11
bawır, is. kardeş; ciğer; bağır
 (1) b.-ım 39-26
 (2) b.-man 16-18, 75-19
bawır bas-, f. öğretmek, inanmak, benimsemek
 (1) b.-tı 62-10
bawızlaw, is. boğazlama
 (1) b.-ğa 44-14
bay, is. ve sf. zengin, zenginlik; çok; düşkün
 (6) b. 3-9, 19-1, 64-26, 64-27, 64-28, 71-26
 (1) b.-dı 61-8
 (1) b.-dur 26-2
 (1) b.-ı 64-27
bay-, f. zenginleşmek
 (1) b.-ıp 25-29
bayağıday, zf. eskisi gibi, evvelki gibi
 (2) b. 5-13, 73-14
bayağışa, zf. eskice, eskisi gibi, eskiden
 (1) b. 71-20
byanat, is. beyanat, açıklama
 (1) b. 78-11
 (1) b.-ñdı 78-16

bayazın	?	(1)	b.-in 78-19
(1)	b. 47-16	(1)	b.-ina 72-31
bayğus, is. ve sf.	çaresiz, bahtsız, fakir kimse, garip, sefil	(1)	b.-ınıñ 61-5
(6)	b. 10-17, 15-23, 22-7, 37-38, 47-22, 72-24	(2)	b.-iñ 3-25, 5-32
bayır, is.	yer, bayır	bazarla-, f.	pazarlamak, satmak
(1)	b. 59-2	(1)	b.-dıq 3-30
bayla-, f.	bağlamak	(1)	b.-ymız 4-19
(1)	b.-ğan 79-6	bazda, zf.	bazen
(1)	b.-mañ 78-28	(15)	b. 14-25, 18-20, 21-5, 42-2, 42-3, 45-21, 62-11, 74-2, 77-3, 77-5, 77-7, 77-29, 77-31, 77-37, 77-39
(2)	b.-p 14-22, 74-29	bazı, sf.	bazı
(1)	b.-sar 42-15	(2)	b. 21-16, 49-24
baylan-, f.	bağlanmak	bähär, is.	bahar
(1)	b.-adı 44-6	(2)	b. 16-28, 20-25
baylawlı, is. ve sf.	bağlı, bağlanmış olan	(3)	b.-de 23-34, 47-5, 56-30
(2)	b. 30-6, 67-29	(1)	b.-degi 77-7
baylıq, -ğı, is.	zenginlik, mal mülk; baht, sevinç	(1)	b.-i 47-14
(1)	b. 27-26	(1)	b.-in 15-21
(1)	b.-ı 27-13	bähäriw, is.	bahar
bayqa-, f.	takip etmek, bakmak, dikkat etmek	(1)	b. 18-9
(1)	b.-ğan 15-9	bäle, is.	bela, aksilik, talihsizlik
bayraq, is.	bayrak, tuğ; ödül	(3)	b. 24-15, 34-13, 79-35
(1)	b.-qa 1-31	(2)	b.-den 47-19, 31-25
bayram, is.	bayram	(2)	b.-ge 7-8, 22-15
(1)	b. 22-23	(1)	b.-ni 72-19
(3)	b.-ı 15-29, 15-33, 16-29	(1)	b.-niñ 73-22
(1)	b.-iñiz 22-24	bälent, sf.	bülent, yüce
bayterek, is.	büyük ve uzun çınar	(3)	b. 22-33, 23-17, 49-6
(1)	b. 69-27	bälki, zf.	belki
bayulı, is.	zengin oğlu	(1)	b. 55-22
(1)	b.-nı 28-30	bälkim, zf.	belki, ihtimal, mümkün
baz, sf.	bazı, kimi	(10)	b. 15-10, 26-23, 33-24, 35-22, 45-18, 59-19, 60-27, 62-31, 63-24, 64-27
(1)	b. 22-10	bändirgi, is.	kavşak
bazar, is.	pazar, alım satım yeri	(1)	b.-de 6-41
(27)	b. 3-4, 3-21, 3-22, 3-26, 4-6, 4-25, 4-38, 5-3, 5-4, 5-20, 5-29, 16-17, 22-15, 24-15, 27-21, 27-24, 31-25, 70-17, 70-18, 70-18, 70-19, 70-20, 70-21, 73-22, 76-15, 79-27, 79-35	bäñgi, is.	haşhış, toz, uyuşturucu
(1)	b.-da 4-29	(1)	b.-si 35-30
(1)	b.-dı 5-21	bäñgi-säñgi, is.	afyon, ot, uyuşturucu; kendinden geçmiş
(4)	b.-diñ 5-24	(1)	b. 35-3
(5)	b.-ğa 3-18, 3-24, 4-36, 5-28, 52-6	bärha, zf.	daima, hep
(3)	b.-ı 1-8, 4-13, 8-29	(5)	b. 3-35, 24-4, 40-19, 54-32, 69-16
		bärhama, zf.	daima, hep
		(4)	b. 23-18, 30-26, 49-18, 76-32
		bäri, zm.	hepsi, tamamı; daima

- (10) b. 13-35, 17-11, 19-33, 27-6, 51-8, 54-32, 61-27, 61-28, 69-16, 72-30
- (3) b.-n 34-2, 40-33, 54-31
- (1) b.-niñ 27-8
- (1) b.-ñniñ 28-4
- bärqulla**, *zf.* daima, her zaman
- (1) b. 26-27
- bärşe**, *sf. ve zm.* hepsi; her, bütün
- (2) b. 16-18, 41-16
- (1) b.-de 42-36
- bäs**, *is.* üstünlük, galibiyet
- (1) b. 42-15
- bäyaban**, *is.* sahra
- (1) b.-ğa 77-33
- bäzergen**, *is.* bk. bázirgen
- (1) b. 3-22
- bäzim**, *is.* bezm, meclis, toplantı
- (1) b. 16-14
- bäzirgen**, *is.* bezirgân, tüccar, esnaf
- (1) b. 72-29
- be**, *e.* mi soru edatı
- (9) b. 3-31, 13-21, 17-4, 29-2, 31-36, 45-23, 45-27, 45-28, 58-2
- bedew**, *is.* hızlı koşan at
- (1) b.-ler 29-3
- beglik**, *is.* beylik
- (2) b.-in 23-10, 78-24
- (2) b.-iñdi 8-33, 9-27
- (1) b.-iñniñ 68-30
- bejer-**, *f.* becermek, yapmak
- (1) b.-dim 78-18
- (1) b.-sem 78-33
- bek**, *is.* bey
- (2) b. 29-6, 36-33
- Bekimbetov**, *is.* Turdimurat Ağa Bekimbetov
- (1) b.-tiñ 52-21
- bekin-**, *f.* dikkatli olmak, hazırlıklı olmak
- (1) b.-gendey 43-29
- bekkem**, *sf.* sağlam
- (1) b. 70-11
- bel**, *is.* bel; dağın kıvrımı, sırtı; dayanak, arka
- (2) b. 26-32, 27-9
- (1) b. buw- 79-13 ‘bir şeyi yapmaya karar vermek, çalışmak’
- (1) b.-di 26-5
- belbew**, *is.* belbağı, kemer
- (1) b.-i 11-20
- (1) b.-in 61-13
- belgi**, *is.* işaret, damga, belgi
- (3) b.-si 68-26, 68-28, 68-30
- bende**, *is.* kul, esir, köle; kişi, fert
- (3) b. 26-10, 59-24, 64-12
- (1) b.-lerdiñ 15-9
- (2) b.-leriñe 1-2, 65-30
- (1) b.-mseñ 42-23
- (1) b.-ñdi 78-20
- (1) b.-ñe 65-23
- bendeşilik**, *is.* insanlık
- (2) b. 74-1, 78-19
- benen**, *e. ve bağ.* ile, ve
- (4) b. 19-28, 39-15, 39-27, 39-37
- ber-**, *f.* vermek
- (4) b. 1-2, 10-15, 65-30, 65-33
- (2) b.-di 20-21, 77-20
- (1) b.-diñ 66-29
- (1) b.-e ber- 27-40
- (2) b.-edi 6-3, 78-30
- (1) b.-eme 6-35
- (2) b.-emen 29-17, 78-3
- (2) b.-emiz 13-30, 66-15
- (10) b.-er 5-20, 5-22, 6-8, 19-12, 25-22, 30-27, 63-10, 78-10, 79-20, 79-25
- (2) b.-eseñ 54-10, 54-16
- (1) b.-eyin 20-13
- (1) b.-geli 74-28
- (8) b.-gen 6-18, 12-30, 19-5, 21-1, 24-20, 30-12, 53-24, 71-5
- (1) b.-gende 2-9
- (2) b.-gendey 65-20, 77-3
- (1) b.-genin 6-27
- (1) b.-genler 6-22
- (1) b.-genmen 78-32
- (1) b.-geñdi 28-11
- (1) b.-gey 3-41
- (1) b.-geyseñ 65-23
- (1) b.-iñ 73-17
- (8) b.-ip 1-20, 2-25, 10-23, 15-32, 17-31, 22-34, 48-30, 57-32
- (1) b.-medim 68-14
- (1) b.-megenler 6-6

	(2)	b.-mes 5-5, 59-1		bes, sf.	beş
	(2)	b.-mesem 19-18, 42-20		(6)	b. 32-14, 39-30, 50-30, 52-18, 55-40, 61-10
	(1)	b.-meseñ 65-29		besik, is.	beşik
	(1)	b.-mey 56-35		(2)	b. 1-28, 23-5
	(1)	b.-meyik 73-11		(1)	b.-te 30-32
	(1)	b.-meyseñ 55-23		(1)	b.-ten 69-9
	(2)	b.-se 27-31, 53-25		besinşi, sf.	beşinci
	(2)	b.-sem 29-23, 68-13		(1)	b. 76-7
	(1)	b.-señ 22-4		Beştaw, is.	Beştaw (insan ismi)
	(3)	b.-sin 15-21, 15-22, 15-24		(1)	b. 39-6
ber-, f.		-ivermek tezlik fiili		bet, is.	yüz, çehre; taraf; nesnelere
	(1)	bara b.-er 6-7		(1)	yüzü, öñü
	(1)	bere b.-gey 27-40		(1)	b. 38-14
	(1)	bile b. 73-24		(1)	b.-iñdi 56-5
	(1)	bola b.-me 43-15		(1)	b.-ke 57-17
	(1)	bozlay b.-me 14-3		(1)	b.-leri 13-16
	(1)	köre b. 73-23		(1)	b.-te 10-36
	(1)	qala b.-er 6-6		(1)	b.-ten 57-18
	(1)	oqıp b.-mesem 18-27		betege, is.	ayrık otu
Berdaq, is.		Berdak, şair ismi		(1)	b. 39-9
	(1)	b. 73-19		betegeli, sf.	ayrık otlu
	(1)	b.-lar 17-1		(1)	b. 26-32
bereber, zf.		beraber		betlese-, f.	görüşmek, yüzleşmek
	(1)	b. 18-22		(1)	b.-p 13-16
bereket, is.		bereket		beton, is.	beton
	(3)	b. 27-18, 27-35, 65-33		(1)	b. 31-15
	(1)	b.-i 7-20		bew, ünl.	âh
	(1)	b.-in 70-14		(2)	b. 39-11, 39-37
	(1)	b.-tiñ 15-1		beyiş, is.	cennet
bereketli, sf.		bereketli		(1)	b.-ke 59-20
	(1)	b. 65-11		(1)	b.-tiñ 27-20
bergi, sf.		beri		bez-, f.	bezemek, bıkmak, kaçmak
	(1)	b. 24-12		(1)	b.-gen 42-37
bergisiz, sf.		kıymetli		(1)	b.-genin 68-27
	(1)	b. 50-18		bezben, is.	tüccar
bergiz-, f.		verdirmek		(1)	b. 4-28
	(1)	b.-bey 55-20		beze-, f.	güzelleştirmek, süslemek, bezemek
	(1)	b.-edi 13-40		(2)	b.-p 16-11, 60-27
beri, e.		beri, bu yana		bı, e.	“mî” soru edatı
	(1)	b. 36-15		(9)	b.-sañ 29-21, 29-26, 29-30, 29-34, 30-4, 30-8, 30-12, 30-16, 30-20
berik, is..		sağlam; sâdık		bıgır, is.	kalabalık, yığın, izdiham
	(1)	b. 63-9		(2)	b. 79-30, 79-30
beril-, f.		verilmek; düşmek, kapılmak		bılay, zm.	böyle, bunun gibi, şöyle
	(1)	b.-gen 35-15		(1)	b. 47-23
	(1)	b.-ip 71-29		bılaylaw, zf.	şöyle
	(1)	b.-mes 60-29		(1)	b. 57-28
beriwşi, is.		verici, veren			
	(1)	b.-ler 6-21			
berli, e.		beri; sonra			
	(1)	b. 3-26			

bil-, f.	bilmek, anlamak	bilgiş, is.	bilgin, bilgiç
(2)	b.-dim 11-27, 47-31	(2)	b. 3-39, 4-1
(1)	b.-e ber- 73-24	(1)	b.-lerdiñ 4-5
(1)	b.-e bil- 78-9	bilim, is.	bilim, ilim, bilgi
(1)	b.-edi 6-21	(6)	b. 4-37, 75-22, 75-31, 76-6, 76-17, 76-23
(5)	b.-emen 23-33, 62-5, 65-3, 68-26, 71-14	(1)	b.-i 76-1
(1)	b.-er 73-13	(2)	b.-niñ 75-9, 75-14
(2)	b.-erseñ 1-22, 36-10	bilin-, f.	bilinmek, anlaşılmaq, görünmek
(4)	b.-eseñ 10-25, 10-27, 13-21, 54-33	(1)	b.-bey 20-26
(2)	b.-gen 6-8, 34-6,	(1)	b.-beydi 23-28
(1)	b.-gende 48-18	(1)	b.-di 13-36
(1)	b.-gendey 71-18	bina bol-, f.	yapmaq, kurmaq, inşa etmek
(1)	b.-genge 75-15	(1)	b.-ğan 65-25
(1)	b.-geni 8-34	biniyad taw-, f.	son bulmaq
(1)	b.-genmen 34-16	(1)	b.-ıp 17-28
(7)	b.-ip 2-7, 24-12, 40-12, 51-4, 67-24, 68-3, 78-22	bir, is. ve sf.	bir tane, bir defa; sadece, tek; herhangi bir; aynı, benzer
(12)	b.-medim 32-19, 34-9, 34-13, 34-17, 34-21, 34-33, 35-8, 35-16, 35-28, 35-32, 35-40, 36-4	(134)	b. 1-9, 1-13, 2-17, 3-12, 3-19, 4-1, 5-29, 6-2, 7-8, 7-9, 7-28, 7-29, 7-29, 7-30, 8-5, 8-9, 8-11, 8-24, 10-1, 10-1, 10-11, 12-18, 12-21, 12-31, 14-14, 14-29, 16-19, 17-24, 18-23, 19-15, 21-16, 22-10, 24-7, 25-4, 26-15, 27-1, 27-3, 27-7, 27-21, 27-30, 28-3, 29-11, 30-24, 30-27, 31-26, 31-29, 32-1, 33-4, 33-13, 33-19, 33-33, 34-4, 34-7, 34-11, 34-20, 35-10, 36-14, 38-26, 39-16, 41-21, 42-8, 43-5, 43-23, 45-4, 45-11, 45-14, 46-2, 46-27, 46-32, 47-21, 47-23, 48-6, 49-24, 49-33, 50-8, 50-12, 50-13, 50-14, 50-16, 50-20, 50-24, 50-32, 51-12, 51-21, 51-22, 55-9, 57-11, 57-13, 57-25, 59-5, 59-7, 59-7, 59-10, 60-4, 61-1, 61-3, 61-32, 61-34, 62-4, 62-26, 64-7, 64-12, 65-13, 65-19, 66-3, 66-4, 66-22, 66-24, 66-26, 67-9, 67-10, 70-11, 70-16, 70-30, 71-26, 72-1, 72-4, 72-13, 74-8, 74-11,
(2)	b.-megen 24-8, 34-6		
(2)	b.-megenin 11-27, 71-18		
(1)	b.-megenler 6-7		
(2)	b.-mes 26-10, 51-32		
(1)	b.-meseñ 44-20		
(2)	b.-mey 68-25, 78-22		
(1)	b.-meydi 71-29		
(3)	b.-meymen 60-12, 67-6, 76-37		
(2)	b.-meyseñ 21-5, 55-33		
(1)	b.-se 52-15		
(1)	b.-sem 26-34		
(3)	b.-señ 40-34, 44-20, 68-28		
(2)	b.-sin 28-12, 34-6		
bil-, f.	yeterlik fiili		
(1)	jağa b.-meseñ 12-1		
(1)	jığa b.-meseñ 12-3		
(1)	taba b.-meseñ 12-2		
(1)	bile b.-señ 73-24		
bilek, -gi, is.	bilek		
(1)	b.-imnen 78-7		
(1)	b.-in 12-28		
(1)	b.-iñ 50-26		
bilermen, is.	bilen kişi, bilici		
(1)	b. 70-19		
bilgir, is.	bilgili, bilge, bilgin		
(1)	b. 4-7		

- 74-17, 74-18, 74-20, 74-24, 75-7, 76-3, 76-34, 77-2, 77-20, 77-40, 78-20, 79-1, 80-4, 80-18
- biradar, is.** erkek kardeş, kardeş; dost
(2) b. 7-11, 68-31
- biraq, bağ.** ama, fakat, buna rağmen
(21) b. 4-21, 24-15, 41-3, 44-30, 46-8, 54-11, 59-9, 60-11, 60-29, 61-33, 62-9, 63-7, 64-13, 64-29, 66-8, 66-33, 67-7, 71-25, 73-11, 76-37, 78-23
(3) b.-ta 28-8, 66-10, 73-17
- biraz, sf. ve zm.** bazı, bir kısım, biraz, bazı
(2) b. 67-21, 70-6
(1) b.-diñ 11-31
(1) b.-ı 66-12
(1) b.-ları 66-11
- bir-birew, zm.** birbiri
(1) b.-ge 71-17
- bir biri, zm.** birbiri
(1) b.-ne 58-8
- bir-biri, zm.** birbiri
(1) b.-mizdi 64-2
(2) b.-ne 1-25, 58-20
(4) b.-nen 38-24, 58-18, 62-21, 63-15
(1) b.- ñe 3-1
- birde, zf. ve bağ.** bazen
(4) b. 27-5, 27-5, 77-11, 77-12
- birden, zf.** birden, aniden
(2) b. 62-3, 70-1
- birew, zm.** bir; herhangi biri, kimisi
(11) b.
(1) b.-den
(1) b.-di
(1) b.-diñ
(2) b.-ge
(1) b.-i
(5) b.-ler
(1) b.-lerge
(1) b.-leriñ
- birew-birew, zm.** birbiri
(1) b.-di
- birge, zf.** beraber, birlikte
(3) b.-ge
- biri, zm.** biri, birisi; bir tanesi
(6) b. 8-4, 20-5, 38-27, 38-27, 48-27, 53-17
(1) b.-n 25-4
(1) b.-ne 47-33
(3) b.-si 20-5, 38-12, 38-12
- birin-biri, zm** birbirini
(2) b. 58-16, 62-19
- biriñ** bazen
(2) b. 3-13, 3-14
- birli jarım, sf.** birkaç tane, biraz
(1) b. 35-3
- birlik, -gi, is.** birlik
(1) b. 70-11
(1) b.-in 80-15
(1) b.-ine 11-23
- birotala, zf.** aniden, birden
(1) b. 42-37
- birzaman, zf.** bir zaman
(1) b. 55-17
- bit-, f.** bitmek, tükenmek; yazmak
(1) b.-ken 19-6
(1) b.-kende 17-1
(1) b.-ti 37-33
- biy, is.** bey, anlaşmazlığı gidermek için iki tarafı dinleyip karar veren, hatip
(1) b.-i 11-4
- biyâdep, sf.** edepsiz
(1) b. 40-7
- biybastaqlıq, sf.** düzensizlik, uygunsuzluk
(1) b. 70-13
- biybi, is.** hanım
(1) b. 33-31
- biybi zada, is.** şehzâde
(1) b.-sı 20-8
- Biydadiy, is.** Biydadiy (şair ismi)
(1) b. 37-33
- biyday, is.** buğday
(2) b. 1-17, 5-10
- biydârt, sf.** dertsiz, gamsız
(1) b. 47-16
- biye, is.** kısrak
(1) b.-dey 72-14
- biyğarezlik, is.** bağımsızlık, müstakillik
(2) b. 60-32, 69-31
- biyğarez, sf.** garezsiz
(1) b. 23-20
- biyğubar, sf.** tertemiz, tozsuz
(1) b. 7-15
- biyhazar, sf.** bî-azar, sıkıntısız, rahat

- (1) b. 5-31
biyik, *sf. ve zf.* yüksek, büyük, çok
 (8) b. 2-11, 13-28, 17-20, 18-33, 20-34, 28-24, 36-25, 78-14
 (1) b.-ke 3-6
biyinsaplıq, *is.* insafsızlık, acımasızlık
 (1) b. 1-8
biykar, *is.* boş, kuru, işsiz; yalancı, doğru değil
 (1) b. 42-34
biykeş, *is.* evlenme çağındaki kız; görünce
 (1) b.-i 38-15
biyqarar, *is.* kararsız
 (1) b. 59-15
biyle-, *f.* yönetmek, idare etmek, hükmetmek, liderlik etmek
 (1) b.-gen 51-29
biylik, *is.* beylik, yönetmek; hüküm, karar
 (1) b. 67-18
biymaza, *sf.* bıktırıcı, keyifsiz, rahatsız; tertipsiz
 (1) b. 66-26
biymezgil, *sf.* vakitsiz; yersiz, sığınacak yeri olmayan
 (3) b. 47-15, 51-12, 53-19
Biypatpa, *is.* Fatma
 (1) b.dan 20-2
biypärwa, *sf.* pervasız
 (1) b. 55-31
biypul, *sf.* pulsuz, değersiz, kıymetsiz
 (1) b. 11-11
biyrähim, *sf.* rahmetsiz, acımasız
 (2) b. 44-33, 55-11
biysäwbet, *sf.* uygunsuz; sohbitsiz
 (1) b. 37-14
Biysen, *is.* Biysen (yer ismi)
 (2) b. 26-22, 27-25
biyšara, *sf.* çaresiz
 (1) b. 1-29
 (1) b.-nı 37-23
biytanı, *sf.* belirsiz, tanımadık, bilmedik, yabancı
 (4) b. 60-5, 61-20, 62-9, 64-25
biz, *zm.*
 (18) b. 3-24, 3-31, 7-22, 13-30, 21-21, 24-5, 30-24, 37-26, 39-37, 42-1, 42-5, 57-1, 60-36, 67-24, 70-15, 75-22, 79-29, 79-35,
 (3) b.-de 24-9, 60-5, 61-11
 (1) b.-degidey 61-7
 (3) b.-den 42-1, 42-5, 73-32
 (2) b.-dey 30-19, 61-15
 (15) b.-di 2-8, 3-33, 12-23, 21-22, 28-6, 44-31, 45-32, 46-16, 47-26, 47-28, 50-5, 61-18, 62-4, 64-4, 77-22
 (19) b.-ge 5-20, 8-6, 8-20, 18-23, 20-21, 27-38, 37-34, 45-18, 52-28, 56-29, 60-8, 61-9, 61-22, 74-23, 74-31, 75-2, 77-14, 77-30, 77-32,
 (1) b.-indey 64-19
 (9) b.-iñ 4-28, 8-15, 8-19, 26-2, 60-21, 60-34, 62-30, 66-19, 80-15
 (2) b.-ler 5-9, 74-3
 (1) b.-lerden 44-22
 (2) b.-lerge 13-40, 64-25
bizlik, *is.* bizlik
 (1) b. 7-19
biznes, *is.* iş adamı, patron
 (1) b. 61-13
biznesmen, *is.* iş adamı, patron
 (2) b.-ler 60-33, 61-12
bol-, *f.* olmak
 (9) b. 10-22, 10-24, 10-40, 34-14, 36-33, 38-15, 41-8, 43-20, 56-8
 (1) b.-a ber- 43-15
 (3) b.-adı 6-25, 7-4, 22-9
 (2) b.-ajaq 4-25, 24-28
 (1) b.-a qal- 58-10
 (4) b.-amız 21-10, 21-17, 55-41, 66-14
 (29) b.-ar 1-3, 1-5, 1-9, 1-13, 1-17, 1-21, 1-25, 1-29, 1-33, 2-4, 3-19, 5-1, 5-8, 5-15, 9-34, 13-37, 19-37, 23-18, 40-17, 41-3, 50-19, 61-10, 61-14, 68-1, 69-6, 70-18, 73-29, 79-18, 79-28,
 (4) b.-arsañ 37-9, 37-11, 37-15, 37-19
 (1) b.-asañ 55-2

- (8) b.-ayın 50-8, 50-12, 50-16, 50-20, 50-24, 50-28, 50-32, 50-33
- (5) b.-dı 4-2, 4-4, 17-11, 66-10, 70-4
- (4) b.-dıq 2-28, 19-33, 21-36, 79-29
- (2) b.-dım 11-28, 59-15
- (1) b.-diñ 53-23
- (10) b.-ğan 2-26, 20-6, 23-5, 24-30, 40-7, 41-23, 42-26, 63-22, 65-6, 65-25
- (1) b.-ğanday 31-5
- (1) b.-ğandı 3-29
- (1) b.-ğanı 20-36
- (2) b.-ğanın 18-31, 51-2
- (1) b.-ğanıña 33-22
- (1) b.-ğanıñda 60-9
- (1) b.-ğanman 18-12
- (1) b.-ğansız 48-27
- (8) b.-ğay 3-25, 5-32, 8-26, 8-29, 39-35, 50-6, 65-24, 72-32
- (44) b.-ıp 1-6, 4-39, 14-27, 14-33, 15-20, 16-9, 16-23, 16-31, 16-32, 21-19, 22-20, 26-13, 26-14, 26-15, 26-30, 27-29, 27-30, 27-32, 30-7, 32-10, 34-19, 35-11, 35-34, 46-10, 46-12, 50-13, 50-14, 50-15, 51-8, 51-14, 57-13, 59-7, 66-12, 66-21, 66-32, 70-12, 71-14, 73-21, 74-8, 78-31, 79-34, 80-5, 80-6, 80-8
- (1) b.-ma 43-21
- (1) b.-mağandı 6-15
- (1) b.-mağansañ 9-30
- (24) b.-mas 4-21, 4-22, 4-23, 11-11, 11-13, 11-17, 11-21, 11-25, 11-29, 11-33, 11-37, 12-4, 12-8, 12-12, 19-25, 35-36, 39-20, 41-1, 41-2, 41-3, 42-21, 56-27, 64-28, 76-5
- (4) b.-masa 35-3, 43-16, 44-7, 62-17
- (1) b.-masam 79-11
- (1) b.-masañ 28-13
- (7) b.-may 25-32, 47-17, 47-20, 58-26, 66-25, 67-4, 78-15
- (1) b.-maydı 33-21
- (1) b.-maydı-aw 29-14
- (1) b.-mayıq 21-12
- (1) b.-maysañ 68-8
- (20) b.sa 5-2, 5-30, 8-32, 15-11, 24-22, 25-34, 27-24, 30-29, 38-26, 38-27, 38-27, 38-28, 44-10, 46-27, 52-3, 67-17, 70-15, 76-27, 79-17, 79-25
- (1) b.-saq 55-41
- (4) b.-sam 28-2, 33-33, 39-15, 42-26
- (3) b.-sañ 35-26, 57-34, 66-18
- (18) b.-sın 1-31, 10-12, 19-6, 19-8, 25-13, 25-16, 25-18, 25-22, 25-26, 25-30, 25-34, 26-4, 26-8, 26-12, 26-16, 26-20, 59-21, 76-26
- bola, e.** göre
- (1) b. 19-13
- bolıw, is.** olmak
- (2) b. 71-19, 79-1
- bolja-, f.** tahmin etmek; hayâl etmek
- (1) b.-ğan 75-23
- bolmaq, is.** olmak
- (1) b.-a 70-26
- bop(<bol-ıp), zf.** olup
- (1) b. 24-6
- boranla-, f.** bora olması, fırtınanın esmeye başlaması
- (1) b.-p 77-12,
- bos, sf. ve zf.** boş vakit; işe yaramaz; içinde bir şey olmayan; gevşek
- (7) b. 2-37, 3-28, 4-3, 22-7, 27-9, 64-15, 77-6
- bosa-, f.** kurtulmak, serbest olmak, rahatlamak
- (1) b.-y al- 47-29
- bosağa, is.** eşik, kapının iki tarafındaki duvar
- (1) b.-ñdı 69-16
- bosat-, f.** boşaltmak, salıvermek
- (2) b.-ıp 3-3, 45-15
- bosqa, zf.** boşuna, boşa
- (1) b. 39-16
- boslıq, is.** darlık, parasızlık
- (1) b.-ta 31-18

bostan, is.	bağ, bahçe, bostan	bödene, is.	Bülbüle benzer bir kuş, bıldırcın
(1)	b. 38-26	(1)	b. 21-12
(1)	b.-iñizğa 33-30	bökter, is.	dağın eteği
bota, is.	devenin yavrusu	(1)	b.-i 39-9
(1)	b.-sı 14-4	böl-, f.	bölmek
botasız, sf.	yavrusuz, yavrusu kayıp deve	(2)	b.-ip 6-32, 75-33
(2)	b. 1-21, 12-18	böle-, f.	belemek; kundağa sarmak
boy, is.	bir nesnenin, insanın boyu; elbisenin önü; nehrin veya derenin yola bakan kısmı, kıyısı, boyu; boyunca, süresince	(2)	b.-gen 31-28, 71-12
(1)	b.-dan 34-26	bölin-, f.	bölünmek
(1)	b.-ı 55-7	(1)	b.-gende 29-1
(1)	b.-ın 69-25	böten, sf.	başka; yabancı, tanıdık olmayan kimse
(1)	b.-ına 14-20	(3)	b. 4-20, 45-16, 63-7
(3)	b.-ında 32-11, 33-9, 37-24	böz, is.	bez, ince beyaz kumaş
(2)	b.-larında 18-25, 38-3	(2)	b. 71-12, 75-28
(1)	b.-larıña 50-33,	Brejnev, is.	Brejnev (insan ismi)
(1)	b.-larıñda 15-13	(1)	b.-tiñ 66-16
boya-, f.	boyamak	bu, zm.	bu
(1)	b.- ñ 20-33	(2)	b.-nı 73-13, 73-31
boyal-, f.	boyanmak	(3)	b.-niñ 3-41, 4-20, 52-10
(1)	b.-ıp 46-22	(2)	b.-nnan 9-11, 18-8
boyan, is.	Hayvanların yediği küçük yapraklı bitki	Budapeş, is.	Budapeşte (yer ismi)
(1)	b. 5-7	(1)	b. 24-28
boyaw, is.	boya	buğ-, f.	saklanmak, gizlenmek
(1)	b.-ı 77-6	(1)	b.-ıp 35-29
boyawsız, sf.	boyasız	buğa, is.	boğa
(1)	b.-aq 21-6	(1)	b.-day 58-19
boyjet-, f.	yetişmek, gelişmek	buğan, zm.	buna
(1)	b.-ken 76-9	(1)	b. 35-4
boyöser	?	Buxara, is.	Buhara (yer ismi)
(1)	b. 76-18	(1)	b. 24-35
boz, sf.	boz, beyazımsı renk	bul, zm. ve sf.	bu
(2)	b. 40-2, 72-14	(119)	b. 1-3, 4-25, 4-29, 4-36, 4-38, 5-3, 5-15, 5-20, 5-21, 5-24, 5-28, 5-29, 7-1, 7-11, 7-24, 7-31, 8-5, 8-29, 11-1, 11-31, 12-7, 12-31, 16-5, 17-33, 18-32, 19-6, 19-7, 19-9, 19-27, 21-36, 23-25, 23-27, 23-30, 24-3, 24-13, 24-21, 24-27, 24-36, 25-5, 27-2, 27-20, 28-22, 30-33, 31-9, 31-13, 31-19, 31-21, 31-30, 32-5, 32-7, 33-20, 34-7, 35-1, 35-31, 35-35, 35-37, 36-3, 36-16, 37-25, 37-31, 37-34, 38-28, 41-7, 43-8, 43-26, 43-30, 44-5, 44-7, 44-16, 45-21, 47-18,
Bozataw, is.	Bozataw (yer ismi)		
(1)	b. 25-27		
bozla-, f.	devenin “botasını” yavrusunu arayarak ses çıkarması; ağlamak		
(1)	b.-ğan 1-21		
(2)	b.-r 12-18, 72-14		
(1)	b.-y ber- 14-3		
boztorğay, is.	bir cins küçük kuş, boz turgay kuşu		
(1)	b.-day 10-19		

	49-7, 49-9, 49-32, 51-31, 53-2, 53-19, 53-26, 55-40, 56-25, 57-23, 59-3, 59-8, 59-14, 59-17, 59-19, 59-24, 60-5, 60-7, 60-17, 61-10, 61-26, 62-5, 62-13, 62-22, 62-31, 62-33, 63-3, 63-9, 63-25, 64-11, 64-25, 64-29, 65-5, 65-11, 65-14, 67-10, 68-22, 69-7, 70-17, 70-21, 70-23, 70-25, 70-29, 71-8, 72-10, 73-30, 76-21, 76-25	bunşa, zf.	bunca, bu kadar, bu kadar çok
		(1)	b. 45-33
		bur-, f.	burmak, döndürmek, yönünü değiştirmek
		(1)	b. 57-28
		(1)	b.-dı 45-4
		(1)	b.-ğanın 11-25
		(2)	b.-ıp 13-7, 57-37
		bural-, f.	burulmak, dönmek
		(1)	b.-ıp 38-33
		burım, is.	burum, perçem, saç, belik
		(1)	b. 20-30
		(1)	b.-ı 39-5
		burın, zf.	evvel, evvelce, daha önce, önceden
		(3)	b. 35-4, 35-16, 78-31
		(2)	b.-da 3-31, 70-15
		burınğı, sf.	evvelki, önceki
		(2)	b.-day 5-23, 11-11
		burq-, f.	dönmek
		(3)	b.-ıp 14-23, 31-35, 69-21
		burmala-, f.	hakikati değiştirmek, saptırmak, uydurmak
		(1)	b.-p 21-1
		burrañlat-, f.	eğip bükmek
		(1)	b.-ıp 21-20
		buw-, f.	bağlamak
		(1)	bel b.-aman 79-13 ‘yapmaya karar vermek, çalışmak’
		buwin-, f.	sıkmak
		(1)	b.-bay 26-5
		buwsan-, f.	bağlanmak; terlemek
		(1)	b.ıp 13-42
		buyım, is.	eşya, mülk
		(1)	b.-ıñızdı 22-2
		buyır-, f.	buyurmak; nasip olmak
		(1)	b.-sa 66-30
		buyırıq, is.	buyruk, emir
		(1)	b. küt- 5-23 ‘hazırlanmak’
		buz-, f.	bozmak
		(2)	b.-ba 8-33, 9-28
		(1)	b.-badı 21-28,
		(1)	b.-bağan 23-10
		(1)	b.-bañ 22-12
		(1)	b.-bastan 78-24
		(1)	b.-dı 24-24
		(1)	b.-dıq 70-5
		(1)	b.-ğan 59-26
bulaq, is.	suyun kaynağı, pınar; çok		
(6)	b. 27-25, 28-2, 28-14, 38-14, 73-29, 76-23		
(1)	b.-ı 15-1		
(1)	b.-ınan 77-29		
(1)	b.-iñnan 67-2		
(1)	b.-tağı 26-22		
(1)	b.-tan 37-1,		
bular, zm.	bunlar		
(1)	b.-diñ 38-20		
buldırıq, is.	Salıncağın üstündeki ağaca geçirilen ve ip bağlamak için yapılan yuvarlak şekilli ağaç		
(1)	b.-qa 16-7		
bulıt, is.	bulut		
(2)	b. 9-24, 38-34		
(2)	b.-lar 26-9, 38-6		
(1)	b.-tan 38-1		
(1)	b.-tı 8-21		
buljıtpa-, f.	tam kendisi gibi yapmak, hiç farksız olarak yapmış olmak		
(1)	b.-y 78-18		
bulman, zm.	bu taraf, bura		
(1)	b.-da 63-17		
bunda, zm.	burada		
(17)	b. 18-10, 19-1, 31-8, 49-2, 52-7, 52-14, 60-9, 60-22, 61-17, 62-2, 63-11, 64-33, 64-35, 69-23, 72-9, 73-27, 76-9		
bunday, sf. ve zf.	bunun gibi, böyle		
(6)	b. 22-9, 25-33, 33-21, 35-8, 43-9, 79-28		
(4)	b.-da 9-39, 26-8, 26-15, 45-5		
(1)	b.-dı 3-31		

- (5) b.-ip 1-27, 2-36, 4-16, 17-9, 42-7
- buzıq, sf.** bozuk
- (5) b. 33-1, 33-3, 34-4, 35-20, 35-38
- (1) b.-lar 2-33
- buzıl-, f.** bozulmak,
- (1) b.-ip 59-8
- (1) b-sa 9-33
- bügin, zf.** bugün
- (11) b. 13-20, 15-36, 16-31, 16-33, 31-6, 31-8, 34-28, 36-18, 36-20, 70-2, 71-27,
- bügingi, sf.** bugünkü
- (3) b. 20-19, 33-1, 35-25,
- büginlik, -gi, is.** bugünlük, bugünkü, bugün
- (3) b.-i 13-35, 60-36, 67-19
- bük-, f.** bükmek, kıvrırmak, katlamak
- (1) b.-pegen 48-2
- bül-, f.** kalmak
- (1) b.-gendey 71-22
- bülbil, is.** bülbül
- (5) b. 28-20, 37-36, 47-4, 47-23, 74-20
- (1) b.-i 61-21
- (1) b.-imdi 77-25
- (1) b.-lerin 18-4
- bülin-, f.** bölünmek, parçalanmak, bozulmak, anlaşmazlığa düşmek
- (1) b.-ip 18-28
- bülkilde-, f.** parçalanmak; orta hızla gitmek
- (1) b.-p 16-3
- büyt-, f.** böyle yapmak, böyle demek
- (5) b.-ip 22-13, 40-12, 48-18, 50-31, 73-11

D

- da, bağ.** da, dahi
(52) d. 9-11, 9-19, 10-28, 15-4, 18-34, 20-15, 24-22, 25-7, 27-10, 27-24, 28-23, 28-34, 30-29, 31-4, 32-2, 36-21, 38-16, 41-13, 41-15, 41-19, 41-27, 41-31, 43-27, 46-13, 47-19, 47-30, 49-5, 50-29, 52-30, 53-26, 57-10, 57-23, 59-9, 61-6, 61-8, 62-17, 62-19, 64-34, 64-36, 66-18, 66-21, 67-21, 68-32, 70-27, 72-30, 73-21, 76-27, 78-9, 78-22, 78-31, 79-11, 79-30
- dağ, is.** dağ
(2) d.-ı 37-7, 37-8
- dağdarıs, is.** sıkıntı, kriz, üzüntü
(1) d.-iñ 13-25
(2) d.-tan 1-5, 3-17
- dağdarıslı, sf.** sıkıntılı, bunalımlı
(1) d. 8-30
- dağıs-, f.** bağırmaq
(1) d.-pay 3-17
- dağla-, f.** dağlamak
(1) d.-p 53-20
- daqıl, is.** tahıl
(1) d. 11-15
- dal, sf.** kusursuz, tam, gerçek
(1) d. 29-3
- dala, is.** ova
(1) d.-dan 46-23
(2) d.-mniñ 54-3, 54-8
(1) d.-niñ 57-10
(2) d.-sı 32-26, 68-6
- damıl, is.** fırtına
(1) d. 26-31
- dana, sf.** bilge, akıllı, düşünceli, dâhî
(3) d. 2-7, 10-22, 76-3
(1) d.-lar 22-5
(1) d.-lardı 68-29
- danalıq, is.** bilgelik, dâhîlik,
(1) d. 17-18
(1) d.-ı 52-14
- danğırlat-, f.** gürültü yapmak, tıngırdatmaq
(1) d.-ıp 3-28
- daniş, is.** bilge
(1) d. 23-9
- dañq, is.** şöhet, isim, mertebe, nâm, şan-şeref, ses
(4) d. 13-25, 19-5, 23-21, 73-27
(1) d.-ı 10-18
(1) d.-ın 65-14
(1) d.-iñdi 8-14
- dañqlı, sf.** şöhetli, meşhur, nâmlı, şanlı
(4) d. 20-12, 32-32, 49-11, 53-13
- daraxt, is.** ağaç
(1) d.-ın 33-29
- daraq, is.** yalnız büyüyen ağaç
(1) d.-lar 63-17
- darğa, is.** darağacı
(1) d.-sı 44-33
- darqanlıq, is.** rahatlık, serbestlik
(1) d.-qa 22-16
- dars, is.** ders
(1) d. 48-30
- dasturxan, is.** sofrası
(1) d. 61-18
(1) d.-dı 16-11
(1) d.-ın 60-28
- daw, is.** dava, kavga, münakaşa
(1) d.-larğa 1-19
- dawayı, is.** layık, yaraşık
(1) d.-sı 35-10
- dawıl, is.** toz duman ederek çok sert esen rüzgâr
(3) d. 8-21, 53-22, 80-3
(1) d.-ınan 51-23
- dawırıq, is.** iz, belirti
(2) d. 30-21, 30-30
- dawıs, is.** ses
(1) d. 13-40
(1) d.-ımdı 40-14
(2) d.ın 30-33, 31-4
- dawlas-, f.** münakaşa etmek, birbirine karşı dava açmaq, mücadele etmek
(1) d.-ıp 56-1
(1) d.-payıq 55-34
- dawwar, sf.** devreden, çok dönen
(1) d.-dan 48-26
- dä, bağ.** bk. de
(2) d. 47-21, 66-19
- däbdebe, is.** debdebe, gösteriş

- (1) d.-si 79-2
däldalışı, is. ara bulucu
 (1) d. 70-19
däliz, is. dehliz
 (1) d.-de 40-27
däme, is. ümit, niyet
 (1) d. 73-20
dän, is. tohum; tahıl
 (1) d.-in 9-40
däneker, is. iki metali birbirine tutturmak için kullanılan nesne, kaynak; insanlar arasındaki bağ, ilgi
 (1) d. 72-26
däpter, is. defter
 (1) d.-in 78-12
 (1) d.-ine 75-3
 (1) d.-inen 36-6
däramat, is. kazanç; güç, kuvvet; destek
 (1) d. 79-18
därbent, is. boğaz, dar geçit
 (1) d. 32-22
 (1) d.-inde 8-13
däreje, is. derece, mevki, şan-şeref
 (1) d.-ge 53-13
därek, sf. gerekli; bilgi, haber
 (1) d. 5-14
därga, is. dergâh
 (1) d.-yı 72-10
 (2) d.-yısâñ 75-9, 75-14
därhal, zf. derhal, hemen
 (1) d. 7-16
 (1) d.-aq 44-25
därkar, is. gerekli
 (3) d. 42-35, 57-36, 69-24
därt, is. dert, tasa
 (3) d. 1-4, 34-9, 37-20
 (1) d.-i 12-19
 (3) d.-imdi 7-16, 45-26, 55-14
 (2) d.-in 28-10, 37-39
 (2) d.-ine 37-17, 79-18,
 (2) d.-inen 55-24, 73-18
 (2) d.-iñ 28-10, 69-15
 (4) d.-ke 4-28, 35-1, 35-35, 68-21
 (1) d.-leri 76-5
därtli, sf. dertli, tasalı, üzüntülü
 (1) d. 33-27
därya, is. derya, deniz
- (7) d. 13-7, 15-12, 31-35, 32-16, 42-3, 51-16, 60-5
 (1) d.-day 58-6
 (2) d.-ğa 51-15, 70-30
 (1) d.-lardan 13-31
 (3) d.-nı 14-39, 29-31, 29-32
 (1) d.-sı 60-4
däslep, sf. eski
 (1) d. 2-22
dästan, is. destan
 (1) d. 17-1
 (1) d.-da 20-7
 (1) d.-i 76-34
dästür, is. âdet, örf, yol, alışkanlık
 (1) d.-den 64-33
 (1) d.-ler 22-22
däwet, is. davet
 (1) d.-iñe 75-26
däwir, is. devir, çağ
 (2) d. 1-5, 20-18
 (1) d.-ge 79-27
 (2) d.-i 24-33, 32-1
 (1) d.-im 71-7
 (1) d.-ler 72-9
 (1) d.-lerde 30-21
däwlet, is. zenginlik, talih, devlet
 (2) d. 28-27, 31-30
 (2) d.-i 7-19, 28-33
 (1) d.-im 69-12
däwletli, sf. zengin, devletli, talihli
 (1) d. 7-24
däwran, is. devran, devir; talih, kader
 (18) d. 3-19, 4-34, 4-40, 7-18, 8-28, 13-26, 17-19, 23-23, 28-26, 28-31, 39-11, 39-38, 47-32, 50-30, 55-31, 59-23, 71-20, 74-10
 (1) d.-dı 39-13
 (3) d.-ı 14-37, 15-37, 22-11
 (1) d.-imdi 75-17
 (2) d.-iñ 11-11, 50-6
 (1) d.-lardı 77-30
 (1) d.-larıñ 3-20
däw(i)r, is. devir, çağ
 (1) d.-i 77-30
de, bağ. de, dahi
 (69) d. 6-22, 9-27, 11-28, 14-16, 18-28, 19-31, 19-33, 21-28, 22-14, 22-21, 22-22, 22-23, 24-2, 27-37, 29-4, 32-8,

	33-24, 34-20, 36-12, 36-21, 36-24, 36-36, 37-6, 38-13, 38-17, 38-21, 38-24, 38-25, 38-29, 40-23, 40-24, 40-25, 41-23, 42-35, 44-20, 44-20, 44-22, 45-3, 45-14, 45-18, 45-25, 45-34, 45-36, 46-5, 46-7, 49-26, 55-16, 55-17, 56-12, 60-14, 60-24, 61-8, 61-11, 61-28, 62-3, 63-9, 64-7, 65-29, 66-6, 66-10, 66-28, 68-13, 71-14, 75-2, 77-32, 78-32, 79-4, 79-15, 79-36		38-15, 40-9, 40-13, 40-17, 40-24, 41-29, 43-23, 43-24, 43-28, 43-31, 44-28, 45-13, 45-23, 45-37, 46-9, 47-12, 47-15, 49-11, 49-18, 49-28, 56-12, 57-33, 57-37, 58-24, 58-33, 60-8, 61-8, 61-30, 61-36, 63-36, 64-26, 65-19, 66-6, 66-9, 67-31, 67-32, 68-7, 68-11, 68-20, 69-28, 70-32, 71-29, 74-15, 77-19, 78-24, 78-30, 78-33, 79-5, 79-8, 79-15, 80-10
de-, f.	demek, söylemek	(1)	d.-ppedim 56-8
(2)	d.-di 13-22, 57-30	(7)	d.-r 4-31, 5-16, 36-16, 38-26, 59-21, 59-23, 63-6,
(2)	d.-diñ 2-24, 45-27,	(1)	d.-rge 2-30
(45)	d.-gen 2-30, 2-35, 6-2, 13-10, 13-46, 14-5, 20-31, 22-15, 24-15, 27-6, 27-13, 27-21, 28-3, 29-25, 31-25, 32-1, 34-1, 40-6, 40-6, 40-7, 42-36, 43-8, 44-9, 50-25, 51-21, 52-29, 56-28, 61-24, 62-1, 64-8, 66-24, 66-25, 71-13, 72-18, 73-22, 74-1, 74-9, 75-34, 76-15, 76-23, 77-13, 78-23, 79-27, 79-35, 80-7	(7)	d.-rseñ 14-28, 14-29, 14-31, 22-8, 42-26, 42-27, 49-33
(2)	d.-gende 47-25, 68-17	(8)	d.-se 18-34, 24-1, 29-11, 37-9, 59-18, 66-29, 69-7, 69-17
(6)	d.-gendey 9-35, 10-3, 24-31, 31-11, 66-28, 71-27	(2)	d.-sek 21-35, 29-14
(1)	d.-gendeyin 27-23	(2)	d.-sem 20-13, 41-28
(2)	d.-gendi 48-20, 67-23	(4)	d.señ 32-9, 35-29, 35-30, 75-30
(2)	d.-geniñ 5-29, 72-19	(3)	d.-ydi 50-17, 51-14, 51-32
(1)	d.-genler 42-34	(3)	d.-ymen 26-34, 39-4, 50-20
(1)	d.-genleriñ 42-30	(4)	d.-yseñ 45-28, 60-23, 63-17, 76-13
(1)	d.-mespedi 44-10	(1)	d.-ytuğın 11-3
(1)	d.-mey 77-21	değiş, is.	deyiş, söz
(96)	d.-p 2-36, 3-16, 3-20, 4-23, 6-9, 6-11, 6-35, 7-3, 7-34, 9-9, 10-13, 10-15, 10-35, 11-19, 11-26, 11-27, 11-28, 12-4, 12-29, 12-32, 13-5, 13-30, 13-32, 13-38, 16-5, 16-22, 20-21, 20-22, 20-23, 21-17, 21-21, 21-22, 21-30, 22-5, 22-9, 24-19, 26-6, 27-27, 28-11, 29-18, 31-32, 31-36, 33-20, 34-11, 37-32,	(1)	d.-leri 22-27
		delebe, is.	istek, heves
		(1)	d.-m qoz- 24-1 ‘canı istemek, heveslenmek’
		dem, is.	ân, zaman
		(1)	d.-ler 19-9
		(1)	d.-leriñ 74-13
		dem, is.	nefes
		(1)	d. 52-11
		(2)	d. al- 64-23, 70-25 ‘nefes almak, dinlenmek, rahatlamak’
		(1)	d.-im 79-19
		(1)	d.-imdi 77-2
		(1)	d.-iñ 48-9
		demde, z.f.	hemen, çabuk, anında
		(2)	d. 13-20, 15-14
		demik-, -gi, f.	nefes almak, solumak

- (1) d.-ip 55-26
demokrat, is. demokrat
 (1) d. 4-4
den, is. insan vücudu, ten
 (1) d.-i 34-2
dene, is. insan vücudu, ten, gövde
 (1) d.-si 63-22
deputat, is. delege, meb'us, milletvekili
 (4) d. 61-27, 78-31, 79-1, 79-11
des-, f. söyleşmek, karşılıklı demek
 (1) d.-edi 54-10
 (11) d.-er 19-33, 28-28, 28-30, 28-34, 29-4, 29-8, 29-12, 29-16, 29-20, 34-27, 52-11
 (4) d.-ip 15-35, 21-9, 21-10, 74-5
dew, is. demek, söylemek
 (1) d. 68-26
 (3) d.-ge 25-5, 25-6, 25-6
deyin, e. kadar, değin
 (1) d. 13-43
dım, zf. çok, fazla
 (3) d. 24-21, 50-7, 56-6
 (1) d.-nan 41-27
dırıldı-, f. motorun çalışırken çıkardığı dır-dır sesi
 (1) d.-p 40-28
dıyqan, is. çiftçi
 (1) d.-niñ 71-11
di-, f. bk. de-
 (1) d.-yip 17-30
dil, is. dil; gönül
 (2) d.-ler 47-16, 62-20
dilbar, is. dilber, sevgili
 (3) d. 38-23, 50-5, 62-4
 (2) d.-ı 19-37, 37-35
 (1) d.-ısañ 41-16
dilmaş, is. dilmaç, tercüman
 (1) d. 56-13
dilmaşsız, sf. tercümansız
 (2) d.-aq 62-10, 62-20
din, is. din
 (1) d.-ine 63-9
dindar, is. dindar
 (1) d. 11-30
dinşil, is. dindar
 (1) d. 33-33
direktor, is. direktör, müdür
 (1) d. 59-6
dirilde-, f. titremek
 (1) d.-gen 39-8
diydar, is. yüz, görünüş, dîdâr
 (1) d.-ına 31-34
Diyxan, is. Baba Diyxan
 (1) d. 7-26
diyxan, is. bk. diyqan
 (6) d. 10-26, 23-9, 27-29, 72-18, 72-24, 72-25
diyqan, is. çiftçi
 (1) d.-dı 15-35
 (1) d.-ı 63-29
diyqanşılıq, is. çiftçilik
 (1) d. 14-35
diz-, f. dizmek
 (1) d.-ip 2-37
diz, is. bk. dize
 (1) d. 54-25
 (2) d.-den 42-3, 42-29
dize, is. diz, bacak kemiklerinin birleşim yeri
 (2) d. 1-15, 48-2
 (1) d.-ler 21-11
djungliya, is. fundalık
 (1) d.-da 62-23
dodaq, -ğı, is. dudak
 (1) d.-ıdur 38-18
dolan-, f. dolaşmak, dolanmak, oynamak
 (2) d.-ar 34-18, 63-5
 (1) d.-ip 49-20
dollar, is. dolar, para birimi
 (3) d. 5-1, 25-7, 61-2
dos, is. dost
 (3) d. 7-17, 8-25, 74-13
 (5) d.-lar 7-21, 18-6, 19-19, 66-10, 73-11
 (2) d.-larım 7-33, 76-22
 (1) d.-larımdı 54-23
 (1) d.-larıñniñ 53-20
 (1) d.-tan 41-2
Dosjan, is. Profesör Dosjan Nasırov
 (1) d. 53-11
doshq, is. dostluk
 (1) d.-tı 2-31
 (1) d.-tıñ 10-5
Doshq, is. Doshq (yer ismi)
 (1) d.-ta 31-20
dost, is. bk. dos
 (2) d.-ım 36-29, 55-38
döxmet, is. sıkıntı, eziyet, zahmet

- (1) d. 22-27
dön-, f. dönmek
- (2) d.-ip 30-28, 34-22
döñbekş-, f. yattığı yerde devamlı dönmek, rahatsız olmak
- (1) d.-ip 27-12
durıs, zf. doğru, dürüst, düzgün
- (4) d. 8-18, 8-27, 66-27, 70-29
- (1) d.-in 2-19
durıslıq, is. doğruluk, dürüstlük
- (2) d. 43-1, 59-26
- (1) d.-tñ 12-2
dus kel-, f. denk gelmek, karşılaşmak
- (1) d.-dik 59-8
- (1) d.-gen 22-11
- (1) d.-ip 10-21
duşpan, is. düşman
- (1) d.-iñday 45-32
duwa, is. duâ
- (2) d. 49-17, 49-19
- (1) d. qıl-56-25
- (1) d.nñ 49-32
- (1) d.-sın 18-15
duwalı, sf. duâlı, dediği olan, keramet sahibi
- (1) d. 19-4
duwşar bol-, f. dûçâr olmak, tutulmak, uğramak, yakalanmak
- (1) d.-dıq 2-28
duzaq, is. tuzak
- (1) d.-qa 3-15
duzlı, sf. tuzlu
- (1) d. 24-23
dükân, is. dükkân
- (2) d. 22-7, 65-1
- (1) d.-lar 4-9
- (1) d.-lardı 79-23
- (2) d.-nñ 2-37, 60-11
dünya, is. dünya, yeryüzü; mal-mülk
- (22) d. 5-29, 7-7, 8-29, 17-20, 24-17, 25-12, 26-14, 39-32, 42-1, 42-5, 42-14, 42-22, 42-35, 51-21, 53-26, 60-7, 61-5, 62-33, 65-29, 70-12, 79-34, 80-13
- (5) d.-da 2-17, 43-30, 54-9, 65-24, 69-7
- (6) d.-dan 42-1, 42-5, 51-31, 53-19, 59-26, 73-30,
- (9) d.-ğa 10-18, 23-21, 30-29, 48-30, 51-14, 52-9, 53-23, 65-32, 75-11
- (6) d.-nı 2-13, 7-2, 14-36, 28-22, 33-17, 52-19
- (8) d.-nñ 2-20, 8-17, 19-25, 47-7, 51-7, 52-17, 55-5, 67-15
- (1) d.-sañ 42-19
- (1) d.-sında 16-17
düris-düris, is. ses çıkarmak, kalbin atarken çıkardığı ses
- (1) d. 31-8
düz, is. boş sahra, düz yer; dürüst, doğru
- (3) d.-de 3-5, 58-36, 59-8
düz-, f. düzmek, kurmak, düzene koymak, bir araya getirmek
- (1) d.-gen 42-17
- (1) d.-ip 42-6
düzel-, f. düzelmek, doğru durmak
- (1) d.-erin 35-28
- (1) d.-gey 16-22
- (1) d.-ip 27-36
düzet-, f. düzeltmek, düzgün hâle getirmek
- (1) d.-er 19-10
düziw, is. düzgün, doğru
- (1) d. 26-12
düzles-, f. düzleştirmek, düzeltmek, düzelmek
- (1) d.-er 3-18

E			
			(2) e.-er 5-17, 35-29
			(1) e.-eyik 27-29
			(1) e.-ken 33-30
			(1) e.-pe 35-29
			(1) e.-se 61-4
			(1) e.-tim 34-8
e-, f.	i- fiili		
(24)	e.-di 2-22, 12-30, 13-4, 21-24, 34-18, 34-19, 34-20, 38-12, 39-30, 39-32, 45-13, 48-19, 52-17, 52-27, 56-35, 56-37, 59-6, 59-19, 64-12, 75-24, 75-34, 79-1, 79-2, 79-4	ekew, is.	iki tane
(4)	e.-dik 34-10, 34-11, 34-12, 70-25	(1)	e. 26-15
(21)	e.-dim 28-1, 28-2, 28-4, 33-34, 35-7, 40-11, 40-12, 40-13, 40-15, 40-16, 40-30, 44-22, 44-26, 44-28, 50-31, 69-18, 69-20, 69-22, 79-18, 79-20, 79-25	(4)	e.-i 11-34, 38-24, 47-27, 58-6
(13)	e.-diñ 35-10, 40-17, 45-25, 52-23, 52-25, 53-14, 53-17, 53-18, 56-31, 56-33, 60-10, 66-24, 67-29	(1)	e.-iniñ 12-19
(3)	e.-diñiz 23-9, 23-10, 23-11	eki, sf.	iki
(31)	e.-ken 4-8, 6-3, 6-3, 6-5, 6-9, 6-13, 6-17, 6-21, 6-25, 6-29, 6-33, 6-37, 6-41, 7-4, 7-8, 45-6, 45-8, 45-16, 50-10, 50-30, 52-7, 52-9, 53-25, 53-27, 62-18, 62-20, 62-32, 64-29, 70-32, 72-6, 76-25	(7)	e. 38-11, 38-28, 44-12, 58-9, 58-29, 65-28, 67-9
(3)	e.-kenin 34-9, 34-13, 34-33	ekki, is.	iki
(1)	e.-keniñdi 73-24	(4)	e.-sine 38-13, 38-17, 38-21, 38-25
(1)	e.-kenligi 13-36	(1)	e.-sini 38-29
ed- (<et-), f.	etmek, yapmak	eksport, is.	ihracat
(1)	e.-en 12-29	(2)	e. 61-30, 61-36
eger, e.	eğer, şayet	el, is.	halk, millet; memleket, vatan
(7)	e. 28-14, 28-15, 28-16, 33-33, 36-27, 46-27, 64-9	(20)	e. 2-24, 7-34, 25-32, 26-6, 26-11, 27-13, 29-33, 30-3, 34-10, 37-15, 51-19, 53-4, 53-9, 55-30, 60-8, 69-3, 71-28, 72-11, 79-15, 79-18
(1)	e.-de 68-19	(2)	e.-de 7-31, 64-29
egin, is.	ekin	(6)	e.-di 3-9, 7-24, 15-31, 35-4, 64-9, 67-32
(1)	e.-ler 72-11	(5)	e.-diñ 7-19, 14-37, 20-6, 64-25, 80-15
egiw, is.	ekme işi	(1)	e.-ge 10-15
(2)	e.-di 19-29, 73-16,	(3)	e.-i 23-7, 53-17, 74-26
egiz, is.	ikiz	(1)	e.-imiz 26-16
(1)	e. 11-34	(3)	e.-imniñ 26-26, 27-39, 75-11
ek-, -ğ, f.	ekmek, serpmek	(4)	e.-in 19-29, 31-24, 36-16, 38-10
(1)	e. 9-40	(6)	e.-inde 16-27, 59-23, 63-3, 65-11, 74-17, 74-18
		(2)	e.-ine 32-13, 65-33
		(1)	e.-iniñ 41-17
		(2)	e.-iñ 2-14, 69-8
		(6)	e.-ler 4-17, 15-3, 23-4, 47-13, 64-9, 64-28
		(2)	e.-lerde 65-6, 65-8
		(3)	e.-leri 22-29, 23-21, 25-19
		(2)	e.-miz 12-24, 12-26

(7)	e.-señ 12-29, 25-25, 32-15, 32-21, 32-25, 32-29, 32-33	(1)	e.-señ 68-31
elat, is.	halk, millet,yurt; memleket, vatan	emiren-, f.	imrenmek
(2)	e. 25-33, 31-29	(1)	e.-ip 54-22
Elburs, is.	Elburs Dağı; iki zirvesi olan, Kafkasların en yüksek dağı	en-, f.	girmek, yerleşmek
(1)	e. 39-8	(1)	e.-begen 8-23
ele, zf.	hâlâ, yine, dâima	(1)	e.-gendey 65-18
(11)	e. 9-27, 14-7, 14-10, 14-12, 22-14, 22-17, 24-2, 24-25, 50-6, 66-10, 71-4	(1)	e.-gey 19-16
eleberin, zf.	öylesine	(1)	e.-ip 60-6
(1)	e. 32-9	endi, zf.	şimdi
elesle-, f.	göz önünden hayal olarak geçmek; bulanık, pek belli olmamak; açık olarak görememek	(22)	e. 3-24, 4-19, 4-21, 11-10, 11-26, 21-29, 27-38, 35-11, 35-25, 36-1, 41-4, 46-6, 52-3, 52-28, 56-1, 57-4, 60-29, 67-24, 70-15, 73-22, 76-11, 76-14
(1)	e.-p 17-16	endigi, sf.	gelecek, öteki, sıradaki
(1)	e.-r 30-2	(1)	e. 12-6
elewire-, f.	vazgeçmek; coşmak	ene, is.	anne
(1)	heyecanlanmak	(1)	e. 64-1
(1)	e.-p 12-8	(1)	e.-den 20-1
elewired-, f.	vazgeçirmek, coşturmak, heyecanlandırmak	eneğar, sf.	namussuz, terbiyesiz
(1)	e.-ip 71-15	(1)	e. 29-13
eljire-, f.	duygulanmak, acımak, kendini tutamamak	energetik, sf.	enerjik
(2)	e.-p 54-22, 56-24	(1)	e. 31-7
eljiret-, f.	duygulandırmak, hüzünlendirmek	enşi, is.	miras, pay
(1)	e.-er 77-4	(1)	e. 67-9
elli, sf.	elli	entele-, f.	atılmak, hücum etmek, bir şeyi yapmak istemek
(1)	e. 38-19	(1)	e.-gen 7-34
elpip elpip, zf.	hafif hafif, yavaş yavaş	(1)	e.-p 79-15
(1)	e. 37-25	eñ, zf.	bol, çok, ölçüsüz, en
elşilik, is.	memleket	(6)	e. 3-9, 18-31, 27-26, 43-16, 56-10, 69-7
(1)	e. 35-19	eñbek, is.	iş, hizmet, emek
em-, f.	emmek	(2)	e. 26-13, 27-35
(2)	e.gen 59-24, 76-6	(1)	e.-i 72-18
emes, is.	değil	(1)	e.-iñ 27-26
(26)	e. 3-36, 4-5, 15-6, 19-26, 19-34, 20-31, 33-19, 33-19, 34-9, 35-37, 42-16, 44-30, 53-8, 55-22, 56-13, 57-35, 57-36, 59-20, 61-27, 64-17, 68-32, 70-4, 71-19, 72-2, 78-9, 80-2	(1)	e.-iñde 43-2
(1)	e.-pedi 44-8	eñse, is.	ense
		(2)	e.-sin 9-32, 61-7
		epke, is.	mümkün
		(2)	e. 47-17, 47-20
		eplemey, sf.	hesapsız
		(1)	e. 4-29
		eple-, f.	yavaş olarak, dikkatle hareket etmek
		(1)	e.-p 4-15
		epsizlik, is.	beceriksizlik, uygunsuzluk
		(1)	e.-imiz 60-34
		er, is.	er, yiğit, bahadır; koca, eş

	(2)	e. 25-32, 53-17		(1)	e.-ip 16-12
	(1)	e.-ge 19-15		ert-, f.	beraber, yanına alarak yürümek
er-, f.	(1)	e.-lerge 66-8		(1)	e.-ken 74-24
		uymak, tesiri altında kalmak; ulaşmak, kavuşmak, erimek, yumuşamak; akmak		erte, zf.	erken, sabah, önce; vakit, zaman, geçmiş zaman
	(1)	e.-gen 45-6		(6)	e. 27-10, 33-13, 34-31, 35-22, 53-15, 75-13
	(1)	e.-gende 2-7		(1)	e.-den 76-9
	(1)	e.-geniñ 11-33		ertek, is.	eski zamanda olmuş olayları resimleyen masal, hikâye
	(2)	e.-ip 40-20, 73-8		(1)	e. 31-5
	(1)	e.-me 10-9		(1)	e.-ke 65-5
Eram, is.		İrem bağı, Âd kavmi zamanında cennete benzetilerek yapılmış bahçenin adı		(1)	e.-ten 64-7
	(1)	e. 64-8		erteñ, zf.	yarın
ergenek, is.		kapı		(5)	e. 6-29, 13-37, 26-10, 60-27, 71-27
	(1)	e. 50-23		erteñgi, sf.	yarınki
erik, is.		erk, güç, kuvvet, yapabilmek		(1)	e. 19-19
	(1)	e. 20-21		es-, f.	esmek
erin-, f.		erinmek		(4)	e.-er 17-24, 34-26, 37-25, 62-16
	(1)	e.-gen 29-2		(3)	e.-ken 10-39, 22-32, 24-23
eris, is.		dokunan kumaşın boyuna atılan ip, çözü; destek		(1)	e.-kendey 40-8
	(2)	e.-i 72-20, 77-1		(1)	e.-se 37-18
erkek, is.		erkek		(1)	e.-ti 37-30
	(1)	e. 35-5		es-, f.	eğmek, bükmek
	(1)	e.-lerdi 66-17		(1)	e.-ip 72-4
	(1)	e.-tiñ 46-30		(1)	e.-ti 35-6
erke, sf.		nazlı		es, is.	akıl, us
	(2)	e.-si 9-30, 61-5		(1)	e.-i 63-24
Erkin, is.		Erkin Vahid, şair ismi		(2)	e.-imde 52-2, 59-10
	(1)	e. 18-18		(1)	e.-imdi 67-5
erkin, sf.		boş, serbest, özgür; vurdumduymaz, rahatlığı seven		(1)	e.-ine 13-44
	(4)	e. 20-22, 67-23, 67-23, 69-2		(11)	e.-ke al- 7-26, 18-10, 21-22, 23-29, 31-5, 38-32, 53-9, 60-4, 67-14, 71-26, 76-13
erkin baha, sf.		başboş		(1)	e.-ten tandır- 77-26
	(1)	e. 3-3			'kendini kaybetmek'
erkinlik, is.		özgürlük, bağımsızlık		esap, -bı, is.	hesap
	(1)	e. 67-25		(1)	e. 78-10
ermek, is.		eğlence, safa, vakit geçirmek için bahâne		(1)	e.-in 52-10
	(1)	e. 65-6		(1)	e.-iman 4-34
	(2)	e.-in 34-7, 68-10		(1)	e.-ta 60-21
ersi, sf.		uygunsuz, yakışksız, yersiz		esersoq, sf.	düşünmeden hareket eden, akli az kimse
	(2)	e. 11-16, 20-36		(1)	e. 71-26
er(i)t-, f.		eritmek		esik, -gi, is.	eşik, kapı
				(3)	e. 10-36, 11-2, 65-1

- (1) e.-i 64-11
 (1) e.-ine 64-14
 (1) e.-iñnen 75-18
 (1) e.-ke 50-13
 (1) e.-ler 79-4
 (1) e.-lerdi 78-34
 (2) e.-ti 40-25, 50-14
esirke-, f. esirgemek, himaye etmek
 (1) e.-r 78-2
esit-, f. işitmek, duymak
 (1) e.-erseñ 49-23
 (1) e.-eseñ 45-23
 (1) e.-ip 65-14
 (1) e.-ken 30-34
 (2) e.-kendi 9-6, 70-2
 (1) e.-kenler 6-12
 (1) e.-kennen 36-13
 (1) e.-pedim 61-33
 (1) e.-pediñ 40-14
 (1) e.-pegen 8-22
 (2) e.-peydi 43-23, 43-24
esitil-, f. işitilmek
 (1) e.-di 45-12
 (1) e.-er 46-32
esitkiş, sf. işiten, duyan
 (1) e. 43-27
eskertiw, is. hatırlatma
 (1) e. 59-5
Eski, is. Eski (yer ismi)
 (1) e. 18-13
eski, sf. eski
 (2) e. 2-21, 20-17
 (1) e.-niñ 21-31
eskilik, is. eski zamandaki, geçmiş zamandaki
 (1) e.-ten 20-18
esle-, f. hatırlamak
 (1) e.-ymen 75-17
estelik, -gi, is. anıt
 (1) e. 29-22
 (1) e.-in 22-26
 (1) e.-ine 53-21
esten tandır-, f. kendini kaybetmek
 (1) e.dı 77-26
eşek, is. eşek
 (1) e. 29-13
et, is. et; insanın kaba eti
 (1) e.-i 27-14
et-, f. etmek, yapmak
 (2) e. 12-32, 50-12
 (15) e.-er 3-33, 22-25, 25-30, 25-34, 23-4, 23-16, 23-20, 26-13, 31-21, 31-22, 31-24, 41-19, 44-26, 49-10, 77-38
 (2) e.-erseñ 45-18, 51-7
 (2) e.-iñ 3-23, 61-22
 (18) e.-ip 3-2, 5-26, 15-28, 17-22, 22-14, 49-21, 51-26, 52-19, 52-30, 53-18, 57-3, 60-13, 76-1, 76-2, 76-4, 77-25, 77-27, 79-8
 (5) e.-ken 8-15, 25-17, 26-3, 28-23, 35-18
 (2) e.-kende 17-3, 17-8
 (1) e.-key 75-2
 (1) e.-kim 26-27
 (3) e.-pe 13-14, 43-19, 56-6
 (1) e.-pegen 73-20
 (1) e.-pey 25-31
 (5) e.-se 16-10, 31-17, 31-26, 39-38, 55-2
 (3) e.-sem 30-17, 30-18, 74-19
 (2) e.-señ 68-8, 74-2
 (4) e.-ti 37-34, 52-7, 61-18, 77-14
ete al-, f. olabilmek
 (1) e.-madiq 12-33
etek, -gi, is. etek; dağın veya başka yükseltelerin yamacı
 (1) e.-inde 51-33
 (1) e.-iñizge 33-34
etekli, sf. etekli, eteği olan
 (1) e. 72-11
etiw, is. etme, yapma
 (1) e.-ge 44-24
eto Rusçada “bu” demek
 (1) e. 40-34
Evropa, is. Avrupa
 (1) e.-dan 21-9
ezbelik, is. gevezelik, boş konuşma
 (1) e. 70-4
eziw, is. kenar
 (1) e.-lerin 58-32

F

- fabrik, is.** fabrika
(1) 24-20
- falak, is.** gökyüzü, semâ, felek
(1) f.-ten 49-14
- falakiyat, is.** astronomi
(1) f.-tan 48-30
- falek, is.** felek, gökyüzü, semâ
(1) f.-ti 56-19
- Fatma, is.** Fatma
(1) f.-nı 33-31
- faylasuf, is.** filozof
(1) f. 72-1
- firğawn, is.** firavun, eski zamanlarda
Mısır hükümdarlarına
verilen unvan
(1) f.-niñ 56-18
- Fuzuwlı, is.** Fuzûlî, 16. asırda yaşamış
Türk şairlerinden biri
(1) f. 37-32

G

- galawıt, is.** yalan
(1) g. 8-17
- garaj, is.** garaj
(1) g. 64-30
- Gasanzada, is.** Neriman Gasanzade
(1) g.-ğa 36-7
- gaz, is.** gaz; yumuşak ipek
(1) g. 79-24
(1) g.-dı 58-5
- gazeta, is.** gazete
(1) g.-da 59-10
- gäp, is.** söz, lâf; işin esası, sırrı
(7) g. 3-33, 21-30, 43-25, 43-29, 44-30, 44-31, 61-15,
(2) g.-ti 11-37, 76-14
(2) g.-tiñ 19-26, 19-34
- gärdiş, is.** dönme, dönüş, dolaşma
(1) g.-ine 30-9
- gedey, is.** fakir, dilenci
(1) g.-di 61-8
(1) g.-ge 70-21
- gel- (<kel-), f.** gelmek
(1) g.-erseñ 37-6
- gelle, is.** kelle, kafa
(2) g. 2-2, 58-7
(1) g.-dey 58-14
- genem**
(1) g. 44-17
- gewde, is.** gövde, insanın vücudu
(1) g.-de 43-8
- gewdirek, sf.** suyu çekmiş, kurak
(1) g. 9-4
- gewgim**
(1) g. 45-9
- gez, is.** sıra, vakit, zaman
(1) g. kel- 9-8 'denk gelmek'
(4) g.-de 59-5, 66-24, 76-36, 79-1
(1) g.-den 42-9
(1) g.-iñde 55-10
(1) g.-lerde 13-38
(1) g.-leri 13-19
- gez-, f.** gezmek, dolaşmak
(1) g.-bekte 80-1
(1) g.-genbiz 18-19
(1) g.-sem 38-10
- gezek, is.** sıra, kuyruk
(1) g.-te 60-12
- gilem, is.** kilim, halı
(1) g. 31-19
- gimni, is.** marş
(1) g.-ñdi 69-28
- girew tart-, f.** kararmak
(2) g.-tı 43-23, 43-28
- girewli, sf.** ipotekli, rehin, tutuklu
(1) g. 55-37
- girtiy-, f.** çökmek, çukurlaşmak, kötü görünmek
(1) g.-ip 21-8
- girtli**
(1) g. 34-30
- giryana, is.** giryane, ağlayan, ağlayıcı
(1) g. 1-33
- giyne, is.** kırgınlık, küskünlük
(1) g. 13-14
- Gorbaçev, is.** Mihail Gorbaçov, eski SSCB başkanı
(1) g.-qa 2-6
- gorilla, is.** goril
(1) g. 62-31
- göje, is.** darı, mısır vb. şeylerden yapılan bir yemek çeşidi
(1) g.-ler 16-3
- göne, sf.** eski, köhne
(3) g. 2-16, 8-13, 21-30
(1) g.-lerin 70-5
- göner-, f.** eskimek, köhnemek
(1) g.-gen 2-13
- gör, sf.** kör
(1) g. 6-16
- gör-, f.** görmek
(1) g.-erseñ 37-6
- görqawsı-, f.** oburluk etmek, çok yemek yemek
(1) g.-p 5-17
- göya, is.** lisan, dil
(1) g.-ğa 74-21
- gözzal, sf.** güzel
(12) g. 18-31, 23-11, 25-33, 28-22, 37-35, 41-9, 41-12, 49-12, 49-28, 58-27, 64-24, 75-6
(1) g.-ğa 61-35
(1) g.-isañ 41-17
- gözzalhq, is.** güzellik
(1) g. 33-29

(1)	g.-ın 36-23	güllendir-, f.	güllendirmek, açtırmak	çiçek
GRES	GRES	(1)	g.-ip 19-30	
(1)	g.-iniñ 32-4	gülşan, is.	gülşen, gül bahçesi	
gübirlen-, f.	az sesle konuşmak	(1)	g.-ın 33-29	
(1)	g.-ip 45-26	(1)	g.-innan 75-20	
güj-, f.	kızmak	gülzar, is.	gülzâr, gül bahçesi	
(1)	g.-ip 6-11	(1)	g.-ı 19-35	
güjim, is.	gölgeli, çok yıllık bir ağaç	gümbez, is.	kubbe, kümbet	
(1)	g.-niñ 8-9	(1)	g.-i 65-20	
güjireyt-, f.	şişirmek, semirtmek	(1)	g.-ler 22-33	
(1)	kabartmak	Gümbeziy Dawwar, is.	Künbed-i Devvâr, dönen kubbe, gökyüzü	
(1)	g.-er 9-32	(1)	g. 48-26	
(1)	g.-pes 61-7	güna, is.	günah	
gül, is.	gül çiçeği, çiçek	(1)	g.-ñdı 54-12	
(16)	g. 16-34, 19-29, 22-20, 33-11, 35-14, 37-36, 47-4, 47-14, 47-22, 47-32, 49-21, 49-21, 50-5, 60-23, 61-29, 63-13	(1)	g.-sı 78-22	
(1)	g.-den 75-4	güñiren-, f.	sesi azalarak işitilmek, çınlamak, gürlmek	
(3)	g.-dey 48-15, 53-24, 77-7	(2)	g.-gen 22-33, 30-8	
(2)	g.-diñ 10-10, 75-7	(2)	g.-ip 28-10, 65-20	
(1)	g.-ge 47-32	güres, is.	savaş, güreş	
(3)	g.-i 61-23, 74-27, 75-20	(1)	g. 60-31	
(2)	g.-indey 16-26, 20-25	gürilde-, f.	ağır bir nesnenin yere düşünce çıkardığı ses	
(11)	g.-ler 28-20, 37-27, 37-31, 37-35, 37-39, 47-1, 47-5, 60-24, 60-24, 60-24, 60-24,	(1)	g.-gen 39-6	
(1)	g.-lerge 38-26	güriş, is.	tohum, tane	
(2)	g.-leri 23-22, 25-21	(1)	g. 31-14	
(1)	g.-señ 32-17	gürke, is.	çardak	
Gülayım, is.	Gülayım, Kırk Kız adlı Karakalpak destanının kahramanı	(1)	g.-si 9-34	
(1)	g. 8-2	gürle-, f.	gürlemek, coşmak	
güläñgir, is.	iri cins, yerli tavuk	(3)	g.-p 1-30, 56-21, 62-6	
(1)	g. 57-24	gürmek, -gi, is.	düğüm; yaşamak, yaşanmak	
Güldirsın, is.	Güldirsın (yer smi)	(1)	g.-in 35-24	
(1)	g. 7-23	gürmewli, sf.	bağlanmış, bağlı	
Gülxan, is.	Gülhan Şirazieva	(1)	g. 2-25	
(2)	g. 53-6, 53-7	gür(i)ş, is.	pirinç, tohum	
gülxan, is.	külhan, ocak	(1)	g.-iñ 5-1	
(1)	g.-ı 56-18	güwalı, sf.	şahitli	
(1)	g.-ın 12-1	(1)	g. 19-2	
güllän, sf.	bütün	güwle-, f.	hızlanmak	
(1)	g. 58-33	(2)	g.-p 23-29, 32-14	
gülle-, f.	güllenmek, çiçek açmak	güy, is.	hâl, durum; hayat	
(3)	g.-p 32-7, 60-20, 65-17	(1)	g.-in 58-19	
(1)	g.-gen 34-30	güyse-, f.	geviş getirmek	
		(1)	g.-mesten 6-17	
		güz, is.	güz, sonbahar	
		(3)	g. 18-9, 33-19, 66-23	
		(1)	g.-diñ 71-5	

(2)	g.-gi 22-31, 45-9
güzar , <i>is.</i>	büyük ve geniş yol
(1)	g.-ı 8-31
(1)	g.-ında 32-30
(1)	g.-iñdi 12-10
güzel -, <i>f.</i>	kesilmek
(1)	g.-gen 56-16
güzet -, <i>f.</i>	beklemek
(1)	g.-edi 33-8

Ğ

Ğafur , <i>is.</i>	Ğafur Gulam (şair ismi)	(1)	ğ. 18-15	ğayrı , <i>sf.</i>	yabancı; ayrı, başka, özge	(1)	ğ. 69-4
ğaqılda- , <i>f.</i>	ötmek, gaklamak	(1)	ğ.-p 33-9	ğaz , <i>is.</i>	kaz	(1)	ğ. 14-34
ğalawıtlı , <i>sf.</i>	kargaşalı, gürültülü	(1)	ğ. 28-22			(2)	ğ.-day 45-19, 67-29
ğaletiy , <i>sf.</i>	bk. ğaletiy	(1)	ğ. 35-35			(1)	ğ.-diñ 47-2
ğam , <i>is.</i>	gam, tasa, dert	(1)	ğ.-nan 77-1	ğazzel , <i>is.</i>	gazel, divan edebiyatı nazım biçimi	(3)	ğ. 18-27, 19-6, 37-33
ğamqor , <i>sf.</i>	gamlı, dertli	(1)	ğ. 24-32			(1)	ğ.-i 20-10
ğana , <i>bağ.</i>	de, da; sadece, yalnızca, tek	(6)	ğ. 1-13, 2-3, 39-12, 40-4, 44-13, 71-6	ğäletiy , <i>sf.</i>	galat, yanlış, yanılma, hata	(1)	ğ.-leri 17-3
ğañqıldıs , <i>is.</i>	kazların başka kazları çağırmaq için ses çıkarması	(1)	ğ.-ın 47-3	ğäniyetli , <i>sf.</i>	ganimetli	(1)	ğ. 59-14
ğarez , <i>is.</i>	kötü niyet, garez	(1)	ğ.-iñ 43-10	ğärezlik , <i>is.</i>	garezlik, gizli düşmanlık	(1)	ğ. 42-4
ğarğa , <i>is.</i>	karga	(1)	ğ.-lar 33-9	ğäziyne , <i>is.</i>	hazine	(1)	ğ. 14-31
Ğarib , <i>is.</i>	bk. Ğarip	(1)	ğ.-sınday 43-20	ğij-ğij , <i>zf.</i>	fokur fokur, fokurdayarak	(1)	ğ. 41-20
Ğarip , <i>is.</i>	Garip; Şahsenem ve Garip adlı halk hikayesinin kahramanı	(1)	ğ.-te 75-1	ğiybat , <i>is.</i>	ğıybet, çekiştirme, dedikodu	(1)	ğ. 22-27
ğarip , <i>sf.</i>	garip, kimsesiz, fakir	(1)	ğ.-tiñ 37-16	ğoş , <i>is.</i>	koç; sağlıklı, gürbüz genç erkek	(2)	ğ. 7-33, 26-4
ğarqälleziy , <i>sf.</i>	lezzetli	(1)	ğ. 14-33	ğoy , <i>bağ.</i>	bile, ise, de, da, ya, yahu	(13)	ğ. 9-15, 9-23, 9-25, 27-18, 27-20, 27-26, 41-29, 44-27, 66-16, 66-26, 67-24, 71-23, 72-18
ğarrı , <i>is. ve sf.</i>	yaşlı, ihtiyar	(1)	ğ. 32-3	ğubar , <i>is.</i>	toz, toprak	(1)	ğ.-ın 16-21
ğarrısın- , <i>f.</i>	yaşlanmak, yaşlandırmak	(1)	ğ.-day 72-4	ğulğula , <i>is.</i>	vesvese; gürültü, şamata; bağrışıp çağrışma	(1)	ğ.-sına 11-33
ğasırlat- , <i>f.</i>	asırlatmaq, asırlık vakit geçirtmek	(1)	ğ.-ğa 46-10	ğumşala- , <i>f.</i>	goncalanmaq, çiçek açmaq	(1)	ğ.-p 23-22
ğaşır , <i>is.</i>	katır	(1)	ğ.-ıp 67-8	ğumşalan- , <i>f.</i>	goncalanmaq, çiçek açmaq	(1)	ğ.-sa 28-20
ğayrat , <i>is.</i>	gayret, güç, çaba	(1)	ğ.-ıp 31-23				

H

hadal , <i>sf.</i>	temiz, helal	harı- , <i>f.</i>	yorulmak
(5)	h. 8-15, 10-29, 27-35, 35-18, 43-2	(1)	h.-p 10-30
hadallıq , <i>is.</i>	helallik, temizlik	hasıl , <i>sf.</i>	hâsıl olan, husûl bulan, peydâ olan
(1)	h.-qa 79-14	(1)	h. tabar 25-18 ‘hâsıl olmak, gerçekleşmek
Hafiz Şirazi , <i>is.</i>	Hafiz Şirazî, İranlı şair	hasla , <i>zf.</i>	asla, hiçbir zaman
(2)	h.-diñ 41-10, 41-22	(3)	h. 15-26, 45-35, 73-10
hağla- , <i>f.</i>	çağlamak, akmak	haslan , <i>zf.</i>	asla, hiçbir zaman
(4)	h. 14-19, 15-1, 15-17, 15-17,	(1)	h. 59-20
Haq , <i>is.</i>	Allah, Tanrı	has(ı)l , <i>is.</i>	asıl, temel, esas; soy, nesep
(1)	h. 29-23	(1)	h.-ı 10-26
(1)	h.-qa 72-30	(1)	h.-ına 11-36
(1)	h.-tan 12-27	Hawa , <i>is.</i>	hz. Havva
(3)	h.-tıñ 11-23, 16-25, 65-12	(2)	h. 20-1, 64-1
haq , <i>is.</i>	hak, hakikat, doğruluk, dürüstlük; haklı	hawa , <i>is.</i>	hava
(6)	h. 8-32, 35-17, 56-26, 65-19, 72-25, 72-29	(5)	h. 15-34, 24-18, 24-22, 67-28, 72-27
(1)	h.-pan 12-4	(1)	h.-da 37-26
haq , <i>is.</i>	hak, hukuk	(3)	h.-dan 33-1, 33-18, 34-4
(1)	h.-ı 73-20	(1)	h.-ğa 33-21
haqıyqat , <i>is.</i>	hakikat, gerçek	(1)	h.-mız 70-27
(1)	h. 11-24	(1)	h.-nı 57-2
haqqında , <i>zf.</i>	hakkında	(2)	h.-sı 14-21, 71-6
(1)	h. 59-5	hawala- , <i>f.</i>	havalanmak, yükselmek
haqlıq , <i>is.</i>	haklılık, doğruluk	(1)	h.-p 11-18
(1)	h. 65-6	hawalı , <i>sf.</i>	havalı, havadar
hal , <i>is.</i>	hâl, durum; kuvvet, güç	(1)	h. 32-26
(1)	h.-ğa 77-31	hawaz , <i>is.ve sf.</i>	âvâz, ses, sesli
(3)	h.-ı 37-16, 41-31, 52-17	(2)	h. 61-21, 65-20
(1)	h.-ına 37-22	(1)	h. qos- 61-32 ‘sese eşlik etmek’
(1)	h.-iñiz 61-14	(1)	h.-ı 33-14
(1)	h.-ları 24-21	(1)	h.-iñ 17-21
hamal , <i>is.</i>	bk. hämel	hawazañ , <i>is.</i>	şarkıcı, hânende, âvâzen
(1)	h. 71-13	(1)	h. 13-24
hamalla- , <i>f.</i>	yük çekmek	hawazlı , <i>sf.</i>	sesli, âvâzlı
(1)	h.-r 9-12	(1)	h. 53-10
haram , <i>is. ve sf.</i>	haram, kötü, yalan	hawlıq- , <i>f.</i>	korkmak
(2)	h. 6-4, 42-31	(1)	h.-pay 11-18
haramızada , <i>is.</i>	haramzâde, namussuz, hileci	hay , <i>ünl.</i>	ey, hey
(1)	h. 51-13	(1)	h. 18-21
haramsın- , <i>f.</i>	haram kabul etmek, haram saymak	hayal , <i>is.</i>	kadın, hanım
(1)	h.-bay 7-5	(1)	h.-lar 66-9
		hayran , <i>is.</i>	şaşkın, şaşırılmış, hayran
		(2)	h. 47-7, 77-9
		(1)	h.-man 45-30
		haywan , <i>is.</i>	hayvan
		(3)	h. 62-31, 65-27, 65-28
		hazar , <i>is.</i>	eziyet, işkence, cefa, azar

(1)	h. 55-20	(1)	h.-sinen 69-8
(1)	h.-ı 8-30	hänle-, f.	bağırmaq
hâdd, is.	had, sınır, çizgi	(1)	h.-p 58-30
(1)	h.-inen 30-13	hâpte, is.	hafta
hâdiys, is.	hadise, olay	(1)	h. 59-7
(1)	h.-ti 59-3	hâr, sf.	her
hâkim, is.	her şeye hükmeden; Tanrı; yargıç; âmir, hükümdar	(36)	h. 1-9, 2-24, 2-24, 3-39, 4-1, 7-17, 7-17, 8-4, 8-27, 15-24, 19-13, 19-37, 19-38, 24-14, 25-11, 28-32, 29-19, 30-27, 31-29, 41-3, 58-22, 60-33, 63-11, 63-23, 64-14, 65-26, 67-3, 67-14, 67-20, 68-1, 71-27, 72-1, 72-23, 74-31, 75-18, 77-2,
(7)	h. 66-21, 70-18, 70-19, 71-13, 71-14, 71-19, 71-27	hâreket, is.	hareket
(1)	h.-señ-aw 71-8	(1)	h.-ke 14-36
hâkke	?	hârkim, zm.	her kim, herkes, kim
(1)	h. 73-5	(1)	h. 59-23
hâl, is.	bk. hal	hârriy-, f.	dikelmek, kalkmak,
(1)	h.-i 27-23	(1)	h.-ip 21-11
hâlek, is.	helâk, mahvolma; çok yorulma; harcanma	hâsanat, is.	hasânet, sağlamlık, sağlık
(1)	h.-señ 56-1	(1)	h. 17-30
(1)	h.-ti 72-24	hâsemle-, f.	güzelleştirmek
hâm, bağ.	ve, de, hem	(1)	h.-p 39-2
(48)	h. 5-27, 8-18, 11-28, 15-20, 16-16, 18-14, 19-31, 23-9, 23-9, 24-5, 24-35, 25-26, 25-34, 26-10, 26-18, 27-29, 28-22, 29-28, 31-34, 36-20, 41-16, 42-23, 45-12, 47-28, 48-17, 49-1, 49-25, 49-26, 50-1, 50-6, 51-4, 53-1, 54-26, 61-31, 62-11, 64-28, 64-36, 65-22, 65-30, 66-15, 69-12, 70-21, 72-12, 73-27, 77-15, 77-17, 77-18, 78-14	hâset, is.	haset
hâmel, is.	halkı idare etme işi, âmir; hile, kötülük	(1)	h.-ten 51-6
(1)	h.-leriñ 42-32	hâsetgöy, sf.	hasetli
hâmeldar, is.	yönetici, yardımcı	(1)	h. 49-25
(2)	h. 43-5, 66-12	hâsiret, is.	hasret, kaygı, dert
hâmir, is.	emir, buyruk	(1)	h. 68-21
(1)	h. 48-33	hâtte, bağ.	hattâ, bile, dahî, bundan başka, üstelik de, hem de
(1)	h.-in 5-6	(2)	h. 5-7, 70-24
Hâmile, is.	Hâmile (insan ismi)	hâwes, is.	heves, istek, hevesli
(1)	h.-de 75-1	(3)	h. 21-16, 35-4, 44-28
hâmmе, zm.	herkes, hepsi, tüm, hep	(1)	h.-i 49-1
(12)	h. 3-24, 4-4, 7-28, 9-31, 13-23, 24-12, 31-21, 49-10, 52-16, 64-1, 65-17, 80-3	hâwij, is.	çoşku
(2)	h.-ge 42-35, 64-18	(1)	h.-ge 15-3
(1)	h.-ni 70-29	hâwij al-, f.	dolup taşmak, çoğalmak, çoşmak
(1)	h.-niñ 65-31	(2)	h.-ğan 62-33, 65-8
(2)	h.-sin 2-36, 21-31	hâwijli, sf.	çoşkulu
		(1)	h. 74-33
		hâwir, is.	alev; sıcak nefes
		(1)	h.-i 32-4
		(1)	h.-in 73-3
		hâwlet-, f.	?
		(1)	h.-ip 69-10
		hâwliр-, f.	irkilmek

(1)	h.-ip 46-17	(5)	h. 8-27, 12-11, 13-10, 35-33, 79-14
hävliirt-, f.	irkiltmek	(1)	h.-iñiz 33-26
(1)	h.-ip 77-38	hükimdar, is.	hükümdar
häy, ünl.	hey, ey	(1)	h.42-16
(1)	h. 14-4	hükimdarlıq, is.	hükümdarlık
häykel, is.	heykel; anıt	(1)	h. 49-3
(1)	h.-iñde 22-32	hükimet, is.	hükümet, devlet
hüz, is.	haz, zevk	(1)	h. 70-24
(2)	h. 63-10, 71-5	(1)	h.-ti 71-10
hüzil, is.	şaka, latife	hür, is.	hûri, cennet kızı
(1)	h. 50-4	(1)	h. 8-3
hüzir, zf.	şimdi, hemen	(1)	h.-den 74-19
(18)	h. 6-10, 11-2, 12-11, 13-15, 13-22, 20-14, 20-18, 26-17, 33-20, 33-22, 46-4, 60-11, 60-21, 63-31, 64-13, 66-8, 67-7, 71-19, 80-13	hürey, is.	can, güç
hüzirgi, sf.	şimdiki, bugünkü	(1)	h. 50-1
(2)	h. 15-27, 61-11	hürmet, is.	hürmet, saygı
hüzirşe, zf.	şimdi, şimdilik	(3)	h. 23-15, 26-27, 62-5
(1)	h. 59-9	(1)	h.-im 33-32
hüzlik, is.	zevk u safâ, eğlence	(1)	h.-iñiz 54-24
(2)	h.-ke 71-29, 73-7	hürmetle-, f.	saygı göstermek
heş, zf.	hiç	(1)	h.-p 53-9
(24)	h. 9-29, 9-29, 15-6, 15-25, 20-35, 43-25, 47-33, 50-31, 52-8, 53-8, 55-20, 61-12, 61-27, 62-2, 64-17, 64-35, 66-31, 68-31, 68-32, 73-11, 73-21, 73-31, 74-15, 78-18,	hürriyet, is.	hürriyet
hijran, is.	hicran, ayrılık, unutulmaz acı, keder	(1)	h. 73-14
(1)	h. 47-30		
hikmet, is.	hikmet, âlimlik; sebep		
(1)	h.-lerdiñ 19-2		
hikmetli, sf.	hikmetli		
(1)	h. 77-20		
Hind, is.	Hint		
(1)	h. 64-5		
hiyle, is.	hile, oyun		
(3)	h. 1-10, 11-25, 11-34		
Hiywa, is.	Hiywa (Hive), yer ismi		
(1)	h. 41-19		
Hiywalı, is.	Hiywalı (Hiveli)		
(1)	h. 41-12		
hoja, is.	bk. xoja		
(1)	h. 75-6		
huqıwq, is.	hak, hukuk		
(1)	h.-ına 69-30		
hüjdan, is.	vicdan		

X			
xabar, is.	haber	(1)	x. 46-21
(1)	x.-ı 16-24	(1)	x.-tı 46-26
xabarlas-, f.	haberleşmek, konuşmak	Xatira, is.	Xatira Qırğızbaeva (insan ismi)
(1)	x.-qıl 39-37	(1)	x. 53-21
Xaqnus, is.	Kaknüs kuşu; ölüm vakti yaklaştığında gagasında bulunan bir sürü delikten güzel nağmeler çıkarırken, kanatlarını hızla çırparak oluşturduğu kıvılcımlarla topladığı çalı çırpıyı tutuşturup kendini yakan ve küllerinden yeniden doğan mitolojik bir kuş	Xazar, is.	Hazar Denizi
(1)	x. 18-30	(1)	x. 36-5
xalıq, is.	halk, millet	xämiyşe, zf.	daima, her zaman
(9)	x. 2-9, 6-14, 23-15, 36-11, 53-6, 65-5, 73-18, 76-1, 79-13	(1)	x. 49-15
(2)	x.-qa 5-14, 53-18	xızmet, is.	hizmet
(1)	x.-lar 17-31	(3)	x. 52-30, 53-18, 73-32
(2)	x.-pız 25-3, 60-36	(1)	x.-ine 79-12
(1)	x.-sañ 10-26	(1)	x.-iñde 50-28
(1)	x.-ta 79-32	Xiywalı, is.	Xiywalı (Hiveli)
(1)	x.-tı 2-37	(1)	x. 41-9
(6)	x.-tıñ 4-34, 8-15, 13-23, 73-25, 79-11, 80-19	xoja, is.	hoca
xal(i)q, is.	halk, millet	(1)	x. 2-30
(4)	x.-ı 24-6, 26-21, 60-31, 72-25	(1)	x.-nıñ 74-26
(2)	x.-ım 27-39, 29-11	Xojaköl, is.	Xojaköl (Hocagöl), yer ismi
(1)	x.-ımniñ 54-7	(1)	x.-diñ 32-28
(3)	x.-ın 7-25, 26-26, 64-25	Xojaniyaz, is.	Xojaniyaz (Hocaniyaz)
(1)	x.-ınıñ 19-3	(1)	x. 53-16
(3)	x.-iñ 5-2, 21-19, 21-23	Xojeli, is.	Xojeli (Hoceli), yer ismi
Xalqabad, is.	Xalqabad (yer ismi)	(1)	x.-ge 24-26
(1)	x. 25-24	(1)	x.-ni 3-30
xan, is.	han, hükümdar	xor, zf.	kötü
(4)	x. 13-4, 32-24, 38-27, 71-9	(1)	x. 34-33
(2)	x.-nan 29-27, 41-19	Xorezm, is.	Xorezm (Harezm)
xanatlas, is.	han atlas, bir kumaş türü	(2)	x. 23-7, 62-15
(1)	x. 74-30	Xorezmiy, is.	Harezmî, Harezmlî ünlü bilgin
xanım, is.	hanım, bayan	(1)	x. 41-17
(1)	x. 61-29	Xorezmlî, is.	Xorezmlî (Harezmlî)
Xansayat, is.	Xansayat (Hansayat)	(1)	x. 41-10
(1)	x. 75-1	xoş, sf.	hoş, güzel
xat, is.	hat, yazı,; kağıt, mektup	(7)	x. 34-20, 36-3, 37-30, 53-10, 61-21, 63-15, 76-11
		xoşadağlı, sf.	hoş edalı
		(1)	x. 74-9
		xoş bol-, f.	hoşça kalmak
		(1)	x. 34-14
		xoşlasıw, is.	vedalaşmak; kendinden geçme
		(1)	x. 34-5
		xoşlıq, is.	hoşluk
		(1)	x.-ta 31-17
		xurma, is.	hurma
		(1)	x. 60-20

I

ıdıra-, f.	dağılmak, bölünmek, seyrekleşmek	(1)	1.-ğan 74-27
(1)	1.-p 70-11	(1)	1.-ıp 65-17
ıġbal, is.	ikbâl, baht, talih	ırıl-da-, f.	hırlamak,
(5)	1. 1-23, 17-29, 23-22, 25-21, 51-9	(1)	1.-p 40-29
(1)	1.-ı 25-34	ırıl-da-s-, f.	hırlaşmak
(1)	1.-ımızğa 12-30	(1)	1.-pastan 59-22
(1)	1.-ına 12-37	ırım, is.	inanç
ıġır, is.	bezgin, bıkkın, usanmış	(1)	1. 48-5
(1)	1. 79-29	ırıs, is.	rızk, zenginlik, nasip
ıq-, -ġı-, f.	sert esen rüzgâr, kasırgaya mukavemet gösteremeden kapılmak; akmak, geçmek	(4)	1. 7-20, 12-25, 12-35, 14-27
(1)	1. 57-27	ırısq, is.	bk. ırıs
(2)	1.-ıp 9-20, 14-31	(1)	1.-ımız 7-29
ıqlım, is.	iklim	(1)	1.-ıñdı 31-11
(1)	1.-ğa 48-33	ırjıyt-, f.	dişini göstermek, sırtmak
ılaq, is.	oġlak; yavru	(1)	1.-ıp 58-15
(1)	1. 44-17	ırq, is.	istek
(1)	1.-ın 74-24	(1)	1.-ıñda 46-3
ılaq-, f.	?	ırza, is.	razı, razı olma, hoşnutluk
(1)	1.-sa 47-8	(1)	1. 49-15
ılay, sf.	çamurlu	(2)	1.-man 30-30, 55-15
(2)	1. 69-21,	ısı-, f.	ısınmak, sıcak olmak
ılayıq, is.	lâyık, yakışan	(1)	1.-p 27-5
(1)	1. 76-13	ısıq, is.	ısı, sıcaklık; hoş, sevimli
ıñqıl-da-, f.	inlemek, insanın nefesi sıkışınca zorluk çekerek çıkardığı ses	(2)	1. 25-19, 74-26
(1)	1. 27-26	ıssıla-, f.	ısınmak, sıcak olmak
ıras, is.	doġru, gerçek	(1)	1.-p 60-22
(1)	1.-ı 19-26	ışqı, is.	aşk, sevgi
(1)	1.-ın 26-1	(10)	1. 1-26, 18-23, 36-34, 37-17, 41-25, 47-24, 48-3, 55-3, 75-3, 76-12
(2)	1.-ında 44-15, 53-26	(1)	1.-dan 28-19
(1)	1.-tan 29-25	(6)	1.-nda 19-19, 37-32, 37-36, 47-4, 61-34, 75-7
ıray, is.	hâl, durum	(1)	1.-ñ 68-15
(1)	1.-ın 33-3	(2)	1.-ñda 22-19, 41-13
ırġaq-, -ġı, is.	ritim; şarkı ve şiir vezni, kafiye; devamlı olarak sallanan nesne	ıyjan, is.	tohum
(1)	1.-ıñ 32-6	(1)	1. 34-12
ırġaqlı, sf.	kafiyeli, ahenkli	ızalı, zf.	ezâlî, cefâlî, dertli
(1)	1. 62-9	(1)	1. 43-15
ırġal-, f.	sallanmak, çalkalanmak	ızġarlan-, f.	soġumak, rüzgârlanmak, ayazlaşmak, duygulanmak
(2)	1.-ar 14-35, 34-19	(1)	1.-ıp 43-15
		ızġır-, f.	esmek, rüzgârın sertçe esmesi
		(1)	1.-ar 33-4
		ızġırıq, is.	soġuk ve ayazlı rüzgar
		(2)	1. 40-8, 45-9

İ

İ. Yu.	İbrahim Yusupov	(1)	59-10	(1)	i.-ine 1-14
ibratlı, sf.	ibretli	(1)	i. 56-28	(1)	i.-ke 2-28
İbrayım, is.	İbrahim	(1)	i.-niñ 41-31	(1)	i.-tiñ 7-1
ikram, is.	hürmet, saygı gösterme; ikram; ağırlama	(5)	i. 2-34, 8-1, 18-35, 20-20, 35-19	(1)	il(i)m, is. ilim
il-, f.	asmak; yakalamak, rastgelmek; yetişmek; kapatmak	(1)	i.-ları 63-10	(1)	i.-i 48-35
ilaj, is.	ilaç, çare, çözüm	(1)	i.-ip 24-9	(1)	iltimas, is. iltimas, kayırma, arka çıkma, ayrıcalık tanıma; istirham
ilajla-, f.	ilaçlamak, ilaç kullanmak	(1)	i.-mesten 40-25	(1)	i.-ım 33-16
İlay, is.	Allah, İlah	(2)	i.-1 4-20, 61-10	(1)	imarat, is. imâret
ilâhiyat, sf.	ilâhî	(1)	i.-ydı 34-2	(1)	i. 42-8
iles-, f.	birisinin peşine takılmak, beraber gitmek, arasına karışmak, ilişmek	(1)	i.-ip 65-21	(1)	in, is. in, kovuk, mağara
ilgir, sf.	zeki	(1)	i. 18-33	(1)	i.-nen 42-12
ilham, is.	ilham, esin	(5)	i. 7-22, 17-22, 55-32, 76-9, 77-3	(1)	inabat, is. terbiye, onur
ilhâm, is.	bk. ilham	(1)	i.-isañ 75-12	(1)	i.-iñ 68-30
ilim, is.	ilim, tahsil	(3)	i. 19-2, 48-28, 72-20	(1)	i.-iñdi 78-14
ilin-, f.	yakalanmak, rastgelmek; yetişmek, yaklaşmak; değmek, geçirilmek	(1)	i.-niñ 71-4	(1)	inabatlı, sf. terbiyeli
illet, is.	illet, hastalık, bozukluk	(2)	i. 6-2, 35-31	(1)	i. 18-33
				(1)	inçant-, f. inandırmak
				(1)	i.-ar 29-18
				(2)	inayat, is. inayet, iyilik, ihsan, lütuf
				(1)	i.-ı 16-25, 65-12
				(1)	ingala-, f. bebeğin ağlaması, ağlamak
				(1)	i.-ğan 30-33
				(1)	ini, is. kardeş
				(1)	i.-m 11-3
				(11)	insan, is. insan
				(1)	i. 1-25, 16-25, 17-9, 17-28, 23-11, 30-13, 47-18, 64-23, 65-24, 69-2, 78-23
				(1)	i.-dı 48-34
				(1)	i.-ğa 56-14
				(2)	i.-lar 28-10, 33-27
				(2)	i.-niñ 9-33, 44-16
				(1)	insanıy, is. insanlık, insanî
				(1)	i. 8-26
				(1)	insaniyat, is. insaniyet, insanlık
				(1)	i. 49-10
				(1)	i.-tan 48-31
				(1)	insanlıq, is. insanlık
				(1)	i.-iñ 17-20
				(7)	insap, -bı, is. insaf, merhamet
				(1)	i. 1-2, 13-46, 35-17, 55-12, 65-6, 65-30, 79-26
				(1)	i.-ın 16-2
				(3)	insaplı, sf. insafli
				(3)	i. 3-25, 5-32, 8-29
				(1)	insapsız, sf. insafsız
				(1)	i. 57-1
					insapsızlıq, is. insafsızlık

- (1) i. 13-47
inşa alla inşallah
(1) i. 62-1
iñir, zf. akşam vakti
(1) i.-de 50-11
irät, is. bk. rähät
(1) i. 25-32
ireñk, is. renk
(1) i.-i 63-21
iret, is. defa, kez; usül, nizam
(3) i. 69-11, 69-17, 79-16
irge, is. herhangi bir şeyin temeli
(1) i.- ñde 75-16
(1) i.- ñnen 30-15
(1) i.-sin 25-27
iri, sf. iri, kocaman, büyük
(1) i. 52-25
irik-, f. çekinmek, tereddüt etmek
(1) i.-ken 15-12
irkil-, f. çekinmek, durmak
(1) i.-ip 51-11
is, is. iş, hizmet
(9) i. 12-5, 19-13, 31-2, 46-27, 52-24, 57-11, 67-17, 70-6, 70-19
(3) i.-i 27-2, 55-30, 79-13
(1) i.-dur 72-29
(3) i.-ine 30-10, 47-7, 67-15
(1) i.-iniñ 72-20
(3) i.-ler 26-11, 35-21, 78-21
(1) i.-lerden 22-10
(2) i.-lerdi 45-3, 77-32
(1) i.-lerdiñ 11-17
(1) i.-leriñe 12-9
(1) i.-leriñizde 19-14
(1) i.-ti 56-25
(2) i.-tiñ 11-12, 35-20
is, is. iç, iç taraf
(1) i.-in 32-31
isen-, f. inanmak
(1) i.-bes 65-5
(2) i.-ip 2-9, 33-21
isenim, is. inanç
(1) i. 46-5
(1) i.-in 13-18
İskender, is. İskender
(1) i.-diñ 68-11
isle-, f. işlemek, yapmak
(1) i.-diñ 66-27
(4) i.-p 4-33, 28-3, 55-9, 64-31
- islet-, f.** işletmek, yaptırmak
(1) i.-e al- 61-16
islew, is. yapma, çalışma
(1) i.-de 10-29
İsmailov, is. Babaş İsmailov (şair)
(1) i.-tiñ 52-26
iş-, f. içmek
(1) i. 37-1
(3) i.-ip 18-5, 40-16, 72-17
(2) i.-ken 67-2, 76-24
(1) i.-kende 79-22
(1) i.-kendey 69-6
(1) i.-ti 13-29
iş, is. iç, iç taraf
(4) i.-i 27-4, 38-8, 49-25, 49-29, 80-16
(1) i.-in 41-20
(4) i.-inde 24-13, 35-23, 37-15, 54-20
(1) i.-ine 56-21
(3) i.-inen 18-30, 51-1, 51-10
(2) i.-ke 11-7, 58-12
(1) i.-ten 45-12
(1) i.-ten tın- 34-13 ‘içten içe üzölmek, kaygılanmak’
iş, is. iş, hizmet
(1) i.-i 6-19
(1) i.-leri 10-8
işek-silesi qat-, f. karnı ağrıyana kadar gülmek, çok gülmek
(1) i.-ip 62-27
işir-, f. içirmek
(1) i.-ip 77-29
işiwşilik, is. içicilik
(1) i. 64-33
işkirenelik, is. içerenleme; ketumluk, sinsilik
(2) i. 15-28, 51-5
iy-, f. şişmek
(1) i.-gen 4-10
iybeli, sf. terbiyeli, namuslu, edepli
(2) i. 38-24, 63-15
iyeye, is. sahip; Mevlâ
(1) i.-m 75-2
(1) i.-men 69-30
(1) i.- ñ 67-30
(3) i.-si 14-6, 14-30, 45-15
iyele-, f. sahip olmak, sahip çıkmak
(1) i.-p 42-11
iyeli, sf. sahipli

- (1) i. 14-5
iyelik, is. sahiplik, patronluk
(2) i. 12-32, 12-33
iyesiz, sf. sahipsiz
(1) i. 73-6
iygilik, is. iyilik
(1) i. 64-18
(1) i.-ten 64-16
iyil-, f. eğilmek
(1) i.-megen 51-27
iyis, is. koku
(1) i.- iñ 34-20
(1) i.- iñdi 37-30
iyiske-, f. koklamak
(1) i.-ymen 48-8
iyişil, sf. kokudan iyi anlayan
(1) i. 46-14
iyile-, f. çamuru, harcı karıştırmak;
hamur yoğurmak
(1) i.-p 31-15
iyman, is. iman
(2) i. 8-16, 11-23
(2) i.-ın 1-11, 13-18
iyne, is. iğne
(2) i. 39-22, 48-11
iyneli, is. iğneli
(1) i. 38-22
iyrek, zf. zikzak, kırık çizgi, karma
karışık
(1) i. 39-22
iyrim, is. girdap
(1) i. 14-24
İyşanbay, is. Profesör İyşanbay
Qaraqulov
(3) i. 38-30, 39-3, 39-17
(1) i.-day 39-40
İyşeke, is. İyşeke
(6) i. 39-25, 39-25, 39-33,
39-33, 40-1, 40-1
(1) i.- ñdey 39-31
iyt, is. it, köpek
(5) i. 33-19, 40-17, 40-32, 41-3,
41-4
(1) i.-i 24-11
(1) i.-in 3-3
(1) i.-indey 43-21
(1) i.-iniñ 40-6
(1) i.-ke 41-1
(3) i.-ler 41-2, 42-13, 51-11
(1) i.-te 41-1
(3) i.-tey 6-31, 46-14, 59-22
(1) i.-tiñ 40-22
iz, is. iz, peş, yol
(1) i.-den 42-13
(1) i.-ge 4-21
(1) i.-i 1-17
(1) i.-iñdi 73-26
(1) i.-lerden 40-20
(1) i.-lerine 37-19
(2) i.-leriñizdi 22-28, 23-8
izeykeşsiz ?
(1) i. 72-13
izle-, f. aramak, izlemek
(5) i.-p 46-14, 47-8, 55-27,
59-26, 75-22
izli-izinen, zf. ardından, peşinden, peş peşe
(1) i. 61-19

J

jabıq , <i>sf.</i>	kapalı		(1)	j.-niñ 65-16
(1)	j. 79-4		(4)	jahan , <i>is.</i> cihan, dünya
jabıq , -ğı , <i>is.</i>	keçeden yapılmış çadırdaki eşya veya ufak tefek şeyleri koymaya yarayan oyuk		(1)	j. 4-26, 8-5, 17-21, 30-34
(1)	j.-iñdi 9-21		(1)	j.-da 24-3
jabıq -, <i>f.</i>	üzülmek, kaygılanmak, dertlenmek		(1)	j.-dı 48-35
(1)	j.-qan 54-21		(2)	j.-ğa 8-14, 23-3
jadıra -, <i>f.</i>	memnun, sevinçli, gönüllü olmak; aydınlık olmak		(1)	jaq -, -ğı , <i>f.</i> yaranmak, beğenilmek, yakışmak; yediği yemeğin iyi gelmesi
(1)	j.-ğan 52-3		(1)	j.-a ma 36-4
jağ , <i>is.</i>	çağ, dönem		(1)	j.-ıp 14-21
(1)	j.-iñda 12-6		(1)	j.-pasa 67-21
jağa , <i>is.</i>	elbisenin yakası; derenin, gölün, denizin kıyısı, sahil		(1)	j.-pay ma 36-4
(1)	j. 2-1		(1)	jaq -, -ğı , <i>f.</i> yakmak, tutuşturmak
(1)	j.-ma 48-7		(3)	j.-ıp 31-15, 48-9, 75-7
(1)	j.-ña 14-13		(1)	j.-qan 76-8
(3)	j.-sı 24-30, 38-22, 71-2		(1)	jaq -, -ğı , <i>is.</i> yan, taraf, çevre, yön; konuşmacı; hakkında
(1)	j.-sıdur 38-23		(1)	j.-ımnan 57-27
(1)	j.-sın 32-18		(1)	j.ın 20-32
(3)	j.-sında 8-8, 69-27, 74-27		(1)	j.-iñdi 34-16
jağa bil -, <i>f.</i>	yakabilmek		(2)	j. 25-24, 65-17
(1)	j.-meseñ 12-1		(2)	j.-qa 31-13, 67-10
jağala -, <i>f.</i>	yakalamak; dolaşmak		(1)	j.-larıñdı 35-16
(1)	j.-p 29-31		(1)	j.-tan 27-30
jağalıq , <i>is.</i>	kıyılık, kıyı, sahil; yakalık		(1)	jaq , <i>is.</i> çene
(1)	j.-ta 14-38		(1)	j. 73-27
jağday	?		(1)	jaqın , <i>is. ve sf.</i> yakın; akraba, tanıdık
(1)	j. 71-17		(3)	j. 24-25, 46-8, 56-10
jağımlı , <i>sf.</i>	sevimli, hoş, iyi, beğenilir		(18)	jaqsı , <i>sf. ve zf.</i> iyi, güzel
(3)	j. 17-24, 34-11, 61-20		(1)	j. 6-33, 8-31, 16-21, 19-16,
jağımsız , <i>sf.</i>	sevimsiz, hoş olmayan		(1)	21-25, 27-19, 34-16, 36-2,
(1)	j. 33-4		(1)	41-2, 46-25, 46-29, 46-33,
jağıs , <i>is.</i>	liman, iskele; etraf, taraf, çevre, yakın yer		(1)	50-19, 52-1, 57-34, 69-7,
(1)	j. 73-25		(1)	77-21, 78-16
(2)	j.-ı 53-2, 64-6		(1)	j.-lar 51-20
(1)	j.-ın 74-4		(1)	j.-nı 28-34
(1)	j.-iña 15-21		(1)	j.-niñ 32-31
(1)	j.-qa 31-35		(1)	j.-ñdı 2-19
(1)	j.-lardı 59-19		(3)	jaqsılıq , <i>is.</i> iyilik, güzellik
(1)	j.-tı 13-8		(1)	j. 12-1, 35-13, 55-27
Jahan , <i>is.</i>	Cihan (Şah Cihan)		(1)	j.-lar 65-31
			(1)	j.-tñ 56-27
			(1)	jaqtı , <i>is.</i> aydınlık; bahtlı, şanslı
			(1)	j.-nı 46-20
			(1)	jaqtır -, <i>f.</i> kabul etmek, onaylamak, beğenmek
			(1)	j.-mas 5-21
			(1)	jaqtırt -, <i>f.</i> aydınlatmak; beğenmek
			(1)	j.-ar 17-29

jala- , <i>f.</i>	yalamak	jaltañla- , <i>f.</i>	yaltaklanmak, bir şeye kıyamadan tekrar tekrar bakmak, ümitlenmek
(1)	j.-ğanday 4-9	(1)	j.-ydı 6-35
jalanayaq , <i>sf.</i>	yalın ayak	jamal , <i>is.</i>	cemal, gösteriş, yüz
(1)	j. 77-15	(2)	j.-ın 48-29, 63-11
jalañ ayaq , <i>zf.</i>	yalın ayak	(1)	j.-ıña 20-3
(3)	j. 62-8, 65-21, 69-19	jamal- , <i>f.</i>	eklenmek
jalañaş , <i>zf.</i>	elbisesiz, çıplak	(1)	j.-ıp 1-4
(2)	j. 11-15, 27-31	jaman , <i>sf. ve zf.</i>	yaman, kötü, işe yaramaz; çok, pek
jalañbas , <i>zf.</i>	yalın baş, başına bir şey giymemek	(23)	j. 8-20, 9-7, 9-11, 27-22, 28-34, 29-20, 34-17, 35-14, 35-16, 36-2, 40-19, 41-2, 41-13, 41-15, 41-19, 41-23, 41-27, 41-31, 43-18, 49-18, 74-25, 77-21, 80-16
(1)	j. 45-27	(1)	j.-ı 26-23
jalas- , <i>f.</i>	yalışmak, yalanmak	jamanla- , <i>f.</i>	kötülemek, kötü olarak göstermek
(1)	j.-ıp 13-9	(1)	j.-p 9-10
jalğan , <i>is. ve sf.</i>	yalan	jamanlıq , <i>is.</i>	kötülük, uygunsuz hareket, kötü
(5)	j. 3-37, 13-3, 19-26, 42-33, 73-27	(3)	j. 35-13, 40-21, 55-26
(2)	j.-day 31-6, 74-10	(1)	j.-tan 12-36
(1)	j.-nan 37-12	jamğır , <i>is.</i>	yağmur
jalğan- , <i>f.</i>	eklenmek	(3)	j. 26-10, 26-31, 51-24
(1)	j.-ıp 74-32	jamğırlı , <i>sf.</i>	yağmurlu
jalğar , <i>is.</i>	yiyecek	(1)	j. 77-5
(1)	j. 75-27	jampañla- , <i>f.</i>	yanarmak
jalğız , <i>zf.</i>	yalnız, tek başına	(1)	j.-p 43-13
(3)	j. 33-23, 45-10, 50-9	jan , <i>is.</i>	yan taraf
(2)	j.-sañ 45-37, 46-1	(1)	j.-ıña 63-6
jalğızlıq , <i>is.</i>	yalnızlık	(1)	j.-ıñda 17-33
(3)	j. 33-23, 45-29, 45-33	jan- , <i>f.</i>	tutuşmak, parlamak, yanmak; hasret çekmek
jalğızsıra- , <i>f.</i>	yalnızlık hissetmek	(1)	j. 28-25
(1)	j.-p 54-21	(1)	j.-aman 69-15
jalın , <i>is.</i>	alev; kaygı, dert, gam	(2)	j.-ar 46-18, 49-13
(1)	j. 51-28	(1)	j.-bağan 41-13
(1)	j.-day 14-26	(1)	j.-dım 61-34
jalın- , <i>f.</i>	yalvarmak, rica etmek	(4)	j.-ğan 7-13, 28-8, 41-13, 56-21
(1)	j.-bağan 50-31	(7)	j.-ıp 41-15, 44-4, 44-4, 49-21, 56-18, 67-4, 75-16
(1)	j.-ğanbız 18-20	(2)	j.-sa 1-26, 1-30
jalınlıat- , <i>f.</i>	alevlendirmek	(1)	j.-sam 69-15
(1)	j.-qanda 56-19	(2)	j.-sın 1-30
jalqaw , <i>sf.</i>	tembel	jan , <i>is.</i>	can; ruh; insan; çok sevilen dost; ar, namus
(1)	j. 54-7		
jalqawsı- , <i>f.</i>	tembellik etmek		
(1)	j.-p 5-18		
jalpı , <i>zf.</i>	umumiyetle, genellikle, hiç		
(1)	j. 6-15		
jaltaq, -ğı , <i>is.</i>	dönek, sözünde durmayan; acizlik		
(1)	j.-ñ 10-38		
jaltañ et- , <i>f.</i>	sevketmek		
(1)	j.-ıp 3-2		

(9)	j. 8-36, 33-28, 38-13, 38-17, 38-21, 38-25, 38-28, 54-10, 54-16	jañla- , <i>f.</i>	söylemek; çınlamak
(1)	j.-dı 67-6	(1)	j.-dı 61-19
(5)	j.-ğa 25-22, 33-4, 55-4, 56-10, 60-35	jañlat- , <i>f.</i>	söyletmek, konuşturmak
(2)	j.-ı 28-23, 33-15	(1)	j.-ıp 16-13
(3)	j.-ım 45-24, 48-20, 52-1	jap , <i>is.</i>	ekin sulanan büyük ark, hendek, kuyu
(2)	j.-ıma 14-21, 62-10	(1)	j.-qa 79-32
(1)	j.-ımdı 47-10	(1)	j.-tıñ 57-12
(2)	j.-ın 51-6, 51-29	Japaq , <i>is.</i>	Japaq (bir ozan ismi)
(1)	j.-ına 37-20	(1)	j. 32-32
(1)	j.-lar 47-16	japıraq, -ğı , <i>is.</i>	yaprak; dilim
(1)	j.-larğa 15-30	(4)	j. 22-31, 23-34, 28-18, 63-18
(1)	j.-ların 75-7	(1)	j.-ı 8-9
janajan , <i>is.</i>	cana yakın, candaş	(1)	j.-ıñ 34-18
(1)	j. 52-28	(1)	j.-ların 33-7
janan , <i>is.</i>	canan; göz nuru; gün ışığı; iyilik, rahatlık	(1)	j.-tay 53-22
(6)	j. 36-31, 38-4, 61-23, 61-29, 74-17, 74-18	jar , <i>is.</i>	yar, uçurum; engel
(1)	j.-lar 26-3	(2)	j.-ğa 13-15, 77-39
janbas , <i>is.</i>	kalça kemiği; but	jara , <i>is.</i>	yara; kaygı
(1)	j. 72-5	(2)	j. 55-4, 63-26
jandır- , <i>f.</i>	yandırmak	(1)	j.-dan 63-27
(1)	j.-dı 77-28	jaral- , <i>f.</i>	yaratılmak
janıwar , <i>is.</i>	canlı hayvan	(1)	j.-ğan 42-9
(3)	j. 9-12, 27-18, 27-20	jarala- , <i>f.</i>	yaralamak
janıwlı , <i>sf.</i>	odlu, ateşli	(1)	j.-diñ 51-35
(1)	j. 21-33	jaralı , <i>sf.</i>	yaralı
jansız , <i>sf.</i>	cansız, hareketsiz	(1)	j. 47-8
(1)	j. 46-22	(1)	j.-dur 33-15
jaña , <i>sf.</i>	yeni, önceden olmayan	jaras- , <i>f.</i>	yakışmak, uygun gelmek; anlaşmak, barışmak
(11)	j. 14-15, 17-19, 21-14, 21-22, 23-23, 29-31, 30-11, 52-22, 73-12, 73-28,	(1)	j.-adı 43-9
(1)	j.-sın 70-5	(1)	j.-ar 11-20
jañadan , <i>zf.</i>	yeniden, tekrar	(1)	j.-pas 21-24
(2)	j. 18-31, 74-32	(1)	j.-paydı 10-38
jañağı , <i>zf.</i>	şimdi, şimdiki, az evvelki	jarasıqlı , <i>sf.</i>	yakışıklı, yakışan, uygun, iyi
(1)	j. 61-22	(3)	j. 8-1, 20-19, 20-32
jañalıq , <i>is.</i>	yenilik, değişiklik; haber	jarat- , <i>f.</i>	yaratmak
(1)	j. 21-32	(1)	j.-qan 64-4
jañar- , <i>f.</i>	değişmek, yenilenmek, başka türlü olmak	(1)	j.-sa 59-21
(1)	j.-ar 45-13	Jaratqan , <i>is.</i>	Yaradan, Tanrı, Allah
(1)	j.-masa 45-14	(1)	j. 39-2
jañaşa , <i>sf.</i>	yeni, yeni usûle göre, başkaca	(1)	j.-niñ 15-11
(1)	j. 2-15	jarıq , <i>sf.</i>	parlak, aydınlık; kültürlü, aydın
		(1)	j. 15-32
		jarıs , <i>is.</i>	yarış
		(1)	j. 73-27
		(1)	j.-qa 4-32

(1)	j.-tñ 4-31	(2)	j.-ğan 30-24, 32-19
jarq et-, f.	aydınlanmak, aydınlatmak, parlamak	(1)	j.- ñ 47-20
(2)	j.-ip 49-21, 76-2	(1)	j.- ñlar 47-17
(2)	j.-se 31-17, 31-26	(3)	j.-p 8-13, 24-7, 25-12
jarqılıq, ünl.	ne mutlu, yaşasın	(2)	j.-ytuğın 2-14, 20-22
(4)	j. 15-29, 15-33, 16-29, 75-34	jasna-, f.	yapmak
jarqm, is.	güler yüzlü, güleç, iyi huylu	(1)	j.-ğaysañ 78-16
(1)	j. 33-26	(1)	j.-r 78-11
jarqıra-, f.	parlamak	jasat-, f.	yaşatmak
(1)	j.-p 30-25	(1)	j.-ıp 3-2
(1)	j.-r 14-12	jasay al-, f.	yaşayabilmek
jarlı, is.	fakir, yoksul	(2)	j.-madım 47-21, 48-4
(1)	j.-dı 64-27	jasıl, sf.	yeşil
(1)	j.-sı 64-27	(5)	j. 14-38, 28-18, 34-22, 62-22, 63-18
jarlıq-, f.	emir vermek	jasımıq, is.	mercimek
(1)	j.-ar 15-11	(1)	j. 34-23
jarma, is.	yarma, yarılmış tahıl; bir yemek çeşidi	jasır-, f.	gizlemek, göstermemek, örtmek
(1)	j.-lar 14-33	(1)	j.-may 2-19
jarpaq, is.	yaprak	jasıraq, is.	genç, gencecik
(1)	j.-ın 10-10	(1)	j. 66-18
jartı, sf.	yarım, yarı	jasırım-, f.	gizlenmek
(1)	j. 57-16	(1)	j.-ıp 46-13
jas, is. ve sf.	genç; erken	jasqa, is.	nehirin veya kanalın kenarında inip çıkmayı kolaylaştıran yer, geçit
(9)	j. 14-39, 25-5, 30-21, 30-29, 31-34, 38-31, 39-29, 46-10, 50-13	(1)	j.-larda 26-32
(1)	j.-lar 16-1	jaslan, is.	yaşlı
(1)	j.-lardıñ 11-13	(1)	j. 66-6
(1)	j.-larıñ 76-21	jaslay, zf.	gençken, yavruyken
jas, is.	göz yaşı	(2)	j. 18-17, 56-10
(2)	j. 15-16, 51-19	jaslıq, -ğı, is.	gençlik
(1)	j.-ı 46-30	(8)	j. 12-5, 18-10, 23-6, 39-11, 47-22, 50-30, 71-7, 77-18
(1)	j.-ın 63-27	(1)	j.-ım 23-29
(1)	j.-inan 63-32	(1)	j.-ımda 32-8
(1)	j.-ları 68-22	jasna-, f.	gülüp oynamak, mutlu olmak
jas, is.	insanın yaşı	(1)	j.-r 31-12
(2)	j. 11-14, 32-1	jat, sf.	yad, yabancı, başka, el
(1)	j.-ıma 66-5	(2)	j. 17-14, 64-4
(1)	j.-ımda 34-24	jat-, f.	yatmak; dinlenmek; durmak
(1)	j.-ımnan 52-1	(1)	j. 50-25
(2)	j.-ına 11-10, 11-26	(1)	j.-ajaq 1-10
(1)	j.-ında 24-33	(6)	j.-ar 36-26, 42-8, 46-22, 72-14, 73-2, 74-8
(1)	j.-ındağı 11-9	(1)	j.-asañ 46-12
(1)	j.-ıñ 32-19	(4)	j.-ıp 27-10, 30-32, 50-25, 76-30
(1)	j.-ıña 11-32		
(1)	j.-qa 12-7		
jasna-, f.	yaşamak, hayat sürmek		

(5)	j.-qan 16-24, 30-16, 38-31, 42-11, 71-1	jay , <i>is.</i>	yer, ev, mesken, mekan; rahat, sakin
(1)	j.-qanımda 54-18	(2)	j.-da 24-7, 75-25
(1)	j.-padım 40-26	(1)	j.-dı 23-31
(1)	j.-sam 40-27	(1)	j.dıñ 23-3
jatırqa -, <i>f.</i>	yadırgamak	(1)	j.-ına 22-18
(1)	j.-ma 50-5	(1)	j.-lar 6-38
(2)	j.-may 29-24, 64-10	jayaw , <i>zf.</i>	yaya
(1)	j.-sa 62-19	(2)	j. 4-16, 4-19
(1)	j.-ymız 64-2	jayıl -, <i>f.</i>	yayılmak, serilmek; duyurulmak, duyulmak
jatlas -, <i>f.</i>	yabancılaşmak, yabancı olmak	(1)	j.-dı 10-18
(1)	j.-ıp 10-4	jayla -, <i>f.</i>	bir yeri mesken edinmek, yerleşmek; faydalanmak
jaw , <i>is.</i>	düşman	(1)	j.-ğan 51-5
(1)	j.-lar 17-8	(1)	j.-p 14-24
(1)	j.-larğa 1-20	jaylaw , <i>zf.</i>	yavaş, yavaşça
jaw -, <i>f.</i>	yağmak	(1)	j. 57-27
(1)	j.-ar 49-14	jaylı , <i>zf.</i>	uygun, kolay; yerli, yeri olan
(2)	j.-ıp 27-5, 60-19	(1)	j. 22-18
jawdır -, <i>f.</i>	yağdırmak	jayna -, <i>f.</i>	parlamak, ışık saçmak; coşmak, sevinmek, mutlu olmak
(1)	j.-ıp 79-7	(1)	j.-mas 19-35
jawdır -, <i>f.</i>	parlamak; parlayan gözle veya dolu dolu bakmak	(2)	j.-p 16-1, 24-10,
(1)	j.-p 25-21	(1)	j.-r 62-22
jawdır aq, <i>sf.</i>	parlak	jaynap-jasna -, <i>f.</i>	gülüp oynamak, mutlu olmak, sevinmek
(1)	j. 8-37	(1)	j.-p 63-19
jawır , <i>is.</i>	çok binmekten hayvanın sırtında oluşan yara	(1)	j.-r 31-12
(1)	j.-nın 73-5	jaypawıtsız , <i>sf.</i>	düzgün olmayan, engebeli
jawız , <i>is.</i>	kötülük yapmayı düşünen kimse, düşman	(2)	j. 27-22, 77-17
(2)	j. 3-10, 29-27	jaz , <i>is.</i>	yaz mevsimi
(1)	j.-dın 49-33	(3)	j. 18-9, 72-24, 77-11
(1)	j.-larğa 44-12	(1)	j.-da 18-25
jawızlıq -, <i>ğı</i> , <i>is.</i>	düşmanlık, kötülük	(1)	j.-dın 33-11
(1)	j.-ın 70-10	(2)	j.-ı 27-1, 47-14
jawla -, <i>f.</i>	düşmanlık etmek, hücum etmek, istila etmek; yenmek	jaz -, <i>f.</i>	yazı yazmak; yaymak, genişletmek; mahcup olmak
(1)	j.-p 48-35	(1)	j.-dıq 45-30
jawra -, <i>f.</i>	örtünmek	(2)	j.-ğan 73-2, 78-5
(1)	j.-ğan 71-21	(1)	j.-ğanıñdı 78-18
jay -, <i>f.</i>	yaymak, açmak; koyun yaymak	(1)	j.-ğanları 77-4
(1)	j.-adı 6-29	(1)	j.-ğanlarımıñ 77-6
(1)	j.dıñ 73-23	(3)	j.-ıp 5-13, 14-16, 55-7
(2)	j.-ğan 23-1, 23-21,	(1)	j.-sa 31-31
(1)	j.-ğanday 9-2	(1)	j.-sañ 72-30
(5)	j.ıp 3-11, 25-27, 26-25, 61-18, 72-12	jaza , <i>is.</i>	ceza
(1)	j.-maysañ 10-32	(1)	j. 73-17

jazdır-, f.	yazdırmak	(1)	j. 36-1
(1)	j.-dım 41-5		
jazdıra al-, f.	yazdırabilmek; çözebilmek	(1)	jäwan, is. civan, delikanlı, genç
(1)	j.-may 35-24		(1) j.-ı 16-16
jazğı, sf.	yazın, yazınki	(1)	jäwlan-, f. dolaşmak, gezmek
(3)	j. 14-20, 37-26, 76-30		(1) j. ur- 15-17
jazıpat-, f.	yazıp durmak	(7)	Jäyhun, is. Jäyhun (Ceyhun)
(1)	j.-qan 76-34		(7) j. 7-23, 8-8, 15-20, 31-35, 32-16, 69-27, 74-27
jazıw, is.	yazma, yazı	(2)	jäyran, is. ceylan
(6)	j. 52-21, 52-26, 53-1, 53-11, 53-16, 67-23		(2) j. 47-8, 74-24
(2)	j.-ğa 59-5, 75-25		je-, f. yemek; hakkını yemek
(1)	j.-lar 52-20	(1)	(1) j.-gen 75-33
(1)	j.-ların 71-3	(1)	(1) j.-gendey 10-1
jazmış, is.	kader	(1)	(1) j.-geni 72-17
(1)	j.-ımda 78-5	(1)	(1) j.-genler 6-36
jäbir, is.	cebir, eziyet, zorluk	(1)	(1) j.-genlerin 42-31
(1)	j. 29-27	(3)	(1) j.-meymen 42-34
(1)	j.-in 5-5	(1)	(3) j.-p 6-23, 66-33, 74-14
jähangirlik, is.	cihangirlik	(3)	(1) j.-r 34-12
(1)	j. 48-32		(3) j.-ydi 6-30, 6-31, 6-32
jäm, is.	cem, toplama, toplanma	(1)	jek, zf. kötü, hor
(2)	j. 16-5, 16-9		(1) j. 21-18
jämaat, is.	cemaat	(2)	jel, is. yel, rüzgâr
(1)	j. 16-9	(1)	(2) j. 9-21, 69-1
jämle-, f.	toplamak, toplanmak	(1)	(1) j.-den 44-8
(2)	j.-p 27-8, 58-29	(1)	(1) j.-dey 44-11
jän-jaq, is.	her taraf, meydan	(1)	(1) j.-ler 37-25
(1)	j.-ta 9-37		(1) j.-leri 23-23
jäne, zf. ve bağ.	yine; ve	(1)	jelin, is. hayvanların memesi
(12)	j. 11-16, 13-37, 13-39, 13-39, 24-26, 25-26, 37-26, 43-11, 44-19, 60-24, 71-7, 80-17		(1) j.-lerdi 4-10
Jänemet, is.	Jänemet (köy ismi)	(1)	jelkildes-, f. karşılıklı sallanmak
(1)	j. 59-7		(1) j.-ip 16-1
jänjel, is.	kavga, münakaşa	(3)	jelp-, f. sallamak, esmek
(2)	j. 9-37, 16-17		(3) j.-ip 23-24, 59-16, 69-32
jännet, is.	cennet	(1)	jelpin-, f. yellenmek, serinlemek; morali yerine gelmek
(1)	j. 59-18		(1) j.-ip 69-5
(1)	j.-i 64-8		jemis, is. yemiş, meyve
(1)	j.-ti 38-20	(1)	(1) j.-leri 60-26
jännetmäkan, sf.	cennet-mekân, yeri	(1)	(1) j.-tiñ 60-18
(1)	cennet olan	(2)	jeñgey, is. yenge
	j. 75-5		(2) j.-ler 16-10, 19-31
järiya, is.	bilinen, açık, mâlum	(1)	jeñil-, f. yenilmek
(1)	j. qıl- 20-26 ‘göstermek’		(1) j.-diñ 5-18
järiyala-, f.	açıklamak	(1)	jeñille-, f. hafiflemek
(1)	j.-p 32-31		(1) j.-ser 31-10
järiyalıq, is.	mâlum olma, bilinme	(1)	jeñimpaz, sf. hep yenen, muzaffer
			(1) j. 4-30
		(1)	jeñis, is. zafer, muvaffakiyet
			(1) j.-ke 58-22

jer, is.	yer, toprak; yurt, memleket	(1)	j. 77-13
(10)	j. 5-2, 25-6, 31-2, 51-3, 57-2, 64-8, 68-7, 68-9, 69-7, 72-27	jetis-, f.	yetişmek, yeterli olmak; ulaşmak, varmak
(13)	j.-de 23-19, 25-33, 28-8, 31-10, 31-21, 32-7, 41-8, 47-31, 55-1, 61-26, 63-9, 64-19, 69-18	(1)	j.-ip 80-8
(1)	j.-den 51-24	jetiw, is.	yetişme, varma
(1)	j.-di 80-1	(1)	j. 44-21
(5)	j.-diñ 10-25, 14-37, 52-16, 62-22, 71-6	(1)	j.-ge 44-26
(7)	j.-ge 51-12, 56-32, 59-18, 65-18, 70-25, 71-8, 79-6	jetkiz-, f.	götürmek, ulaştırmak; söylemek; tutturmak
(4)	j.-i 67-21, 67-22, 75-5, 76-25	(1)	j.-gen 32-15
(1)	j.-imiz 62-30	jetpesinlik, is.	yetişmeyen, kısa
(2)	j.-in 20-16, 31-22	(1)	j. 71-21
(2)	j.-inde 50-2, 59-14	jetpis, sf.	yetmiş
(1)	j.-indey 51-34	(1)	j. 21-32
(1)	j.-iniñ 60-26	jez, is.	kurşun
(5)	j.-iñ 2-8, 2-18, 2-26, 3-12, 67-25	(1)	j.-den 42-21
(1)	j.-iñde 50-25	jıǵa bil-, f.	yıkabilmek
(2)	j.-ler 2-4, 59-17	(1)	j.-meseñ 12-3
(1)	j.-lerde 66-9	jıǵıl-, f.	yıklılmak
(2)	j.-leri 9-7, 25-20	(1)	j.-ıp 35-40
jer jahan, is.	yer gök, bütün dünya	jıq-, -ǵı, f.	yıkmak, devirmek
(1)	j.-da 24-3	(1)	j.-arın 35-40
(1)	j.-ǵa 8-14	jıl, is.	yıl, sene
jer jüzi, is.	yeryüzü	(7)	j. 18-2, 21-23, 21-32, 29-22, 37-28, 41-10, 48-23,
(1)	j. 3-33	(1)	j.-dan 25-28
jerlew, is.	cenaze töreni, gömme	(1)	j.-ǵa 25-28
(1)	j. 51-18	(2)	j.-lar 48-6, 75-24
jesir, sf.	yetim; dul	(1)	j.-lardıñ 76-7
(1)	j. 10-37	(1)	j.-ları 24-24
jet-, f.	ulaşmak, varmak ; dolmak; dağılmak; kâfi gelmek	(1)	j.-larım 18-10
(1)	j.-edi 39-10	jıla-, f.	ağlamak
(1)	j.-er 39-14	(2)	j.-ǵan 13-38, 14-1
(2)	j.-ken 17-4, 31-10	(1)	j.-ǵanman 18-28
(1)	j.-kim 26-28	(1)	j.-ma 14-2
(1)	j.-pes 31-13	(2)	j.-p 33-14, 63-20
(1)	j.-pey 39-14	(3)	j.-r 33-10, 33-24, 51-10
(1)	j.-tiñ 53-13	(1)	j.-ydı 12-16
jeti, sf.	yedi, sayı	jılan, is.	yılan
(1)	j. 48-33	(1)	j. 4-9
jetil-, f.	yetişmek	jılas-, f.	ağlaşmak
(1)	j.-gen 52-22	(1)	j.-ar 45-8
jetim, is.	yetim	jılat-, f.	ağlatmak
		(1)	j.-ar 51-25
		jılım, is.	nehrin, çayın, gölün buz tutmayan kesimi ; girdap
		(1)	j.-lar 14-34
		jılıt-, f.	ısıtmak
		(1)	j.-ıp 79-19
		(1)	j.-sa 1-32

- jılı**, *zf.* iyi; sıcak; kalın, sıkı
(2) j. 2-32, 79-21
- jılıh**, **-ğı**, *is.* yıllık
(2) j. 48-23, 76-26
(3) j.-ına 23-26, 30-22, 75-10
- jıltra-**, *f.* parlamak, ışıldamak
(1) j.-p 10-7
- jıñğıl**, *is.* çölde bulunan beyaz veya renkli çiçekleri olan bitki
(1) j.-lardı 58-3
- jır-**, *f.* yırtmak, çizmek, bölmek
(2) j.-ıp 6-30, 58-32
- jır**, *is.* ağıt, hikâye, destan; yır, şiir, türkü
(1) j. 51-29
(1) j.-daysaň 25-9
(1) j.-ın 79-12
- jıraq**, *is.* uzak, irak
(1) j.-qa 66-11
- jıraw**, *is.* ozan, ağıt söyleyen kimse
(2) j. 29-21, 29-26
(1) j.-diň 29-22
- jırta-**, *f.* söylemek, anlamak
(1) j. 32-9
(1) j.-dıq 67-31
(2) j.-dım 24-2, 32-8
(2) j.-ğan 19-5, 67-20
(1) j.-p 79-12
(2) j.-yman 24-2, 32-9
(1) j.-ysaň 68-7
(1) j.-ysız 33-28
- jırtılıs-**, *f.* üstünlük göstermek, övünmek
(1) j.-ıp 66-22
- jıy-**, *f.* toplamak, yığmak
(1) j.-armış 34-31
(1) j.-ğan 42-27
(1) j.-ıp 63-28
(1) j.-sam 42-27
(1) j.-samda 39-19
- jıyna-**, *f.* toplamak
(1) j.-ğan 46-6
- jıynal-**, *f.* toplanmak
(1) j.-ar 11-15
(2) j.-ıp 14-15, 23-15
- jıynalıs**, *is.* toplanma, toplantı, topluluk
(1) j.-ı 73-4
(1) j.-ta 66-13
- jiber-**, *f.* göndermek, yollamak, atmak
(1) j.-gen 45-15
(1) j.-sin 58-2
- jigirmalansı**, *sf.* yirminci
(1) j. 14-17
- jigit**, *is. ve sf.* yiğit, genç delikanlı
(6) j. 7-33, 18-11, 24-33, 26-6, 29-7, 57-34
(2) j.-ke 25-32, 43-5
(35) j.-ler 3-23, 3-25, 3-29, 3-33, 3-37, 3-41, 4-4, 4-8, 4-12, 4-16, 4-20, 4-24, 4-28, 4-32, 4-36, 4-40, 5-4, 5-8, 5-12, 5-16, 5-20, 5-24, 5-28, 5-32, 25-15, 26-4, 26-19, 38-8, 39-31, 41-24, 41-25, 41-26, 45-7, 68-17, 71-25,
(2) j.-lerdiň 39-34, 41-20
(1) j.-leri 36-27
(2) j.-ti 39-19, 39-40
(1) j.-tin 36-32
(3) j.-tiň 19-37, 32-1, 53-17
- jilik**, *is.* içinde yağ olan bacak ve kol kemiği, ilik
(1) j. 72-5
- jilli közlen-**, *f.* gözü dönmek
(1) j.-ıp 15-20 ‘
- jillixana**, *is.* tımarhane
(1) j.-dan 21-14
- jin**, *is.* cin
(1) j. 46-18
- jiñişke**, *is.* ince
(1) j. 11-5
- jip**, **-bi**, *is.* ip
(2) j.-in 20-23, 52-12
- jipek**, *is. ve sf.* ipek
(3) j. 36-28, 37-25, 71-2
(1) j.-ten 52-27
- Jipek**, *is.* Jipek (insan ismi)
(2) j.-tiň 20-11, 38-33
- Jiyen**, *is.* Jiyen, bir şair ismi
(2) j. 29-22, 29-25
- jiyirken-**, *f.* iğrenmek, nefret etmek
(1) j.-begen 12-36
- jiyren-**, *f.* iğrenmek, tiksilmek, korkmak
(1) j. 66-28
- Jizzaq**, *is.* Jizzaq (yer ismi)
(1) j.-ta 22-26
(1) j.-tiň 23-5
- joq**, *is.* yok; fakir

(51)	j.	1-11, 2-30, 4-20, 8-6, 9-38, 11-2, 11-4, 11-37, 13-16, 16-18, 16-18, 24-9, 25-31, 25-32, 25-33, 26-23, 27-9, 27-38, 41-4, 43-10, 43-16, 43-25, 43-29, 43-31, 45-15, 46-5, 46-7, 46-8, 47-24, 51-2, 51-4, 51-8, 51-12, 51-16, 53-27, 59-10, 59-20, 64-13, 64-29, 64-30, 64-30, 66-31, 66-33, 70-28, 71-17, 73-10, 73-15, 75-29, 76-13, 79-6, 79-29	joldas , <i>is.</i>	yoldaş, arkadaş
	(2)	j.-aw 26-34, 44-15	(1)	j.-ı 45-7
	(1)	j.-qa 21-31	(1)	j.-iñ 8-26
	(1)	j.-tay 45-22	Joldasbek , <i>is.</i>	Q. Joldasbek, bir heykeltıraş ismi
joqarğı , <i>sf.</i>		yukarıdaki, yüksekteki; bilgili	(1)	J.-ke 44-2
(1)		j.-lar 5-21	jolıq -, <i>f.</i>	karşılaşmak, görüşmek, rast gelmek
joqarı , <i>zf.</i>		yukarı, yüksek; yetkili kimse	(1)	j.-qanda 60-33
(2)		j. 21-27, 25-26	jolla -, <i>f.</i>	yollamak, göndermek
joqlaw , <i>is.</i>		yoğcu, ağlayıcı	(1)	j.-p 28-24
(1)		j.-diñ 12-21	Jolli , <i>is.</i>	Jolli (köpek ismi)
joqsılıq , <i>is.</i>		yoksulluk	(1)	j. 40-6
(1)		j.-tı 75-32	(1)	j.-dan 40-5
jol , <i>is.</i>		yol	jomart , <i>sf.</i>	cömert
(6)		j. 2-16, 4-8, 32-21, 57-32, 72-15, 78-5	(1)	j. 39-1
(3)		j.-da 17-33, 32-22, 79-28	jora , <i>is.</i>	arkadaş, akran, yoldaş
(2)		j.-dı 4-1, 11-25	(2)	j. 56-2, 56-4
(1)		j.-diñ 71-2	(1)	j.-larım 7-33
(8)		j.-ğa 3-2, 10-21, 12-10, 45-4, 50-9, 52-13, 65-2, 78-8	(1)	j.-m 29-8
(1)		j.-ı 11-5	jorajan , <i>is.</i>	can dostu, arkadaş
(1)		j.-ımnan 77-21	(1)	j. 55-11
(3)		j.-ın 12-2, 17-19, 20-20	joybarla -, <i>f.</i>	plânlamak
(2)		j.-ına 33-7, 77-18	(1)	j.-sa 4-14
(5)		j.-ınan 59-13, 60-2, 63-2, 63-34, 65-10	joyt -, <i>f.</i>	götürmek, almak
(2)		j.-ında 3-21, 70-16	(1)	j.-ıp 67-5
(1)		j.-iñdi 17-29	Jöneydi , <i>is.</i>	Han Jöneydi
(1)		j.-lar 50-7	(1)	j. 32-24
(2)		j.-lardan 9-11, 17-27	jönles -, <i>f.</i>	düzelmek
(2)		j.-ları 6-20, 24-22	(1)	j.-ip 15-34
(1)		j.-larım 18-8	jörgök , <i>is.</i>	kundak, beşiğe yatırılan çocuğun altına konan yatak
jola -, <i>f.</i>		yaklaşmak	(1)	j.-ke 71-12
(1)		j.-mas 34-6	juban -, <i>f.</i>	rahatlamak, gönlü rahat etmek
jolawşı , <i>is.</i>		yolcu	(1)	j.-ar 46-20
(1)		j. 46-15	Juban Moldağaliev , <i>is.</i>	Juban Moldağaliev (şair ismi)
			(1)	j.-ti 51-18
			jubatıw , <i>is.</i>	teselli
			(1)	j. 43-22
			jubaylas -, <i>f.</i>	yuva kurmak
			(1)	j.-ıp 56-33
			juq -, <i>-ğ, f.</i>	hastalığın bulaşması, bulaşmak
			(1)	j.-ıp 35-31
			juqalıq , <i>is.</i>	incelik, hafiflik
			(1)	j. et- 5-26 ‘hafiflemek’
			jul -, <i>f.</i>	yolmak, koparmak, çıkarıp almak, geri çekmek

(1)	j.-diñ 2-23	(4)	j.-tı 3-4, 3-10, 15-8, 63-14
(1)	j.-ma 10-10	(7)	j.-tñ 1-7, 1-13, 4-6, 5-26, 10-9, 11-27, 71-18
juldız, is.	yıldız	jut-, f.	yutmak, sindirmek, nefes almak
(4)	j. 3-9, 9-2, 20-3, 40-31	(1)	j.-adı 6-17
(1)	j.-dan 74-23	(2)	j.-ar 35-26, 70-27
(5)	j.-ı 28-9, 28-13, 28-17, 28-21, 28-25	(1)	j.-ıp 4-19
(1)	j.-ına 28-5	(1)	j.-qanday 67-28
(1)	j.-iñ 25-26	(1)	j.-pay 70-28
(8)	j.-lar 7-13, 48-24, 49-13, 59-13, 60-2, 63-2, 63-34, 65-10	(1)	j.-sañ 24-18
(2)	j.-lardıñ 28-12, 48-29,	juw-, f.	yıkamak, temizlemek
(1)	j.-largâ 76-31	(1)	j.-aman 79-14
(1)	j.-ları 28-16	(1)	j.-ar 38-14
julqın-, f.	bütün kuvvetiyle ileriye doğru atılmak istemek; bütün gayretini göstermek	(5)	j.-ıp 14-9, 16-21, 22-28, 64-5, 73-26
(1)	j.-ıp 15-19	juwa, is.	yuva
jum-, f.	yummak, gözlerini kapatmak	(1)	j.-sı 18-13
(1)	j.-ar 56-35	juwas, sf.	uslu, akıllı
(1)	j.-ğaniñ 53-19	(1)	j. 27-6
(1)	j.-ğannan 73-30	juwas-, f.	uslanmak, durulmak
jumul-, f.	yumulmak, kapanmak; iştahla işe başlamak	(1)	j.-ıp 15-25
(1)	j.-dı 47-27	juwhaday, zf.	sinsice
jumis, is.	iş	(1)	j. 15-7
(1)	j. 4-13	juwın-, f.	yıkanmak
(2)	j.-ı 6-28, 79-2	(1)	j.-ar 69-22
jumissız, is.	işsiz	juwır-, f.	hızlıca hareket etmek, koşturmak
(1)	j. 70-21	(1)	j.-ar 69-20
jumsa-, f.	harcamak, kullanmak, sarfetmek; iş buyurmak	juwırıs-, f.	birlikte hızlıca hareket etmek
(1)	j.-ğan 61-3	(1)	j.-ıp 46-23
jup, sf.	çift	juwırt-, f.	hızlıca hareket ettirmek, koşturtmak; akmak
(3)	j. 38-11, 57-24, 72-2	(1)	j.-ar 27-4
jupar, is.	güzel kokulu bir bitki	(2)	j.-ıp 54-15, 76-12
(1)	j. 34-25	(1)	j.-sañ 43-3
(1)	j.-ı 25-22	juwıs-, f.	kavuşmak, kapanmak
jurt, is.	yurt, memleket; halk, millet	(1)	qol j.-pay 75-25 ‘soğuktan elin tutmaması’
(11)	j. 6-9, 11-19, 16-14, 29-2, 51-32, 61-32, 67-14, 71-21, 71-29, 79-30, 80-8	juwla-, f.	titremek
(1)	j.-ı 29-29	(1)	j.-p 22-10
(2)	j.-qa 2-15, 6-25	jüdü, zf.	pek, çok; ayrı
(1)	j.-lar 64-16	(4)	j. 6-10, 21-16, 59-2, 66-6
(1)	j.-ta 69-4	jügin-, f.	namazda oturur gibi oturmak; birisinin hakemliğine müracaat etmek
(1)	j.-tan 3-39	(1)	j.-di 35-27
(1)	j.-tay 18-28	jük, -gi, is.	yük

(1)	j.-in 3-23	(1)	j.-se 48-33
jüklü, sf.	yüklü; gebe	jüris, is.	yürüyüş, hareket, gidiş
(1)	j. 27-11	(1)	j.-iñ 2-21
jür-, f.	yürümek, kımıldamak,	(1)	j.-ten 45-10
	gelmek; olmak, bulunmak	jürmek, is.	yürümek
(2)	j. 66-22, 73-5	(1)	j. 21-26
(1)	j.-dim 59-7	jürmel, is.	yürük at, binen kişiye
(1)	j.-er 39-15, 60-22		yürüyüşü rahat rahat olan at
(2)	j.-erseñ 36-22, 37-4	(1)	j.-iniñ 71-30
(1)	j.-eseñ 54-35	jüweri, is.	sapı uzun bir bitki, darı
(4)	j.-gen 18-21, 19-28, 22-5,	(1)	j. 34-8
	67-25	jüyrık, sf.	hızlı; hızla koşan at, yürük
(3)	j.-gende 23-25, 23-27,		at; hatip, iyi konuşan kimse
	23-30,	(2)	j. 44-8, 44-11
(1)	j.-genim 66-33	(1)	j.-ti 29-4
(1)	j.-genin 22-8	jüz, sf.	yüz sayısı
(1)	j.-genler 4-35	(4)	j. 32-19, 60-18, 61-3, 69-17
(1)	j.-genlerdiñ 4-7	jüz, is.	insanın yüzü; bir şeyin yüz
(1)	j.-genmen 78-34		tarafı, ön veya üst tarafı
(9)	j.-ip 4-15, 10-35, 15-13,	(1)	j. 4-35
	40-11, 54-20, 56-23, 57-17,	(1)	j.-den 42-25
	72-6, 77-24	(1)	j.-ge 44-34
(1)	j.-meñ 21-30	(2)	j.-inde 52-16, 65-7
(1)	j.-meñler 46-28	(1)	j.-in 8-17
(1)	j.-mes 42-32	(1)	j.-ine 24-17
(3)	j.-mesem 18-6, 18-25, 19-20	(1)	j.-iñ 43-11
(1)	j.-mey 79-33	(1)	j.-iñde 43-6
(3)	j.-meydi 6-22, 6-23, 6-24	(1)	j.-iñdegi 46-2
(1)	j.-meyseñ 55-29	(4)	j.-iñdi 37-13, 41-26, 48-15,
(2)	j.-se 52-16, 67-8		52-3
(1)	j.-sem 44-22	(1)	j.-iñe 44-28
(1)	j.-señ 43-1	(1)	j.-iñiz 33-26
(1)	j.-sin 28-10	(1)	j.-ler 62-14
jür-, f.	yardımcı fiil; “-ip” zarf-fiil	(1)	j.-lerde 62-17
	ekinden sonra kullanınca	(3)	j.-leri 10-7, 16-1, 74-22
	şimdiki zaman anlamı veren	(1)	j.-lerime 69-22
	fiil	(1)	j.-lerinen 8-16
(3)	j. 34-11, 44-17, 53-18	(1)	j.-leriñ 21-6
jürek, -gi, is.	yürek; düşünce	(1)	j.-leriñdi 69-32
(5)	j. 1-26, 15-31, 54-26, 54-27,	(1)	j.-leriñizdi 23-24
	75-27	jüz-, f.	yüzmek
(2)	j.-i 31-7, 56-8	(1)	j.-bekte 80-4
(2)	j.-im 55-15, 63-36	jüzlep, sf.	yüzlerce
(1)	j.-in 53-20	(2)	j. 7-30, 27-7
(1)	j.-inen 56-24	jüzli, sf.	yüzlü
(1)	j.-piseñ 56-3	(2)	j. 50-5, 61-29
(1)	j.-señ 56-3		
(1)	j.-ten 31-9		
jürgiz-, f.	yürütmek, yönetmek		
(1)	j.-er 5-6		

K

- kalendar, is.** takvim
(1) k.-dan 22-23
- kapital, is.** sermaye
(1) k.-ın 61-16
- karta, is.** harita
(1) k.-ğa 30-23
- katqudalıq, is.** yaşı büyüklük, sözü dinlenirlik, aksakallık
(1) k. 11-12
- kauçuk, is.** kauçuk ağacı
(3) k. 63-20, 63-29, 63-32
- Kavkaz, is.** Kavkaz, Kafkas (dağ ismi)
(1) k. 38-32
- känt, is.** kent, şehir
(1) k.-leri 76-6
- käramat, is.** keramet, mucize
(2) k. 79-17, 79-25
- kärwan, is.** kervan
(2) k. 3-23, 51-11
(1) k.-day 74-12
(1) k.-iñ 52-13
(1) k.-lar 17-14
- käsa, is.** fincan, kase, kadeh
(1) k. 61-1
(1) k.-ların 13-6
- käsip, is.** meslek, iş
(1) k.-i 63-30
(1) k.-tiñ 26-23
- kätquda, is.** yaşı büyük, sözü dinlenen kişi, aksakallı
(1) k. 7-32
- kätqudalıq, is.** aksakallık, bilgelik
(1) k. 52-24
- käyp, is.** keyif
(1) k.-iñ 34-27
- kebir, is.** yaşlı, büyük; çorak yer, toprak
(1) k.-ler 72-13
- Kegeyli, is.** Kegeyli (yer ismi)
(2) k. 14-32, 25-24
(2) k.-den 25-15, 26-19
- Kegeylili, is.** Kegeylili
(1) k. 63-8
- kel-, f.** gelmek; insanın belli bir yaşa gelmesi; vakti gelmek
(6) k. 8-25, 11-3, 15-35, 55-34, 57-7, 66-2
(26) k.-di 4-12, 4-40, 15-29, 15-33, 15-37, 16-4, 16-8, 16-12, 16-16, 16-20, 16-24, 16-28, 16-29, 20-22, 27-21, 27-22, 27-24, 36-1, 59-5, 74-19, 74-21, 74-25, 74-29, 74-33, 75-4, 75-8
(1) k.-dik 59-8
(2) k.-dim 11-26, 44-19
(3) k.-diñ 9-25, 11-10, 11-12
(3) k.-edi 16-31, 16-32, 16-34
(2) k.-emen 24-4, 77-24
(13) k.-er 14-7, 22-13, 22-17, 26-27, 26-28, 26-30, 39-21, 39-22, 39-24, 46-23, 50-10, 56-31, 77-22
(4) k.-erseñ 36-8, 36-12, 36-24, 36-36
(8) k.-gen 2-8, 12-7, 22-11, 29-30, 43-10, 49-28, 70-25, 75-21
(1) k.-genbiz 75-22
(1) k.-gende 78-10
(1) k.-gendeyseñ 60-23
(1) k.-genimde 66-5
(1) k.-genimdi 44-20
(2) k.-genin 51-9, 51-32
(1) k.-genler 4-33
(1) k.-iñ 37-31
(9) k.-ip 9-8, 10-21, 19-18, 30-14, 30-14, 52-9, 67-10, 70-6, 76-3
(1) k.-megende 39-31
(1) k.-megendey 53-23
(3) k.-mes 14-1, 52-13, 66-11
(1) k.-mesem 19-17
(1) k.-mey atır 71-4
(1) k.-mey-aq 41-7
(8) k.-se 28-1, 47-17, 47-20, 55-19, 55-32, 67-5, 69-14, 74-4
- kelege** kemal, olgunluk, yetkinlik
(2) k. 9-25, 22-13
- keleşek, is.** gelecek zaman, âti
(4) k.-ke 19-11, 32-12, 76-4, 76-16
(2) k.-te 24-27, 76-27
(1) k.-ti 75-23

kelin, is.	gelin, oğlunun veya kardeşinin hanımı	(1)	k.-inde 26-22
(6)	k. 19-28, 38-12, 38-14, 38-16, 38-18, 63-4		
(1)	k.-nen 38-16		
(2)	k.-niñ 38-22, 41-16		
kelte, sf.	kısa, az		
(1)	k. 68-28		
keltir-, f.	getirmek		
(1)	k.-di 11-23		
(1)	k.-ip 14-36		
kem, zf.	eksik, az; kem, kötü, zayıf, hor, aşağı, sakat, arızalı		
(3)	k. 41-2, 67-7, 68-31		
kem-kem, zf.	biraz		
(1)	k. 3-38		
keme, is.	gemi		
(1)	k. 46-3		
(1)	k.-de 80-4		
(1)	k.-ler 67-12		
(1)	k.-ñiñ 46-4		
(1)	k.-si 13-15		
kemi-, f.	azalmak, eksilmek		
(1)	k.-p 51-16		
kemlik, is.	kötülük, eksiklik, darlık, yokluk		
(1)	k. 50-10		
kempir, is.	koca karı, ihtiyar kadın		
(1)	k. 79-22		
kemseñle-, f.	yüzünü, ağzını yamultarak ağlamaya başlamak; yamulmak		
(1)	k.-p 58-31		
kemtarşılıq, is.	yoksulluk, muhtaçlık, sakatlık		
(1)	k. 19-9		
kendir, is.	kendir otu		
(8)	k. 34-5, 34-8, 34-9, 34-10, 35-5, 35-9, 35-23, 35-37		
(3)	k.-im 34-14, 34-14, 34-14		
Kendirbay, is.	Kendirbay; kendir		
(1)	k. 36-3		
kenep, is.	dokunmuş kumaş		
(1)	k. 75-28		
keñ, sf.	büyük, geniş; büyümüş; dolgun, eşit; alçak gönüllü		
(9)	k. 8-5, 9-1, 14-36, 27-32, 27-40, 31-7, 32-26, 45-21, 75-11		
keñes, is.	meclis, akıl, sohbet		
		(1)	k.-ine 51-7
keñlik, -gi, is.	genişlik		
(1)	k.-ine 51-7		
kep-, f.	kurumak		
(1)	k.- ti 4-9		
Kerderi, is.	Kerderi (yer ismi)		
(1)	k.-ge 66-21		
kerek, is.	gerek, lüzum, lazım		
(7)	k. 20-16, 22-2, 29-12, 45-14, 56-29, 58-23, 67-8		
(1)	k.-pen 69-24		
kersen, is.	kap		
(1)	k.-i 12-35		
kes-, f.	kesmek, doğramak		
(2)	k.-ip 20-30, 21-11		
kesir, is.	zarar, ziyan, bela		
(1)	k.-ge 35-21		
kestele-, f.	süslemek, nakışlamak, işlemek		
(1)	k.-p 21-23		
keş-, f.	affetmek, kusuruna bakmamak		
(1)	k.-edi 54-12		
keş, zf.	geç vakit		
(3)	k. 27-10, 50-14, 73-13		
keş, zf.	gece, akşam		
(3)	k. 33-5, 45-9, 52-2		
(1)	k.-i 28-7		
(1)	k.-inde 35-22		
(2)	k.-te 38-31, 45-11		
keş-, f.	geçmek		
(1)	k.-er 52-17		
(1)	k.-ip 9-18		
(1)	k.-ken 64-16		
(1)	k.-pes 74-16		
(1)	k.-se 22-21		
(3)	k.-ti 15-14, 17-5, 37-28		
keşe, zf.	gece, akşam; dün; tecrübe		
(5)	k. 31-6, 50-16, 50-32, 59-16, 70-2		
(6)	k.-lerinde 59-11, 59-12, 60-1, 60-3, 63-1, 65-9		
keşegi, zf.	geceki, geçmiş gün, önceki gün		
(1)	k. 71-16		
keşir-, f.	affetmek, kusuruna bakmamak; geçirmek		
(2)	k. 12-23, 45-26		
ket-, f.	gitmek; ölmek		
(1)	k.-edi-aw 39-12		

- (1) k.-emen 40-9
 (10) k.-er 19-9, 24-1, 27-36, 39-16, 40-30, 42-25, 43-11, 43-13, 73-26, 77-40
 (1) k.-erde 51-20 'giderken'
 (1) k.-erin 51-4
 (1) k.-eriñde 51-35
 (1) k.-eriñdi 40-12
 (1) k.-erler 1-23
 (2) k.-ermiz 22-16, 80-8
 (1) k.-eseñ 45-20
 (1) k.-eyik 38-15
 (7) k.-ip 10-5, 40-3, 51-17, 51-31, 57-1, 60-15, 73-8
 (1) k.-keli 44-31
 (2) k.-ken 57-19, 66-32
 (7) k.-kende 17-2, 17-7, 17-10, 17-14, 21-28, 40-6, 40-11
 (1) k.-keniñde 40-25
 (1) k.-kim 26-30
 (1) k.-pediñ 9-20
 (1) k.-pegenbiz 75-32
 (2) k.-pes 37-2, 50-17
 (1) k.-pesin 21-8
 (1) k.-peyik 20-24
 (1) k.-se 67-3
 (1) k.-señ 65-2
 (37) k.-ti 3-6, 3-40, 4-10, 6-11, 10-4, 13-8, 17-16, 44-34, 52-9, 53-3, 53-20, 57-11, 57-13, 57-17, 57-21, 57-25, 57-29, 57-33, 57-37, 58-4, 58-8, 58-12, 58-13, 58-16, 58-20, 58-24, 58-28, 58-30, 58-32, 58-34, 58-36, 59-4, 62-6, 66-11, 70-12, 76-3, 79-31,
 (1) k.-ti-aw 70-1
 (1) k.-tiler 13-20
 (1) k.-tim 62-8
 (5) k.-tiñ 2-16, 52-30, 53-15, 53-22, 53-23
- ketal-** (<kete al-), *f.* yok edebilmek, giderebilmek; götürebilmek
 (1) k.-madı 22-28
- keten**, *is.* keten
 (1) k. 21-26
- ketpen**, *is.* kazma, kazı yapılan alet
 (1) k.-ge 17-15
- kewil**, *is.* gönül
- (12) k. 2-9, 16-21, 17-22, 28-19, 33-30, 36-18, 37-10, 44-24, 47-11, 63-35, 74-28, 77-25
 (3) k.-di 51-25, 51-35, 77-4
 (1) k.-di köter- 39-29 'eğlenmek'
 (5) k.-ge 11-29, 21-30, 50-10, 55-38, 68-15
 (1) k.-i 9-1
 (1) k.-iñe 39-10
 (1) k.-lerde 62-18
 (1) k.-lerdiñ 1-4
 (2) k.-lerge 1-24, 15-37
kewilli, *is.* gönüllü
 (1) k. 35-17
kewilsiz, *z.f.* gönülsüz; tatsız
 (1) k. 39-32
kew(i)l, *is.* gönül
 (2) k.-i 26-14, 37-38
 (2) k.-im 46-20, 48-12
 (4) k.-imde 33-32, 40-8, 62-15, 74-20
 (1) k.-imiz 65-4
 (1) k.-imnen 16-34
 (1) k.-imniñ 57-7
 (1) k.-in 40-22
 (2) k.-inde 1-9, 16-25
 (2) k.-ine 26-28, 65-31
 (1) k.-iniñ 20-4
 (3) k.-iñ 7-15, 26-12, 31-17
 (1) k.-iñdi 28-1
 (1) k.-iñe 36-33
keyin, *z.f.* sonra; arka, geri
 (4) k. 4-22, 13-41, 61-31, 75-4
key(i)n, *is.* bk. keyin
 (1) k.-imizge 27-38
keypiyat, *is.* keyif
 (1) k. 34-32
kınala-, *f.* kınalamak, boyamak
 (1) k.-p 20-33
kibi, *e.* gibi
 (1) k. 18-30
kim, *zm.* kim; kimse
 (33) k. 1-7, 1-32, 3-7, 3-39, 7-17, 7-17, 8-20, 8-27, 11-32, 13-48, 15-6, 19-13, 23-13, 23-17, 28-32, 29-19, 33-22, 34-32, 35-40, 35-40, 37-37, 39-10, 42-15, 42-37, 52-7,

- 52-8, 52-10, 58-22, 60-10, 68-32, 71-27, 73-31, 74-15
 (1) k.-di 35-39
 (2) k.-ge 15-25, 50-31
 (6) k.-ler 1-10, 13-36, 22-9, 35-1, 39-14, 67-18
 (2) k.-nen 53-2, 68-31
 (5) k.-niñ 1-9, 9-29, 24-11, 61-12, 80-10
 (1) k.-señ 42-22
kimse, zm. kimse, kişi, insan
 (1) k. 29-5
kindik, -gi, is. göbek, göbek bağı; bele kuşanılan kemer; orta, merkez
 (1) k.-inen 62-28
 (1) k.-ten 25-20
kir, is. kir, temiz olmayan
 (1) k. 26-14
kir-, f. girmek, dahil olmak
 (1) k. 11-7
 (1) k.-di 5-28
 (1) k.-dim 65-21
 (1) k.-e al- 4-36
 (2) k.-gen 10-34, 57-6
 (2) k.-gende 47-22, 75-18
 (7) k.-ip 9-22, 38-5, 56-31, 57-25, 58-12, 63-6, 80-19
 (1) k.-megen 11-1
 (1) k.-mesem 18-4
 (1) k.-sem 45-34
 (1) k.-sin 38-6
kire al-, f. girebilmek
 (1) k.-mas 4-36
kirgiz-, f. girdirmek
 (1) k.-ip 77-37
kirpik, is. kirpik
 (1) k. 21-2
 (1) k.-leriñniñ 41-18
kirttay, sf. azıcık, küçücük, minicik
 (2) k. 56-22, 79-31
kiseñ, is. kelepçe, zincir
 (1) k.-iñ 46-7
kisi, is. kişi, insan, adam
 (2) k. 12-37, 79-7
 (1) k.-dur 72-25
 (4) k.-ge 46-25, 46-29, 46-33, 56-6
 (3) k.-niñ 54-34, 68-1, 72-18
kişi, is. küçük
 (1) k.-si 56-27
kişipeyil, sf. alçak gönüllü, terbiyeli, görgülü
 (1) k. 23-11
kitap, -bı, is. kitap
 (2) k. 73-21, 75-13
 (1) k.-iñdı 73-23
 (1) k.-ları 73-2
 (1) k.-ta 59-10
kiy-, f. giymek
 (2) k.-gen 41-24, 63-18
 (1) k.-gende 21-24
 (2) k.-geni 63-13, 74-30
 (1) k.-iñ 20-34
 (3) k.-ip 17-32, 21-26, 79-21
 (1) k.-mey 22-3
kiyat-, f. yağmak
 (1) k.-qan 66-23
kiyatır- (<kelip atır), f. şimdiki zaman anlamı veren yardımcı fiil; gelmek; dönüşmek
 (1) k. 14-31
 (1) k.-ğanına 62-36
kiyik, is. geyik
 (1) k. 44-1
 (1) k.-ke 3-5
 (1) k.-tey 75-21
kiyim, is. giyim, giysi
 (2) k. 21-23, 75-28
 (1) k.-iñizdi 22-3
 (1) k.-leriñniñ 53-1
kiymeşekli, sf. elbiseli, duvaklı
 (1) k. 63-4
kofe, is. kahve
 (1) k.-niñ 61-1
kommersant, is. tüccar
 (1) k.-larğa 73-8
kommunizm, is. komünizm
 (1) k. 21-35
kompyuter, is. bilgisayar
 (1) k. 76-20
konkurenciya, is. rekabet
 (1) k. 4-31
kontsert, is. konser
 (2) k. 21-13, 62-34
konyak, is. konyak, içki çeşidi
 (1) k. 64-36
korruptsiya, is. çürüme
 (1) k. 6-1
koşqar, is. koç

- (1) k.-day 58-7
köbey-, f. çoğalmak, bollaşmak, sayısı artmak
 (1) k.-er 45-5
 (1) k.-sin 65-27
Köbikli, is. Köbikli
 (1) k. 58-21
köger-, f. yeşermek; kalkınmak, yükselmek; çoğalmak
 (1) k.-gen 32-17
kök, sf. gök rengi, mavi
 (1) k. 53-5
kök, is. yeşillik, yeşeren yer, bitki kökü
 (2) k. 59-1, 72-12
kök, is. gökyüzü
 (1) k.-te 12-20
 (3) k.-ten 22-34, 28-24, 65-18
kökirek, -gi, is. göğüs; insanın kalbi, gönlü; düşünce; etraf, çevre
 (3) k. 12-29, 43-8, 43-9
 (1) k.-ime 48-15
 (1) k.-iñ 42-29
 (2) k.-iñde 46-5, 79-3
 (1) k.-iñdi 43-14
kökle-, f. bir şeyden zevk almak, memnun olmak
 (1) k.-gen 48-1
köklem, is. ilkbahar
 (1) k.-gi 57-6
köknar, is. göknar, afyon
 (1) k.-da 35-14
köks, is. göğüs
 (1) k.-imde 38-28
köl, is. göl; uçsuz bucaksız
 (1) k. 27-27
 (1) k.-de 14-34
 (1) k.-ge 79-24
 (2) k.-ler 25-30, 47-3
kölik, -gi, is. vasıta, taşıt; binilecek at, deve
 (1) k.-i 4-17
köm-, f. gömmek; basmak, örtmek
 (1) k.-bese 28-14
kömeski, sf. açık ve tam belli olmayan, gizli kalan; yavaş
 (1) k. 46-18
kömeş, is. küle gömülerek pişirilen şeyler
 (1) k.-ke 5-17
- (1) k.-lerge 80-11
kömpis bol-, f. tahammül etmek
 (1) k. 66-32
kön-, f. kabul etmek, yapmaya razı olmak
 (1) k.-ip 66-32
köndir-, f. kabul ettirmek, razı etmek
 (1) k.-ip 46-11
köp, zf. çok, fazla, bol; halk; devamlı
 (38) k. 6-10, 6-24, 6-36, 7-31, 8-28, 17-27, 18-14, 18-14, 19-12, 21-34, 24-2, 24-17, 24-36, 25-3, 27-34, 29-28, 32-22, 37-28, 37-33, 40-16, 45-6, 48-31, 49-23, 50-19, 56-2, 57-10, 58-3, 61-24, 63-17, 66-9, 67-12, 68-10, 70-31, 76-1, 76-19, 78-22, 79-6, 80-7
 (1) k.-dur 20-25
 (1) k.-ke 65-21
 (2) k.-ler 2-32, 64-17
 (1) k.-lerdi 50-21
 (1) k.-lerdiñ 45-17
 (2) k.-ten 3-26, 16-4
köpir, is. köprü
 (1) k. 24-26
kör-, f. görmek; karşılaşmak; öğrenmek; sezmek, anlamak; bulmak, almak
 (1) k. 42-24
 (1) k.-di 45-3
 (6) k.-dim 33-3, 38-11, 42-31, 62-24, 74-17, 74-18
 (1) k.-diñ 40-21
 (1) k.-e al- 68-18
 (1) k.-e ber 73-23
 (2) k.-emen 24-16, 51-19
 (4) k.-er 11-16, 19-13, 19-15, 60-10
 (5) k.-erseñ 31-18, 36-8, 36-12, 36-24, 36-36
 (12) k.-gen 22-9, 24-5, 27-19, 32-25, 43-12, 44-34, 48-26, 52-1, 56-2, 59-3, 60-30, 74-10
 (1) k.-genbiz 3-31
 (2) k.-geniñ 8-28, 80-7
 (1) k.-genler 46-26

(1)	k.-genlerdiñ 70-17	(2)	k.-ken 2-5, 2-10
(1)	k.-genleriñ 31-6	köse-, f.	ateşi maşa ile karıştırmak
(2)	k.-genmen 69-11, 78-31	(1)	k.-p 21-33
(1)	k.-genseñ 68-10	köş, is.	göç
(17)	k.-ip 7-14, 9-6, 15-15, 18-29, 21-18, 29-27, 44-23, 46-20, 51-2, 51-9, 54-18, 56-25, 57-11, 57-21, 63-11, 67-24, 70-2	(2)	k. 20-11, 39-16
(3)	k.-medim 34-29, 35-4, 43-31	köş-, f.	göç etmek; kıpırdamak, dönmek; ayak basmak
(1)	k.-mediñ 68-9	(1)	k.-er 52-13
(7)	k.-megen 8-22, 24-5, 29-5, 36-14, 59-17, 60-6, 70-15	(1)	k.-indey 38-33
(3)	k.-mes 27-34, 64-12, 77-32	(1)	k.-kende 26-9
(6)	k.-mesem 18-1, 18-3, 18-7, 18-24, 19-21, 71-14	köşe, is.	cadde, sokak
(1)	k.-mesin 65-26	(1)	k.-de 40-32
(1)	k.-meymen-aw 52-4	(1)	k.-ge 23-32
(2)	k.-sem 26-29, 41-6	(1)	k.-large 77-37
(4)	k.-señ 10-33, 30-23, 35-39, 55-26	(1)	k.-lerin 25-6
köre, zf.	göre, daha	(2)	k.-lerinde 60-16, 63-33
(2)	k. 36-13, 62-13	(1)	k.-sinde 52-4
köregen, sf.	gözü açık, uzağı gören	(3)	k.-sinen 23-25, 23-27, 23-30
(1)	k. 77-22	köşer, is.	yörünge, mihver
körgiz-, f.	göstermek	(1)	k.-inen 51-3
(1)	k.-er 77-32	köşirt-, f.	müsvedde ettirmek; göç ettirmek
körin-, f.	görünmek	(1)	k.-ip aldı 59-9
(1)	k.-bese 20-36	köşk, is.	köşk
(18)	k.-er 7-12, 7-14, 7-18, 7-22, 7-26, 7-30, 7-34, 8-4, 8-8, 8-12, 8-16, 8-20, 8-24, 8-28, 8-32, 66-13, 72-15	(1)	k.-inde 50-29
(1)	k.-eseñ 56-36	köter-, f.	çoşturmak; kaldırmak; abartmak; fırlatmak, çıkarmak; koşturmak; inanmak
köris-, f.	görüşmek	(1)	k.-edi 39-29
(1)	k.-ip 16-15	(1)	k.-er 5-3
(1)	k.-keli 37-28	(1)	k.-gen 25-25
(1)	k.-tik 37-26	(2)	k.-ip 13-27, 14-38
köriw, is.	görmek: düğün	(1)	k.-mes 9-36
(1)	k.-den 79-3	Köyköl, is.	Köyköl (yer ismi)
(1)	k.-ge 59-7	(1)	k.-diñ 38-3
kör(i)k, is.	insanın gösterişi, yüzünün güzelliği	köylek, is.	gömlek
(1)	k.-i 42-10	(2)	k. 21-26, 63-13
(1)	k.-in 36-21	(1)	k.-iñ 75-28
körpe, is.	yorgan	(1)	k.-iñde 49-20
(1)	k.-sin 71-21	(1)	k.-tiñ 53-5
körset-, f.	göstermek	köylekşeñ, zf.	gömlekle, gömlekçek
(1)	k.-ip 26-28	(1)	k. 60-22
		köz, is.	göz; su kaynağının gözü; gün ışığı
		(19)	k. 7-7, 9-6, 10-1, 14-5, 17-11, 26-15, 30-23, 37-10, 43-3, 44-34, 45-3, 46-30, 47-26, 53-19, 56-35, 63-27, 63-32, 70-2, 72-11

- (4) k.-den 43-4, 49-18, 68-22, 74-25
 (1) k.di 10-1
 (1) k.-diñ 76-6
 (2) k.-ge 11-16, 23-8
 (3) k.-i 44-14, 49-29, 50-2
 (2) k.-im 43-23, 57-11
 (5) k.-ime 7-9, 8-4, 8-24, 15-16, 45-37
 (5) k.-in 2-24, 28-14, 49-30, 61-30, 75-11
 (2) k.-inde 8-36, 51-19
 (1) k.-ine 6-37
 (1) k.-iñde 43-6
 (1) k.-iñdi 73-30
 (1) k.-iñe 24-18
 (2) k.-iñnen 50-27, 54-15
 (2) k.-ler 8-22, 62-14
 (1) k.-lerde 62-17
 (2) k.-lerden 40-19, 80-16
 (1) k.-lerdi 49-22
 (1) k.-leri 63-5
 (1) k.-lerim 43-28
 (2) k.-lerime 25-19, 74-26
 (2) k.-lerimniñ 19-22, 19-24
 (2) k.-leriñ 21-7, 50-21
közlen-, f. gözlenmek, gözlü olmak
 (1) k.-ip 15-20
Közmämbet, is. Közmembet
 (1) k. 49-29
Kreml, is. Kremlin sarayı, Rus hükümetinin Moskova'daki merkezi
 (1) k.-diñ 31-3
krovat, is. karyola, yatak
 (1) k. 75-29
kupon, is. kupon
 (1) k.-ğa 2-38
kurort, is. sahil
 (1) k.-larında 64-24
kül, is. kül
 (3) k. 5-17, 18-30, 80-11
 (1) k.-i 80-20
kül-, f. gülmek
 (1) k.-di 61-25
 (3) k.-edi 62-25, 62-27, 62-29
 (2) k.-eseñ 46-9, 54-32
 (1) k.-gen 44-28
 (1) k.-gendey 71-17
 (1) k.-genin 62-24
 (8) k.-ip 10-7, 16-10, 24-10, 51-10, 58-24, 62-32, 65-3, 77-11
 (1) k.-sem 45-36
külimle-, f. gülümsemek
 (1) k.-gen 62-14
 (3) k.-p 15-34, 16-28, 63-5
külis-, f. gülüşmek
 (1) k.-er 67-14
külki, is. gülünç, gülüş, gülmece
 (3) k. 45-12, 46-2, 59-5
kün, is. güneş
 (6) k. 7-24, 13-19, 15-34, 16-28, 19-19, 65-25
 (1) k.-dey 76-2
 (1) k.-indey 77-11
 (1) k.-niñ 30-25
kün, is. gün, yirmi dört saat; vakit, zaman; hayat, ömür
 (5) k. 15-36, 16-5, 27-5, 52-18, 78-10
 (4) k.-de 43-26, 43-30, 50-30, 61-11
 (1) k.-dey 77-5
 (2) k.-i 59-7, 65-13
 (3) k.-iñ 2-5, 2-10, 2-38
 (1) k.-ler 72-9
 (1) k.-lerge 41-30
 (1) k.-leri 59-6
 (1) k.-leriniñ 18-2
 (2) k.-niñ 33-3, 61-10
kündelik, is. günlük, günlük yazı
 (1) k. 78-12
kündiz, is. gündüz
 (1) k. 24-9
 (1) k.-i 28-7
künle-, f. çekememek, kıskanmak, kötölemek
 (1) k.-p 80-16
 (1) k.-r 49-26
 (1) k.-se 8-20
künlük, is. günlük
 (1) k. 55-40
künniñ irayı, is. hava durumu
 (1) k.-n 33-3
künşiğis, is. doğu
 (1) k.-tıñ 17-26
küpä-kündiz, zf. güpegündüz
 (1) k. 12-26
küş, is. güç, kuvvet; ağırlık; zor

- (4) k. 10-23, 11-14, 46-11, 58-5
 (1) k.-i 71-16
 (1) k.-in 49-32
 (1) k.-inde 24-14
 (1) k.-ke min- 62-6 ‘çoğalmak’
 (1) k.-ti 58-29
- küşik, is.** köpek yavrusu, enik; ufak çocuk
 (1) k. 40-15
- küşli, is.** güçlü, kuvvetli
 (1) k. 13-22
 (2) k.-ler 1-15, 2-29
 (1) k.-lerden 79-9
 (1) k.-lerdiñ 68-10
 (1) k.-lerge 68-13
 (1) k.-ni 43-12
- küt-, f.** hürmet etmek, saygı göstermek; beklemek; istemek
 (1) k.-edi 73-12
 (1) k.-emen 38-4
 (2) k.-ip 5-23, 40-17
 (1) k.-ken 16-4
 (1) k.-pe 77-19
 (1) k.-peñler 13-1
- kütıl-, f.** saygı, hürmet gösterilmek
 (1) k.-ip 27-17
- küy-, f.** yanmak, yakmak, tutuşmak; kızmak
 (1) k.-ip 49-29
 (3) k.-gen 41-25, 47-4, 80-16
 (1) k.-sin 38-8
- küy, is.** şarkı, nağme; vaziyet, durum, hâl
 (1) k.-i 38-30
- küydır-, f.** yaktırmak, yandırmak, yakmak
 (1) k.-gen 50-21
 (2) k.-ip 33-28, 55-3
- küyewi, is.** güveyi, damat
 (1) k.-me 46-28
- küyip-pisip, zf.** sinirlenip; yanıp
 (1) k. 56-11
- küyrel-, f.** kırılmak, yıkılmak
 (1) k.-ip 70-7

Q

- Q. Aynazar**, *is.* Q. Aynazar
(1) Q.-ğa 50-4
- Q. Joldasbek**, *is.* Q. Joldasbek, bir heykeltıraş ismi
(1) Q.-ke 44-2
- qabağan**, *sf.* saldırgan, ısırılmaya hazır
(1) q. 40-17
- qabaq**, *is.* kabak, balkabağı; kabağın içinin oyulmasıyla yapılan kap
(1) q. 63-28
- qabaq**, *is.* alın; göz ile kaşın arası; huy
(1) q. şit- 67-30 ‘üzülmek, kırılmak, kaş çatmak’
(1) q.-tan 45-25
- qabaqlı**, *is.* gözlü
(1) q.-m 50-18
- Qabaqlı ata**, *is.* Qabaqlı Ata (yer ismi)
(2) q. 29-22, 30-1
- qabar-**, *f.* yükselmek, kabarmak, şişmek
(1) q.-ıp 35-7
- qabat qabat**, *sf.* kat kat, bölüm bölüm
(1) q. 6-38
- qabıq**, *is.* kabuk
(1) q. 35-6
- qabil**, *is.* kabul
(1) q. et- 50-12
- qabın-**, *f.* çok konuşunca nefes alamamak; zorlanmak
(1) q.-a 77-24
- qabırğa**, *is.* kaburga kemiği, kemik; bir şeyin yan
(1) q.-m 69-13 ‘q.-sı qayıs-, kemikleri sızlamak, üzülmek’
- qabir**, *is.* kabir
(1) q.-iñ 44-19
- qadağan**, *is.* zorlu, zorlayıcı
(1) q.-dur 35-12
- qadal-**, *f.* saplanmak, batmak
(1) q.-ar 49-35
- qadem**, *is.* ayak, kadem, ayak
(1) q. 33-6
- qadirdan**, *sf.* kadir kıymet bilen
(1) q. 53-10
- Qadiriy**, *is.* Qadiriy (insan ismi)
(1) q.-di 19-7
- Qadriy**, *is.* Qadriy (insan ismi)
(1) q.-di 17-8
- Qafez**, *is.* Qafez (dağ ismi)
(2) q. 37-7, 37-8
- qağaz**, *is.* kağıt; mektup
(1) q.-dı 46-31
(1) q.-dñ 65-7
- qağıs-**, *f.* kapışmak; kışkırtmak; kavga ettirmek
(1) q.-tı 13-6
- qaharman**, *sf.* kahraman, yiğit
(1) q. 19-32
- qaq**, *is.* yağmur suyunun birikintisi, gölet
(1) q.-tıñ 75-21
- qaq-, -ğ**, *f.* kapıyı çalmak, kakmak, vurmak; silkmek; çivi çakmak
(1) q.-ıp 58-28
(1) q.-sam 45-11, 50-14
- qaqbayla-**, *f.* durdurmak, sözünü kesmek
(1) q.-p 2-29
- qaqpan**, *is.* kapan
(1) q.-dı 5-16
(1) q.-ı 5-15
- qal-**, *f.* kalmak, olmak; geride kalmak, unutulmak
(1) q. 58-26
(1) q.-a ber- 6-6
(5) q.-aman 54-25, 76-29, 76-33, 77-9, 78-1
(1) q.-arek 35-23
(1) q.-arsañ 47-7
(1) q.-asañ 67-15
(1) q.-ayın 45-2
(6) q.-dı 4-13, 46-26, 47-27, 58-10, 67-12, 70-7
(2) q.-dıq 3-34, 4-16
(5) q.-ğan 15-23, 20-7, 60-8, 64-33, 73-6
(2) q.-ğanın 18-29, 60-10
(3) q.-ıp 6-40, 58-36, 65-7
(2) q.-ıpsañ 10-36, 35-11
(1) q.-ma 37-21
(3) q.-mağan 7-27, 43-6, 53-2,
(1) q.-mağanday 52-8
(1) q.-maptı 34-28
(1) q.-mas 5-14

(1)	q.-maspız 27-31	(1)	q. 6-34
(1)	q.-may 50-1	(1)	q.-sı 5-26
(1)	q.-mayıq 21-21	(1)	q.-sına 6-5
(1)	q.-sa 56-29	qaltıra-, f.	soğuktan titremek
(1)	q.-sam 51-14	(1)	q.-may 6-4
(2)	q.-sın 57-31, 64-21	(1)	q.-sın 73-18
qala, is.	şehir, kent; kale	qam, sf.	ham, çiğ
(5)	q. 24-4, 30-21, 30-24, 31-12, 31-19	(1)	q. 59-24
(1)	q.-da 27-3	qamaq, is.	hapis, hapisâne
(1)	q.-lar 24-5	(1)	q.-ta 64-32
(1)	q.-lardı 32-3	qamba, is.	ambar
(1)	q.-nı 31-21	(1)	q. 57-17
(10)	q.-niñ 18-32, 23-25, 23-27, 23-30, 24-13, 24-21, 30-33, 31-13, 32-5, 43-20	qamıs, is.	kamış, sazlık
(3)	q.-sı 31-32, 32-27, 71-1	(2)	q. 4-3, 80-3
(1)	q.-sınıñ 30-22	qamlıq, -ğı, is.	hamlık, çiğlik, kötülük
qala-, f.	beğenmek, seçmek, arzu etmek; düzgünce yığmak	(1)	q.-iñniñ 68-26
(1)	q.-ğanda 32-5	qamşı, is.	kamçı
qalay, zf.	nasıl	(1)	q. 29-10
(4)	q. 40-10, 40-10, 44-13, 45-2	qamşıla-, f.	kamçılamak
(1)	q.-sañ 54-29	(1)	q.-ysañ 54-35
qaldır-, f.	kaldırmak, bırakmak	qan, is.	kan
(1)	q.-ıp 31-27	(8)	q. 1-18, 17-31, 25-20, 31-9, 43-6, 51-10, 65-26, 70-9
qalem, is.	kalem	(1)	q.-ğa 46-22
(1)	q. 71-24	(2)	q.-ı 51-13, 63-31
qalıñ, sf.	kalın, ince değil; çok, sayıca fazla	(1)	q.-ın 51-5
(1)	q.- 75-13	qan-, f.	su içerek susuzluğunu gidermek, kanmak
qalis, sf.	hâlis, tarafsız	(1)	q.-ıp 76-24
(4)	q. 52-30, 53-18, 56-26, 73-32	qanaat, is.	kanaat, olana razı olma
qalıy	hâl	(1)	q. 79-26
(1)	q. 64-28	qanar, is.	çuval
qaljırat-, f.	titretmek	(1)	q. 57-16
(1)	q.-ar 51-25	qanat, is.	kanat, uçmaya yarayan organ
qalq-, f.	bir şeyin batmadan sıvının üzerinde yüzmesi; sıvının üzerindeki köpüğü almak; kalkmak	(1)	q. 14-22
(1)	q.-ıp 72-6	(1)	q.-ın 23-1
qalpaq, -ğı, is.	çeşitli şekillerde olabilen baş giyimi, kalpak	(1)	q.ında 48-28
(1)	q.-ımdı 17-32	(1)	q.-larıñ 56-16
qalpı, is.	yalan	qanäät, is.	kanaat, olana razı olma
(1)	q. 6-14	(1)	q.-iñ 43-4
qalta, is.	elbisenin cebi; ufak tefek eşya konan torba	qanday, zf.	nasıl, nerede nereden, ne şekilde, hangi, ne kadar
		(9)	q. 23-31, 27-24, 35-32, 36-32, 44-23, 56-37, 58-17, 63-17, 67-25
		qanekey, e.	tamam, olur
		(2)	q. 55-18, 79-17
		qanjar, is.	hançer
		(1)	q. 41-18

- qan-qardaş**, *sf.* kan kardeş
(1) q. 17-31
- qanlı**, *sf.* kanlı
(1) q. 60-31
- qanşa**, *zf.* ne kadar; çok
(6) q. 23-34, 46-1, 47-29, 49-7, 52-9, 76-27
- qanşama**, *zf.* çok, pek çok hudutsuz
(1) q. 6-27
- qap**, *is.* geniş çuval
(1) q.-qa 72-28
- qap-**, *f.* kapmak, ısırmaq
(1) q.-tımba 40-18
- qapes**, *is.* kafes, hapisane; sıkıntı, dert
(1) q.-ke 47-28
- qapı**, *is.* kapı
(1) q.-ñdı 50-16
- qapılı**, *f.* tersine dönmek, ters gitmek
(1) q.-ıp 77-12
- qapla-**, *f.* kaplamak, kapatmaq, dolmaq
(1) q.-ğan 8-17
(1) q.-yıq 23-12
- qapsır-**, *f.* kucaklamak, sarılmak
(1) q.-ğanlar 7-2
- qaptal**, *is.* bir şeyin yanı, yan tarafı
(1) q.-da 72-13
- qar**, *is.* kar
(2) q. 26-10, 77-12
(1) q.-da 26-31
(1) q.-ı 36-26
(1) q.-sañda 66-23
- qara-**, *f.* bakmaq, bakmaq için dikkat kesilmek
(2) q. 35-25, 42-2
(2) q.-ğan 28-31, 77-11
(1) q.-ğanday 14-37
(1) q.-ğanğa 45-22
(2) q.-mas 33-22, 64-25
(1) q.-ñ 29-16
(4) q.-p 2-27, 45-8, 61-35, 76-31,
(1) q.-p qoy- 62-11 'bakıp durmaq'
(1) q.-sañ 8-7
(1) q.-yıq 76-16
(1) q.-ysañ 66-7
- qara**, *sf.* kara, siyah; bir şeyin gölgesi; kötü
(17) q. 8-21, 8-21, 17-32, 23-1, 24-6, 27-27, 44-3, 44-3, 44-29, 49-22, 49-25, 55-28, 63-5, 69-5, 69-10, 71-11, 80-12
(1) q. ter bol- 26-13 'kan ter içinde kalmak'
(4) q.-sı 2-31, 19-22, 19-24, 37-10
- Qarabax** Karabaht
(1) q.-lar 70-9
- qarağım**, *is.* sevgi ve naz ifadesi, göz nurum
(3) q. 18-21, 22-12, 54-6
- Qaraqalpaq**, *is.* Qaraqalpak (Karakalpak)
(4) q. 18-2, 52-25, 53-1, 68-6
(14) q.-ım 8-35, 8-37, 9-4, 9-14, 9-16, 9-26, 9-28, 9-40, 10-12, 10-22, 10-24, 10-40, 11-6, 11-8,
(2) q.-qa 67-18, 75-13
(2) q.-ta 25-25, 80-2
(1) q.-tan 62-15
(1) q.-tıñ 39-18
- Qaraqalpaqstan**, *is.* Qaraqalpaqstan (Karakalpakistan)
(2) q. 8-5, 27-32
- Qaraqalpaqsılıq**, *is.* Karakalpakçılık
(1) q. 5-19
- Qaraqul**, *is.* Qaraqul (insan ismi)
(1) q. 39-23
- qara qus**, *is.* yırtıcı kuşların bir çeşidi
(1) q. 23-1
- Qaralpaq**, *is.* Qaralpaq (Karakalpak)
(2) q. 19-29, 23-7
- Qaraman**, *is.* Qaraman (Karaman)
(1) q. 58-21
- qarañğı**, *is.* karanlık; cahil
(1) q.-da 31-27
- Qaraözek**, *is.* Qaraözek (yer ismi)
(1) q. 25-23
- qaras-**, *f.* yardım etmek, destek olmak
(1) q.-ar 11-19
- qarataban**, *sf.* mihnetkeş, acı çeken
(1) q. 39-23
- Qara taw**, *is.* bk. Qarataw
(1) q.-dan 8-7
- Qarataw**, *is.* Qarataw (Karadağ)
(1) q.-da 31-23
- qarawılsız**, *is.* nöbetçisiz, bekçisiz

(1)	q. 65-1	(1)	q.-mda 80-13
qarawla- , <i>f.</i>	seyretmek, izlemek	qasqır , <i>is.</i>	kurt, bozkurt; cesur
(1)	q.-p 40-31	(1)	q. 3-5
qaray , <i>e.</i>	-a doğru	qaslıq , <i>is.</i>	düşmanlık
(1)	q. 21-3	(1)	q.-tiñ 2-31
qardaş , <i>is.</i>	kardeş	qast , <i>is.</i>	kasıt, bilerek ve isteyerek yapma
(1)	q.-ım 8-25	(1)	q. 49-7
qareke , <i>is.</i>	büyük kişi	(1)	q.-ıñ 47-10
(1)	q.-ñ 76-28	qaş- , <i>f.</i>	kaçmak, uzaklaşmak
qarğıs , <i>is.</i>	bedduâ, kargış	(1)	q.-aman 46-17
(1)	q.-qa 1-33	(1)	q.-ar 43-4
qarındas , <i>is.</i>	küçük kız kardeş	(4)	q.-ıp 2-32, 22-6, 28-7, 63-21
(1)	q. 19-23	(2)	q.-qan 14-8, 42-12
(1)	q.-ım 41-28	(1)	q.-qanda 32-14
qarıydar , <i>sf.</i>	satın alan, talep eden	(1)	q.-qanday 21-14
(1)	q.-ı 72-32	(1)	q.-qanın 30-15
qarlı , <i>sf.</i>	karlı	(1)	q.-qanıña 56-37
(2)	q. 37-8, 59-17	(1)	q.-sam 46-13
qarlığaş , <i>is.</i>	kırlangıç	(1)	q.-tı 3-38
(4)	q. 56-9, 56-11, 56-29, 57-8	(1)	q.-tiñ 3-13
qar(ı)n , <i>is.</i>	karın	qaşan , <i>zf.</i>	ne zaman, hangi vakitte
(1)	q.-ı 48-1	(8)	q. 1-12, 9-29, 10-30, 23-32, 47-19, 56-5, 70-32, 76-37
qarsı , <i>zf.</i>	karşı; zıt	qaşiq , <i>is.</i>	uzak; uzakça
(2)	q. 2-21, 58-1	(1)	q. 19-34
(1)	q.-mda 61-35	qaşır- , <i>f.</i>	kaçırmak, uzaklaştırmak
qarsılas- , <i>f.</i>	karşı çıkmak, muhalefet göstermek, ikna olmamak	(1)	q.-dı 70-14
(1)	q.-tımba 40-29	qaşşan , <i>zf.</i>	çoktan; ne kadar
qart , <i>is.</i>	yaşı ilerlemiş, ihtiyar kimse	(2)	q. 5-28, 64-16
(1)	q.-lar 16-2	qat- , <i>f.</i>	büyüme; donmak
qartay- , <i>f.</i>	ihtiyarlamak, yaşlanmak	(1)	q.-tı 49-29
(1)	q.-sın 22-19	qatal , <i>sf.</i>	merhametsiz, sert, acımasız
qartayıw , <i>is.</i>	ihtiyarlamak, yaşlanma	(2)	q. 27-15, 77-10
(1)	q.-dıñ 72-8	qatar , <i>is.</i>	birkaç kat birden, defa, kere; yaşıt, denk, akran; sıra, dizi, katar, satır
qas , <i>is.</i>	kaş	(1)	q. 74-7
(1)	q. 45-25	qatır- , <i>f.</i>	dondurmak, sertleştirmek
(1)	q.-ları 21-3	(1)	bas q.-ğan 71-24 'kafa yormak'
qas , <i>sf.</i>	has, gerçek, esas	qatire , <i>is.</i>	hatıra
(1)	q. 45-32	(1)	q.-sine 48-22
qası , <i>is.</i>	yan, etraf, yakın	qatıl et- , <i>is.</i>	katletmek, öldürmek
(1)	q.-ma 66-2	(1)	q.-kende 17-8
(1)	q.-mda 60-9	qatna- , <i>f.</i>	gidip gelmek, haberleşmek, görüşmek
(2)	q.-na 23-13, 74-6	(1)	q.-dım 40-20
(4)	q.-nda 24-34, 33-5, 34-22, 59-7	qatnasıq , <i>is.</i>	kalabalık; alışveriş, münasebet
(1)	q.-ña 44-21		
(1)	q.-ñda 25-23		
qasımker , <i>sf.</i>	kırılgan		
(1)	q. 47-24		
qas-qağım da ?			

(1)	q. 10-6	(1)	q.-day 51-28
(2)	q.-ı 76-15, 79-27	qayır, is.	hayır, sadaka; iyilik, güzellik
qattı, zf.	acımasız; sert, katı; fazla, çok, hayli	(2)	q. 3-11, 59-1
(4)	q. 21-17, 33-3, 35-12, 43-7	(1)	q.-dı 67-7
(1)	q.-ğa 57-1	(1)	q.-ın 71-28
Qattıağar, is.	Qattıağar (yer ismi)	qayır, is.	kayır, kum
(1)	q.-dan 24-29	(1)	q.-ğa 71-31
qawım, is.	kavim, halk, çoğunluk, cemaat	qayır-, f.	döndürmek, burmak, bükmek, çevirmek
(1)	q.-ınan 51-20	(1)	q.-dı 10-14
qawın, is.	kavun	(1)	q.-dım 56-5
(1)	q. 5-11	qayırıl-, f.	geri dönmek
qawın-qawın, is.	kavun-karpuz adında bir tür çocuk oyunu	(1)	q.-ar 31-30
(1)	q. 2-35	qayıs-, f.	acımak, üzölmek; eğölmek, bükölmek
qawış-, f.	kavuşmak, buluşmak	(1)	q.-adı 69-13 ‘qabırğası qayıs-, kemikleri sızlamak’
(1)	q.-ıp 16-15	qayjerde, zf.	hangi yerde, nerede
qay, sf.	hangi, hangisi	(1)	q. 52-10
(11)	q. 8-12, 10-3, 23-32, 23-34, 31-13, 33-20, 44-18, 60-11, 61-23, 62-30, 69-25	qaymaq, -ğı, is.	kaymak, sütün kaymağı; bir şeyin en iyisi
qayaqta, zf.	nerede	(2)	q.-ı 16-12, 27-14
(1)	q. 44-9	qaymanda, zf.	ne yanda, nerede
qayda, zf.	nerede, nereye	(1)	q. 23-33
(9)	q. 4-23, 33-10, 40-13, 44-22, 50-11, 52-28, 67-6, 68-3, 76-11,	qayna-, f.	kaynamak; miktarı artmak
(1)	q.-sızlar 76-7	(3)	q.-p 14-27, 16-3, 27-14
qaydan, zf.	nereden	(2)	q.-r 72-5, 72-6
(1)	q. 49-28	(1)	q.-ydı 48-13
qayğı, is.	kaygı, sıkıntı, dert	qaynat-, f.	kaynatmak
(1)	q. 68-21	(1)	q.-ıp 41-20
(1)	q.-m 64-21	qayral-, f.	bilenmek, bileyi taşına sürtmek
(1)	q.-sı 4-6	(1)	q.-adı 44-4
(2)	q.-sın 51-30, 55-5	qayran, is.	sevgili, kıymetli
qayğır-, f.	meraklanmak, kaygı duymak, kederlenmek	(1)	q. 74-23
(1)	q.-ma 9-16	qayraw, is.	baharda uçup gelen kuşların konduğu, barındığı yer; göçmen kuşların mekânı
(1)	q.-ğanıñ 55-30	(1)	q.-dağı 67-29
(1)	q.-sañ 69-13	(1)	q.-dıñ 30-6
qayğısız, sf.	kaygısız, sıkıntısız, dertsiz	qaysı, sf.	hangi; bazı
(2)	q. 45-36, 55-29	(3)	q. 23-31, 23-33, 25-4
qayıq, -ğı, is.	kayık	(1)	q.-sı 4-7
(1)	q.-ın 4-24	qayşı, is.	makas; bıçak
qayı, is.	razı, kâil	(1)	q. 56-16
(4)	q. 67-15, 76-29, 76-33, 78-1	qayt-, f.	dönmek; halsizleşmek, hızı düşmek; çekinmek; ölmek
qayıllıq, is.	razı olma, rıza, razılık	(1)	q. 45-28
(1)	q. 66-29	(2)	q.-ar 11-14, 42-29
qayıñ, is.	kayın ağacı		

- (1) q.-ayın 66-4
 (1) q.-iñ 33-25
 (6) q.-ip 4-21, 24-4, 41-7, 49-35, 52-13, 78-8
 (1) q.-ip 35-28
 (3) q.-qan 15-5, 28-33, 57-26
 (1) q.-qanday 71-7
 (1) q.-qanıñ 12-8
 (1) q.-pas 6-16
 (1) q.-tım 45-28
qayta, *zf.* yeniden, tekrar
 (10) q. 2-36, 3-19, 12-11, 12-12, 14-9, 22-5, 62-35, 67-11, 70-4, 74-21
 (4) q.-dan 2-13, 15-12, 15-15, 74-33
qaytar-, *f.* çevirmek, geri yollamak, döndürmek
 (1) q.-dı-aw 49-33
qaytıw, *is.* dönmek
 (1) q. 27-38
Qazaq, *is.* Kazak milleti
 (2) q. 25-2, 27-33
Qazaqstan, *is.* Kazakistan
 (1) q. 5-10
qazan, *is.* hazan, sonbahar
 (1) q. 47-15
qazan, *is.* kazan, yemek pişirmeye mahsus kap
 (1) q. 72-5
 (1) q.-dağı 48-12
 (2) q.-ı 12-25, 14-27
 (1) q.-nıñ 12-31
qazanlıq, *is.* hazanlık, sonbahar
 (1) q.-ta 37-27
qazi, *is.* kadı, yargıç, hâkim; gazi
 (1) q. 26-3
qäbir, *is.* kabir
 (1) q.-inen 17-10
qäddi, *sf.* uzun
 (1) q. 50-33
qädem, *is.* kadem, ayak, adım
 (1) q.-iñe 17-30
 (1) q.-ler 19-11
qädir, *is.* kadir, kıymet; Kâdir, Allah
 (1) q.-iñe 39-14
qädirdanlıq, *is.* kadir, kıymet bilirlilik
 (1) q. 23-16
qähär, *is.* heybet, sinir, kahr
 (1) q.-in 15-22
qähät, *is.* kıymet; kahr, acı, sıkıntı
 (1) q. 35-34
qälem, *is.* kalem
 (4) q. 56-15, 73-20, 75-3, 77-20
 (1) q.-di 77-23
 (1) q.-iñ 73-18
qälemkeş, *is.* yazar
 (1) q. 73-9
 (1) q.-ler 73-1
qäne, *zf.* nerede, hani, haydi
 (3) q. 55-34, 55-36, 66-22
qäsiyet, *is.* özellik, haysiyet, huy; belge, işaret
 (1) q.-iñ 34-17
 (1) q.-ler 35-15
qästerle-, *f.* hürmet göstermek, saygı göstermek, ehemmiyet vermek
 (1) q.-p 22-30
qäweter, *is.* dert
 (1) q. 72-28
qäwim, *is.* kavim, halk, cemaat, grup
 (1) q.-in 73-1
qäwip, *is.* tehlike
 (1) q. 27-6
qäwipsiz, *sf.* tehlikesiz
 (1) q. 56-32
qäwmi-qoğam, *is.* kavim, topluluk, cemiyet
 (1) q.-lar 16-9
qäyt, *f.* bk. qayt-
 (2) q.-ip 39-13, 57-31
Qıdırbay Sayıpov, *is.* Qıdırbay Sayıpov
 (1) q.-qa 54-4
qıl, *f.* kılmak, bir işi yapmak, yerine getirmek
 (2) q.-adı 6-9, 15-2
 (2) q.-aman 69-16, 78-3
 (1) q.-amız 60-35
 (2) q.-ar 23-8, 69-2
 (1) q.-arsañ 37-23
 (2) q.-dı 59-9, 78-21
 (1) q.-dıq 21-34
 (1) q.-dıñ 58-25
 (3) q.-ğan 3-12, 56-25, 78-22
 (1) q.-ğanı 45-17
 (1) q.-ğanıñ 11-13
 (4) q.-ip 17-2, 67-11, 75-31, 75-32
 (1) q.-ma 43-19

(1)	q.-madîñ 41-29	qıraw, is.	kırağı; beyaz
(1)	q.-mağan 67-18	(2)	q. 44-30, 66-7
(1)	q.-mañ 61-9	qırğın, is.	katliam, kanlı savaş
(1)	q.-mas 20-26	(1)	q.-ların 32-25
(1)	q.-masañ 12-9	Qırğız, is.	Qırğız (Kırğız)
(1)	q.-sa 49-7	(1)	q. 25-2
(1)	q.-sañ 5-19	Qırğızbaeva, is.	Xatira Qırğızbaeva
qılıq, -ğı, is.	huy, karakter, davranış	(1)	q. 53-21
(1)	q.-ın 11-13	qırıq, sf.	kırk sayısı
qılıqlı, sf.	kılıklı; ahlâklı; marifetli, sevimli	(1)	q. 76-7
(2)	q. 63-15, 76-11	qırım, sf.	eğik, yanlış, ters
qılıyıt-, f.	yana yatırmak, yıkmak	(1)	q. 1-23
(1)	q.-ıp 58-13	qırq, sf.	kırk sayısı
qılmıs, is.	kanunlara karşı işlenen suç, kabahat	(4)	q. 19-15, 22-4, 30-22, 32-1
(1)	q.-ınan 22-6	qırman, is.	harman, harman yeri
qılışıl-da-, f.	güçlü, kuvvetli çağına gelmek	(1)	q. 17-13
(1)	q.-ğan 40-2	(1)	q.-ın 5-10
qımbat, sf.	kıymetli, pahalı	qırmızı, sf.	kırmızı
(3)	q. 42-21, 70-22, 72-22	(2)	q. 1-18, 37-27
(1)	q.-ına 1-16	qıs, is.	kış mevsimi
qımbatşılıq, is.	pahalılık, kıymetlilik	(2)	q. 18-9, 33-19
(1)	q. 70-13	(1)	q.-ı 27-1
qımız, is.	kımız, kısarak sütünden yapılan içki	(1)	q.-lardı 59-17
(1)	q.-dı 39-39	(1)	q.-tıñ 60-21
qımtan-, f.	soğuk gelmemesi, rüzgâr girmemesi için örtünmek	qıs-, f.	kısmak, kapatmak, kıstırmak, sıkıştırmak; acele ettirmek
(1)	q.-ıñ 34-3	(1)	q.-tı 61-30
qıñqıl-da-, f.	tekrar tekrar söyleyerek rahatsız etmek, konuşup durmak	qısım, is.	baskı, eziyet
(1)	q.-ğan 27-28	(1)	q. 60-35
qıñqıldıñ, is.	şikayet	qısınbay, zf.	?
(1)	q.-dı 56-4	(1)	q. 79-22
qıp-qızıl, sf.	kıpkızıl	(1)	q.-ıp 43-29
(1)	q. 5-8	qışqır-, f.	hıçkırmak, çok bağırarak, feryat etmek
qıpsalı, sf.	gizli, saklı	(1)	q.-ar 21-25
(1)	q. 6-24	qıtıqla-, f.	gıdıklamak
Qıpşaq, is.	Kıpçak	(1)	q.-ğanday 62-28
(1)	q.-lardıñ 39-21	qıtker, sf.	kıtlık
qır-, f.	ezmek, düz hale getirmek, kazımak; öldürmek, imha etmek	(1)	q. 21-36
(1)	q.-ıp 58-4	qıtşılıq, is.	kıtlık
qır, is.	kır, tepe, şehrin dış tarafı	(1)	q. 70-13
(1)	q.-da 27-33	qıy-, f.	kıymak, kesmek, kırpmak; feda etmek
(1)	q.-ğa 15-23	(1)	q.-dıñ 48-14
		(1)	q.-ğanday 4-3
		(1)	q.-ıp 44-14 'közi qıy-, razı olmak'
		qıya-qıya, zf.	yan gözle, keserek
		(1)	q. 41-12

qıyal , <i>is.</i>	hayâl	(3)	q. 64-15, 74-2, 74-19		
		(1)	q.-ım 74-28		
		(1)	q.-ıma 14-22		
		(2)	q.-ımda 32-10, 48-16		
		(1)	q.-ımdı 34-25		
		(1)	q.-ın 63-14		
		(1)	q.-iñ 48-28		
		(1)	q.-lar 74-16		
qıyamet , <i>is.</i>	kıyamet; ağır durum, çetin vaziyet				
		(2)	q. 34-27, 70-23		
qıyanet , <i>is.</i>	hiyanet, ihanet, vefâsızlık, cefa, düşmanlık				
		(1)	q. 57-3		
qıy , <i>is.</i>	kıyı				
		(1)	q.-da 35-23		
qıyıq , -ğı , <i>is.</i>	bir şeyin ufak parçası; gözün altı				
		(1)	q.-ın 30-23		
qıyın , <i>zf.</i>	zor, ağır, meşakkatli, çetin				
		(5)	q. 17-27, 22-11, 50-9, 75-27, 77-18		
qıyınşılıq , <i>is.</i>	zorluk, çetinlik				
		(1)	q. 80-1		
qıyıs , <i>is.</i>	kıyı, kenar				
		(1)	q. 35-23		
qıyqıw , <i>is.</i>	bağırış, nida, ses				
		(1)	q.-ğa 29-2		
		(1)	q.-ı 29-10		
		(1)	q.-ın 32-15		
qıyqıwla- , <i>f.</i>	çığlık atmak, bağırarak				
		(1)	q.-p 14-34		
qıylan- , <i>f.</i>	acı çekmek; eziyet etmek, işkence etmek				
		(1)	q.-bas 51-3		
qıylı-qıylı , <i>sf.</i>	türlü türlü, çeşit çeşit				
		(1)	q. 6-20		
qıymıl-da- , <i>f.</i>	hareket etmek, kıymıldanmak				
		(1)	q.-ğan 27-11		
qıyna- , <i>f.</i>	acı çekmek; eziyet etmek, işkence etmek, zorlamak				
		(1)	q.-p 47-10		
		(1)	q.-r 51-6		
qıyra- , <i>f.</i>	kırılmak, harap olmak, parçalanmak; kıvrınmak				
		(1)	q.-p 18-29		
qıysay- , <i>f.</i>	bir tarafa dönmek, bir tarafa kaymak, eğilmek, düzgün olmamak				
		(3)	q.-ıp 43-13, 58-35, 64-35		
qıysıq , <i>sf.</i>	eğri, yamuk; adaletsizlik; hiyanet; zalim				
		(1)	q. 50-26		
qıyt et- , <i>f.</i>	hişt diye ses çıkarmak				
		(1)	q.-se 55-2		
qız , <i>is.</i>	kız, evlenmemiş kadın				
		(17)	q. 16-16, 18-11, 19-15, 19-15, 19-28, 19-33, 20-11, 22-2, 22-11, 34-24, 38-12, 38-16, 38-33, 39-30, 39-37, 40-6, 41-16		
		(1)	q.-dan 38-16		
		(1)	q.-day 46-10		
		(1)	q.-dı 57-19		
		(3)	q.-dñ 38-19, 38-23, 62-12		
		(1)	q.-ım 19-23		
		(1)	q.-ın 53-10		
		(1)	q.-ınıñ 53-1		
		(36)	q.-lar 19-22, 19-24, 19-26, 19-30, 19-34, 19-38, 20-4, 20-8, 20-12, 20-16, 20-20, 20-24, 20-28, 20-32, 20-36, 21-4, 21-8, 21-12, 21-16, 21-20, 21-24, 21-28, 21-32, 21-36, 22-4, 22-8, 22-12, 22-16, 22-20, 22-24, 31-16, 39-4, 40-3, 63-4, 63-9, 76-11		
		(1)	q.-lardan 20-28		
		(1)	q.-lardı 57-35		
		(2)	q.-larğa 50-18, 57-29		
		(4)	q.-ları 8-3, 27-28, 36-28, 39-21		
		(1)	q.-larımız 20-25		
		(1)	q.-larında 21-25		
		(1)	q.-sañ 40-10		
qız- , <i>f.</i>	kızmak, sinirlenmek; kıskanmak				
		(2)	q.-ar 3-22, 5-30		
		(1)	q.-ba 9-26		
		(1)	q.-dı 4-13		
		(1)	q.-ğanday 56-17		
qızart- , <i>f.</i>	kızartmak, kızışmak; utanmak, sıkılmak				
		(1)	q.-ıp 4-35		
		(1)	q.-pağıl 37-13		
qızdır- , <i>f.</i>	kızdırmak, sinirlendirmek, heyecanlandırmak; ateşte kızdırmak				

- (1) q.-ar 32-3
qızğan-, f. kıskanmak
 (1) q.-ar 49-26
 (1) q.-bay 41-27
 (1) q.-ğan 58-19
 (1) q.-ıp 38-7
qızğanıs-, f. karşılıklı kıskanmak
 (1) q.-ıp 59-22
qızğanış, is. kıskanç, kıskançlık
 (1) q. 51-6
qızğanşaq, is. kıskanç
 (1) q.-lar 49-24
qızıq-, f. ilgi çekmek, arzulamak, sahip olmak istemek
 (1) q.-qan 61-29
qızıq, -ği, is. eğlence, zevk; ilginç; rahat
 (5) q. 2-35, 5-29, 43-31, 62-26, 74-10
 (2) q.-ı 19-25, 57-10
 (1) q.-ıma 42-24
 (1) q.-iñdi 14-28
qızıqlı, sf. ilginç; eğlenceli, zevkli, hoş
 (1) q. 77-18
qızıl, sf. kızıl, kırmızı
 (4) q. 26-25, 32-16, 42-12, 63-18
Qızılorda, is. Kızılordu
 (1) q. 25-1
qızıw, is. tat, heyecan
 (1) q.-ı 10-5
Qızketken, is. Qızketken (yer ismi)
 (1) q. 14-32
 (1) q.-niñ 24-29
qızılı, sf. kızılı, kız çocuk sahibi
 (1) q. 45-8
qobız, is. kopuz, saz
 (1) q.-iñniñ 30-5
Qoblan, is. Koblan (destan kahramanı)
 (1) q. 58-23
qoğam, is. topluluk, cemiyet
 (1) q.-lar 16-9
qol, is. kol, el
 (6) q. 3-11, 10-32, 17-31, 31-18, 75-25, 78-7
 (1) q. sozım 25-24
 ‘el uzatımlık, yakın’
 (2) q.-dan 2-12, 28-1
 (1) q.-dağı 78-12
 (2) q.-dı 4-3, 4-12
 (3) q.-ğa 17-31, 55-36, 64-31
- (1) q.-ı 31-13
 (1) q.-ım 35-7
 (1) q.-ıma 77-20
 (2) q.-ımnan 55-19, 77-23
 (2) q.-ın 1-32, 38-14
 (1) q.-ında 79-9
 (1) q.-iñ 26-12
 (1) q.-iñda 36-30
 (2) q.-iñnan 39-39, 40-16
 (1) q.-lar 6-4
 (1) q.-larıñda 46-7
qolañ, sf. uzun, siyah ve kalın (saç)
 (1) q. 63-4
qolla-, f. kollamak, mâkul görmek, desteklemek
 (1) q.-ytuğın 30-20
qoltañba, is. elyazması
 (1) q.-lar 54-1
qoltıq, is. koltuk, kolla gövdenin arası
 (1) q. 18-19
qompozitor, is. yazar
 (1) q. 41-10
qon-, f. konmak, konaklamak; geceleme
 (1) q.-ajaq 24-25
 (1) q.-arında 28-27
 (1) q.-ıp 51-12
qonaq, -ği, is. konuk, misafir
 (3) q. 10-33, 27-17, 61-18
 (1) q.-iña 64-34
 (1) q.-qa 62-5
 (1) q.-ta 66-13
 (2) q.-tıñ 50-3, 50-19
qonıs, is. mekân, ikâmet edilen yer, konaklanan yer
 (2) q. 24-30, 29-34
qoñırawlı, sf. çanlı, zilli, zil takımlı
 (1) q. 62-12
qoñısı, is. komşu
 (1) q. 35-13
 (1) q.-lardıñ 40-33
qoñısı, is. komşu
 (1) q.-ların 24-8
qopalı, sf. otlaklı
 (1) q. 25-30
qopar-, f. koparmak
 (1) q.-ıp 51-15
qor-, f. korumak
 (1) q.-ğan 36-9

qor , <i>sf.</i>	hor, sefil, aşağılık, saf, zavallı	(2)	q.-tı 59-8, 61-33
(1)	q. 37-23	(1)	q.-tiñ 76-25
qoraz , <i>is.</i>	horoz	(1)	qosıqşı , <i>is.</i> koşukçu, şair
(1)	q. 57-24	(1)	q.-lar 61-26
(1)	q.-lar 2-3		qosıl -, <i>f.</i> iştirâk etmek, birleşmek, dâhil olmak, sokulmak
qorğan , <i>is.</i>	kurgan, tepe şeklindeki mezar; kale, sur	(1)	q.-ğan 46-10
(2)	q. 36-9, 37-5	(1)	q.-ıp 24-27
qorğasın , <i>is.</i>	kurşun, maden çeşidi; tabanca kurşunu	Qosımbet , <i>is.</i> Qosımbet	(1)
(1)	q.-day 43-18	(1)	q. 57-22
qorıq -, <i>f.</i>	korkmak	(1)	q.-ten 57-20
(1)	q.-paydı 31-25		qospa , <i>is.</i> birlik, birleşme, katılma, toplanma
(3)	q.-payman 78-25, 78-27, 80-9	(1)	q. 26-22
qorıw-zar , <i>is.</i>	koruma isteyen, şefaaf dileyen, af dileyen	qossı , <i>is.</i> yardımcı, hizmetçi, destekleyici	(1)
(1)	q. 19-8	(1)	q. 4-2
qorq -, <i>f.</i>	korkmak	qoşqar , <i>is.</i> koç	(1)
(2)	q.-aman 80-11, 80-14	(1)	q.-lar 2-2
(1)	q.-qan 47-19	qoy , <i>is.</i> koyun	(8)
qorla -, <i>f.</i>	horlamak, küçük düşürmek		q. 26-25, 26-30, 27-3, 27-6, 27-7, 27-17, 27-20, 27-30
(1)	q.-ğan 19-7	qoy -, <i>f.</i> koymak, bırakmak; üzerinde durmamak; cümle sonuna gelen ek	(6)
(2)	q.-p 13-11, 13-46		q. 2-30, 37-22, 41-7, 44-10, 56-4, 68-3
qorlas -, <i>f.</i>	küçük düşürmek, rezil etmek	(1)	q.-ama 24-19
(1)	q.-ar 35-2	(1)	q.-aman 62-11
Qos Köl , <i>is.</i>	Qos Göl (yer ismi)	(1)	q.-ar 14-16
(1)	q.-ge 79-24	(1)	q.-arem 55-21
qos -, <i>f.</i>	katmak, ekmek, ilâve etmek, toplamak	(1)	q.-arımđı 67-6
(3)	q.-ıp 5-13, 32-6, 35-26	(1)	q.-atur 14-28
(1)	q.-sañ 11-35	(1)	q.-ayıq 76-14
(1)	hawaz q.-tı 61-32 ‘ses birleştirmek, eşlik etmek’	(1)	q.-dım 21-29
qos , <i>sf.</i>	çift, iki tane, eş	(1)	q.-dıñız 49-6
(3)	q. 39-8, 58-9, 79-32	(3)	q.-ğan 19-11, 19-29, 36-11
qosa , <i>sf.</i>	çifter, beraber, yanında	(1)	q.-iñ 3-29
(1)	q. 38-11	(2)	q.- iñlar 20-29, 20-30
qosıq -, -ğı , <i>is.</i>	koşuk, koşma, şiir	(4)	q.-ıp 21-2, 26-29, 48-6, 65-2
(16)	q. 18-2, 18-27, 22-26, 25-14, 26-22, 29-22, 31-31, 41-5, 41-11, 49-19, 55-7, 59-10, 61-19, 61-23, 61-32, 78-26	(1)	q.-ıptı 70-30
(1)	q.-ı 50-3	(2)	q.-may 18-19, 40-32
(1)	q.-ım 19-27	(2)	q.-maysañ 31-33, 45-35
(2)	q.-ımdı 68-13, 74-7	(1)	q.-sa 25-7
(1)	q.-qa 25-4	qoyıl -, <i>f.</i> koyulmak; tertiplemek	(1)
		(1)	q.-ğanda 29-22
		qoyımşılıq , <i>is.</i> kabristan	(1)
		(1)	q. 72-15
		qoyın , <i>is.</i> koyun	(2)
		(2)	q. 61-12, 76-24

Qoylıq, is.	Qoylıq (yer ismi)	(1)	q.-tan 37-2
(1)	q. 18-13		
qoy(ı)n, is.	göğüsle giysi arası, koyun	(1)	quhıqlı, sf. davranışlı, huylu
(1)	q.-ımda 46-12	(1)	q. 18-35
(1)	q.-ında 27-16		
(1)	q.-ıña 38-6		qulıpsız, sf. kulpsuz
qoyşılıq, is.	çobanlık, koyunculuk	(1)	q. 65-1
(1)	q. 26-22		qullıq, is. kulluk, kölelik
qoz-, f.	çoğalmak, büyümek, tekrar başlamak	(1)	q. 15-2
(1)	q.-ıp 24-1		qulpıtas, is. mezar taşı
qozğa-, f.	kurcalamak, hareket ettirmek, kımıldatmak	(2)	q.-ındağı 52-26, 53-11
(1)	q.-ma 55-14	(1)	q.-tağı 52-20
qozi, is.	kuzu		Qum awıl, is. Qum Köy (yer ismi)
(1)	q. 26-25	(1)	q.-ğa 79-24
Quala Lumpur, is.	Kuala Lumpur		qum, is. kum
(2)	q.-dıñ 60-3, 60-16	(2)	q.-ğa 13-45, 26-25
qubla, is.	güney; kible	(1)	q.-lar 14-11
(2)	q.-nıñ 59-14, 65-15		qumar, sf. hevesli, meraklı, arzulu
(2)	q.-sı 7-23, 9-38	(1)	q. 47-27
Quda, is.	Hüda, Allah; din; dünür		qumşawıtlı, sf. kumdan yapılmış
(1)	q. 65-19	(1)	q. 73-25
Quday, is.	Hüda, Allah; din;		qupla-, f. doğru bulmak, kabul etmek
(3)	q. 21-1, 27-31, 58-17	(1)	q.-mas 4-2
(2)	q.-dı 3-35, 20-24		qur-, f. yok edilmek, imha edilmek
(1)	q.-ı 50-3	(1)	q.-ırda 10-17
(2)	q.-ım 27-40, 33-30		qur-, f. yapmak, kurmak, tesis etmek
(1)	q.-ımñın 34-7	(1)	q.-a ber- 24-20
qudıq, is.	kuyu, su kuyusu	(1)	q.-ajaq 4-27
(1)	q.-qa 68-11	(2)	q.-aman 2-36, 59-18
qul, is.	kul, köle	(1)	q.-amız 22-5
(2)	q. 70-18, 70-21	(2)	q.-ar 16-14, 31-20
(1)	q.-dıñ 73-4	(1)	q.-dı 67-11
(1)	q.-ı 64-15	(2)	q.-dım 38-2, 46-4
qula, sf.	ıssız, sahipsiz yer	(1)	q.-ğan 3-15
(2)	q. 58-36, 59-8	(1)	q.-ğanın 23-31
quladin, is.	şahin	(1)	q.-ğanıñ 12-12
(1)	q. 28-29	(1)	q.-ğansız 48-24
qulaq, -ğı, is.	kulak	(3)	q.-ıp 2-13, 21-35, 42-6
(2)	q. 8-22, 26-17	(1)	q.-masañ 12-11
(1)	q. asar 59-25 ‘dinlemek’	(2)	q.-may 39-15, 70-5
(1)	q.-a 47-13	(1)	q.-saq 3-19
(2)	q.-ı 11-31, 31-2		qura-, f. bir araya getirmek, toplamak
(1)	q.-ım 43-23	(2)	q.-p 61-15, 76-35
(1)	q.-ımdı 40-23	(1)	q.-p bol- 35-36
(1)	q.-ımız 3-32	(1)	q.-r 26-14
(1)	q.-ına 12-31		qurban, is. kurban
(1)	q.-qa 43-24	(6)	q. 38-13, 38-17, 38-21, 38-25, 38-29, 50-33
(1)	q.-lar 43-27		qurdas, is. yaşıt, akran
		(1)	q.-lar 19-31

qurğaq , <i>sf.</i>	boş, neticesiz; kuru, kurak; kara	quw- , <i>f.</i>	kovmak, kovalamak, peşinden gitmek, takip etmek, aramak
(1)	q. 80-14	(1)	q.-ğan 3-5
(1)	q.-qa 67-12	(1)	q.-ğanbız 21-32
qurğat- , <i>f.</i>	kurutmak, suyunun kurumasını sağlamak	(3)	q.-ıp 42-13, 52-12, 74-3
(1)	q.-ıp 78-29	quwala- , <i>f.</i>	kovalamak, takip etmek, peşini bırakmamak; gezmek
qurılıs , <i>is.</i>	kuruluş; birlik, mahiyet, sistem	(1)	q.-p 29-32
(1)	q. 32-6	Quwan , <i>is.</i>	Kuvan ırmağı
qurıw , <i>is.</i>	kurmak	(1)	q. 29-32
(1)	q. 70-4	quwan- , <i>f.</i>	sevinmek, keyiflenmek
qurt , <i>is.</i>	kurt	(1)	q.-aman 69-14
(1)	q. 80-6	(1)	q.-ğan 74-5
qurt- , <i>f.</i>	yok etmek, bitirmek, imha etmek	(1)	q.-ğannan 15-16
(2)	q.-tı 15-5, 15-6	(2)	q.-ıp 15-3, 62-36
qus , <i>is.</i>	kuş	Quwanış , <i>is.</i>	Quwanış
(8)	q. 11-19, 23-1, 36-17, 59-13, 60-2, 63-2, 63-34, 65-10	(1)	q. 14-33
(3)	q.-ı 28-27, 31-30, 71-15	quwant- , <i>f.</i>	sevindirmek
(1)	q.-ım 44-24	(1)	q.-ıp 15-31
(1)	q.-ına 2-22	(1)	q.-qan 72-11
(1)	q.-sañ 56-14	quwar- , <i>f.</i>	kurumak
(1)	q.-tı 47-26	(1)	q.-ıp 63-21
(1)	q.-tıñ 67-27	quwdala- , <i>f.</i>	soruşturmaya tabi tutmak, takibat açmak, takip etmek
qusa- , <i>f.</i>	benzemek, benzer olmak	(1)	q.-ysañ 45-33
(1)	q.-yman 66-32	quwırıl- , <i>f.</i>	kavrulmak
qustanı	?	(1)	q.-ğan 21-7
(1)	q. 45-17	quwıs , <i>sf.</i>	kovuk, boşluk
quştar , <i>sf.</i>	istekli, hevesli, arzulu, meraklı	(1)	q. 18-19
(1)	q. 64-20	(1)	q.-ıñda 34-24
qut , <i>is.</i>	baht, devlet, kut	quwjıñla- , <i>f.</i>	saygı ve hürmet göstermek için gayret etmek, koşturmak
(1)	q. 67-25	(1)	q.-p 10-33
qutqar- , <i>f.</i>	azat etmek, kurtarmak	quy- , <i>f.</i>	koymak, doldurmak, dökmek
(1)	q.-ıp 77-40	(2)	q. 18-23, 39-39
qutlı , <i>sf. ve zf.</i>	kutlu, bahtlı, hayırlı, uğurlu	(1)	q.-ar 77-8
(4)	q. 17-30, 24-30, 32-29, 76-26	(2)	q.-ğan 19-4, 75-26
qutlıqla- , <i>f.</i>	kutlamak	(1)	q.-ğanday 68-15
(1)	q.-p 25-11	(2)	q.-ıp 15-30, 51-16
quw , <i>is.</i>	kuğu kuşu	(1)	q.-sañ 1-24
(1)	q. 28-29	quyaş , <i>is.</i>	güneş
quw , <i>zf.</i>	halsiz, bitkin; yalancı, sahtekâr, vefâsız; kuruyan , zayıflayan	(5)	q. 12-20, 32-10, 57-6, 65-15, 69-11
(1)	q.-day 14-2	(2)	q.-ı 17-29, 20-4
		(1)	q.-tı 9-23
		quyı , <i>sf.</i>	koyu, tam, çok
		(1)	q. 43-19

- quyqa**, *is.* adamın kafa derisi
(1) q.-ñ juwla- 22-10 ‘tüyleri
ürpermek’
- quyriq, -ğı**, *is.* kuyruk; arka taraf
(1) q. 59-6
(1) q.-ın 29-15
- quyriqsız**, *sf.* kuyruksuz
(1) q. 21-12
- qüdiret**, *is.* kudret
(1) q.-im 42-14
(1) q.-iñnen 65-25

L

- lala, is.** lale çiçeği
(1) l.-sı 19-30
- Lankaviy, is.** Lankaviy (yer ismi)
(1) l.-diñ 64-24
- lap, is.** laf, söz
(1) l. 29-14
- lawazım, is.** rütbe, sıfat, iltifat
(1) l. 74-31
(1) l.-ğa 13-27
- layner, is.** uçak
(1) l.-diñ 24-14
- lazım, is.** gerek, lazım
(2) l. 17-19, 74-30
- läb, is.** dudak
(1) l.-iñ 50-22
- Läyli, is.** Leyla
(1) l. 20-7
- Läzgi, is.** Lezgi (özel isim)
(1) l.-ge 36-31
- läzzet, is.** lezzet
(1) l. 25-22
- läzzetli, sf.** lezzetli
(1) l. 77-8
- lebiz, is.** ses, fısıltı, nefes
(1) l.-ine 29-18
- lekin, bağ.** lâkin
(7) l. 33-16, 49-5, 52-11, 59-10, 59-24, 65-27, 74-15
- Lenin, is.** Vladimir Lenin (çiftlik ismi)
(1) l. 59-6
- lipas, is.** libas, giysi
(1) l.-ı 63-18
- liple-, f.** ağızına kadar dolmak
(1) l.-di 47-31
- lira, is.** lir, bir müzik aleti
(1) l.-ñ 33-27
- London, is.** Londra (şehir ismi)
(1) l. 25-8

M

M. Gorbacev, is. Mihail Gorbaçov

(1) m.-qa 2-6

ma, e. “mi” soru edatı

(29) m. 2-5, 2-8, 2-10, 2-14, 2-18, 2-26, 2-34, 2-38, 3-8, 3-12, 3-16, 3-20, 3-22, 9-19, 24-19, 26-10, 33-12, 33-14, 34-21, 36-4, 36-4, 39-4, 55-12, 55-18, 62-32, 69-2, 69-4, 69-6, 73-29

mafiy, is. mafya, çete

(1) m.-largâ 3-10

mafiya, is. mafya, çete

(1) m. 5-27

(1) m.-lar 70-10

mağan, zm. bana

(20) m. 7-14, 29-12, 30-2, 40-9, 42-15, 46-9, 46-27, 46-32, 47-23, 55-23, 56-13, 61-25, 63-10, 65-3, 66-30, 67-22, 69-17, 69-24, 71-7, 78-28

maqset, is. maksat

(1) m.-ine 17-4

(1) m.-iñe 25-31

maqta-, f. methetme, sırtı sıvazlama

(1) m.-ğandı 65-4

(1) m.-yđı 31-32

maqtan-, f. övünmek

(1) m.-adı 39-27

(1) m.-ar 49-11

maqullaw, is. makûl görme, kabul etme, uygun görme

(1) m.-day 72-7

mal, is. mal, mülk; büyükbaş hayvan; zenginlik

(5) m. 5-3, 5-30, 27-13, 65-29, 79-10

(1) m.-diñ 10-27

(1) m.-ğa 27-6

(2) m.-ı 27-20, 27-23

(1) m.-ın 1-8

Malakka, is. Malakka, Malezya’da bir yer ismi

(1) m.-niñ 64-6

Malay, is. Malezya halkı

(2) m. 60-26, 63-29

Malayziya, is. Malezya (ülke ismi)

(7) m. 59-11, 59-12, 60-1, 63-1, 63-33, 65-9, 65-33

(2) m.-niñ 60-32, 63-16

malısız, sf. malsız

(1) m. 3-22

manat, is. manat, para birimi

(2) m. 31-26, 61-3

mandı-, f. düzelmek

(1) m.-maydı 76-22

mango, is. mango, meyve çeşidi

(1) m.-lar 60-25

mañıra-, f. melemek

(1) m.-p 44-17

mañqa, is. işe yaramaz

(1) m.-sı 5-27

mañlay, is. alın

(1) m. 26-24

(1) m.-ğa 21-3

marapat, is. marifet, övünme, övgü

(2) m. 49-23, 66-15

(1) m.-ın 4-30

Marqal, is. Markal (dağ ismi)

(1) m. 36-25

mart, is. mart ayı

(1) m. 29-22

maska, is. maske

(1) m. 46-2

masqara, is. maskara, rezil

(1) m. 3-12

maşaqatlı, sf. meşakkatli

(1) m. 26-33

maşaqatsız, sf. meşakkatsiz

(1) m. 77-19

maşın, is. araba; makine

(1) m. 6-39

(1) m.-da 64-30

(1) m.-niñ 58-31

maşın, is. bk. maşın

(1) m.-lar 58-15

maşına, is. makine; araba

(1) m. 58-9

(1) m.-ğa 59-8

(1) m.-mızdı 4-15

(1) m.-ñıdı 57-28

(1) m.-sı 58-4

maşqala, is. meşgale, iş, uğraş

(1) m.-sı 26-33

maşrab ?

(2) m. 17-3, 19-6

- Maşuk, is.** Maşuk (tepe ismi)
(1) m.-tiñ 39-5
- mawjıra-, f.** yumuşamak, gevşemek
(1) m.-p 38-31
- may** yağ; yumuşak
(6) m. 5-25, 6-37, 34-12, 35-9, 69-19, 72-6
(1) m.-in 76-6
- mayda, sf.** yumuşak; ufak
(1) m. 52-27
- maydan, is.** meydan, cephe; zaman
(1) m.-day 9-1
(1) m.-ı 16-8
(6) m.-inan 16-30, 17-6, 17-12, 17-17, 17-25, 19-20
- mayla-, f.** yağlamak; evi boyamak
(1) m.-p 14-34
- maylı, is.** yağlı
(1) m. 6-19
- maymıl, is.** maymun
(1) m.-diñ 62-24
(1) m.-ğa 62-35
- mayna, is.** sığırcık kuşu
(1) m.-lar 33-10
- maza, is.** tat, lezzet
(1) m.-ñdı 34-32
- mazalı, sf.** tatlı, lezzetli
(3) m. 43-17, 60-25, 75-34
- Mazlumxan, is.** Mazlumxan (yer ismi)
(2) m. 74-17, 74-18
- mädeniyat, is.** medeniyet
(1) m.-ı 18-2
- mädeniyatlı, zf.** medenî
(1) m. 21-17
- mägär, bağ.** meğer, her hâlde, sanki
(1) m. 57-21
- mähäl, is.** zaman
(1) m.-i 25-18
- mähälle, is.** mahalle
(1) m.-de 18-12
- mäjbürle-, f.** mecbur olmak
(1) m.-yseñ 43-7
- mäjilis, is.** meclis
(1) m.-lerge 45-34
- mäkan, is.** mekan, yer, vatan
(1) m. 32-29
(1) m.-ı 26-16
- mäkanla-, f.** mekan tutmak, yerleşmek
(1) m.-p 32-18
- mäkkar, sf.** iki yüzlü, hilekâr, aldatıcı, samimiyetsiz
(1) m. 77-35
- mäkke, is.** bir tür ekin, bitki
(1) m. 59-7
(1) m.-ge 57-15
- mäkkelik, is.** tarla, ekinlik; “mäkke” bitkisinin yetiştirildiği tarla
(1) m.-ten 57-26
- mälep** ?
(1) m. 56-35
- mälim, sf.** mâlum, belli
(2) m. 24-17, 61-14
- mämleket, is.** memleket
(1) m.-tiñ 2-17
- mängi, zf.** ebedî, devamlı
(1) m. 49-9
- mäni, is.** mânâ, anlam
(1) m. 42-20
- mänili, sf.** mânâlı, anlamlı
(1) m. 72-31
- mänzil, is.** menzil, konak
(1) m.-i 23-6
- mäñgi, zf.** ebedî, sonsuz, devamlı
(2) m. 23-24, 74-15
- mäñgilik, is.** ebediyet, sonsuzluk
(1) m. 49-1
(1) m.-ke 74-12
- mäp, is.** fayda, yarar, menfaat, çıkar
(1) m.-i 79-15
(2) m.-ine 3-7, 71-28
- mär, is.** amaç, gaye
(1) m. 79-1
- märdana, zf.** merdâne, mertçe, yiğitçe
(1) m. 8-18
- märesim, is.** merasim, tören
(1) m.-inde 51-18
- märmer, is.** mermer
(1) m. 5-7
(1) m.-ge 23-17
- märtebe, is.** mertebe, aşama, rütbe; evre
(1) m. 18-14
(1) m.-m 76-10
(1) m.-sin 80-12
(1) m.-sine 13-42
- märtlik, is.** mertlik, cömertlik
(1) m. 17-18
- märwarid, is.** süs eşyası olarak kullanılan bir taş
(1) m. 65-16

- märwert**, *sf.* tertemiz, “märwarid” gibi
(1) m. 14-9
- mäsele**, *is.* mesele, iş
(1) m. 20-31
(1) m.-sin 61-2
- mäs et-**, *f.* mest etmek
(1) m.-ip 77-27
- Mäskew**, *is.* Mäskew (Moskova)
(1) m. 23-2
(1) m.-ge 25-8
- Mäwlik**, *is.* Kadı Mevlik
(1) m. 26-3
- mäwrit**, *is.* rıza, rızalık, razı olma
(1) m.-lerimdi 78-4
- mäwsim**, *is.* mevsim
(1) m. 33-20
(2) m.-i 33-11, 47-14
- mäyli**, *bağ.* ister, gâh, kâh
(1) m. 22-19
- mäyvidağı**, *ünl.* kabul, tamam, olur
(1) m. 67-17
- mäzi**, *is.* şenlik, neşe
(1) m. 62-5
- mäzi**, *zf.* boşa, boş yere, boş
(5) m. 31-5, 42-19, 46-2, 64-13, 68-7
- me**, *e.* “mi” soru edatı
(1) m. 6-35
(1) m.-ken 73-28
- medrese**, *is.* medrese
(1) m.-m 75-19
- megzes**, *e.* gibi, benzer, benzeyen
(1) m. 8-3
- men**, *zm.* ben
(69) m. 18-1, 18-3, 18-7, 18-24, 18-28, 19-14, 19-17, 19-21, 20-13, 20-17, 24-2, 26-26, 26-34, 28-2, 30-18, 32-8, 33-31, 33-33, 36-35, 38-29, 39-14, 40-15, 40-27, 40-29, 41-3, 41-5, 42-16, 42-20, 44-22, 44-28, 45-2, 45-21, 45-24, 45-24, 47-22, 47-34, 48-4, 48-8, 48-20, 50-11, 50-24, 54-25, 54-28, 55-16, 55-22, 57-32, 58-21, 61-33, 64-15, 64-26, 66-5, 69-24, 73-1, 76-29, 76-33, 76-36, 77-9, 78-1, 78-13, 78-25, 78-27, 78-32, 79-5, 79-11,
- 79-15, 80-9, 80-11, 80-14, 80-20
(1) m.-dağı 79-13 ‘ben de’
(3) m.-de 66-31, 79-17, 79-25
(1) m.-dey 41-4
(7) m.-i 46-11, 48-9, 50-7, 54-30, 57-35, 69-9, 78-6
(13) m.-iñ 7-16, 18-8, 18-11, 19-27, 47-12, 55-6, 60-9, 63-8, 66-20, 69-26, 73-10, 74-6, 76-35
(3) m.-nen 38-7, 46-8, 49-26
- menen**, *e. ve bağ.* ile, ve; de, da; boyunca
(54) m. 1-10, 2-16, 4-37, 11-25, 11-34, 12-19, 14-1, 15-18, 15-36, 17-23, 18-6, 19-19, 27-1, 27-1, 27-2, 27-4, 28-18, 31-16, 31-29, 32-28, 33-27, 34-5, 34-8, 41-21, 46-1, 48-9, 48-11, 48-13, 48-14, 48-24, 49-30, 49-31, 51-11, 52-7, 56-16, 56-22, 56-26, 56-30, 60-33, 66-4, 66-19, 69-15, 72-3, 74-23, 76-17, 76-20, 76-28, 78-5, 78-7, 78-26, 79-19, 79-35, 80-19, 80-20
- menmenlik**, *is.* kendini beğenmişlik, kibir, mağrurluk
(2) m. 11-29, 43-19
- mensiz**, *zf.* bensiz, yanında ben olmadan
(3) m. 42-18, 42-22, 42-32
- mereke**, *is.* bayram, mutlu gün, düğün; kalabalık
(2) m. 22-17, 29-5
(1) m.-ñ 76-26
(1) m.-sinde 41-11
(1) m.-sine 48-23
- Mersedes**, *is.* Mercedes, araba markası
(1) m. 4-39
(1) m.-ke 31-20
- meşit**, *is.* mescit, cami
(1) m.-i 65-16
- meyli**, *bağ.* ister; tamam
(8) m. 18-9, 20-29, 20-30, 20-33, 41-7, 61-9, 76-14, 78-27,
- mi**, *e.* “mi” soru edatı
(1) m.-sañ 29-24

- mıqlı, sf.** sağlam, güçlü
(2) m. 33-8, 78-7
- mına, zm.** bu, şu, böyle
(7) m. 14-16, 27-21, 27-37, 29-13, 33-18, 34-4, 73-22
- minaw, zm.** bu
(1) m. 64-6
- minaw-şe, zm.** işte bu
(1) m. 68-6
- miñ, sf. ve zf.** bin sayısı
(7) m. 21-23, 31-12, 36-13, 38-33, 39-19, 47-13, 64-7
- miñla-, f.** çoğalmak, binlerce olmak
(1) m.-ğan 31-1
- miñlap, sf.** binlerce
(1) m. 27-7
- mırza, is.** mirza, efendi, bey; cömert
(3) m. 48-23, 49-16, 61-22
(1) m.-lar 61-9
(1) m.-m 61-25
- misal, e.** misal, örnek; gibi, benzer
(1) m.-ı 72-7
- mıyıq, is.** bıyık
(1) m. tart- 74-31
'gülümsemek'
- mikrorayon, is.** apartmanlardan oluşan mahalle
(1) m. 78-29
- millet, is.** millet
(1) m. 2-27
(1) m.-ke 2-27
- milletşil, is.** milliyetçi
(1) m. 68-8
- million, sf.** milyon
(2) m. 31-26, 61-2
- millioner, is.** milyoner
(1) m. 4-39
(1) m.-diñ 27-28
(1) m.-iniñ 60-28
- milliy, sf.** millî
(1) m. 53-1
- min, is.** kusur, hata, kabahat
(1) m. 20-35
- min-, f.** binmek
(1) küşke m.-di 62-6
'çoğalmak'
(1) m.-dik 4-24
(1) m.-er 11-14
(1) m.-erseñ 4-39
(1) m.-gen 46-3
- (1) m.-gendey 54-34
(3) m.-ip 9-18, 58-20, 71-30
(1) m.-se 29-7
(1) m.-señ 15-3
- minar, is.** minare
(1) m.-lar 22-33
- minber, is.** minber, kürsü
(1) m.-den 2-11
(1) m.-inen 17-21
(1) m.-lerden 13-33
(1) m.-lerge 13-28
- minez, is.** huy, karakter, mizaç; görünüş
(1) m. 29-9
(1) m.-imiz 80-5
(3) m.-iñ 39-29, 52-27, 54-6
- minezli, sf.** huylu, karakterli, mizaçlı
(1) m. 27-15
- minezlik, is.** huyluluk, karakterlilik
(1) m. 11-21
- mingiz-, f.** bindirmek, çıkarmak
(1) m.-di 13-28
(1) m.-ip 77-39
(2) m.-se 23-17, 68-19
- minis, is.** biniş
(1) m.-ten 73-6
- ministr, is.** bakan, bakanlar kurulu üyesi
(2) m.-i 61-30, 61-36
- miriwbet, is.** mürüvvet, insaniyet, mertlik; cömertlik
(4) m. 1-12, 1-24, 8-26, 78-21
(2) m.-tiñ 15-30, 16-26
- miriwbetli, zf.** mürüvvetli
(1) m. 65-24
- Mirtemir, is.** Mirtemir (insan ismi)
(1) m.-ler 18-15
- mise tut-, f.** umursamak, memnun olmak, memnun etmek, tatmin olmak, kanaat etmek
(1) m.-pay 68-27
- misli, is.** benzer, gibi
(1) m. 57-24
- miy, is.** beyin
(1) m. 3-40
(1) m.-imizge 80-6
- miyman, is.** misafir, konuk, mihman
(9) m. 18-12, 36-33, 41-29, 50-8, 50-12, 50-16, 50-20, 50-24, 50-32
(1) m.-dı 32-22

- miymandos**, *sf.* misafirperver, konuksever
(2) m. 7-25, 63-3
- miynet**, *is.* iş, emek, çalışma; mihnet, dert, tasa
(5) m. 8-15, 10-29, 12-28, 35-18, 70-22
(1) m.-tiñ 26-24
- miynetkeş**, *sf.* dertli, çilekeş; emekçi, çalışan
(1) m. 7-25
- miyras**, *is.* miras
(1) m. 49-3
- miyriban**, *is.* mihriban
(1) m. 77-10
- miyribanlıq**, *is.* mihribanlıq
(3) m. 16-26, 41-29, 75-2
- miyrim**, *is.* merhamet
(7) m. 13-1, 16-6, 17-23, 35-33, 44-9, 44-15, 65-30
- miywalı**, *sf.* meyveli
(1) m. 75-5
- miyzamkeş**, *sf.* uslu
(1) m. 50-24
- moda**, *is.* moda
(1) m. 66-8
(1) m.-lar 21-27
- mol**, *sf.* bol
(3) m. 7-20, 13-5, 14-31
- molay-**, *f.* bollaşmak
(1) m.-ip 25-28
- Moldağaliev**, *is.* Juban Moldağaliev (şair)
(1) m.-ti 51-18
- Moynaq**, *is.* Moynaq (yer ismi)
(1) m. 68-4
(1) m.-ta 31-16
- moy(ı)n**, *is.* boyun
(1) m.-im 50-26
- mudam**, *zf.* dâim, daima, müdâm
(11) m. 11-24, 28-28, 33-15, 35-13, 46-31, 49-11, 50-28, 63-20, 64-11, 74-20, 77-25
(3) m.-ı 28-24, 53-9, 69-32
- muhabbat**, *is.* muhabbet
(1) m. 45-13
(1) m.-im 76-10
(1) m.-in 68-14
(3) m.-tiñ 20-8, 77-27, 77-35
- Muhammad**, *is.* Hz. Muhammet
(1) m. 65-19
- muhiyt**, *is.* okyanus; muhit
(1) m. 19-3
- muxaddes**, *sf.* bk. muqaddes
(1) m. 65-14
- muxıt**, *is.* okyanus; muhit
(1) m. 60-17
- muki**, *is.* dilin eksikliği, net konuşamamak, tutukluk
(1) m. 78-15
- muqaddes**, *sf.* mukaddes, kutsal; temiz
(2) m. 12-7, 75-19
- muqam**, *is.* makam, nağme
(1) m.-larğa 30-28
- munawwar**, *is.* münevver, aydınlatılmış
(1) m. 74-22
- muñ**, *is.* keder, üzüntü, dert
(1) m.-ğa 12-22
(1) m.-ımdı 77-34
(1) m.-ın 30-3
- muñlı**, *sf.* dertli, üzüntülü, sıkıntılı
(3) m. 30-5, 33-10, 46-32
- mup-muzday**, *zf.* buz gibi
(1) m. 46-12
- murabbiy**, *is.* mürebbî, terbiye eden
(1) m.-diñ 48-27
- murat**, *is.* murat, dilek, istek; amaç
(2) m. 25-18, 25-31
- mur(ı)n**, *is.* burun; kapak
(1) m.-ı 58-11
- Murtaza**, *is.* Murtaza (insan ismi)
(1) m. 36-29
- musallat**, *is.* sıkıntı, zorluk, talihizlik
(1) m.-ı 4-6
- Musılman**, *is.* Müslüman
(1) m. 65-11
(1) m.-niñ 63-3
- mustaqıllıq**, *is.* bir kumaş adı
(1) m. 49-20
- mustaqıllık**, *is.* bağımsızlık
(1) m. 69-31
- mustaqıllıq**, *is.* bağımsızlık
(1) m. 23-23
- Mustaqıllıq**, *is.* Bağımsızlık(meydan ismi)
(7) m. 16-30, 17-6, 17-12, 17-17, 17-25, 19-20
- Musulman**, *is.* Müslüman
(1) m. 33-33
(1) m.-lar 16-27
(1) m.-nan 21-10
- mut**, *sf.* boş; değersiz
(1) m. 7-2

Muz , <i>is.</i>	Buz (deniz ismi)
(1)	m. 68-4
muz , <i>is.</i>	buz
(1)	m.-ğa 42-2
Muza , <i>is.</i>	Grek mitolojisindeki sanat ve müzik Tanrısı, Apollo
(1)	m.-sın 18-16
muzika , <i>is.</i>	müzik
(1)	m. 45-12
mülk , <i>is.</i>	mülk
(1)	m.-i 42-11
(2)	m.-in 12-11, 79-14
(1)	m.-indey 14-30
(1)	m.-iniñ 16-20
mümkün , <i>zf.</i>	herhâlde; mümkün
(1)	m. 64-15
münâjat , <i>is.</i>	münacat, Allah'a dua etme, Allah'a yalvarma
(1)	m. 1-1
müsâpirlik , <i>is.</i>	misafirlik, misafir; garip, zavallı
(1)	m. 77-31
müsinşi , <i>is.</i>	heykeltıraş
(1)	m. 44-2
müşki-ânwar , <i>is.</i>	müşg ü amber, misk ve amber, güzel koku
(1)	m. 34-21
müşkil , <i>sf.</i>	müşkül, güç, zor, çetin
(1)	m. 26-11
mütâj , <i>is.</i>	muhtaç
(1)	m. 59-20

N

- Nadira, is.** Nâdire, Türkistanlı kadın şair (1792-1842)
(1) n. 20-10
- nağıs, is.** nakış
(2) n.-ı 39-22, 53-5
(1) n.-larının 53-1
- nağışlı, sf.** nakışlı
(2) n. 34-18, 63-13
- nakaz, is.** emir, buyruk
(1) n.-lardı 78-33
- naqıl, is.** nakil, dolaylı olarak anlatmak
(1) n. qıl- 6-9
- nala, is.** üzüntü, dert, düşünce
(1) n. 37-36
(1) n.-sın 47-4
- nalı-, f.** üzüntü, dert çekerek üzülmek
(1) n.-ğan 43-23
(1) n.-ma 43-24
- nalış, is.** şikâyet
(1) n. 69-2
- nama, is.** nağme
(1) n. 1-9
(1) n.-ğa 74-33
(1) n.-nı 36-3
(1) n.-sın 36-21
- namaqul, sf.** nâ-makul, uygun olmayan
(1) n. 11-16
- namaz, is.** namaz
(1) n. 33-34
- namen, is.** paylaşıcı, vâris
(1) n.-tay 67-10
- namıs, is.** namus, âr
(1) n. 58-2
- Namrud, is.** Nemrut, bir firavun ismi
(1) n. 56-18
- nan, is.** ekmek
(1) n. 60-12
(1) n.-ğa 79-23
(1) n.-nan 29-28
(1) n.-niñ 1-17
- nar, is.** nâr, ateş
(1) n. 38-11
- narazı, is.** karşı, karşıt
(1) n. 30-7
- Narbay, is.** Narbay (insan ismi)
(1) n.-day 7-32
- Nariman, is.** Neriman Gasanzade
(1) n. 36-7
(1) n.-niñ 37-38
- narq, is.** narh, taban fiyat
(1) n.-ın 5-3
- nasbay, is.** enfîyye, keyif için burna çekilen toz
(1) n.-ğa 4-11
- Nasırov, is.** Prof. Dosjan Nasırov
(1) n.-tiñ 53-11
- naşar, is.** arzu edildiği gibi değil, kötü; nâ-çâr, çaresiz; fakir
(1) n.-ğa 3-27
- Nawayı, is.** Nevât (şair ismi)
(2) n. 17-1, 19-5
- Nawrız, is.** Nevruz
(1) n. 16-5
(3) n.-diñ 15-29, 15-33, 16-29
- Nawrızlıq, is.** Nevruzluk
(1) n. 16-3
- nayman, is.** ?
(1) n.-day 9-3
(1) n.-niñ 34-23
- naymit, is.** ümitsiz
(1) n. 50-1
(1) n.-lar 19-8
(1) n.-larğa 13-13
- nayşa, is.** bez dokumak için ip dolanan kamıştan yapılan alet
(1) n.-niñ 52-12
- nayşalat-, f.** meyvelenmek, meyve vermek
(1) n.-san 5-12
- nayşalatıw, is.** meyve verme, meyvelenme
(1) n. 72-23
- naz, is.** naz
(1) n. 16-10
(1) n.-ları 8-1
- Nazarxan, is.** Nazarxan (yer ismi)
(7) n. 32-13, 32-15, 32-17, 32-21, 32-25, 32-29, 32-33
- nazbiyke, is.** nazlı kız
(1) n.-ke 66-26
- nähär, is.** azık, gıda, rızk
(1) n.-in 15-24
- näke, is.** beceriksiz; nikâh, evlenme
(1) n.-si 35-38

nälin , <i>is.</i>	nal, ayakkabı pençesi	(1)	n. 20-34		(1)	n.-señ 42-18
näps , <i>is.</i>	nefis, iştah, arzu	(1)	n.-i 42-36		(2)	kelimeleri veya cümleleri birbirine bağlayan bağlaç
		(1)	n.-iñdi 12-6			n. 72-9, 72-9
när , <i>is.</i>	gıda, aş, besin	(1)	n. 75-31			Rusçada “iyi değil” demek
näreste , <i>is.</i>	bebek, çok küçük çocuk	(1)	n.-niñ 12-15			x. 40-34
näresteley , <i>zf.</i>	bebeklikte, bebekken	(1)	n. 77-14			niye, niçin
närse , <i>is.</i>	şey	(1)	n. 53-27		(8)	n. 40-9, 44-6, 45-20, 45-32, 60-35, 62-29, 64-2, 68-12
		(3)	n.-ni 13-10, 13-46, 14-16			nedense
närwan , <i>zf.</i>	yüksek	(1)	n. 8-8			n. 60-13
näsip , <i>is.</i>	bk. nesip	(1)	n. 77-14			soy, esas, temel, prensip
näsiyat , <i>is.</i>	nasihat, öğüt	(1)	n. 20-13		(1)	n. 11-36
		(1)	n.-tı 21-29		(1)	n.-i 11-37
näs(i)l , <i>is.</i>	nesil	(1)	n.-i 35-32		(1)	n.-ine 29-19
näşe , <i>is.</i>	haşış, uyuşturucu, Hint kenevirinden çıkarılan esrar, kuru ot	(1)	n.-si 35-14			niye, niçin
näşebentlik , <i>is.</i>	uyuşturucu bağımlılığı, esrarkeşlik	(2)	n. 34-27, 35-27		(1)	n. 60-36
nätiyje , <i>is.</i>	netice	(1)	n.-lerin 19-12			nikâh
näwpir , <i>sf.</i>	çoşkun, çoşkulu	(1)	n. 15-26		(1)	n. 66-29
näyle- (nä eyle-), <i>f.</i>	ne eylemek	(1)	n.-sin 38-20			nasip, kısmet, rızık
näzer , <i>is.</i>	nazar, bakış, ehemmiyet	(1)	n. 76-16		(1)	n.-niñ 7-20
		(1)	n.-iñ 41-21		(2)	n.-ñ 12-32, 25-28
ne , <i>zm.</i>	ne	(30)	n. 1-7, 12-5, 15-14, 22-8, 28-12, 34-6, 40-7, 40-21, 41-30, 42-33, 43-8, 45-23, 45-30, 52-7, 55-41, 56-12, 59-21, 61-24, 63-30, 66-25, 66-30, 67-17, 67-26, 72-30, 73-12, 74-16, 74-23, 75-34, 76-3, 76-13,		(2)	n.-sin 12-27, 30-31
		(1)	n.-lerdi 68-9			nasip
		(2)	n.-ñdi 45-31, 45-31		(3)	n. 37-34, 65-23, 73-32
					(1)	n.-ten 30-31
						ne kadar, kaç
					(1)	n. 73-24
					(1)	n.-lerin 60-14
						yüzlerce
					(1)	n. 32-19
						nasıl
					(2)	n. 1-3, 52-17
						ne etmek, ne yapmak
					(1)	n.-er 39-30
					(1)	n.-ken 61-21
						nişan, belirti
					(1)	n.-ı 72-8
						nizam, düzen, kural, kanun
					(1)	n.-lar 65-7
						nizamsızlık, kuralsızlık
					(1)	n. 65-8
						bk. niyet
					(2)	n.-iñ 8-32, 56-26
						niyetli
					(1)	n. 72-25
						Nil nehri
					(1)	n.-diñ 26-7
						gübresiz
					(1)	n. 5-12

niyet , <i>is.</i>	niyet
(1)	n.-ine 19-13
Noğay , <i>is.</i>	Noğay, bir Türk boyu
(1)	n.-im 25-2
noskiy , <i>is.</i>	çorap
(1)	n.-iñ 75-30
Nökis , <i>is.</i>	Nökis (yer ismi)
(2)	n. 24-1, 79-31
(1)	n.-im 25-9
(1)	n.-te 52-2
(1)	n.-ten 19-17
(1)	n.-ti 25-5
(2)	n.-tiñ 23-26, 24-36
nur , <i>is.</i>	nur, ışık
(5)	n. 31-32, 32-12, 43-6, 54-15, 68-15
(1)	n.-daysañ 25-10
(2)	n.-ı 16-6, 31-22
(5)	n.-ın 1-24, 15-30, 69-11, 75-31, 77-8
(1)	n.-ına 65-15
nurla- , <i>f.</i>	nurlanmak, parlamak
(1)	n.-ysañ 32-10
Nuw , <i>is.</i>	Hız. Nuh
(1)	n. 15-22
nuwrı iyman , <i>is.</i>	iman nuru
(1)	n. 8-16

O			
o, ünl.	şaşkınlık, sevinç üzüntü ifade eden ünlem	(8)	o.-ğan 18-2, 22-26, 25-14, 26-22, 29-22, 41-11, 51-18, 78-26
(2)	o. 68-9, 69-29	oqıray-, f.	gözünü belertip bakmak, kötü kötü bakmak
o (<ol), zm.	o	(1)	o.-ıp 2-27
(1)	o. 54-9	oqıt-, f.	okutmak
(13)	o.-ğan 5-31, 11-19, 26-27, 36-11, 39-6, 62-30, 63-30, 68-19, 70-24, 70-31, 77-36, 78-3, 78-9 'ona'	(1)	o.-qan 75-13
(6)	o.-nda 24-7, 43-25, 43-29, 44-30, 45-28, 70-18 'orada, onda'	oqıtıl-, f.	okutulmak
(1)	o.-ndaydan 64-28 'onun gibiden'	(1)	o.-ğan 60-8
(8)	o.-nı 15-6, 17-14, 32-8, 42-7, 68-7, 68-20, 70-28, 76-36	oqıw, is.	okuma; okul
(12)	o.-niñ 18-11, 23-18, 24-32, 25-34, 30-30, 33-7, 40-6, 57-4, 59-7, 63-22, 76-5, 76-34	(2)	o.-ğa 40-20, 71-3
(1)	o.-niñday 45-30	oqıy al-, f.	okuyabilmek
(2)	o.-nnan 41-31, 57-23	(1)	o.-ğansız 48-25
obal, is.	vebal, günah	oqjay, is.	yay
(1)	o. 58-25	(1)	o. 49-31
(1)	o.-ına 37-21	oqla-, f.	oklamak, ok fırlatmak
Obkom, is.	Bölge Komitesi	(1)	o.-p 49-30
(1)	o.-iñ 73-15	ol, zm. ve sf.	o
odan, is.	şiir, kaside, övgü	(44)	o. 5-16, 12-32, 13-13, 26-31, 31-4, 31-17, 31-25, 33-22, 33-24, 43-18, 45-14, 46-25, 46-25, 46-29, 46-29, 46-33, 46-33, 47-29, 48-33, 49-31, 50-1, 59-5, 59-20, 61-31, 61-33, 62-25, 62-27, 62-29, 63-21, 64-13, 64-13, 67-7, 67-11, 69-4, 69-8, 75-24, 77-10, 77-14, 77-16, 77-38, 77-40, 78-2, 78-6, 78-11
(1)	o.-da 43-14	(1)	o.-dağı 78-10 'o da'
okean, is.	okyanus	olaq, sf.	beceriksiz, tembel
(1)	o.-ı 64-5	(1)	o. 60-36
oktyabr, is.	ekim ayı	olar, zm.	onlar
(1)	o. 48-23	(9)	o. 13-4, 13-17, 13-29, 13-44, 21-28, 60-29, 61-1, 61-5, 61-6
oq, ğı, is.	ok	(1)	o.-dı 26-29
(1)	o.-ı 49-34	olay, zm.	öyle
(1)	o.-ın 49-33	(1)	o. 64-17
(1)	o.-tiñ 51-34	olman, is.	o taraf
oqı-, f.	okumak	(1)	o.-da 72-16
(2)	o.-p 18-27, 46-26	omma, is.	fayda, yarar
(1)	namaz o.-r 33-34 'namaz kılmak'	(1)	o. 6-13
(1)	o.-rmeken 73-28	on, zf.	on sayısı
(1)	o.-sam 46-31	(1)	o. 79-16
oqıl-, f.	okunmak	onşa, zf.	onca, o kadar
		(2)	o. 5-5, 78-28
		onşama, zf.	o kadar

(1)	o. 14-3	(1)	o.-in 1-32
oñay , <i>sf.</i>	hafif, kolay	(2)	o.-ında 1-26, 76-12
(1)	o. 71-19	(1)	o.-inna 55-3
oñbağır , <i>sf.</i>	onmayan, sevimsiz, başarısız	(1)	o.-qa 56-23
(4)	o.-lar 12-13, 12-38, 13-12, 14-18	(2)	o.-lar 1-30, 28-8
oñlı , <i>sf.</i>	doğru, hoş, iyi, düz	(1)	o.-larğa 41-14
(1)	o. 79-33	(1)	o.-larına 77-28
opa , <i>is.</i>	vefâ	(1)	o.-larında 41-25
(1)	o.-sı 53-27	otaw , <i>is.</i>	otağ, çadır
opalı , <i>sf.</i>	vefâlı	(1)	o.-in 46-6
(4)	o. 8-25, 20-9, 26-4, 74-13	ot joq , <i>is.</i>	dertsiz
opıq je- , <i>f.</i>	pişman olmak, üzülme	(1)	o. 79-6
(1)	o.-rseñ 42-28	otır- , <i>f.</i>	oturmak
or- , <i>f.</i>	biçmek	(2)	o. 3-14, 11-3
(1)	o.-ğan 35-7	(1)	o.-arsız 49-9
ora- , <i>f.</i>	sarmak, etrafını sarmak	(6)	o.-ğan 19-32, 24-9, 24-10, 24-12, 61-35, 72-4
(1)	o.-p 61-13	(1)	o.-sañ 50-29
orağ (<oraq) , <i>is.</i>	orak; orak zamanı, hasat zamanı	otırspa , <i>is.</i>	eğlence
(1)	o.-in 59-7	(1)	o.-da 66-14
Orazbay , <i>is.</i>	Zahira Orazbay	otlaq , <i>is.</i>	otlak
(1)	o. 53-1	(1)	o. 26-32
orden , <i>is.</i>	madalya	otsız , <i>sf.</i>	otsuz, otu olmayan
(1)	o. 28-3	(1)	o. 50-15
orın , <i>is.</i>	yer	otsız , <i>sf.</i>	odsuz, ateşsiz, soğuk
(1)	o.-iñdi 67-26	(1)	o. 75-25
Orıs , <i>is.</i>	Rusya, Rus	oy , <i>ünl.</i>	ah, oy
(1)	o. 21-10	(3)	o. 27-18, 40-1, 70-1
orman , <i>is.</i>	orman	oy , <i>is.</i>	fikir, düşünce
(1)	o.-in 5-9	(1)	o. 76-17
ornat- , <i>f.</i>	yerleştirmek, bir şeyi bir yere dikmek, kurmak	(1)	o.-dan 74-16
(1)	o.-ıp 14-14	(1)	o.-diñ 75-15
(1)	o.-qanıñ 3-8	(3)	o.-ğa 15-13, 17-4, 76-31
or(ı)n , <i>is.</i>	bk. orın	(1)	o.-ıma 14-22
(1)	o.-ı 23-18	(1)	o.-ımnan 17-5
(3)	o.-ına 14-1, 22-18, 70-6	(2)	o.-in 67-20, 76-4
(1)	o.-inan 61-31	(1)	o.-lar 66-1
(1)	o.iñ 55-37	oy , <i>is.</i>	çukur yer, ova
oşaq , <i>is.</i>	ocak, yemek pişirilen yer	(1)	o. 9-8
(1)	o.-in 21-33	(1)	o.-da 27-33
(1)	o.-ısañ 75-15	oyan- , <i>f.</i>	uyanmak
(1)	o.-ta 1-30	(2)	o.-ğan 27-10, 27-12
oşar , <i>is.</i>	pazar yeri	(2)	o.-ıp 32-23, 46-24
(1)	o.-ğa 3-26	(1)	o.-sın 1-27
ot , <i>is.</i>	od, ateş; güç, kuvvet	oyaw , <i>sf.</i>	uyanık, uyumuş değil
(3)	o. 2-12, 31-15, 56-21	(1)	o. 54-18
(1)	o.-ı 80-19	oyın , <i>is.</i>	oyun
		(1)	o. 2-35
		(1)	o.-ğa 62-4
		(1)	o.-nan 3-34

oyla-, f.	düşünmek, hatırlamak
(1)	o.-ğanda 76-32
(1)	o.-mağan 45-3
(2)	o.-mañ 78-30, 79-8
(1)	o.-ñ 57-34
(3)	o.-p 16-2, 33-12, 40-31
(1)	o.-yıq 20-32
(1)	o.-ysañ 31-36
oylan-, f.	düşünmek
(1)	o.-ıp 74-2
oylaw, is.	düşünce, düşünme
(1)	o.-dan 80-12
(1)	o.-dı 2-15
oylay-oylay, zf.	düşüne düşünce
(1)	o. 59-15
oylı, sf.	düşünceli, fikirli
(1)	o. 76-19
oyna-, f.	oynamak, eğlenmek
(1)	o.-ma 27-2
(2)	o.-p 3-34, 8-11
(1)	o.-rman 41-6
(1)	o.-sa 28-18
(1)	o.-ydı 48-11
oyşañ, zf.	düşünceli, efkârlı, dertli; düşünce
(2)	o. 17-15, 33-6
oz-, f.	öne geçmek, ileride olmak, daha çabuk yürümek
(1)	o.-adı 80-10
ozıq, is.	ileri, öncü, öndeki
(2)	o. 75-15, 76-19

Ö

- ögey, sf.** üvey
(1) ö. 27-15
- ögeysi-, f.** alışmamak, yadırgamak, pek beğenmemek
(1) ö.-mey 68-23
- ögiz, is.** öküz
(2) ö. 6-16, 21-15
- öjetlik, is.** cesaret, cesurluk, sözünden dönmemek
(1) ö. 59-1
- öjire, is.** oda, hücre
(1) ö.-sine 57-5
- ökin-, f.** pişman olmak, üzülmek
(1) ö.-be 43-28
(1) ö.-er 36-14
(1) ö.-gende 68-23
(1) ö.-gendey 43-31
- ökiniş, is.** pişmanlık, üzüntü
(3) ö. 33-12, 33-25, 60-15
(1) ö.-tiñ 47-20
- ökpe, is.** kırgınlık, küskünlük, kızgınlık, öfke
(1) ö. 13-14
- ökpeli, sf.** öfkeli, kırgın, küskün
(1) ö. 54-28
- öksip öksip, zf.** hıçkırma hıçkırma, iç çekerek ağlamak
(1) ö. 12-16
- ökşe, is.** ökçe, topuk
(1) ö. 20-34
- öl-, f.** ölmek
(3) ö.-gen 12-15, 14-4, 45-7
(1) ö.-geniñdi 55-33
(1) ö.-megendey 52-6
(1) ö.-mese 28-15
- ölermen, sf.** açgözlü; gayretli, cesur kimse
(1) ö.-ler 6-34
- öli, sf.** ölü
(1) ö. 42-19
- ölmeytuğnlıq, is.** ölümsüzlük
(1) ö.-ın 52-15
- ölşewli, sf.** ölçülü, sayılı
(1) ö. 52-11
- ömir, is.** ömür, hayat
(10) ö. 19-35, 35-12, 35-36, 47-25, 52-18, 53-2, 64-10, 64-20, 74-9, 77-19
(3) ö.-de 50-9, 55-40, 66-20
(1) ö.-diñ 60-4
(2) ö.-im 64-22, 69-12
(1) ö.-imdi 76-32
(1) ö.-imnen 76-35
(1) ö.-in 35-2
(1) ö.-inde 48-3
(1) ö.-inşe 24-8
(1) ö.-iñniñ 39-36
(1) ö.-iñşe 64-32
- Ömirbek Lakki, is.** Karakalpak mizâhının ünlü temsilcisi ve onu anlatan piyes
(1) ö. 59-5
- ömirlilik, sf.** hayati, hayat için gerekli
(1) ö. 45-7
- ön-, f.** çoğalmak; ilerlemek; damarlanarak toprak yüzüne çıkmak
(1) ö.-besin 65-28
- öne boy, zf.** her taraf
(1) ö.-dan 34-26
- önege, is.** terbiye, akıl, örnek
(1) ö.- ñ 20-2
- öner, is.** hüner, sanat
(1) ö.-di 66-28
- öñ, is.** ön
(1) ö.-imnen 17-11
- öñir, is.** elbisenin ön tarafı; civar
(1) ö.-ine 16-33
(1) ö.-iñizge 28-4
- örbit-, f.** üretmek, çoğaltmak, bollaştırmak, ilerletmek
(1) ö.-pegen 35-20
- öre, is.** insanın bilgi derecesi; âlim; direk
(1) ö.-den 71-10
- öril-, f.** örülmek
(1) ö.-megen 39-5
- örkeşli, sf.** hörgüçlü
(1) ö. 39-8
- örle-, f.** yükselmek, yukarı çıkmak
(1) ö.-p 21-27
- örmek, -gi, is.** örümcek ağı
(1) ö.-in 49-27

örmele-, f.	yapışarak, tutunarak tepeye doğru tırmanmak; kaldırmak	(2)	ö.-se 1-11, 12-5
(1)	ö.-p 21-3	(1)	ö.-sin 10-35
(1)	ö.-r 38-34	(5)	ö.-ti 4-11, 12-5, 37-32, 77-16, 78-24
örnek, -gi, is.	örnek	(1)	ö.-tiñ 53-12
(2)	ö. 20-28, 21-25	ötimli, sf.	çok satılan, sürümü olan
(1)	ö.-in 35-20	(1)	ö. 5-30
örte-, f.	yakmak; dertlendirmek	ötin-, f.	rica etmek
(1)	ö.-gen 76-12	(1)	ö.-emen 34-3
örten-, f.	yanmak	ötiniş, is.	rica, istirahat
(1)	ö.-ip 12-20	(1)	ö. 59-9
ös-, f.	büyüme, yetişme	ötkel, is.	dar geçit, boğaz
(1)	ö.-edi 61-4	(2)	ö.-i 27-22, 44-33
(4)	ö.-er 60-18, 76-17, 76-17, 76-18	(1)	ö.-in 9-17
(1)	ö.-ip 65-28	ötkelek, sf.	sıkışık, ağır vaziyet; geçitli
(7)	ö.-ken 8-11, 23-4, 34-10, 37-27, 69-2, 69-3, 69-27	(1)	ö. 77-17
(1)	ö.-kende 79-21	ötkenlik, -gi, is.	geçicilik
(1)	ö.-ti 35-5	(1)	ö.-in 47-32
(1)	ö.-tiñ 34-22	ötkir, sf.	keskin
ösek, is.	dedikodu, iftira, yalan	(1)	ö. 63-26
(3)	ö. 21-34, 34-26, 49-27	ötkiz-, f.	geçirmek
ösimlik, is.	bitki	(1)	ö.-dik 70-3
(1)	ö. 34-11	(1)	ö.-gen 52-2
öş-, f.	bitmek, sönmek, yok olmak, ölmek	(1)	ö.-ip 23-2
(1)	ö.-pegey 22-24	ötmiş, is.	geçmiş
(1)	ö.-se 22-23	(1)	ö.-tiñ 21-33
öt-, f.	bir taraftan diğer tarafa geçmek; satılmak; ölmek	öyt-, f.	öyle davranmak, öyle yapmak
(6)	ö.-er 18-8, 18-34, 39-13, 39-32, 47-14, 50-30	(3)	ö.-ip 14-3, 40-21, 55-14
(1)	ö.-ermiz 3-18	öytkeni, bağ.	çünkü
(1)	ö.-erseñ 17-27	(1)	ö. 54-13
(4)	ö.-ip 22-15, 39-12, 51-24, 62-23	öz, zm.	öz, kendi
(1)	ö.-ip atr 4-18	(37)	ö. 1-2, 5-6, 5-24, 7-17, 8-14, 13-18, 13-18, 13-42, 19-10, 21-19, 23-14, 28-10, 28-32, 29-8, 35-2, 46-6, 49-2, 49-35, 51-3, 51-6, 51-20, 59-23, 66-27, 67-20, 68-2, 68-17, 69-1, 69-8, 69-25, 70-23, 74-4, 76-29, 76-32, 76-33, 77-9, 78-1, 80-6
(8)	ö.-ken 9-12, 12-9, 20-9, 23-29, 41-10, 72-9, 74-13, 76-14	(7)	ö.-i 13-9, 15-11, 41-3, 47-9, 51-4, 59-26, 72-7
(5)	ö.-kende 16-30, 17-6, 17-12, 17-17, 17-25	(2)	ö.-i-aq 6-29, 27-36
(1)	ö.-kendey 17-11	(7)	ö.-im 11-27, 11-28, 11-28, 42-17, 50-15, 72-3, 72-3
(1)	ö.-kenin 33-11	(1)	ö.-im-şe 73-9
(1)	ö.-keniñ 9-18	(1)	ö.-imdağı 73-9
(1)	ö.-keniñde 40-23	(2)	ö.-imdi 45-35, 48-17
(1)	ö.-key 8-30	(2)	ö.-ime 45-35, 64-21
(2)	ö.-pes 4-29, 73-27		

- (5) ö.-in 3-39, 13-9, 29-6,
41-14, 72-7
- (1) ö.-inde 52-18
- (3) ö.-ine 24-20, 29-10, 51-30
- (1) ö.-iniñ 13-11
- (11) ö.-iñ 2-16, 8-18, 10-23,
10-31, 40-10, 44-21, 44-29,
45-20, 53-5, 53-7, 54-29
- (3) ö.-iñde 55-12, 58-33, 67-27
- (2) ö.-iñdey 64-17, 66-12
- (5) ö.-iñdi 8-18, 10-31, 21-5,
37-14, 55-36
- (2) ö.-iñe 10-11, 10-23
- (1) ö.-iñiz 23-19
- (1) ö.-iñizden 80-18
- (1) ö.-iñizdi 33-18
- (1) ö.-iñnen 43-12
- (1) ö.-iñniñ 54-13
- (1) ö.-leri 63-7
- (1) ö.-lerin 13-17
- (1) ö.-leriñ 21-5
- Özbek, is.** Özbek
- (6) ö. 16-33, 18-26, 19-3,
23-21, 25-2, 27-33
- (1) ö.-te 80-2
- Özbekstan, is.** Özbekistan
- (2) ö. 17-26, 22-29
- (1) ö.-da 18-2
- özek, is.** yürek, duygu; yemek borusu
- (1) ö.-in 51-28
- özge, sf.** başka
- (2) ö. 45-4, 60-4
- (1) ö.-ni 68-25
- özger-, f.** değişmek, başkalaşmak
- (2) ö.-di 45-1, 45-1
- (3) ö.-gen 44-32, 44-32, 80-13
- (3) ö.ip 9-5, 22-22, 70-1
- (1) ö.-mey 45-2
- (1) ö.-meyseñ 66-20
- özgeris, is.** değişiklik
- (1) ö.-ler 66-25
- özgeşe, zf.** başkaca, başka, ayrıca,
bilhassa
- (1) ö. 18-32
- özinşe, zf.** kendince, kendine göre
- (3) ö. 4-1, 29-6, 72-1
- özlik, -gi, is.** kendi, öz
- (2) ö.-iñdi 68-25, 68-27

P

- pa, e.** “mi” soru edatı
(3) p. 21-24, 43-16, 63-30
- Paxta, is.** Paxta (yer ismi)
(1) p. 14-32
- paxta, is.** pamuk
(4) p. 5-9, 27-29, 31-14, 73-16
(1) p.-nı 5-13
(1) p.-ñ 5-1
- paxtakeş, is.** çiftçi, pamuk yetiştiren kişi
(1) p.-ke 73-16
- palaw, is.** pilav
(1) p.-dın 35-10
- palız, is.** bahçe, tarla
(1) p. 72-12
- palma, is.** palmiye
(1) p. 59-16
(1) p.-lar 65-17
- palto, is.** palto
(1) p. 27-27
- palwan, is.** pehlivan
(1) p. 7-34
(1) p.-lar 2-1
- Palwaniyaz, is.** Palwaniyaz (insan ismi)
(2) p. 59-6, 59-8
- pana, is.** sığınak
(1) p. 10-24
- panala-, f.** sığınmak, yardım istemek;
arka, destekçi edinmek
(1) p.-p 29-33
(1) p.-r 22-6
- para, is.** rüşvet
(2) p. 6-2, 6-8
- paraxor, sf.** rüşvetçi, rüşvet alan
(1) p.-dın 3-7
- parasat, is.** feraset, akıl-fikir
(2) p. 9-39, 11-20
- Parij, is.** Paris (şehir ismi)
(1) p. 25-8
- parq, is.** fark, ayırım
(1) p.-ı 31-29
- parlament, is.** parlamento
(1) p. 61-17
(1) p.-tiñ 61-28
- parta, is.** ?
(1) p. 50-2
- partbiletli, sf.** parti üyelik kimliği olan,
parti üyesi
(1) p. 13-4
- partiya, is.** parti, belli bir amaç
etrafında toplanan grup
(1) p.-nı 67-31
- parwaz, is.** kanat; uçuş
(1) p.-ı 67-27
- patas, is.** miskin, tembel
(1) p.-sañ 40-24
- patşa, is.** padişah
(1) p. 28-32
- patşalıq, is.** padişahlık
(1) p.-tiñ 49-5
- pay, ünl.** ah, vay
(2) p. 29-13, 75-34
- payda, is.** fayda
(1) p. 42-33
- payğambar, is.** peygamber
(7) p. 11-9, 11-10, 11-26,
11-32, 15-22, 56-24, 66-5
(1) p.-dı 56-20
- payızlı, sf.** latif
(2) p. 32-18, 59-16
- paylı, sf.** bağlı
(1) p. 6-18
- payt, is.** ağaç veya çiçek dalı, çöp
(1) p.-iñda 34-30
- pazıylet, is.** fazilet
(1) p. 28-15
- pädärquş** ?
(1) p. 49-8
- pähim, is.** fehm, anlayış
(1) p. 7-11
- päk, sf.** pak, temiz
(1) p.-dur 33-26
- päklük, -gi, is.** paklık, temizlik
(1) p.iñe 56-17
- päle, is.** felek, gök, sema; dal,
yaprak
(1) p.-ten 7-30
(1) p.-ti 72-23
(1) p.-tiñ 30-9
- pälli, sf.** pullu
(1) p. 4-33
- pämle-, f.** anlamak
(1) p.-p 62-32
- pämlik, -gi, is.** akıllılık
(1) kelte p.-iñniñ 68-28
'akılsızlık'

pänjire, is.	pencere	(2)	p.-ler 56-17, 65-18
(1)	p.-sine 57-7	(1)	p.-men 42-30
pänt, -di, is.	nasihat, öğüt	perzent, is.	çocuk, yavru
(2)	p. 5-20, 6-23	(1)	p. 53-24
(2)	p.-i 26-17, 45-5	(1)	p.-i 26-21
pärik, is.	radyatörün parmaklığı	(1)	p.-in 1-20
(1)	p. 58-12	(1)	p.-ler 49-8
pärman, is.	ferman, buyruk, emir	pesa, is.	piyes
(1)	p. 41-19	(1)	p. 59-5
pärwana, is.	pervane, kelebek	peyil, is.	niyet, gönül
(1)	p. 1-25	(1)	p. 1-23
(1)	p.-lar 41-14	peyilli, sf.	niyetli, gönüllü
Pärwardigar, is.	Tanrı, Allah, Perverdigâr	(1)	p. 18-35
(1)	p.-dan 65-22	pey(i)l, is.	bk. peyil
(1)	p.-ım 78-17	(4)	p.-i 9-33, 27-32, 35-38, 51-13
päryad, is.	feryat	(1)	p.-in 15-9
(1)	p. 17-3	(1)	p.-indey 15-27
päs, sf.	alçak, aşığı	(1)	p.-iñizge 27-40
(1)	p. 51-13	pilesos, is.	süpürge
(1)	p.-te 21-21	(1)	p.-iñ 40-28
päslik, is.	alçaklık, aşığılık	pırıl-da-, f.	hırıldamak, boğazdan ses çıkarmak
(1)	p. 43-19	(1)	p.-p 40-27
pät, is.	güç	pışaq, is.	bıçak
(1)	p. 16-7	(2)	p. 44-3, 63-23
pätli, sf.	güçlü	pışıq, is.	keci
(1)	p. 15-15	(2)	p. 52-12, 56-34
pe, e.	“mi” soru edatı	pıtıra, sf.	küçük
(5)	p. 40-12, 44-8, 44-10, 48-19, 64-3	(1)	p. 43-18
Pedinstitut, is.	Pedogoji Enstitüsü	pi, e.	“mi” soru edatı
(1)	p.-tiñ 75-10	(1)	p.-señ 56-3
Pegas, is.	Pegasus	pikir, is.	fikir, düşünce, akıl
(1)	p.-lar 73-5	(1)	p. 59-27
penen, bağ.	ile, ve	pis-, f.	pişmek; meyvenin olması
(17)	p. 4-35, 8-28, 32-24, 34-31, 35-18, 46-9, 46-11, 49-19, 56-2, 58-5, 63-26, 68-4, 70-31, 74-13, 75-23, 79-26, 80-7	(1)	p.-er 60-20
perde, is.	perde	(1)	p.-ip 9-3
(1)	p. 48-10	(1)	p.-ken 58-14
(1)	p.-lerdi 2-23	pit-, f.	bitmek; ortaya çıkmak
peri, is.	peri	(1)	p.-edi 6-37
(1)	p. 42-11	(1)	p.-er 4-5
(1)	p.-ge 8-3	(1)	p.-ip 33-11
(1)	p.-leri 73-7	(1)	p.-ken 47-16
(1)	p.-m 76-9	(1)	p.-kende 17-13
(4)	p.-si 55-32, 66-30, 67-5, 77-3	(1)	p.-kenin 6-28
perişte, is.	melek	(1)	p.-key 50-26
		(1)	p.-pegen 25-9
		(1)	p.-pes 1-19
		(1)	p.-pey 42-8
		pitir-, f.	bitirmek, tamamlamak

- (1) p.-gen 52-24
pitker-, f. bitirmek, tamamlamak
 (1) p.-erin 76-37
piyada, is. piyade, yaya, yaya olarak
 (2) p. 6-40, 74-29
piyala, is. bardak
 (1) p.-sı 47-31
piyr, is. pîr
 (1) p.-iñ 20-2
planeta, is. gezegen
 (1) p.-dan 64-3
plassmas, is. takma, gerçek değil
 (1) p.-tan 21-2
podval, is. bodrum
 (1) p.-ların 78-29
poeziya, is. şiir
 (6) p. 28-5, 28-9, 28-13, 28-17, 28-21, 28-25
polat, is. çelik
 (1) p. 38-22
pos-, f. göçmek, yurdunu terk etmek
 (1) p.-qan 30-3
 (1) p.-tı 2-32
pravila, is. kural
 (1) p.-ñ 57-36
prezident, is. başkan
 (1) p. 25-11
 (1) p.-ler 79-36
professor, is. profesör
 (1) p. 53-11
pul, is. pul, para, kuruş; kumaş
 (1) p. 70-20
 (2) p.-ğa 1-11, 70-22
 (2) p.-ı 61-3, 79-29
pulla-, f. pullamak, süslemek
 (1) p.-p 1-8
pullı, sf. zengin
 (1) p.-ğa 5-25
pullıq, is. para
 (1) p. 73-24
pulsız, sf. pulsuz, fakir, bedava, boşuna
 (1) p.-larğa 5-25
puşayman, is. pişman, pişmanlık
 (2) p. 60-13, 66-33
puta, is. dal, budak; evlat, nesil
 (1) p.-niñ 44-18
pütaq, -ğı, is. dal, budak; evlat, nesil
 (1) p.-iñdi 30-19

pütün, sf. bütün, hep, sağlam, tam

(1) p. 11-4

pütkil, sf. ve zf. bütün, tamamen

(4) p. 23-3, 30-34, 33-17, 48-17

R

radiator, is.	radyatör	(1)	r.-iñdağı 17-18
(1)	r. 58-11	(1)	r.-iñız 22-30
Rafael, is.	Rafael, ünlü İtalyan ressam	ruhıyat, is.	ruh, psikoloji
(2)	r. 54-3, 54-8	(1)	r.-ım 77-33
rahmet, is.	rahmet	rul, is.	direksiyon
(1)	r.-ler 49-14	(1)	r.-den 57-33
raxs, is.	raks, dans	ruwh, is.	ruh
(1)	r.-lardıñ 62-16	(1)	r.-ım 74-8
rasul, is.	rasûl, peygamber	(1)	r.-iñ 30-2
(1)	r.-i 65-19	(1)	r.-iñızğa 49-16
Rasulilla, is.	Rasûlullah, Allah'ın rasulü		
(1)	r. 11-22		
Raşidov, is.	Şaraf Raşidov		
(1)	r.-tıñ 22-26		
rawaj, is.	revaç; güç, kuvvet		
(1)	r. 60-7		
rawan, sf.	revan, yürüyen, giden, yolcu		
(1)	r. 8-32		
ray, is.	hâl, durum		
(1)	r.-ı 15-34		
Raykom, is.	Rayon Komitesi, bölge komitesi		
(1)	r.-niñ 71-16		
rähät, is.	rahat, hoşluk, lezzet		
(3)	r. 35-35, 46-6, 64-11		
(1)	r.-ke 62-25		
rähätli, sf.	rahat, güzel, iyi		
(2)	r. 2-5, 2-10		
rähbar, is.	rehber		
(1)	r. 2-7		
räwşan, is ve zf.	açık, parlak, ışıklı, nurlu; güzel, açık renkli kızıl gül		
(2)	r. 8-4, 31-11		
reglamentsiz, zf.	zamansız		
(1)	r. 61-15		
Rejepov, is.	Xojaniyaz Rejepov		
(1)	r.-tıñ 53-16		
Respublika, is.	Cumhuriyet		
(1)	r.-m 69-29		
roq, is.	rak müzik		
(2)	r. 21-13, 62-34		
ruh, is.	ruh		
(5)	r.-ı 16-23, 17-5, 19-3, 72-16, 77-5		
(1)	r.-ımızğa 75-31		
(1)	r.-m 23-3		

S

saat , <i>is.</i>	saat, belli bir zaman	saqla- , <i>f.</i>	saklamak, korumak
(1)	s. 60-14	(1)	s.- ñ 33-18
sabaq , <i>is.</i>	iplik, ip	(1)	s.-p 36-22
(1)	s.-tı 48-14	(1)	s.-r 53-4
sabaqlı , <i>sf.</i>	ipli, iplikli	(1)	s.-rman 34-1
(1)	s. 48-11	(1)	s.-sın 49-18
sabır , <i>is.</i>	sabır, tahammül, gayret	saqlan- , <i>f.</i>	gizlenmek, saklanmak,
(2)	s. 22-14, 33-29		korunmak
sabırlı , <i>sf.</i>	sabırlı	(1)	s.-ğandı 34-1
(2)	s. 9-15, 11-19	(2)	s.-iñ 33-1, 34-4
Sadık , <i>is.</i>	Murtaza Sadık	saqpan , <i>is.</i>	sapan
(1)	s. 36-29	(1)	s.-panğa 56-20
sağa , <i>is.</i>	nehir, kanal vb. yerlerin	saqşı , <i>is.</i>	bekçi, polis, nöbetçi
(1)	başladığı yer, kaynak	(1)	s.-niñ 32-30
(1)	s.-dağı 15-7	sal , <i>is.</i>	sal
(1)	s.-sı 24-29	(1)	s. 9-18
sağan , <i>zm.</i>	sana	sal- , <i>f.</i>	yerleştirmek, içerisine
(28)	s. 2-7, 2-9, 11-20, 12-33,		koymak, bırakmak; açmak;
	13-16, 15-2, 15-22, 28-11,	(2)	vurmak
	35-15, 36-4, 36-35, 38-2,	(2)	s. 57-8, 65-31
	41-4, 42-20, 44-26, 45-30,	(3)	s.-adı 6-5, 63-26, 78-8
	47-25, 48-20, 54-28, 55-15,	(2)	s.-ajaq 4-26, 24-26
	55-20, 55-22, 56-7, 56-25,	(2)	s.-ar 56-33, 71-26
	56-35, 63-12, 68-3, 78-13	(2)	s.-asañ 46-16, 55-4
sağın- , <i>f.</i>	özlemek, arzu etmek	(1)	s.-dı 47-29
(6)	s.-aman 18-1, 18-3, 18-7,	(5)	s.-ğan 30-21, 32-21, 52-23,
	18-24, 19-21, 63-12		54-14, 74-3
(1)	s.-dım 45-24	(1)	s.-ğanda 72-31
(1)	s.-ıp 44-25	(1)	s.-ğanın 23-34
sağındır- , <i>f.</i>	özletmek	(1)	s.-ğanına 30-30
(1)	s.-ğan 68-16	(7)	s.-ıp 6-38, 37-20, 56-20,
sahra , <i>is.</i>	sahra, meydan, çöl		59-4, 76-16
(1)	s. 67-1	(1)	s.-madiñ 41-30
saxna , <i>is.</i>	sahne	(1)	s.-masañ 12-10
(1)	s. 61-21	salamat datang hoş geldiniz (Malayca)	
(1)	s.-da 2-33	(1)	s. 63-6
(1)	s.-dan 62-3	salbırat- , <i>f.</i>	sallandırmak
(1)	s.-ğa 62-8	(1)	s.-ar 51-27
(1)	s.-nı 62-26	saldar , <i>is.</i>	netice, sebep
(1)	s.-sına 62-34	(1)	s.-inan 35-34
saxnalı , <i>sf.</i>	sahneli	salı , <i>is.</i>	suda yetişen taneli bitki,
(1)	s. 14-29		pirinç
sajdegah , <i>is.</i>	secdegâh, secde yeri	(2)	s. 27-29, 72-12
(1)	s.-te 65-12	salqın , <i>sf.</i>	soğuk, ayaz; küskünlük
saq bol- , <i>f.</i>	sahip olmak	(1)	s. 2-20
(1)	s. 43-20	sallan- , <i>f.</i>	sallanmak, salınmak
		(1)	s.-ğan 34-15
		(1)	s.-ıp 21-26
		sallanı- , <i>f.</i>	birlikte sallanmak, salınmak
		(2)	s.-ıp 16-16, 19-28

salma , <i>is.</i>	kanal	(1)	s. 74-12
(1)	s.-dan 7-28	(2)	s.-ı 67-3, 75-18
saltanat , <i>is.</i>	saltanat, debdebe, tören		açık, belirli, aydın; iyi, güzel
(2)	s. 4-17, 50-29	(1)	s.-ğa 75-4
(2)	s.-ında 18-2, 22-26	saray , <i>is.</i>	saray
samal , <i>is.</i>	rüzgâr, yel	(1)	s.-da 52-29
(6)	s. 17-24, 22-32, 28-18, 33-4, 33-24, 40-8	sarğay- , <i>f.</i>	sararmak; kalitesinin bozulmaya yüz tutması
(2)	s.-ğa 29-15, 77-34	(1)	s.-arsaň 64-32
(4)	s.-ı 37-18, 56-30, 62-16, 69-31	(1)	s.-ğan 46-30
(1)	s.-iň 34-26	sarı , <i>sf.</i>	sarı
(2)	s.-lar 24-23, 37-30	(1)	s. 25-29
(1)	s.-ları 36-5	sarp , <i>is.</i>	sarf, harcama, kullanma, tüketme
Samarqand , <i>is.</i>	Semerkant (yer ismi)	(1)	s. et- 76-4
(2)	s. 23-6, 49-13	sarsaň , <i>is.</i>	bıkkınlık, şaşkınlık, yorgunluk
(1)	s.-tan 24-35	(1)	s. 77-38
samoletsiz , <i>sf.</i>	uçaksız	(1)	s.-ğa 46-16
(1)	s. 24-16	sarsıq , <i>is.</i>	çürük, bozuk, irinli, kötü
san (<sen), <i>zm.</i>	sen	(1)	s. 3-32
(1)	s.-ğa 13-34	sarsıl- , <i>f.</i>	sarsılmak, üzülmek, kaygılanmak
san , <i>is.</i>	sayı, adet; baldır	(1)	s.-ğanday 43-27
(1)	s. 13-34	(1)	s.-ma 11-6
(1)	mıñ s. 31-12 ‘binlerce’	sat- , <i>f.</i>	satmak
sana- , <i>f.</i>	saymak, hesap etmek, öyle olduğunu düşünmek	(1)	s. 31-11
(1)	s.-ğan 3-39	(1)	s.-ajaq 1-11
(2)	s.-p 4-7, 20-35	(1)	s.-saq 5-9
(1)	s.-r 29-6	(1)	s.-saň 5-11
sanalı , <i>sf.</i>	duygulu, düşünceli, bilinçli	(5)	s.-tılar 12-13, 12-38, 13-12, 13-48, 14-18
(1)	s. 26-8	(2)	s.-ıp 13-10, 13-20
sanat- , <i>f.</i>	saydırmak	satarman , <i>is.</i>	satıcı
(1)	s.-ıp 3-9	(1)	s.-ğa 5-5
sanawlı , <i>sf.</i>	sayılı	satıl- , <i>f.</i>	satılmak
(1)	s. 52-11	(1)	s.-ıp 1-16
sanawsız , <i>sf.</i>	sayısız, çok	satırlat- , <i>f.</i>	çatırdamak, “çatır” diye ses çıkarmak
(1)	s.-dur 74-14	(1)	s.-ıp 32-20
sandal- , <i>f.</i>	işsiz güçsüz dolaşmak,	satıw , <i>is.</i>	satmak
(2)	s.-ıp 22-8, 45-10	(1)	s. 72-22
sandıraqla- , <i>f.</i>	sayıklamak, kendini kaybetmek	satira , <i>is.</i>	hicviye
(1)	s.-p 35-22	(1)	s.-ğa 59-4
saňğır et- , <i>f.</i>	şangırdamak, ses çıkarmak	saw , <i>is.</i>	sağ, sıhhatli, sağlam
(1)	s.-ıp 51-26	(2)	s. 34-2, 55-4
saňlaq , <i>is.</i>	ışık	saw- , <i>f.</i>	sağmak
(1)	s.-ın 4-8	(2)	s.-ıp 31-15, 63-29
sapalı , <i>zf.</i>	sefali, eğlenceli	sawa , <i>sf.</i>	uzak
(4)	s. 20-10, 25-13, 25-16, 26-20		
sapar , <i>is.</i>	sefer, kez, defa		

(1)	s. 70-26	Saylaw, is.	Saylaw (insan ismi)
sawap, is.	sevap	(4)	s. 57-14, 57-26, 57-31, 58-1
(1)	s. 78-21	(1)	s.-diñ 58-35
(1)	s.-ı 50-19	saylaw, is.	seçim, seçme
sawaş, is.	savaş, mücadele	(1)	s.-dan 80-9
(1)	s.-qa 57-25	(1)	s.-lar 13-37
sawda, is.	ticaret	saylawşı, is.	seçici, seçmen
(1)	s. 52-7	(1)	s.-lar 78-26
(1)	s.-sına 4-26	sayra-, f.	ötmek
sawda, is.	sevda; dert, sıkıntı	(1)	s.-ğan 47-24
(1)	s.-sı 37-29	(3)	s.-p 13-33, 56-11, 74-20
sawdager, is.	tüccar	(1)	s.-sa 28-20
(2)	s.-diñ 4-12, 5-27	sayran, is.	seyran, gezip dolaşma,
(2)	s.-ge 70-20, 79-26		eğlenme
sawdıraq, is.	saf gönül	(2)	s. 44-24, 47-6
(1)	s. 8-35	sayrat-, f.	ötmek
sawğala-, f.	korunmak	(2)	s.-a 77-26, 77-26
(1)	baş s.-p 3-13 ‘zor durumdan çekinmek’	saz, sf.	hazır
sawıl-, f.	tükenmek; sağılmak	(1)	s. 57-23
(1)	s.-ar 27-17	saz, is.	saz, bir müzik aleti
(1)	s.-ğan 16-17	(2)	s. 32-33, 36-20
(1)	s.-ıp 37-17	(1)	s.-diñ 33-13
sawlat, is.	bereket	(1)	s.-ğa 32-6
(1)	s.-ına 31-33	(2)	s.-ı 30-5, 72-2
sawlatlan-, f.	bolca damlatmak	(1)	s.-ım 74-32
(1)	s.-ıp 14-26	(2)	s.-ın 16-13, 41-22
sawlatlı, sf.	bereketli	(1)	s.-ında 33-23
(1)	s. 23-6	(2)	s.-lar 61-20, 62-9
sawsaq, is.	parmak	saza, is.	ceza
(1)	s.-larıñ 48-10	(1)	s. 22-34
saya, is.	gölge	sazan, is.	sazan balığı
(3)	s.-sında 18-5, 36-19, 69-5	(1)	s. 14-25
sayala-, f.	gölgelenmek, sığınmak	sazende, is.	sazende, saz çalan kişi
(1)	s.-saq 8-9	(2)	s.-ler 16-13, 61-26
sayın	hareket veya vaktin uzadığını bildiren “daima, her zaman, hep” anlamlarına gelen sözcük	sazla-, f.	saz çalmak
(4)	s. 33-5, 42-26, 42-27, 67-2	(1)	s.-p 16-13
Sayıpov, is.	ressam Qıdırbay Sayıpov	sazlı, sf.	sazlı, sazı olan
(1)	s.-qa 54-4	(1)	s. 18-16
sayla-, f.	seçmek, tercih etmek; hazırlamak	sädep, -bi, is.	sedef; düğme
(2)	s.-mañ 78-27, 79-5	(1)	s. 48-7
(2)	s.-ñ 78-27, 79-5	(1)	s.-im 48-19
saylan-, f.	seçilmek, hazırlanmak	sähär, is.	seher vakti
(2)	s.-arda 13-29, 78-32,	(1)	s. 38-10
saylanıw, is.	seçilme	säl, zf.	az, biraz
(1)	s.-dan 80-9	(6)	s. 34-3, 46-20, 55-1, 66-18, 67-30, 78-8
		sälem, is.	selam
		(2)	s. 28-24, 40-5
		(1)	s.-in 29-23
		(1)	s.-lerin 19-18

sälpäl , <i>sf.</i>	az, biraz	(1)	s.-ip 3-6
	(1) s. 43-14		
Sämender , <i>is.</i>	Erkin Semender, Harezmlî şair	(1)	s.-di 41-30
sän , <i>is.</i>	şan, görkem, gösteriş, güzel	(1)	s. 50-29
sänawber , <i>is.</i>	sanavber, çam fıstığı ağacı; uzun boyu ve salınışı bakımından sevgilinin boyu	(1)	s. 47-33
	(1) s.-ge 47-33		
sänem , <i>is.</i>	tapılacak kadar güzel kadın	(1)	s.-leri 63-16
Sänem , <i>is.</i>	Şahsenem ve Garip adlı halk hikayesinin kahramanı	(1)	s. 75-1
Sänemsiz , <i>sf.</i>	Şahsenemsiz	(1)	s. 37-16
Särbinaz , <i>is.</i>	Serbinaz, Kırk Kız adlı Karakalpak destanının kahramanı	(1)	s.-ları 8-2
säske , <i>is.</i>	sabah güneşinin biraz yükseldiği zaman	(1)	s.-de 57-15
sätpara , <i>is.</i>	yüz parça	(1)	s. 37-38
säwbet , <i>is.</i>	sohbet	(3)	s. 36-20, 39-15, 48-24,
	(1) s.-i 7-21		
	(1) s.-ti 32-33		
säwbetles- , <i>f.</i>	sohbet etmek	(2)	s.-ip 18-6, 69-6
säwda , <i>is.</i>	bk. sawda	(1)	s.-sı 5-30
säwir , <i>is.</i>	nisan ayının eski adı	(1)	s.-diñ 56-30
säwirle- , <i>f.</i>	hava almak	(1)	s.-p 66-4
säwle , <i>is.</i>	ışık, nur, şûle	(2)	s. 15-32, 30-26
	(1) s.-si 8-36		
säyyara , <i>is.</i>	gezegen	(1)	s.-larğa 48-34
sebep , <i>is.</i>	sebep	(1)	s. 56-37
segiz , <i>is.</i>	sekiz sayısı	(1)	s. 11-35
sekir- , <i>f.</i>	sıçramak, fırlamak, atlamak	(1)	s.-ip 3-6
	(1) s. 67-16, 67-16		
sekreter , <i>is.</i>	sekreter	(2)	s. 67-16, 67-16
sel , <i>is.</i>	sel, su baskını	(1)	s. 9-22
	(1) s.-ler 60-19		
	(1) s.-leri 22-27		
seminar , <i>is.</i>	seminer, staj	(1)	s.-in 70-3
semir- , <i>f.</i>	semirmek	(1)	s.-ip 55-28
sen , <i>zm.</i>	sen	(68)	s. 1-22, 2-25, 7-14, 8-33, 9-29, 11-1, 11-10, 12-6, 12-23, 13-14, 13-17, 13-17, 13-21, 13-23, 15-3, 15-27, 17-15, 25-9, 28-9, 28-13, 28-17, 28-21, 35-10, 37-13, 37-32, 40-11, 42-19, 42-24, 43-3, 44-31, 45-18, 45-25, 45-37, 46-1, 46-3, 47-12, 47-16, 48-7, 53-12, 53-13, 53-15, 54-13, 55-10, 55-17, 55-22, 56-13, 56-22, 56-31, 56-33, 56-36, 58-21, 60-10, 64-31, 66-6, 66-18, 66-24, 68-8, 68-9, 68-31, 69-13, 69-26, 71-8, 71-9, 75-9, 75-12, 75-14, 75-19, 78-17
	(2) s.-de 44-27, 46-8		
	(2) s.-dey 52-28, 53-10		
	(24) s.-i 3-14, 12-13, 12-38, 13-12, 13-44, 13-48, 14-18, 34-29, 38-4, 38-7, 40-19, 40-31, 45-24, 45-24, 48-16, 49-26, 53-3, 53-4, 57-6, 59-15, 63-12, 69-30, 71-12, 76-28		
	(20) s.-iñ 7-15, 13-25, 14-13, 17-18, 34-16, 35-8, 41-26, 44-19, 45-31, 46-5, 48-18, 54-12, 54-29, 55-37, 66-4, 67-13, 67-26, 68-5, 68-15, 69-15		
	(1) s.-iñdağı 71-23		
	(5) s.-nen 9-31, 15-4, 41-23, 46-13, 68-32		
	(2) s.-señ 69-12, 76-10		
senlik , <i>is.</i>	senlik	(1)	s. 68-14

sensiz , <i>z.f.</i>	sensiz	(1)	s.diñ 40-28
(1)	s. 67-1		
sep- , <i>f.</i>	serpmek, saçmak		
(1)	s.-kenseñ 56-23		
serle- , <i>f.</i>	sezmek, bilmek, anlamak		
(1)	s.-dim 68-12		
ses , <i>is.</i>	ses; tehdit		
(1)	s.-ti 37-2		
(1)	s.-tinen 32-23		
seyit , <i>is.</i>	seyyit		
(1)	s.-lerdiñ 75-6		
sez- , <i>f.</i>	sezmek, anlamak		
(1)	s.-erseñ 49-32		
(1)	s.-genbiz 18-17		
(1)	s.-genim 68-29		
(1)	s.-genlerimnen 20-15		
(1)	s.-ip 30-16		
sezim , <i>is.</i>	sezgi, duygu, his		
(1)	s. 61-34		
(2)	s.-ler 48-13, 63-35		
siban- , <i>f.</i>	kollarını sıvamak; güreş için hazırlanmak		
(1)	s.-ip 35-5		
sıbırla- , <i>f.</i>	fisıldamak		
(2)	s.-p 46-24, 61-25		
sıbırlan- , <i>f.</i>	fisıldanmak		
(1)	s.-dım 61-36		
sıbrılı , <i>is.</i>	fisıltı		
(1)	s. 46-32		
sım , <i>is.</i>	sim, tel		
(1)	s. 75-29		
sın- , <i>f.</i>	kırılmak, bozulmak		
(2)	s.-ğan 35-36, 51-24		
(1)	s.-ğanday 51-22		
(1)	s.-ğaniñ 11-21		
sın , <i>is.</i>	görk, endam, güzellik		
(1)	s.-ı 50-17		
(1)	s.-iñızdı 22-12		
sınala- , <i>f.</i>	sağlamlaştırmak, çivilemek, çakmak, sıkılaştırmak		
(1)	s.-p 20-34		
sınıq , -ğı , <i>sf.</i>	kırık, kırılmış		
(2)	s.-ınday 30-25, 54-5		
sıñqıl-da- , <i>f.</i>	şaka yaparak, naz yaparak ağlamak veya gülmek		
(1)	s.-ğan 27-25		
sıñısı , <i>f.</i>	ağlamak, ağlyormuş gibi ses çıkarmak		
(1)	s.-p 14-2		
sıpr- , <i>f.</i>	süpürmek, toplamak		
		(1)	s.diñ 40-28
sır , <i>is.</i>	sır, gizli iş	(3)	s. 6-24, 32-2, 73-11
		(1)	s.in 1-22
sırqat , <i>is.</i>	hasta, hastalık	(1)	s.-larğa 79-20
sırqıya?		(1)	s.-niñ 42-10
sırlas , <i>is.</i>	sırdaş	(1)	s. 46-8
sırlasıw , <i>is.</i>	birbirine sırrını anlatma, dertleşme	(1)	s.-ğa 66-19
sırlı , <i>sf.</i>	sırlı	(3)	s. 50-17, 62-18, 76-23
sırt , <i>is.</i>	dış; sırt, arka	(1)	s.-man 51-10
		(2)	s.-iñnan 49-27, 49-31
		(2)	s.-ta 12-17, 40-11
		(1)	s.-tı 65-4
sırtlay , <i>z.f.</i>	dışarıdan, dış görünüş itibariyle	(1)	s. 45-22
sıy- , <i>f.</i>	sığmak; geçinmek	(1)	s.-may 24-6
		(1)	s.-mayman 45-21
sıy , <i>is.</i>	saygı, hürmet	(2)	s. 4-30, 26-28
sıya , <i>is.</i>	mürekkep	(1)	s.-ñ 75-26
sıydam , <i>sf.</i>	uzunca	(1)	s. 35-5
sıyın- , <i>f.</i>	sığınmak	(1)	s.-ğan 3-35
sıyır , <i>is.</i>	inek	(1)	s. 31-15
sıyla- , <i>f.</i>	hürmet etmek, saygı göstermek, saymak	(1)	s.-ñ 57-35
		(1)	s.-r 76-28
		(1)	s.-yman 78-14
sıylas- , <i>f.</i>	karşılıklı saygı göstermek	(1)	s.-qanda 7-18
sıylasıq , <i>is.</i>	saygı	(1)	s. 7-19
sıypa- , <i>f.</i>	sıvazlamak, okşamak	(1)	s.-pağan 44-29
		(1)	s.-r 68-24
sız- , <i>f.</i>	çizmek, üstünü çizmek	(1)	s.-dı 4-14

- (1) s.-ğanday 56-15
sızla-, *f.* sızlamak
 (1) s.-r 63-36
Sibir, *is.* Sibir (yer ismi)
 (1) s. 5-9
 (1) s.-degi 13-31
sigaret, *is.* sigara
 (1) s.-tey 43-17
silesi qat-, *f.* çok yorulmak, çok gülmek
 (1) s.-ip 62-27
silos, *is.* yem
 (1) s. 57-16
silte-, *f.* işaret etmek, göstermek
 (2) s.-p 4-1, 48-34
simir-, *f.* suyu veya herhangi bir şeyi
 iştahlanarak içmek
 (1) s.-ip 15-7
siñ-, *f.* sinmek
 (1) s.-edi 6-33
 (1) s.-gendey 13-45
sira, *z.f.* elbette
 (1) s. 68-32
sirä, *z.f.* asla, hiçbir zaman
 (1) s. 40-18
sirke, *is.* sirke
 (1) s.-si 9-36
siyaset, *is.* siyaset
 (1) s. 70-29
 (1) s.-qa 73-15
 (1) s.-tan 70-26
siyasetlan-, *f.* siyasetlenmek
 (1) s.-ğan 70-27
siyne, *is.* sine
 (1) s.-de 38-11
 (1) s.-sindey 39-7
siyrek, *z.f.* seyrek
 (2) s. 39-24, 56-36
siz, *zm.* siz
 (9) s. 7-19, 33-28, 39-15, 39-27,
 48-24, 48-35, 49-5, 61-29,
 65-3
 (1) s.-de 61-24
 (3) s.-den 33-16, 34-3, 49-15
 (3) s.-dey 39-20, 79-15, 80-19
 (10) s.-di 19-17, 22-25, 22-30,
 22-34, 23-4, 23-16, 23-17,
 23-20, 38-32, 39-2
 (11) s.-ge 19-27, 20-13, 20-17,
 26-1, 26-4, 28-2, 29-23,
 33-32, 39-30, 49-3, 64-21,
 (3) s.-iñ 22-24, 54-24, 75-8
 (2) s.-ler 25-17, 60-27
 (1) s.-lerden 73-10
 (1) s.-lerdiñ 22-1
sizlersiz, *z.f.* siz olmadan, sizsiz
 (2) s. 19-25, 19-35
SNG SNG (?)
 (1) s. 80-4
soğan, *zm.* ona
 (1) s. 21-16
soq-, **-ğı**, *f.* çarpmak, dokunmak,
 vurmak
 (1) s.-ip 31-8
soqbaq, **-ğı**, *is.* sokak, patika
 (1) s.-ında 33-12
 (1) s.-iñnan 69-20
 (1) s.-lardan 77-16
soqpaq, **-ğı**, *is.* bk. soqbaq
 (1) s.-inan 33-25
soqlıq-, **-ğı**, *f.* çarpışmak, birine kasıtlı
 dokunmak
 (1) s.-ip 13-15
sol-, *f.* solmak
 (1) s.-diñ 53-22
sol, *zm.* o, şu
 (21) s. 1-13, 4-32, 20-28, 29-25,
 30-4, 44-29, 46-19, 46-31,
 47-26, 47-32, 48-4, 51-24,
 62-9, 63-27, 66-16, 68-5,
 71-2, 71-16, 74-28, 76-11,
 77-23
solar, *zm.* onlar
 (1) s. 63-36
solay, *z.f.* öyle, böyle
 (1) s. 68-8
solayda, *z.f.* öylece, böylece
 (1) s. 62-3
son (<sol), *zm.* o, bu
 (7) s.-day 4-25, 13-22, 14-7,
 35-15, 43-26, 62-25, 77-10
 (3) s.-iñ 35-34, 73-17, 80-5
 (1) s.-iñday 77-10
 (2) s.-nan 56-29, 61-31
sonda, *z.f. ve zm.* sonra; orada
 (18) s. 14-11, 14-15, 26-18,
 40-16, 40-29, 44-31, 45-2,
 45-20, 48-17, 49-32, 54-22,
 56-7, 57-30, 61-19, 61-25,
 67-13, 78-11, 78-17,
sonda da, *z.f.* öyle olsa da, gene de

- (2) s. 9-19, 20-15
sonet, *is.* sonet, bir şiir türü
(1) s. 52-5
sonşa, *z.f.* onca, o kadar, öyle
(5) s. 45-32, 45-34, 47-10, 60-35, 62-29
soñ, *z.f.* sonra
(3) s. 36-10, 53-24, 73-30
(1) s.-ları 59-10
soñğı, *sf.* sonraki, sonuncu
(4) s. 24-24, 46-21, 56-36, 75-24
sor-, *f.* soru sormak
(1) s.-amañ 37-39
(1) s.-amas 33-20
sora-, *f.* emmek
(1) s.-p 43-17
sorağla-, *f.* sormak, soruşturmak
(1) s.-p 40-32
sorat-, *f.* sordurmak, istemek
(1) s.-ıp 3-11
sorı, *is.* dert
(1) s.-mızdı 12-24
sorla-, *f.* dert çekmek
(1) s.-sa 35-1
sorlat-, *f.* dert eklemek
(1) s.-qan 12-24
sot, *is.* mahkeme
(1) s.-ı 3-15
sotlas-, *f.* mahkemeleşmek
(1) s.-ıp 10-8
sovxoz, *is.* çiftlik
(1) s. 59-2,
(1) s.-ında 59-6
soyışlıq, *is.* kesilmek için hazırlanan hayvanlar, kurbanlık
(1) s.-qa 27-3
sozım, *is.* uzatımlık
(1) qol s. 25-24 ‘el uzatımlık, yakın’
sök-, *f.* tenkit etmek, kınamak
(1) s.-keniñde 40-24
sön-, *f.* sönmek; bitmek
(1) s.-begey 63-36
(1) s.-bese 28-16
(1) s.-beymen 67-4
(3) s.-beyseñ 28-9, 28-17, 28-21
(1) s.-er 28-8
söyle-, *f.* söylemek, konuşmak
(1) s.-meñ 21-10
(5) s.-p 2-26, 2-26, 67-23, 73-3, 73-3
söylemşeklik, *is.* söylenmek, konuşmaklık
(1) s. 72-8
söyles-, *f.* söyleşmek
(1) s.-ip 72-3
söyt-, *f.* öyle yapmak
(4) s.-ip 9-25, 27-36, 39-13, 47-22,
(1) s.-pegende 35-21
(1) s.-se 6-33
(1) s.-señ 59-2
söytsedağı, *z.f.* öyle olsa da, ama yine de
(1) 74-1
söz, *is.* söz
(16) s. 3-36, 7-27, 18-34, 26-29, 34-1, 37-15, 43-18, 44-9, 49-27, 56-28, 59-5, 61-16, 70-6, 72-31, 79-10, 79-32
(4) s.-den 3-28, 3-32, 11-31, 42-33
(2) s.-di 7-11, 62-2
(1) s.-ge 43-7
(1) s.-i 13-3
(1) s.-ine 10-9
(1) s.-iñ 43-16
(4) s.-iñdi 23-2, 37-12, 67-13, 73-28
(2) s.-ler 1-16, 43-26
(2) s.-lerden 62-1, 80-14
(1) s.-lerdi 49-23
(1) s.-leriñizdi 23-12
sözles-, *f.* söyleşmek, konuşmak
(1) s.-er 76-20
spiker, *is.* spiker
(1) s. 61-17
Stalin, *is.* Stalin, eski Sovyetler Birliği devlet adamı
(1) s.-niñ 31-4
student, *is.* öğrenci
(1) s.-ke 75-27
(1) s.-leri 76-8
studentlik, *is.* öğrencilik
(2) s. 75-17, 75-33
Suläyman, *is.* Süleyman
(1) s.-niñ 14-30
sulıw, *sf.* güzel, yakışıklı
(15) s. 7-18, 18-34, 21-6, 31-34, 33-13, 35-14, 39-37, 41-23,

	42-10, 46-22, 56-10, 56-15, 57-8, 61-15, 63-35	(2)	s.-ınday 26-7, 76-23
		(1)	s.-ınıñ 69-25
(1)	s.-dın 63-11	(2)	s.-lar 14-23, 25-30
(1)	s.-lardın 20-12	(1)	s.-ları 27-25
(1)	s.-larğa 26-2	suwal-, f.	sütten kesilmek
sulhwıq, -ğı, is.	güzellik	(1)	s.-ıp 4-10
(2)	s.-ın 18-17, 20-26	suwğar-, f.	sulamak, su vermek
(1)	s.-ta 62-21	(2)	s.-ğan 25-15, 26-19
(1)	s.-tan 21-21	(1)	s.-masam 55-25
(1)	s.-tı 21-1	suwıq, sf.	soğuk
sultan, is.	sultan	(2)	s. 37-1, 46-9
(2)	s. 23-10, 38-27	(1)	s.-ta 45-27
(2)	s.-ı 16-20, 39-34	suwıs-, f.	açılmak, soğumak
Sultan Wäyis, is.	Sultan Weyis dağları, Karadağ	(1)	s.-pasın 55-39
(1)	s. 8-7	(1)	s.-ıp 10-6
sum, sf.	kötü, uğursuz, sevimsiz, acımasız, merhametsiz	suwsa-, f.	susamak; arzu etmek, canı istemek
(2)	s. 30-9, 35-24	(1)	s.-p 47-9
sumlıq, -ğı, is.	kötülük, uğursuzluk	suwsız, sf.	susuz
(3)	s. 11-34, 51-5, 72-20	(1)	s. 79-32
(1)	s.-ıñdı 35-8	suyıqast, is.	suikast
suñqar, is.	avcılıkta faydalanılan, çok yüksekten uçan bir kuş çeşidi; sungur	(1)	s. 49-4
(1)	s. 67-27	sümelek, is.	sümelek
sup-sup, sf.	güzel	(1)	s.-ti 16-12
(1)	s. 43-11	sümirey-, f.	başı öne eğilmek, garipleşmek, miskinleşmek
sup-sulhw, sf.	güpgüzel	(1)	s.-meyik 21-4
(1)	s. 74-24	sür-, f.	sürmek
susa-, f.	susamak; arzu etmek, canı istemek	(1)	s.-gen 74-10
(1)	s.-yıp 43-11	(1)	s.-gende 64-10
suveren, sf.	özgür	(1)	s.-gendey 71-20
(1)	s. 69-29	(1)	s.-geniniñ 52-18
suw-, f.	soğumak	(1)	s.-genler 4-34
(1)	s.-ıp 27-5	(2)	s.-ip 34-32, 58-16
suw, is.	su; hasta	(1)	s.-meden 21-8
(21)	s. 3-36, 5-2, 5-22, 9-36, 13-29, 13-30, 14-26, 14-30, 15-7, 21-4, 24-6, 29-17, 34-21, 37-1, 47-8, 56-22, 56-23, 57-2, 72-27, 78-30, 79-34	(1)	s.-meyseñ 55-31
(3)	s.-dan 15-26, 32-16, 38-14	(1)	s.-señ 39-13
(1)	s.-dı 13-32	(1)	s.-sin 59-23
(1)	s.-dın 32-18	sürdew, is.	devam etme, sürme
(2)	s.-ğa 10-34, 55-28	(1)	s. 2-16
(3)	s.-ı 14-8, 15-18, 17-23	süre al-, f.	sürebilmek
(3)	s.-ın 13-7, 69-21, 75-21	(1)	s.-ğanğa 4-40
		sürgiz-, f.	sürdürmek
		(1)	s.-di 13-26
		(1)	s.-er 77-30
		(1)	s.-gen 3-20
		sürin-, f.	bir şeye takılarak ayağın kayması, tökezlemek; bir engel ve zor durumla karşılaşmak

- (1) s.-e qabına 77-24
'zorlanarak'
- (1) s.-gende 29-3
- sürme, is.** sürme, göz boyası
(2) s. 20-29, 23-8
- sürme, is.** sürmek
(1) s.-ge 64-20
- sürmek, -gi, is.** sürmek
(1) s.-iñ 35-12
- sürmele-, f.** sürmelemek
(1) s.-p 21-2
- sürt-, f.** sürtmek
(1) s.-ip 69-22
- süt, is.** süt
(2) s. 40-16, 59-24
(1) s.-iñ 48-12
- sütilmek, -gi, is.** bir tür meyve
(1) s.-iñ 68-16
- süwret, is.** suret, resim
(1) s.-iñ 56-15
(1) s.-ke 54-9
(1) s.-leriñe 54-14
- süwreñi, is.** ressam, fotoğrafçı
(1) s. 54-4
- süy-, f.** sevmek
(1) s.-dim 48-16
(2) s.-emen 26-26, 69-28
(3) s.-er 5-4, 11-24, 68-2
(4) s.-gen 19-37, 32-33, 41-26, 53-17
(1) s.-geniñe 50-22
(1) s.-ip 50-27
(3) s.-mes 26-17, 65-4, 69-25
- süydür-, f.** sevdirmek
(1) s.-gen 50-22
- süye-, f.** yardım etmek, destek olmak, dayanak olmak
(1) s.-gen 69-26
(1) s.-ymen 78-13
- süyen-, f.** dayanmak
(1) s.-ip 17-15
- süygi, is.** sevgi
(1) s. 45-13
- süyistir-, is.** sevindirmek, seviştirmek
(1) s.-gen 66-17
- süyiw, is.** sevme
(1) s. 69-30
- süyken-, f.** sürtünmek, okşamak
(1) s.-se 33-24
- süyret-, f.** sürüklemek
(1) s.-ken 73-15
- süyrik, sf.** sivri, uzun
(1) s. 48-10
- süysindir-, f.** sevindirmek
(1) s.-ip 63-14
- süz-, f.** süzmek
(1) s.-er 5-10
(1) s.-ip 78-34

Ş

- şaban, sf.** yavaş yürüyen, tembel
(1) ş. 29-4
- şap-, -bı-, f.** koşmak, atla koşmak
(1) ş.-ar 1-31
- şabırw, is.** koşma, koşuş
(1) ş.-ına 29-16
- şad, sf.** şâd, sevinçli, neşeli, mutlu
(4) ş. 16-23, 25-32, 31-24, 74-8
- şadlı, sf.** şâdlı, sevinçli, neşeli
(2) ş. 3-19, 45-34
- şadlıq, is.** şâdlık, mutluluk
(2) ş. 64-21, 77-29
(1) ş.-tan 77-1
- şağ, is.** çağ, asır, dönem, zaman,
(1) ş.-da 28-23
(1) ş.-ımnıñ 57-5
(1) ş.-ında 28-31
(1) ş.-iñda 12-5
- şağala, is.** martı
(1) ş.-lar 14-10
- şağındır-, f.** paramparça etmek, bozmak,
kırmak
(1) muñımdı ş.-adı 77-34
'sırrını, derdini
söylettirmek'
- şağla-, f.** çağlamak, coşmak
(1) ş.-ğan 46-1
(4) ş.-p 2-14, 45-36, 55-29,
64-23
- şağlas-, f.** birlikte coşmak
(1) ş.-ıp 16-14
- şah, is.** şah, hükümdar
(1) ş. 65-16
- Şahsänem, is.** Şahsenem ve Garip adlı
halk hikayesinin kahramanı
(1) ş. 19-36
- şaq, is.** boynuz
(1) ş.-ı 68-11
- şaqır-, f.** çağırmaq, davet etmek
(1) ş.-ar 15-35
(1) ş.-dı 62-4
- şal-, f.** dönüşmek, değışmek,
düşmek
(1) qıraw ş.-ğan 66-7 'ak
düşmek'
- şal-, f.** bağlamak, düğümllemek,
örmek
(1) ş.-ar 49-27
- şal, is.** ihtiyar adam
(1) ş.-lar 79-22
- şala, zf.** tam olmamış, yarım, noksan
(1) ş. 46-24
- şala-şarp, sf.** biraz, bir kısım, tam değıl
(1) ş.-ı 59-10
- şalbar, is.** şalvar
(1) ş. 75-28
- şalğay, is.** elbisenin düğme takılan iki
tarafı
(1) ş.-iñnan 41-6
- şaljaqlat-, f.** şımartmak
(1) ş.-ıp 55-21
- şalqa, is.** sırt, arka
(1) ş.-ma 76-30
- şalqar, sf.** büyük, geniş
(1) ş. 14-12
- şalqayta, zf.** gururla
(1) ş. 17-32
- şalqı-, f.** bir tarafa döner gibi hızla
gitmek; zafer sevinciyle
sarhoş olmak, coşmak;
uçsuz bucaksız
(2) ş.-p 1-10, 71-20
(1) ş.-ymız 21-35
- şam, is.** mum
(1) ş.-nan 41-15
- şama, is.** insanın vücudundaki güç,
kuvvet; bir şeyin ebatları
hakkında yapılan tahmin,
belki
(1) ş.- ñ 27-24
(2) ş.-sı 20-16, 39-20
- şamalı, zf.** pek fazla değıl
(1) ş. 71-23
- şaması kel-, f.** gücü yetmek
(1) ş.-mey atır 71-4
- şamşıraq, sf.** aydınlık, ışıq, parlak
(2) ş. 31-36, 75-16
- şan, is.** şan, nâm
(1) ş. 16-27
- şandı-, f.** ipe sararak bağlamak
(1) ş.-p 44-6
- şañ, is.** toz
(3) ş. 4-19, 24-22, 57-29,
(1) ş.-da 57-31
- şañğıt-, f.** tozutmak

- (2) §.-ıp 4-18, 69-19
şañıraq, is. keçe çadırın en yüksek noktası, direği
 (1) §.-ı 70-7
şañlaq, is. ağıl, yazın hayvanların barındığı yer
 (1) §.-ı 4-8
 (1) §.-ta 16-14
şap-, f. koşmak
 (1) §.-pay 79-33
şapıraz, sf. çapraz; şaşı
 (1) §. 38-23
şapqı, is. koşma isteği
 (1) §.-m 16-32
şappat, is. şaplak, tokat, alkış
 (1) §. 4-35
 (1) §.-lar 2-12
şara, is. çare, çözüm, yol
 (1) §. ñ 3-16
şarap, -bı, is. şarap, içki
 (1) §. 13-6
 (1) §.-ın 18-23
 (1) §.-ına 77-27
Şaraf, is. Şaraf Raşidov
 (1) §. 22-26
şarafatlı, sf. onurlu, şerefli
 (1) §. 17-9
şarbaq, is. ince söğüt ağacından ve benzerinden yapılan kurgan, çardak
 (1) §. 64-30
şarbí may, is. iç yağı
 (1) §. 72-6
şarxana, is. saz teli
 (1) §. 33-23
şarq ur-, f. yukarıya götürülmek, yükselmek
 (1) §.-ar 14-10
şarp-, f. yakmak
 (1) §.-ıp 51-28
şarşa-, f. yorulmak
 (1) §.-dım 45-10
 (1) §.-may 78-6
şarşat-, f. yormak
 (1) §.-tı 50-7
şarwa, is. çoban; her türlü iş, meslek
 (1) §.-ğa 10-28
 (1) §.-larınıñ 26-22
 (1) §.-niñ 27-2
şaş, is. insanın saçı
 (2) §. 63-4, 66-8
 (1) §.-iña 66-7
 (1) §.-iñdi 48-8
 (1) §.-larğa 44-29
 (1) §.-ta 20-31
 (1) §.-tı 20-30
şaş-, f. saçmak, etrafa dağıtmak
 (1) §.-ar 30-26
şaşıra-, f. sıçramak
 (1) §.-p 70-9
şat-, f. çatmak, karışmak; girmek
 (1) §.-adı 7-8
 (1) §.-sa 35-35
şatıl-, f. karışmak, iyi olmayan işlere karışmak
 (2) §.-ıp 1-14
şatır, is. çadır
 (1) §. 38-2
 (1) §.-ğa 38-5
şatır-şatır, is. “çatır çutur” diye ses çıkarmak
 (1) §. 58-10
şaw-, f. koşmak, gitmek
 (1) §.-ıp 35-21
şay, is. çay, bir içecek
 (4) §. 18-5, 18-21, 69-6, 79-22
 (1) §.-iñdi 18-22
Şaydakov, is. Şaydakov (insan ismi)
 (1) §.-lardıñ 32-24
şayxana, is. çayhane
 (1) §.-larda 18-20
Şayxantaur, is. Şayxantaur
 (1) §. 18-13
şayıl-, f. yıkanmak, temizlenmek
 (1) §.-ıp 3-40
şayır, is. şair, ozan
 (12) §. 37-20, 44-27, 51-18, 54-26, 54-28, 55-11, 55-13, 59-3, 66-24, 67-10, 67-16, 67-20
 (3) §.-dan 18-34, 71-24, 73-12
 (2) §.-dı 10-20, 67-8
 (4) §.-dıñ 28-23, 33-15, 51-32, 56-7
 (1) §.-ğa 41-5
 (4) §.-lar 15-4, 22-19, 31-32, 67-16
 (1) §.-larınan 18-26
 (2) §.-man 79-10, 80-18
şayıra, is. kadın şair, şaire

(2)	ş. 33-2, 33-6	(1)	ş. 36-16
(1)	ş.-m 33-16	(1)	ş.-niñ 36-23
şayrlıq, is.	şairlik	şeksiz, sf.	şeksiz, şüpheşiz
(5)	ş. 7-22, 66-26, 67-1, 72-29, 75-12	(1)	ş. 65-25
şayqa-, f.	çalkalamak, sallamak, kaldırmak, kıpırdatmak	şel, is.	Suyun başka yere akmaması için önüne çekilen toprak, set
(1)	ş.-ğan 15-10	(1)	ş. 34-29
(1)	ş.-p 30-10	şer, is.	şer, dert, üzüntü
şaylan-, f.	hazırlanmak	(1)	ş.-ge 47-31
(1)	ş.-iñlar 4-32	(1)	ş.-ine 1-4
şayna-, f.	çiğnemek	şert-, f.	sazı çalmak, teline dokunarak hoş ses çıkarmak
(3)	ş.-p 13-35, 31-23, 71-24	(1)	ş.-erseñ 47-11
şaytan, is.	şeytan	(1)	ş.-ken 72-2
(2)	ş. 11-33, 59-25	şeş-, f.	çözmek
şähär, is.	şehir, memleket	(1)	ş.-edi 61-2
(3)	ş. 18-31, 24-28, 72-19	(1)	ş.-ip 69-9
(2)	ş.-ge 24-3, 31-30	şeşe, is.	anne
(1)	ş.-ler 24-17	(1)	ş.-ñ 71-12
şäk, is.	şek	şeşenlik, is.	hatiplik
(1)	ş.-ke 73-14	(1)	ş.-tiñ 70-3
şäpaat, is.	bk. şäpäät	şet, is.	bir şeyin uzağı, dışı; bir şeyin kenarı, hududu
(1)	ş.-tuñ 16-6	(1)	ş.-inen 64-26
şäpäät, is.	şefaät, merhamet	şığar-, f.	çıkarmak; icat etmek; bitirmek, tamamlamak
(2)	ş. 35-33, 79-20	(2)	ş.-adı 31-14, 73-3
şäwketli, sf.	şevketli, azametli	(1)	ş.-dı 77-17
(1)	ş. 16-27	(1)	ş.-dıq 2-12
şäwkildes-, f.	oynaşmak, oynatmak, kıpır kıpır etmek	(1)	ş.-ğan 35-9
(1)	ş.-ip 15-31	(5)	ş.-ip 7-7, 17-10, 21-31, 34-12, 35-6
şeber, is.	usta, sanatkâr, ehil	(1)	ş.-man 64-15
(2)	ş.-i 53-1, 59-6	(1)	ş.-mas 11-35
şeberle-, f.	ustaca, hünervillece yapmak	şığartpaw, is.	çıkartmamak, bastırmamak
(1)	ş.-p 76-35	(1)	ş.-dı 59-9
şeginis-, f.	hep birden çekilmek	şığın-, f.	uzaklara gitmek, fazla gitmek
(1)	ş.-ip 14-11	(1)	ş.-dı 20-18
şek, -gi, is.	yol, kenar, hudut, sınır, uç	(1)	ş.-sam 78-8
(1)	ş.-inde 43-1	şığır, is.	çıkırık, kuyudan su çekmek için kullanılan alet
(1)	ş.-te 2-29	(1)	ş. 79-32
şek-, -gi-, f.	çekmek	şığıs, is.	doğu
(2)	ş.-er 35-30, 63-24	(1)	ş.-iñ 32-27
(1)	ş.-erde 68-21	şığıw, is.	çıkmaq
(1)	ş.-erler 37-36	(1)	ş. 50-9
(1)	ş.-erseñ 36-34	(1)	ş.-ğa 80-20
(1)	ş.-iñ 20-29	şıjum, is.	ürün; sicim, ip
(2)	ş.-ip 15-19, 60-31		
(3)	ş.-ken 43-17, 47-12, 74-12		
(1)	ş.-pe 35-30		
(1)	ş.-pegen 48-3		
Şeki, is.	Şeki (yer ismi)		

(1)	ş.-day 10-39	(3)	ş. 19-36, 31-22, 56-24
şıq, is.	çiy, nem	(1)	ş.-ın 10-20
(1)	ş. 34-31	şınar, is.	çınar
şıq-, -ği-, f.	çıkmaq, uzaklaşmaq, gitmek; ortaya çıkmak, doğmaq	(3)	ş.-lar 22-31, 33-8, 36-19
(1)	ş.-adı-ay 58-18	(1)	ş.-lardıñ 18-5
(1)	ş.-amız 3-24	şınıqqan, sf.	dayanıqlı, sağlam
(8)	ş.-ar 26-23, 50-2, 50-21, 50-22, 50-23, 53-8, 70-32, 77-6	(1)	ş. 26-21
(1)	ş.-ayıq 66-3	şınıqtır-, f.	alıştırmak, egzersiz yaptırmak
(10)	ş.-ıp 3-34, 15-23, 22-16, 35-30, 40-6, 40-30, 62-8, 67-12, 67-28, 70-8	(2)	ş.-ğan 12-28, 27-16
(1)	ş.-qalı 24-15	şıñğırla-, f.	yüksek sesle bağırmaq, çalmak
(3)	ş.-qan 51-34, 59-10, 76-2	(1)	ş.-p 31-3
(1)	ş.-qanda 65-26	şıñırawlı, sf.	çok derin, dipsiz
(2)	ş.-qanday 16-19, 62-7	(1)	ş. 77-39
(1)	ş.-qanı 59-10	şıñkobız, is.	ağza alınıp dişler yardımıyla çalınan demirden yapılmış bir müzik aleti
(2)	ş.-qanıñda 49-21, 69-10	(1)	ş.-dıñ 20-27
(2)	ş.-pağan 11-32, 73-21	şıñla-, f.	çınlamak
(1)	ş.-pas 26-6	(1)	ş.-ğan 31-2
(1)	ş.-paydı 34-15	(1)	ş.-r 11-31
(1)	ş.-sa 19-15	(1)	ş.-ydı 3-32
(1)	ş.-saq 3-17	şıpalı, sf.	şifalı
(1)	ş.-sam 14-20	(1)	ş. 26-12
(1)	ş.-sañ 8-12	şıra, is.	çıra, lamba
(1)	ş.-sın 17-21	(1)	ş. 76-8
(2)	ş.-tı 50-13, 50-14	şıraç, is.	kandil, lamba
(4)	ş.-tım 40-31, 40-32, 40-33, 50-15	(1)	ş. 46-18
şıqqır-, f.	çıkartmaq	şırılda-, f.	telaşlanmaq; şırıldamak
(1)	ş. 49-30	(1)	ş.-p 56-23
şılım, is.	sigara	şır(ı)q, is.	bir şeyin görünüşü, rengi
(1)	ş. 55-8	(1)	ş.-ımızdı 24-24
Şılıpq, is.	Şılıpq (yer ismi)	şırıla-, f.	şırıldamak, ötmek
(1)	ş. 32-27	(1)	ş.-p 51-29
Şımbay, is.	Şımbay (yer ismi)	şırilat-, f.	şırilatmaq, şırıldatmaq, öttürmek
(1)	ş. 25-19	(1)	ş.-tı 10-19
(1)	ş.-da 25-14	şırtım, is.	bir tür oyun
(1)	ş.-dı 3-30	(1)	ş. 3-34
Şımbaysız, sf.	Şımbaysız	şırwaniñ	?
(1)	ş. 8-6	(1)	ş.-iñ 5-11
şımşı-, f.	çimdikleemek	şıtırla-, f.	çıtırdamak
(1)	ş.-p 40-23	(1)	ş.-ydı 5-11
şımşıq, is.	serçe	şıt-, f.	çatmaq
(1)	ş. 56-34	(1)	qabaq ş.-qanday 67-30 'kaş çatmaq'
şım, sf.	doğru, gerçek, hakikat, temiz; Hak, Allah	şıyraç, sf.	sağlam
		(1)	ş. 10-40
		şıyrat-, f.	olgunlaşmaq

- (1) ş.-ip 10-39
şimişki, is. ayçiçeği
(1) ş.-dey 21-7
Şirazi, is. Şirazî
(1) ş. 41-24
Şirazi, is. Hafız Şirazî, Harezmlî şair
(2) ş.-diñ 41-10, 42-22
Şirazieva, is. Gülhan Şirazieva
(1) ş.-ğa 53-6
şirkin, ünl. ah, vah, yazık
(2) ş. 39-11, 39-32
şiybuwın ?
(1) ş. 44-5
şiyrin, sf. şirin, tatlı
(3) ş. 13-3, 18-26, 60-26
şiyşe, is. şişe
(1) ş. 64-34
şofer, is. şoför
(1) ş. 58-26
(1) ş.-ler 57-23
şol-, f. bakmak, yoklamak,
gözetlemek
(1) ş.-ip 4-37
Solpan, is. Şolpan yıldızı, sabah
görünen parlak yıldız
(1) ş.-ı 17-26
şolpı, is. süs için saça takılan gümüş
paralar
(1) ş.-ñdı 39-38
şomıl-, f. yıkanmak
(1) ş.-ar 65-15
şontıq, sf. kısa
(1) ş. 29-7
şopan, is. çoban
(7) ş. 26-21, 26-26, 26-30, 27-
7, 27-30, 27-39, 28-3
(1) ş.-dı 27-16
(2) ş.-niñ 26-33, 27-9
şoşqa, is. domuz
(1) ş.-niñ 9-34
şök-, -g-, f. çökmek
(1) ş.ip 54-25
şöktir-, f. çöktürmek
(1) ş.-ip 77-36
şöl, is. çöl, sahra
(5) ş. 14-11, 26-21, 27-16,
27-39, 77-33
(1) ş.-deymen 67-1
(1) ş.-i 23-5
(1) ş.-ler 47-9
- (1) ş.-lerge 13-7
şölle-, f. susamak
(1) ş.-rmen 64-22
(2) ş.-ymen 63-12, 67-2
(1) ş.-yşeñ 55-25
şölmek, -gi, is. çömlek, kap
(1) ş.-in 35-36
(1) ş.-tey 51-26
şöp, -bi, is. çöp, ot, dal
(1) ş.-iñ 48-21
(1) ş.-ti 48-6
şuğla, is. şule, alev, ışık
(1) ş.-sına 31-28
şuq-, f. eliyle bir şeye dokunmak,
karıştırmak; gagalamak
(1) ş.-ip 73-5
şuqır, is. çukur
(1) ş.-ğa 9-8
şurt, sf. aksi
(2) ş. 11-21, 80-5
şükir, is. şükür
(1) ş. 47-13
(1) ş. et- 51-7
şükiranalıq, is. şükranlık
(2) ş. 16-2, 78-4
şütik, sf. fitilli
(1) ş. 76-8
şüyele-, f. hareket etmemek
(1) ş.-p 12-34

T

ta, bağ.	de bağlacı	(12)	t. 4-21, 4-22, 4-23, 14-24, 14-25, 14-27, 25-24, 56-34, 64-29, 66-33, 72-29, 73-19		
taba al-, f.	bulabilmek	(1)	t.-massaň 39-40		
taba bil-, f.	bulabilmek	(1)	t.-meseň 12-2		
tabaq, is.	tabak	(1)	t.-tuň 50-17		
taban, is.	taban	(1)	t. 71-11		
tabanla-, f.	direnmek, dayanmak, kıpırdamamak	(2)	t.-p 9-9, 12-34		
tabil-, f.	bulunmak	(1)	t.-mas 22-4		
tabındır-, f.	tapındırmak	(1)	t.-adı 77-36		
tabınıwşı, is.	tapınıcı	(1)	t.-m 42-23		
tağ (<taq), is.	taht	(1)	t.-ında 28-32		
tağ- (<taq-), f.	takmak	(1)	t.-ar 28-4		
		(1)	t.-arıñdı 48-18		
		(2)	t.-ıp 46-28, 48-7		
tağal-, f.	takınmak; nallamak	(1)	t.-massaň 39-38		
tağam, is.	taâm, yemek	(1)	t.-lar 16-11		
tağdir, is.	bk. täğdir	(3)	t. 45-4, 49-4, 77-22		
		(1)	t.-ge 30-7		
		(1)	t.-im 78-13		
		(4)	t.-ime 76-29, 76-33, 77-9, 78-1		
tağı	daha, yine, bundan başka, bunun üzerine	(1)	t. 46-17		
tağlimat, is.	talimat, ders, görgü	(1)	t. 48-26		
tağne et-, f.	ta'n etmek, ayıplamak	(2)	t. 13-14, 56-6		
		(1)	t.-erseň 45-18		
tağne qıl-, f.	ta'n etmek, ayıplamak				
		(1)	t.-maň 61-9		
tax, is.	taht	(1)	t. 3-1		
Taxiyatas, is.	Taxiyatas	(1)	t. 24-25		
taxt, is.	taht	(1)	t. 49-1		
		(1)	t.-a 3-14		
		(1)	t.-dur 49-7		
		(1)	t.-ı 77-35		
		(1)	t.-ın 49-6		
		(1)	t.-ınan 49-5		
		(1)	t.-ta 49-9		
taxta, is.	tahta	(1)	t.-ğa 62-7		
Taxta, is.	Taxta (yer ismi)	(1)	t. 25-23		
Taxtaköpir, is.	Taxtaköpir (yer ismi)	(1)	t. 26-22		
		(1)	t.-degi 59-6		
taj, is.	taç	(1)	t. 49-1		
taq-, f.	takmak	(1)	t.-qım 16-34		
		(1)	ayıp t.-pas 20-35 'suçlamak'		
		(1)	t.-tım 49-19		
taq, is.	bir, üç, beş gibi tek sayılar	(1)	t. 72-2		
taq, sf.	tam	(1)	t. tur- 5-23 'emir almak'		
taqa-, f.	yaklaşmak, yaklaştırmak	(1)	t.-p 48-15		
taqabbırlıq, is.	tekebbürlük, kibirlenme	(1)	t. 12-3		
Taqıyatas, is.	Taqıyatas (yer ismi)	(3)	t. 30-22, 31-31, 32-4		
tal, is.	dal, tane, parça; söğüt ağacı	(1)	t. 13-35		
		(1)	t.-diň 69-5		
		(1)	t.-ğa 74-29		
tal-, f.	dalmak	(2)	t.-aman 15-13, 76-31		
tal-, f.	halsizleşmek, yorulmak, bayılmak	(1)	t.-ıpsaň 10-30		
talaban, sf.	istekli	(1)	t. 58-22		
Talaçay, is.	Talaçay	(1)	t. 37-24		
talaq, is.	talak, boşanma				

(1)	t. 66-29	(1)	t.-ğanday 62-26
talantlı, sf.	yetenekli, kabiliyetli	(1)	t.-p 48-29
(1)	t. 61-24	tamır, is.	bitki kökü; kan damarı
talas, is.	kavga, tartışma, dalaşma	(2)	t. 61-4, 69-23
(1)	t. 49-1	(1)	t.-iñ 5-7
talas-, f.	dalaşmak, kavga etmek, tartışmak	(1)	t.-lar 31-9
(2)	t.-ip 3-1, 39-6	tamızıq, is.	çıra
talat-, f.	köpeğe dalatmak; yağma ettirmek	(1)	t.-tay 67-4
(1)	t.-ip 3-10	tamşı, is.	damla
(1)	t.-paqta 3-4	(1)	t.-ñ 15-24
talay, is.	şans, kader, nasip, kısmet	tamtaris, sf.	yetersiz
(1)	t. 15-10	(1)	t. 73-29
talay, sf.	çok, nice, çok defa, hayli	tandır-, f.	bağlattırmak; inkar ettirmek
(7)	t. 9-17, 32-3, 35-7, 44-34, 49-22, 60-30, 78-34	(1)	esten t.-dı 77-26 'kendini kaybetmek'
(1)	t.-lar 50-23	tanıs, sf.	tanış, tanıdık
(1)	t.-larğa 13-26	(1)	t. 56-28
talpın-, f.	teşebbüs etmek, uğraşmak, denemek, çırpınmak	tanıt-, f.	tanıtmak
(1)	t.-ar 36-18	(1)	t.-tıñ 8-14
(1)	t.-sam 47-30	tañ-, f.	yakıştırmak; bağlamak
(1)	t.-sañ 67-30	(1)	t.-bayman 20-17
taltañla-, f.	şımarıkça ve kendine fazla güvenir şekilde hareket etmek, mağrurlanmak	tañ, is.	tan, şafak
(1)	t.-yđı 6-36	(4)	t.-da 14-20, 25-10, 65-13, 76-2
talwas, is.	arzu, istek	(1)	t.-larğa 15-32
(2)	t. et- 17-22, 44-26	(1)	t.-lar 54-19
talwaslan-, f.	heveslenmek, arzu etmek	(1)	t.-ları 1-12
(1)	t.-ip 57-14	tañırqan-, f.	hayret etmek, şaşırmaq
tam-, f.	damlamak	(1)	t.-bay 31-33
(1)	t.-ar 26-24	tañırqat-, f.	hayret ettirmek, şaşırtmaq
(2)	t.-ğan 25-20, 72-26	(1)	t.-ip 49-22
(2)	t.-ip 46-30, 68-22	tañla-, f.	seçmek, iyilerini ayırmak
tam, is.	kabir, mezar; dam, tavan	(1)	t.-mas 28-28
(1)	t.-da 24-31	(1)	t.-r 59-19
(1)	t.-ğa 9-2	tap	tam
(1)	t.-niñ 56-32	(2)	t. 21-14, 71-19
tam-tam, is.	alkış	(1)	t. bol- 21-36 'karşılaşmak'
(1)	t. 62-6	tap-, -bı-, f.	tapmak; bulmak; kazanmak
taman	-a doğru, -a kadar; taraf, yön	(5)	t.-ar 4-8, 25-18, 28-1, 62-20, 72-19
(1)	t.-da 72-15	(1)	t.-bay 24-4
(1)	t.-ğa 23-2	(1)	t.-qan 3-16
(1)	t.-iñ 36-2	(1)	t.-pağan 60-7
(1)	t.-lar 26-2	(1)	til t.-pay 79-36 'dilini bilmek
tamaşa, sf.	ilginç, enteresan, çok güzel	(1)	t.-tı 78-21
(1)	t. 62-30	tapbaq, is.	bulmak
tamaşala-, f.	temaşa etmek, seyretmek	(1)	t.-ı 17-19
		tapsır-, f.	emretmek
		(1)	t.-ğanlar 7-3

tap, is.	tap	(1)	t.-qanı 74-31
(1)	t.-tan 72-28	(1)	t.-qanlar 4-11
tar, sf.	dar; zor ve ağır	(1)	t.-pay 71-30
(3)	t. 10-21, 43-8, 51-13	(1)	t.-paydı 9-9
tar, is.	tar, bir müzik aleti	(2)	t.-sañ 5-17, 71-22
(1)	t.-ımdı 47-11	(2)	girew t.-tı 43-23 'kararmak'
(1)	t.-iñ 36-30		çekinmek, utanmak, cesaret
taraba, is.	teravih		edememek; geriye
(1)	t.-sınday 73-4		çekinmek, yürümek
taral-, f.	dağılmak	(1)	t.-ba 11-8
(1)	t.-ğan 31-9	(1)	t.-bay 57-8
taram, is.	bir şeyin taranmış gibi	tartın-, f.	çekingen, utangaç
	parçalara ayrılmış kolu,	(2)	t. 11-5, 48-13
	parça	tartın-, f.	çekmek
(2)	t. 34-19, 34-19	(1)	bas t.-ğa 66-31 'itiraz'
taran-, f.	taranmak, süslenmek	tas, is.	taş
(1)	t.-ıp 32-11	(8)	t. 3-1, 23-13, 25-6, 31-23,
tarat-, f.	dağıtmak		31-36, 36-9, 37-5, 75-16
(1)	t.-ıp 32-12	(1)	t.-ı 23-14
tarğıl, sf.	pek hoş olmayan kaba ses;	(1)	t.-ına 49-34
	kara	(1)	t.-iñ 5-7
(1)	t. 56-34	(4)	t.-qa 13-43, 44-3, 51-26,
tarıq-, f.	yokluğa, darlığa, çaresiz		61-4
	duruma düşmek	(1)	t.-lardı 51-15
(1)	t.-ıp 29-28	(1)	t.-tan 14-14
(1)	t.-sañ 10-32	tas-, f.	taşmak, taşarak dökülmek,
tarıl-, f.	darılmak, kızmak		etrafa yayılmak
(1)	t.-mağaysañ 15-28	(1)	t.-ar 15-12
tariyx, is.	tarih	(2)	t.-ıp 55-1, 58-6
(4)	t. 30-27, 32-20, 32-30, 71-1	(1)	t.-qanda 32-16
(2)	t.iñ 20-1, 36-10	(1)	t.-qanday 48-12
(2)	t.-tıñ 8-13, 9-17	tasa, is.	gizlenecek, saklanacak,
tarqat-, f.	dağıtmak; dokunan bir şeyi		gözden uzak yer
	sökmek, bozmak	(1)	t.-da 35-29
(1)	t.-qan 2-18	tası-, f.	taşımak
tarlan, sf.	alacalı, benekli; tecrübeli,	(2)	t.-p 18-21, 56-22
	çok görmüş geçirmiş	tasırlı, sf.	gürültülü
(2)	t. 28-30, 36-17	(1)	t. 70-12
tarlı, sf.	telli, teli olan	Taslaq, is.	Taşlık (ova ismi)
(1)	t.-day 72-2	(1)	t. 32-26
tart-, f.	çekmek; benzemek;	tasla-, f.	koymak, bırakmak; atmak,
	bağlamak, sağlamlılaştırmak;		fırlatmak
	müzik aleti çalmak	(5)	t.-p 4-16, 13-8, 44-31,
(1)	t.-adı 11-36		45-20, 53-15
(2)	t.-ar 29-19, 63-14	(1)	t.-yadı
(1)	t.-arem 79-24	taslas-, f.	tokuşmak, vuruşmak
(1)	t.-asañ 55-8	(1)	t.-ıp 58-7
(1)	t.-baqtamız 57-4	(1)	t.-sa 2-2
(5)	t.-ıp 4-22, 13-2, 14-24, 41-6,	(1)	t.-sın 2-2
	80-11	Taşawız, is.	Taşawız (yer ismi)

	(1)	t.-da 31-24			
	(1)	t.-ı 24-34		tay-, f.	kaymak
Taşkent, is.		Taşkent (yer ismi)		(2)	t.-ıp 42-2, 58-34
	(2)	t. 23-3, 24-32		tayan-, f.	dayanmak
	(5)	t.-ti 18-1, 18-3, 18-7, 18-24, 19-21		(1)	t.-ğan 27-9
tat-, f.		tatmak		(1)	t.-ğanlar 1-29
	(1)	t.-sa 34-32		(1)	t.-sa 1-28
tatıw, sf.		çok iyi geçinen, yakın dost; mutlu, güzel		(1)	t.-sın 1-28
	(4)	t. 18-9, 64-10, 64-20, 80-15		tayarlıqsız, sf.	hazırlıksız, çalışmamış
tatıwlıq, is.		dostluk; mutluluk		(1)	t. 62-7
	(3)	t. 16-20, 26-16, 64-18		taydır-, f.	kaydırmak
	(1)	t.-ta 27-35		(1)	t.-a al- 49-8 'kaydırabilmek'
tatlı, sf.		tatlı, lezzetli		(2)	t.-ğan 3-14, 50-23
	(1)	t. 16-11		tayın, is.	hazır
taw-, f.		bulmak		(2)	t.-man 79-12, 80-20
	(4)	t.-ıp 17-28, 26-31, 27-8, 46-14		tayınlıq, is.	hazırlık
taw, is.		dağ		(1)	t. 66-31
	(7)	t. 7-12, 36-9, 36-16, 37-5, 38-1, 39-9, 49-34		taylaq, is.	bir yaşını geçmiş, iki yaşını doldurmamış deve
	(1)	t.-dan 8-7		(1)	t. 39-16
	(1)	t.-day 17-13		taynapır, is.	dev
	(1)	t.-diñ 23-13		(1)	t.-ı 31-1
	(3)	t.-ğa 7-12, 38-34, 67-28		taz, sf.	kel, dazlak
	(1)	t.-ımsañ 69-26		(2)	t. 57-20, 57-22
	(2)	t.-ına 66-23, 74-11		taza, sf.	taze, temiz, saf; samimi
	(1)	t.-ında 38-32		(3)	t. 24-22, 37-11, 67-28
	(1)	t.-ındağı 66-1		tazala-, f.	temizlemek; yetişmek
	(1)	t.-ınıñ 66-3		(1)	t.-p 31-14
	(2)	t.-lar 28-14, 51-16		tazart-, f.	temizlemek
	(1)	t.-larda 1-18		(1)	t.-ıp 64-5
	(1)	t.-larğa 60-19		ta'zim, is.	hürmet, saygı
	(1)	t.-ları 36-25		(1)	t. 49-16
tawap, is.		tavaf, etrafında dönmek		täbiyat, is.	tabiat, doğa
	(2)	t. 30-17, 69-16		(4)	t. 13-11, 27-15, 38-31, 39-1
tawekel, is.		bk. täwekel		(1)	t.-qa 57-3
	(1)	t. 72-30		(2)	t.-tan 13-1, 13-2
tawıq, is.		tavuk		(1)	t.-tıñ 37-35
	(1)	t.-tan 27-10		Täbriz, is.	Tebriz
	(1)	t.-tay 21-4		(1)	t. 38-18
tawıl-, f.		koparılmak, ayrılmak, dağılmak		täğdir, is.	takdir, kader, alın yazısı
	(1)	t.-ğan 75-20		(1)	t. 53-3
tawsa-, f.		yakalamak, kovalamak		(2)	t.-diñ 35-24, 51-23
	(1)	t.-r 52-12		täkabbırlıq, is.	tekebbürlük, kibirlilik
tay, is.		büyük ve ağır yük, paket, balya		(1)	t. 1-14
	(1)	t. 31-14		täkabbırsı-, f.	büyüklenmek, gururlanmak
				(1)	t.-p 10-2
				tälimat, is.	talimat, emir
				(1)	t. 24-36
				tälimsi-, f.	elbiseyi giymeden denemek, giymiş gibi üzerinde tutmak
				(1)	t.-gen 22-3

- tälli-pälli**, *sf.* telli pullu
(1) t. 4-33
- tämbi**, *is.* ceza
(1) t.-ler 64-14
- tän**, *is.* ten, vücut
(1) t. 17-20
(1) t. ber- 78-3 'uymak'
- Täñiri**, *is.* Tanrı, Allah
(1) t. 19-18
(9) t.-m 1-2, 1-22, 15-10, 28-11, 54-11, 59-18, 65-23, 65-29, 78-15
(1) t.-sine 35-27
- täp**, *is.* tepe
(1) t.-si 7-1
- tärezi**, *is.* terazi
(1) t.-sin 4-27
- täriyp**, *is.* tarif
(1) t. 26-3
- tärk**, *is.* terk, ayılma
(1) t. 28-23
(1) t.-i watan 17-2
- tärkip**, **-bi**, *is.* terkip
(1) t.-i 19-1
- tärtip**, **-bi**, *is.* tertip, düzen
(1) t.-i 35-19
(1) t.-im 42-17
(1) t.-in 4-38
- täwbe**, *is.* tövbe
(2) t. qıl- 12-9, 78-3
- täwekel**, *is.* tevekkül, emanet
(1) t. 4-24
- täwir**, *sf.* iyi, daha iyisi
(1) t.-i 32-2
- te**, *bağ.* "de" bağlacı
(7) t. 33-20, 40-11, 40-13, 60-6, 61-27, 64-17, 69-18
- teatr**, *is.* tiyatro
(1) t. 14-29
- teberik**, *sf.* mübârek
(3) t. 30-4, 75-9, 75-14
- tebiret**-, *f.* oynatmak, hareket ettirmek
(1) t.-sem 75-3
- tegin**, *sf.* parasız, bedava, karşılıksız
(1) t. 60-29
(1) t.-ge 43-3
- texnika**, *is.* teknoloji
(1) t.-miñ 31-1
- tek**, *zf.* tek, tek başına; sadece; soy, ata, dede; hep
(10) t. 6-22, 24-23, 34-16, 45-25, 54-30, 60-23, 66-13, 67-31, 69-18, 80-2
- teke**, *is.* teke, keçinin erkeği
(1) t.-si 35-39
- tekşe**, *is.* tezgâh
(1) t.-sinde 73-23
- telefon**, *is.* telefon
(1) t.-ı 31-3
- televizor**, *is.* televizyon
(1) t. 31-18
- telmir**-, *f.* hep bakmak, hep göz dikmek
(1) t.-ip 9-24
- telpek**, **-gi**, *is.* takke çeşidi
(1) t.-in 41-24
- temeki**, *is.* sigara, tütün
(1) t. 4-11
- Temir**, *is.* Emir Demir, Kaşayım adlı destanın kahramanı
(1) t. 48-32
- temir**, *is.* demir
(1) t. 2-23
- teñ**, *sf.* eşit, aynı, denk, beraber, eş
(1) t. 41-1
(1) t.-iñ 7-17
- teñiz**, *is.* deniz
(5) t. 13-8, 14-12, 30-15, 74-5, 74-5
(1) t.-di 15-5
(2) t.-diñ 14-6, 68-4
(1) t.-imizden 10-16
(1) t.-imizdi 12-25
(1) t.-iñe 29-17
- teñles**-, *f.* eşit olmak, eşitlenmek
(1) t.-ip 15-36
- teñlik**, *is.* eşitlik, beraberlik
(1) t. 15-37
- teñsel**-, *f.* sallanmak
(1) t.-er 80-3
- teñselt**-, *f.* sallandırmak, sarsmak
(1) t.-ti 15-8
- ter**, *is.* ter
(1) t. bolıp 26-13
(2) t.-i 26-24, 72-26
- ter**-, *f.* dermek, derlemek, toplamak
(1) t.-gen 26-25
- terbe**-, *f.* sallamak
(1) t.-diñ 34-25
- terbenbes**, *is.*

(1)	t.-ke 29-33	tırjıyt-, f.	yüzünü	buruşturmak,
terbetil-, f.	sallandırılmak, sallanmak	(1)	t.-ıp 58-14	kırıştırmak
(1)	t.-ip 30-32	tırnaq, -ğı, is.	tırnak	
terek, is.	bir ağaç türü	(1)	t. 51-1	
(2)	t. 23-33, 69-25	(1)	t.-ın 32-5	
(1)	t.-pen 69-23	(1)	t.-lardı 20-33	
tereñ, sf.	derin	tıy-, f.	tutmak, engel olmak,	yasaklamak
(3)	t. 14-24, 19-3, 69-23	(1)	t. 12-6	
terge-, f.	sorguya çekmek	tıyıq, is.	silah, bıçak	
(1)	t.-p 40-24	(1)	t. 63-26	
terim, is.	mahsul toplama	ti-, f.	demek, söylemek	
(1)	t. 59-6	(1)	t.-yıptı 3-7	
teris, sf.	ters, geri, yanlış	tigil-, f.	dikilmek	
(2)	t. 12-8, 15-5	(1)	t.-emiz 70-31	
terle-, f.	terlemek	tik-, f.	dikmek	
(1)	t.-gen 24-6	(1)	t.-ken 53-5	
(1)	t.-p 1-31	(1)	t.-se 39-22	
(1)	t.-yseñ 55-27	(1)	t.-ti 21-23	
tez	tez, çabuk	tik, sf.	dik, düz	
(3)	t. 38-15, 40-4, 76-21	(4)	t. 75-30, 75-30, 77-39,	78-11
tezirek	çabucak	tikenli, sf.	dikenli	
(2)	t. 5-31, 8-30	(1)	t.	
tıq-, -ğ-, f.	sıgdırmak, tıkmak	til, is.	dil	
(1)	t.-ayın 25-4	(2)	t. 19-6, 19-7, 21-18, 62-17,	
tımpıy, zf.	sessizce	(2)	t. tap- 62-20, 79-36 ‘dilini	
(1)	t. 57-12	(1)	bilmek, anlamak’	
tın-, f.	dinmek, bitmek, durmak	(1)	t.-de 56-10	
(1)	t.-arlar 22-32	(1)	t.-den 62-13	
(2)	t.-bas 26-31, 27-1	(2)	t.-di 21-20, 76-21	
(1)	t.-bay 55-9	(1)	t.-diñ 53-12	
(1)	işten t.-ğan 34-13 ‘içten içe	(1)	t.-ge bas- 68-20 ‘dile	
(1)	kaygılanmak, üzölmek’	(1)	getirmek’	
(1)	t.-ıp 27-13	(4)	t.-i 19-2, 19-4, 63-7, 76-20	
tınım, is.	rahat, huzur, sükûnet, sulh,	(2)	t.-im 74-21, 75-4	
(1)	dinlenme	(1)	t.-im al- 41-28 ‘denileni	
(1)	t. 55-23	(1)	kabul etmemek’	
tınış, sf.	güröltüsüz, rahat, huzurlu	(1)	t.-imizge 61-13	
(2)	t. 8-19, 80-15	(1)	t.-imniñ 75-12	
tınışlıq, is.	rahatlık, sessizlik	(3)	t.-in 10-25, 10-27, 28-12	
(1)	t. 65-32	(1)	t.-indeseñ 13-23	
tıñay-, f.	dinlenmek, güçölenmek	(1)	t.-indey 20-27	
(1)	t.-ıp 72-14	(1)	t.-iñ 78-15	
tıñla-, f.	dinlemek, işitmek	(1)	t.-iñe 43-20	
(1)	t. 55-17	(1)	t.-ler 62-19	
(1)	t.-ğan 31-4	(1)	t.-lerdiñ 19-1	
(4)	t.-p 18-4, 18-14, 18-17,	(1)	t.-lerge 2-25	
	18-27	tile-, f.	dilemek, istemek	
tıñlay-tıñlay, zf.	dinleye dinleye			
(1)	t. 68-29			

	(1)	t.-dim 65-22			
	(1)	t.-gen 12-27			
	(1)	t.-r 64-18			
	(1)	t.-ymen 19-14			
tilek, is.		dilek			
	(1)	t. 65-22			
tilkim-tilkim, zf.		dilim dilim			
	(1)	t. 63-22			
tilla, is.		altın, altın para			
	(1)	t. 36-30			
tilles-, f.		konuşmak, görüşmek			
	(1)	t.-er 62-14			
tilli, sf.		dilli, güzel konuşan			
	(1)	t. 18-26			
tilsim, is.		tılsım; gizli, sırlı			
	(1)	t. 28-11			
	(1)	t.-lerin 48-25			
tire-, f.		destek olmak, dayanmak			
	(1)	t.-p 71-10			
tiri, sf.		diri, canlı			
	(1)	t. 52-16			
	(1)	t.-ñde 54-16			
tiril-, f.		dirilmek, canlanmak			
	(1)	t.-ip 18-30			
tirişilik, is.		canlı, canlılık, hayat, ömür;			
		meslek, geçim için uğraş			
	(4)	t. 15-2, 15-24, 35-18, 70-28			
	(1)	t.-ke 72-26			
tis, is.		diş; aletin dişleri			
	(1)	t.-i 70-24			
	(1)	t.-in 58-15			
	(1)	t.-iñ 48-14			
tisle-, f.		dişlemek, ısırmaq			
	(1)	t.-gendey 47-20			
tislet-, f.		dişletmek			
	(1)	t.-ip 48-6			
	(1)	t.-ken 48-21			
tiy-, f.		değmek, dokunmaq;			
		çarpmaq; evlenmek			
	(2)	t.-gende 39-30, 63-23,			
	(1)	t.-gendey 49-34			
	(1)	t.-genge 13-43			
	(3)	t.-meñ 46-25, 46-29, 46-33			
	(1)	t.-mes 65-2			
	(1)	t.-mesler 13-34			
	(1)	t.-se 27-37			
tiygiz-, f.		değdirmek			
	(2)	t.-er 67-7, 71-28			
tiz, is.		diz			
	(1)	t. 77-36			
			toba, ünl.	tövbe, şaşırma ifadesi	
			(3)	t. 6-12, 71-32, 71-32	
			tobı, is.	sürü	
			(2)	t.-nan 45-19, 47-2	
			toğay, is.	orman	
			(1)	t.-da 46-15	
			(1)	t.-lar 14-39	
			(1)	t.-ları 62-22	
			toğız, is.	dokuz sayısı	
			(2)	t. 48-27, 79-16	
			toq, zf.	tok, doymuş	
			(1)	t. 79-21	
			toqı-, f.	dokumak, hazırlamak,	
				yapmaq; öğrenmek	
			(3)	t.-p 31-19, 36-28, 77-2	
			toqlıq, -ğı, is.	tokluk	
			(1)	t.-ım 23-28	
			tol-, f.	dolmaq, dolu olmak;	
				etlenmek, gelişmek	
			(1)	t.-asañ 55-1	
			(1)	t.-ğanday 17-23	
			(2)	t.-ıp 15-18, 79-31	
			tolğa-, f.	ozanların, şairlerin bir olay	
				veya kişiyi tesirli ve dertli	
				terennüm etmesi	
			(1)	t.-ğan 30-3	
			tolğat-, f.	doğum sancısı çekmek	
			(1)	t.-ıp 79-16	
			tolı, sf.	dolu	
			(1)	t. 80-8	
			tolıq, sf.	tam, eksiksiz, dolgun	
			(1)	t. 4-38	
			tolıs-, f.	yetişmek, büyümek,	
				gelişmek	
			(1)	t.-ar 11-14	
			tolqın, is.	deniz dalgası	
			(1)	t. 46-3	
			(1)	t.-lar 14-9	
			tolqınsaq, is.	deniz dalgası	
			(1)	t.-lar 73-26	
			toltır-, f.	doldurmak	
			(1)	t.-ıp 79-23	
			tona-, f.	yağma etmek, zorla almak,	
				soymak	
			(1)	t.-yman 61-8	
			toñ-, f.	donmaq, üşümeq	
			(1)	t.-ğanlardı 79-19	
			(1)	t.-ıp 71-22	
			toñla-, f.	donmaq	
			(1)	t.-ğan 75-26	

top, is.	top	(1)	t.-lardıñ 32-23		(1)	t.-dı 34-30
topalañ, sf.	ölümlü, ölümcül; ölümle sonuçlanan koyun hastalığı	(1)	t. 43-30	töbe, is.	(2)	tepe; başın en üst kısmı
topar, is.	kervan	(1)	t.-ı 20-11		(1)	t.-den 32-14, 76-15
topıraq, -ğı, is.	toprak	(2)	t. 22-29, 69-3	tög- (<tök-), f.	(1)	t.-ge 8-12
		(1)	t.-ı 8-10		(2)	dökmek
		(1)	t.-ıñdı 30-17		(2)	t.-ip 22-31, 33-7
		(1)	t.-qa 68-22	tögil-, f.	(1)	dökülmek
		(1)	t.-tan 64-4		(1)	t.-gen 65-26
		(1)	t.-tı 69-19		(5)	t.-gendey 59-13, 60-2, 63-2, 63-34, 65-10
torala, sf.	iri, semiz	(2)	t. 45-19, 47-2	Tök, is.	(4)	Tök Dağı
torğayşa, zf.	turgay kuşu gibi	(1)	t. 51-29		(4)	t. 66-1, 66-3, 66-23, 74-11
torta, is.	tereyağını eritince yüzüne çıkan köpük	(1)	t.-sı 5-25	Tök, is.	(1)	Tök şehri
tostağan, is.	ufak yuvarlak kap, çanak, bardak	(1)	t.-ğa 63-28		(1)	t.-tiñ 71-1
totı, is.	papağan	(1)	t.-day 13-33	töle-, f.	(1)	parasını, bedelini ödemek
toy, is.	toy, düğün, dernek, eğlence	(2)	t. 56-2, 80-7		(1)	t.-gen 31-26
		(1)	t.-dıñ 16-4		(1)	t.-gendi 31-28
		(1)	t.-ıñdı 25-11		(1)	t.-meseñ 31-27
		(1)	t.-ların 2-18	tölem, is.	(1)	bedel, karşılık
		(3)	t.-larıñız 25-13, 25-16, 26-20		(1)	t.-in 73-20
toy, is.	süt	(1)	t. 27-17	tör, is.	(2)	evin, çadırın başköşesi
toy-, f.	doymak	(1)	t.-dıq 3-37		(1)	t.-de 19-32, 23-18
		(2)	t.-ip 48-8, 48-8		(1)	t.-i 11-2
		(1)	t.-masa 28-19		(1)	t.-imde 63-35
		(1)	t.-maysañ 31-34	töre, is.	(1)	eski dönemlerde cemiyeti yöneten kişi, idareci, bey, şehzade; töre
		(1)	t.-sa 48-1		(1)	t.-den 71-9
toyxana, is.	düğün evi, toy evi	(1)	t.-sına 23-15		(1)	t.-si 11-4
toylı, sf.	toylu, düğünlü	(1)	t. 22-17	tört, is. ve sf.	(5)	dört
toytar-, f.	durdurmak, hızını kesmek, cesaretini kırmak	(1)	t.-dıñ 2-20		(5)	t. 8-23, 27-12, 44-11, 65-27, 74-7
tozañ, is.	hareketle ortaya çıkan toz, duman	(1)	t. 27-17		(1)	t.-ke 11-35
		(1)	t. 27-17		(1)	t.-ti 11-35
		(1)	t. 27-17	Törtkül, is.	(2)	Törtkül (yer ismi)
		(1)	t. 27-17		(2)	t. 7-21, 8-3
		(1)	t. 27-17	Törtkülli, sf.	(1)	Törtkülli
		(1)	t. 27-17		(1)	t. 7-10
		(1)	t. 27-17	Törtkülsiz, zf.	(1)	Törtkülsüz, Törtkül olmadan
		(1)	t. 27-17		(1)	t. 8-6
		(1)	t. 27-17	töse-, f.	(2)	yatak sermek, döşemek; değdirmek; döndürmek
		(1)	t. 27-17		(2)	t.-p 25-7, 29-15
		(1)	t. 27-17	tösek, -gi, is.	(1)	döşek, yatak
		(1)	t. 27-17		(1)	t.-i 75-29
		(1)	t. 27-17	tösli, sf.	(1)	döşlü, göğüslü, memeli
		(1)	t. 27-17		(1)	t. 39-7
		(1)	t. 27-17	tubala-, f.	(1)	şaşırmak
		(1)	t. 27-17		(1)	t.-p 1-6

- tuqım, is.** tohum, evlat, nesil, soy
(1) t. 71-9
(1) t.-iñnan 34-28
- tulğa, is.** direk, kilit nokta, esas
(1) t. 51-14
- tulım, is.** züluf
(1) t. 20-29
- tulpar, is.** en hızlı koşan at
(1) t. 29-14
(1) t.-diñ 14-26
- tumsıq, -ğı, is.** gaga
(1) t.-iñ 56-22
- tuñğış, sf.** ilk, birinci
(2) t. 69-11, 76-10
- tur-, f.** yardımcı fiil; “-ıp” zarf-fiil ekinden sonra kullanınca şimdiki zaman anlamı veren fiil
(6) t. 5-26, 26-7, 30-28, 35-34, 67-22
(1) t.-aman 55-9
(1) t.-ma 62-32
(1) t.-sañ 66-21
- tur-, f.** durmak; yerleşmek, yaşamak
(1) t. 75-30
(2) t.-adı 6-41, 75-30
(8) t.-ar 10-8, 22-10, 37-37, 38-15, 63-20, 63-21, 69-4, 75-16,
(1) t.-arsız 60-27
(1) t.-diñ 52-30
(14) t.-ğan 4-15, 9-3, 19-30, 27-13, 27-14, 32-30, 41-15, 43-25, 50-2, 50-28, 56-11, 59-16, 64-5, 71-10
(2) t.-ğanda 7-14, 63-19
(2) t.-ğanday 31-8, 74-14
(1) t.-ğanımdı 45-23
(1) t.-ğanın 51-19
(2) t.-ğanıñdı 56-12, 60-12
(2) t.-ğay 23-24, 69-32
(2) t.-ğaysañ 25-12, 32-12
(1) t.-iñ 22-14
(11) t.-ıp 2-11, 13-5, 24-7, 38-10, 57-33, 58-28, 61-31, 68-25, 69-3, 74-2, 78-11
(1) t.-ipsız 65-3
(1) t.-ma 45-27
(1) t.-man 74-15
- (1) t.-mas 22-13,
(1) taq t.-mas 5-23 ‘emir almak’
(1) t.-sa 80-3
(1) t.-sañ 10-21
- Turdımurat, is.** Turdımurat (insan ismi)
(1) t. 52-21
- turğanselli, zf.** durana dek, duruncaya kadar
(1) t. 25-12
- turıs, is.** duruş, görünüş
(1) t.-ı 27-18
(1) t.-larıñ 17-16
- Türkiy, is.** bk. Türkiy
(1) t. 49-12
- Türkstan, is.** Türkistan
(1) t. 49-12
(1) t.-nan 29-29
- turmaq, -ğı, is.** durmak
(1) t.-a 70-28
- turman, zf.** durmadan, devamlı
(1) t. 72-3
- turmıs, is.** hayat, hal, durum, vaziyet
(1) t. 70-22
(2) t.-ımız 3-27, 76-22
(1) t.-ımızdı 8-19
(1) t.-qa 40-6
(1) t.-tuñ 70-14
- tus, is.** bir şeyin karşı tarafı, yanı; devrinde, zamanında
(4) t.-ında 3-4, 12-17, 59-7, 66-16
- tusawlı, sf.** bağlı, bağlanmış olan
(1) t. 44-1
- tut-, f.** tutmak
(1) t. 8-18
(1) t.-asañ 7-3
(1) t.-iñiz 20-20
(3) t.-ıp 4-17, 47-29, 78-7
(2) t.-qanday 12-22, 67-26
(1) mise t.-pay 68-27 ‘memnun etmek, umursamak’
(2) t.-sañ 37-11, 37-14
- tuta al-, f.** tutabilmek
(1) t.-mağan 7-4
- tutan-, f.** tutuşmak, yanmaya başlamak; kalkınmak
(1) t.-ıp 16-6
- tutım, is.** tutum, davranış
(1) t.-larğa 2-21
- tutqın, is.** mahkum, tutsak, esir

(1)	t.-ğa 47-27	(1)	t. 42-12
tuw, is.	ok; tuğ, bayrak	tümen, is.	tümen, yığın, on bin kişi
(1)	t. 49-31	(1)	t. 38-19
(2)	t.-in 12-3, 14-38	tün, is.	gece
tuw-, f.	doğurmak, doğmak; peyda olmak	(4)	t. 15-36, 27-12, 55-7, 64-7
(1)	t.-aman 79-16	(1)	t.-lerde 46-11
(1)	t.-ar 61-3	tüne-, f.	tünemek; ibadet etmek
(1)	t.-dım 11-28	(1)	t.-gen 20-3
(5)	t.-ğan 13-19, 67-32, 68-7, 68-9, 71-6	(2)	t.-p 71-1, 74-11
(2)	t.-ıp 23-4, 69-3	tüp, is.	dip, kök; yanı; çıktığı yer, nesli
(1)	t.-madiñ 71-9	(1)	t. 7-29
tuwar-, f.	sözü kısa kesmek, uzatmamak; çözmek, arabadan atı çözmek	(1)	t. pälek 72-23 ‘filiz’
(1)	t.-dım 36-3	(1)	t.-ten 52-23
(1)	t.-ıp 21-29	tüpsiz, sf.	dipsiz, derin
tuwar, is.	hayvanın erkeği	(1)	t. 46-4
(1)	t.-ı 38-19	tür-, f.	dürmek, katlamak; dinlemek
tuwıl-, f.	doğmak	(1)	t.-di 20-23
(2)	t.-ar 69-18, 76-36	(2)	t.-ip 9-21, 69-1
(1)	t.-arın 35-32	tür, is.	yüz, görünüş; tür
(1)	t.-asañ 69-17	(1)	t.-inde 50-1
(1)	t.-ğansañ 51-33	(1)	t.-iñ 34-15
(1)	t.-may 26-6	(1)	t.-leri 60-18
tuwırlıq, -ğı, is.	çadırın bel kısmına kadar dışarıdan örtülen keçe örtü	Türkiy, is.	Türkçe
(1)	t.-in 69-1	(1)	t. 19-1
tuwısqan, is.	kardeş, akraba	Türkmen, is.	Türkmen
(2)	t.-ı 25-3, 27-34	(3)	t. 21-25, 25-2, 31-24
tuwla-, f.	oynamak, seğırtmek; sinirlenmek, kızmak	türli, sf.	türlü, çeşitli
(1)	t.-p 14-25	(5)	t. 3-2, 22-21, 30-28, 50-10, 59-27
tuwra, zf.	doğru, düz	türt-, f.	dürtmek, dokunmak
(1)	t. 59-5	(1)	t.-eseñ 45-37
tuwralı, zf.	hakkında, hususunda, doğrultusunda	tüs, is.	düş
(1)	t. 31-31	(4)	t. 19-15, 22-9, 24-16, 54-18
tuwrı, sf.	doğru, dürüst; hak, gerçek	(1)	t.-idur 72-27
(1)	t. 12-10	(2)	t.-imde 24-16, 46-17
tuwırlıq, is.	doğruluk	(1)	t.-imizge 8-23
(1)	t.-tı 11-24	(1)	t.-ine 30-11
tuyıq, sf.	çıkamaz; ketum	(1)	t.-lerimizge 60-6
(1)	t. 77-37	(1)	t.-leriñizge 19-16
tübinde	sonunda, sonuçta	tüs, is.	yüz, görünüş, renk
(2)	t. 11-36, 72-5	(1)	t. 46-9
tük, -gi, is.	tüy	(1)	t.-ler 19-16
(1)	t.-iñdi 35-26	tüs-, f.	düşmek, inmek, girmek
tülki, is.	tilki	(1)	t. 66-2
		(1)	t.-er 22-18
		(3)	eske t.-er 18-10, 23-29, 60-34 ‘hatırlamak’
		(1)	t.-erler 23-14
		(3)	t.-ip 16-24, 42-24, 67-3

- (1) t.-ipsiz 37-31
 (7) t.-ken 1-19, 25-10, 31-22, 31-36, 33-5, 36-31, 51-26,
 (1) t.-kende 26-11
 (1) t.-keni 71-31
 (1) t.-pekte 45-9
 (1) t.-peyik 80-6
 (1) t.-peymiz 3-16
 (1) t.-se 22-22
 (4) t.-ti 13-24, 37-29, 44-30, 62-3
 (1) t.-tik 64-3
tüseqoy-, f. ele geçmek, yakalanmak
 (1) qola t.-sañ 64-31
 'yakalanmak'
tüsin-, f. düşünmek, anlamak
 (1) t.-bedim 62-2
 (1) t.-begen 40-22
 (1) t.-besem 56-12
tüsinikli, sf. anlamlı, düşünceli, açık, belli
 (1) t. 62-13
tüsir-, f. düşürmek
 (1) t.-ip 77-31
 (1) t.-mesten 77-23
tüsirim, is. kâr
 (1) t. 72-22
tüskeninşe, zf. düşene kadar, girene dek
 (1) t. 72-28
tüskin, sf. düşkün, bitkin
 (1) t. 77-5
tüte-, f. tütme
 (1) t.-p 59-8
tütün, is. tütün, sigara, duman
 (1) t. 24-18
tüwe, is. değil
 (3) t. 13-17, 63-31, 79-35
tüye, is. deve
 (1) t. 35-26
Tüyemoyın, is. Tüyemoyın
 (1) t.-nan 3-36
tüy-, f. ezmek, öğütme; bir şeyi sararak bağlamak; anlamak
 (1) t.-ip 34-12
tüyir, is. bir şeyin ufak parçası
 (1) t. 45-14
tüymeli, sf. düğmeli
 (1) t. 38-23

U

- udayı**, *zf.* hep, devamlı
(1) u. 33-28
- uğım**, *is.* duygu, anlam, mana
(2) u.-dı 20-17, 77-13
- uğul**, *is.* oğul
(1) u. 49-2
- uq-, -ğ-, f.** anlamak
(1) u.-ar 7-16
- ul**, *is.* oğul
(1) u.-ın 71-26
- ulı**, *sf.* kavga, gürültü
(1) u. 70-12
- ullı (<ulılı)**, *sf.* ulu
(11) u. 2-17, 17-33, 24-32, 29-21, 29-26, 30-31, 32-6, 48-23, 52-29, 78-23, 80-7
- Ulmambet**, *is.* Ulmambet
(2) u. 66-2, 74-16
- Uluğbek**, *is.* Uluğbek
(2) u. 48-22, 49-16
(1) u.-tiñ 48-23
- ulus**, *is.* ulus
(1) u. 49-12
- umit-**, *f.* unutmak
(1) u.-a almay 37-3
(1) u.-ip 20-24
(1) u.-qanman 60-14
(1) u.-sañızdağı 33-17
(1) u.-tıq 3-35
(1) u.-tım 48-17
- un**, *is.* un
(1) u. 79-7
- unañqıra-**, *f.* beğendirmek
(1) u.-p 67-22
- universitet**, *is.* üniveriste
(1) u.-te 78-26
- ur-**, *f.* vurmak
(1) u.-adı 6-13
(3) u.-ar 14-10, 17-22, 24-18
(2) u.-ğan 41-14, 69-23
(1) u.-ğanın 23-32
(1) u.-ğaniñ 12-4
(1) u.-ğanlar 7-1
(5) u.-ip 2-12, 15-17, 57-29, 58-8, 61-4
(1) u.-ma 9-10
- (1) u.-mağay 47-15
- uran**, *is.* parola, özlü söz
(1) u.-ı 20-6
- urğası**, *is.* hanım, dişi, kadın
(1) u. 35-9
- urıs**, *is.* savaş, dövüş, kavga
(2) u. 1-32, 16-18
(1) u.-ın 2-20
(1) u.-tan 75-24
- urıs-**, *f.* vuruşmak, dövüşmek, savaşmak, münakaşa etmek
(1) u.-qan 2-4
(1) u.-sa 2-3
(1) u.-sın 2-3
- urısqaq**, *sf.* kavgacı, sinirli
(1) u. 9-35
- urqan**, *is.* filiz
(1) u. 7-30
(1) u.-ı 39-36
- urla-**, *f.* çalmak
(1) u.-p 37-30
- urlan-**, *f.* gizlenmek
(1) u.-ip 62-11
- urlat-**, *f.* çaldırtmak
(1) u.-qan 12-26
- urle-**, *f.* üflemek; şişirmek
(1) u.-p 1-32
- urlıq**, *is.* hırsızlık
(2) u. 66-29, 66-31
- urpaq, -ğı**, *is.* nesil, evlat, sülale
(1) u. 52-23
(2) u.-ı 20-12, 75-6
- urtlam**, *sf.* yudum, lokma
(1) u. 18-23
- usa-**, *f.* benzemek
(1) u.-ğan 24-3,
(3) u.-p 2-22, 3-5, 62-36
(1) u.-r 63-7
(1) u.-ydı 44-27
- usay al-**, *f.* benzeyebilmek
(1) u.-madım 47-33
- usı**, *zm.* bu, o
(24) u. 2-5, 2-8, 2-10, 2-14, 2-18, 2-26, 2-34, 2-38, 3-8, 3-12, 3-16, 3-20, 12-19, 15-36, 29-12, 43-30, 50-11, 51-21, 64-8, 67-22, 68-24, 69-18, 77-21, 79-7
(1) u.-dä 2-30
(1) u.-nnan 39-1, 46-27

usınday , <i>z.f.</i>	öyle, öylece, böyle, çok	(1)	u. 21-19
(2)	u. 39-1, 66-17		
usla- , <i>f.</i>	tutmak, yakalamak	(1)	uyatsızlıq , <i>is.</i> utanmazlık, edepsizlik
(1)	u.-ğan 4-3	(1)	u. 62-33
(1)	u.-p 5-14	(1)	uyıqla- , <i>f.</i> uyumak, uyuklamak
(1)	u.-y almadım 47-25	(1)	u. 38-5
uslas- , <i>f.</i>	tutuşmak, mücadeleye	(1)	u.-ğan 55-10
	girişmek	(1)	u.-may 55-8
(1)	u.-sa 2-1	(1)	u.-p 40-28
(1)	u.-sın 2-1	(1)	u.-saq 8-23
uslat- , <i>f.</i>	yakalatmak, tutturmak	(1)	u.-sañ 50-27
(1)	u.-tıñlar 44-13	(1)	u.-yın 50-25
usta , <i>is.</i>	usta	(1)	uyım , <i>is.</i> cemiyet, teşkilat
(1)	u. 23-31	(1)	u.-ıñızdı 22-1
ustaz , <i>is.</i>	öğretmen, yol gösteren,	(1)	uyqı , <i>is.</i> uyku
	idareci	(1)	u.-dan 27-12
(1)	u.-lar 76-3	(2)	u.-sın 1-27, 17-9
uş- , <i>f.</i>	uçmak, yükselmek	(2)	uza- , <i>f.</i> uzamak, sürmek
(1)	u.-ar 11-18	(2)	u.-may 19-12, 76-19
(1)	u.-sa 44-24	(3)	uzaq , -ğı , <i>sf.</i> uzak; uzun süre
uş , <i>is.</i>	uç, sınır	(1)	u. 39-35, 54-19, 54-25
(1)	u.-ında 12-15	(1)	u.-ına 53-25
uşar-uşar , <i>is.</i>	uçar uçar kuşu	(2)	u.-qa 3-13, 28-6
(1)	u. 71-15	(1)	u.-ta 37-3
uşın , <i>e.</i>	için	(1)	u.-tan 4-37
(10)	u. 7-22, 13-5, 19-7, 44-21,	(1)	uzın , <i>sf.</i> uzun
	56-13, 66-20, 72-23, 73-17,	(1)	u. 66-13
	79-13, 80-5		
uşıra- , <i>f.</i>	rastlamak, karşılaşmak		
(2)	u.-p 1-33, 68-21		
uşıras- , <i>f.</i>	karşılaşmak		
(1)	u.-qanda 78-26		
uşqın , <i>is.</i>	kıvılcım		
(1)	u.-ıñ 67-3		
uşqır , <i>sf.</i>	uçucu, iyi uçan		
(2)	u. 48-28, 67-13		
uwıl- , <i>f.</i>	ovulmak, sıkılmak; ağzı		
	kamaşmak		
(1)	u.-ğan 58-11		
uwla- , <i>f.</i>	zehirlemek		
(1)	u.-dıq 57-2		
uy- , <i>f.</i>	tutmak		
(1)	u.-ip 27-14		
uya , <i>is.</i>	yuva, ev		
(1)	u.-ğa 74-25		
uyala- , <i>f.</i>	yuva kurmak, yuva yapmak		
(1)	u.-ydı 59-27		
uyat , <i>is.</i>	utanma, ar, edep		
(1)	u.-ıñ 42-25		
uyatlı , <i>sf.</i>	utangaç, arlı, namuslu		

Ü

ügit , <i>is.</i>	öğüt, nasihat	(1)	ü.-ime 55-6
(2)	ü.-ler 26-17, 45-5	(1)	ü.-imizden 4-18
üke , <i>sf.</i>	küçük	(1)	ü.-imnen 54-32
(1)	ü. 18-21	(1)	ü.-in 58-28
ülgi , <i>is.</i>	örnek, ders	(2)	ü.-inde 49-13, 61-1
(2)	ü. 21-9, 57-21	(1)	ü.-inen 5-18
ülken , <i>sf.</i>	yaşı büyük, bilge, tecrübeli	(1)	ü.-iñnen 32-21
(7)	ü. 13-27, 24-28, 56-20, 56-27, 70-7, 71-13, 78-28	üş , <i>sf.</i>	üç
ülkensi- , <i>f.</i>	kendini büyük saymak, büyüklenmek	(1)	ü. 47-27
(1)	ü.-p 9-31	üşew , <i>is.</i>	üç tane
ümit , <i>is.</i>	umut, ümit	(1)	ü.-i 24-27
(5)	ü. 2-22, 46-19, 70-31, 75-23, 78-28	üşinşi , <i>sf.</i>	üçüncü
(3)	ü.-ler 16-21, 25-17, 26-18,	(1)	ü. 60-7
(1)	ü.-lerdiñ 8-31	üy , <i>is.</i>	ev, çadır; vatan
(1)	ü.-lerimdi 78-2	(5)	ü. 24-9, 33-5, 40-28, 64-14, 70-7
ün , <i>is.</i>	ses, ün	(1)	ü.-den 69-10
(1)	ü.-i 12-21	(1)	ü.-di 40-26
ünsiz , <i>zf.</i>	sessiz, ünsüz	(3)	ü.-diñ 10-37, 11-1, 34-22
(3)	ü. 17-16, 33-8, 46-26	(3)	ü.-ge 41-7, 45-8, 45-28
üñildir- , <i>f.</i>	sürekli, dikkatli baktırmak	(1)	ü.-ine 6-26
(1)	ü.-ip 70-30	(1)	ü.-inen 2-32
üñilt- , <i>f.</i>	sürekli, dikkatli baktırmak	(2)	ü.-iniñ 46-19, 69-1
(1)	ü.-ken 2-38	(2)	ü.-iñdi 50-8, 50-32
üñireyt- , <i>f.</i>	boş ve uygunsuzca durmasını sağlamak, boş bırakmak	(1)	ü.-iñniñ 27-4
(1)	ü.-ip 51-34	üyir , <i>is.</i>	bir aygırın idaresindeki yılki topluluğu; yaşanılan çevre
ür- , <i>f.</i>	ürmek, ulumak, havlamak	(1)	ü.-ge 45-16
(1)	ü.-gen 51-11	üyirsek , <i>sf.</i>	toplumundan, çevresinden ayrılmak istemeyen; cana yakın
(1)	ü.-genin 24-11	(1)	ü. 56-14
(2)	ü.-ip 6-31, 40-13	üylen- , <i>f.</i>	evlenmek
Ürgeniş , <i>is.</i>	Ürgeniş (yer ismi)	(1)	ü.-ip aldı 70-8
(1)	ü.-i 24-34	üyren- , <i>f.</i>	öğrenmek, alışmak
(1)	ü.-te 31-19	(1)	ü. 66-28
ürim-pütaq , <i>is.</i>	akraba, sülale	(1)	ü.-begen 12-37
(1)	ü. 30-19	(1)	ü.-bese 76-21
ürle- , <i>f.</i>	üflemek, şisirmek	(2)	ü.-gen 24-35, 73-7
(1)	ü.-gen 8-21	üyret- , <i>f.</i>	öğretmek
ürpek bas , <i>sf.</i>	dikenli	(1)	ü.ken 73-16
(1)	ü. 58-3	(1)	ü.-keniñ 2-34
üst , <i>is.</i>	üst, yukarı, üzeri; insan vücudu	(1)	ü.-tiñ 2-15
(1)	ü.-imde 28-25	üz- , <i>f.</i>	üzmek; ayırmak, koparmak; işe ara vermek
		(1)	ü.-gen 53-22
		(1)	ü.-ip 16-34
		üzik , -gi , <i>is.</i>	Kara çadırın "uvık"ının üstünü örten keçe parçası
		(1)	ü.-iñnen 9-22

üzil-, f.	üzülmek; koparılmak; ölmek; bitmek
(2)	ü.-gen 33-13, 74-32
(1)	ü.-mes 48-19

V - W

valyuta, is.	döviz	(3)	w.-ım 68-17, 68-20, 69-29
(1)	v. 5-8	(1)	w.-ın 68-2
Vaşington, is.	Vaşington (yer ismi)	(2)	w.-ıñ 23-20, 68-5
(1)	v. 25-8	(1)	w.-ısañ 32-32
visal, is.	visâl	wayrana, z/f.	virâne, yıkık
(1)	v.-ı 37-17	(1)	w. 2-4
viski, is.	viski	waz keş-, f.	vaz geçmek
(1)	v. 64-36	(1)	w.-ken 64-16
vuz, is.	yüksekokul	wäde, is.	söz, yemin, ant, vaat
(1)	v.-lar 76-27	(4)	w. 5-22, 13-39, 78-32, 80-14
wa, ünl.	ah, vah	(1)	w.-ler 79-6
(5)	w. 25-9, 39-25, 39-33, 67-1, 67-25	(1)	w.-lerden 3-37
Wağıyf, is.	Vâkıf, bir şair ismi	(1)	w.-leri 13-45
(1)	w. 38-26	(1)	w.-si 13-3
(1)	w.-lar 37-33	wâkil, is.	vekil
(1)	w.-tan 38-9	(1)	w. 59-7
Wahid, is.	Erkin Wahid (şair ismi)	Wäyis, is.	Sultan Weyis dağları, Qara Taw (Karadağ)
(1)	w.-lar 18-18	(1)	w. 8-7
waq, -ğı, is.	vakit, zaman, devir	wo	vo
(1)	w.-ı 27-9	(1)	w. 66-24
(2)	w.-ında 28-33, 43-10		
(2)	w.-ıñda 12-7, 43-12		
(1)	w.-qa 22-11		
(9)	w.-ta 54-19, 54-21, 56-36, 59-5, 67-9, 67-14, 73-21, 76-18, 77-40		
waqt, is.	vakit, zaman, devir		
(1)	w. 70-6		
(2)	w.-ta 49-10, 53-8		
waq(i)t, is.	vakit, zaman, devir		
(3)	w.-ı 18-9, 18-11, 31-17		
(1)	w.-ım 18-11		
(2)	w.-ında 19-33, 66-27		
warra-warra	varra varra		
(1)	w.-dan 3-40		
waswasa, is.	vesvese		
(1)	w.-sına 59-25		
watan, is.	vatan, yurt		
(13)	w. 8-6, 8-12, 17-2, 25-20, 67-32, 68-1, 68-3, 68-3, 68-14, 68-19, 68-24, 69-12, 69-24		
(1)	w.-ğa 69-24		

Y

ya, bağ.	ya, veya, ya da	Yeltsin, is.	Boris Yeltsin, eski SSCB'nin başkanı
(11)	y. 18-9, 23-28, 25-6, 33-13, 44-7, 64-3, 64-4, 65-23, 71-9, 73-29, 79-5	(1)	y. 3-3
yabı, is.	at, fazla özelliği olmayan at	yiğlat-, f.	ağlatmak
(1)	y.-ñdı 9-13	(1)	y.-ıp 41-22
yad, is.	anma, hatırlama, yâd	yoş, sf.	hoş, güzel; rahat, huzur; coşku; ilham
(11)	y. 22-25, 22-30, 22-34, 23-4, 23-16, 23-20, 23-33, 30-18, 31-21, 37-32, 49-10	(7)	y. 17-22, 44-27, 66-30, 67-5, 73-7, 77-3, 80-18
(1)	y.-da 36-22	(1)	y.-ı 54-7
(2)	y.-ğa 54-23, 74-7	yoşlı, sf.	coşkulu, hoş, güzel; huzurlu
(1)	y.-ı 73-25	(1)	y. 62-16
(1)	y.-ıma 33-31	yubileylek, is.	yıldönümü, jübile
(2)	y.-ımnan 34-15, 53-8	(1)	y. 41-10
(2)	y.-ıñda 9-19, 53-4	yubka, is.	etek
yad sal-, f.	konmak	(1)	y.-nı 21-11
(1)	y. 57-8		
(1)	y.-ar 56-33		
yaqşı, sf.	güzel, iyi		
(1)	y.-dur 26-18		
yalğansı, is.	yalancı; yalan dünya		
(1)	y. 61-10		
(1)	y.-nı 53-15		
(2)	y.-niñ 74-11		
yamasa, bağ.	yoksa		
(1)	y. 62-32		
yanvar, is.	ocak ayı		
(1)	y. 18-2		
yañlı, e.	gibi		
(1)	y. 46-15		
yapırmay, ünl.	“ya pirim” diye yalvarmak, “ya Allah” diye bağırarak		
(1)	y. 49-30		
yar, is.	yâr, sevgili, dost		
(1)	y. 10-12		
(1)	y.-dı 44-25		
(1)	y.-ğa 74-28		
(2)	y.-ı 36-32, 38-20		
yararı, is.	yâren, dost		
(1)	y.-ın 7-17		
yarat-, f.	yaratmak, yaratılmak		
(1)	y.-qan 10-11		
yaşullı, sf.	yaşlı		
(1)	y.-ğa 43-23		

Z

zada , <i>is.</i>	zâde, oğul, şehzâde	(1)	z.-sı 20-8	zariq- , <i>f.</i>	(1)	z.-arsañ 37-19
Zagatala , <i>is.</i>	Zagatala (yer ismi)	(1)	z.-da 37-24	zat , <i>is.</i>	(1)	z.-qan 54-19
zağara , <i>is.</i>	ekmek	(2)	z. 1-17, 75-33		(1)	zat, kişi, şahıs; varlık; eşya, şey
Zahira , <i>is.</i>	Zahira Orazbay	(2)	z. 53-1, 53-4		(1)	z.-iñ 4-29
zakon , <i>is.</i>	adalet, yasa	(1)	z. 6-40	zavod , <i>is.</i>	(1)	z.-iña 65-2
zal , <i>is.</i>	salon	(1)	z. 62-6		(2)	z. 24-20, 31-20
zalım , <i>is.</i>	zalim, hayırsız	(1)	z.-ğa 65-32	zawal , <i>is.</i>	(1)	zeval, ceza, ölüm, kaza
zaman , <i>is.</i>	zaman, vakit, devir	(23)	z. 3-8, 3-18, 7-9, 8-24, 9-5, 19-10, 20-22, 22-13, 22-17, 22-21, 27-21, 27-36, 27-37, 30-10, 30-27, 30-28, 35-28, 44-32, 45-1, 67-9, 67-19, 73-12, 75-24		(1)	z. 65-32
		(1)	z.-ay 70-1	zawqı sapalı , <i>zf.</i>	(1)	z.-in 57-4
		(3)	z.-da 23-1, 52-22, 70-11		(4)	z. 20-10, 25-13, 25-16, 26-20
		(2)	z.-ğa 21-36, 30-27	zähär , <i>is.</i>	(1)	zehir; soğuk yüz
		(1)	z.-ı 36-1	zer , <i>sf.</i>	(1)	z.-dey 63-23
		(1)	z.-ın 16-22		(1)	altın; sarı
		(4)	z.-ında 20-6, 30-29, 30-34, 73-19		(1)	z. 60-25
		(1)	z.-iña 20-19	zərbalaq , <i>is.</i>	(1)	şalvar vb. şeyin dizden aşağı kısmı
		(5)	z.-lar 14-7, 15-5, 15-14, 26-7, 37-34		(1)	z. 74-30
		(1)	z.-nan 36-15	zeyin , <i>is.</i>	(1)	akıl, fikir, düşünce
		(3)	z.-niñ 1-22, 8-2, 67-21		(1)	z. 4-37
zamana , <i>is.</i>	zaman, zamane	(1)	z. 1-3		(1)	z.-iñ 7-15
zañ , <i>is.</i>	kanun, yasa, hak, kural	(2)	z. 6-40, 67-19		(1)	z.-iñe 77-8
		(2)	z.-ı 5-24, 70-23		(1)	z.-ler 26-8
zañğar , <i>sf.</i>	namussuz; yüksek, yüce	(2)	z. 45-33, 66-16	zeyinli , <i>sf.</i>	(1)	akıllı, çalışkan
zar , <i>is.</i>	zâr, üzüntü, keder, ağlama; muhtaç	(1)	z. 70-22		(1)	z. 18-33
		(1)	z.-ı 19-36	zeyn , <i>is.</i>	(1)	bk. zeyin
zar bol- , <i>f.</i>	zâr olmak, muhtaç olmak; zorlanmak				(1)	z.-i 20-27
					(1)	z.-imizge 27-37
				zır juwırt- , <i>f.</i>	(1)	çok hızlı hareket ettirmek, koşturtmak
					(1)	z.-ar 27-4
					(1)	z.-ıp 76-12
				ziyada , <i>sf.</i>	(1)	bk. ziyada
					(1)	z. 69-8
				ziyanatlı bol- , <i>f.</i>	(1)	zararlı çıkmak, zarar etmek
					(1)	z.-ıp 35-11
				ziyan , <i>is.</i>	(1)	ziyan, kayıp
					(1)	z.-ın 60-30
				ziyarat , <i>is.</i>	(1)	ziyaret
					(1)	z.-qa 65-13
				ziyat , <i>sf.</i>	(1)	bk. ziyada
					(1)	z.-qa 13-48
				ziban , <i>is.</i>		dil, lisan, zeban

(3)	z. 2-25, 49-12, 62-18
zilzila , <i>is.</i>	bela, afet, uğursuzluk, sıkıntı
(1)	z. 24-14
(1)	z.-dan 18-29
zinhar , <i>zf.</i>	bilhassa, özellikle
(1)	z. 34-3
zirat , <i>is.</i>	mezar, kabir
(1)	z.-ımnıñ 74-6
(1)	z.-ınan 30-1
ziyada , <i>sf.</i>	ziyade, fazla
(2)	z. 62-21, 74-19
ziyarat , <i>is.</i>	bk. zirat
(1)	z.-ına 29-22
ziyrek , <i>zf.</i>	zeki
(1)	z. 39-21

Ziywar , <i>is.</i>	Ziywar, Er Ziywar destanının kahramanı
(1)	z.-day 68-16
znaçok , <i>is.</i>	rozet
(1)	z.-ti 79-3
zor , <i>sf. ve zf.</i>	zor; güç, iri, büyük, kuvvetli
(7)	z. 37-11, 58-18, 66-15, 72-1, 76-1, 77-13, 79-2
Zulayxa , <i>is.</i>	Zulayxa (Züleyha)
(1)	z.-lar 20-7
Zulfiya , <i>is.</i>	Zulfiya, şair ismi
(1)	z.-ğa 33-2
(1)	z.-nıñ 18-16
zulımlıq , <i>-ğı, is.</i>	zalimlik, kötülük
(1)	z.-ı 41-18
Zülfiya , <i>is.</i>	bk. Zulfiya
(1)	z.-ğa 54-17

SONUÇ

Yaptığımız çalışmada İbrayım Yusupov'un "Begligiñdi Buzba Sen" adlı şiir kitabı dil ve üslûp bakımından incelenmiştir. Ancak, yararlı olacağı düşüncesiyle şiirlerde geçen kelimelerin bir de "Dizin"i yapılmıştır. Böylece, ortaya koyduğu eserlerle düşüncelerini yansıtmaya çalışan, topluma yön veren İbrayım Yusupov'un Türk dilini kullanma özellikleri ve edebiyat anlayışı hakkında tespitler yapılmıştır.

Karakalpak halkının geçmişin sıkıntılı günlerinden geçerek bugün birlik ve beraberlik içinde bir halk olmasında, milli değerlerini korumasında şairlerin etkisi büyüktür. Bu şairlerin en önemlilerinden biri de İbrayım Yusupov'dur.

Şair İbrayım Yusupov şiirlerinde toplumsal konulara ağırlık vermiştir. Bireysel konuları ele aldığı şiirlerinde bile yer yer toplumsal konulara değinmeye çalışmıştır. İbrayım Yusupov şiirlerinde genellikle konu olarak; yaşadığı sıkıntıları, sevdiği ve değer verdiği kişileri, dünyanın geçiciliğini, kültürel ve toplumsal değişimi, döneminin ahlakî bozukluklarını, halkının tarihini ve övgüye değer özelliklerini, vatanının güzelliklerini, ülkesinde yaşanan çevre felaketlerini, devletin kötü yönetimini, serbest piyasa ekonomisine geçilmesini, insanın kaygı ve sevinçlerini, ümit ve inançlarını anlatmıştır.

Şairi derinden etkileyen olayların başında çocukluk ve gençlik döneminde yaşadığı sıkıntılar, Aral Gölü'nün kuruması, ülkesinin serbest piyasa ekonomisine geçmesi ve toplumsal değişim gelir. Yaşadığı sıkıntılı günleri birçok şiirinde dile getiren şair, her şeye rağmen içindeki umudu asla kaybetmez. "Göz yaşı, acı, eza, cefa, eziyet, ağlamak, hüzn, dert, tasa, karanlık, illet, açlık, sefalet, yalnızlık, ölüm" gibi karamsarlık belirten kelimeleri kullanırken "neşe, mutluluk, aydınlık, ışık, nur, oynamak, gülmek, gülümsemek, sevinmek, güzel, sevinç, çare, ümit, eğlence, derman, sağlık, iyilik, çaba, heyecan" gibi iyimserlik belirten kelimeleri de kullanmayı ihmal etmez.

Halkı için "hayat" anlamına gelen ve kuruyup yok olmaya yüz tutmuş Aral Gölü'nün tekrar eski günlerine dönmesi şairin en büyük özlemlerinden biridir. Ayrıca yıllarca komünist bir anlayışla yönetilen halkının Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile

serbest piyasa ekonomisine geçmesi, şairin şiirlerinde sıkça dile getirdiği konulardan biridir. Çünkü halkının yabancı olduğu bu yeni düzen, şairi düşündürmektedir.

Halkının geleceği olan genç kız ve erkeklere sürekli nasihatlerde bulunan şair, onların millî ve ahlakî değerlere sahip çıkmasını ister. Bu yüzden şiirlerinde eleştirel ve didaktik bir yaklaşım dikkati çeker. Yusupov halkına ve vatanına olan sevgisini her fırsatta dile getirmiş, halkı için yaşamayı ve çalışmayı kendine bir görev bilmiştir. Baskı dönemlerinde halkının düşüncelerine tercüman olmuş, yaşadığı coğrafyanın sıkıntılarına kayıtsız kalmayıp Sovyetler Birliği zamanında yöneticilerin yaptığı yanlış uygulamaları ve haksızlıkları eleştirmiştir. O, halkını her şeyden yüce tutmuştur. Bu yüzden halkını her türlü tehlikelerden korumaya çalışmış, ülkesinin gelişmesini samimiyetle istemiş, halkına yol gösterici olmuştur.

Şair İbrayım Yusupov'un kelime hazinesi oldukça zengindir. Ancak çok sayıda kelimeye sahip olmak tek başına bir anlam ifade etmez. Çünkü insana yabancı olduğu bir dilin yüzlerce kelimesi, dilbilgisi kuralları anlatılmadan öğretilse o kişinin bu dili düzgün bir şekilde konuşabilmesi mümkün değildir. Bu yüzden İbrayım Yusupov hem çok sayıda kelimeye vâkıf hem de bu kelimeleri dilin imkânları dahilinde çok değişik şekillerde kullanma bilgisine ve şairlik yeteneğine sahiptir. İncelediğimiz eserdeki farklı kelime sayısı olan 3446 sayısının, toplam kelime sayısı olan 12436'ya oranı 3.6'dır. Bu ortalama, şairin kelime hazinesinin zenginliğinin ve ifade gücünün göstergesidir.

Şairin şiirlerindeki kelime kadrosu Türkçe kelimelerden başka, İslam medeniyetinin ortak kelimeleri ile Rus/Sovyet kültürünün kelimelerinden oluşmaktadır.

Kullanılan isimler anlam ilişkisi bakımından gruplandırıldığında bunların şairin iç dünyasını ve düşüncelerini yansıttığı görülür. “El, yurt, adam, xalıq, Qaraqalpak, watan” gibi kavramların çok kullanılması incelediğimiz şiirlerde de görülen, şairin toplumcu tarafına işaret eder. Ayrıca, ele alınan konulara bakıldığında somut ve hayatın gerçeklerini yansıtan konulara soyut konulardan daha fazla yer verildiği görülür. Bu yüzden şair, somut isimleri soyut isimlerden çok kullanmıştır. Kullanılan özel isimlere bakıldığında şairin çoğunlukla halk hikâyesi ve destan kahramanlarına, değişik sanatçılara, dönemin siyasetçilerine, dinî şahsiyetlere ve yaşadığı coğrafyadaki yerlerin isimlerine yer verdiği görülmektedir. (Özel isimlerin yazımında yazım kurallarına dikkat edilmemiş, bazı özel isimlerin ilk harfi küçük harfle yazılmıştır.)

Şair şiirlerinde daha çok “ben” ve “sen” zamirlerini kullanarak anlatımını samimi bir sohbet havasına dönüştürmüştür. Ayrıca “ben” kelimesi gücün, direnmenin, var olmanın göstergesidir. Bu yüzden şair, kendinin ve halkının boyun eğmeden varlığını her zaman devam ettireceğini de ifade etmiş olur. Zarflar yardımıyla da anlatıma hareket kazandırmıştır. Sıfat-fiil grupları, birleşik sıfatlar ve isim tamlamaları ile çok uzun tamlamalar oluşturmuştur. Bu tamlamalarda daha çok nitelendirme sıfatlarına yer vermiştir. Şair özellikle deyimlere her şiirinde yer vermeye çalışmıştır. İkileme ve deyimler ile anlamı zenginleştirmiştir.

“Begligiñdi Buzba Sen” adlı eserinde şair, söz sanatlarıyla anlama derinlik ve güzellik kazandırmıştır. Açık ve anlaşılır bir biçimde hemen hemen tüm söz sanatlarını kullanmaya çalışmıştır. Ayrıca onun şiirlerinde halk şiirinin tadı ve söyleyiş özellikleri görülür.

Şair şiirlerinde duygu ve düşüncelerini, döneminin toplumsal yapısını, halkının sıkıntılarını başarıyla yansıtmıştır. Bu yüzden onun şiirlerini daha iyi anlayabilmek için şairin hayatını, yaşadığı coğrafyayı ve halkının tarihini bilmek gerekir. Ayrıca şairin sanat anlayışının daha iyi tespit edilebilmesi için diğer eserlerinin de incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, TDK Yayınları, Ankara.
- Devellioglu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Dilçin, C. (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul.
- Karahan, L. (1997). *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karakalpak Tiliniñ Tüsindirme Sözlügi*. (1982). Dört Tomluk, Karakalpakstan Baspası, Nökis.
- Komisyon, (2009). *Yazım Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara.
- Komisyon, (2011). *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- Oraltay H., vd. (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dünyası Araştırmaları Yayını, İstanbul.
- Özbay, H. (1994). *Çolpan'ın Siirleri (Metin-Aktarma-İnceleme)*, TKAE Yayını, Ankara.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, 23. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Uygur, C. V. (1999). *Karakalpak Türkleri Edebiyatı (Gramer-Yazılı Edebiyat-Destanlar)*, Denizli.
- Uygur, C. V. (2001). *Karakalpak Türkçesi Grameri (Fonetik, Morfoloji, Sentaks)*, Denizli.
- Uygur, C. V. (2003). “Karakalpak Edebiyatında Kadın”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Sayı: 13, s. 251- 2
- Uygur, C.V. (2006). “Eñ Sözü, Kullanılış Yeri ve İşlevine Dair”, *TDAY Belleten*, 2002/I, Ankara, s. 83-95 arası
- Yılmaz, S. (2008). *Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi*, TTK. Ankara.
- Yusupov, İ. (1995). *Begliğiñdi Buzba Sen (Beyliğini Bozma Sen), Kosıklar (Şiirler)*, Karakalpakstan Baspası.
- http://www.abdikamalov.narod.ru/abdikamalov/osa_1.pdf (23.04.2011)
- http://www.abdikamalov.narod.ru/abdikamalov/bu_lat.pdf (12.05.2011)
- http://azerbajjans.com/content_1186_de.html (18.02.2012)
- http://ibroyimyusupov.narod.ru/kr/index_kr.html (20.02.2012)
- <http://www.forumbaku.net/gence-t14285.html> (21.02.2012)

EKLER

Ek-1. İBRAYİM YUSUPOV'UN FOTOĞRAFLARI

İbrayım Yusupov

İbrayım Yusupov

İbrayım Yusupov aile üyeleri ile. **1960**

Şairler Jolmurza Aymurzaev ve Babaş İsmailov ile. **1967**

Özbekistan halk şairleri Mirtemir ve Abdulla Aripov ile. **1970**

Taxiyatas'ta açılış töreni. **1973**

Cengiz Aytmatov ve öğretim üyesi Sabir Kamalov ile. **1977**

Şairler Turab Tula, İbrayım Yusupov, Kırgız halk şairi Mayramxan Abilqasimova ve Öserbay Xojaniyazov. **1980**

Rus şair Rimma Kazakova ile. **1989**

Yazarlar Nikolay Tixonov, Kamil Yaşin, Anatoliy Safronov
ve İbrayım Yusupov Moskova, **1990**

Yazarlar Birliği. **1990**

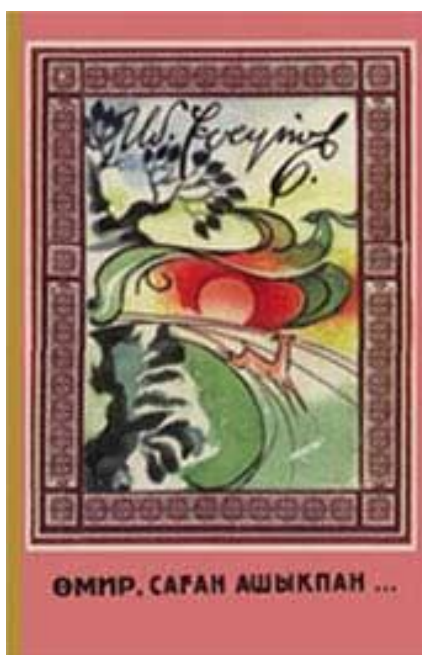
Şairler David Kugultinov ve Qasin Kuliev ile. **1991**

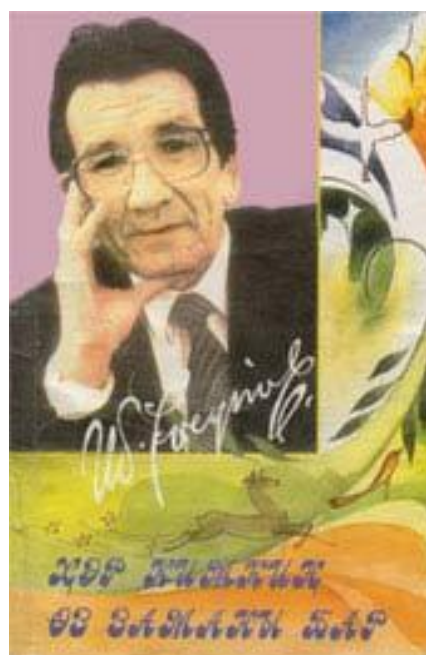
Rasul Gamzatov, T. Qayıpbergenov,
Babaş İsmailov ve İbrayım Yusupov.

(Fotoğraflar “http://ibroyimyusupov.narod.ru/kr/index_kr.html” adresinden alınmıştır.)

Ek-2. İBRAYIM YUSUPOV'UN ESERLERİNDEN BAZILARI

"Ömir, Sağan Aşıqpan..."
"Qaraqalpaqstan"
Nökis
1999

"Har Kimniñ Öz Zamani Bar"
"Qaraqalpaqstan"
Nökis
2004

İbrayim Yusupov
"Rahmat senga zamonim"
Tashkent
1979

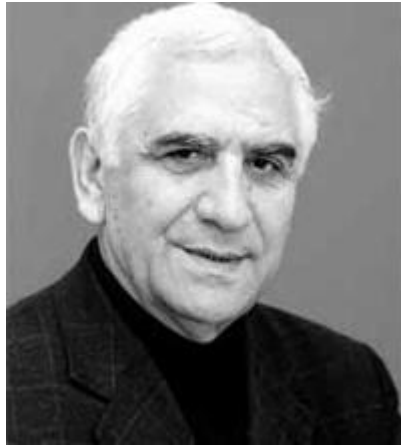

İbrayim Yusupov
"Çöl Torğayi"
Tashkent
1972

**Ek-3. KİTAPTA İSMİ GEÇEN KİŞİ VE YERLERDEN BAZILARININ
FOTOĞRAFLARI**

Şair Zulfıya (1915-1995)

Hazar Rüzgârları şiirinde adı geçen
şair Neriman Hasanzade
(http://azerbajjans.com/content_1186_de.html)

Hazar Rüzgârları şiirinde adı geçen Kepez Dağı ve Goy göl
<http://www.forumbaku.net/gence-t14285.html>

Aral Gölü'nün kurumasıyla ortaya çıkan gemi mezarlığı–1995. (Kaynak: Salih YILMAZ, Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi, 2008, TTK)

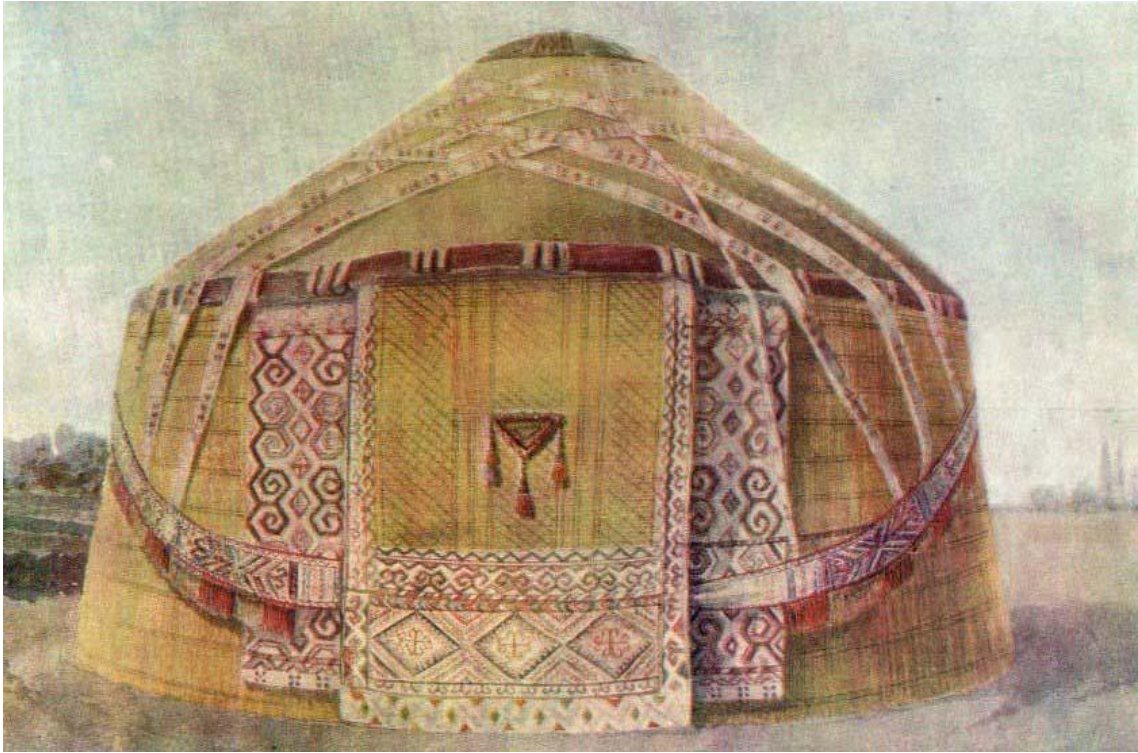

Karakalpakistan'ın başkenti Nökiş–2003. (Kaynak: Salih YILMAZ, Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi, 2008, TTK)

Ek-4. KARAKALPAK TÜRKLERİ İLE İLGİLİ BAZI RESİMLER

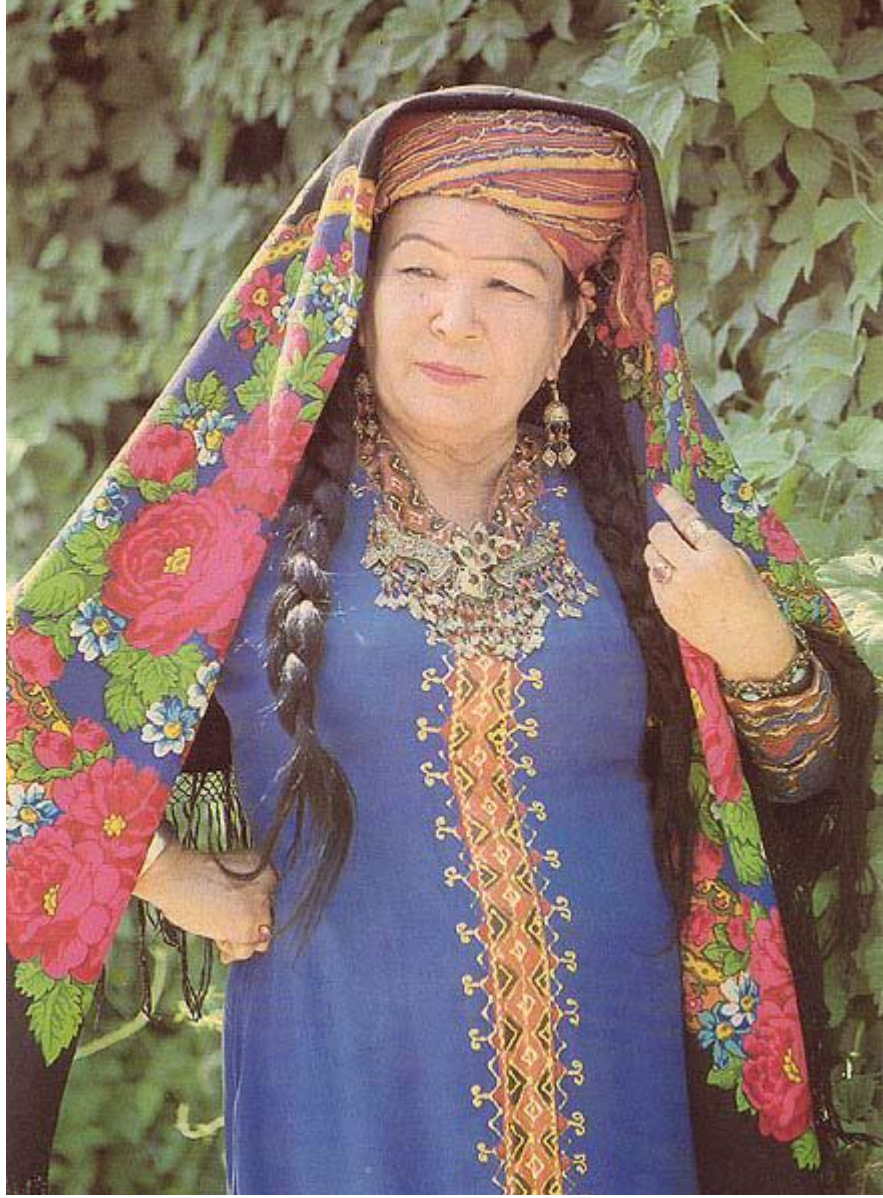
Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti Devlet Arması. (Kaynak: Salih YILMAZ, Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi, 2008, TTK)

Karakalpak millî yurt'unun temsili resmi (ev, uy, çadır).
(Kaynak: Salih YILMAZ, Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi, 2008, TTK)

Karakalpak millî gelin giysisi. Başta saukele, omuzlarda kızıl kimeşek ve kök köylek elbisesi.
(Kaynak: Salih YILMAZ, Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi, 2008, TTK)

Karakalpak Kök Köylek.

(Kaynak: Salih YILMAZ, Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi, 2008, TTK)

ÖZGEÇMİŞ

16 Ağustos 1978 Denizli doğumludur. İlk, orta ve lise eğitimini Denizli’de tamamlamıştır. 1997-2001 yılları arasında Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü’nde okumuştur. Lisans eğitiminden sonra 2002 ile 2008 yılları arasında İstanbul’un Küçükçekmece ilçesindeki İsmet Aktar Endüstri Meslek Lisesinde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak çalışmıştır. 2008 ile 2011 yılları arasında Denizli’nin Tavas ilçesinde, Zeybekler Anadolu Lisesinde görev yapmıştır. Şu an Denizli Ticaret Meslek Lisesinde öğretmenlik görevine devam etmektedir. 2002 yılında evlenen İsmail Yıldız’ın bir oğlu vardır.